ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ
ΥΠΟ
ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

Διακόνου ἔτι ὄντος, καὶ ἐνιαχοῦ σχολαρχοῦντος τοῖς αὐτοῦ Ἀκροωμένοις πρώην ἀναπτυσσόμενα·

Νῦν δὲ παρὰ τῶν

ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΖΩΗ, ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ

Τοῖς

Ὁμογενέσι Φιλολόγοις φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἐπὶ τῷ διανεμηθῆναι δωρεὰν τύποις ἐκδοθέντα.

Ἐπιστασίᾳ Σπυρίδωνος Βλαντῆ.

ΤΜΗΜΑ Γʹ.

Ὅπερ ἐστὶν

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
Βιβλιοθ: Δημοσ: εκ:

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ.

Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων

1805.

ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ Γ'.

ΟΠΕΡ ΕΣΤΙΝ

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

---

§. χξε. Περὶ τὴν ἔνυλον φύσιν, κατάγει τοὺς ἀρχοειδεστέρους τε, καὶ ἡγεμονικωτέρους τῶν ἐν αὐτῇ λόγων, καὶ τὰς ὅπασαν τῆς μεταφυσικῆς σκέψεως ἐξημμένους, ὅσον ἀπόχρη τοὺς νοῦν γυμνασθέντας, ἐπ' αὐτὰς δὴ τὰς φύσεις, ὧν νοῦς ἡ Κορυφαιοτάτη τῶν περιουσῶν δυνάμεων, ξεναγεῖ ἡ ὑπόσχεσις. (§. α. καὶ β'.) Εὖ δ' ἂν ἔχοι καὶ παρὰ τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἐν Φιλοσοφίᾳ τῆς διδασκαλίας ἡ τάξις, οἰκείως οἰκονομηθεῖσα καὶ προσφόρως τοῖς πράγμασιν. Ἀπὸ γὰρ τοῦ κατὰ τὴν μονάδα ἑνοειδοῦς, διὰ τὸ καθόλου, ὄντος, ἐπὶ τὸ κατὰ τὴν ὑλικὴν δυάδα προβᾶσα, σωματοειδὲς σύνταγμα, καὶ μικρὸν, οἷα εἰκὸς τῇ ὕλῃ συνυπτιάσασα, τοῖς χωριστοῖς εἴδεσι καὶ ἀϋλοτέροις, ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας Τρίτῳ Βιβλίῳ τριαδικῶς συνεξαίρεται, καὶ τῶν καθ' ὕπαρξιν ἐνεχομένων (§. σγ'.) τὴν θεωρίαν προβάλλεται, τῶν μάλιστα τιμιωτάτων. Αὗται δέ εἰσιν αἱ τὰ λογικὰ ζῶα διακοσμοῦσαι ψυχαὶ, καὶ εἴτινα ἄλλα (ὧν ὁ λόγος ἐκ παρόδου δείξει.) παρ' αἰτίας, ὑπὸ τῆς πρωτίστης Αἰτίας (περὶ ἧς ἐν τῷ μετὰ τοῦτο) οὐσιωθέντα ὑπέστη πνεύματα, ἐν ἀμείνω οὐσιώσει τὸ εἶναι ἔχοντα.

§. χξς'. Τοῦ γοῦν ἐπιστητοῦ τῆς πρώτης Φιλοσοφίας, ἔξορον εἴτις τὴν περὶ ψυχῆς, καὶ τῶν ἄλλων πνευμάτων θεωρίαν ὑποτοπήσειεν, αὐτόθεν ἄγνοιαν ἑαυτοῦ καταγνοίη, καὶ

τοῦ ἐκτοῦ καὶ τῆς ἕξεως. Ἑκατέρου, παρὰ τὴν θατέρου ἔλλει-
ψιν τῆς σχέσεως διεκπίπτοντος. Εἰ μὴ γὰρ ὁ περὶ τῶν ἀ-
σωμάτων, καὶ ἀΰλων λόγος ταύτηγε καθοσιωθείη (§. δ'.)
σχολῇ γ' ἂν περὶ τοῦ ἡ Μεταφυσικὴ ἐνδικώτατα πραγμα-
τεύοιτο, οὐδ' αὖτις ἀπολειφθείη σκέψις ὅλως περὶ τὰ κάλ-
λιστα τῶν ὄντων καὶ τιμιώτατα. Ὅτι μὲν γὰρ τῆς ὕλης ὑπε-
ριδρυμένη τυγχάνει ψυχῆς ἡ φύσις, πολλοῖς μὲν ἐδείχθη,
εἰ δέ τισι καὶ ἠπόρηται, τό γε μὴν εἰς ἀπορίαν ἐλθεῖν, εἰ
μηδὲν ἄλλο, τὴν ἐξιδιοποιουμένην τῶν ἀϋλοτέρων τὴν γνῶσιν,
εἰς ἔρευναν τὴν ἑαυτὴν αὐτῆς ἐπισπάσεται. Οὐ γὰρ περὶ
τῆς φυσικῆς μάλιστα ὧδε πρόκειται λόγος, οὐδὲ περὶ τῆς
ἁπλῶς αἰσθητικῆς, καὶ κτηνώδους (ὅτι μὴ δι' ἐκείνην), ὡς
ἐντεῦθεν τινὰ ὑπονοῆσαι τῆς φυσικῆς εἶναι μοίρας τὸ σπου-
δαζόμενον, ἀλλ' ἐκείνης προηγουμένως, ἧς ἐπεὶ νοῦς ἡ οὐσία
ἔξω κιγκλίδων τῶν τῆς Φυσιολογίας ἡ διάσκεψις ἵσταται.
„ Οὐδὲ γὰρ περὶ πάσης ψυχῆς διαλεκτέον τῷ φυσικῷ (ὡς
„ Ἀριστοτέλης (1) φησίν.) οὐδὲ γὰρ πᾶσα ψυχὴ φύσις,
„ ἀλλ' ὅση μὴ ἄνευ ὕλης. Περὶ δὲ τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ (2)
ἕτερος λόγος· τοῦ γὰρ Θεολόγου (3) ἂν εἴη τὸ περὶ τῶν χω-
ριστῶν εἰδῶν διαλέγεσθαι· ὡς ὀρθῶς ἔχειν καὶ τὸ τοῦ Σιμ-
„ πλικίου, (4) οὐδὲ φυσικὴν ἁπλῶς, οὐδὲ μεταφυσικὴν
„ τὴν περὶ ψυχῆς θεωρίαν ἀποφαινομένου, ἀλλ' ἀμφοῖν ἐ-
„ χομένην. Ἐοικέναι τε ἐν πλάτει τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὴν
„ φυσιολογίαν, καὶ τὴν μετὰ τὰ φυσικὰ τιθέμενον φιλοσο-
„ φίαν, ἑκατέραν μέχρι ψυχῆς. τὴν μὲν ἀνάγειν, τὴν
„ δὲ προάγειν.

§. χξζ'. Ἐπεὶ τοίνυν οἰκείως τε, καὶ προσφυῶς ἔχων
τῇ προκειμένῃ πραγματείᾳ. ὁ περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀ-
νωμολόγηται λόγος, φέρε δὴ τὸ καθαῖρον μὲν τὰ πνεύμα-
τα, φωταγωγοῦν δὲ εἰς γνῶσιν αὐτὰ (τρεῖς δὲ ἤδη τάδε
πό-

(1) Μεταφ. Ε.
(2) Ἐν Β'. περὶ ψυχῆς.
(3) Φιλόπον. ἐν Β'. περὶ ψυχ. Ὑπομν. Καὶ ὁ Θεῖος Δαμασκ. περὶ γνώσεως Κεφ. γ'., καὶ ξζ'.
(4) Ἐν Προοιμ. τοῦ Ὑπομν. εἰς τὸ περὶ ψυχῆς.

πότνια φωνῶ.) Πνεῦμα συνεργὸν ἐπικαλεσάμενοι, καὶ τὸ ὑλοειδὲς τῶν παθῶν νέφος, ἔτι μᾶλλον διὰ προσοχῆς τε καὶ βίου ὁσιότητος ὑπερκύψαντες, τῆς τῶν πνευμάτων θεωρίας ἀρξώμεθα, τὰ παλαιὰ καὶ περὶ τούτων, ὡς ἔθος, τοῖς νεωτέροις συγκαταμασσῶντες, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐκ παντὸς χρόνου, ὃς κἂν ἴχνος αὐτῆς ἀμυδρὸν ὑποδεῖξαι ἰσχύσειεν, ἐπιμελῶς συμποριζόμενοι· τὰ γὰρ δυσθήρατα ὄντα καὶ δυσπερίβλεπτα τῶν θεωρημάτων, οἷον δήπου πᾶς τις τὸ περὶ ψυχῆς εἶναι φήσει, οὐδὲ βραχεῖς τινες, οὐδ' ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ τολμήσαντες ἂν ὤνησαν· πολλοῦγε καὶ δεῖ, εἴγε καὶ συχνοί, καὶ ἐν συχνῷ ἐπιχειρήσαντες, μόλις ἐξήρκεσαν. Ὥστε ἐπαινεῖν εἰκὸς κἂν τούτοις Ἀριστοτέλην, τὸν τοιᾷδε μεθόδῳ περὶ ψυχῆς ξυγγράφειν, αὐτόν τε προῃρημένον, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποθέμενον. „Ἐπισκοποῦντας γάρ φησι (1) περὶ „ψυχῆς, ἀναγκαῖον ἅμα διαποροῦντας περὶ ὧν εὐπορεῖν „δεῖ, προελθόντας τὰς τῶν προτέρων δόξας, συμπαραλαμ„βάνειν ὅσοι τι περὶ αὐτῆς ἀπεφήναντο· ὅπως τὰ μὲν εἰ„ρημένα καλῶς λάβωμεν, εἰδὲ μήτι καλῶς τοῦτ' εὐλαβη„θῶμεν. Διὸ δὴ καὶ τῶν πολλῶν ἐν ὧν περὶ ψυχῆς ζητεῖν πρόκειται, τόγε τῆς Ἀθανασίας, ἐξ Ἑλλήνων ἅμα τε καὶ βαρβάρων μανθάνειν δεῖν ὁ Σωκράτης παραινεῖ τῷ Κέβητι· „Πολλὴ μὲν ἡ Ἑλλὰς ὦ Κέβης, εἰπὼν (2) ἐν ᾗ ἔ„νεισί που ἀγαθοὶ ἄνδρες, πολλὰ δὲ καὶ τὰ τῶν βαρβάρων „γένη, οὓς πάντας χρὴ διερευνᾶσθαι, ζητοῦντας τοιοῦτον ἐπῳδόν, ὃς ἂν δεδίοσιν ἡμῖν δηλονότι τὸν θάνατον, ὥσπερ τὰ μορμολύκεια, ἑκάστης ἡμέρας ἐπᾴδῃ, ἕως ἂν ἐξιάσηται. Καίτοι καὶ τοῦ σκοπουμένου οὐκ ἔξω ἡμῶν ἑκάστου κειμένου, ἐν ἡμῖν δὲ αὐτοῖς ὄντος, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν ἐνδοτάτου καὶ κυριωτάτου, καὶ τοιούτου ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἷον μάλιστα αὐτὸς ἕκαστος, πρὸς δὴ τοῖς ἄλλοις, καὶ ἑαυτοῖς καθηγεμόσιν ἐν τούτῳ χρηστέον. Αὕτη καὶ γὰρ ἀτεχνῶς ἐπιστήμη τις ἂν εἴη, ἣν τὸ πολὺ μέρος αὐτοδιδάκτοις εἶναι οὐδαμῶς ἀπείρηται. Καὶ

„ἐπὶ

(1) Ἀριστ. ἐν Α'. περὶ Ψυχῆς.
(2) Πλάτων ἐν Φαίδωνι.

„ ἐπὶ τὸ γνῶθι σαυτὸν, τὸ σκόπει σεαυτὸν, καὶ τὸ πρόσε-
„ χε σεαυτῷ, οὐδὲν ἧττον μεῖον, εἰμὴ καὶ μᾶλλον, ἢ τὰ ἐν Δελφοῖς γεγραμμένα (1) ἐνάξει. Τοῦτο δὴ ὅ τις τῶν Νεωτέρων παρῄνεσε, (2) καὶ πρὸ ἐκείνου, πρὸς Σιμίαντε καὶ Κέβητα λέγων Σωκράτης (3) πολύγε πρότερον· „ ζητεῖν δὲ
„ χρὴ καὶ αὐτοὺς μετ' ἀλλήλων· ἴσως γὰρ ἂν οὐδὲ ῥαδίως εὕ-
„ ροιτε μᾶλλον ὑμῶν δυναμένους τοῦτο ποιεῖν. Καὶ Ἡρακλει-
„ τος, ἐδιζησάμην ἐμεωϋτὸν, φήσας, ὡς οὐ μέγατι καὶ σεμνὸν ὅπως ἀλλὰ καὶ πάνυ συντελὲς διαπεπραγμένος. (4) Ταύτητοι καὶ αὐτὸς ἐμμελετῶν κατ' ἐμὲ, τοῦ ἐν ἐμοὶ ἀνθρώπω, τῆς διδασκαλίας ταυτησὶ ἅψομαι. Ὥντε αὖ ἐν ἀκριβεῖ καὶ τελείᾳ πληροφορίᾳ ἐμαυτοῦ συναισθοίμην διερευνώμενος γινομένων, ἐν μοίρᾳ ὑποθέσεων προτάξας, ἐξ αὐτῶν περὶ ἑκάστου τῶν ζητουμένων, τὸ δοκοῦν ἐπιψηφιῶ. Σκοπεῖτε δὲ καὶ αὐτοὶ μάλ' ἀκριβῶς, εἰ τὰς αὐτὰς ἔμοιγε συνειδοίητε διαθέσεις, καὶ σφίσιν αὐτοῖς συμβαινούσας, ὡς ἂν ἔπειτα καὶ τοῖς ὑποσυναχθησομένοις ἐντεῦθεν, κατὰ λόγον συνεπιψηφίσητε· ἐν γὰρ τοῖς περὶ ψυχῆς λόγοις, ἧς ἡ οὐσία ἐν ἀφανεῖ καὶ ἀπόπτῳ ἐστὶ κειμένη. τὸ ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν τὴν ἀρχὴν ποιεῖσθαι τῆς θεωρίας δεῖν, τῷ Ἀριστοτέλει (5) δοκεῖ, καὶ κοινῇ πᾶσι τοῖς φιλοσοφοῦσιν ἐγκέκριται (6) καὶ τοῖς
„ θνητὴν εἶναι τὴν ψυχὴν ὑπολαβοῦσι, καὶ τοῖς ἀθά-
„ νατον.

ΚΕ-

---

(1) Ὅρα Πλούταρχ. περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ΕΙ.
(2) Γενουήσ. ἐν προοιμ. τῆς ψυχοσοφίας.
(3) Πλάτων ἐν Φαιδ.
(4) Παρὰ Πλουτάρχ. πρὸς Κολώτην.
(5) Περὶ ψυχ. ἐν Προοιμ.
(6) Φιλόπον. εἰς τὸ ὑπόμν. αὐτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ ὧν σφίσιν ἑαυτοῖς προσέχοντες συνίσμεν ἐνεργειῶν, καὶ δυνάμεων.

Ὑποθέσεις.

§. χξη΄. Α΄. Ἐνεῖναι μέν μου τῇ φύσει δύναμίν τινα συνορᾷν, δι' ἧς ἐμοί τε αὐτῷ, καί τισι τῶν ἐν ἐμοί, καὶ περὶ ἐμέ, καὶ ἐκτὸς ἐμοῦ συμβαινόντων, ἐπιβάλλων προσέχω. Καί μοι δοκῶ, νῦν μὲν τῇ περὶ τὸ αὐτὸ προσοχῇ ἐπὶ ποσὸν ἐμμένειν, νῦν δὲ ἀφ' ἑτέρου ἐφ' ἕτερον τῇ αὐτῇ δυνάμει μεθίστασθαι, τῶν ἐπιβολῶν ἐμοὶ τούτων ἀμειβομένων, καὶ ἄλλας ἄλλων διαδεχομένων. Καλεῖν δὲ φιλῶ τὴν μὲν οὕτως ἔχουσαν ἐν ἐμοὶ δύναμιν, γνωστικήν, τὰς δ' ἐξ αὐτῆς προϊούσας ἐνεργείας, γνώσεις. Καὶ τούτων αἷς μὲν ἕτερον ὅ,τι τύχοι, ἢ αὐτὸ θεωρῶ, οἷον ἥλιον, γνώσεις κατ' εὐθυωρίαν πως περαινομένας, αἷς δ' αὖ αὐτῷ ἐπιστήνω τῷ ἐνεργήματι, τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τε ὑπούσης, καὶ ὅρου περὶ ὃν ἡ ἐνέργεια, οἷον ὅτι τῇ ἐμῇ γνώσει προσέχω, καὶ τὴν ἐξ ἧς πρόεισιν αὐτῇ δύναμιν, ἥτις τε οὖσα ἐστί, καὶ ὅπως ἔχουσα τυγχάνει, περισκοπῶ, γνώσεις ἐπιστροφάς τε, καὶ κατ' ἐπανάκαμψιν. Ἑκατέρῳ δὲ τῷ εἴδει παρὰ πόδας συνίημι, καί τινα προσεπισυμβαίνουσαν ἐμοὶ συνείδησιν, καθ' ἣν ἀμέλει ἀγνοεῖν μὴ δυνάμενος, ὡς ἤδη τι γιγνώσκων εἰμί, σύνοιδά τε ἐμαυτῷ εἰδότι τι, καὶ ἐννοῶν συνεπινοῶ ἅμα, ἣν φέρω καὶ νῦν τοῦ νοητοῦ νόησιν.

§. χξθ΄. Β΄. Ἐντετοπίσθαι δέ μου τῇ κεφαλῇ τὴν γνωστικὴν ταύτην δύναμιν, καὶ ὡς ἀπὸ κέντρου ἐπὶ τὰ ἐκτὸς ἀποτείνεσθαι, ἐν ταῖς κατ' εὐθυωρίαν ἐπιβολαῖς, οὐδὲ χρόνων, οὐδὲ διαστημάτων ὅλως τὴν ἀπότασιν παραποδιζόντων, ἐμφιλοχωρεῖν δέ πως αὐτὴν ἑαυτῇ ἐν ταῖς ἀδιαστάτοις, καὶ ἀνεκπτάτως μέν τοι, ὡσανεὶ δὲ κυκλικῶς ἐπανιέναι κατ' ἐπιστροφήν τινα, καὶ ἀνάκαμψιν, ἀρχῆς τε ἅμα τῆς αὐτῆς καὶ πέρατος γινομένης, συμπροϊέναι δὲ καὶ συμπαρομαρτεῖν τὰς συ-

συνειδήσεις ταῖς εἰδήσεσιν ἅμα, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως, ἀλλ᾽ ἐξάγομαι φρονεῖν, ἐμαυτῷ προσέχων τε καὶ συνεπιστάμενος.

§. χο. Γ΄. Ἐμβατεύειν δέ μοι κατ᾽ ἐπιμονὴν τῇ περί τι προσοχῇ τῶν δυσχερεστέρων (οὐδὲ γὰρ περὶ ἅττα ἂν ἐπανατεινοίμην, ἐπίσης εὐεπιβόλως ἔχω· ἀλλὰ τῶν μὲν ἔχομαι δὴ τῇ δυνάμει ἐγκρατῶς τε καὶ ἐρρωμένως, τῶν δὲ ῥᾳδίως ἀπολισθαίνω καὶ διαπίπτω, τῶν δὲ οὐδ᾽ ἀρχὴν γοῦν οἷός εἰμι περιδράξασθαι, ἧττον καὶ τούτων αὐτὸς ἐμαυτῷ συνῄσθημαι.) ὑποθερμαίνεσθαί μοι δοκεῖ ἡ τῆς γνωστικῆς δυνάμεως χώρα, καὶ οἷον παθαίνεσθαι ἐκβιαζομένη αὐτὴ ἡ δύναμις.

§. χοα. Δ΄. Διασκεπτομένῳ δέ, ὡς εἰκός, ὅθεν ἄρα ἡ ἀρχή, τοῦ νῦν μὲν τοδί, νῦν δὲ τοδὶ ἧττον ἑτέρου γνωστικῶς με προσέχειν, ἐπιεικῶς ἄλλοτε μὲν οἴκοθεν δοκεῖ, καί πως ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ διοριζόμενον, ἄλλοτε δ᾽ ἔξωθεν, καὶ ὑπὸ ἄλλων πως ἐναγόμενον.

§. χοβ. Ε΄. Εἰδέναι δ᾽ ὑπείληφα ὡς ἐνάγει με τὰ ἔξωθεν ἐπιόντα, προσέχειν τε καὶ ἐπιβάλλειν αὐτοῖς γνωστικῶς, διὰ κινήσεως τῆς ἐντὸς τῶν ἐν ἐμοὶ αἰσθητηρίων ἐμποιουμένης. Κινεῖ δέ ποτε καί τις ἐνπάθειος σφοδρότερον, οὐκ οἶδ᾽ ὅθεν οὐδ᾽ ὅπως ἐνεγερθεῖσά μοι κίνησις, εἰς τὸ συνιέναι κατ᾽ αἴσθησιν ἐνδομυχοῦσαν ὅπως διάκειμαι. Καί ποτε καὶ τῶν Αἰσθητηρίων ἔμοιγε ἀτρεμούντων, ὡς ἐν ὕπνοις, κινήσεις παντοῖαι, ὡς ἔγ᾽ ᾦμαι, προσπίπτουσαι, παραπλησίαν ἐπιβολῶν, ταῖς ὧν ἄλλοτε προῃσθόμην ἐμοὶ παραίτιοι γίνονται. Εἶναι δὲ τῶν καθ᾽ ὕπαρ τὰς ὄναρ μᾶλλον ὑστερούσας, καὶ οἷον ἐμφάσεις τινάς, ἐξ ἀνακλάσεως, ἀμυδροτέρας, ἐμαυτῷ ἔοικα συνεπισταμένῳ, φύσει γὰρ λαμπροτέρα ἡ αἴσθησις ἐμοὶ γίνεται τῆς φαντασίας. Ταύτας δὲ λέγω, ἡ μὲν δυνάμεις ἔξω αἴσθησιν, ἔσω αἴσθησιν, καὶ φαντασίαν· ἡ δ᾽ ἐνέργειαι αἰσθήματα τὰ μὲν ἔξω, τὰ δ᾽ ἔσω, καὶ φαντάσματα.

§. χογ΄. ς΄. Γίνεται δέ μοι συνεχῶς λίαν, ἑνὸς [illegible], ἢ πλειόνων τινῶν κατὰ τὸ αὐτό, καὶ τούτων ἐνίων, ἢ [illegible]ρόντων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁπωσοῦν ὑπεναντιουμένων [illegible] ᾔσθημαι, ἢ πεφάντασμαι, ἢ ἄλλως πως ἔγνων, ἢ [illegible] τὸ μὲν κατ᾽ αἴσθησιν, τὸ δὲ κατ᾽ ἄλλην τινὰ [illegible]

ναμιν, θατέρου μὲν χρόνον ὑποβαλλομένου, καὶ θατέρου, ἢ τῶν ἄλλων τὴν γνῶσιν ἀναπεμπάζεσθαι, καὶ οἷον συμπαραλαμβάνειν, οἷς συνεπέβαλον. Οὕτω δέ τοι, ὥς ποτὲ μὲν, οἷα καὶ πρὶν ἅμα, οἱονεὶ αὐτόματα τῇ γνωστικῇ δυνάμει ῥαδίως συνυποτρέχειν, μὴ συνειδότι ὅτι καὶ πρὶν αὐτὰ συνεπέδραμε, μηδὲ τούτου ὅλως φροντίζοντι, ποτὲ δὲ καὶ καλῶς ἐπιγινώσκοντι. Καὶ ποτὲ μὲν ὡρισμένως τε καὶ σαφῶς οὐχὶ, τοσοῦτο δὲ μόνον, ὡς ἀορίστως τοῖς ἤδη γινωσκομένοις, συνεπεγνώσθη καὶ ἄλλα τινὰ ἄλλοτε πρότερον, ὑποφαίνεται· ποτὲ δὲ καὶ μόλις ἀνακαλυπτόμενα ὑπεισέρχεται· ποτὲ δὲ οὐδὲ μόλις. Τὸ μὲν οὖν, ἔργον τῆς κοινῆς εἶναι φασὶν αἰσθήσεως, τὸ δὲ δὴ μνήμης ἐντελοῦς, τὸ δὲ μνήμης ἀμυδροτέρας, τὸ δὲ λήθης παντελοῦς, τὸ δ' ἀναμνήσεως.

§. χοδ΄. Ζ΄. Ἐφ' ὧν δὲ αὐτοδιορίστως τε, καὶ αὐτοκινήτως ἥκω τῷ γνωστικῷ χρώμενος, ἐπὶ τούτων οὐ πάνυ τι συμπλεῖν μοι ἐπειγομένῳ, τὰς θύραθεν ἐπιούσας κινήσεις συνίημι, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη αἰσθέσθαι τινὸς προελόμενον, οἷον ἰδεῖν, ἢ ἅψασθαι, ἢ ἀκοῦσαι. Ἢν δὲ φαντασθῆναι δέοι, καὶ τὴν ὁποιανοῦν ἐντόσθειον κίνησιν, ἐξ ἧς τὸ φάντασμα, ὅλην ἀπ' ἐμαυτοῦ ἠρτημένην οἶδα τὸ τηνικαῦτα, πρὸς μὴν τὰς ἀπὸ τῶν ἐκτὸς, τοσούτου δεῖ ῥοπὴν ἔχειν τινὰ, ὅσῳ γε καὶ εἰς ἀναστροφὴν, καὶ ἀναίρεσιν ἐκείνῃ αὐταὶ προσίστανται. Ἢν δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν φαντασίαν ᾖ τὸ σκοπούμενον, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν ἔνδοθεν κινήσεων τὴν τυχοῦσαν, οὐχ ὅπως οὐδὲν συνεισφέρειν ἡγοῦμαι εἰς τὸ τὴν σκέψιν προάγειν, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ γνωστικῷ παρενοχλεῖν, καὶ τοῦ προκειμένου ἀπάγουσαν, ἐφ' ἕτερον βίᾳ ἀντιμετάγειν, καὶ ἀνθεφέλκεσθαι.

§. χοε΄. Η΄. Οὕτω δὲ οἴκοθεν πρὸς τὸ, ἤτοι αἰσθέσθαι τινὸς, εἴτ' οὖν καὶ φαντασθῆναι ἐναγόμενος, τὰς ἐν ἐμοὶ ταύτας ῥοπὰς τῶν πρὸς ὁπότερον τύχοι ἀπαιτουμένων κινημάτων διαστέλλειν πως ἀναγκάζομαι, καὶ τὰς μὲν προτέρας ἡγεῖσθαι, τὰ δ' ὕστερα, εἴγε δι' ἐκείνας ταῦτα. Καὶ δὴ καὶ κινήσεις αὐτὰς ἀποφαίνεσθαι δυνάμεώς τινος αὐθορμήτου καὶ αὐτορρεποῦς (οἵαν τὴν βούλησιν λέγειν εἰώθαμεν) αἳ τῶν κατὰ τὰ σώματα μακρῷ εἰσὶ διαφέρουσαι· ταῖς μὲν γὰρ, ἐξ

ἄλλης ἀεὶ αἰτίας (§. χιή.) τοῦτ᾽ ἐπὶ τὴν φορὰν ἐνδόσιμον, καὶ ὁ κατ᾽ αὐτὴν διορισμός· ταῖς δὲ αὐτόθεν ἥτε ἕξις, καὶ ἡ τῆς ἕξεως μεταβολὴ, καὶ ἡ πρόοδος, καὶ ἡ κατάπαυσις.

§. χος΄. Θ΄. Καὶ ταῦτα δὲ ἐμοὶ αὐτῷ συνειδέναι ἔχω πάνυ καλῶς, διὰ προσοχῆς ἐμβατεύων, ὅτι πολλάπως ἀνακεκραμμένα τῇ ὕλῃ, καὶ ταῖς κατ᾽ αὐτὴν περιπαθείαις, οἷον μεγέθεσι, σχήμασι, κινήσεσι, καὶ τοῖς τοιούτοις ἀνατυπούμενος, καὶ πολλοῖς οὐδὲν ἧττον ἐπιβάλλω τοῖς τούτων ἀπάντων ἀπηλλαγμένοις, οἷστισι, καὶ λίαν ἐκβιαζόμενος ἴχνος τι παχύτητος περιὸν, οὐχ οἷος εἰμὶ συνιδεῖν οὐδέν· ἢ οὐχὶ τοιοῦτοτι συνορῶ, ἐν ᾧ τὸ γινώσκειν ὅ,τίποτε ἐστὶ περισκέπτομαι, ἐν ᾧ τὸ βούλεσθαι, ἐν ᾧ τὸ εἶναι, ἐν ᾧ τ᾽ ἀληθὲς, ἐν ᾧ δύναμιν, καὶ τὰ παραπλήσια; τῶν γὰρ τοιούτων ἐπιεικῶς οὐδενὶ, κἂν ὅτι πολὺ βουληθείην, σωματικὸν πάθος, ὧν οἶδα, οὐδὲ τὸ τυχὸν προσάψαι δυνήσομαι· ἢ πρότερον ἂν τοῦ προκειμένου ἐκπέσοιμι. Καλείσθω γοῦν εἰ δοκεῖ, τί γὰρ τὸ κωλῦον; τουτὶ τὸ εἶδος καθαρὰ νόησις, οἷα δήτις γνῶσις, ἡ πάσης ἐνύλου περιστάσεως καθαρεύουσα· ἡ δέτοι δύναμις νοῦς.

§. χοζ΄. Ι΄. Κατὰ δὴ τάσδε τὰς ὁποιασοῦν τοῦ ἐν ἐμοὶ γνωστικοῦ ἐνεργείας, μηδεμιᾶς τῶν οἷς ἂν προσέχοιμι παραθέσεως πρὸς ἄλληλα γινομένης, οὐδὲ λόγου τινὸς κατ᾽ οἰκειότητα τὴν μεταξὺ τούτων, ἢ διαφορὰν θεωρουμένου, αἱ γνώσεις καθ᾽ ἁπλῆν προσοχὴν ὀρθῶς ἐμοὶ δοκοῦσι καὶ εἶναι, καὶ ὀνομάζεσθαι. Καὶ τούτων, αἱ μὲν τῆς ὕλης πάντῃ καθαρεύουσαι νοήσεις, ἐπιβολαὶ ἁπλαῖ, αἱ δὲ μὴ, καὶ αὐταὶ, διάγε τὸ ἀπαράθετον τῶν κατ᾽ αὐτὰς γινωσκομένων, ἁπλαῖ ὡσαύτως, ἰδίᾳ δὲ, τὰ μὲν φαντάσματα ἰνδάλματα, τὰ δ᾽ αἰσθήματα ἀντιλήψεις. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπιβολὴν ἐπιβολῇ οἷος εἰμὶ παραβάλλειν, καὶ ἴνδαλμα ἰνδάλματι, καὶ αἴσθημα αἰσθήματι, καὶ ἐπιβολὴν δὲ ἰνδάλματι καὶ αἰσθήματι, καὶ ταῦτα ἀλλήλοις, τούτων τε τοὺς λόγους θατέρου πρὸς θάτερον πέφυκα ἀναθεωρεῖν, καὶ ποτὲ μὲν, ἢ συμβαίνοντα ὑφ᾽ ἓν ἄγειν, ποτὲ δὲ ὡς ἀλλοτρίως ἔχοντα ἀπάγειν τε ἀλλήλων καὶ διιστᾶν, ἔνθεν ἐπανάγκες εἶναι κρίνω, τὴν εἰς τοῦτο παρεῖσαν ἐμοὶ δεξιότητα, τῆς ἐν τῷ ἁπλῶς προσέχειν τοῖς

πα-

παρεισαμένοις, καὶ πράγματι καὶ ὀνόματι διαστέλλειν· καὶ τὴν μὲν κατ' αὐτὴν δύναμιν Κριτικὴν ἀποκαλεῖν, τὴν δὲ ἐνέργειαν, Κρίσιν.

§. χοη΄. ΙΑ΄. Ἐν ᾧ δέ τι κατὰ Κρίσιν γινώσκω, τοῦτο ἐμαυτῷ σύνοιδα, ὅτι ἐνεργείᾳ μιᾷ ἁπλουστάτῃ τοῦ γνωστικοῦ, οὐχ ἑνί τινι καὶ μόνῳ, πλείοσι δὲ ἅμα, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐν ἀκαρεῖ τυγχάνω προσέχων. Συννοῶν μὲν γάρ, οἷς ἐνοῦσάν τινα ἐνορῶ οἰκειότητα, ἅμα τε αὐτοῖς ἐπιβάλλω, καὶ ὅτι συμβατά ἐστιν· οἷον ἐν ᾧ τὰ τῷ αὐτῷ ἴσα, καὶ ἀλλήλοις ἀποφαίνομαι εἶναι, τῆς τε πρώτης ἰσότητος ἔχομαι γνωστικῶς, ἑκατέρων τῆς πρὸς τὸ τρίτον, καὶ τῆς δευτέρας, τῆς αὐτῶν τούτων πρὸς ἄλληλα. Καὶ τρίτης δέ, τῆς τῶν ἰσοτήτων αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας. Οὐδὲ γὰρ ἂν δυναίμην ποτέ, ἤτοι τῆς πρώτης ἐπιλησθεὶς συνάψαι τὴν δευτέραν, ἢ τῆς δευτέρας ἀλογήσας, τὴν πρώτην· τὸ γὰρ ἓν ἀσύναπτον. Ἀπούσης δὲ καὶ τῆς τρίτης, ἥπερ συναπτικὴ γίνεται τῶν ἄκρων, παραπλησίως οὐ συσταθήσεται ἡ αὐτῶν ἐκείνων συνάφεια. Καὶ ἀνανεύων δέ, ἐπὶ τῶν διαφερόντων, κἂν σφόδρα ἐναντιώτατα ταῦτα ᾖ, ἅμα καὶ αὐτῶν, καὶ ἧς ἔχουσι μάχης στοχάζομαι. Οἷον ὅτι ἢ ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστι κρίνων, τό τε εἶναι, καὶ τὸ μή, καὶ τὸ ἀσύμβατα εἶναι ταῦτα ἀλλήλοις μιᾷ ῥοπῇ γνώσεως ἐπιβάλλω. Εἰ γὰρ διΐστημι αὐτὰ γνωστικῶς τε καὶ ἀποφαντικῶς, δῆλον ὅτι καὶ τὰ διϊστάμενα, καὶ τὴν τούτων διαμάχην ἅμα συνεπισκοπῶ. Ἐκπεσὼν γὰρ τῆς θατέρου ἐννοίας, τίνος ποτὲ θάτερον ὃ προνοῶ διαστήσομαι; ἢ οὐ πρὶν φθάσας ἐνόησα; ἀλλὰ πλειόνων ὄντων τίνος ποτέ; ἢ τοῦ ἀμέσως; οὐκοῦν νοήσω κατ' αὐτὸ τὸ ἀμέσως τῶν λοιπῶν διαστείλας. Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰ τοῖς μὲν διϊσταμένοις, τῇ δὲ διαστάσει μηδαμῶς ἐπιβάλλω, πῶς ἔπειτ' αὐτὰ διαστάσεως μηδεμιᾶς νοουμένης, ἢ ἀλλήλων διϊστάμενα λογισθήσεται; ὥστε ἐν ἑνὶ ἀμερίστῳ τε καὶ ἀκαρεῖ νεύματι, ἢ ἀνανεύματι, πλειόνων ἅμα διαφερόντων, εὖ οἶδ' ὅτι ἡ κατὰ τὴν Κρίσιν ἐνέργεια περιέχεται.

§. χοθ΄. ΙΒ΄. Καὶ τῶν Κρίσεων δέ, ἔστι μὲν πρὸς ἃς ὡρισμένως ἔχω, ἔστι δὲ πρὸς ἃς δυσδιορίστως καί πως ἠρέμα ἑτεροκλινῶς οὕτω φάναι, μετά τινος ὑποτρεχούσης ἐμοὶ ὑπονοίας πρὸς τοὐναντίον· ἔστι δὲ πρὸς ἃς καὶ πάντῃ ἀορίστως·

ςως. Τετάχθωσαν οὖν ἐν τρίταις, ἐφ' ὧν οὐδόλως συνορᾷν ἔχω, τὸν ἐγχωροῦντα ταῖς ἁπλαῖς ἐπιβολαῖς λόγον, πότερον κατ' οἰκείωσιν ὢν τυγχάνει, ἢ ἀλλοτρίωσιν; οἷον περιττοὶ τὴν ἀριθμὸν οἱ ἀστέρες; Ἀλλ' ἄρτιοι; Καὶ αἱ παραπλήσιαι. Ἀριθμείσθωσαν δὲ ἐν δευτέραις, ὅσαις ὑπαυγάζει, οὐμὴν οὐκ αὐτόθι ἀποδιςαγμένου τινός, ὁ λόγος τῆς κρίσεως· οἷον ἄνισοι τὰ μεγέθη ἀλλήλοις οἱ ἀστέρες, ἴσοι δὲ τὰς ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεις, εἴτις πτολεμαΐσειε· καὶ αἱ τοιαῦται. Λογιζέσθωσαν δὲ ἐν ταῖς πρώταις, αἱ τὴν κρίσιν τῶν νοουμένων προδηλοτάτην ἐμφαίνουσαι· ὧν εἴδη δύο. Αἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀντιλήψεων, ἢ ἰνδαλμάτων εἰσὶ συνιστάμεναι, καὶ κρίσεις αὗται περὶ τὰ κατὰ μέρος ἐπιφερόμεναι, εἰς ὧν δὴ τὴν γνῶσιν αἴσθησις ἐστὶν ἡ ἐνάγουσα· οἷον λαμπρὸς ὁ ἥλιος, σφαιροειδὴς ἡ σελήνη, θερμὸν τουτὶ τὸ σῶμα, λευκὸν ἐκεῖνο. Αἱ δὲ ἐκ νοερῶν ἐπιβολῶν, εἰσὶ δὲ καὶ αὗται διτταί, ἤτοι γὰρ πρώτως αὐτόθεν ἐμοὶ δῆλαι εἰσὶ τὸ ἐναργὲς κεκτημέναι, οἷον ὅτι τὸ ὅλον ἴσον αὐτοῦ τοῖς μέρεσι, καὶ τὰ τρίτῳ ὄντα ἴσα, καὶ ἀλλήλοις. Ἢ γοῦν δευτέρως, καὶ ἐξ ἄλλων ἡγησαμένων, οἷον ὅτι εἴπερ ἴσοι τὰ μεγέθη οἱ ἀστέρες, καὶ τὰς ἀποστάσεις πάντως ἀνίσους ἔχοντες διατελοῦσιν. Εἰ δὲ ταύτας ἴσας, ἐκεῖνα ἄνισοι. Δοκοῦσι δέ μοι καὶ οἱ Παλαιοί, (1) αἷς συνήδεσαν ἑαυτοῖς γνώσεσι προσέχοντες, τὴν πεντάδα τῶν ἐν ἡμῖν γνωστικῶν ὑποθέσθαι δυνάμεων. Καὶ παρὰ τὴν αἴσθησιν, καὶ τὴν φαντασίαν τὰς τῶν κατὰ μέρος οὔσας ἀντιληπτικάς, δόξαν μὲν εἰρηκέναι τὴν περὶ τὰ δοξαστά, διάνοιαν δὲ τὴν περὶ τὰ ἐπιστητά, καὶ διανοητά, νοῦν δὲ τὸν περὶ τὰ νοητὰ ἐνασχολούμενον. Καὶ τῆς μὲν δόξης σύμβολον λαβεῖν τὴν τριάδα, τὴν δὲ δυάδα τῆς διανοίας, τοῦ δὲ νοῦ τὴν μονάδα· ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, περὶ ἃς ἡ κατὰ τὸν Νοῦν πλεωτάτη ἕξις ἐνασχολεῖται, στερρόντως ἵσταται τὸ γνωστικόν, ὡς ἐφ' ἑνὸς βεβηκός, καὶ μηδοπωσοῦν ἐξιστάμενον. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιστητῶν

ἀφ'

(1) Ὅρα τὸν Φιλόπον. ἐν Προοιμ. τῶν εἰς τὰ περὶ ψυχ. τοῦ Ἀριστ. Ὑπομ. Καὶ τὸν αὐτόν, καὶ Σιμπλίκ. ἐν τοῖς περὶ ψυχ. τοῦ αὐτοῦ Κεφ. Α'.

ἀφ' ἑτέρας ἐφ' ἑτέραν γνῶσιν μεταβαίνειν ϰ μεθίσαται, ϰ (ἵνα τοῖς ἐκείνων χρησάμενος εἴπω ῥήμασιν) ὅθεν ποι πρόεισι, δυαδικῶς ὁριζόμενον· ἐπὶ δὲ τῶν δοξαςῶν, ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ δύω χωρεῖ, ὧν ἑκάτερον ἐνδεχόμενον πρὸς ἀλήθειαν οἶδε, μερίζομένον πως, ϰ διαχιζόμενον. Αὕτη δὴ ἡ τριὰς ἥνπερ ὑπεδήλε, ϰ τὸ ᾀδόμενον.

„ Ἐν τριόδῳ ἕςηκα, δὺ εἰσὶ δὲ πρόσθεν ὁδοίμοι, φρον-
„ τίζω τούτων, ἥν τιν' ἴω προτέρην.

§. χπ'. ΙΓ. Ὁ μὲν ὖν Νῦς, ὅτως ἔχεται καρτερῶς, ὧν αὖ ἔχηται. Ἡ δὲ δόξα ὅτως εὐόλισθος. Ἡ δὲ διάνοια ἀσφαλὴς μὲν καὶ αὐτὴ, μεταβατικῶς γε μὴν περαινομένη, ἐν κινήσει τὸ ἀκίνητον ἔχουσα, ϰ νῷ καὶ δόξῃ παρ' ἑκάτερον μεσιτεύουσα· λαβοῦσα γὰρ παρ' ἐκείνε τὸ ἑδραῖον εἰς ἐπιςήμην, ὐκ ἔξω κεῖται, κατὰ ταύτην, κινήσεως. Ἀλλὰ γὰρ τὸ κινεῖσθαι ἐνταῦθα τῶ ἐπὶ τῶν σωμάτων, ὐκ οἶδ' ὅπως ἀλλοτριώτατον ἀναδείκνυται, ὡς ἐφ' ὃ οἵτε ὅροι, καὶ τούτων τὰ μεταξὺ, ἐμφιλοχωρῦντα πως ἀλλήλοις, εἰς ταυτὸ συνεισέρχεται· πολλοῖς τε ἅμα ϰ διαφορωτάτοις προσέχοντος, (πλέον ἢ κατὰ τὰς κρίσεις συμβαίνειν ἀνωτέρω ἐλέγετο) (§. χοη.) τῦ κατὰ διάνοιαν, ἢ δόξαν γινώσκοντος. Ἐγὼ γῦν ὅτω συμβάλλειν ἔχω κατ' ἐμαυτὸν λογιζόμενος, ὡς ὁσάκις ἀπὸ κρίσεων ἃς φθάσας ἀπεφηνάμην, κρίσιν ἑτέραν διανούμενος (τῦτο γὰρ διανοίας ἔργον εἶναι ἀνωμολόγηται.) ἐπιφέρω, πλείςοις ὅσοις τῶν ἐν ἐμοὶ γνωςικῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπιβάλλω, τούτοις τε ἁπλῶς ἑκάςῳ, καὶ αἷς ἔχουσι πρὸς ἄλληλα χέσεσι, καὶ πρὸς ἔτι ϰ ταῖς χέσεσιν αὐταῖς ταῖς τῶν χέσεων ἀπνῶς προσέχων· ὧν κἂν ἑνὸς τῦ τυχόντος ἀπολειφθείην, τῆς διανοίας εὖ οἶδ' ὅτι αὐτῆς παρ' αὐτὰ ἐκπεπτωκὼς ἔσομαι. Ἐν ᾧ γῦν ἐκ τῆς τῶν ἀποςάσεων, φέρ' εἰπεῖν, τῶν ἀφ' ἡμῶν διαφορᾶς τῦτε φαίνοντος ϰ τῦ πυρόεντος, τὴν διαφορὰν εἰσβάλλω τῶν μεγεθῶν, ἅμα μὲν τῶν σωμάτων διενθυμῦμαι ἑκάτερον, ἅμα δὲ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς θέσιν, ἀφ' ὧν ἐκεῖνα ἐςὶν ἀπέχοντα, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἀποςάσεων ἑκατέραν, ἅμα δὲ ϰ τούτων τὸ ἄνισον. Ἅμα δὲ καὶ καθόλυ ὅτι τῶν ἰσομεγεθῶν φαινομένων τὸ μὲν ἀπωτέρω ϰ μεῖζον, τὸ δ' ἐγγυτέρω ϰ ἔλαττον ἐπαναγκές εἶναι τὸ μέγεθος. Καὶ τούτων δὲ ἕκαςον τῶν εἰρημένων

τί

τί δήποτε δύναται, καὶ ὅπως ἔχει πρὸς ἄλληλα. Ἅμα δὲ καὶ ὅτι μείζων μὲν ὁ φαέθων, ἐλάσσων δὲ ὁ πυρόεις. Εἰ μὴ γὰρ αὗται αἱ τοσαῦται, καὶ οὕτως ἀπ᾽ ἀλλήλων μεμερισμέναι γνώσεις, ἀμερίστως εἰς ἓν συνέλθοιεν, σχολῇ γ᾽ αὖ διάνοια εἴη τὸ περαινόμενον. Ἔνθεντοι καὶ δεῖξιν ἐμοὶ πολλάκις ἑνός τινος τῶν κατὰ τὴν Γεωμετρίαν θεωρημάτων λαμβάνοντι, καὶ ἀρχὴν μὲν, ἵν᾽ οὕτως εἴπω εὐπλοοῦντι, εἶτ᾽ ἀπερρυηκείας ἐννοίας τινὸς τῶν εἰς αὐτήν γε τὴν δεῖξιν συμβαλλομένων, οἷον ἐχενηΐδι προσπεσούσῃ μου τῷ τῆς διανοίας σκάφει, αἴφνης συσχεθέντι τε καὶ ἀκινητήσαντι, παλινδρομῆσαι ἐδέησε, καὶ ὡς τὴν γνῶσιν ἑλεῖν, ᾗ συνεξέστη συναπιοῦσα καὶ ἡ διάνοια. „ Λήθη γὰρ ἐπιστήμης ἔξοδος ὡς ἀει„ στα εἴρηται. (1) Οἶδε μὲν οὖν (Πλωτῖνός φησιν, περὶ τοῦ νοῦ λέγων.) ὅστις ἐνήργησεν. Ἀλλ᾽ οἶδεν οἶμαι, οὐδ᾽ ἐκεῖνον, οὐδὲ τῶν τοιούτων νόησιν ὅπως ἔχουσι φύσεως, ὅστις ἐνήργησε μὲν, οὐ προσέσχε δὲ, ὅσον ἀπόχρη, τοῖς ἰδίοις ἑαυτοῦ ἐνεργήμασι.

§. χπα. ΙΔ΄. Καὶ ἄλλην δέ τινα ἐνοῦσαν ἐμαυτῷ δύναμιν, παρὰ τὰς εἰρημένας προσέχων εὑρίσκω; καθ᾽ ἣν ὁρμήν οἷόν τινα πρὸς πολλὰ ἔχων, πολλῶν αὖ πάλιν τοὐναντίον, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἀφέλκομαι παραιτούμενος: Καὶ ἅττα μὲν καθ᾽ ἡδονήν αὖ ἤ μοι περισκεπτομένῳ, ἑτοίμως ἔχω τοῦ διώκειν αὐτὰ, καὶ εἰς θήραν τὴν τούτων ἀποδύειν, ὅσα δὲ ἀηδίαν τινὰ μνηστεύεται, καὶ δυσχέρειαν ἔχει, ἐκκλίνειν πέφυκα, ὡς αὖ οἷός τε ὦ, καὶ φεύγειν. φαίην αὖ, ὡς ἐν τύπῳ δοῦναι ἄλλοις εἰκάσαι, ἐπὶ μὲν ἐκεῖνα βάρος ἔχειν οἷον, καὶ ὁρμήν, ἀπὸ δὲ τούτων διάθεσιν τὴν ἐναντιωτάτην. Ἡγεῖσθαι δ᾽ ἐν ἐμοὶ τῶν τοιούτων ῥοπῶν τε καὶ ἀποστροφῶν, τὴν γνῶσιν τῶν ἐφ᾽ ἃ καὶ ἀφ᾽ ὧν αὗται, ἐς ἀεὶ ᾔσθημαι, καὶ τῶν προδηλοτάτων ἡγοῦμαι· μᾶλλον δὲ καὶ συνδιαμένειν, καὶ συνδιασώζεσθαι, συμπροϊούσας τε καὶ συνακμαζούσας, καὶ ὑπ᾽ ἀλλήλων πως συνεχομένας καὶ ῥωννυμένας, ὡς συναύξειν μὲν ταῖς γνωστικαῖς ἀντιλήψεσι τὰς πρός τινα κλίσεις, συναπι-

---

(1) Πλάτων ἐν Συμποσίῳ.

πιτείνεσθαι δὲ καὶ συνεπιδιδόναι ταῖς κλίσεσι τὰς ἀντιλήψεις· τοὐναντίον δὲ ἀμοιβαδὸν συναπομαραινομένας ἐκλείπειν, καὶ τέλεον συνεξαφανίζεσθαι· ταύτῃ τοι καὶ ἐδὲ μέζον οἶδα τῶν τοιέτων ἐμοὶ διαθέσεων ἀεὶ τὸ αὐτό. Ἀλλὰ τέτων τὰς μὲν βιαιοτέρας ἔσας συνίημι, καὶ συντονωτέρας, τὰς δὲ μετριωτέρας τε καὶ ἀσθενεςέρας. Καὶ ταῦτα ἐδὲ τὰς πρὸς ἕτερα μόνον, καὶ πολλὴν ἔχοντα τὴν ἀπ' ἀλλήλων διαφορὰν, ἀλλ' ὅ τις ἂν εἰκότως θαυμάσειε, ταύτην δὴ τὴν ἐπίτασίν τε καὶ ὕφεσιν ἐπιδέχεσθαι οἶδα, καὶ τῶν πρὸς τὸ αὐτὸ ἐκ ὀλίγας.

§. χπβ'. ΙΕ'. Ἀλλὰ καὶ δυοῖν πολλάκις ἀντικειμένων, ἑκάτερόν με πρὸς βίαν εἷον καθ' ἑαυτὸ ἐφελκόμενον ἐπισύρεται, ἐδετέρωκλινὴ ἐπὶ τοσἔτον, καὶ ἀρρεπῆ πάμπαν ὄντα, καί πως τὴν γνώμην ἀπῃωρημένον. Κἂν θάτερόν με λάβῃ κρατῆσαν, ἐφίςαται δὴ ἐπιθέλγον καὶ θάτερον, καὶ πρὸς ἑαυτὸ ἀντιπαρελκάγον· ὡς καὶ τὸ πλέον ἔπω τῆς ἀπολαύσεως ἐμοὶ ὑποπέμνεσθαι ἐκ τῆς διαμάχης, καὶ τὴν θατέρε ὑποπαραίτησιν, τῇ πρὸς θάτερον σπεδῇ, εἰς ἡδονῆς ὕφεσιν συναναπεραννύσθαι. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὡς ὁρμῆς ὁρμῇ ἔμοιγε ἀντιβαινέσης, καὶ νόμε νόμῳ παλαίοντος, εὖ δὴ τἔτο ἀναμφισβητήτως οἶδα, ὅτι πρὸς ὅπερ ἂν βεληθείην τῶν προκειμένων, ἐλευθέρως τε καὶ αὐτοδιορίςως ῥέπω φερόμενος. Καὶ ἔτι δὲ πρὸ τῆς αἱρέσεως ἁπλῶ ἐμὲ ἡ τὲ μὴ τεθ' ἑλέσθαι δύναμις, ὅπερ εἱλόμην, ἐδὲ μὲν ἐν καί τοι προελόμενος ἀδυνάτως ἔχω μεταβελεύσασθαι, καὶ ἀποχέσθαι ἔπερ φθάσας προῄρημαι. Τἔτο τοι τὸ τῆς ἐλευθερίας καλὸν, ὅπερ ἀπειπεῖν ἐλευθερίας ἥκιςα ἔτυχον.

§. χπγ'. Ις'. Τῇ τοίνυν προαιρετικῇ ταύτῃ δυνάμει τὸν νἕν ἐπιςήσας, αὐτὴν ἑαυτῇ παραίτιον τῶν ἐνεργημάτων κατείληφα. Ἀκέων γάρ τοι πολλῶν, δι' αἰτίας ἀεί ποτε ὑπέσης, οἱονεὶ βάρες ἐπιθήκῃ τὸ ἀντίρροπον ἀναιρἔντος, τὸ βελητικὸν διορίζεσθαι εἰσηγεμένες, σκοπήσας τε ἀκριβῶς εὖ μάλα ἤπερ οἷόν τε ἦν, ἐδὲν βελητὸν ἐμοὶ πώποτε γεγονὸς κατεφώρασα, ἢ ὡς ἀγαθὸν ἐμοὶ καὶ προσῆκον, ἤτοι ὂν, ἢ φαινόμενον. Οὐδὲν δ' ἀβέλητον, ἢ ὡς ἐναντίως ἔχον. Οὕτω δ' ἂν ἢ ἐκείνως, ἕκαςον ἐμοὶ παραςαίη, ἢ γνωςόν. Ἀλλ' ἀμὴν ἐδὲ προσέχειν μὴ ἐθελήσας

οἷος

οἷος εἰμὶ, ἐπὶ τὸ ἄλλ' ἐξ ἄλλων γινώσκειν, ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐναγόμενος. (§. χοα. χοδ.) ἐφ' ἃ δὲ ὑπὸ τῶν ἐκτὸς περισκοπεῖν διεγείρομαι, τούτων καί τοι ἀντιλαμβανόμενος, διεκφυγεῖν τε καὶ ὑπεκκλῖναι τὴν θήραν, οὐδὲν ἧττον δυναμένῳ ἐμαυτοῦ συνεπίσαμαι. (§. χπβ.) Κἂν εἰ γὰρ τὰ ἔξωθεν ἐπάγοι πρὸς τὴν τούτων διάσκεψιν, ἀλλ' αὐτὸς ἐμαυτὸν ἀπάγειν ἔχω τοῦ περὶ αὐτῶν ἐννοεῖν, καὶ διενθυμεῖσθαι ἀφεὶς, τοῦ ἐπιθυμεῖν ἀποστήσομαι. Ὅτι γὰρ οὐδὲ ἡ νοητὰ παύτῃ παραίτια τῇ βουλήσει γίγνεται τῆς αἱρέσεως, τεκμήριόν ἐμοὶ ἱκανώτατον τουτὶ κρίνεται, ὡς ὅταν „ δυοῖν ἴσον δυναμένων, καὶ ὁμοίως ἐχόντων, θάτερον ἢ „ λαβεῖν ἀνάγκη, μηδεμιᾶς αἰτίας ἐπὶ θάτερον ἀγούσης, „ τοῦ μηδενὶ τοῦ ἑτέρου διαφέρειν, θατέρου τὴν λῆψιν οἴκο- „ θεν αἱροῦμαι διορίζομενος. Ἐπὶ γοῦν τῶν πιούτων, κἂν εἰ τὸ αὐτοκίνητον τῆς ἐν ἡμῖν δυνάμεως ἐπελδιςικὴν τινὲς ὀνομάζειν χαίρουσι δύναμιν, καὶ τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς „ ἐγκαθιδρύουσιν, ἐπίκλισιν ἐξ αὐτῆς (ἥ φασὶ) λαμβα- „ νούσης, καὶ τὴν ἀπορίαν διακοπτούσης, οὐδὲν ἀντιλέγω. Οὐδὲ γάρ μοι περὶ ὀνομάτων ἔπεισι ζητεῖν ἐνταῦθα, καὶ διαφέρεσθαι. Ὁ δὲ Χρύσιππος ἐπιεικῶς κἀνταῦθα ψυχρὸς „ ἐςὶν, ὃς παρατιθεὶς τὸν ἀςράγαλον καὶ τὸν ζυγὸν, καὶ „ πολλὰ τῶν μὴ δυναμένων ἄλλοτε ἄλλας λαμβάνειν „ πτώσεις καὶ ῥοπὰς ἄνευ τινὸς αἰτίας καὶ διαφορᾶς, ἢ περὶ „ αὐτὰ πάντως, ἢ περὶ τὰ ἔξωθεν γινομένης, κἂν ταῖς „ λεγομέναις ταύταις ἐπελεύσεσιν, αἰτίας ἀδήλους ὑποβέ- „ χειν, φησὶ, καὶ λανθάνειν ἡμᾶς ἐπὶ θάτερα τὴν ὁρμὴν „ ἀγούσης. Αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ τοῦ δικάζειν, δυοῖν δρομέων κατ' ἴσον τάχος συνεκπεσόντων, ἐξεῖναι, φησὶ, τῷ βραβευτῇ κατὰ τὴν ἐπίκλισιν, ὁποτέρῳ „ βούλεται ἀποδοῦναι τὸν φοίνικα, κοινὸν καί τοι ἀμφοτέρων „ γενόμενον. Ἐν δὲ τῷ ϛ. περὶ καθήκοντος, εἶναί τινα φήσας πράγματα μὴ πάνυ πολλῆς ἄξια ὄντα πραγμα- „ τείας, μηδὲ προσοχῆς, ἀφιέναι περὶ ταῦτα τῇ ὡς ἔτυ- „ χεν ἐπικλίσει τῆς διανοίας οἴεται δεῖν, τὴν αἵρεσιν ἀ- „ ποκληρώσαντας. Εἰ δὲ καὶ μὴ οὕτως ἐν ἄλλοις ὑπεναν- τίως ἑαυτοῦ λέγων, ἅπερ αὐτὸς εἰρήκει ἐξέπτυκεν, εἴη ἂν ἔργον οὐδὲν τῶν ἐπαχθέντων ἀνωτέρω ἀπελέγξαι τὸ

κοῦφον

κοῦφον τε καὶ ἀσύςατον. Πολλὴ γὰρ δὴ ἀςραγάλε τε καὶ ζυγοῦ ἡ διαφορὰ ἑτεροκινήτων ὄντων πρὸς δύναμιν αὐτοκίνητον· ὅτι δ᾽ αὐτοκίνητος ἡ προαιρετικὴ δύναμις, δι᾽ ὧν ἀνασκευάσαι ἐπειράσατο, αὐτὸς φθάσας ἐκράτυνεν. Εἰ γὰρ ἄγουσι τὴν ὁρμὴν, ὅσα δήποτε ἄγειν ὁπωσοῦν πεφύκασιν, ἢ νοητὰ (ὃ τοῖς πᾶσι μὲν ἀνωμολόγηται, ἑκάςῳ δὲ αὐτοῖ προσμαρτυρεῖ ἡ ἐνδοτάτω συναίσθησις.) τὰ δὲ δὴ ἄδηλα καὶ λανθάνοντα, ταύτῃ γε οὐδὲ νοητά· οὐδ᾽ ἄγειν ἄρα οἷα εἶναι τὴν βούλησιν κομιδῆ μὴ νούμενον.

§. χπδ΄. ΙΖ΄. Ἐλευθέρως τοίνυν καὶ αὐθορμήτως ῥέπειν ἐπὶ πολλὰ πεφυκώς, ἔςι μὲν ἐφ᾽ ὧν ἄγει ψιλῆς προαιρέσεως ἥκω, ἔςι δ᾽ ἐφ᾽ ὧν καὶ εἰς θήραν ἀποδίδω τὴν τούτων, τῶν ἐν ἐμοὶ δυνάμεων ὅποσαι δὴ τῇ βουλητικῇ ὑπείκειν ἐτάχθησαν, ὑπηρέτιδας οἷον τινὰς εἰς ἐνέργειαν διεγείρων· ὥςε μοι καὶ διακρίνειν ἔπεισι τὰς ῥοπὰς ταύτας ἀλλήλων, καὶ τὰς μὲν ἀδρανεςέρας ἐκείνας, ὡς ὑποθετικὰς ἀνασκοπεῖν, ταύτας δὲ τὰς δραςηρίους οὔσας, καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων ἐπιτακτικὰς γιγνομένας ἀπολύτους ἀποκαλεῖν. Καὶ καταφανεῖς μὲν ἐμοὶ δοκοῦσιν ἐκεῖναι, περίγε τὰ μὴ ῥαδίως ἀνυςὰ, καὶ ἐφ᾽ ὧν πολλάκις ὁ πρὸς τ᾽ ἀναντία πόθος ἐπικρατέςερος· οἷον βουλοίμην ἂν τῷ ἀνδρὶ ἀπελθὼν συντυχεῖν, ἀλλ᾽ ὄκνος μ᾽ ἔχει, καὶ τὸ μῆκος τῆς πορείας ἀντιπίπτον, καὶ τ᾽ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα προσίςαται· Καὶ ἀρετῆς ἂν ἐπιμεληθείην ὡς ἥδιςα, ἀλλὰ τοῖς βιωτικοῖς δὴ τούτοις σχετλίως προσέπηκα. Κατάδηλοι δέ μοι γίγνονται καὶ αἱ δεύτεραι ἐπὶ πάνυ πολλῶν. Καὶ γὰρ ἐθελήσας τῷ ὄντι, πάσῃ μὲν ἐχρησάμην ἂν τῇ δυνάμει, πᾶν δὲ τὸ ἐμποδὼν ἱςάμενον ἐκ μέσου ἐποίησα. Καὶ εἰ μηδὲν λύουσα, τῶν γεμὴν εἰς ἐμὲ ἡκόντων οὐδενὸς ἀπολειφθεὶς, αὐτόθεν ἂν τῆς ὁρμῆς ἐπίδηλον ἔςησα τὸ δραςήριον.

§. χπε΄. ΙΗ΄. Ἐπιτάσσει δὲ ἄρα πολλαῖς τῶν ἐν ἐμοὶ δυνάμεων ἡ κατὰ τὴν βούλησιν, οὐμήνγε πάσαις, οὐδ᾽ ἐπὶ πάντων. Καὶ δὴ τῇ γνωςικῇ πάντως. Καὶ γὰρ βουληθεὶς τούτου μὲν τὴν γνῶσιν ᾕρημαι, παρῄρημαι δὲ τὴν ἐκείνου. Καὶ περὶ τοῦδε δὲ τὴν φαντασίαν διέτεινα, ἡ ὑπεκςὰς ταύτης, ἑτέρου τινὸς ἀνετυπωσάμην τὸ ἴνδαλμα. Καὶ γε ἐθελουσίως ἐπί τινος ἐπανέδραμον τὴν ἀνάμνησιν. Καὶ τὰς

αἰσθη-

αἰσθητικὰς δὲ τῶν δυνάμεων πρὸς τὸ τοῦδε, ἢ τοῦδε ἀντιλαβέσθαι ἐκίνησα, ἐπιστρέψας ἐπὶ τὰ αἰσθητά. Καὶ πολλὰς δὲ τῶν σωματικῶν κινήσεων, οἷον κεφαλῆς, γλώσσης, καὶ χειρῶν, καὶ ποδῶν, καὶ τῶν ἄλλων μελῶν, παρ' ἐμοὶ οἶδα κειμένας. Ἀλλὰ γὰρ οὐ πάσας πάντῃ, ὅπερ ἔφην, οὐδ' ἐπὶ πάντων· οὐ γὰρ οὐδ' ἐπὶ τῶν νοερῶν ἐπιβολῶν ταῖς φαντασίαις, κἂν πάνυ πολὺ ἐθελήσαιμι, οὐκ ἔχω μὴ συναινεῖν, οὐδ' ὧν διὰ χρόνου μῆκος, ἢ δι' ἄλλο τι τῶν συμπιπτόντων, τὰ ἴχνη ἐξήλειπται, καίτοι ἐπειγόμενος, φαντασθείην αὖ εὐμαρῶς τῶν τοιούτων, ἢ ἐπιμνησθείην. Καὶ πληγεὶς ἀκοὴν, ἢ ὅρασιν, ἢ τινα τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ἐκφυγεῖν οὐχ οἷός εἰμι τὴν τῇ προσβολῇ παροπηδοῦσαν ἀντίληψιν. Καὶ οὐδὲ τὴν αὐξητικὴν, οὐδὲ τὴν ἀποκριτικὴν, οὐδ' ὅσας ἄλλας ἐνδομύχως ἐμοὶ τελουμένας οἶδα ἀναγκαίας κινήσεις, οὔτε προάγειν, οὔτε διακόπτειν δυνήσομαι· τὴν δὲ δὴ ὑπὸ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων ἔμοιγε ἐμποιουμένην, (ἥπερ μοι αἰσθάνεσθαι συνεχῶς συμβαίνει.) τῶν πνευμάτων καὶ τοῦ αἵματος θύελλαν, εἰ μὴ ἐξ ἐπιταγῆς αὐτίκα ἱκανῶς ἔχω καταστέλλειν καὶ κατευνάζειν, ἀλλ' οὖν γε τοῦτο ἐκ πείρας εὖ μάλα κατέχω, ὡς τὴν κινοῦσάν τε, καὶ διεγείρουσαν, καὶ δὴ καὶ ῥωννύουσαν ἐν ἐμοὶ τάδε τὰ πάθη προσοχὴν, στρέψας ἐφ' ἕτερα, ἐντεῦθεν οὕτω τὸν τάραχον κατεστόρεσα· ὥστε μοι οὐδὲν ὧν ἔχω κατ' ἐμαυτὸν εἰδέναι, τούτου μοι προδηλότερον, ἢ ὅτι, καίτοι πολλῶν ἐμοὶ τοῦ βουλητικοῦ ὑπεξῃρημένων κράτους, πλεῖστα γέμειν ὅσα αὐτῷ πειθαρχεῖ, καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ἄγεται.

§. χπς'. ΙΘ'. Διαφέρουσι δέ μοι καλῶς σκοποῦντι, αἵ τε πρὸς τὰ θυμήρη κλίσεις, καὶ αἱ τῶν ἀπὸ θυμοῦ ἐμοὶ ὄντων ἀποφυγαί· τὸ δὲ, οὐ νύξιν ἤδη παρέχον τινὰ (§. ἀνωτ.) ὅτι αἱ μὲν μετὰ σφοδροτέρων τινῶν ἐπισυμβαίνουσι κινημάτων, ἅττα κατ' ἐμαυτὸν αὐτὸς τελούμενα οἶδα, καὶ ἅμα, καὶ πρὸς τὰ ἔξω ἐκκύψαντα ποτὲ, μὴ καθεστῶτα τὴν ἔνδον τῆς ψυχῆς ἔχειν, καὶ τοῖς ἄλλοις ποιεῖ ἐπίδηλον· τοιαίδε δὴ αἱ τῶν ἀκρατῶς λαγνευομένων, καὶ ἐμμανῶς ὀργιζομένων, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς γαννυμένων, καὶ χαιρόντων, ἢ ἀλυόντων καὶ δυσφορούντων ὁρμαί. Αἱ δὲ ἠρέμα πως, καὶ μετὰ νηνεμίας οὕτω φάναι, ἐμποιοῦνται τῇ ψυχῇ, σωφρονοῦντος τρόπου δια-

θε-

θέσεις, ἐν ἀταράχῳ τε καὶ ἀκύμονι τῷ σώματι, ἐδὲν ἧττον γνησίως προαιρεμένης, καὶ τὸ προσήκειν οἱ δοκοῦντος, καὶ συντελεῖν, δυσαποσπάςως ἀντεχομένη. Τοιοῦτος ὁ τῶν σπουδῆς ἀξίων, ἐγγινόμενος τοῖς ἀγαθοῖς ἵμερος.

§. χπζ'. Κ'. Αἱ μὲν οὖν κατ' ἐκείνας δὴ τὰς πρώτας πρώτιςαι προσβολαὶ, δυσκάθεκτοί πως εἰσὶ καὶ δυσκαταγώνιςοι. Ἐφ' ᾧ μοι καὶ χρόνε δεῖν ἔγνωςαι ποσϋτινος, ἕως ἂν λωφῆσαι τὸ σωματικὸ σάλε τὸ δύσμαχον, ἐν εὐδίᾳ τε παντελεῖ, ὡς αἰθρίᾳ καθαρωτάτῃ γινομένῃ, τῆς ἐπιπελασάσης ἀχλύος τὸ ἡγεμονικὸν ὑπερκύψῃ. Εἰ γὰρ ὑπ' ἐκείνων πολύτι τὸ ἐνδόσιμον εἰς αἵρεσιν τῇ βελήσει αὐτίκα ἐμποιεῖσθαι φιλεῖ, ἀλλ' ἔμοι ἐκ πείρας συνιδεῖν ἐξεγένετο, ὅτι καὶ μάλα τὸ ἐπιτακτικῷ τῆς βελήσεως χρησαμένης, ταῖς ὑπηρέτισι τῶν δυνάμεων ἀργεῖν κελεῦσαι, ὥςε ἐκλειπέσης κατὰ βραχὺ τῆς φορᾶς, καὶ ἀρχὴν μὲν οἱονεὶ ἀπομαρανθείσης, πως δὲ καὶ παντῃ ἀποσβεσθείσης, ἐλευθέραν ἔπω τὴν ψυχὴν μεῖναι, καὶ οἵαν αὐτοκινήτως ἐθελήσασαν ἀκολουθῆσαι τῷ ὑγιεςέρῳ φρονήματι. Πάντως δὲ, εἰμὴ πάσαις (§. χπέ.) ἀλλάγε ταῖς ἐπὶ τὸ πράττειν ὑπεργέσαις δυνάμεσιν, ἐφίςασθαι τὴν βέλησιν ἐπιτάττεσαν, τῶν προδηλοτάτων ἡγέμεθα.

§. χπη'. ΚΑ'. Θαυμάζειν ἐμοὶ τίνιω ἔπεισι διανοεμένῳ, καὶ τὸν ἐν ἡμῖν ἔσω, καὶ ἔξω ἄνθρωπον (καλῶ δὲ, ἔσω μὲν, τὴν ἀρχὴν τὲ ἐν ἡμῖν διαγνωστικὲ, καὶ προαιρετικὲ, ὁποιατις ἂν εἴη, ἔξω δὲ, αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ἐπιθεωρεμένας σωματικὰς δυνάμεις) ὅπως ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους. Τὰ μὲν γὰρ, ἐπεὶ συνορῶ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ συνηρτημένον, καὶ συνημμένον, ὥςε καὶ ὑφορᾶσθαι εἰσάγομαι, μήπε τὸ ἐξ αὐτῶν συγκροτέμενον, μίατις καὶ ἡ αὐτὴ τῷ πράγματι ἦ ἐσία, ἐν ἀμείςω παντῃ τῇ φύσει, πλετέσα τὰς πρὸς ἑκάτερον δεξιότητας. Καὶ γὰρ, καί τις ὡς τὰ πολλὰ τῶν ὑπὸ τὲ ἔσω λεγομένε ἐνθύμησις, κίνησιν τινα ἐκ τὲ παραχρῆμα ἐπιγινομένη τῷ ἔξω δὴ τέτῳ ἐνήγειρε, καὶ ἀνάπαλιν ἡ τέτῳ ποθεν, καὶ ὁπωσὲν ἐπεισπεσοῦσα προσβολὴ, ἐνθυμηθῆναί τι ἐκεῖνον πάντως ἐποίησε· τὰ δὲ ὕτως ἀλλήλων κατείληφα διαφέροντας, ὥςε πρὸς τὐναντίον κρίνειν ἀνθέλκομαι, ἐσίας πάντάπασι δισσὰς ἔσας, χωρι-

στὰς ἀλλήλων ἡγούμενος, ἃς θεσμός μέν τις κρατήσας εἰς ἓν συνῆψέ τε καὶ συνέδησε, τὸ δὲ τῆς φύσεως ἑτεροῖον, διεῖλέ τε, καὶ διέκρινεν· ἐν πολλοῖς γάρ μοι οὐδὲν ἡ ἑτέρα τῆς ἑτέρας πρὸς ἐνέργειαν ἐπιδεὴς οὖσα, τὴν καθ᾽ ἑαυτὴν ἀναδείκνυται· ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἡ ἑτέρα πρὸς τὴν ἑτέραν πολὺ πάνυ τὸ δυσπειθὲς ἀντιπερίστησι, καὶ δυστήνιον· τὸ μὲν γὰρ ταύτῃ πρὸς ἡδονὴν ὄν, ἐκείνην ἠνίασεν, ὃ δὲ τὴν ἑτέραν ἐπιρρῶσαι ἐπόνησε, τοῦτο τὴν ἄλλην κολοῦσαι ἐξέλυσε. Καὶ μέντοι καὶ πρὸς τὰ διαφορώτατα, καὶ ἐναντιώτατα ἀναστρέφονται. Ἡ μὲν γὰρ περὶ τὴν ὕλην εἰλύεται, καὶ περὶ τὰ καθ᾽ ἕκαστα ἀεὶ ἀποτείνεται, καὶ τοῖς παροῦσι μόνοις προσέπηξεν. Ἡ δὲ τῶν ἐξῃρημένων τῆς ὕλης ἀντέχεται, καὶ πρὸς τοὺς καθόλου λόγους τῶν ὄντων πτεροῦται, κἀπὶ τὰ πορρωτάτω καὶ τόποις, καὶ χρόνοις ἀπέχοντα ῥᾳδίως ἐφίπταται. Διό μοι οὐδὲν ἧττον ταῖς ἐνθεωρουμέναις ἀμφοῖν τοῖς μέρεσι διαφοραῖς, ἢ τῇ κοινωνίᾳ τῇ τούτων προσέχοντι, θαυμάζειν ἔπεισι τῶν περὶ τοῦ τῆς συναφείας μόνου θεσμοῦ εἰρηκότων, μηδένα δέ, οὐδὲ τὸν τυχόντα λόγον ποιῆσαι, περὶ τοῦ τῆς ἑτερότητος ἠρημένων. Συνεῖδον γὰρ αὖ εἰ ἀκριβῶς προσέχειν σφίσιν αὐτοῖς βουληθεῖεν, ὡς οὐ τοῦτο μόνον, ἀκόλουθα συμβαίνει τοῖς τοῦ σώματος ψυχικά ἄττα παθήματα, καὶ τούτοις ἐκεῖνα ἀνάπαλιν. Ἀλλὰ κἀκεῖνο οὐχ ἥκιστα, ὡς πολλὰ τῶν ἐν τῷ σώματι πολλοῖς τῶν κατὰ τὴν ψυχήν, καὶ ἀνάπαλιν, οὐχ ὅπως οὐ πειθαρχεῖ, ἀλλὰ καὶ λαμπρῶς διαμάχεται· ὡς εἶναι ἐπάναγκες τῷ συνδέοντι νόμῳ, νόμον ἀνθυπενεγκεῖν ἕτερον τὸν διαστέλλοντα τὰ συνημμένα, καὶ οὐσιωδῶς διακρίνοντα.

§. χπθ΄. ΚΒ΄. Καὶ τοῦτο δὲ πάντων ἔσχατον ἤδη τοῖς εἰρημένοις προσθήσω τὸ πρώτιστον, ὅτι ἔρως με, οὐκ οἶδ᾽ ὅστις τοῦ Ἀθανάτου δεινὸς κατέχει, καὶ ἐλπὶς ὕπεστιν οὐ σμικρά, ὡς ἄρα ἔτι καὶ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν αὐτὴν περιεσομένῳ· οὕτω δέ τοι διακειμένῳ, εὔθυμον μὲν ἀναδείκνυσι, καὶ εἰς ἀρετὴν ὑποθήγει, τὰ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῖς εὖ βεβιωκόσιν ἀποκείμενα γέρα, δειμαίνει δὲ τοὐναντίον καὶ θράττει τὰ ἐκεῖσε δικαιωτήρια. Ὡς ἤν γε ταύτας τις φαίη ἐγγίνεσθαί μοι τὰς ὑπονοίας, ἐκ φρούδης προλήψεως πεπεισμένῳ, τὸ γοῦν καὶ εἰσέπειτα εἰ μή τι κλέος καταθέσθαι πα-

ρὰ

ρα τοῖς ἄλλοις φροντίζειν, ἀλλὰ μηδὲ κακῶς καὶ ἀπελθόν-
τα ποτὲ ἀκούσειν, ἤδη ἀνέχεσθαι, καίτοι μηδὲν τῷ μηκέτι
ὄντι, οὐδὲ τὴν εὐδοξίαν συμπλῆσαι, οὐδὲ τὴν ἀδοξίαν
προσλυμαινομένην σαφῶς ἐπισταμένῳ, σαφὲς εἶναί μοι δο-
κεῖ μαρτύριον, καὶ προαναφώνησις, ἄλλης τινὸς λήξεως ἐ-
σομένης, ἥτις ἐνθένδε ἀπαλλαττομένους τοὺς ἀνθρώπους ἐκ-
δέχεται. Ὁ μὲν οὖν φιλόσοφος Συνέσιος τὸν ἐκ τοῦ ναυα-
γίου κίνδυνον ὑπερχόμενος, παρακαθήμενος, τὸ παλαμ-
,, ναῖον φησὶ βαλάντιον, τὴν παρακαταθήκην τοῦ ξένου,
,, ἔκλαιεν οὐκ εἰ τεθνήξοιτο, ἀλλ' εἰ ὁ Θρᾷξ ἀποστερήσοιτο
,, τῶν χρημάτων ἕνεκεν, ὃν καὶ ἀποθανεῖν ἂν ᾐσχύνετο. Ἔν-
,, θα καὶ τὸ ἐξαπολωλέναι κέρδος ἐκεῖνος ἡγεῖτο, καὶ συ-
,, ναπολωλέναι, καὶ συναποδρᾶναι τὴν αἴσθησιν. Ἡ δὲ
σοφωτάτη Διοτίμα πρὸς Σωκράτην διαλεγομένη ,, ὡς δει-
,, νῶς, φησί, διάκεινται ἄνθρωποι τοῦ ὀνομαστοὶ γενέσθαι,
,, καὶ κλέος εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον ἀθάνατον καταθέσθαι, καὶ ὑ-
,, πὲρ τούτου κινδύνους τε κινδυνεύειν ἕτοιμοί εἰσι πάντες
,, μᾶλλον, καὶ χρήματα ἀναλίσκειν, καὶ πόνους πονεῖν οὑστι-
,, νασοῦν, καὶ ὑπεραποθνήσκειν. Εἶτα τῆς Ἀλκίστιδος μνη-
σθεῖσα, τῆς ὑπὲρ Ἀδμήτου ἀποθανούσης, καὶ Ἀχιλλέως τῷ
Πατρόκλῳ ἐπαποθανόντος, καὶ μέντοι καὶ Κόδρου τοῦ Ἀθη-
ναίου τῶν παίδων προαποθανόντος ,, οἶμαι, ἐπιφέρει, ὑπὲρ
,, ἀρετῆς ἀθανάτου, καὶ τοιαύτης δόξης εὐκλεοῦς πάντες πάν-
,, τα ποιοῦσιν, ὅσῳ ἂν ἀμείνους ὦσι, τοσούτῳ μᾶλλον· τοῦ
,, γὰρ Ἀθανάτου ἐρῶσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Εἰ αἱ κατὰ τὰς προτεθείσας δυνάμεις ἐνέργειαι τῇ ἁπλῶς σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ φύσει προσήκουσι. Καὶ εἰ τὰ τοῦ σώματος πάθη, καὶ ἡ ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴ προσοικειῶται.

Λῆμμα Α'.

§. χγ'. „ Οὐδεμίαν δύναμιν, οὐδ' ἐνέργειαν, οὐδ' ὁτιοῦν „ ὅλως πάθος πραγματιῶδες, ὅπερ ἂν τῇ σωματικῇ οὐ„ σίᾳ προσείη, ἐν ἀδιαιρέτῳ αὐτῆς προσεῖναι δυνήσεται, „ οὔθ' ὡς οὐσιῶδές τι, οὔθ' ὡς ἐπουσιῶδες.

Προσέστω γὰρ οὕτως εἰ δυνατὸν τῇ σωματικῇ οὐσίᾳ δύναμις, ἢ ἐνέργεια, ἢ πάθημα ὁτιοῦν, καὶ δῆθεν ὡς οὐσιῶδες. Ἐπεὶ οὖν ἐν ἀδιαιρέτῳ πρόσεστιν, (ἐξ ὑποθ.) ἡ δὲ τοῦ σώματος οὐσία ἐν ἐκτάσει, (§. φια. φιη.) τῆς ἄρα οὐσίας (καί τοι οὐσιῶδες ὂν αὐτῇ) τὸ τοιοῦτον ἐξῴκισται· ἥτις οὐσία τὸ ἑαυτῇ οὐσιῶδες ἀφῄρηται. Ἀδύνατον δέ. (§. σκη. καὶ σλγ.) Ἄρα τὸ Α'.

Ἀλλὰ γὰρ ἐνυπαρχέτω, εἰ τοῦτο δόξει, τὸ πάθος ἐπουσιωδῶς τι, καὶ κατὰ συμβεβηκὸς τῇ οὐσίᾳ τοῦ σώματος, πλὴν ἐν ἀδιαιρέτῳ. Καὶ ὑποβεβήσεται ἄρα, ἐκ τοῦ ἀκολούθου, τούτῳ τὸ σῶμα, ᾗ σῶμα, ὡς ὑποκείμενον· (ἐξ ὑποθ.) ἐν ἀδιαιρέτῳ δὲ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν (§. φια. φιη.), ᾗ σῶμα. Ἅμα τοιγαροῦν τὸ σῶμα ὑποκείσεται τοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποκείσεται. Ἀδύνατον δέ. (§. ρξδ'.) Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Πόρισμα.

§. χγα. Καὶ πάντα ἄρα ὅσα σωματικὰ παθήματα ἐστί τε καὶ λέγεται, μετέχει τινὸς ἐκτάσεως, καὶ δεκτικὰ ὄντα ἐστὶν ὁπωσοῦν διαιρέσεως, τὰ μὲν καθ' αὑτά, τὰ δὲ κατὰ

διὰ τὸ σῶμα. Καὶ καθ' αὑτὰ μὲν αἱ τῆς σωματικῆς οὐσίας ἀναφαίρετοι διαστάσεις, καὶ σχῆμα, καὶ τόπος διὰ τὰς αὐτάς. Κατὰ δὲ συμβεβηκός, καὶ διὰ τὸ σῶμα, χρῶμα, καὶ θερμότης, καὶ βάρος, καὶ κίνησις, καὶ ἠρεμία, καὶ εἴτι ἄλλο· τούτων γὰρ ἕκαστον εἰ καὶ καθ' ἑαυτὸ ποσοῦ καὶ τομῆς ἀνεπίδεκτον, ἐπειγομένου τοῦ σώματος εἰσὶν αὐτά, καὶ περὶ τὸ σῶμα, οὐκ ἐν σημείῳ τὸ εἶναι ἔχοντα ἐστίν, οὐδ' ἐν ἀκαρεῖ, ὡς οὐδ' ἂν εἶεν οὕτω πάθη (διὰ τὸ Λῆμμα) ὅλως τοῦ σώματος.

Λῆμμα Β'.

§. χιβ'. „Οὐσίᾳ τῇ σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ, πλείους „κατὰ τὸ αὐτὸ τῇ αὐτῇ προσεῖναι κινήσεις, διαφερούσας καὶ „ὑπεναντίωσιν πρὸς ἀλλήλας ἐχούσας, μηδαμῶς δ' ὑπ' ἀλ„λήλων ἀναιρουμένας (πολλοῦ γὰρ ἂν δέοι συνεισαγομέ„νας.) ἀδύνατον.

Φανερὸν γὰρ ὅτι οὐδὲ τἀναντία ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ (§. λδ'.).

Ἄλλως τε οὐδὲ οἱ τῆς Κινήσεως, ὡς ἴσμεν, νόμοι τοῦτο ὑφίστανται (§. χιη'.).

Σχόλιον.

§. χιγ'. Οὐκοῦν δὲ ἐντεῦθεν ἀναιρεῖσθαι ὑπολαμβανόμενον, τὸ ἐπὶ τοῖς σώμασι συμβαινουσῶν κινήσεων τὸ σύνθετον. Ἐκ γὰρ ἐκείνων κρατύνεται μᾶλλον, ἢ κλονεῖται τὸ Λῆμμα. Ἐκ φορῶν γὰρ ἀντιθέτων, ἴσων μὲν ἠρέμησις, ἀνίσων δέ, συμμέτρως τῇ ἀμβλυτέρᾳ, τῆς ὀξυτέρας ἐποχή τε καὶ ἐπιβράδυνσις, τὸ πλεονάζον· ἐκ δὲ τῶν κατὰ πλευρὰς γωνιῶν, κινήσεις αἱ διαγώνιοι· ἐκ δὲ τῆς ἀπονεύσεως ἅμα, καὶ ἐπινεύσεως, ἡ καμπύλη· ἐκ δὲ τῆς κατ' εὐθεῖαν καὶ κύκλον, ἡ κατὰ σπεῖραν. Καὶ ἁπλῶς, ἥτις ἑτέρα ἀεὶ παρὰ τὰς στοιχειώδεις, ἡ ἐξ αὐτῶν ἀναφυομένη, ἢ βραδυτέρα, ἢ εἰς τὸ μηκέτ' εἶναι ἀπολήγουσα.

Λῆμμα Γ΄.

§. χυδ΄. „ Κίνησις ἡ αὐτὴ, ἐν ὑποκειμένῳ τῷ αὐτῷ
„ ἀποτελέσει πάντως τὸ αὐτό.

Μὴ γὰρ, ἀλλ᾽ ἕτερον· ἐπεὶ δὲ ἤτοι οὐδεὶς ἐστὶ τῆς ἑτεροιώσεως ὁ λόγος, ἥτις πάντως· (τὸ γὰρ ἀλόγως οἱ κατὰ λόγον φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενοι παραιτήσονται) (§. λθ΄.) ποῖποτε ἄρα τὸν περιμάχητον τουτονὶ λόγον, φέροντες θήσουσι; τῇ κινήσει; Ἀλλ᾽ οὐκ ἔσται ἡ αὐτή. Ἀλλὰ τῷ ὑποκειμένῳ; ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτο ἔμπης τὸ αὐτὸ οὕτως ἔσται, ὅπερ ἦν πρότερον. Ὁ,τίποτ᾽ αὖ οὖν καὶ φαῖεν, λαμπρῶς αὐτοῖς περιπίπτει, εἰς τὴν τοῦ ὑποτεθέντος ἀναίρεσιν. Ἄρα κτ.

Λῆμμα Δ΄.

§. χυε΄. „ Αἱ κατὰ τὰς ἔξω κινήσεων προσβολὰς συμ-
„ βαίνουσαι ἀντιδράσεις, ταῖς κινήσεσιν αὐταῖς συνάρχον-
„ ται, συνδιαμένουσι, συναπίασιν, ἁπλῶς συμπαρεκτεί-
„ νουσι.

Γίνεται γὰρ δή τις κατὰ τὰς ἀντιδράσεις ἀλληλενέργεια, ἢ ἀλληλοπάθεια· (§. χιη΄.) καθ᾽ ἣν τις σχέσις θεωρεῖται πραγματιώδης, τοῦτε ἐνεργοῦντος, καὶ τοῦ καθ᾽ ὃ πρὸς ἄλληλα· σχέσιν δὲ ἄνευ τοῦ ἀντισχετικοῦ τοιαύτην συστῆναι οὐ δυνατόν. Ἄρα κτ.

Θεώρημα Α΄.

§. χυς΄. „ Οὐσίας εἶναι σωματικῆς δυνάμεις τὰς ἐν
„ ἡμῖν γνωστικάς τε, καὶ βουλητικὰς ἀποφαινόμενος, ἐν κινή-
„ σει τινὶ, (εἰ μέλλοι σύμφωνα ἀποφαίνεσθαι) σωματι-
„ κῇ καὶ ταύτῃ, τὰς κατ᾽ ἐκείνας θέσθαι ἐνεργείας κατα-
„ ναγκάζεται.

Ἃς γὰρ δὴ στοιχειώδεις οἱονεὶ ἀρχὰς ἴσμεν, ἀφ᾽ ὧν κατὰ τὸ ἁπλῶς ἢ πῶς ἔχειν, πᾶσα σωματικὴ ἐνέργεια ἤρτη-

ται, αὗται εἰσί· τό,τε κατὰ τὴν ἔκτασιν μέγεθος, καὶ σχῆμα, καὶ κίνησις, καὶ θέσις, καὶ ἠρεμία (1). Καὶ ἡ μὲν κατὰ τὴν κίνησιν δύναμις ἐνεργητικὴ μόνη πέφυκε καὶ δραστήριος, αἱ δὲ λοιπαὶ παθητικαί πως, καὶ τῆς κινήσεως αὐτῆς κατὰ τὸ μεταβάλλεσθαι ἠρτημέναι. Ἡ μὲν γὰρ ἠρέμησις στάσις τις οὖσα ἐστὶ τοῦ σώματος, κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, καὶ ψιλὴ στέρησις. (§. φος'. φοζ'.) Εἰ δέ τισι, καὶ θετικὸν εἶναι τὶ κατὰ νῦν ἐπῆλθέ ποτε αὐτὴν ὑποθέσθαι, (§. αὐτ.) ἀλλ' οὐχὶ παρὰ τοῦτο καὶ ἐνεργὸν εἰπεῖν ἐτόλμησαν, καὶ δραστήριον· τὸ δὲ κατὰ τὴν ἔκτασιν μέγεθος, ὅπερ ἐστὶ τὸ ποσὸν, παθητικὸν τῆς ὕλης τυγχάνειν παρακολούθημα, καὶ τοῖς πάλαι διώρισται, καὶ τοῖς ὕστερον. (2) τὸ δέ γε σχῆμα ὅρος τε καὶ πέρας ἐστὶ τῆς ἐκτάσεως· θέσις δὲ ἡ τῶν μερῶν, κατὰ τόπον, ἐν συναφείᾳ πρὸς ἄλληλα σχέσις. Καὶ μεταβάλλει μὲν μεταβάλλουσα, μεθισταμένων τῶν μερῶν, ἡ θέσις διὰ κινήσεως· μεταβάλλει δὲ ἡ ἔκτασις καὶ τὸ σχῆμα κατὰ τομὴν, ἢ μετάθεσιν, ἢ ἀφαίρεσιν, ἢ προσθήκην, ἃ οὐκ ἔστιν ἄνευ κινήσεως. Ὡς οὖν ἄρα σωματικῆς οὐσίας δυνάμεις εἶναι, τὰς ἐν ἡμῖν γνωστικάς τε, καὶ βουλητικὰς διατείνοιτο, ἐν κινήσεσι σωματικαῖς (εἰ μέλλοι λέγειν τὰ συμβαίνοντα.) τὰς κατ' ἐκείνας ἐνεργείας πλεῖσθαι λέγειν καταναγκάζεται.

Σχόλιον.

§. χϙζ'. „ Ἀμέλει τοι ἐκ τε φορᾶς, καὶ κινήσεως, καὶ κρά„ σεως πρὸς ἄλληλα γίνεται πάντα, ἃ δὴ φαμὲν εἶναι, „ οὐκ ὀρθῶς προσαγορεύοντες. (ταῦτα δὲ τὰ σωματικά ἐστι περὶ ὧν ὁ Πλάτων φησὶν (3) ὧν διὰ τὸ τροπαῖς ὑποκεῖσθαι παντοίαις καὶ ἀλλοιώσεσιν, ἔστιν ἤπερ αὐτοῦ δοκεῖ, οὐδέ ποτ' οὐδέν.) „ Καὶ περὶ τούτου πάντες ἑξῆς οἱ Σοφοὶ „ πλὴν

---

(1) Ὅρα Λογικ. ἐν Κατηγ. ταῖς κατὰ τοὺς Νεωτέρους.
(2) Ὅρα Λογικ. Περὶ Ποσοῦ.
(3) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.

„ πλὴν Παρμενίδου ξυμφέρονται (φησὶ) Πρωταγόρας τε, καὶ „ Ἡράκλειτος, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ τῶν Ποιητῶν οἱ ἄκροι „ τῆς Ποιήσεως ἑκατέρας, κωμῳδίας μὲν Ἐπίχαρμος, τρα- „ γῳδίας δὲ Ὅμηρος, εἰπών·

Ὠκεανόντε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν·

„ Πάντα εἴρηκεν ἔκγονα ῥοῆς τε καὶ κινήσεως.

Οἷς δὴ ὁ Σωκράτης, σημεῖα καὶ τάδε ἱκανὰ παρέθηκεν „ ὅτι τὸ μὲν εἶναι δοκεῖν, καὶ τὸ γίγνεσθαι, κίνησις παρέ- „ χει, τὸ δὲ μὴ εἶναι, καὶ ἀπόλλυσθαι ἡσυχία· τὸ γὰρ θερ- „ μόντε καὶ πῦρ, ὃ δὴ καὶ τ᾽ ἄλλα γεννᾷ, καὶ ἐπιτροπεύει, „ αὐτὸ γεννᾶται ἐκ φορᾶς, καὶ τρίψεως· τοῦτο δὲ κίνησις. „ Καὶ τὸ ζώων γένος ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων φύεται. τί δαί, ἡ „ τῶν σωμάτων ἕξις, οὐχ ὑπὸ ἡσυχίας μὲν, καὶ ἀργίας „ διόλλυται, ὑπὸ γυμνασίων δὲ, καὶ κινήσεων, ὡς ἐπὶ πο- „ λὺ σώζεται; Ἡ δ᾽ ἐν τῇ ψυχῇ ἕξις οὐχ ὑπὸ μαθήσεως „ μὲν καὶ μελέτης, κινήσεων ὄντων, κτᾶται τὰ μαθήματα, „ καὶ σώζεται, καὶ γίγνεται βελτίων, ὑπὸ δ᾽ ἡσυχίας, ἀμε- „ λετησίας τε, καὶ ἀμαθίας οὔσης, οὔτε τι μανθάνει, ἅτε ἂν „ μάθοι ἐπιλανθάνεται; τὸ μὲν ἄρα ἀγαθὸν κίνησις κατάτε „ ψυχὴν, καὶ κατὰ σῶμα, τὸ δὲ, τοὐναντίον. Ἔτι οὖν σοι λέ- „ γω νηνεμίας τε καὶ γαλήνας, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὅτι αἱ μὲν „ ἡσυχίαι σήπουσι καὶ ἀπολλύουσι, τὰ δ᾽ ἕτερα σώζει. Καὶ „ ἐπὶ τούτοις τὸν κολοφῶνα ἀναγκάζω, προσβιβάζων τὴν „ χρυσῆν σειρὰν, ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν ἥλιον Ὅμηρος λέγει, „ καὶ δηλοῖ, ὅτι ἕως μὲν ἂν ἡ περιφορὰ ᾖ κινουμένη, καὶ ὁ „ ἥλιος, πάντα ἔστι, καὶ σώζεται τὰ ἐν θεοῖς τε, καὶ ἀνθρώ- „ ποις. Εἰ δὲ σταίη τοῦτο, ὥσπερ δεθὲν, πάντα χρήματ᾽ ἂν „ διαφθαρείη, καὶ γένοιτ᾽ ἂν τὸ λεγόμενον ἄνω κάτω πάντα.

Καὶ οὕτως ἂν ὁ Πλάτων ἡμῖν τὸ πᾶν κινήσας ἐκόσμησε, καὶ διέσωσε. Ἀριστοτέλης δὲ οὐκ ἐν τοῖς ἥττω τὸν καθηγεμόνα λακτίσας φαίνεται, πᾶσαν μὲν γένεσιν, πᾶσαν δὲ φθορὰν, καὶ μείωσιν, καὶ αὔξησιν, καὶ ἁπλῶς τὴν τιναοῦν ἀλλοίωσιν εἶδος εἶναι τι κινήσεως θέμενος, καὶ ταύτην ὄργανον οἷον εἶναι τῶν γινομένων τὸ κυριώτατον ὑπειληφώς. Ἐκείνου γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ εἰρημένον (1) „ ὅτι ἀναγκαῖον ἀγνοουμένης τῆς κινή- „ σεως,

(1) Φυσικ. Βιβλ. Γ΄. Κεφ. Α΄.

,, σεως, ἀγνοεῖσθαι καὶ τὴν φύσιν, ὡς μηδὲν οὖσαν σχεδὸν
,, ταύτην, ἢ κίνησιν, καὶ διὰ κινήσεως ἕκαστα περαινοῦσαν.
Τί δὲ Δημόκριτος, καὶ Ἐπίκουρος, καὶ ὅσοι ἐν τοῖς Παλαιοῖς
τοῦ τῶν ἀτομολόγων ἐγένοντο κόμματος, οὐχὶ καὶ ἔμφυτον ὁρ-
μὴν ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι ταῖς ἀτόμοις φύσεσιν ἐνετίθεσαν; κα-
θ' ἣν ὁ μὲν Δημόκριτος ,, ἐς ἀεὶ πλαγίως αὐτὰς φέρεσθαι
,, ᾤετο, ὁ δὲ Ἐπίκουρος καὶ βάρος προσθεὶς, τὰς μὲν κατὰ στά-
,, θμην, τὰς δὲ κατὰ παρέγκλισιν, τὰς δὲ κινουμένας ἄνω κατὰ
,, πληγὴν, καὶ κατὰ παλμὸν κινεῖσθαι ἐτόπαζεν (1). Ἀλλαμὴν
καὶ παρὰ τοῖς Νεωτέροις κοινῇ τὸ δόγμα ἐκράτησε. Καὶ γὰρ
καὶ Καρτέσιος ἐκεῖνος, διὰ κινήσεως ἡμῖν ἅπαντα ἀφθη
δραματουργῶν (§. χξβ'.) τὰ ἐν σώμασι. Καὶ Νεύτων,
τὴν ὀξύτητι κινήσεως διαφέρουσαν, ὡς πλειστουργὸν τῶν ἐν
τῷ παντὶ γινομένων, ἁπάσῃ τῇ σωματικῇ φύσει ἐνέχεεν.
(§. χξγ'.) Καὶ Λεϊβνίτιος ἑκάστῃ τῶν κατ' αὐτὸν μονά-
δων, ὁρμὴν ἐνῆκεν (§. φοθ'.) εἰς κίνησιν. Καὶ ὅσους
ποτὲ Φιλοσοφίας μετὰ σπουδῆς ἐπιμεληθέντας ὁ πάλαι καὶ
ὕστερον ἤνεγκε χρόνος (ἢν ἕνα τυχὸν, ἢ ἕτερον ἐξέλῃς,
οἷς παιδιά τις ἄντικρυς τὸ φιλοσοφεῖν ἔδοξε, τοῦτο μέγα
αὐτοῖς εἰς κλέος ἔσεσθαι ἠλπικόσιν, εἴ τι τῶν προδηλοτάτων
ἱκανοὶ ἐλέγξαι αὐτοὶ ὀφθεῖεν.) ἅπαντες ψήφῳ μιᾷ, ἁ-
πάσας ὅσαι τοῖς σώμασιν ἐπισυμβαίνουσαι τροπαί τε καὶ
ἀλλοιώσεις, τῇ σωματικῇ κινήσει ὀφειλομένας ἀνέθεντο.
Εἰ δὲ δὴ ταῦτα, τίς ἂν (τὸ γάρ τοι Πλάτωνος (2) ἐν και-
ρῷ σοι εἰρῆσθαι μοι δόξειεν.) ,, τίς ἂν αὖ ἔτι πρός γε το-
,, σοῦτον στρατόπεδον, καὶ στρατηγὸν Ὅμηρον, δύναιτο ἀμφισ-
,, βητήσας μὴ καταγέλαστος γενέσθαι; Πῶς δ' οὐκ αὖ κατα-
γέλαστος εἴη ὁ σωματικῆς μὲν οὐσίας δυνάμεις εἶναι, τὰς
ἐν ἡμῖν γνωστικάς τε, καὶ βουλητικὰς διϊσχυριζόμενος, μὴ
προβάλλειν δὲ διὰ κινήσεως σωματικῆς τὰς κατ' αὐτὰς ἐ-
νεργήσεις διατεινόμενος; Ἔστι γὰρ δήπου οὕτως ἐναργὲς τὸ λε-
γόμενον, ὡς καὶ Ἔνεικον ἐν Νεωτέροις τὸν Μόρον (3) παρὰ
τῷ

(1) Πλούταρχ. Α. Ἀρεσκ. Κεφ. Β'.
(2) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.
(3) Βιβλ. Β'. περὶ Ἀθάν. Ψυχ. Κεφ. Α'.

τοῦ Νεαπολίτη Γενυένσίῳ, ἀξίωμα ἄντικρυς ὑπειληφότα τὸ προτεθὲν „ ἐμβρόντητον, οἷα εἰκὸς ἀποκαλέσαι (men- „ te captum) καὶ πάνυ εὐήθη, ὅς αὖ φέρε ῥόμβον μο- „ λίβδινον, καὶ χρυσῆν γλωττίδα, νοήσεως ἀνεπίδεκτα „ εἶναι, αὐτὴν τινὸς προσβολῆς τε καὶ συγκρύσεως, ἥτις πρὸς „ ὄγκον αὐτοῖς, καὶ στερρότητα, ἀνάλογον εἴη, μὴ δέξαιτο. Ἀλλὰ γὰρ πλειόνων τί δεῖ; Καὶ ὅσοι δήποτε σωματικὴν εἶναι τὴν ψυχὴν ὑπειλήφασιν, ἐν κινήσει πάντως σωματικῇ, καὶ γνῶσιν πᾶσαν καὶ βούλησιν, τελεῖσθαι παρέδωκαν, εἴτε περὶ Δημόκριτον, καὶ Ἐπίκουρον τὸ πάλαι, καὶ οἱ νεώτεροι Ἐπικούρειοι, οἷοι οἱ περὶ τὸν Ὠβέσιον εἰγμένοι ὕστερον· ὥστε καὶ ἣν αὐτοὶ ἐν ὑποθέσεως λόγῳ διωρισάμεθα, ὡς θέσιν ἐκείνους διαπρεσβεύειν. Μόνους αὖ εὕροις ἀντιφερομένους τοῖς προτεθεῖσι τοὺς περὶ Λώκιον (1) ὧν ἡ δόξα τὴν αὐτὴν ὕλην, ἀδιαφορεῖν οἵαν εἶναι φύσει πρὸς κίνησίν τε, καὶ νόησιν· μηδὲ γὰρ οὕτως ἀντιπάσχειν ταῦτα ἀλλήλοις, ὥστε εἶναι ἀσύμβατα, ἐξεῖναι δὲ καὶ μάλα, οἷάπερ βαρύτης, καὶ ὁλκὴ, καὶ ὁπόσαι ἄλλαι δυνάμεις ἐνεργοὶ καὶ δραστήριοι, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ ὕλῃ ἑδράζονται, οὕτω τοι καὶ τὴν διαγνωστικὴν, καὶ τὴν βουλητικὴν τὰς δυνάμεις, τῇ αὐτῇ ὡς ὑποκειμένῃ προσεῖναι ὕλῃ, κἂν μὴ ἐν κινήσεσι σωματικαῖς, τὰς κατ' αὐτὰς ἐνεργείας ὦσι περαίνουσαι.

Πρὸς μὲν οὖν Λώκιον ἤδη τοῦ ἀγῶνος ἡμῖν ἱσαμένου, Α'. ἀπαυτήσομεν μηδὲ βαρύτητα ὅλως, μηδὲ ὁλκὴν, οὐδ' ὁποιανοῦν δύναμιν ἄλλην, ἥτις μὴ ἐν κινήσει ἔχοι τὸ εἶναι, ἐνορᾶσθαι τοῖς σώμασι· βαρύτητα γὰρ τὴν ἐπὶ τὸ κέντρον φορὰν εἶναι φαμὲν, καὶ τὴν ὁλκὴν, ἐν τῇ πρὸς ἄλληλα ἀμοιβαίᾳ τῶν σωμάτων ὁρμῇ εἶναι κειμένην. Ἡ δὲ φορὰ καὶ ὁρμὴ κινήσεις αὐτόχρημα, οὐκ αὐτὴν κινητικοῦ πάντως, κἂν ᾖ ἡμῖν τυχὸν ἀγνοούμενον, οὐδ' αὐτὴν τοῦ κινουμένου. Κινήσεις δὲ, ἤτοι ἐνεργείᾳ γινόμεναι, ἢ γοῦν ὑπὸ τοῦ ἀντιπίπτοντος, εἴγε ἐπικρατέστερον τύχοι ὂν διειργόμεναι. Β'. δὲ συννοείσθω, εἰ δυνατὸν, (ᾗ τῷ Λωκίῳ δοκεῖ) εἰς ταὐτὸ ἤτε

---

(1) Περὶ Νοῦ ἀνθρώπου Βιβλ. Δ'. Κεφ. γ'. §. 5.

ἥτε κινητικὴ δύναμις, καὶ τὸ γνωστικὸν, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῷ σώματι. Καὶ ἤτοι πάντως τῆς κινήσεως ἀπηρτημένη ἔσται ἡ νόησις, ἢ οὐχί. Εἰ μὲν οὖν, ἔχομεν ἤδη τὸ προτεθέν. (§. χϟζ΄.) Ἀλλὰ μηδαμῶς ἀπηρτήσθω, στήτω δὲ καθ᾽ ἑαυτὴν ἡ αὐτὴ, εἴτε τῆς κινητικῆς δυνάμεως ἐπενεργούσης τῷ σώματι, εἴτε καὶ μή· στήσεται δὲ πάντως οὐκ ἐν ἀδιαιρέτῳ· (§. χϟ΄. χϟα΄.) ἐν μέρει δὲ τοῦ σώματος ἔχοντι ἔκτασιν. Ἀλλ᾽ ἔστω δὴ τουτὶ τὸ μέρος, ὡς ἐν τύπῳ φάναι, δακτυλιαῖον, ὃ νοῦν προσέξει τῷ νοητῷ, δὸς εἰπεῖν τῷ ὄντι, τῷ κύκλῳ, ἢ τινὶ τῶν παραπλησίων· ἐπεὶ γοῦν καὶ τὸ ἡμιδακτυλιαῖον οὐδὲν ἧττον νοεῖν ὑποτίθεται, προσέξει δὴ τῷ αὐτῷ νοητῷ ἅμα κἀκεῖνο. Ἤδη μὲν οὖν διχοτομηθέντος τοῦ κειμένου νοητικοῦ σώματος, καὶ τῶν ἡμιτόμων διαστάντων (ὅπερ οὐκ ἂν ἄνευ κινήσεως γένοιτο.) ἤτοι μένει τὸ τῆς νοήσεως, ἢ ἀπιὸν ᾤχετο. Ἀλλ᾽ εἰ τοῦτο, οὐκ ἄρα στήσεται, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν, ἐπιγινομένης κινήσεως ἡ προτέρα νόησις, μεταβάλλουσα δέ. ἐξῆπται πως τῆς κινήσεως, κατὰ τὸ Θεώρημα. (§. χϟϛ΄.) Εἰ δ᾽ ἐκεῖνο, ἤτοι ἐπ᾽ ἀμφοῖν τοῖς ἡμιτόμοις, ἢ ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ. Ἀλλ᾽ εἰ τὸ Β. τί μὴ καὶ θατέρῳ; ἢ τίς ὁ λόγος; Εἰ δὲ τὸ Α΄. πότερον ποτὲ, ἐφ᾽ ἑκατέρῳ τῶν ἡμιτόμων ἡ αὐτὴ ἔννοια παρέσται, ἢ τοῦ κύκλου, ἢ τοῦ ὄντος, κτλ. ἢ γοῦν ἡ ἡμικυκλίου ἐφ᾽ ἑκατέρῳ, ἢ ἡμιόντος, κτλ. Εἰ μὲν γὰρ ἐκεῖνο διτταὶ παρέσονται ἔννοιαι, καὶ τούτων ἔσται ἡ ἑτέρα ἤτοι ὑπ᾽ οὐδενὸς, ὅπερ οὐ θέμις λέγειν. (§. νε΄.) ἢ ἀπὸ κινήσεως, ὅπερ ἀναιρεῖ τὴν ὑπόθεσιν. Εἰ δὲ τοῦτο, ἄλλη τις ἔσται ἔννοια ἡ τοῦ ἡμικυκλίου παρὰ τὴν πρώτην, ἧς αὖθις παραίτιος εἰσήχθη ἡ κίνησις (κατὰ τῆς ὑποθ.). Ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι ἔννοιαν ἡμιόντος ὑποθέσθαι γελοῖον. Ὁποῖ ποτ᾽ ἂν ἄρα καὶ τράποιτο ὁ θαυμαστὸς ἡμῖν Λώκιος, τοῖς ἀδυνάτοις ἀπαντήσει, δυνατὴν εἶναι τὴν ἐν σωματικῇ φύσει τοῦ γνωστικοῦ ὑπόστασιν ἀποφαινόμενος.

Θεώρημα Β΄.

§. χϟη΄. „ Σωματικῶν τεθεισῶν κινήσεων τῶν τῆς γνω-

„ στι-

„ γνωστικῆς δυνάμεως ἐνεργειῶν, ἔσαι μέν τι τὸ τούτων πρα-
„ κτικὸν, ἕτερον παρ' αὐτὸ ὂν τὸ κινούμενον, ἔσαι δέτις, καὶ
„ ἐπ' αὐτῷ ὅρος ἀφ' οὗ, ἔσαι δέτις καὶ πρὸς ὃν, διαςάσει
„ ἀλλήλων διακρινόμενοι.

Τὸ Α'. ὁ τῆς ἀδρανείας νόμος ἐν σώμασι (§. χιη'.) σαφῶς ἀποδείκνυσι.

Τὸ Β'. δὲ καὶ τὸ Γ'. αὐτὴ δαψιλῶς κατασκευάζει, ἣν οἱ πάντες ἔχομεν τῆς κινήσεως ἔννοιαν (§. φοβ'.).

Ἄλλως τε καὶ εἶχεν αὖ ἐν ἀδιαιρέτῳ τοῦ χρόνου πλεῖσθαι ἡ κίνησις, εἰ μὴ ἀλλήλων οἱ ὅροι ἐπ' αὐτῆς διεκρίνοντο· ἐκεῖνο δὲ τῶν ἀδυνάτων εἶναι ἐδείκνυτο (§. φπ'.).

Θεώρημα Γ'.

§. χυθ'. „ Αἱ καὶ τὰς ἁπλᾶς προσοχὰς ἐνέργειαι τοῦ
„ γνωστικοῦ, καθ' αὐτὰς κινήσεις οὐκ εἰσὶ τῶν σωματικῶν.

Εἴη γὰρ αὖ εἴπερ ἀεὶ παρ' αὐτὸ τὸ κινούμενον (§. χυη'.) ἤτοι παρ' αὐτὸ τὸ γνωστικὸν, τὸ τούτων παραίτιον. Ἀλλὰ μὴν πολλάκις οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν κινηθέντες προσέχομεν τοῖς νοητοῖς. (§. χοα'. χοδ'. χοε'.) Ἄρα κτ.

Ἄλλως. Σωματικῶν οὐσῶν κινήσεων, εἶεν αὖ αὐτῶν καὶ ὅροι, ὁ μὲν ἀφ' οὗ, ὁ δὲ πρὸς ὅν. (§. χυη'.) Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀδιαςάτων εἰρημένων γνώσεων, ἃς ἐν ἑαυτοῖς πληρούντας ἴσμεν, ἡ αὐτὴ ἐνέργειά τε ἐςὶ, καὶ ὅρος πρὸς ὃν ἡ ἐνέργεια. (§. χξη'. χξθ'.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα Δ'.

§. ψ'. „ Καὶ εἴτινες ἐνεγειρόμεναι τὰ πολλὰ τῷ σώ-
„ ματι προσβολαὶ, τὸ γνωστικὸν τῆς ψυχῆς διεγείρουσιν,
„ κινοῦν ἀλλ' αἱ κατ' αὐτὸ ἐνέργειαι, οὐδὲ πᾶσαι προσδο-
„ ποιοῦσαι τῶν σωματικῶν κινήσεων τελοῦμεναι εἰσὶν, οὐδ' ὅ-
„ σαι εἰσὶν, αὐτόχρημα κινήσεις εἰσίν.

Πολλοῖς γὰρ ἐπιβάλλω παντὸς ἴχνους ἀπηλλαγμένοις παχύτητος. (§. χος'.) ἐπεὶ δὲ ταῦτα ὑπὲρ τὴν φαντασίαν

εἶναι

εἶναι φαμὲν, οὐχ ὅπως οὐδὲν ἐστὶ πρὸς τὴν τούτων σκέψιν ἡ κατὰ τὸ σῶμα κίνησις συνεισφέρουσα, ἀλλὰ καὶ τῆς γνωστικῶν, εἴτις καὶ γένοιτο, παρενοχλοῦσα, τοῦ προκειμένου ἀπάγει αὐτὸ, καὶ ἀφέλκεται. (χοδ'.) Ἄρα τὸ Α'.

Εἰ δὲ καί τινες ἀπό τινων σωματικῶν προσβολῶν εἰσὶν, ἐπείγεμένῃ καὶ τούτων αἱ τοῦ γνωστικοῦ ῥοπαὶ πολλάκις ἠγοῦνται, καὶ ταῖς μὲν ἐξ ἄλλης ἀεὶ αἰτίας τὸ πρὸς κίνησιν ἐνδόσιμον· (§. χγή.) ταῖς δὲ οἴκοθεν, καὶ ἡ τῆς ἕξεως μεταβολὴ, καὶ ἡ πρόοδος, καὶ ἡ κατάπαυσις. (§. χοί.) Ἃ ταῖς σωματικαῖς κινήσεσιν οὐδαμῶς συμβαίνει. (§. χιή.) φανερὸν ἐντεῦθεν ὅτι οὐδ' αἱ τοιαῦται αὐτόχρημα κινήσεις εἰσίν. Ο. Η. τὸ Β'.

Θεώρημα Ε'.

§. ψά. „ Οὔτε αἱ ἀναμνήσεις πάντῃ πάντως σωματι-
„ καὶ κινήσεις εἰσίν.

Συμβαίνει γὰρ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων ἔννοιαν ὑπὸ ἐννοίας, καὶ ταύτης διαφερούσης, καί ποτε καὶ ὑπεναντίωσιν ἐχούσης, κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσάγεσθαι. (§. χογ'.) Οὐσία δὲ τῇ σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ πλείους κατὰ τὸ αὐτὸ τῇ αὐτῇ προσεῖναι κινήσεις, διαφοραῖς τε καὶ ὑπεναντίωσιν πρὸς ἀλλήλας ἐχούσας, μηδαμῶς δ' ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρεπομένας, (πολλοῦ γὰρ ἂν δέοι συνεισαγομένας) ἀδύνατον. (§. χγβ'. χγγ'.) Ἄρα κτ.

Εἶτα αἱ κατὰ τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν κινήσεις ἐπισυμβαίνουσαι τοῦ ἐγκεφάλου ἀντιδράσεις, παυομέναις ταῖς προσβολαῖς συναποπαύονται. (§. χυέ.) Αἱ δὲ μνῆμαι καὶ τῶν κινήσεων ἀποσβεσθεισῶν, τὰς ἐννοίας διασώζουσι, καὶ ἀποκειμένας ἐν δέοντι ἐκφέρουσιν. Ἄρα κτ.

Θεώρημα ς'.

§. ψβ'. „ Οὐδὲ ἡ λεγομένη συνείδησις, καθ' ἣν συνί-
„ σμεν σφίσιν αὐτοῖς τοῦτο ὅτι νοοῦμεν, σωματική τις κί-
„ νησις ἐστίν.

Ἤτοι

"Ητοι γὰρ μία ἐστὶ, καὶ ἡ αὐτὴ τῷ ἀριθμῷ κίνησις, ἐπί τε τῆς συνειδήσεως, καὶ τῆς νοήσεως, ἢ γοῦν τῷ ἀριθμῷ μὲν ἑτέρα, εἴδει δὲ ἡ αὐτὴ, ἢ τέως καὶ τῷ εἴδει ἑτέρα. Ἀλλ' εἰ μὲν ἡ αὐτὴ τῷ ἀριθμῷ, διοίσει πάντως τὸ ὄνομα μόνον, τὸ δὲ πρᾶγμα οὔ· οἷον εἴτις φαίη τὸ αὐτὸ λώπιον καὶ ἱμάτιον. Ἄτοπον δὲ τοῦτο λέγειν. Διὰ μὲν γὰρ νοήσεως τῷ νοητῷ ἐπιβάλλομεν, οἷον τῷ ἡλίῳ, διὰ δὲ τῆς συνειδήσεως, αὐτῇ τῇ γινομένῃ εἰδήσει προσέχομεν. (§. χξη. χξθ.) Διακρινομένων δὲ τῶν ἀντικειμένων, ἀνάγκη καὶ τὰς περὶ αὐτὰ ἐνεργείας διακρίνεσθαι. Εἰ δ' αὖ τῷ μὲν ἀριθμῷ ἑτέρα, εἴδει δὲ ἡ αὐτὴ κίνησις ἐστὶν, ἥτε κατὰ τὴν νόησιν, καὶ ἡ κατὰ τὴν συνείδησιν τελουμένη, ἐπεὶ κίνησις ἡ αὐτὴ ἐν ὑποκειμένῳ τῷ αὐτῷ, ἐπιτελέσει πάντως τὸ αὐτὸ, (§. χυδ.) οὐδ' οὕτως ἡ νόησις τῆς συνειδήσεως ὅλως τῷ εἴδει διακριθήσεται· ἔσται δέτις ἐπανειλημμένη νόησις τοῦ αὐτοῦ ἡ συνείδησις, ὅπερ οὐκ ἔστιν. (§. χξη. χξθ.) Εἰ δέγε τελευταῖον καὶ τῷ εἴδει διαφορὰν ἔχειν τεθῶσιν αἱ κινήσεις, ἤτοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἄμφω καὶ τόπου καὶ χρόνου γενήσονται, ἢ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ τόπῳ, ἢ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ χρόνῳ. Ἀλλ' εἰ τὸ Α. ὑπ' ἀλλήλων ἄρα (§. χυβ.) ἀνατραπήσονται. Εἰ δὲ τὸ Β. ἐπεὶ ἡ τοῦ ἡλίου φέρ' εἰπεῖν νόησις, κίνησίς τις τυγχάνει, ἡ ἔστιν ὅπου τοῦ ἐγκεφάλου συμβαίνουσα, ἡ δὲ κατ' αὐτὴν συνείδησις, οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ, ἄλλοθί που δὲ τελεῖται περαινομένη, φανερὸν ὡς οὐδὲ τῆς νοήσεως ἡ συνείδησις ἐφάψεται, καὶ οὐδὲ συνείδησις ἔσται. (§. χξη.) Εἰ δὲ τὸ Γ. ἐν ᾧ δ' αὖ ἡ κατὰ συνείδησιν τελῆται κίνησις, ἡ κατὰ τὴν νόησιν ἤδη πέπαυται, οὐκ ἄρα συνυπάρχουσιν, οὐδὲ συνείδησις ἀληθῶς ἐστὶν, ὅπερ λέγεται. (§. χξη. χξθ.) Ἃ δὴ πάντα ἐπίσης ἀναιρεῖ τὰ ὑποτιθέμενα. Ἄρα κτ.

Θεώρημα Ζʹ.

§. ψγʹ. „ Καὶ αἱ κατὰ τὰς κρίσεις δὲ τοῦ γνωστικοῦ ἐνέρ-
„ γειαι, πᾶν ὁτιοῦν μᾶλλον, ἢ κινήσεις εἰσὶν ἐν σώματι.

Ἐπ' αὐτῶν γὰρ ἤτε τῶν ἄκρων ἅμα τελεῖται πρόσληψις,

καὶ

καὶ ἡ κατὰ παράθεσιν τὴν τύπων, ἧς ἔχουσιν οἰκειότητος, ἢ διαφορᾶς ἐνθύμησις. (§. χοζ'. χοη'.) Ἐπειδὴ δὲ κἀκεῖνά πως ἕτερα, κἀκείνων αὗται, φανερὸν ὡς εἰ κινήσεις ἐτύγχανον, συνέβαλλον ἂν κατὰ τὸ αὐτὸ κινήσεις πλείους, διαφοραίτε καὶ ὑπεναντίωσιν ἔχουσαι, ἅματε (ἐν ἀκαρεῖ τῆς καταιωρήσεως, ἢ ἀναιωρήσεως τελουμένης) (§. αὐτ.) καὶ ὁμοῦ, (τῆς παραθέσεως κατ' ἐφαρμογήν τινα, καὶ συμπαρουσίαν τῶν παραβαλλομένων συνισαμένης.) εἰ μὴ γὰρ, πολλαὶ ἂν ἦσαν ἐφεξῆς πολλῶν τινων ἀντιλήψεις, ἀπόφανσις δὲ οὐδεμία. Ἀλλὰ γὰρ ἅματε καὶ ὁμοῦ πλείους κινήσεις ὑπεναντίωσίν τε καὶ διαφορὰν ἐχούσας, τῇ ἐνύλῳ φύσει συμβαίνειν ἀδύνατον. (§. χϙβ'. χϙγ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψδ'. Ἐν ᾧ γὰρ τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι τὸ αὐτὸ ἀποφαινόμεθα παντῇ εἶναι ἀδύνατον, οὐ θατέρῳ δήπου προσέχοντες ἀλογιστοῦμεν τὸ ἕτερον· οὐδὲ γὰρ ἀδύνατον τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου χωρίς· οὐδὲ μὲν οὖν κατὰ διάστασιν θιγγανόμενοι τῇδε μὲν τοῦδε, τοῦδε δὲ τῇδε· τοῦτο γὰρ ἂν εἴη ἀμφοῖν ἁπλῆτις ἐνθύμησις. Ἀλλ' ὑφ' ἓν ἐννοοῦντες, οὕτω συνορῶμεν τῆς συναφείας αὐτῶν τὸ ἀδύνατον. Ἤδη μὲν οὖν ἡμῖν παρούσῃ τῇ Ὠβεσίου, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τῆς ἐκείνου συμμορίας, φρενί, τῇ ἁπλῶς σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ ἐμβολῆτις γινέσθω πόθεν ποῖ ἀφοριζομένη, ἡ τοῦ ὄντος ἀντιληπτική· ἅμα δὲ καὶ ἀντεμβολῆτις ἐναντιωτάτη ἀντεμβαλλέσθω τῇ πρώτῃ, ἡ τοῦ μὴ ὄντος. Καίτοι πολλῷ σφοδροτέρα ἡ τῶν ἐννοιῶν, ἢ ἡ τῶν κινήσεων αὐτῶν διαμάχη. Κἂν γὰρ ἀντικέοιτο τῇ κινήσει ἡ κίνησις, τοὐγοῦν ἐν χρόνῳ τελεῖσθαι, καὶ τόπῳ, καὶ ὅθεν, καὶ ὅποι, καὶ δι' ὧν, καὶ περὶ σῶμα εἶναι, καὶ ὅλως κινήσεις, καὶ ὄντα, κοινὰ ἑκατέραις· τοῦ δὲ εἶναι καὶ μὴ, ἡ ἀντίθεσις ἀκροτάτη. Καὶ τῆς γε κινήσεως ἐκείνο παριστώσης, ἔδει δήπου τοῦδε δι' ἠρεμίας ἐμφαίνεσθαι, ἢ ἄλλου τινὸς, ὃ καὶ τῆς ἠρεμίας αὐτῆς πρὸς τὴν κίνησιν εἴη ἐναντιώτερον. Ἀλλ' ὅπως ἀντεμβαλλέτωσαν ἀλλήλαις, καὶ κινήσεις αἱ ἐναντιώταται, οὐκ ἄρδην, πρὸς Θεοῦ, ἀφανιεῖ τούτων ἡ ἑτέρα, ὅπερ ἡ ἑτέρα συνί-

συνίστησιν. Ἀλλ' οἶμαι μὲν δή· θᾶττον γὰρ ἂν διαφθαρείη ὁ τοῦ σωματοψύχου ἐγκέφαλος, ἢ εἰς ἐν ἀλλήλοις συμβαίη τὰ οὕτω σφοδρῶς ἀντιβαίνοντα.

Θεώρημα Η΄.

§. ψι. „ Καὶ τὰς κατὰ διάνοιαν δὲ μεταβάσεις ἀπὸ κρίσεων εἰς Κρίσιν, ἐν κινήσεσι σωματικαῖς πλεῖσθαι ἀδυνατον.

Ἐπειδὴ γὰρ αἱ κρίσεις ἐξ ὧν αὗται, καὶ εἰς ἅς, ὁτιοῦν μᾶλλον, ἢ σωματικαὶ κινήσεις εἰσίν, (§. ψγ΄. ψδ΄.) καὶ ταύτας ἄρα ἐν κινήσεσι ταῖς προσηκούσαις τοῖς σώμασι πλεῖσθαι, μᾶλλον, ἢ ἐκείνας ἀδύνατον.

Ἄλλως. Καὶ εἰ κινήσεις εἰσὶν αὗται σωματικαὶ, ἔσαι δὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν ὅρος ὁ μὲν ἀφ' οὗ, ὁ δὲ πρὸς ὃν, ἀλλήλων διακρινόμενοι. (§. χγη΄.) Ἀλλαμὴν ἐπὶ τῶν κατὰ διάνοιαν τινων γνώσεων, τὸ κινεῖσθαι τοῦ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἀλλοτριώτατον ἀναδείκνυται ὄν, ὡς ἐφ' οὗ οἵτε ὅροι, καὶ τὰ μεταξὺ ἐμφιλοχωροῦντα πως ἀλλήλοις, εἰς ταυτὸ συνεισέρχεται. (§. χπ΄.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψς΄. Γενναῖα δὲ ἐστὶ, καὶ λόγου τοῦ παντὸς ἄξια, καὶ ἅττα παρὰ τῷ Νεωτέρῳ Γενουηνσίῳ (1) ἐκ μέσης αὐτῆς τῆς Μεταφυσικῆς, Αὐγουστῖνος ἱερὸς ἀνὴρ καὶ σοφὸς προχειριζόμενος, ἀλλοτριωτάτας οὔσας τῶν κατὰ τὰ σώματα, τὰς κατὰ τὴν ψυχὴν κινήσεις ἀποδείκνυσιν.

Α΄. γὰρ αἴσθησις, φησὶ, καὶ φαντασία ἐπιεικῶς ἀπατῶσιν, ἐν ᾧ ῥάβδῳ ἡμιβαφῆ ἐν ὕδασι κεκλασμένην οἷαν ἡμῖν παριστᾶσιν. Ὁ δὲ λόγος σαφῶς καταφωρᾷ τὴν ἀπα-

---

(1) Ψυχοσοφ. Πρωτ. η΄. Σχολ.

πάτίω, καὶ τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν καὶ φαντασμάτων, ἔτι παρῦσί τε διωνεκῶς τοῖς ἰνδάλμασιν, ἀντιβαίνει καὶ διαμάχεται. Ἀλλ' εἰ μηδεν ἦν παρὰ τὴν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον διεγειρομένην κίνησιν, ὁ ἐν ἡμῖν λόγος, ἤτοι πάντως τῇ εἰκόνι συνδιεκλᾶτο καὶ ὅπως, τῦ εὐθέος συνεξισάμενος, ἢ τὸ ἐναντίον αὖ τὴν ἐν αὐτῷ συνερρύθμιζέ τε καὶ συναπίθυνεν. Ἀλλὰ σὺ (φησὶν ἐπὶ τούτοις τὸν Ὠβέσιον ὁ Γενωΐσιος (1) προσκαλέμενος) ἀκυσαίμεθα τί πρὸς ταῦτα; πότερον αὐτὸ ἑαυτὸ ἐπανορθῦται τὸ φάντασμα, ἢ ὑπὸ ἄλλυ τε εὐθύνεται μεταδιδασκόμενον. Πόθεν δὲ καὶ τυτὶ τὸ ἕτερον; Πῶς δὲ καὶ θάτερον θατέρῳ συνίησι; Συνιὸν δὲ τὸ ἀντικείμενον παρέθετο; Παραθέμενον δὲ μεταπέπεικε; Μεταπείσαν δὲ εἰς ὀρθότητα ὑκ ἐπανήγαγεν; „ Ἀλλ' ἐμπης ὑ„ ποσημαίνει μετὰ τῦ ἱερῦ ἀνδρὸς, ἄλλο μὲν ἡμεῖς, ἄλλο „ δὲ ἡ αἴσθησις ἡ ἐν ἡμῖν. Διὸ καὶ ταύτης ἐξαπατωμένης, „ κρείττονες αὐτοὶ τῆς ἀπάτης γιγνόμεθα. (2).

Β'. Αἱ περὶ τὰ οἱασῦν ὕλης ἀῤῥημένα, κρίσεις, καὶ διάνοιαι, πῶς αὖ, φησὶν, ὅλως κινήσεις καὶ αὐταὶ σωματικαὶ εἰσιν; Τὰ μὲν γὰρ τῦ τριγώνυ, καὶ τετραγώνυ, καὶ ὀρθογωνίυ, καὶ γραμμῆς, καὶ τῶν τοιύτων φαντάσματα, ταῖς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον συμβολαῖς ὁπωσῦν παρίσασθαι διατεινόμενος, οἱονεί τινας ἐπὶ πίνακος, φωτὸς ἐπαυγάζοντος, ἐμφάσεις καὶ ἀπεικάσματα, τάχα καὶ πείσαις. Τὸ δὲ δὴ, καὶ ἣν αἱ τρεῖς ἐπὶ παντὸς τριγώνυ γωνίαι πρὸς ὀρθὰς δύο ἰσότητα ἔλαχον, καὶ ἣν ὀρθογώνια πρὸς τετράγωνα, ἢ ὁποιαῦν εὐθύγραμμα παραβαλλόμενα ἰσότητα, ἢ διαφορὰν, σχημάτων τε πάθη παντοῖα, καὶ ἀριθμῶν ἴδια, ἃ μόλις, καὶ ἐν μακραῖς συλλογισμῶν ἀκολυθίαις ληπτὰ γίνεται, καὶ ταῦτα δὴ ταῖς θαυμασίαις ἐκείναις συμβολαῖς, τῷ ἐγκεφάλῳ προσεγκολάπτεσθαι, τίς ἂν πειθειν ἀκύσας, εἰμὴ αὐτὸν εἴη ἐξεπτυκὼς τὸν ἐγκέφαλον. Σὺ ὖν (3) Γεωμέτρης ὢν τὴν

(1) Ψυχεσοφ. Πρετ. η. Σχελ.
(2) Βιβλ. Β'. τῶν Μεταλογ. Κεφ. γ'.
(3) Γενωΐσ. Ψυχεσ. ἔνθα ἀνωτ.

τὴν ἐπαγγελίαν, φησὶ, Γεωμέτραις ἂν ὑποβάλῃς, τὰς περὶ τῶν τοιούτων ἀκριβεῖς τε καὶ διεξοδικὰς δείξεις, προόδους χοιροπηδεῖς εἶναι τινὰς κινημάτων, ἄλλο δ᾽ οὐδέν. Οὐά! Ἀλλ᾽ ὑποσυναπτέον αὖθις σὺν Αὐγουστίνῳ (1) „ ὡς εἰ τὰ „ σωματικὰ, ὀφθαλμοῖς τοῖς σωματικοῖς διʼ οἰκειότητα, „ ὁρατὰ καθίσταται, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὴν ψυχὴν καθ᾽ ἣν τὰ ἀσώματα θεωροῦμεν, εἶναι ἀσώματον.

Γ'. Καὶ ὄνομα δέ τινος, οἷον τοῦ παιδὸς Ἀλεξάνδρου (2) ἀπερρυηκός μου τῆς μνήμης, ἀνακαλούμενος, καὶ δὴ καί τινος ὑπομνῆσαι πειρωμένου, καὶ Περδίκαν, Λυσίμαχον, Σέλευκον, Ἀντίοχον, ἄλλον ἐξ ἄλλου ὑποβάλλοντες, ἐπὶ μηδενὶ τῶν καταλεχθέντων, τὸν ἄνδρα ἐπιγινώσκοντι, παρόντις ὑπέθετό πως τὸν Φίλιππον, καὶ οὗτος ἐκεῖνος αὐτίκα ἐβόησα. Τίς οὖν ὁ τὰ μὲν τῶν εἰρημένων δοκιμάσας, τὰ δὲ μή; πόθεν δὲ, ἡ τοῦ ἀληθοῦς ἐν τύποις, καὶ μὴ τοιούτου συνείδησις; Μῶν ἀλλήλαις προσίσως τε καὶ ἡδέως αἱ συμβολαὶ ἀπαντήσασαι, τὴν ἐξ αὐτῶν γνησίαν κοινῇ τῇ ψυχῇ ἐπεγνωσάν τε καὶ ἐδοκίμασαν; Ἀλλὰ μὴ καὶ καταγέλαστον, τὰς ἐν ἡμῖν μνήμας τε, καὶ ἀναμνήσεις διὰ τῶν σωματικῶν πειρᾶσθαι διερμηνεύειν κινήσεων; (3).

Δ'. Καλείσθω μὲν, φησὶ (4) τὸ κινάριον Βλίτυρι. Ἐκφωνείτω δέ τις τοῦτο τὸ τοῖς ἄλλοις ἄσημαντον. Ἐμοὶ γοῦν αὐτίκα διὰ τῆς φωνῆς, ἡ τοῦ ζῳδίου ὑπεισέρχεται ἔννοια. τοῖς δὲ λοιποῖς τοιοῦτον οὐδέν. Τίς οὖν ὁ διαιρέτων; Τί δὲ ἐκ κινήσεως τῆς αὐτῆς, τῷ μὲν τοῦ κυνὸς, τοῖς δὲ τοῦ μηδενὸς ἐνθυμήσεις προβάλλονται, αἱ πλείστην ὅσην τὴν διαφορὰν ἔχουσαι; (5)

Ταῦτα γοῦν τοιαῦτα ἐστὶν, οἷα οὕτω πορρωτάτω τῆς σωματικῆς ἀπεῖναι φύσεως, καὶ δυνάμεως, ὅσω οὐρανὸς, φασίν,

---

(1) Βιβλ. Β'. τῶν Μονολογ. Κεφ. ιθ'. Καὶ περὶ πηλικότ. ψυχ. ἀπὸ τοῦ δ'. μέχρι τοῦ ιγ'. Κεφαλαίου.

(2) Γενιῶσ. ἔνθα ανωτ.

(3) Μέρος περὶ Ἀθαν. ψυχ. Βιβλ. Β'. Κεφ. ι'.

(4) Γενιῶσ. ἐν οἷς ανωτ.

(5) Αὐγυς. περὶ ποσότ. ψυχ. Κεφ. κβ'.

σὶν, ἄπιστι γαίης, εἰμὶ καὶ πλέον. Διὸ καὶ ὁ Ῥωμαῖος Λυκρέτιος, καί τοι ἄλλως τῶν Ἐπικούρου λήρων ὀπαδὸς ὢν θιασώτης, ἐπεὶ συνιδεῖν ὅλως ἀμήχανον εἶναι διὰ τῶν ἡμῖν συγκεκραμένων σωμάτων, τὰς γνωστικὰς δὴ ταύτας τῆς ψυχῆς ἐνεργείας ἑρμηνεῦσαι, ἑτέραν τινὰ παρὰ τὰς ὁμολογουμένας δεῖν ἔγνω παρεισενεγκεῖν σώματος φύσιν, ἥνπερ οὐδὲ κλῆσιν ὅλως ἐπιθεῖναι τετόλμηκεν, αἰδούμενος ἀμέλει καὶ ὀνομάζειν, ᾧ τὸ εἶναι αὐτῆς πλάττων ἐτύγχανεν. (1)

Ea est omnino nominis expers.

Καν τούτῳ τοῦ Καθηγεμόνι παρηκολουθηκὼς Ἐπικούρου, „ τὴν τοῦ ψυχὴν ἐκ σπέρματός τινος ἀκατασκευάστου, ὃ ὑπ' „ αὐτοῦ αἰσθητικὸν ὑποτίθεμεν. (2) Τί δαί; εἰ καὶ Ὠβέσιος αὐτὸς ὁ Νεώτερος Ἐπικούρειος, ὁ τὰς ἐν ἡμῖν νοήσεις, διὰ κινήσεων σωματικῶν τινων πλεῖσθαι ἐξητεισάμενος, παλινῳδίαν οἷον ἐκεῖσε ᾆσαι, αὐτῆς τῆς αὐτοῦ μὴ πάνυ πολὺ ἀφιστάμενος; „ τίς γάρ ποτ᾽, φησὶν (3) ὅλως ἀναπει„ θήσεται, τῇ τῶν θύραθεν ἐκτὸς προσβολῇ, οὐχ ὅ„ πως κίνησιν παραποιεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀντίληψιν γεννη„ κὼς ἡμῖν ἐνεργεῖσθαι;

Τὸν δὲ μάλ᾽ ἄψ ὤσει δύθετ᾽ ὑπὸ χθονὸς ἐπὶ βέρεθρον.

Ὁ γάρ τοι τοῦτο μὴ πεπεισμένος, πῶς αὐτὸς πείθειν ἄλλους ἐπιχειρήσεις;

Θεώρημα Θ΄.

§. ψζ΄. „ Ἐπεὶ ἁπλῶς ἡ κίνησις αὐτὴ τῆς ὑπὸ τὰ δυ„ νάμει ἐστὶ τὸ ἐνεργεῖν πρὸς ὅλης ἐκλυθῆν, κινητικῇ εἶ„ ναι φύσει ἡ τοῦ ψυχὴ, καὶ ὑφ᾽ ἑαυτῆς καὶ ὑφ᾽ ἑτέρου, ὡς „ ἐξ ἀρχῆς.

Μεταβάλλει γὰρ ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ ἁπλῶς τοῖς πράγμασι

προ-

(1) Βιβλ. Γ΄. Στιχ. 232.

(2) Παρὰ Πλουτάρχῳ περὶ τῶν Ἀρεσκ. Βιβλ. Δ΄. Κεφ. γ΄.

(3) [illegible] Λεβιαθαν. Σελ. γ΄.

προσέχειν, ἀφ᾽ ἑτέρου ἐφ᾽ ἕτερον γνωστικῶς μεθισταμένη, τῶν ἐπιβολῶν αὐτῇ ἀμειβομένων, καὶ ἄλλας ἄλλων διαδεχομένων. (§. χξή.) καὶ τῷ ἄλλα ἐξ ἄλλων ἐπιφέρειν, διὰ τὴν κατὰ τὰς διανοίας, καὶ τὰς δόξας μεταβάσεων, ἀπὸ τοῦ ἡγουμένου ἐπὶ τὸ ἑπόμενον. (§. χπ΄.) Καὶ τῷ ἄλλα πρὸ ἄλλων προαιρεῖσθαι, τὰ μὲν θηρωμένην, τὰ δὲ ἐκκλίνουσαν (§. χπά. χπβ΄.). Μεταβάλλει δὲ καὶ καθ᾽ ἕξιν, ἐξ ἀγνοίας γνῶσιν πορίζομένη, καὶ ἐκ μοχθηρίας εἰς ἀρετὴν εἰδοποιουμένη, καὶ μεταρρυθμιζομένη. Ἐπὶ τούτων δὲ πάντων τὸ δυνάμει ἀ. ἔχουσα, εἰς τὸ ἐνεργείᾳ γίγνεται. Προϋποτίθεται γὰρ ἀεὶ τοῦ εἶναι, ἢ ὡδέ πως εἶναι, τὸ δύνασθαι. (§. ρϟβ΄.) Ἐὰν ἄρα ἡ κίνησις αὐτὴ τῆς ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ μεταβολῆς, κτ. Ο. Η. τὸ Α΄.

Ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ γιγνώσκειν, νῦν μὲν οἴκοθεν εἰς τὸ μεταβάλλειν ἐπείγεται, νῦν δὲ θύραθεν ὑπὸ τῶν ἐμποιουμένων τῷ σώματι προσβολῶν ἐνάγεται· (§. χοά.) καὶ ἐπὶ τῶν προαιρέσεων δὲ ὡσαύτως· (§. χπά. χπβ΄.) διὸ καὶ οἱ μὲν αὐτοκίνητοί πως εἰσίν, οἱ δὲ ὑφ᾽ ἑτέρων. Καὶ οἱ μὲν αὐθαιρέτως ἐπιχειροῦντες, οἷς ἂν ἐπιχειροῖεν, οἱ δὲ διὰ προσβολῆς τῆς παρὰ τῶν ἄλλων κινούμενοι διεπράξαντο. Ἄρα καὶ ὑφ᾽ ἑαυτῆς, καὶ ὑφ᾽ ἑτέρου. Ὅπερ ἦν τὸ Β΄., καὶ τὸ Γ΄. Τὸ δ᾽ ὑφ᾽ ἑτέρου ἐνάγοντος διὰ σωματικῆς τινος κινήσεως, ὡς ἐξ ἀφορμῆς ἐκληπτέον. Τὸ γὰρ σῶμα κυρίως ἐστὶ τὸ κινούμενον, κινεῖται δὲ ἡ ψυχή, ἢ τὴν ἐν τῷ σώματι κίνησιν γνωστικῶς προσλαμβάνουσα, καὶ δὴ καὶ τῷ ἐν κινουμένῳ εἶναι κατὰ συμβεβηκός, αὐτῷ πως συμμεθισταμένη τῷ σώματι. Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ψή. Ὅτι δὲ πᾶσα μεταβολὴ ἐν φύσει κίνησίς τις λέγεται εἶναι, οἷα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ ἐπιθεωρεῖσθαι, καὶ ἐν ἄλλοις (§. φοά. φοβ΄.) φθάσας ἡμῖν ὁ λόγος ἰωίξατο. Ἔοικε δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην κίνησιν καὶ τὸν Πλάτωνα ἀπιδόντα „ἐν μὲν τῷ Φαίδρῳ αὐτοκίνητον ὁρίσασθαι τὴν „ψυ-

,, ψυχήν. Ἐν δὲ τῷ Ι'. τῶν Νομῶν, δυναμένην ἑαυτὴν
,, κινεῖν. Ἀλλὰ καὶ Ἀριστοτέλην αὐτὸν, καίτοι σφοδρῶς ἀγωνιζόμενον (1), τὸ καθ' ἑαυτὴν κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν ἀποδεῖξαι ὅτι εἶναι τῶν ἀδυνάτων, καὶ τῷ Πλάτωνι δοκοῦντα ἀντιφέρεσθαι, (ἥ φασι Σιμπλίκιος, καὶ Φιλόπονος (2), εἴτις ταύτης ἀποστερεῖν οἴοιτο τῆς κινήσεως τὴν ψυχὴν, ἴστω πολὺ τῆς τοῦ Φιλοσόφου ἐννοίας, μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς διαμαρτάνειν. Ἀποδοὺς γὰρ ἐκεῖνος (3) ἐν τοῖς Φυσικοῖς, ὅτι κίνησις ἁπλῶς ἐστὶν, ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια ᾗ τοιοῦτον, καὶ ὁδὸν οἷον τινὰ ἀπὸ τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν ἐνέργειαν, ἀποφηνάμενος τὸ κινεῖσθαι, ἐν ἄλλοις τε (4) ὁ αὐτὸς εἰσηγεῖται ,, ὡς ἡ ψυχὴ δυνάμει τυγχάνει νοῦς.
,, Καὶ ὅτι γίνεταί ποτε Νοῦς ἐνεργείᾳ. Καὶ εὖγε, φησὶν,
,, οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν τόπον εἰδῶν. Πλὴν ὅτι οὐ πᾶ-
,, σα, ἀλλ' ἡ νοητική. Καὶ οὐκ ἐντελέχεια, ἀλλὰ τὰ εἴδη
,, δυνάμει. Καὶ πάλιν, φησὶν, ὅτι γραμματείῳ ἔοικεν
,, ἀγράφῳ. Ταυτὸν δὲ εἰπεῖν (ὡς ἀναπτύσσει ὁ Φιλό-
,, πονος) δυνάμει γραμματεῖον, ὃ γίνεταί ποτε ἐνερ-
,, γείᾳ γεγραμμένον. Καὶ μὴν ἐστὶν οἷς ἀπὸ τοῦ Περιπάτου ταῦτα οὐ δοκεῖ. Φασὶ γὰρ ὅτι ἐν τῷ Γ'. Βιβλ. τῶν Φυσικῶν, ὁλοσχερέστερον περὶ κινήσεως εἰπὼν, μεταβολὴν αὐτὴν ἐξωνόμασεν. Ἐν δὲ τῷ Ε'. Βιβλ. διορισάμενος ἀκριβέστερον, φησὶ τὴν μεταβολὴν ἐπιπλέον εἶναι τῆς κινήσεως, ὡς ἐκείνης κατὰ τὰς τέσσαρας κατηγορίας γινομένης, τὰς μὲν ἐν ταῖς τρισὶ μόναις ποσῷ, καὶ ποιῷ, καὶ ποῦ κινήσεις εἶναι, τὴν δὲ κατ' οὐσίαν οὐδαμῶς. Δεῖ γὰρ τὸ κινούμενον μένειν ἵνα καὶ κινῆται· τὸ δὲ γινόμενον, καὶ φθειρόμενον, οὐ μένει. Διὸ καὶ τὴν κίνησιν ἄλλως ὁρίζεται ἐν ἐκείνοις· ,, φησὶ γὰρ κίνησιν εἶναι τὴν ἐξ εἰδοπεποιημένου,
,, εἰς εἰδοπεποιημένον μεταβολήν. Ταυτὸν δὲ εἰπεῖν τὴν

,, ἐξ

(1) Βιβλ. Α'. Περὶ ψυχ.
(2) Αὐτ. ἐν Ὑπομνήμασι.
(3) Βιβλ. Γ'. Φυσικ. Ἀκροάσ.
(4) Ἐν τῷ Α'. τῶν περὶ ψυχ.

„ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον· ἡ δὲ γένεσις καὶ φθορὰ,
„ ἡ μὲν ἐξ ἀνειδέου εἰς εἶδος μεταβάλλει, ἡ δὲ ἐξ εἰδοπεποιημένου εἰς ἀνείδεον. Πρὸς ταῦτα μέντοι οὐκ ἀγεννῶς ὁ Φιλόπονος (1) ἀπαντήσας φαίνεται, ἀνθυπενεγκών.

Α'. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς μεταβολῆς ὁρισμὸς, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἁρμόζει, ἤτοι μεταβάλλειν ῥητέον τὴν ψυχὴν, κατὰ μίαν τῶν τριῶν κατηγοριῶν, καὶ οὕτω κινηθήσεται· ἡ γὰρ ἐν αὐταῖς μεταβολὴ, ἡ κἀκείνοις δοκεῖ, κυριώτατα κίνησις. Ἢ, εἰ μὴ τοῦτο βούλονται, ἐπὶ τὴν κατ' οὐσίαν μεταβολὴν καταφευκτέον. „ Τοῦτο δὲ ἐστὶ γένεσις, καὶ φθορά·
„ ὥστε ὁπηνίκα μὲν μανθάνη γίνεσθαι μὲν αὐτὴν ἐροῦμεν,
„ ὅταν δὲ ἀγνοῇ φθείρεσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο καταγέλαστον·
„ ἦν γὰρ ἡ ψυχὴ ψυχὴ καὶ πρὶν μάθῃ. Εἰ τοίνυν μὴ κατ' οὐσίαν μεταβάλλει, ἀνάγκη κατ' ἄλλην τινὰ τῶν κατηγοριῶν τὴν μεταβολὴν αὐτῆς εἶναι. Αἱ δὲ κατ' ἐκείνας
„ μεταβολαὶ κινήσεις εἰσίν· κινεῖται ἄρα καὶ ἡ ψυχή. Εἰ
„ δὲ φαίνεται καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ
„ ἐνεργείᾳ μεταβολὴν τῆς ψυχῆς γένεσιν μᾶλλον λέγων
„ εἶναι, οὐκ ἀλλοίωσιν· (φαμὲν γὰρ ὡς ὁ πιστὸς ἐπιστήμων ἐγένετο) ἀλλ' ἡ γένεσις ἐνταῦθα τῆς τελειότητος ἐστὶ, φησίν, οὐ τῆς οὐσίας· ὥστε τὶς γένεσις τὸ πιστὸν, οὐχ ἁπλῶς γένεσις.

Β'. Καὶ ἄλλως ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετὴ ἐναντίαι εἰσίν.
„ Εἰ γὰρ καὶ λέγεται στέρησις εἶναι ἡ κακία ὡς ἀόριστον καὶ
„ ἀνείδεον, ἀλλ' οὖν διὰ τὸ μεταβάλλειν εἰς ἀρετὴν, ἐναντίον ἐστι, καὶ οὐ στέρησις· μεταβάλλει δὲ τὸ ἐναντίον εἰς
„ τὸ ἐναντίον, ὡς τὸ μέλαν εἰς τὸ λευκόν· οὐκοῦν ἡ ψυχὴ
„ ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν μεταβάλλει. Καὶ ἔμπαλιν· ταῦτα δὲ ἐναντία. Ἡ γὰρ εἰς τὰ ἐναντία μεταβολὴ κίνησις
„ ἐστίν· ὑπὸ γὰρ τὴν ποιότητα ἀνάγονται. Κινεῖται ἄρα ἡ
„ ψυχή.

Γ'. Καὶ ἄλλως, αὐτὸς φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης, ταύτῃ διαφέρειν κίνησιν ἐνεργείας, τῷ τὴν μὲν κίνησιν ἀπλῆ ἐνέρ-
„ γειαν,

(1) Ἐν Ὑπομνήμ.

„ γειαν, τὴν δ' ἐνέργειαν ἀθρόαν εἶναι. Διὸ καὶ τὰ θεῖα
„ αὐτῆς δυνάμεως ἐνεργείᾳ εἶναι ἔφη· ὅθεν ἐζήτησεν ἐν
„ τῇ φυσικῇ Ἀκροάσει, πότερον δύο εἰσὶν αἱ κινήσεις ἐν
„ τῷ κινοῦντι, καὶ τῷ κινουμένῳ, ἢ μία; Καὶ ἔδειξεν ὅτι
„ μία. Εἶτα πάλιν ἐζήτησε τίνος ἂν εἴη ἡ κίνησις, τοῦ
„ κινοῦντος, ἢ τοῦ κινουμένου; καὶ ἔδειξεν ὅτι τοῦ κινουμένου. Ἐ-
„ κεῖνος γὰρ ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ ἀτελοῦς εἰς τὸ τέλειον προβαίνων,
„ οὐχ ὁ κινῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ ἔχει, καὶ τοῦ Διδασκά-
„ λου. Μία γὰρ ἡ κίνησις ἐπ' ἀμφοῖν, ἀρχομένη μὲν ἀπὸ
„ τοῦ Διδασκάλου, πληροῦσα δὲ εἰς τὸν μαθητήν. Κινεῖ-
„ ται γὰρ οὐχ ὁ Διδάσκαλος, ἀλλ' ὁ μαθητής· ὁ μὲν γὰρ
„ ἔχει τὴν ἕξιν, φησὶ, τελείαν καὶ ἀθρόαν· ὁ δὲ εἰς ταύ-
„ την ἄγεται κατὰ μέρος. Εἰ τοίνυν κατ' αὐτὸν κίνησις μὲν
„ ἐστὶν ἡ ἀτελὴς, ἡ δὲ ἐνέργεια ἀθρόα ἐστὶν, ἐρωτήσομεν
„ αὐτὸν ἐπὶ ψυχῆς πῶς ἔχει; κινεῖται, ἢ οὔ; Εἰ μὲν οὐ
„ κινεῖται οὐ προκόπτει ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον, οὐ
„ κινεῖται ἀπὸ ἀγνωσίας εἰς γνῶσιν, οὐδὲ ἀπὸ προτάσεων
„ ἐπὶ συμπεράσματα. Εἰ δὲ ταῦτα ἐπὶ ψυχῆς ὁρῶνται,
„ καὶ ἀθρόαν οὐκ ἔχει τὴν ἐνέργειαν, οὐδὲ ἔστιν αὐτῆς δυνά-
„ μεως ἐνέργεια, κινεῖται ἄρα· τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ὡρίσατο
„ κίνησιν εἶναι, τὴν ὁδὸν τὴν ἐκ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέ-
„ λειον.

Δ'. Καὶ ἄλλως, αὐτὸς φησὶν, ὅτι ἐν οἷς τὸ πρότερον καὶ
„ τὸ ὕστερον, ἐν τούτοις πάντως καὶ χρόνος· ἐκ τοῦ χρόνου γὰρ
„ ἐφήκει τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, οἷς αὖ ἐφήκοι· ἐν οἷς
„ δὲ χρόνος, ἐν τούτοις πάντως καὶ κίνησις. Καὶ γὰρ ἐπαλ-
„ λάττουσι ταῦτα· ἔστι δ' ἐν ψυχῇ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστε-
„ ρον. Καὶ κίνησις ἄρα· ὅτι δὲ ἐστὶν ἐν ψυχῇ τὸ προτε-
„ ρον καὶ τὸ ὕστερον προφανές· μέτεισι γοῦν ἀπὸ προτάσεως
„ εἰς συμπέρασμα, καὶ οὐ πάντα ἅμα γινώσκει, ἀλλὰ ἄλ-
„ λο πρὸ ἄλλου· οὐδὲ πάντων ἅμα ὧν οἶδε τὴν προχείρη-
„ σιν ποιεῖται, ἀλλὰ τοῦ μὲν πρότερον, τοῦ δὲ ὕστερον. Καὶ
„ καθόλου μέτεισιν ἀπὸ ἀρετῆς εἰς κακίαν, καὶ ἀπὸ ἀ-
„ γνωσίας εἰς γνῶσιν.

Ὑποσημαντέον τοίνυν μετὰ τοῦ Φιλοπόνου, ὅτι εὐγνωμόνι
„ διαιτητῇ τῶν λόγων τούτων, οὐδεμία εὑρεθήσεται μάχη ἐν
„ αὐτοῖς· (Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι.) πλὴν ἐν μόναις

 „ ταῖς

,, ταῖς φωναῖς· ὥσπερ γὰρ πολλαχοῦ εἴωθε ποιεῖν, τὸ φαι-
,, νόμενον ἐλέγχειν, οὕτω κἀνταῦθα· ἐπειδὴ γὰρ αἱ ὄντως
,, κινήσεις, αἱ καὶ συνεγνωσμέναι ἡμῖν εἰσὶ, μόναι αἱ φυ-
,, σικαὶ, τούτων δὲ οὐδεμίαν ἡ ψυχὴ κινεῖται. Οὔτε γὰρ αὔ-
,, ξεται, ἢ μειοῦται, ἢ κατὰ ποιότητα, ἢ κατὰ τόπον μετα-
,, βάλλει, ἵνα μή τις τοῦ Πλάτωνος ἀεικίνητον λέγοντος τὴν
,, ψυχὴν, νομίσειεν αὐτὸν μίαν τῶν φυσικῶν, καὶ συνε-
,, γνωσμένων ἡμῖν κινήσεων λέγειν αὐτὸν κινεῖσθαι, διὰ τοῦτο
,, δείκνυσιν αὐτὴν παντελῶς ἀκίνητον οὖσαν ταύτας τὰς κι-
,, νήσεις, καὶ ἔστιν ἀληθὴς ὁ λόγος, καὶ Πλάτωνι δοκῶν, εἴ-
,, γε ἀσώματον αὐτὴν καὶ ὁ Πλάτων οἴεται εἶναι. Κινοῖτο
,, δ' ἂν ἡ κατὰ Πλάτωνα; ἀλλὰ τινὰς κινήσεις τὰς νοητικὰς,
,, καὶ μάλιστα τὰς ζωτικάς· καθ' ἃς καὶ μάλιστα ἀεικίνητον
,, αὐτὴν φησὶν εἶναι ὁ Πλάτων· ζωοποιεῖ γὰρ ἀεὶ, καὶ ἐν
,, κάροις ὄντος τοῦ ζώου, καὶ ὑπνοῦντος, ὅτε κατανοητικῶς οὐκ
,, ἐνεργεῖ. Τοῦ μὲν Πλάτωνος πᾶσαν ἁπλῶς ἐνέργειαν κίνη-
,, σιν εἶναι λέγοντος, τοῦ δὲ Ἀριστοτέλους μόνας τὰς φυσι-
,, κὰς κινήσεις εἶναι λέγοντος, ἀληθὴς καὶ ὁ λόγος ὁ κινεῖ-
,, σθαι λέγων τὴν ψυχὴν κατὰ Πλάτωνα, καὶ ὁ μὴ κινεῖσθαι
,, κατ' Ἀριστοτέλην. Καὶ ἐν μόνοις ῥήμασιν ἡ διαφωνία εὑ-
,, ρίσκεται.

Θεώρημα Ι′.

§. ψθ′. ,, Τὴν ψυχὴν ἐκ μερῶν, ἐκτὸς ἀλλήλων συγ-
,, κεκροτῆσθαι ἀδύνατον.

Ἤτοι γὰρ κατ' οὐδὲν τῶν ἐν αὐτῇ μερῶν νοήσει, καὶ προαιρεῖται, ἢ καθ' ἕν τι τούτων, ἢ κατὰ πλείω, ἢ κατὰ πάντα.

Ἀλλ' εἰ κατ' οὐδὲν, οὐδὲ νοήσει ἄρα, οὐδὲ προαιρεῖται.

Εἰ δὲ καθ' ἕν, τοῦτο ἄρα ἡ ψυχή· τὰ δὲ λοιπὰ περιττά· τὸ δὲ ἓν, ἤτοι ἀδιαίρετον ἐστὶ, καὶ ἐκτάσεως πάσης ἄμοιρον, καὶ οὕτως ἔσται ἡμῖν ὁμόλογον τὸ ποθούμενον· ἄλλως τε καὶ οὐδὲ κυρίως εἰπεῖν μέρος. Ἡ γοῦν ἔκτασιν ἔχον εἰς πλείονα τυγχάνει διαιρετὸν, διὸ οὐδὲ καθ' ἓν ἡ ψυχὴ νοήσει, καὶ προαιρεῖται (κατὰ τὴν ὑποθ.) κατὰ δὲ πλείονα, ἢ πάντα.

Εἰ δὲ καὶ πλείονα, τοῦτο ἐπιεικῶς ἀποκληρωτικόν· τί γὰρ τὰ μὲν, τὰ δ᾽ οὔ; τίς δ᾽ ὁ ἀριθμός, καὶ τίς ὁ λόγος; Καὶ πρὸς δὴ τούτοις περιττὰ ὡσαύτως τὰ ἄλλα. Καὶ οὐδ᾽ ἐν αὐτοῖς ἡ νοητικὴ καὶ προαιρετικὴ φύσις, οἵαν τὴν ψυχὴν εἶναι πάντες ἐδέξαντο.

Εἰ δὲ καὶ πάντα, ἤτοι χωρὶς ἓν ἕκαστον αὐτῶν νοοῦν ἐστι καὶ προαιρούμενον ἅπαντα, ἢ πάντα ἅμα τὸ νοητὸν ἕκαστον, ἢ τόδε μὲν τόδε, τόδε δὲ τόδε. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἕκαστον ἅπαντα, πολλαὶ ἄρα αἱ νοήσεις καὶ αἱρέσεις τοῦ αὐτοῦ, ὅσα τὰ μέρη. Καὶ ἤτοι ἄπειροι ἐὰν ἄπειρα, κἀντεῦθεν ἐπεὶ τὸ ἄπειρον ἀδιεξίτητον, οὐδὲ νοήσεις, οὐδὲ αἱρέσεις· ἢ πεπερασμέναι ἐὰν ἔχῃ πέρας. Ἀποχωρούσης δὲ τῆς μιᾶς, καὶ οὕτως αὖθις αἱ λοιπαὶ περιτταί. Ἐῶ γὰρ λέγειν, ὡς τοῦτο παρὰ τὴν κοινήν ἐστι λεγόμενον ἔννοιαν, μοναδικὰς γὰρ ἑκάστων ἡμᾶς ἔχειν τὰς ἀντιλήψεις, καὶ τὰς αἱρέσεις, εἰ μὴ δόξειεν ἐπαναλαμβάνειν ἐπιπόθες, σφίσιν αὐτοῖς ἅπαντες συνίσμεν. Ἢ πάντα εἰς ταὐτὸ συνιόντα τὰ μέρη, τῷ νοητῷ ἑκάστῳ προσέχει. τί οὖν προσέχοντα ποιεῖ; πότερον ἀντιλαμβάνεται τοῦ νοητοῦ, καὶ τούτου ἐφίεται προαιρετικῶς, ἕκαστον, ἢ οὔ; εἰ γὰρ τοῦτο, οὐδὲ πάντα· εἰ δ᾽ ἐκεῖνο, ἢ ὅλου ἕκαστον, ἢ μέρους. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν ὅλου ἕκαστον, προσκρέσομεν ἄρα καὶ δεύτερον πρὸς τὸ ἀνώτερον· εἰ δὲ δὴ μέρος, οὐκ ἄρα ἀντιληπτά. οὐδ᾽ αἱρετὰ τὰ ἁπλᾶ τε καὶ ἀμερῆ· εἰ δὲ μὴ ἐκεῖνα, δέος μὴ οὐδὲ τὰ σύνθετα, καὶ ἐξ ἐκείνων. Καὶ οὐδὲν ὅλως. Ἀλλὰ τὰ ἁπλᾶ πάντως οὐχί· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἔστι νοητὰ τὰ μάλιστα νοητά· ὅμοιον γὰρ τοῦτο, ὡς εἰ καὶ πολλαὶ χεῖρες ἐπ᾽ ὤσει συνέλθωσι, τὸ βάρος οἷον συμμερισάμεναι. Ἢ τόδε μὲν πῶς προσέχει τῷδε, τόδε δὲ τῷδε· τοῦτο δέ, ἢ ὅτι πρὸς τὰ λοιπὰ ἀποπεφυκός ἐστιν ἕκαστον, ἢ οὐχί, ἀλλὰ δυνάμενον· ὥσπερ οἱ ἐκ διαδοχῆς συνεργαζόμενοι, καὶ συμπονοῦντες. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν τοῦτο, τίς ὁ ἀποκληρώσας; Καὶ παρὰ τοῦτο, περιττὰ τὰ ἄλλα. Εἰ δ᾽ ἐκεῖνο, καὶ οὐσιωδῶς διοίσει, ὥσπερ τὰ νοητά. Τίς δὲ ἡ οὐσιώδης διαφορά, οὐδ᾽ αὖ πλάττειν βουλομένοις ἐστὶν εἰπεῖν. Ἄλλως τε δέ, καὶ οὐδὲ ἀπόφανσις ὅλως ἔσται, τοῦ μὲν τὸ ὑποκείμενον νοοῦντος, τοῦ δὲ τὸ κατηγορούμενον. Καὶ οὐδὲ διάνοια τῶν μὲν τὰ ἄκρα, τοῦ δὲ τὸ μέσον. Καὶ τῶν μὲν

πῶς;

τὰς προκειμένας, τὸ δὲ τὸ συμπέρασμα. Δεῖ γὰρ ἕν τὸν ἀποφαινόμενον, καὶ συλλογιστικῶς συνάγοντα ἐκ κειμένων, ἐκεῖνα πάντα τὸν αὐτὸν εἰδέναι περὶ ὧν ἀποφαίνεται, καὶ συμπεραίνει. (§. χοη΄. χπ΄.) Νῦν δὲ εἰ τὸ μὲν τόδε, τὸ δὲ τόδε ἥψατο, οὐδεὶς ἔσται συλλογισμὸς, ἀπόφανσις οὐδεμία· ὡς οὐδὲ ἄνθρωποι δύο οἱ κατὰ μέρος ἁπλῶς ὁτιοῦν, κρίνειεν ὥποτε, ἢ συλλογισθεῖεν περὶ ὧν ἐν μέρει ἐνεθυμήθη ἑκάτερος. Ἀλλ' οὐδὲ προαιρετικὴ ἔσται· ἐπεὶ γὰρ αὐτὴ αἱρετική τις τοῦδε πρὸ τοῦδε. (§. χπε΄. χπϛ΄. κζ΄.) Καὶ πῶς ἂν προέλοιτο ὃ μὴ νοεῖ, ἢ οὐ μὴ νοεῖ;

Ἄρα τὴν ψυχὴν ἐκ μερῶν ἔχειν, ἀλλήλων συγκεκροτῆσθαι ἀδύνατον. Ο. Ε. Δ.

Πορίσματα.

§. ψι΄. Α΄. Ἐκ δὲ τούτου φανερὸν τὴν ψυχὴν, εἰκότως ὑπερρημένην εἶναι μεγεθικῆς ἐκτάσεως, ὅπερ Ἀριστοτέλης κατὰ τοῦ Τιμαίου, πολλοῖς τε ἅμα καὶ καρτερικωτάτοις λόγοις ἀπέδειξεν (1).

Β. Δῆλον ἐκ τούτου αὖτις συνιδεῖν, ὡς καταχρηστικώτατα ἡ ψυχὴ τῶν ἀγαθῶν χρηματεῖον ἐξείρηται, καὶ τόπος εἰδῶν προσείρηται· ταῦτα γὰρ κυρίως ἔκτασιν τινὰ τῶν μερῶν ἀπαιτεῖ· εἴρηται δὲ καὶ ἄλλως, ἢ ὅπως ἂν δῆλον ᾖ, δύναμιν αὐτὴν ἔχειν πρὸς τὰ νοήματα, καὶ κατ' αὐτὰ μεταβάλλειν· ὃν δήπου τρόπον, καὶ ἡ ὕλη τῷ Πλάτωνι (2) τόπος ἤκουσε, (§. φλη΄.) τῶν εἰδῶν, ὡν χώρα τε καὶ δεξαμενὴ εἶναι λέγεται.

Γ΄. Ἐκ δὲ τῆς τοῦ Θεωρήματος κατασκευῆς, ἔτι σαφὲς, ὡς οὐδὲ κατὰ συμβεβηκὸς τῇ ψυχῇ μέτεστι τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἐκτάσεως· κατ' οὐσίαν τὴν ἐχούσης, τῶν κατ' αὐτὴν ἐνεργητικῶν τε, καὶ βουλητικῶν ἐνεργειῶν, μὴ ἐν μεριστῷ πλασθῆναι ἐνδεχομένων, ὡς δέδεικται, ἀλλ' ἐν ἀμερίστῳ. (§. ψθ΄.)

Σχό-

(1) Α΄. Περὶ Ψυχ.
(2) Παρὰ Πλάτωνος. Ἀριστ. Βιβλ. Α΄. Κεφ. ιϛ΄.

Σχόλιον Α΄.

§. ψια΄. Πρῶτον μὲν οὖν φησὶν Ἀριστοτέλης (1) „οὐ καλῶς τὸ λέγειν τὴν ψυχὴν μέγεθος εἶναι· τὴν γὰρ τοῦ παντὸς (ψυχὴν) δηλονότι τοιαύτην εἶναι βούλονται (οἱ περὶ τὸν Τίμαιον.) οἷον ποτ' ἐστὶν ὁ καλούμενος νοῦς· οὐ γὰρ δὴ οἷόν γε ἡ αἰσθητικὴ, οὐδ' οἷον ἡ ἐπιθυμητική· τούτων γὰρ ἡ κίνησις οὐ κυκλοφορία. Περὶ γοῦν τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐν τούτοις μάλιστα ἐπανατείνεται λέγων, ἀντιδιαιρῶν αὐτὴν „ (2) πρὸς τὴν αἰσθητικὴν, καὶ ἐπιθυμητικὴν, ἥτις „οὐδὲ κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἐστὶ κύκλος, ὡς μὴ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα, ὅπερ τῶν λογικῶν ψυχῶν ἐστὶν ἴδιον.

Α΄. Οὖν ἐντεῦθεν εἰσβάλλει τὴν δεῖξιν, εἰς τοὐναντίον περιάγων, καὶ μᾶλλον εἶναί τι διωρισμένον τὸν νοῦν ἐοικέναι λέγων, ὡς ὁ ἀριθμὸς, ἢ συνεχῆ, ὡς τὸ μέγεθος. „Ὁ γὰρ νοῦς εἷς, φησὶ, καὶ συνεχὴς ὥσπερ ἡ νόησις. Ἡ δὲ νόησις τὰ νοήματα· ταῦτα δὲ τῷ ἐφεξῆς ἓν, ὡς ὁ ἀριθμὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ μέγεθος· διόπερ οὐδὲ νοῦς οὕτω συνεχής. Ἐφεξῆς δὲ ἔμοι νοεῖ, οὗ μηδὲν μεταξὺ συγγενὲς παρεμπίπτει, οἷον μονὰς, δυὰς, τριὰς, κτλ. Ὅτι δὲ οὕτω πολλάκις αἱ νοήσεις ἀλλήλων ἐχόμεναι προΐασιν, ἑτέρα μετὰ τὴν ἑτέραν, ἐπὶ τῶν συνεισαγωγῶν, καὶ συναναιρέσεων, καὶ ἁπλῶς ἐπὶ τῶν κατὰ τοὺς συλλογισμοὺς ἐπιφορῶν, δῆλον. Ἀεὶ δ' οὐκ ἂν εἴποιμι, οὐδ' ἐπὶ πάνυ πολλῶν. Καίτοι εἰκός γε ἦν ἐπὶ τῶν πλειόνων· ὁ γάρ τοι νοῦς, ὡς αἱ νοήσεις. Αἱ δὲ, ὡς τὰ εἴδη· τὰ δὲ, ὡς τὰ ὄντα· ἐπὶ δὲ τῶν ὄντων τάξις. οὐκοῦν καὶ ἐπὶ εἰδῶν, καὶ τῶν νοήσεων, καὶ τοῦ νοῦ. Συμβαίνει γοῦν ῥαδίως τὸν νοῦν ἐκπίπτειν τῆς τάξεως, ὅτε καὶ ὡς ἀριθμὸς εἷς ἐστί. Πλὴν εἴποτε καὶ τὸ ἓν εἶναι ἔχει, ἕξει δὴ ὡς ὡρισμένον τι, ὡς δὲ μέγεθος οὐδέποτε· ὥστε ἐπιφέρει ἐκ τούτων. „Ἀλλ' ἤτοι ἀμερὴς, ἢ οὐχ ὡς μέγεθός τι συνεχής.

Β΄. Ἀδύ-

(1) Α΄. Περὶ Ψυχ.
(2) Σιμπλίκιος Ὑπομνημ.

Β'. Ἀδύνατον εἶναι δεικνῦσι τὸ νοεῖν αὐτὸν μέγεθος ἔχοντα. „ Πῶς γὰρ δὴ καὶ νοήσει (φησὶ) μέγεθος ὤν; „ πότερον καθ' ὅλου (τοῦ μεγέθους) ἢ ἐν ὁτῳοῦν τῶν μο- „ ρίων τῶν αὐτοῦ; Μορίων δὲ, ἤτοι κατὰ μέγεθος, ἢ κατὰ „ στιγμήν· εἰ δεῖ καὶ τοῦτο μόριον εἰπεῖν. Τῷ γὰρ ὄντι οὐδὲ μόρια τὰ ἀδιαίρετα σημεῖα ἐστὶ τοῦ σώματος, ἐπεὶ οὐδὲ ἐξ αὐτῶν τὸ ὅλον, οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀνεκτάτων τὸ ἔχον ἔκτασιν, οὐδ' εἰς αὐτά. (§. φιδ'. φιε'. φις'.) „ Εἰ μὲν οὖν κατὰ „ στιγμὴν, αὗται δὲ ἄπειροι, δῆλον ὡς οὐδέποτε διέξεισιν „ (ἀδιεξίτητον γὰρ τὸ ἄπειρον.) Εἰ δὲ κατὰ μέγεθος, πολ- „ λάκις, ἢ ἀπειράκις νοήσει τὸ αὐτὸ (πολλάκις μὲν εἴγε εἰς ὡρισμένα διαιρεθείη, ἀπειράκις δὲ εἰ εἰς ἄπειρα. (1)) „ Φαίνεται δὲ καὶ ἅπαξ ἐνδεχόμενον. (ἢ οὐκ ἐνδέχεται ἅπαξ ποτὲ τὸν νοῦν προσχόντα τινὶ τῶν νοητῶν, μηκέτι περὶ τοῦ αὐτοῦ ὅλως νοῆσαι;) ὁρᾷς οὖν ἐντεῦθεν ὡς λαμπρὰ παρέπεται ἡ ἀντίφασις; νοήσει γὰρ ἄρα ἐν ὁτῳοῦν τῶν μορίων νοῶν ὁ νοῦς καὶ πολλάκις, μᾶλλον δὲ ἀπειράκις, καὶ ἅπαξ. „ Εἰ δὲ ἱκανὸν (τουτέστιν ἀπόχρων εἰς νόησιν) θι- „ γεῖν ὁτῳοῦν τῶν μορίων, τί δεῖ κινεῖσθαι; (θίγων γὰρ ὁ κύκλος, καὶ ἱστάμενος, οὐδὲν ἧττον ἀντιλήψεται.) ἢ καὶ ὅλως μέγεθος ἔχειν; (ἐπεὶ γὰρ δι' ἑνὸς νοεῖ, περιττὰ τὰ ἄλλα). „ Εἰ δ' ἀναγκαῖον νοῆσαι τῷ ὅλῳ κύκλῳ θίγον- „ τα, τίς ἐστιν ἡ τοῖς μορίοις θίξις; (ἤτοι γὰρ νοοῦσι πάντως, ἢ οὐχί. Ἀλλ' εἰ μὲν, ἐνόντος ἄρα θίξεως τῶν μορίων. Εἰ δ' οὐχὶ, οὐδ' αὖ ἄρα ὁ ὅλος κύκλος ἐπιβάλλεσθαι, νοήσει· ἀεὶ γὰρ κατὰ μόρια ἡ τοιαύτη θίξις τελεῖται.

Γ'. Ἔπειτ' ἴσως ὑπολαβὼν ἂν εἴποι, ὅτι οὔτε καθόλου, οὔτε ἐν ὁτῳοῦν μέρει νοεῖ. Ἀλλὰ μέρει μὲν ἑαυτοῦ, μέρος τοῦ νοητοῦ, καθ' ὅλου δὲ ὅλον, ἀπαιτεῖ λίαν εὐψύχως ὑποσυνάπτων. „ Ἔτι δὲ πῶς νοήσει τὸ μεριστὸν ἀμερεῖ, ἢ τὸ „ ἀμερὲς μεριστῷ; Ἤτοι γὰρ μεριστὸν τὸ νοητὸν, καὶ ταῖς κατὰ τὰ σημεῖα θίξεσιν, οὐδόλως αὐτοῦ ἐφάψεται. Ἢ γὰρ ἀμέριστον, καὶ τῷ ὅλῳ κύκλῳ θίγειν οὐ δυνηθήσεται. Ἀλλὰ ταῦ-

(1) Φιλόπον. Εἰς Ὑπομν. Αὐτ.

τα μὲν Ἀριστοτέλης, τὸ μέγεθος εἶα εἰκὸς, τῆς λογικῆς ἀποσκεδάζων ψυχῆς. Ἀπορῆσαι δ᾽ ἂν εἴη ἄξιον, πῶς Πλάτων ὁ δαιμόνιος, ὡς ἐκ τῦ Τιμαίε ταῦτα περὶ ψυχῆς διελέξατο, οἷα ὅδε εἴτις πάμπαν τῆς παιδείας ἄτυξορος εἴη, ὅδ᾽ εἰ ἀνδράποδοι, λέγειν ὅλως, ὅδ᾽ ἀκύειν αἰσχύνοιτο; Πρὸς τῦτο δὲ εἶμι διὰ τῦ ἐφεξῆς Σχολίε ἀπαντήσων.

Σχόλιον Β΄.

§. ψιβ΄. Τὸν Πυθαγόραν ὁ Πλάτων μιμούμενος, ὑπὸ συμβόλοις εἰώθει κρύπτειν τῶν ἐν Φιλοσοφίᾳ δογμάτων τὰ ὑψηλότερα, ἄλλο μέντι ἐοικὼς λέγειν, ἄλλο δέ τι τῷ ὄντι νοῶν, καὶ διὰ τῦ ἀνάλογον ὅπως εἰς ζήτησιν τῆς κεκρυμμένης ἀληθείας ἐνάγων. Ταύτῃ δὲ πη καὶ τὴν κατὰ τὸ δοκοῦν οἱ ψυχογονίαν, διὰ τῦ Τιμαίε, ἀνδρὸς ἐς ἄκρον τῆς Γεωμετρίας, καὶ Ἀριθμητικῆς, καὶ Ἁρμονίας, καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων ἐληλακότος, ὑποτιθέμενος, συμβολικῶς ὅπως τὰ κατ᾽ αὐτὴν διεξέρχεται.

„ Ἐκ τῆς ἀμερίστε, φησί, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἐχύσης „ ὐσίας, καὶ τῆς αὖ περὶ τὰ σώματα γινομένης μεριστῆς, „ τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκεράσατο ὁ Θεὸς ὐσίας „ εἶδος, καὶ ταυτότητα, καὶ ἑτερότητα συνεπιμίξας. (1) Ταύτην δὲ τὴν οἷον κρᾶσιν ἐκ τῆς εἰρημένης μεταξὺ ὐσίας, καὶ ταυτῦ, καὶ θατέρε εἰς μῆκος ἐκτείνας, διϊσίαν ἐποίησεν. εἶτα τὴν διϊσίαν ταύτην κατέτεμεν εἰς ἀριθμὺς ἁρμονικὺς, 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27. Οὕτω δὲ κατατεμὼν καὶ κατατεμὼν διέσχισεν εἰς δύο διϊσίας· „ συνάψας δὲ τὰς δύο „ χιασδῶς ἀλλήλαις, αὖθις κλάσας εἰς, καὶ ἐποίησε δύο κύκλες „ τὸν μὲν μείζονα, τὸν δὲ ἐλάττονα, τὸν μὲν ἔξωθεν, τὸν „ δ᾽ ἔσωθεν συναπτομένες ἀλλήλοις κατὰ δύο σημεῖα, καὶ „ ἐποίησε τὸν μὲν ἔξω κύκλον ἐπὶ δεξιά, τὸν δὲ ἔσω ἐπ᾽ „ ἀριστερά· καὶ ἐπωνόμασε τὸν μὲν ἔξω κύκλον ταυτῦ,

„ τὸν

(1) Πλάτων ἐν Τιμαίῳ.

„ τὸν δὲ ἔσωθεν θατέρου. Καὶ τὸν μὲν ἔξω κύκλον εἴα-
„ σε καὶ ἄσχιστον, τὸν δὲ ἐντὸς σχίσας ἑξαχῇ, ἐποίησεν
„ ἑπτὰ κύκλους ἀνίσους, διπλασίονι, καὶ τριπλασίονι λόγῳ
„ ὑπερέχοντας ἀλλήλων. Καὶ τοὺς μὲν τρεῖς ἴσους τῷ τά-
„ χει τῆς κινήσεως ἐποίησε, τοὺς δὲ λοιποὺς τέσσαρας ἀνί-
„ σους τῇ κινήσει, καὶ ἀλλήλοις καὶ τοῖς τρισί. Καὶ τοῦτο,
„ φησίν, ἐστὶν ἡ ψυχὴ τοῦ Παντός. Εἶτα φησὶ μετὰ τοῦτο, τὸ
„ σωματοειδὲς τοῦ Κόσμου πᾶν ἐναπέκλεισε, καὶ συναρμό-
„ σας τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ μέσου διέπλεξε, μέχρι καὶ τοῦ ἐ-
„ σχάτου οὐρανοῦ. Καὶ κύκλῳ αὐτὸν ἔξωθεν πάντα περιεκά-
„ λυψεν. Καὶ ταῦτα ἡμῖν ὁ παρὰ τῷ Πλάτωνι Τίμαιος.

" Ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον εἴ τις ἐκλάβοι, οὐδὲν φήσει εἰρῆσθαι ἐν Φιλοσοφίᾳ ποτὲ μυθωδέστερον. Εἰ δὲ εἰς τὸν ἐγκρυπτόμενον νοῦν ὑποδὺς εἰσίοι βαθύτερον, ὄψεται δήπου ὑπὸ τῷ πέπλῳ τὴν παρθένον λανθάνουσαν. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ κατ' αὐτὴν γνωστικῷ τῶν νοητῶν ἁπάντων ἀντιληπτικὴν οὖσαν τὴν ψυχῆς οὐσίαν ᾔδει ἐκεῖνος, ἐκ τῶν στοιχείων ἐξ ὧν τὰ πάντα, οἷα εἰκός, συνεμόρφου, ὅπως ἂν ἔχοι καὶ γνωρίζειν ἀμέλει τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον. Ἔστι δὲ τῶν ὄντων τὰ μὲν οὐσίαι, τὰ δὲ συμβεβηκότα. Καὶ τῶν οὐσιῶν αἱ μὲν πάντη τῆς ὕλης ἀπηλλαγμέναι, καὶ καθαρεύουσαι, οἷα τὰ χωριστὰ εἴδη, αἱ δὲ τῇ ἐνύλῳ τε καὶ σωματοειδεῖ φύσει, συμμεμιγμέναι πως, καὶ συνδιεστάμεναι, οἷα τὰ τῶν αἰσθητῶν εἴδη, ἐν αὐτῇ τῇ ὕλῃ. Καὶ πάλιν τῶν συμβεβηκότων κατ' ἀντίθεσιν αἱ συστοιχίαι. Καὶ τὰ μὲν τῆς κρείττονος οἱονεὶ μοίρας ἐστί, τὰ ἐν συμφωνίᾳ τινί, τὰ δὲ τῆς χείρονος τὰ ἐν διαφωνίᾳ τὸ εἶναι ἔχοντα. Ἔστι γὰρ καὶ ἴσον καὶ ἄνισον, καὶ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον. Καὶ ἀρετὴ καὶ κακία, καὶ δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, καὶ ἄνω καὶ κάτω, καὶ τραχὺ καὶ λεῖον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. Ἐνθένδε τοι καὶ ἐξ οὐσίας τῆς μεταξὺ τῆς ἀμερίστου, καὶ τῆς περὶ τὰ σώματα μεριστῆς, καὶ ἐκ τῶν συμβεβηκότων ταυτοῦ καὶ θατέρου. Ταὐτὸν εἰπεῖν ἐξ ἁπάντων τῶν στοιχείων τῶν ὄντων, ὡς ἁπάντων οὖσαν ἀντιληπτικήν, τῷ τοὺς λόγους ἁπάντων συμπεριειληφέναι, τὴν ψυχὴν συνίστη καὶ συνεκρότει· τὸ δὲ δὴ κρᾶμα τοῦτο τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν οὐσίας, ὡς διαθεῖσιν ὁ Δημιουργὸς προβάλλεται, ῥύσει οἱονεί τινι τῆς ἐξ αὐτοῦ οὐσιώσεως, ὑποστῆναι αὐτὴν

ζυ-

ἐνδεικνυμένου τοῦ λόγου, ὡς ἂν ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας τοῦ κατ' αὐτὴν εἶναι μεταβάσιν. Κατέπειτα δὲ εἰς ἀριθμοὺς δύναμιν ἔχοντας, αὐτήν τε πολλαῖς καὶ καλαῖς πληρώσας δυνάμεσι, καὶ τοῖς λόγοις τῶν ὄντων ἁπάντων καταπυκάσας. Οἱ δὲ δὴ ἀριθμοὶ μονὰς 1. καὶ οἱ πρῶτοι ἐπίπεδοι, 2. καὶ 3. Καὶ οἱ ἀπὸ τούτων πρῶτοι τετράγωνοι, 4 καὶ 9. Καὶ οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν πρῶτοι στερεοὶ 8. καὶ 27. Τούτων δὲ οἱ μὲν ἄρτιοι ἐφεξῆς 2. καὶ 4. καὶ 8. Καὶ οἱ περιττοὶ ὡσαύτως 3. καὶ 9. καὶ 27. Γεωμετρικὴν περιέχουσιν ἀναλογίαν. Οἱ δὲ ἀπὸ μονάδος ἄχρι τετράδος 1. 2. 3. 4. Ἀριθμητικήν. Συντιθέμενοι δὲ τὴν δεκάδα οἱ αὐτοὶ πληροῦσιν· ὥσπερ οὖν καὶ οἱ ἓξ ὅροι 1. 2. 3. 4. 9. 8. προσαθροιζόμενοι τῷ ἑβδόμῳ 27 συνισοῦνται. Ὅς δὴ 27 καὶ περιοδικὸς ἐστὶ Σελήνης. Ὡς εἴγε τετρακτύς τις ἐκ τῶν δε τῶν ὅρων συστῇ, καὶ τεθῇ μὲν καθ' ἑαυτὴν ἡ μονάς, κοινὴ οὖσα ἀρχὴ ἀρτίων τε καὶ περιττῶν, κατὰ συστοιχείαν δὲ τούτων οἱ ἄρτιοι, καὶ ὑπὸ τοὺς ἀρτίους οἱ περιττοί,

1. 2. 4. 8.
1. 3. 9. 27.

Ἔσονται μὲν αἱ συζυγίαι τῶν ὁμοίων, ἡ μὲν Α'. τῶν πρώτων ἐπιπέδων, ἡ δὲ Β'. τῶν πρώτων τετραγώνων, ἡ δὲ Γ'. τῶν πρώτων κύβων. Κἀκ τούτων συνθέσει τε καὶ πολλαπλασιασμῷ ἀριθμοὶ ἀναφυήσονται ἐπιφανέστατοι. Οἷον συνθέσει μὲν ἐκ τῆς Α'. ὁ 5 ὁ Πυθαγορικὸς λεγόμενος φθόγγος. Ἐκ δὲ τῆς Β'. ὁ 13, τὸ λεῖμμα καλούμενον διὰ τὸ ἀπολείπεσθαι μονάδι τοῦ ἡμίσεως τοῦ τόνου, οἷον καλοῦσι τὸν 27. Ἐκ δὲ τῆς Γ'. 35 ἡ ἁρμονία· ἡ ἐκ δυοῖν τῶν πρώτων κύβων ἀπ' ἀρτίου καὶ περιττοῦ συνισταμένη τοῦ μὲν 8, τοῦ δὲ 27. καὶ ἀριθμοὺς περιέχουσα τέσσαρας 6, 8, 9, 12, ἐν οἷς ἀριθμητική τε, καὶ ἁρμονικὴ ἀναλογία ἐστίν. Ἀριθμητικὴ μὲν, ἐπὶ 6, 9, 12. Ἁρμονικὴ δὲ ἐπὶ 6, 8, 12. Οἱ δὲ λόγοι τῶν ἐκκειμένων ἀριθμῶν ἁρμονικώτατοι. Ἐπεὶ ὁ μὲν 8 πρὸς 6 λόγον ἔχει τὸν ἐπίτριτον, καθ' ὃν ἡ διὰ τεσσάρων. Ὁ δὲ 9 καὶ 6 τὸν ἡμιόλιον, καθ' ὃν ἡ διὰ πέντε. Ὁ δὲ 12 καὶ 6 τὸν διπλάσιον, καθ' ὃν ἡ διὰ πασῶν. Ἔνεστι δὲ καὶ ὁ ἐπόγδοος τοῦ 9 πρὸς 8. διὸ καὶ τὸν ἐκ τούτων ἀριθμὸν, ἤτοι τὸν 35 ἁρμονίαν προσεῖπον. Ὁ δὲ καὶ διὰ τοῦ

τῶν ἐν αὐτῷ Α'., τῷ 6 πολλαπλασιαζόμενος, τὰ 210 πα-
„ ράγει, ἐν ὅσαις λέγεται ἡμέραις τὰ ἑπτάμηνα τῶν βρε-
„ φῶν τελεογονεῖσθαι. (1) Καὶ ταῦτα μὲν συνθέσει. Πολ-
λαπλασιασμῷ δὲ ἐκ μὲν τῆς Α'. συζυγίας, ὁ 6 ὁ γάμος
ἀκούων, διὰ τὴν τοῦ πρώτου ἀρτίου, καὶ περιττοῦ σύμμιξιν, καὶ
τέλειος λεγόμενος διά τε τὸ τοῖς ἑαυτοῦ συνιστᾶσθαι μέρεσι,
καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς, καὶ τῶν πρώτων ἀρτίου καὶ περιττοῦ συνα-
θροίζεσθαι. Ἐκ δὲ τῆς δευτέρας ὁ 36, ὁ πρῶτος τετράγω-
νος ἅμα καὶ τρίγωνος, τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἑξάδος, τὸ δὲ ἀπὸ
τῆς ὀγδοάδος, καὶ ἐκ τῶν δύο πρώτων τετραγώνων περαινό-
μενος, καὶ ἐκ τριῶν κύβων 1, 8, 27 συντιθέμενος. Καὶ
ἀπὸ δυεῖν πλευρῶν 3 ἐπὶ 12, ἢ 4 ἐπὶ 9 ἑτερομήκης συ-
νιστάμενος. Ἐν ταῖς δὴ πλευραῖς τοῦ τετραγώνου τε καὶ τριγώ-
νου, καὶ τῶν ὀρθογωνίων τῇ ἑτέρᾳ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, οἱ ἁρμονι-
κοὶ λόγοι, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγετο, ἐνθεωροῦνται περιεχόμε-
νοι. Ἀλλὰ γὰρ πλείω τούτων ζητήσας εὑρήσεις παρὰ Πλου-
τάρχῳ, καὶ Πρόκλῳ, καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ἀφροδισιεῖ, τοῖς ἀ-
κριβῶς τὴν κατὰ τὸν Τίμαιον ψυχογονίαν ἐκθέσθαι προθε-
μένοις. Ἡμῖν δὲ ἑξῆς, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν λοιπῶν συμβόλων
ἀνάπτυξιν ἰτέον. Σχίζει δῆτα τὴν εὐθεῖαν εἰς δύο ὁ δη-
μιουργὸς, ὅτι μονάς τις ἐστὶν ἡ ψυχὴ, εἰς μὲν δυάδα χω-
ροῦσα, εἰς δὲ τὸ πλῆθος οὐδαμῶς διεκπίπτουσα· ἡ μὲν γὰρ
οὐσία νοερὰ πρὸς τῷ ἑνὶ ἐστὶ καὶ ταυτῷ, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχου-
σα· ἡ δὲ τὴν ὕλην εἰδοποιεῖν τέτακται, καὶ περὶ αὐτὴν
σκεδάζεται, ὕλη μηδαμῶς οὖσα, πρὸ δυάδος μὲν εἶναι λέ-
γεται, ἀριθμὸς δ᾽ οὐκ ἔστι, καίτοι εἰς τοὺς εἰρημένους ἀριθ-
μοὺς τετμημένη, καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων ἐν ἑαυτῇ περιέχου-
σα. Σχισθείσας δὲ καὶ συναφθείσας χιοειδῶς εἰς δύο κύ-
κλους ἀνακάμπτει. Καὶ σημαίνει μὲν τὸ τοῦ Κύκλου Σχῆμα
τὸ ἐπιστρεπτικὸν τῆς ψυχῆς, παλινδρομούσης εἰς ἑαυτὴν διὰ
τῆς νοητικῆς δυνάμεως, σημαίνει δὲ ἡ εὐθεῖα τὴν κατ᾽ εὐ-
θυωρίαν κίνησιν τῆς αὐτῆς διὰ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, κα-
θ᾽ ἣν ζωοῦται τὸ ζωούμενον. Εἰς κύκλους δὲ διατεταγμένους, συνημ-

μένους,

(1) Πλούταρχ. Περὶ τῆς κατὰ τὸν Τίμαιον ψυχογονίας.

μένους, τὸν μὲν ἔξωθεν, καὶ ἐπὶ δεξιὰ κινούμενον, τὸν μείζονα, τὸν δὲ ἔσωθεν ἐπὶ ἀριστερὰ τὸν ἐλάσσονα· αἰνιττόμενος διὰ μὲν τοῦ πρώτου τὸν ἰσημερινὸν, οὗ κίνησις ἀπὸ ἀνατολῶν, ἃ ἐστὶ τοῦ Κόσμου τὰ δεξιά· (1) διὰ δὲ τοῦ δευτέρου τὸν ζωδιακὸν, καθ' ὃν ἡ κίνησις ἀπὸ δυσμῶν, ἃ ἐστὶ τὰ ἀριστερὰ, τοὺς κατὰ τὰ σημεῖα τῶν ἰσημεριῶν, τὸν κριὸν δηλονότι καὶ τὸν ζυγὸν συνημμένους, καὶ χιοειδῶς καθ' ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς ἄξονας τοὺς αὐτῶν συνεζευγμένους· τούτων δὲ ὁ μὲν ἔξω καὶ ἐπὶ τὰ δεξιὰ, τῆς ἀναγωγοῦ δυνάμεως τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπὶ τὰ θεῖα ἀνατατικῆς κεῖται σύμβολον, ὁ δὲ ἔσωθεν καὶ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ τῆς πρὸς τὰ ὑποβεβηκότα ἐπιστρεφούσης, καὶ γενεσιουργοῦ. Κἀκεῖνος μὲν πρὸς ταὐτὸν ἀεὶ ὢν, καὶ ταυτοῦ κύκλος προσείρηται, οὗτος δὲ θατέρου, ἐν διαφοραῖς ἀεὶ καὶ ἑτερότησιν ἀναστρεφόμενος. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἀδιαίρετον ἐάσας ἐκεῖνον, ἑξαχῇ τοῦτον ἔσχισεν, καὶ τὴν τῶν πλανητῶν ἐντεῦθεν ἑπταδικὴν χορείαν συνέστησεν, ἐξ ὧν, τῶν ἐν τοῖς ὑπὸ Σελήνην μεταβολῶν τὸ πολύτροπον. Ἔσχισε δὲ ἄρα τὸν ἐντὸς εἰς κύκλους οὐκ ἴσους τοὺς πάντας ἀλλήλοις, ἀνίσους δὲ τοὺς τέσσαρας τοῖς λοιποῖς, ἤτοι τοὺς τῶν ὑπερκειμένων πλανητῶν, τοῖς τῶν ὑποκειμένων, καὶ ἀλλήλοις, ταῖς περιοδικαῖς κινήσεσι, καὶ τοῖς ἀποστήμασιν, ἔτι τε μὴν καὶ τοῖς μεγέθεσι κατὰ λόγους τοὺς μὲν ὑπερέχοντας, τοὺς δὲ ὑπερεχομένους, ὡς οἱ περὶ τὴν Ἀστρονομίαν ἐνασχολούμενοι ἀποδεικνύουσι. Περὶ γὰρ τούτων οὐκ ἀκριβῆ ἐνστήσασθαι τὴν διάσκεψιν ὁ τοῦ προκειμένου σκοπὸς ἀπαιτεῖ, αὐτὸ μόνον τῆς τοῦ Πλάτωνος δόξης, τὸ ἀπὸ τῶν συμβόλων ἐνταῦθα περιελεῖν χρημένους προκάλυμμα. Τελευταῖον οὖν ἐναποκλείει τοῖς κύκλοις τούτοις τὸ σωματοειδὲς ἅπαν σύνταγμα, ἀπὸ μέσων εἰς ἄκρα τοῦ παντὸς τῆς ψυχῆς διηκούσης, καὶ σύμπαντα, ἡ αὐτῷ δοκεῖ, ἐμψυχούσης, ζωούσης, κινούσης. Διαπλοκῇ δὲ, καὶ οὐκ ἐπαφῇ, οὐδὲ κράσει τὴν ψυχὴν τῇ ὕλῃ συνήρμοσε, καὶ συνέδησεν· ἡ γὰρ ἐπαφὴ οὐ τέλεον συνάπτει τὰ ἐφαπτόμενα, ἡ δὲ κρᾶσις, ταῦτά πως συμφύρει συγ-

(1) Πλούταρχ. Ἀρεσκόντων Β'. Κεφ. ι'.

συγχέουσα τὰ συνημμένα, μόνης δὲ τῆς κατὰ διαπλοκὴν συναφείας ἐστὶ, τὸ δι' ὅλου συναρμόζειν τηροῦσαν τὰ συνηρμοσμένα κρείττω συγχύσεως. Καὶ ἐπὶ πᾶσι καὶ κύκλῳ ἔξωθεν περικαλύπτει τὸν οὐρανὸν ἅπαντα, μηδὲν ἔξω τοῦ παντὸς εἶναι κείνων, μηδὲ τῆς ψυχῆς ἔρημον ἀπολειπόμενον. (1) Τῷ ὄντι δὲ, εἰ μὴ ἕτερα παρὰ τὰ δοκοῦντα ὁ Πλάτων ἐβούλετο, ταῦτα δὲ ὡς ἔχει νοεῖν παρέβαλλετο, οὐδενὸς ἂν εἰς ἀπαιδευσίαν σχοίη τὰ δευτερεῖα. Πῶς γὰρ ἂν ἐξ οὐσιῶν εὐθεῖα ὑποσταίη ποτέ; πῶς δ' ἂν ἀπλατὴς οὖσα σχισθείη εὐθεῖά τις, ἢ καὶ καμπύλη; πῶς δὲ μετὰ τὰς κατατομὰς ὡς μία ἂν αὖθις κέοιτο; πῶς δ' ἂν εἰς κύκλον ἡ εὐθεῖα ἀνακαμφθείη; πῶς δὲ καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς εὐθείας σχισθείσης, ἡ μὲν εὑρεθείη μείζων εἰς τὴν τοῦ μείζονος κύκλου, ἡ δὲ ἐλάσσων εἰς τὴν συνάρτυσιν τοῦ ἐλάσσονος; Καὶ ἐκ τοῦ ἐντὸς δὲ κύκλου σχισθέντος καὶ αὐτοῦ, τίνα δὴ λόγον ἔχει, τοὺς μὲν μείζονας κύκλους συστῆναι, τοὺς δὲ ἐλάσσονας; Πῶς δὲ καὶ κύκλοι τῷ σωματοειδεῖ ἂν συνδιαπλακεῖεν συντάγματι; ἢ τοῦτο πανταχόθεν περικαλύψειαν; Ἐῶ τὰ ἄλλα. Οὐδὲ γὰρ σοφιστῇ κραιπαλῶντι, πόθεν γε δὴ Πλάτωνι τοιαύτην ἄν τις ἀναθείη περὶ οὓς ἐσπουδάκει μάλιστα τῶν λόγων ταραχὴν, καὶ ἀνωμαλίαν. Ἄλλως τε δὲ κἂν ἐκ τῶν συμβόλων τῶνδε εἰσβαλεῖν ῥάδιον εἴη, ὡς ὁ Πλάτων τὴν ψυχὴν ἐτίθετο πάντη ἀσώματον. Εἰ γὰρ ἐκ τῆς ἀμερίστου αὕτη οὐσίας, καὶ τῆς περὶ τὰ σώματα μεριζομένης, καὶ εἰ τῷ σωματοειδεῖ συνδιαπλέκεται, πῶς ἔσται σῶμα, ἢ ὅλως μέγεθος ἕξει; ἢ συγκινηθήσεται τῷ παντὶ, οἷον καὶ ὁ μῦθος τὸν Ἰξίονα, τῷ ᾧ προσδέδεται τροχῷ συγκινούμενον, καὶ συμπεριαγόμενον διαγράφει; Ἀλλ' ἦπου ὁ Ἀριστοτέλης κἀνταῦθα, ὡς ἐπὶ πολλῶν καὶ ἄλλων, τῆς διανοίας τοῦ ἀνδρὸς ἀμελήσας, πρὸς τὸ φαινόμενον, (ὃ τοῖς ὑπομνηματισταῖς σεσημείωται (2)) μόνον ἀποτείνεται.

Θεώ-

(1) Ὅρα Σιμπλίκ. καὶ Φιλόπον. ἐν τοῖς Ὑπομνήμασι εἰς τὸ Α'. περὶ ψυχ. Καὶ Πλούταρχον εἰς τὴν τοῦ Πλατ. ψυχογον. Καὶ Πρόκλ. εἰς τὸν Τίμ. Καὶ Ἀλέξανδρ. τὸν Ἀφροδισιέα.

(2) Σιμπλίκ. καὶ Φιλόπον. ἐν Ὑπομν.

Θεώρημα ΙΑ'.

§. ψιγ'. Ἡ ψυχὴ ἐν τόπῳ οὐκ ἔστι κατὰ τὰ σώματα. Τὸ γὰρ σῶμα ὅλον ἐν ὅλῳ τῷ τόπῳ ἐστὶ, καὶ μέρος ἐν μέρει, ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ. (§. φλς'.) ἡ δὲ ψυχὴ ἐκ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων κειμένων οὐ συγκροτεῖται. (§. ψθ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψιδ'. Καὶ μὴν τὸ γνωστικὸν τῆς ψυχῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλόν που ἐντετοπισμένον ὂν ὑπετέθη. (§. χξθ'.) Ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν τῶν σωμάτων φύσιν ὡς ὅλον ἐν ὅλῳ, καὶ μέρος ἐν μέρει ἐντοπιζόμενον, ὡς δ' ἀπὸ κοίτης διὰ τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ τὰ ἔξω ἀποτεινόμενον. Οὔκουν δὲ οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ κεφαλῇ τῆς ψυχῆς ὁριζομένης, ἀλλὰ καὶ ὅλης δι' ὅλου τοῦ σώματος, καὶ ἑκάστου τῶν μελῶν προϊούσης, καὶ αὐτὸ κινούσης, εἰδοποιούσης, ζωούσης, καὶ ἁπλῶς ἅττα αὖ ἑκάστῳ μέρει προσήκοντα ᾖ, ἡ δὲ ἑκάστου τοῦ ὅλου πρόσφορα ἐπενεργούσης. Καὶ τί τοῦτο φήσεις, ἕτερον εἶναι, ἢ ἔκτασιν; Εἰ δ' ἐκτάσεως μετείη ψυχῇ, καὶ μέρη πάντως αὐτῇ προσεῖναι ἐκτὸς ἀλλήλων, καὶ μέγεθος, καὶ ὁ τόπος ὁ σωματικὸς παρὰ πόδας· τούτων γε μὴν αὐτοὶ τῇ ψυχῇ οὐδὲν ὅλως μετὸν εἶναι συγχωρήσομεν. Οὐδὲ γὰρ εἴτις τὴν κατὰ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ὡσανεὶ ἔκχυσιν τῆς ψυχῆς δι' ὅλου τοῦ εἰδοποιουμένου ὑπ' αὐτῆς σώματος προΐσχοιτο, αὐτόθεν αὖ καὶ ἔκτασιν περιάψει τῇ ἀσωμάτῳ οὐσίᾳ, οἵαν τὴν ἐν τοῖς σώμασιν, ἢ τὴν ἐν τοῖς σωματικοῖς ἄλλοις παθήμασιν. Τὰ γὰρ περὶ ἃ ἐνεργεῖ, ἐκεῖνα μόνα, καὶ τὴν ἔκτασιν ἔχοντά ἐστι. Ἡμῖν δὲ καὶ ἔστιν οὐ (§. φκα'.) ἄδηλον εἶναι ἐλέγετο, εἰ τῇ νοερᾷ φύσει ἔκτασίς τις εἴη προσήκουσα, (§. φκα'.) εἰ δὲ καὶ προσήκουσα, ἀπερινόητος ὁ τρόπος ἐδείκνυτο τῆς τοιαύτης ἐκτάσεως (§. αὐτ.), καὶ τῆς τῶν σωμάτων, καὶ τῶν σωματικῶν παθῶν ἀλλοτριώτατος. Μικρὸν δὲ ἀνωτέρω καὶ ἀδύνατον εἶναι τῇ ψυχῇ ἐκ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων κειμέ-

των συγκεκροτῆσθαι, ἡ κατ᾽ ἔκτασιν, ὁποιανῦν ἐν μεγέθει τὰς κατ᾽ αὐτὴν διανοητικάς τε καὶ βουλητικὰς ἐνεργείας ἀποτελεῖν· γραμμικαῖς σχεδὸν ἀνάγκαις πεπίστωται. (§. ψθ΄. ψι. ψια.)

Θεώρημα ΙΒ΄.

§. ψιε. „ Καθ᾽ ἑαυτὴν μὲν ἡ ψυχὴ οὐδαμῶς κινεῖται
„ τὴν κατὰ τόπον φορὰν, ὡς τὰ σώματα, κατὰ συμβεβηκὸς
„ δὲ καὶ μάλα, καὶ ὑφ᾽ ἑαυτῆς, καὶ ὑφ᾽ ἑτέρου.

Καθ᾽ αὑτὸ γὰρ κινεῖσθαι λέγομεν τὴν κατὰ τόπον φορὰν ὡς τὰ σώματα, τὸ κατὰ τὴν αὐτοῦ οὐσίαν ἐξιστάμενον μὲν οὗ κατειλήφει τόπου, μεταχωροῦν δὲ εἰς τόπον ἕτερον. (§. φοι.) Ἀλλ᾽ ἡ ψυχὴ οὐκ ἔστιν ἐν τόπῳ κατὰ τὰ σώματα. (§. ψιγ. ψιδ.) Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Α΄.

Κατὰ συμβεβηκὸς δὲ οὕτω κινεῖσθαι φαμὲν τὸ ἐν κινουμένῳ εἶναι. (§. φοε.) Ἀλλ᾽ ἔστιν ἡ ψυχὴ ἐν σώματι τῷ κινουμένῳ, νῦν μὲν ὑπ᾽ αὐτῆς ἐπιστασούσης τὰς ἑκουσίας καλουμένας τῶν κινήσεων (§. χπε.), νῦν δὲ ὑπ᾽ ἄλλου τοῦ βίᾳ ἀπαγομένῳ, καὶ τὴν καθ᾽ ἕτερον κίνησιν (§. φοε.) καὶ αὐτὴ κινουμένῳ, ὡς δῆλον. Ἄρα τὸ Β΄., καὶ τὸ Γ΄.

Θεώρημα ΙΓ΄.

§. ψις΄. „ Ἀνεπίδεκτος δὲ καὶ τῶν κατὰ τὸ ποσὸν κινή-
„ σεων ψυχῆς ἡ φύσις, αὐξήσεως δηλονότι, καὶ φθίσεως.

Τούτων καὶ γὰρ ἡ μὲν κίνησις ὁδός ἐστιν εἰς τὸ τέλειον μέγεθος, ἡ αὔξησις· ἡ δὲ ἐκ τούτου ἡ φθίσις. (§. φογ΄.) μεγέθους δὲ ἡ ψυχὴ ὑπεξῄρηται. (§. ψι. ψια.) Ἄρα κτ.

Ἄλλως τε καὶ ταύτας εἶναι τῆς κατὰ τόπον αὐτῆς φορᾶς, τὰς κινήσεις οὐκ ἐνδέχεται. (§. φογ΄.) Κινήσεως δὲ τῆς κατὰ τόπον ἡ ψυχὴ καθ᾽ ἑαυτὴν ἀνεπίδεκτος. (§. ψιε.) Ἄρα κτ.

Θεώ-

Θεώρημα ΙΔ'.

§. ψιζ'. „ Οὐδὲ μὴν ὑν τὰς κατὰ τὰς σωματικὰς ἀλ-
„ λοιώσεις κινήσεις, ἡ ψυχὴ ὑποδέχεται.

Ἡ γὰρ ἀλλοίωσις τῶν ἐν τῷ ὅλῳ μερῶν ἐστὶ, κατὰ σχῆμα, καὶ θέσιν, καὶ κίνησιν, ἢ ἠρεμίαν μεταβολή. (§.φογ'.) ἥτις ἐκ ἄνευ φορᾶς ἐστίν. (§. Αὐτόθι.) Ἡ δὲ ψυχὴ ὔτε ἐκ μερῶν συγκεκρότηται (§. ψθ'.), καὶ τὴν κατὰ τόπον φορὰν ὐδαμῶς κινεῖται. (§. ψιε'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψιη'. Τὴν κατ' ἀλλοίωσιν κίνησιν τῆς ψυχῆς καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης ἀποσκευάζει· (1) „ ὅτι καὶ αὐτή φησι κατὰ „ τὰς λοιπὰς ἐν τόπῳ. Τὴν δὲ ψυχὴν, ὡς ὐδ' ἡμεῖς, ὐδ' ἐκεῖνος ἐν τόπῳ λέγειν ἀνέχεται. (§. ψιγ'.) Ἔνθα δὴ διαπορήσας ὁ Φιλόπονος, ἐπὶ τὴν λύσιν ὕτω κεχώρηκεν. „ Ὅτι ἔκ τε, καὶ εἴς τι μεταβάλλει, φησὶ, (2) μετα- „ βάλλον τὸ ἀλλοιώμενον. Καὶ ὔτε ἐξ ὗ μεταβάλλει ἐν „ ἐκείνῳ ὅλον ἐστὶν, ὕπω γὰρ ἂν μεταβάλλοι. ὔτε εἰς ὃ „ μεταβάλλει ἐν ἐκείνῳ ὅλον ἐστίν. ἤδη γὰρ μεταβεβληκὸς „ ἂν εἴη. Ἀνάγκη ἄρα κατὰ μέν τι ἑαυτῦ εἶναι ἐξ ὗ, „ κατὰ δέ τι ἐν τύτῳ εἰς ὃ ἡ μεταβολὴ γίγνεται. Ἀλλὰ γὰρ τῦτο, εἴτι συνορᾶν ἔχω, τὴν ἐμποιυμένην διὰ τῆς ἀλλοιώσεως διάθεσιν, οἱονεὶ τόπον ὔσαν τινὰ παρίστησιν. ὃν κατὰ μέρη καταλαμβάνει τὸ ἀλλοιύμενον. Ἔοικε δὲ μὴ ὕτως ἔχειν· τὐναντίον γὰρ μᾶλλον ἐν τύτῳ ἐκείνη ὁπωσῦν, ἢ ἀνάπαλιν. Διὸ καὶ ἄμεινόν μοι δοκεῖ ἐπιβαλεῖν ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος Ἀλέξανδρος (3), κατὰ τὰς παθητικὰς τῶν ποιο-

(1) Ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Α'. Περὶ Ψυχ.
(3) Ἀφροδισ. Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.

ποιοτήτων τὴν κυρίως οὖσαν ἀλλοίωσιν συμβαίνειν εἰπεῖν, ἃς δὴ πάσας αἰσθητὰς οὔσας μόνου εἶναι τοῦ σώματος. Οὕτω γάρ τοι, καὶ τῷ ἑτέρῳ διαπορήματι, τῷ περὶ γνώσεως καὶ ἀγνοίας, καὶ ἀρετῆς καὶ κακίας προσφυέστερον ἀπαντᾷν δυνησόμεθα. Αὗται γὰρ καταχρηστικώτερόν πως, ἢ μεταβολήν τινα, τὴν ἐκ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ ἐμφαίνουσαι, κυρίως δὲ εἰπεῖν ἀλλοιώσεις οὐκ εἰσίν. Ἐπεὶ μηδὲ αἱ ἕξεις καὶ στερήσεις αὗται αἱ τῇ ψυχῇ ἐπιγιγνόμεναι, τοῦ τῶν παθητικῶν ποιοτήτων εἴδους εἰσίν. Ἔνθεν τοι καὶ τῶν κατὰ ταύτας καταχρηστικωτέρων κινήσεων ἡ ψυχὴ δεκτικὴ τυγχάνουσα (§. ψζʹ. ψηʹ.) τῆς κατ᾽ ἐκείνας τὰς σωματικὰς κυρίως οὔσης κινήσεως, πάμπαν ἐστὶν ἀνεπίδεκτος. (§. ψιζʹ.)

Θεώρημα ΙΕʹ.

§. ψιθʹ. „Οὐδὲ πως τὴν κατ᾽ οὐσίαν, ταυτὸν εἰπεῖν „τὴν κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν κίνησιν, (εἰ δήπερ κίνησιν „καὶ αὐτὴν λέγειν χρὴ) ἡ ψυχὴ ἐστὶ κινητή.

Προοδοποιεῖ γὰρ τὴν εἰς αὐτὴν ἡ κατ᾽ ἀλλοίωσιν κίνησις, ὡς Ἀριστοτέλης τε αὐτὸς (1) ἀπέδειξε, καὶ πάντες ὁμολογοῦσιν. Ἡ δὲ ψυχὴ οὐκ ἐκείνην κινεῖται. (§. ψιζʹ. ψιηʹ.) Οὐδ᾽ ἄρα ταύτην.

Σχόλιον.

§. ψκʹ. Προστάτης ἡμῖν κἀνταῦθα τοῦ λόγου Ἀριστοτέλης ἐστὶν (2), ὃς ἐκ προθέσεως τὴν τοῦ νοῦ οὐσίαν οἱανοῦν ἀπηλλαγμένην κινήσεως φυσικῆς διατείνεται.

Αʹ. γὰρ ἀναιρεῖ τὸν οἷον θεμελιώδη λόγον, τῶν ὑπονοουμένων τῇ ψυχῇ τὸ κινεῖσθαι, διὰ τὸ ὑπ᾽ αὐτῆς εἶναι τὴν

„ τοῦ

(1) Περὶ Γεν. καὶ Φθορᾶς.
(2) Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Αʹ.

„ τοῦ σώματος κίνησιν. Ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κι-
„ νοῦν καὶ αὐτὸ κινεῖσθαι, πρότερον εἴρηται. (1) Εἴη γὰρ ἂν οὕτω καὶ τὸ αὖξον δηλονότι αὐξόμενον, ὅπερ ἕτερον αὔξει, καὶ τὸ ἀλλοιοῦν ἀλλοιούμενον, ὅπερ ἀλλοιοῖ, καὶ τὸ κινοῦν ἀεὶ κινούμενον, ᾗ κινεῖ. Καὶ οὐδὲν ἀκινήτως κινοῦν. Ἔνθεν τοι οὐδὲ πρῶτον, οὐδ' ἔσχατον ἐκ τοῦ ἀκολούθου, ὅπερ ἂν μετάσχοι κινήσεως. Καὶ ὁ διδάσκων διδασκόμενος, ᾗ διδάσκει. Καὶ ὁ γεννῶν γεννώμενος. Ταῦτα δὲ μὴ οὕτως ἔχειν δῆλον παντί. Οὐδὲν γὰρ πρὸς οὕτως ὁ Νεμέσιος (2) φαίνεται αἰσθυπενεγκών, ἐν οἷς φησιν, ὡς εἰ καὶ τὸ κάλλος ἀκίνητον ὂν κι-
„ νεῖ, ἀλλὰ τὸ φύσιν ἔχον κινεῖσθαι κινεῖ, καὶ οὐχὶ τὸ ἀ-
„ κίνητον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ πλιαῶς κινοῦντος, ἀνάγκη δήπου ἐν αὐτῷ τῷ κινουμένῳ φύσει προσεῖναι τὴν ἀρχὴν ποιητικῶς τῆς κινήσεως, ὃν δήπου τρόπον ἀδύνατον εἶναι, καὶ αὐτοὶ συνομολογήσομεν „ τὸ ἀκίνητον ὑπὸ ἀκινήτου κι-
„ νεῖσθαι. Ἐπὶ δὲ τοῦ ποιητικῶς κινεῖν δύναμιν ἔχοντος, οὐχ οὕτω. Τοὐναντίον γὰρ ὂν τὸ καθ' ἑαυτὸ μὲν κινητὸν, ἀφ' ἑαυτοῦ δὲ ἀκίνητον, τοῦ ἐνεόντος αὐτῷ τὴν ὁρμὴν ἀεὶ ἐνδεῶς ἔχον, ἐπί τι πρῶτον ἡμᾶς προσβιβάζει τῷ λόγῳ ὅπερ ὑπὸ μηδενὸς ἀγόμενον, καὶ τῆς τοῦ κινεῖσθαι ἀνάγκης ἀπήλλακται.

Β'. δὲ (3) διαιρεῖ τὸ κινούμενον, καὶ ἢ καθ' ἕτερον φησιν,
„ ἢ καθ' αὑτό. Καθ' ἕτερα δὲ λέγομεν ὅσα κινεῖται τῷ ἐν
„ κινουμένῳ εἶναι, οἷον πλωτῆρες, οὐ γὰρ ὁμοίως κινοῦνται
„ τῷ πλοίῳ. Τὸ μὲν γὰρ καθ' αὑτὸ κινεῖται, οἱ δὲ τῷ
„ ἐν κινουμένῳ εἶναι· δῆλον δὲ ἐπὶ τῶν μορίων. Οἰκεία
„ μὲν γὰρ ἐστὶ κίνησις ποδῶν βάδισις. Αὕτη δὲ καὶ ἀν-
„ θρώπου· οὐχ ὑπάρχει δὲ τοῖς πλωτῆρσι τοῦτο. Διχῶς δὲ
„ λεγομένου τοῦ κινεῖσθαι νῦν ἐπισκοποῦμεν περὶ τῆς ψυ-
„ χῆς, εἰ καθ' αὑτὴν κινεῖται, καὶ μετέχει κινήσεως. Ἀμέλει τοι τὸ καθ' ἕτερον κινεῖσθαι τῇ ψυχῇ προσνέμων, οἷα δὴ

(1) Ἀριστοτέλης ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Νεμεσ. Περὶ ἀνθρώπου. Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχῆς.
(3) Ἀρισ. ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.

δὴ συμμεθισαμένη τε, καὶ συμπεριφερομένη τῷ σώματι (§. ψιε.) τὸ καθ᾽ αὐτὴν κἂ αὐτὸς ταύτης ἀποσοβεῖ, ὡς ἀλλότριον.

Γ΄. Ἐκτίθησι δὲ ἐφεξῆς (1) τὰ τῆς κινήσεως εἴδη, καὶ τὴν μὲν κατ᾽ οὐσίαν μεταβολὴν, ὡς μηδὲ κυρίως κίνησιν οὖσαν, οἷον τὴν γένεσιν καὶ φθορὰν παρείσας, τὴν δὲ κατὰ τὸ ποσὸν, ὡς ἐν γένει ἀκαπνόμαςον, εἰς τὰ εἴδη αὐτῆς, τὴν αὔξησίν τε φημὶ καὶ τὴν μείωσιν, διχάσας. Καὶ τοῖς δυσὶ τούτοις εἴδεσι τὴν κατὰ τὸ ποῦ ἐν γένει φορὰν, καὶ τὴν κατὰ τὸ ποιὸν ἐν γένει ἀλλοίωσιν προσθεὶς, καὶ τεσσάρων (εἰπὼν) κινήσεων οὐσῶν φορᾶς, ἀλλοιώσεως, φθίσεως, αὐξήσεως, ἢ μίαν τούτων κινοῖτ᾽ ἂν, ἢ πλείους, ἢ πάσας. Ἀλλὰ γὰρ ἁπάσας τῆς ψυχῆς ἀποσκευάζει. Εἰ γὰρ κινεῖται μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, φύσει ἂν ὑπάρχοι κίνησις αὐτῇ· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τόπος. Κατασκευάζει δὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου ὧδί. Πᾶσαι γὰρ αἱ λεχθεῖσαι κινήσεις, ἐν τόπῳ. Εἰ δ᾽ ἔστιν ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς τὸ κινεῖν ἑαυτὴν, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς τὸ κινεῖσθαι αὐτῇ ὑπάρξει, ὥσπερ τῷ λευκῷ ἢ τῷ τριπήχει. (νοήσεις δέ μοι ἐνταῦθα τὰ συγκεκριμένα κεῖσθαι ἀντὶ τῶν ἀφῃρημένων.) κινεῖται γὰρ καὶ ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· ᾧ γὰρ ὑπάρχουσιν, ἐκεῖνο κινεῖται τὸ σῶμα. Διὸ οὐκ ἔστι τόπος αὐτῶν· τῆς δὲ ψυχῆς ἔσται, εἴπερ φύσει κινήσεως μετέχει. Ἀλλὰ γὰρ ἡ ψυχὴ οὐκ ἐν τόπῳ (§. ψιγ΄.). Ἄρα κτ.

Δ΄. Κρατύνει δὲ τῆς ψυχῆς τὸ ἀκίνητον, καὶ ἐκ τοῦ μηδεμίαν ὅλως βίαν, ταύτην ὑφίσασθαι ἐν τοῖς κατ᾽ αὐτὴν ἐνεργήμασιν ἑκουσίως ἐχούσαν. „ Ἔτι γάρ φησιν εἰ φύσει „ κινεῖται, κἂν βίᾳ κινηθείη· κἂν εἰ βίᾳ, καὶ φύσει. „ Ἀλλ᾽ εἰ μὲν βίᾳ ὅτι καὶ φύσει, τοῦτο φανερόν· ἡ γὰρ βία παρεκτροπή τις οὖσα τοῦ κατὰ φύσιν, τοῦτο προϋποτίθησί τε καὶ συνεισάγει· ὅτι δὲ καὶ εἰ φύσει καὶ βίᾳ οὐ καλῶς ἔοικεν ἠξιῶσθαι. Ὁ γὰρ κόσμος (ὅπερ ὁ Νεμέσιος ἀντιπάγει

„ (1)

---

(1) Ἀριστοτ. ἐν Α΄. Περὶ ψυχῆς.

„ (1) φύσει κινέμενος βίᾳ ἐ κινεῖται. Καὶ τῶν ἐρανίων ἕκαστον κύκλῳ φύσει φερόμενον, βίαν ἐκ αὖ πάθοι ποτὲ ἐδεμίαν ἐδέποτε. „ Ἢ ἐ φύσει κινεῖται (ὡς ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος ἀπαντᾷ (2), ἀλλ' ὑπὸ κρείττονος δυνάμεως τῆς ἐν αὐτοῖς λέγω ψυχῆς. Διατί γὰρ κινεῖται; ὅτι κατ' Α„ ριστοτέλην νῦν μιμεῖται (3)· ὥσπερ γὰρ τὸ Θεῖον πανταχῦ ἐςὶν, ἔτω καὶ ὁ ἐρανὸς μιμέμενος τὸ πρῶτον, ἐπεὶ ἅμα πανταχῦ εἶναι ἐ δύναται, κατὰ μέρια πανταχῦ γίνεται. Οὕτω δὲ καὶ τὰ ζῶα κινεῖται μὲν ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς ψυχῆς, τὰς ζωτικὰς τῶν κινήσεων, κινεῖται δὲ καὶ φύσει τὴν κατὰ τὸ ἐπικρατῦν γεῶδες ἔχοντα βάρυνσιν. Καὶ κατὰ ταύτην αὖ ἄρα, καὶ βίᾳ κινηθεῖεν, κατ' ἐκείνην δ' ἔ· ὥστε καὶ ὁ ἐρανὸς ἐπεὶ μὴ φύσει κινεῖται, ἐδὲ βίᾳ. ἢ (ὡς ὁ Φιλόπονος (4)) τῇ κατ' εὐθυωρίαν κινήσει συμβαίη αὖ καὶ βίαν παθεῖν, ὡς τὸ ἐναντίον ἐχέσῃ· οἱ δὲ τὴν κίνησιν τῇ ψυχῇ προσνέμοντες, τὴν κατ' εὐθυωρίαν προσάπτεσιν. Καὶ Σιμπλίκιος δὲ διερμηνεύων φησὶν (5) ὡς ἐ καθόλε ἠξίωται, ὅτι πᾶν φύσει κινέμενον, καὶ βίᾳ κινεῖται, ἀλλ' ἰδίως περὶ τῆς ψυχῆς εἴρηται, ἥτις τὰς τοιαύτας κινεῖ κινήσεις καθ' ὅλον τὸ ζῶον, αἷς τὸ βίαιον παρυφίςαται. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι τῷ φύσει εἰπεῖν, τὸ δοκῦν οἱ ὁ Φιλόσοφος σαφῶς ὑπῃνίξατο, ὅτι περὶ τῶν φυσικῶν κινήσεων ὁ λόγος αὐτῷ, αἷς τὸ ἐναντίον τὰ πολλὰ ἀντιπαρίςαται, τὸ τὴν βίαν ἀπεργαζόμενον. Δῆλον δὲ καθίςησι τὸ ἐφεξῆς προςεθὲν περὶ ἠρεμίας. Εἰς ὃ γὰρ φησὶ κινεῖται „ φύσει καὶ ἠρεμεῖ ἐν τέτῳ φύσει. (6) ὁμοίως δὲ καὶ εἰς ὃ „ κινεῖται βίᾳ, καὶ ἠρεμεῖ ἐν τέτῳ βίᾳ. Ἀλλ' αἱ ἠρεμίαι, τὰς σωματικάς τε καὶ φυσικὰς τῶν ὑπὸ Σελήνην κινήσεις διαδεχόμεναι εἰσὶν, ὥστε καὶ περὶ τέτων τῷ Φιλοσόφῳ ἐνταῦ-

(1) Περὶ Ἀνθρώπε Κεφ. Β'. Περὶ ψυχ.
(2) Ἐν Ὑπομνήμ. Αὐτ.
(3) Ὅρα Φιλόπον. ἐν Ὑπομν. Αὐτ.
(4) Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.
(5) Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.
(6) Ἀριςʹ. Αὐτ.

ταῦθα ὁ λόγος. Ἄλλως τε καὶ τῶν ὐρανίων φύσει λεγομένων κινεῖσθαι, ὐδὲν ἂν εἴη τὸ ἐκείνων ὑπερθενῦν, κρειττόνων ὄντων, καὶ τὴν βίαν ἐπαγαγεῖν δυνάμενον. Διό μοι δοκεῖ, μηδὲ ἀποφαντικῶς εἰπεῖν τὸν Φιλόσοφον, ὅτι τὸ φύσει κι-
„ νέμενον καὶ βίᾳ κινεῖται, ὅτι δὲ κἂν βίᾳ κινηθείη, ἐν ὑποθέσει δηλαδὴ εἰ παρείη ἐν τῇ φύσει τὶ κρεῖττον, τῇ κατ' ἐκεῖνο κινήσει ἀντιπροσισάμενον. Ψυχῆς δ' ἐν τῷ παντὶ πολλῶν ὁμολογυμένων κρειττόνων, εἰ φύσει κινοῖτο, ὐθ' ἡ κατὰ βίαν κίνησις εἴη ἀπᾴδυσα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕτω. Τί δὲ τὸ ἐκ τύτων; ὅτι ὡς ἡ ψυχὴ ὅλως ἀπροσβίαςον, ὕτω καὶ ταύτῃ ἂν εἴη ἀκίνητον. Ἐπεὶ ποῖαι βίαιοι
„ τῆς ψυχῆς ἔσονται κινήσεις, καὶ ἠρεμίαι; ὐδὲ πλάττειν,
„ φησὶ, βυλομένοις ῥᾴδιον ἀποδῦναι. (1) Οὐ γὰρ ἀμέλει ὐδ' αἱ κατὰ τὸν νῦν, ἢ τὴν ἐπιστήμην λογικαὶ δυνάμεις τῦ κριτικῦ μορίυ καὶ ἔμφρονος. Οὐδ' ἡ κατὰ τὴν βύλησιν τῦ ὀρεκτικῦ λογικὴν καὶ ταύτην τυγχάνυσαν. Οὐδὲ μὲν ὐν τῦ μὲν ἡ αἴσθησις, τῦ δὲ θυμὸς καὶ ἐπιθυμία, αἷς καί τις ἀλογία συνῆπται, βίας ἧστινοσοῦν ἂν γένοιντο ἧσσονες. Ταύτας γάρ τοι προσηκύσας ἑαυτῇ ἔχει ἡ ψυχὴ, καὶ τύτων ταῖς ἐχάταις (περὶ ὧν αὖτις τάχα καὶ ἐνδοιάσειε) συμφερόντως εἰς σωτηρίαν τῦ ζώυ ἐχρήσατο. Κἂν δὲ θῇ τὸ σῶμα, κἂν βίᾳ ὠθείη, ἢ ἀπαχθείη, ὐδὲ κατ' αὐτὰ βίαν ἡ ψυχὴ πείσεται ὅλως, ἐπεὶ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὰ αὐτὰ πολλάκις τὸ σῶμα καθίστησιν (2). „Οὐδὲν ὖν βίαιον ἡ ψυχὴ
„ πάσχει ποτέ· ὅλη γὰρ αὐτοπροαίρετος ἡ λογικὴ ζωὴ,
„ τῷ δὲ προαιρετῷ ἐναντίον τὸ βίαιον. Διὸ καὶ ἐν ταῖς τυ-
„ ραννικαῖς ἀνάγκαις διαφαίνεται τὸ τῆς ψυχῆς ἑκύσιον, ἢ
„ αὐτεχύσης, ἢ ὔ. Καί πως ἑκυσίως πρὸς τὴν ἀνάγκην
„ ἐνδιδύσης. (3)

Ε΄. Καὶ ἐκ τῶν κατ' εἶδος δὲ φορῶν, τῆς τε ἐπὶ τὰ ἄνω φημὶ, καὶ κάτω, τὴν ψυχὴν κινήσεως ἐπιχειρεῖ ἀποφῆναι κρεῖτ-

---

(1) Ἀριστοτέλης. Αὐτ.
(2) Ὅρα τὸν Φιλόπον. ἐν Ὑπομν. Αὐτόθι.
(3) Σιμπλίκ. ἐν Ὑπομν. Αὐτ.

κρείττονα. Ἔτι γὰρ φησὶν (1) „ εἰ μὲν ἄνω κινήσεται πῦρ „ ἔςαι· εἰ δὲ κάτω, γῆ· τέτων γὰρ τῶν σωμάτων αἱ κι„ νήσεις αὗται. Ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος, καὶ περὶ τῶν μεταξύ. (ἀέρος δηλαδὴ καὶ ὕδατος.) Οὕτω δὲ δὴ εἰσβάλλει ταῖς τοιαῖς δε φύσεσι, τὰς τοιάς δε κινήσεις ἰδιαίτατα προσήκειν ἡγέμενος.

ς'. Καὶ τοιἕτον δὲ τοῖς ἀνωτέρω παρασυνάπτει λόγον, συνωθεῖν δοκῶν εἰς ἀδύνατα, τὰς τὸ κινεῖσθαι τῇ ψυχῇ περιάπτοντας. Ἔπειτα δ᾽ εἰ φαίνεται, φησὶ (2) κινἕσα τὸ „ σῶμα, ταύτας εὔλογον κινεῖν τὰς κινήσεις, ἃς καὶ αὐτὴ „ κινεῖται. Εἰ δὲ τἕτο, καὶ ἀντιςρέψασιν εἰπεῖν ἀληθὲς, „ ὅτι κατὰ γένος, καὶ κατὰ εἶδος, ἣν τὸ σῶμα κινεῖται. Τὸ „ δὲ σῶμα κινεῖται φορᾷ, ὥςε καὶ ἡ ψυχὴ μεταβάλλοι ἂν „ κατὰ τὸ σῶμα ταύτην καὶ αὐτὴ, ἢ ὅλη, ἢ κατὰ μόρια με„ θιςαμένη. Τἕ δὲ λόγε ὁ τόνος πρὸς τὰς μοχλεία τι„ νὶ, ᾗ φησὶν ὁ Φιλόπονος (3) κινεῖσθαι τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ψυχῆς οἰομένες. Ἐπὶ γὰρ τῆς φορᾶς, πάντως τὸ φέρον σῶμα, καὶ φέρεται τὴν αὐτὴν (εἰμὴ εἴδει, ἀλλὰ γένει γἕν.) ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων κινήσεων ἐκ ἔςιν ἐπάναγκες, μηδὲ τὸ ἀλλοιἕν ἀλλοιἕσθαι, μηδὲ τὸ αὖξον αὔξεσθαι, καθὰ προείρηται. (ἐν Ἀριθμῷ Α'.) Τί ἐν καὶ τὸ ἐντεῦθεν „ ἄτοπον; ὅτι, φησὶν, εἰ τἕτο ἐνδέχεται (φορᾷ κινεῖσθαι) „ καὶ ἐξελθἕσαν εἰσιέναι πάλιν ἐνδέχοιτ᾽ ἄν. Τἕτῳ δ᾽ ἕ„ ποιτ᾽ ἂν τὸ ἀνίςασθαι τὰ τεθνεῶτα τῶν ζώων.

Ζ'. Τὴν κατὰ συμβεβηκὸς κίνησιν, καὶ ὑφ᾽ ἑτέρε ἐνδέχεσθαι „ τῇ ψυχῇ δὲς συμβαίνειν, ὠθείη γὰρ ἂν, φησὶ, βίᾳ „ τὸ ζῶον, ἕτως ἐντεῦθεν συλλογίζεται, ὡς ἐ δεῖ φησὶ τὸ ὑφ᾽ ἑαυτἕ κινεῖσθαι ἐν τῇ ἐσίᾳ, τετέςι καθ᾽ αὑτὸ, τἕτο ὑπ᾽ ἄλλε κινεῖσθαι. πλὴν εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός. (τὸ γὰρ μὴ καθ᾽ αὑτὸ, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ ὑφ᾽ ἑαυτἕ κινέμενον, κἂν ὑφ᾽ ἑτέρε κινοῖτο.) κατασκευάζει δὲ ἐφεξῆς τόδε ὧδε. „ ὥσπερ

(1) Ἀριστοτέλης ἔνθα ἀνωτ.
(2) Ἀρις. Αὐτ.
(3) Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.

„ ὥσπερ οὐδὲ τὸ καθ' αὑτὸ ἀγαθὸν, ἢ δι' αὑτὸ, τὸ μὲν δι' „ ἄλλο εἶναι, τὸ δὲ ἑτέρου ἕνεκα, (δεῖ). Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ποιητικῶν ἀντίκειται τῷ καθ' αὑτὸ τὸ δι' ἄλλο. Ἐπὶ δὲ τῶν τελικῶν τῷ δι' αὑτὸ, τὸ ἑτέρου ἕνεκα. Καὶ τὸ μὲν καθ' αὑτὸ σημαίνει τὸ φύσει, καὶ κυρίως ποιητικὸν, τὸ δὲ δι' ἄλλο, τὸ ὀργανικὸν, καὶ μέσον. Καὶ καθ' αὑτὸ μὲν ἡ δύναμις τῆς ὁράσεως, δι' ἄλλο δὲ τὰ διοπτεῖα. Πάλιν τὸ μὲν δι' αὑτὸ σημαίνει τὸ κυριώτατον τέλος, ὃ αὐτοῦ ἕνεκα θηράσιμον γίνεται, τὸ δὲ ἑτέρου ἕνεκα, τὸ πρὸς ἄλλο τέλος ἀναφερόμενον· οἷον δι' αὑτὸ τὴν ἀρετὴν διωκτέον, τὸ δὲ βιβλίον διὰ τὴν μελέτην. Καὶ εἴτι μὲν δι' αὑτὸ, τοῦτο ἐπεὶ οὐκ ἔξωθεν, ἐστὶ τῷ ἔχοντι καθ' αὑτό· οἷον ἐπεὶ δι' αὑτὸ αἱρετὸν, ἡ ἀρετὴ, καὶ καθ' αὑτὸ ἔσται τῇ ψυχῇ δύναμιν ἐχούσῃ τοῦ κατορθοῦν. Οὐκ εἴτι δὲ καὶ καθ' αὑτὸ, τοῦτο ἤδη καὶ δι' αὑτό. Πολλάκις γὰρ ἑτέρου ἕνεκεν. Καθ' αὑτὸ γὰρ ἡ ὅρασις τῷ ζώῳ, πλὴν ἑτέρου ἕνεκεν. Καὶ εἴτι δὲ δι' ἄλλο, τοῦτο ἑτέρου ἕνεκεν. Ἐπεὶ γὰρ ὀργανικόν τι καὶ μέσον εἶναι ὑπετέθη τὸ τοιοῦτο, μὴ καθ' αὑτὸ, καὶ ἐξ οἰκείας φύσεως τεῖνον, ἐφ' ἣν παραλαμβάνεται ἐνέργειαν, ὑπουργοῦν δὲ ἄλλῳ τινὶ, πάντως καὶ ἑτέρου ἕνεκα τὸ τοιοῦτον· οἷον τὰ εἰρημένα διοπτεῖα· οὐ μὴν καὶ ἀνάπαλιν εἴτι ἑτέρου ἕνεκα, τοῦτο ἤδη καὶ δι' ἄλλο. Ἡ γὰρ ὅρασις ἑτέρου ἕνεκεν, οὐ μὴν δι' ἄλλο τῷ ζώῳ. Σαφέστερον δὲ εἰπεῖν καθ' αὑτὸ μὲν τὸ οὐσιῶδες, δι' ἄλλο δὲ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς, ταῦτα δὲ ἐστὶν ἀλλήλοις μαχόμενα, καὶ δι' αὑτὸ μὲν τὸ τέλος, ἑτέρου δὲ ἕνεκα, τὸ πρὸς τὸ τέλος ἀφορῶν. Καὶ ταῦτα πάλιν ἀντιβαίνοντα. Καὶ ἐὰν ᾖ τέλος, ἔσται καὶ οὐσιῶδες τῷ ἔχοντι, οὐδὲν γὰρ μάτην, ὥστε τὸ δι' αὑτὸ, καὶ καθ' αὑτό. οὐχὶ δὲ ἀνάπαλιν. οὐ γὰρ ἠρεμεῖ ἐφ' ἅπασιν ἡ φύσις, οἷς ἔχει. Χρῆται δ' αὐτοῖς τὰ πολλὰ καὶ πρὸς ἄλλα. Καὶ πάλιν τὸ κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ πρός τι τέλος παραλαμβάνεται. ἀνάπαλιν δ' οὔ. οὐ γὰρ ἀνάγκη εἴτι καὶ πρὸς τέλος ἀφορᾷ περαιτέρω, τοῦτο καὶ συμβεβηκέναι τῷ ἔχοντι· γένοιτο γὰρ ἂν καὶ φυσικὸν, καὶ οὐσιῶδες. Ἐπεὶ τοίνυν τὸ καθ' αὑτὸ, καὶ δι' ἄλλο εἰσὶν ἀντικείμενα. Καθ' αὑτὸ δὲ κινητὴ ὑποτίθεται ὑπὸ τῶν αὐτοκίνητον αὐτὴν λεγόντων ἡ ψυχὴ, οὐκ ἔσται κινητὴ δι' ἄλλο, ἤτοι ὑπὸ ἄλλου. Ἀλλ' ἔστι τοῦτο. Κινεῖται γὰρ

ὑπὸ

ὑπὸ τῶν αἰσθητικῶν (Καὶ αὕτη δὴ ἡ τοῦ κατ' Ἀριστοτέλην Συλλογισμοῦ ἐλάσσων.) „ τὴν δὲ ψυχὴν μάλιστα φαίη „ τις ἂν ὑπὸ τῶν αἰσθητικῶν κινεῖσθαι, εἴπερ κινεῖται.) οὐκ ἄρα ἐκεῖνο, ἤτοι οὐ καθ' αὑτὴν κινεῖται. Καὶ τοῦτ' αὖ εἴη τῆς δείξεως οἶμαι τὸ κεφάλαιον. Οὐδὲν αὐτοκίνητον ἑτεροκίνητον. Ἀλλαμὴν ἡ ψυχὴ ἑτεροκίνητος, οὐκ ἄρα αὐτοκίνητος.

Η'. Ἀλλαμὴν, καὶ εἰ κινεῖγε (φησὶν) αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ „ αὐτὴ κινοῖτ' ἄν· ὥστε εἰ πᾶσα κίνησις ἐστὶ, τοῦ κινουμέ„νου, ᾗ κινεῖται, καὶ ἡ ψυχὴ ἐξίσαιτο ἂν ἐκ τῆς οὐσίας, „ εἰμὴ κατὰ συμβεβηκὸς αὐτὴν κινεῖ, ἀλλ' ἔστιν ἡ κίνησις „ τῆς οὐσίας αὐτῆς καθ' αὑτήν. Ὅ,τι γὰρ δήποτε κινεῖται, καθ' ὃ κινεῖται, τούτου πάντως ἐξίσταται, καὶ οὐκέτι μένει κινηθὲν, οὐδ' ὃ, οὐδ' οἷον, οὐδ' ὅσον, οὐδ' ὅπου πρότερον ἦν, καὶ τὸ εἶδος δηλονότι τῆς κινήσεως, ἧσπερ ἔτυχεν· ὥστε καὶ ἡ ψυχὴ, εἴγε καθὸ ψυχὴ κινεῖται, καὶ τοῦ εἶναι ψυχὴ ἐκστήσεται. Τοιοῦτον ἕπεται τὸ ἄτοπον, εἰ μή τις εἴποι, ὅτι κατὰ συμβεβηκὸς κινεῖται, (ᾗ κινεῖ τὸ ἐν ᾧ ἐστὶ σῶμα) καὶ οὐχὶ κατ' οὐσίαν τὴν ἑαυτῆς. Ἀλλὰ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν δώσομεν. Ἄλλως. „ εἰμὴ κατὰ „ συμβεβηκὸς αὐτὴν κινεῖ, τουτέστι κατὰ ποσὸν, ἢ ποιὸν, ἢ ποῦ, ἀλλ' οὕτως ἔσται σῶμα.

Θ'. Μετὰ ταῦτα εἰκότως τὴν τοῦ Δημοκρίτου διακωμωδεῖ „ δόξαν περὶ ψυχῆς, παραπλησίως λέγων ἐκεῖνον ποιεῖν „ Φιλίππῳ τῷ κωμῳδιοδιδασκάλῳ· φησὶ γὰρ τὸν Δαίδα„λον κινουμένην ποιῆσαι τὴν ξυλίνην Ἀφροδίτην, ἐγχέαν„τα ἄργυρον χυτόν. Ὁμοίως γὰρ καὶ Δημόκριτος κινουμέ„νας φησὶ, τὰς ἀδιαιρέτους σφαίρας, διὰ τὸ πεφυκέναι μη„δέποτε μένειν, συνεφέλκειν καὶ κινεῖν τὸ σῶμα πᾶν. Οἷς καὶ πάνυ γοργὸν, καὶ σύντονόν τι ἐρώτημα προστίθησιν. Ἡ„μεῖς δ' ἐρωτήσομεν, εἰ καὶ ἠρέμησιν ποιεῖ τοῦτ' αὐτό; Πῶς „ δὲ ποιήσει; Χαλεπὸν, ἢ καὶ ἀδύνατον εἰπεῖν. Ἀλλ' εἰπάτω εἴτι ἔχει πρὸς ταῦτα αὐτὸς Δημόκριτος.

Ι'. Ὑποσυνάπτει τέως τὸν καθ' ὃν ἡ ψυχὴ, τὸ σῶμα „ δύναιτο ἂν κινῆσαι τρόπον, ὅλως (λέγων) οὐχ οὕτω φαί„νεται κινεῖν ἡ ψυχὴ τὸ ζῶον, ἀλλὰ διὰ προαιρέσεώς τι„νος, καὶ νοήσεως. Ὑπερφυῶς μὲν οὖν, καὶ τῷ ὄντι φιλοσό-

„ φως.

„ φως. Φαίνεται γὰρ τοῖς σφίσιν αὐτοῖς προσέχειν ἐθέλουσι, πλὴν ὅσον, ἐ περὶ τῶν ζωτικῶν κινήσεων τὸ λεγόμενον ἐκληπτέον, ἀλλὰ περὶ τῶν ἤτοι καὶ μέλη τινὰ, ἢ καθ' ὅλον μεταστατικῶν, καὶ ἃς ἑκουσίως κινούμεθα. (§. χ' π ε.) Ἀλλὰ περὶ τούτων ἰδίᾳ ἐν ἄλλοις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τίς ἡ τῆς λογικῆς ψυχῆς Οὐσία;

§. ψκα. Ο φθάσας ἡμῖν εἰς τοῦτο περὶ ψυχῆς λόγος, ὅτι περὶ τῆς διακοσμούσης τὸν ἄνθρωπον ἐστὶν, σαφῶς οἶμαι δι' ὧν ἐπήγαγε, τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ τὴν αὐτοῦ παρέστησε. Προτεταχὼς γὰρ ἐν μοίρᾳ ὑποθέσεων, ὧν πάντες ἄνθρωποι δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν σφίσιν ἑαυτοῖς συνίσμεν (§. χξη. Κεφ. Α'.) προσέχοντες, καὶ λαβὼν τῶν τῇ σωματικῇ φύσει προσιδιαζόντων τινὰ, (§. χϙ'. χϙα. χϙβ'. χϙγ. χϙδ'. χϙε.) ἑκάτερόν τε τῶν παθῶν τὸ εἶδος πρὸς ἑκατέραν τῶν οὐσιῶν, τήν τε σωματικὴν, καὶ τὴν ἐν ἡμῖν ἐναλλὰξ λογικὴν προσεξετάσας, καὶ μηδαμῶς οἰκειουμένας κατειληφὼς (§. χϙζ. χϙη. χϙθ. ψ. ψα. ψβ. ψγ. ψδ. κζ.) πάνυ πολὺ ἐν αὐταῖς κατεφώρασε τὸ ἑτεροπαθὲς, καὶ ἀσύμφυλον. Καὶ ἑξῆς οὖν ἐπὶ τὸ πέρας χωρῶν τῆς προθέσεως, περὶ τῆς αὐτῆς ἐρεῖν ψυχῆς, ἥτις ἐστὶ τὴν οὐσίαν τὴν ἑαυτῆς ἐπαγγέλλεται, τῆς μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις αἰσθητικῆς, ὁποία τις ἂν καὶ εἴη, τό γε νῦν ἤδη παραμελῶν, καὶ τὸ ἐν τοῖς φυτοῖς ψυχῆς οἷον εἴδωλον, τὸ τῆς φυτικῆς φημὶ δυνάμεως ὑπερτιθέμενος, αὐτὴν δὲ μόνην τὴν ἐν ἡμῖν, καὶ νοήσεων, καὶ αἰσθήσεων, καὶ δὴ καὶ ὧντινωνοῦν ἄλλων ζωτικῶν ἐνεργειῶν οὖσαν πηγὴν καὶ παραίτιον, περισκεπτόμενος. Ἄλλοι μὲν οὖν τὸν περὶ ψυχῆς λόγον εἰς ἓν συνέφυραν, τῆς τε καθ' ἡμᾶς, καὶ τῆς κατὰ πᾶν εἶδος ἐμψυχίας, ὑπὸ μιᾷ σκέψει τὴν θεωρίαν συγκαταμίξαντες. Εἰκὸς δὲ ἦν ἄρα οὕτω μετελθεῖν, τοὺς ἤτοι ἀσωμάτους, ἢ σωματικὰς τὰς ψυχὰς ἁπάσας ἡγησαμένους. Ἀριστοτέλης

δὲ

δὲ ἣν οἶμαι, τὸ τὴν μὲν χωριστὴν, καὶ μηδὲν πλέον, ὑπονοησαμένου τῆς ὕλης, τὰς δ' ἀχωρίστους διατειναμένου, ἀνὰ μέρει τούτων ἐπιχειρῆσαι καὶ τὴν διάσκεψιν. Εἰ μὴ καὶ τοῦτό τις ἐκείνου ἀποδοίη τῇ ὑπολήψει, τὸ μὴ τῶν λόγων ἐθελῆσαι διαστεῖλαι, ὧν τὸ πῶς ἔχειν πρός γε τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἀναφορὰν, ἔδοξε παραπλησιώτατον. Ὅτι γὰρ ὡς εἶδός τι τοῦ ἐμψύχου, καὶ τὴν λογικὴν ἐκεῖνος, κατὰ τὰς ἄλλας, φυσικώτερον διεσκόπει, αὐτὸς ἐκ τῆς αὐτοῦ συγγραφῆς δῆλον καθίστησιν. Ἡμῖν δὲ τὴν ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴν μεταφυσικώτερον, ὡς οὐσίαν τινὰ ὕλης πάντη καθαρεύουσαν, ᾗ δοκεῖ, καθ' ἑαυτὴν ἐπιθεωροῦσι, καὶ τὸ εἰδοποιεῖν τὸ σῶμα ἐν δευτέρῳ λόγῳ τιθεμένοις, ὡς εἰ μηδὲ ἦσαν ὅλως αἱ ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτω περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ῥητέον. Κἂν εἴπῃ δέ τις, καὶ περὶ τῶν ἐν ἐκείναις παθημάτων, ὡς ἐξ ἡμῶν, ἢ τινὸς τῶν φιλοσοφησάντων παρεμπέσοι λόγος, τοῦτον ὡς ἐν ἔργῳ πάρεργον ἐκδεκτέον, εἰμὴ καθ' ὅσον τῆς προὔργου οὔσης θεωρίας, οὐκ ἀπροσφυὴς, οὐδ' ἀλλότριος.

§. ψκβ'. Διέλοι δ' αὖτις τὰς τῶν περὶ ψυχῆς (οὐδεὶς δὲ τούτων τοῦ λόγου τὴν ἀνθρωπίνην ἐξῄρηκεν) εἰπόντων δόξας, εἰς τρία οἱονεὶ κόμματα. Οἱ μὲν γὰρ οὐσίαν σώματος χωριστὴν, ταὐτὸν εἰπεῖν ἀσώματον, καὶ νοῦν αὐτόχρημα, ταύτην ὑπέθεντο, οἱ δὲ πάντη σωματικὴν, καὶ οὐδὲν ὅ,τι μὴ σῶμα. Οἱ δὲ σῶμα μὲν οὔ, τοῦ δὲ σώματος οὕτως ἐξηρτημένην, ὡς αὐτοῦ ἄνευ οὐδ' ἐνεργεῖν ὅλως οὐδ' ἁπλῶς εἶναι μὴ δύνασθαι. Ἀνούσιόν τι χρῆμα (φησὶν ὁ Νεμέσιος (1) καὶ μόναις ταῖς ἐνύλοις δυνάμεσί τε, καὶ διαθέσεσι συγκροτούμενον. Φαίνονται δὲ τῆς μὲν πρώτης αἱρέσεως γεγονότες, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὃς καὶ πρῶτος τὴν ψυχὴν φύσει „ ἀεικίνητον, καὶ αὐτοκίνητον ἀπεφήνατο. (2) Περὶ οὗ καὶ Ἀριστοτέλης μαρτυρεῖ, ὡς ἔοικεν ἐξ ὧν ἀπομνημονεύουσιν (οὐδὲν γὰρ δηλονότι οὐδὲ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου περιῆν τοῦ Θάλητος σύγγραμμα) „ κινητικόν τι τὴν ψυχὴν ὑπολαμ-
„ βά-

(1) Περὶ ἀνθρώπου Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχ.
(2) Πλούταρχ. Ἀρεσκ. Δ'. Κεφ. Β'. Καὶ Νεμέσ. ἔνθα ἀνωτ.

„ βαίνειν, εἴπερ τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ. (1) Καὶ Πυθαγόρας, ὅς τὴν ψυχὴν ἀριθμὸν κινοῦντα ἑαυτὸν ἀρίζετο (2), τὸν δὲ ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ νοῦ παρελάμβανε. Τοὺς γάρ τοι Πυθαγορείους, ὡς ὁμοφρονοῦντας τῷ Δημοκρίτῳ „ ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀέρι ξύσματα ὑπειληφέναι ἀκούομεν (3), εἰμήπου συμβολικῶς (ὡς εἰώθεισαν) διὰ τῶν ξυσμάτων τούτων, τὴν τῆς ψυχῆς κατὰ τὸ νοερὸν φῶς ἐμφάνειαν, ὑπαινίττεσθαι αὐτοὺς φαίνεται (4) μακρὰν ἀπέχειν τοῦ καθηγεμόνος αὐτῶν ἡγούμεθα, ὥσπερ οὖν καὶ τοὺς ἀπὸ Ἀναξαγόρου „ ἀεροειδῆ λέγοντας, καὶ „ σῶμα τὴν ψυχὴν, (5) αὐτοῦ ἐκείνου. Οὗτος καὶ γὰρ ψυχὴν εἶναι λέγει τὴν κινοῦσαν, καὶ εἴτις ἄλλος εἴρηκεν, „ ὡς τὸ πᾶν ἐκίνησε νοῦς. (6) Σωκράτης δὲ, καὶ Πλάτων, „ οὐσίαν νοητὴν ἐξ ἑαυτῆς κινητὴν κατὰ ἀριθμὸν ἐναρμόνιον, ἀπεδίδου (7)· καὶ Ξενοκράτης ὁ τὸν Πλάτωνα διαδεξάμενος, οὗ καὶ τὸν ὁρισμὸν εἶναι φασὶν (8) ὅτι „ ψυχὴ ἀριθμός ἐστιν ἑαυτὸν κινῶν, τὸν κοινῇ εἰς Πυθαγόραν ἀναφερόμενον. Καὶ πάντες οἱ Πλατωνικοὶ Ἀμμώνιος, Πλωτῖνος, Ἰάμβλιχος, (σὺν οἷς ἀριθμείσθω καὶ Νουμήνιος ὁ Πυθαγορικός.) Πλούταρχος, Πρόκλος, Ἀλκίνοος, καὶ οἱ τὸν Ἀριστοτέλην διερμηνεῦσαι σπουδάσαντες, Θεμίστιος, Σιμπλίκιος, Φιλόπονος. Μεθ' ὧν καὶ οἱ τῶν Νεωτέρων ἐπισημότατοι Καρτέσιος, Νεύτων, Λεϊβνίτιος, Οὐόλφιος, τὸ ἀσώματον τῆς ψυχῆς προσάται ἀφθησιν διαμαρτύρονται.

§. ψκγ'. Τῶν δὲ δὴ σῶμα τὴν ψυχὴν ὑπειληφότων φέρονται οἱ ἐφεξῆς. Δημόκριτος ὁ ἐκ τῶν σφαιροειδῶν ἀτόμων τό, τε πῦρ, καὶ τὴν ψυχὴν συγκεῖσθαι δογματίσας (1),

(1) Ἀρισ. ἐν Α'. Περὶ Ψυχ.
(2) Πλούταρχ. Καὶ Νεμέσ. ἔνθα ἀνωτ.
(3) Παρ' Ἀρισ. ἐν οἷς ἀνωτ.
(4) Ὅρα Σιμπλίκ. καὶ Φιλόπον. ἐν Ὑπομν.
(5) Πλούταρχ. Αὐτ. Κεφ. Γ'.
(6) Ἀριστοτέλης Α'. Περὶ Ψυχ.
(7) Ἀρισ. καὶ Νεμέσ. Αὐτ.
(8) Σιμπλίκ. καὶ Φιλόπον. ἐν Ὑπομν.

(1), ὃς καὶ τὸν Ὅμηρον αὐτὸν ἕλκειν ἐπειρᾶτο ἐπὶ τὸ δόγμα, ὑπερχαίρων τῷ ἔπει „ ὡς Ἕκτωρ κεῖτο ἀλλοφρονέων. Τοῦτο γὰρ εἶναι κατ᾽ ἐκεῖνον, παραισθανόμενος, ὡς εἰ ταὐτὸν εἴη τῷ λόγῳ ὅ,τε νοῦς ᾧ φρονοῦμεν, καὶ ἡ αἴσθησις δι᾽ ἧς αἰσθανόμεθα. Καὶ Ἐπίκουρος ὁ οἷον τι κρᾶμα ἐκ τεσσάρων τὴν ψυχὴν συγκεράσας „ ἐκ ποιοῦ πυρώδους, ἐκ „ ποιοῦ ἀερώδους, ἐκ ποιοῦ πνευματικοῦ, καὶ ἐκ τετάρτου τινὸς „ ἀκατονομάστου, ὃ ἦν αὐτῷ αἰσθητικὸν (2) ᾧ καὶ ὁ Ῥωμαῖος Ἐπίκουρος συμφρονήσας, τὸ quartum nominis expers συνδιελήρησεν. (3) „ Τοῦθ᾽ ὅπερ αἰσχυνομένης ἐστὶν ἀγνοίας ἐξο„ μολόγησις, οὐκ ἔχειν ὀνομάσαι φασκόντων, ὃ μὴ δύναν„ ται καταλαβεῖν. (4) Καὶ Ἐμπεδοκλῆς δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, καὶ τοῦ νείκους καὶ τῆς φιλίας, ψυχὴν συνέκρινέ τε, καὶ διέκρινε. (5) Ταῦτά τε, καὶ τούτων ἕκαστον ψυχὴν εἶναι λέγων. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ πνεῦμα ἔνθερμον καὶ διάπυρον. (6) Καὶ Ἡράκλειτος μὲν ἀναθυμίασιν ἐκ τῶν ὑγρῶν, (7) ἢ πῦρ λεπτομερέστατον, (8) ἧς δὴ δόξης καὶ Ἵππασος γεγονέναι φέρεται. Διογένης δὲ ὁ Ἀπολλωνιάτης, καὶ Ἀναξιμένης ἀέρα· καὶ Ἵππων ὕδωρ, καὶ Κριτίας αἷμα. Καὶ ὅλως σὺν Ἀριστοτέλει (9) εἰπεῖν „ πάντα τὰ στοιχεῖα „ κριτὴν εἴληφε πλὴν τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ Τερτυλλιανὸς (10) καίτοι χριστιανίσας, ἐκ σώματος καὶ αὐτὸς πάνυ λεπτοῦ τὴν ψυχὴν ἐδόξαζε τῷ παχυτέρῳ σαρκίῳ, ὡς ἐν κολεῷ τὸ ξίφος περιειλημμένην ἐναποκεῖσθαι. Ἐπὶ πᾶσι δὲ οἱ Νεώ-

(1) Ἀρις. Α'. Περὶ Ψυχ. Πλούταρχ. Ἀρεσκ. Δ'. Κεφ. Γ'. Νεμέσιος. Περὶ ἀνθρώπου Κεφ. Β'.

(2) Πλούταρχ. ἔνθα αὐτ.

(3) Λουκρέτιος ἔπει 239 Βιβλ. Γ'.

(4) Παρὰ Πλουτάρχ. πρὸς Κολώτην.

(5) Ἀρις. Α'. Περὶ Ψυχ.

(6) Πλούτ. καὶ Νεμέσ. Αὐτ.

(7) Αὐτ. Αὐτ.

(8) Φιλόπον. ἐν Τπομν.

(9) Αὐτ. ἔνθα αὐτ.

(10) Βιβλ. Περὶ Ψυχ. Κεφ. Ζ'.

Νεώτεροι Ἐπικούρειοι, οἱ περὶ Ὠβέσιον, καὶ ἄλλους, ὅλαις, ὅ φασὶ δυνάμεσι, σωματικήν τινα τὴν ψυχῆς ἀναδεῖξαι ἠγωνίσαντο φύσιν, τοιαύτης ἤ που καὶ μετέχειν ὀφθέντες ἄξιοι.

§. ψκδʹ. Τὴν δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐντελέχειαν, καὶ τὴν Δικαιάρχου ἁρμονίαν τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἣν Δεινάρχου μὲν παρὰ Νεμεσίῳ (1) ὄνομα, τοῖς δὲ Πυθαγορείοις παρ᾽ ἄλλοις, προσαναγραφομένην εὑρεῖν ἐστὶ, καὶ τὴν κατὰ τὸν Ἰατρὸν Ἀσκληπιάδην συγγυμνασίαν τῶν αἰσθήσεων. ποῦ ποτε θήσομεν; Ἐοίκασι γὰρ οὗτοι, τῶν ἀσωμάτων μὲν (2) τὴν ψυχὴν ὑποτιθεμένων, ἀνούσιον δὲ (3) καθ᾽ ἑαυτήν. ἅτε δὴ τοῦ σώματος πάμπαν ἀχώριστον. Ἀλλὰ περὶ μὲν Ἀριστοτέλους ἔχοι αὖτις καὶ ἀπορεῖν, αὐτὸς δὲ κἂν ἐγγείαν δοίην μὴ οὕτω περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐκεῖνον ὑπειληφέναι. Περὶ δὲ τοῦ Δικαιάρχου οὐκ ἐπιτρέπει ἐνδοιάζειν ὁ Ῥωμαῖος Κικέρων (4), ὃς τοσοῦτον τῆς ἐν τοῖς Δικαιάρχου λόγοις ἐπανθούσης ἀπήρτητο χάριτος, ὡς delicias suas, τρυφὴν ἑαυτοῦ τὸν ἄνδρα ἀποκαλεῖν. Οὗτος οὖν διαρρήδην περὶ ἐκείνου μαρτυρεῖ non separabilem esse (μηδαμῶς χωριστὴν εἶναι) τὴν ψυχὴν δοξάσαι τοῦ σώματος, τῷ Ἀριστοτέλους δηλονότι, καθὰ φησὶν ὁ Πλατωνικὸς Ἀττικὸς (5) ἑπόμε„νον δόγματι, καὶ τὴν ὅλην τῆς ψυχῆς οὕτως ἀνῃρηκότα ὑπόστασιν. Εἰκὸς δέ γε καὶ τὸν Ἀσκληπιάδην τὴν εἰρημένην τῶν αἰσθήσεων συγγυμνασίαν, τὸ αὐτὸ βούλεσθαι, ὡς ἄρα καὶ ταύτην ταῖς συγγυμναζομέναις δυνάμεσι συνεκλειπούσαν, καὶ τῆς ὕλης κατ᾽ ἐκείνας ἔχουσαν τὸ ἀχώριστον.

§. ψκεʹ. Ἔτι δὲ δὴ καὶ ἄλλη τις τῶν περὶ ψυχῆς εἰπόντων, καθ᾽ ἕτερον λόγον, διαφορὰν φαίνεται (6). „ τῶν μὲν „ μίαν

(1) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. Βʹ. Περὶ Ψυχ.

(2) Πλούταρχ. Ἐν Δʹ. Ἀρεσκ. Κεφ. Γʹ.

(3) Νεμέσ. ἔνθα ἀνωτ.

(4) Tusculan. Quæstion. Lib. 1.

(5) Ἐν Συγγράμμ. τῷ πρὸς Ἀριστοτέλην παρ᾽ Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Προπαρασκ. Βιβλ. ιεʹ.

(6) Νεμέσιος περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. Βʹ. Περὶ Ψυχ.

„ μίαν εἶναι καὶ τὴν αὐτὴν τῶν πάντων ψυχὴν νενομικό-
„ των, κατακερματιζομένην εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, καὶ πάλιν
„ εἰς ἑαυτὴν συνιοῦσαν, ὡς οἱ Μανιχαῖοι, καὶ ἄλλοι τινές.
„ Τῶν δὲ πολλὰς καὶ διαφόρους κατ' εἶδος. τῶν δὲ μίαν, καὶ
„ πολλάς. Ἀλλὰ γὰρ ἅλις τῆς τῶν περὶ ψυχῆς δοξασμά-
των Ἱστορίας· ἀρχὴ δὲ γινέσθω τῆς τούτων κρίσεως.

Θεώρημα Ις'.

§. ψκς'. „ Τὴν λογικὴν ψυχὴν οὐσίαν σωματικὴν, ἤ-
„ τοι σῶμα διατείνεσθαι εἶναι, ἄλογον.

Ἄλογον γὰρ δηλονότι ταυτίζειν ἐθέλειν τὰς οὐσίας, ὧν τὰ πάθη τὰ οὐσιώδη ἀλλοτριώτατα ὄντα, πάντῃ ἐστὶν ἀσύμβατα. Εἴγε ἡ τούτων εἰς ταυτὸ συνέλευσις ἐν ἑκάστῳ οὐσία (§. σκζ'. σκη'. σλγ'.)· οὕτω δὲ ἔχει τὰ τῇ λογικῇ ψυχῇ προσόντα, καὶ τὰ τῷ σώματι. Οὐ γὰρ αὖ οὐδὲ τὰ ἐκείνη προσιδιάζοντα, ἀνατεθείη τῷ σώματι. (§. χυθ'. ψ'. ψα'. ψβ'. ψγ'. ψδ'. ψε'. ψς'.) οὐδὲ μὴν ἂν τὰ τούτω, ἐκείνη. (§. ψθ'. ψι'. ψια'. ψιγ'. ψιδ'. ψιε'. ψις'. ψιζ'. ψιη'. ψιθ'. ψκ'.) Ἄρα Ο. Ε. Δ.

Σχόλιον.

§. ψκζ'. Παραπλησία δὲ ἐστὶ καὶ ἡ Ἀττικοῦ τοῦ Πλατω-
„ νικοῦ κατασκευή. (1) Ταῦτα γὰρ ἅπας τις δοκεῖ συνιέ-
„ ναι τῆς ψυχῆς ὄντα, τὸ βουλεύεσθαι, καὶ σκοπεῖσθαι, καὶ
„ καθ' ὃν δήποτε τρόπον διανοεῖσθαι. (§. χξη'. κξ'.) ὅ-
„ ταν γὰρ ἴδωμεν τὸ σῶμα καὶ τὰς τούτου δυνάμεις, (§. χϋ'.
„ χυα'. χυβ'. χυδ'. χυε'. χυς'. χυζ'. χυη'.) καὶ
„ ἐνθυμηθῶμεν δὲ τὰς τοιαύτας ἐνεργείας, ὡς οὐ σώματος
„ οὔσας

(1) Ἐν τῷ περὶ Ἀριστοτέλους Συγγράμματι παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Προπαρ. Βιβλ. ιε. Κεφ. θ'.

„ οὔσας (§. χυθ'. ψ'. κζ'.) δίδομεν εἶναι τὶ ἐν ἡμῖν ἕ-
„ τερον τὸ βουλόμενον. (§. ψκς'.) Τούτων μὲν οὖν ἑκά-
τερον, δι' ἀμφοτέρων τῶν ἀνωτέρω εἰς τόδε ἐπεραίνετο κεφα-
λαίων. Καὶ κεῖται ἄρα τὸ ἀκόλουθον λαμπρῶς δεδειγμένον
τῆς ψυχῆς τὸ ἀσώματον. Οὐκ ἄλλως δὲ οὐδ' ὁ Λογγῖνος
τὴν περὶ τοῦ προκειμένου δεῖξιν δεδιηκὼς φαίνεται. (1)
„ Τῶν γὰρ περὶ ψυχὴν (φησὶν) ἴχνος οὐδὲν οὐδὲ τεκμή-
„ ριον, ἐν τοῖς σώμασιν εὑρίσκεται. Κἂν εἰ φιλοτιμοῖτο
„ τις ὡς Ἐπίκουρος καὶ Χρύσιππος ἅπαντα λίθον κινεῖν,
„ καὶ πᾶσαν ἐρευνᾶν δύναμιν σώματος εἰς γένεσιν τῶν περὶ
„ ψυχῆς πράξεων. Τί γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος ἡμῖν λεπτό-
„ της πρὸ ἔργου γένοιτ' ἄν, εἰς φαντασίας, καὶ λογισμούς;
„ τί δὲ τῶν ἀτόμων σχήματα τοσαύτην περὶ τὰ ἄλλα ἔ-
„ χει δύναμιν, καὶ ῥοπὴν, ὥστε φρόνησιν γεννᾶν, ὅταν εἰς
„ ἑτέρου πλάσιν ἐγκαταμιχθῇ σώματος· οἶμαι δ' οὖν, ὡς
„ οὐδ' εἰ τῶν Ἡφαίστου τις ἂν τύχοι τριπόδων, καὶ θεραπαι-
„ νῶν (ὧν φησιν Ὅμηρος τοὺς μὲν αὐτομάτους εἰς τὸν ἀγῶ-
„ να χωρεῖν, τὰς δὲ συνεργάζεσθαι τῷ δεσπότῃ, καὶ μηδε-
„ νὸς οἵων οἱ ζῶντες ἔχουσι πλεονεκτημάτων ἀπολείπεσθαι,
„ μήτιγε δὴ τῶν ἐκ ταὐτομάτου ψηγμάτων.) Καὶ αὖ τοῖς
„ ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν προσέοικε λίθοις εἰς τὸ δύνασθαί τι
„ περιττότερον ποιεῖν πρὸς αἴσθησιν. Ζήνωνι γοῦν καὶ Κλεάν-
„ θει νεμεσήσειέ τις ἂν εἰκότως, οὕτω σφόδρα ὑβριστικῶς
„ περὶ αὐτῆς διαλεχθεῖσι, καὶ ταυτὸν ἀμφοῖν τοῦ στερεοῦ σώ-
„ ματος εἶναι τὴν ψυχὴν ἀναθυμίασιν, φήσασι. Τί γοῦν,
„ ὦ πρὸς Θεῶν! κοινὸν ὅλως ἀναθυμιάσει καὶ ψυχῇ; Πῶς
„ δ' ἐγχωρεῖ νομίσαντας τούτῳ προσεοικέναι τήν θ' ἡμετέ-
„ ραν, καὶ τὴν τῶν ἄλλων ζώων οὐσίαν, τοῦτο μὲν φαντα-
„ σίας καὶ μνήμας, οἵους τε εἶναι σώζειν διαρκεῖς, τοῦτο δὲ
„ ὁρμὰς καὶ βουλήσεις τῶν λυσιτελούντων εἰς σύνεσιν πραγ-
„ μάτων; ἦτ' ἄρα καὶ τοὺς Θεοὺς, καὶ τὸν διὰ πάντων παρή-
„ κοντα ὁμοίως ἐπιγείων τε καὶ οὐρανίων, εἰς ἀναθυμίασιν
„ καὶ καπνὸν, καὶ τοιαύτην φλυαρίαν καταθήσομεν; Καὶ
ταυ-

(1) Λογγῖν. πρὸς τὴν τῶν Στωϊκ. Περὶ Ψυχ. δόξαν.

ταῦτα μὲν (ἣν τὰ περὶ τῶν ἄλλων ζώων λεγόμενα ἐξελῆς περὶ ὧν ὕστερον.) οὕτω σύμφωνα τοῖς παρ' ἡμῶν. Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ καὶ ἄλλοι φέρονται τῶν περὶ τὸ αὐτὸ ἐσπουδακότων λόγοι, οἷς τὸ ἀσώματον τῆς ψυχῆς θαυμασίως κρατύνεται, οἱ μὲν τοῖς ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν ἐπενεχθεῖσι προσεοικότες, οἱ δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχῶν λαμβανόμενοι, παρέργου ἂν οἶμαι γένοιτο παρατεθεῖσθαι καὶ τούτους, ὡς ἂν ἀσφαλέστερον κραταιωθῇ δόγμα τὸ πρὸ παντὸς ἄλλου ἡμῖν περισπουδαστότατον.

Α'. Οὗν ἡγεμὼν οἷον τοῦ λόγου παρίτω ὁ Δαιμόνιος Πλάτων, παρ' ᾧ ἡ μὲν ψυχὴ ἀειδής, τὸ δὲ σῶμα ὁρατόν. (1) Καὶ ἡ μὲν προσχρωμένη τῷ σώματι, τὸ δὲ ὡς ὀργάνῳ ᾧ αὐτὴ κέχρηται. Καὶ ἡ μὲν ἡγεμονεύουσά τε καὶ κρατοῦσα, τὸ δὲ ἀρχόμενον, καὶ ὑπείκειν ταχθέν. Καὶ ἡ μὲν ὁ ἄρχων ὁ τῆς ἐν ἡμῖν ξυνωρίδος, θυμοῦ δηλ. καὶ ὀρέξεως, ἡνιοχῶν, τὸ δὲ τὸ ἡνιοχούμενον ἐστί, καὶ ἀγόμενον. Καὶ ἡ μὲν αὐτοκίνητος, καὶ κινοῦσα (2), τὸ δὲ κινούμενον, καὶ παῦλαν ἔχον κινήσεως. Διὰ γὰρ τούτων ἁπάντων οὐσιωδεστάτην οὖσαν τὴν μεταξὺ ψυχῆς τε καὶ σώματος διαφορὰν εἶναι σαφῶς ἀποδείκνυσιν. Οὐχ ἥκιστα δὲ φύσει τε καὶ οὐσίᾳ ἀλλοτριωτάτω ὄντε παρίστησι, καὶ ἐξ ἧς ἔχετον πρὸς ἄλληλα σφοδρᾶς διαμάχης. Οὐσίᾳ μὲν γὰρ τῇ αὐτῇ κατὰ τὸ αὐτὸ τἀναντία προσεῖναι (§. λδ'.) ἀδύνατον. Συμβαίνουσιν δ' ἐν σφίσιν αὐτοῖς ἐναντιώσεις τε καὶ διαμάχας, οἷον ἐξ ἀντιπαρατάξεως, συμβολῆς πάνυ καρτερᾶς συρρηγνυμένης, ψυχῆς μεταξὺ καὶ σώματος, παντίπου προδηλότατον (§. χπς'. χπζ'.). Ἀλλ' ἀκουστέον τοῦ Πλατωνικοῦ Σωκράτους (3) πρὸς Σιμμίαν βραχύτι δεῖγμα τῆς τοιαύτης συμβολῆς διαγράφοντος· „τί „δαί; ἦ δ' ὃς (Σωκρατ.) τῶν ἐν ἀνθρώπῳ πάντων ἔσθ' ὅ„τι ἄλλο λέγοις ἄρχειν, ἢ ψυχήν, ἄλλως τε καὶ φρόνιμον; „οὐκ ἔγωγε. Πότερον συγχωροῦσαν τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πά„θε-

(1) Ἐν Φαίδωνι.
(2) Ἐν Φαίδρῳ.
(3) Πλάτ. ἐν Φαίδωνι.

„ θεσιν, ἢ καὶ ἐναντιουμένην τοῖς παθήμασι; λέγω δὲ τὸ
„ τοιόνδε· οἷον εἰ καύματος ἐνόντος καὶ δίψους, ἐπὶ τοὐναν-
„ τίον ἕλκειν, τὸ μὴ πίνειν, καὶ πείνης ἐνούσης ἐπὶ τὸ μὴ
„ ἐσθίειν, καὶ ἄλλα μυρία ὁρῶμεν ἐναντιουμένην τὴν ψυ-
„ χὴν, τοῖς κατὰ τὸ σῶμα, ἢ οὔ; Πάνυ μὲν οὖν..... Τί
„ οὖν οὐ πᾶν τοὐναντίον φαίνεται ἐργαζομένη, ἡγεμονεύου-
„ σά τε ἐκείνων πάντων, ἐξ ὧν φησίτις αὐτὴν εἶναι, καὶ
„ ἐναντιουμένη ὀλίγου πάντα διὰ παντὸς τοῦ βίου, καὶ δεσπό-
„ ζουσα πάντας τρόπους· τὰ μὲν χαλεπώτερον κολάζουσα,
„ καὶ μετ' ἀλγηδόνων, τάτε κατὰ τὴν γυμναστικὴν, καὶ τὴν
„ ἰατρικὴν· τὰ δὲ πρᾳότερον. Καὶ τὰ μὲν ἀπειλοῦσα, τὰ
„ δὲ νουθετοῦσα, ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ ὀργαῖς, καὶ φόβοις,
„ ὡς ἄλλη οὖσα, ἄλλῳ πράγματι διαλεγομένη· οἷον πον καὶ
„ Ὅμηρος ἐν Ὀδυσσείᾳ πεποίηκεν, οὗ λέγει τὸν Ὀδυσσέα

„ Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ,
„ Τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

„ Ἀρ' οἴει αὐτὸν ταῦτα ποιῆσαι, διανοούμενον ὡς ἁρμονίας
„ αὐτῆς οὔσης, καὶ οἵας ἄγεσθαι ὑπὸ τῶν τοῦ σώματος πα-
„ θημάτων, ἀλλ' οὐχὶ ἄγειν τε αὐτὰ καὶ δεσπόζειν, καὶ οὔσης
„ αὐτῆς πολὺ θειοτέρου τινὸς πράγματος, ἢ καθ' ἁρμο-
„ νίαν; Κράτιστος ἐμοὶ δοκεῖν λόγος εἰς ἀντιδιαστολὴν ψυ-
χῆς τε καὶ σώματος οὗτος, καὶ οἷος Ἐπικούρους ἄγξαι πλεῖν ἢ
τριάκοντα.

Β'. Ξενοκράτης παρὰ Νεμεσίῳ (1) οὕτω συνῆγε τῆς ψυ-
χῆς τὸ ἀσώματον. „ Ἡ ψυχὴ εἰ μὲν τρέφεται, ὑπὸ ἀσω-
„ μάτου τρέφεται· τὰ γὰρ μαθήματα τρέφει αὐτὴν, οὐδὲν
„ δὲ σῶμα ὑπὸ ἀσωμάτου τρέφεται· οὐκ ἄρα σῶμα ἡ ψυ-
„ χή. Εἰ δὲ μὴ τρέφεται, πᾶν δὲ σῶμα ζώου τρέφεται,
„ οὐ σῶμα ἡ ψυχή. Τί δ' εἴτις εἴποι, ὑπὲρ τοῦ Δημοκρί-
του ἀπολογούμενος, ὅτι τρέφεται μὲν, οὐχ ὑπὸ ἀσωμάτου
„ δὲ, ὑπὸ δὲ τῶν θύραθεν ἐπεισιόντων ἀτόμων ἐν τῷ ἀ-
„ ναπνεῖν (2); Ἢ ὅτι ὀργανικὸν οὕτω σῶμα ὑπάρχουσα,
(οὐδὲ

(1) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. β'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Ἀειςτ. Ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.

(ὐδὲ γὰρ ἐν ἁπλῇ προθέσει τὰ τῆς τροφῆς.) καὶ ἐμψυχόντι ὄσα, ὐδὲ ψυχὴ ἔσαι.

Γ'. Ἀμμωνίυ δὲ καὶ Νυμῦνίυ τῦ Πυθαγορικῦ λόγος, (1) „ ὅτι τὰ σώματα τρεπτὰ καὶ σκεδασὰ, καὶ τῦ συνέχοντος „ δεόμενα, καὶ συνάγοντος, καὶ ὥσπερ συσφίγγοντος, καὶ „ συγκροτῦντος αὐτὰ. ὅπερ ψυχὴν λέγομεν. Εἰ τοίνυν „ σῶμα ἐςὶν ἡ ψυχὴ οἱονδήποτε εἰ καὶ λεπτομερέςατον, τί „ πάλιν ἐςὶ τὸ συνέχον ἐκείνην; Καὶ ὕτως εἰς ἄπειρον, „ ἕως αὖ καταντήσωμεν εἰς ἀσώματον. Τῦτον ὡς ἐκ τοῦ Ἀκωλάτυ (2) προχειρισάμενος ὁ Νεώτερος Γενυέσιος (3) ἀκαταμάχητόν τινα ἔκεινε τὸν λόγον, καὶ argumentum illud, in primis egregium ἀποκαλέσαι, si quid sentit, εἴτι συνίησι (φησὶν) ἐδικαίωσεν. Ἐμοὶ δὲ (εἴτι συνορᾶν καὶ αὐτὸς ἔχω) εἰ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν Πλάτωνα, πρὸς Ἐπικυρείυς τε καὶ Στωϊκὺς προβαλλόμενον, ὐ παύτῃ φαῦλον ἔοικεν ὄν, ἐν ςόματί γε μὴν Περιπατητικῦ τὴν αἵρεσιν ἀνδρὸς κατὰ τῦ ἀπὸ μόνης τῆς ψυχῆς αἴρονιος τ' ἀσώματον, ἢ καὶ ἄλλως μὴ τὴν καθόλυ ὕλην δογματίζοντος, ἔσον ἀσθενὲς δοκεῖ τυτὶ τῦπιχειρημάτιον ὀκνῶ καὶ λέγειν· δοκεῖ γὰρ ὕτως διάλυτον, ὡς καὶ ἄψυχον αὖ αὐτὸ παύτῃ εἴποιμι ὐκ ἀπεικότως, εἴπερ ἀπυσία ψυχῆς κατ' αὐτὸ λύσεως αἴτιον. Τί γὰρ; ὐκ ἐντεῦθεν πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, σίδηρός τε, καὶ δρῦς, καὶ ὅσα τοιαῦτα, κρατιςέρας αὖ διμοιροίη ψυχῆς, ἤπερ ἄνθρωπος; Καὶ μὴν καὶ Ἀριςοτέλης αὐτὸς ἱερεῖς, χρήσασθαι τῷ λόγῳ τούτῳ ὐκ ἀπηξίωσε. Πάνυ μὲν ὖν. Ἀλλὰ πρὸς τὺς ἐκ τῶν ςοιχείων τὴν ψυχὴν συγκροτῦντας, διαπορήσας τί δήποτε ἐςὶ τὸ ἑνοποιῦν αὐτά· „ ὕλῃ γὰρ „ φησὶν ἔοικε τάγε ςοιχεῖα εἶναι. Κυριώτατον γὰρ ἐκεῖνο „ τὸ συνέχον, ὅ,τίποτε ἐςί. (4) Ἐκ τύτυ δὲ τί; ὅτι ἡ ψυχὴ κρείσσων εἰσβάλλει, τῶν συνεχομένων ὑπ' αὐτῆς ςοιχείων, καὶ ἀρχοειδέςερον, καὶ ὐκ ἐξ αὐτῶν, ὡς Ἐμπεδοκλῆς ἐνό-

(1) Παρὰ Νεμεσίῳ ἐν τῷ περὶ ἀνθρώπυ Κεφ. β'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Ἐν β'. κατὰ Ἐθνῶν Κεφ. ξ ε'.
(3) Ψυχολογ. Προτ. ιδ'. Σχολ. ιγ'.
(4) Ἀριςοτέλης ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.

ἐνόμιζον. οὐ μὴν δ' ἐντεῦθεν, καὶ τὴν ψυχὴν συνῆψεν εἶναι ἀσώματον· ὁ γάρ τοι λόγος κοινὸς καὶ ἐπὶ παντὸς εἴδους, καίτοι σωματικοῦ ὁμολογουμένου. „ Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐξ „ ὕλης καὶ εἴδους τὸ ἀρχοειδέστερον καὶ τῇ φύσει πρότερον, „ τὸ εἶδος ἐστίν. (1). Τὸ τοίνυν ἐπιχείρημα, τὸ ἐκ τῆς συμπήξεώς τε καὶ συγκρίσεως τῶν σωμάτων ληφθὲν εἴτις ἀκριβῶς σκοποίη, εὖ τοῦτο καταναγκάζει ὁμολογεῖν τῷ παντὶ ἐνυφίστασθαι οὐσίαν ἀσώματον, ἧς τῇ δυνάμει τὰ καθ' ἑαυτὰ σκεδαστὰ πεφυκότα σώματα, συσφίγγοιτο, καὶ συνέχοιτο. Ταύτῃ τοι καὶ Ἀριστοτέλει μὲν ἡ φύσις εἰσήγετο, ἡ ἐν ἑκάστῳ κινήσεώς τε καὶ ἠρεμίας ἀρχή. Πλάτωνι δὲ ἡ καθόλου ψυχή, καὶ ὑλαρχικόν τι πνεῦμα τοῖς περὶ Νεύθωνα, καὶ ἄλλοις ἄλλο τί ἐνοπιδὸν τῆς ὕλης γινόμενον, καὶ συνεκτικὸν, εἰ μὴ καθ' ἑαυτὸ τοιοῦτον, ὑπὸ γοῦν τοῦ πρωτίστου καὶ ὑπερτάτου τῶν ὄντων, αὐτό τε συνεχόμενον, καὶ τ' ἄλλα συνέχειν ἐνδυναμούμενον. Καὶ μόνος ἄγχεται ἄρα τῷ προτεθέντι λόγῳ ὁ σωματικὰ τὰ πάντα τιθέμενος, οὐχ' ὁ μόνην τὴν ψυχὴν σῶμα εἶναι ἀποφαινόμενος. Ὁ μὲν γὰρ κᾂν ἐμμέσως, λόγον ἀποδοίη τινὰ τῆς τῶν σκεδαστῶν φύσει σωμάτων συστάσεως· ὁ δὲ ἔτι αὖ καὶ φαίη εἰς σῶμα πάλιν ἀποτελευτῶν τὴν ἀπορίαν οὐ διαφεύξεται. „ Εἰ γὰρ λέγοι, (2) „ καθάπερ οἱ Στωϊκοὶ τονικήν τινα εἶναι κίνησιν περὶ τὰ „ σώματα, εἰς τὸ εἴσω ἅμα κινουμένην, καὶ εἰς τὸ ἔξω, „ καὶ τὴν μὲν εἰς τὸ ἔξω μεγεθῶν, καὶ ποιοτήτων ἀποτε„ λεστικὴν εἶναι· τὴν δὲ εἰς τὸ εἴσω ἑνώσεως, καὶ οὐσίας. „ Ἐρωτήσομεν αὐτοὺς, ἐπειδὴ πᾶσα κίνησις ἀπό τινος ἐστὶ „ δυνάμεως, τίς ἡ δύναμις αὕτη, καὶ τίνι οὐσίωται; εἰ „ μὲν οὖν, καὶ ἡ δύναμις αὕτη ὕλη τις ἐστὶ, τοῖς αὐτοῖς πά„ λιν χρησόμεθα λόγοις. Εἰ δὲ οὐχ ὕλη ἀλλὰ ἔνυλον, ἕ„ τερον δέ ἐστι τὸ ἔνυλον παρὰ τὴν ὕλην (τὸ γὰρ μετέχον „ ὕλης ἔνυλον λέγεται) τί ποτε ἄρα ἐστὶ τὸ μετέχον τῆς „ ὕλης· πότερον ὕλη καὶ αὐτὸ, ἢ ἄϋλον; Εἰ μὲν οὖν ὕλη

„ πῶς

(1) Φιλόπον. Αὐτ.
(2) Περὶ Ἀνθρώπου ὁ Νεμέσ. Κεφ. β'. Περὶ Ψυχῆς.

„ πῶς ἔνυλον, καὶ οὐχ ὕλη; Εἰ δὲ οὐχ ὕλη, ἄυλον ἄρα.
„ Εἰ δὲ ἄυλον, οὐ σῶμα. Πᾶν γὰρ σῶμα ἔνυλον. Ἐξ ὧν δὴ φανερὸν, ὡς ἡ ἑλκυστικὴ καὶ συνδετικὴ δυνάμις, ἅς οἱ μὲν περὶ Νεύθωνα, τῇ διὰ τῆς ὕλης ἐκείνῳ Διαπορτεύοντι Πνεύματι· (§. χξγ'.) Καμπανέλλας δὲ τῷ καθόλε σχήματι, φέροντες ἐναπέδωκαν, πρόσθες δὲ εἰ δοκεῖ, ἢ τὴν ὁρμὴν ἣν Δημόκριτος ἐνετίθει ταῖς ἀτόμοις, καὶ τὴν ἣν τοῖς στοιχείοις Ἐμπεδοκλῆς ἐνῆπτε φιλίαν, ἐξ ὧν τὰ σωματικὰ πάντα συγκρίνεται, δυνάμεις εἰσὶν οὐσίας πολλῷ τῆς ὕλης τιμιωτέρας, καὶ κρείττονος.

Δ'. Ἐκ τῶν αὐτῶν (1) πᾶν σῶμα ἢ ἔξωθεν κινεῖται, ἢ
„ ἔνδοθεν. Ἀλλ' εἰ μὲν ἔξωθεν ἄψυχον ἔσται. Εἰ δὲ ἔν-
„ δοθεν, ἔμψυχον. Εἰ δὲ σῶμα ἡ ψυχὴ, εἰ μὲν ἔξωθεν
„ κινοῖτο, ἄψυχος ἐστίν· εἰ δὲ ἔνδοθεν, ἔμψυχος. Ἄτο-
„ πον δὲ καὶ τὸ ἔμψυχον, καὶ τὸ ἄψυχον λέγειν τὴν ψυ-
„ χὴν, οὐκ ἄρα σῶμα ἡ ψυχή· ὡς εἰ πρὸς τοῦτο πως καταφυγόντες εἴποιεν, ὅτι οὐδέτερον, οὐδ' ἔμψυχον δηλονότι, οὐδ' ἄψυχον, ἑαυτοῖς αὖθις προσαντιστῶνται, τῇ τῶν εἰδῶν ὑπεξαιρέσει τοῦ κατὰ τὸ σῶμα γένους τὴν ψυχὴν ἀποκλείοντες, καὶ τὸ κατ' αὐτοὺς σῶμα, ἀσώματον ἀποφαίνοντες.

Ε'. Οὐκ ἀγεννῆ δὲ οὐδὲ τὰ τοῦ Πλωτίνου. „ Ἐπεὶ γὰρ
„ ζωὴ (φησὶν) (2) ψυχῇ πάρεστιν ἐξ ἀνάγκης (εἰ διὰ ταύτην, καὶ τῷ ἐμψύχῳ τοῦ ζῆν μέτεστιν) ἀνάγκη τοῦτο τὸ
„ σῶμα τὴν ψυχὴν, εἰ μὲν ἐκ δύο σωμάτων, ἢ πλειό-
„ νων εἴη, ἤτοι ἑκάτερον αὐτῶν, ἢ ἕκαστον, ζωὴν σύμφυτον
„ ἔχειν· ἢ τὸ μὲν ἔχειν, τὸ δὲ μή· ἢ μηδέτερον ἔχειν.
„ Εἰ μὲν δὴ ἐνὶ αὐτῶν προσείη τὸ ζῆν, αὐτὸ τοῦτο ἂν εἴη
„ ψυχή. Τί οὖν ἂν εἴη σῶμα ζωὴν παρ' αὑτοῦ ἔχον; Πῦρ
„ γὰρ, καὶ ἀὴρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆ ἄψυχα παρ' αὑτῶν, καὶ ὅ-
„ τῳ παρέστι τούτων ψυχὴ, τοῦτο ἐπακτῷ κέχρηται τῇ ζωῇ·
„ ἄλλα δὲ παρὰ ταῦτα σώματα οὐκ ἔστι. Καὶ οἷς δὲ δοκεῖ
„ εἶναι στοιχεῖα τούτων ἕτερα σώματα, οὐ ψυχαὶ ἐλέχθη-
„ σαν

(1) Νεμέσ. Περὶ ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχῆς.
(2) Πλωτῖν. Περὶ Ψυχ. παρ' Εὐσέβ.

„ σαν εἶναι, ὐδὲ ζωὴν ἔχοντα. Εἰ δὲ μηδενὸς αὐτῶν ζωὴν
„ ἔχοντος, ἡ συνόδος πεποίηκε ζωὴν, ἄτοπον. Εἰ δὲ ἕ-
„ καςον ζωὴν ἔχει, καὶ ἓν ἀρκεῖ· μᾶλλον δὲ ἀδυνάτον συμ-
„ φόρησιν σωμάτων ζωὴν ἐργάζεσθαι. Καὶ νῦν γίνεσθαι τὰ
„ ἀνόητα. Σαφὴς δὲ ἔςαι ὁ τῦ λόγυ τίνος, τὴν ζωὴν, ἥ-
τις ἐςὶν ἐπισκεψαμένοις. Πάλαι μὲν γὰρ ὑπὸ τῦ Πλάτωνος
„ ἅπασα ζωὴ, κίνησις ὑπάρχυσα δέδεικται. (1) Κίνησις
δὲ ὐκ ἐπακτὴ, ἐκ δὲ ἀρχῆς τινος ἐνδογενῦς ἐνῦσα δήπυ
„ τῷ ἔχοντι· ζωὴν γὰρ λέγομεν (ὡς Ἀριςοτέλης (2) τὴν
„ δι' αὐτῦ τροφὴν, καὶ αὔξησιν, καὶ φθίσιν· ὥςε καὶ εἴτις
ἐςὶ τινὶ τῶν σωμάτων ζωὴ σύμφυτος, ἔςαι πάντως σω-
ματική τις κίνησις ἡ αὐτὴ, ἐμφύτως ἐνῦσα τῷ σώματι.
Ουδὲν δὲ σῶμα τοιῦτον ἐν τῷ παντὶ, ὁ κατὰ τὴν ἀδρανίαν
τῆς ὕλης νόμος (§. χιη.) εἰσάγειν ἐνδίδωσιν· ὐδὲν ἄ-
ρα ἂν εἴη σῶμα, τὸ παρ' ἑαυτῦ ζωὴν ἔχον. Εἰ δὲ τῦτο,
ὐδὲ παρεκτικὸν ζωῆς δηλονότι τῶν σωμάτων ὐδὲν, ἧς αὐτὸ
φύσει ἠμοίρησεν.

ς'. Ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶνδε (3) ὐχ ἧττον φαίνεται ἀδυνάτον
„ ὂν τὴν ψυχὴν εἶναι σῶμα ὁτιῦν. Ἢ γὰρ θερμόν ἐςιν,
„ ἢ ψυχρὸν, ἢ σκληρὸν, ἢ μαλακὸν, ὑγρόν τε, ἢ πεπη-
„ γός, μέλαν τε, ἢ λευκόν. Καὶ πάντα ὅσα ποιότητες σω-
„ μάτων ἄλλαι ἐν ἄλλοις. Καὶ εἰ μὲν θερμὸν, μόνον θερ-
„ μανεῖ· ψυχρὸν δὲ μόνον ψύξει. Καὶ κῦφα ποιήσει τὸ
„ κῦφον προσγενόμενον, καὶ παρόν. Καὶ βαρυνεῖ τὸ βαρὺ,
„ καὶ μελανεῖ τὸ μέλαν, καὶ τὸ λευκὸν, λευκὸν ποιήσει. Οὐ
„ γὰρ πυρὸς τὸ ψύχειν, ὐδὲ τῦ ψυχρῦ θερμὰ ποιεῖν. Ἀλ-
„ λ' ἥγε ψυχὴ καὶ ἐν ἄλλοις ζώοις ἄλλα τε, καὶ ἄλλα, καὶ
„ ἐν τῷ αὐτῷ δὲ, τὰ ἐναντία, τὰ μὲν πηγνῦσα, τὰ δὲ
„ χέυσα, καὶ τὰ μὲν πυκνὰ, τὰ δὲ ἀραιὰ, μέλανα, λευ-
„ κὰ, κῦφα, βαρέα ποιῦσα. Καίτοι ἓν ἔδει ποιεῖν, κα-
„ τὰ τὴν τῦ σώματος ποιότητά τε, καὶ χρείαν, νῦν δὲ πολ-
„ λά.

(1) Πρόκλ. εἰς τὴν Θεολογ. τῦ Πλάτων. Βιβλ. β'. Κεφ. λη'.
(2) Ἐν Β'. Περὶ Ψυχῆς.
(3) Πλωτῖν. Αὐτ.

„ λα. Ταῦτα γοῦν τὰ περὶ τῶν ποιοτήτων τῷ Πλωτίνῳ λεγόμενα, ὡς ἀρχαϊκά τινα, καὶ ἕωλα δοκοῦντα, οἱ τῷ νεαρῷ τῷδε τοῦ φιλοσοφεῖν εἴδει χαίροντες, ἴσως ὑπερφρονήσουσι, κακῶς ποιήσοντες. Ὅπως γὰρ ἂν, καὶ ἐξ ὧν τινωνοῦν δυνάμεων, τὰς τοιαύτας ποιότητας τοῖς σώμασιν ἐγγίνεσθαι φαίημεν, ἐν τοῦτο πάντως τὴν καθ' ἓν, καὶ ταυτὸ σῶμα, τῶν ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένων δυνάμεων, ἐν διαθέσεσι καὶ κινήσεσι σωματικαῖς ταῖς ἐναντιωτάταις τὰς ἑαυτῶν ἐνεργείας περαινουσῶν, συμφόρησιν ἀδύνατον (§. χυβ'. χυγ'.) ὁμολογῆσαι καταναγκαζόμεθα.

Ζ'. Ἔτι (1) εἰ ἡ ψυχὴ σῶμα οὖσα αὔξοι, ἀνάγκη καὶ
„ αὐτὴν αὔξεσθαι προσθήκῃ δηλονότι ὁμοίου σώματος, εἰ
„ μέλλοι εἰς ἴσον ἰέναι τοῦ αὐξομένου ὑπ' αὐτῆς. Καὶ ἢ
„ ψυχὴ ἔσται τὸ προστιθέμενον, ἢ ἄψυχον σῶμα. Καὶ εἰ
„ μὲν ψυχή, πόθεν; καὶ πῶς εἰσιούσης; καὶ πῶς προστιθε-
„ μένης; εἰ δὲ ἄψυχον τὸ προστιθέμενον, πῶς τοῦτο ψυχώ-
„ σεται; καὶ τοῦ πρόσθεν ὁμογνωμονήσει; καὶ ἓν ἔσται; καὶ
„ τῶν αὐτῶν δοξῶν τῇ πρώτῃ μεταλήψεται; Ἀλλ' οὐχ ὥ-
„ σπερ ξένη ψυχὴ αὕτη, ἐν ἀγνοίᾳ ἔσται, ὧν ἡ ἑτέρα οἶ-
„ δε; Καὶ ὥσπερ ὁ ἄλλος ὄγκος ἡμῶν, τὸ μὲν ἀπορρεύ-
„ σεται αὐτοῦ, τὸ δέ τι προσελεύσεται, οὐδὲν δὲ ἔσται τὸ
„ αὐτό· πῶς οὖν ἡμῖν αἱ μνῆμαι, πῶς δὲ ἡ γνῶσις οἰ-
„ κείων, οὐδέποτε τῇ αὐτῇ ψυχῇ χρωμένων; Ταῦτα δὴ
μάλιστα δύναμιν ἔχει πρὸς τοὺς ἀμφὶ τὸν Δημόκριτον προτεινόμενα, καθ' οὓς (ἧπερ Ἀριστοτέλης (2) διέξεισιν) τὰ σφαιροειδῆ τῶν ἀτόμων ψυχὴν οἰομένους, ἐπεὶ πολλὰ τούτων διὰ τὸ εἰς κίνησιν ἕτοιμον, καὶ τοῦ σχήματος τὸ εὐόλισθον, ἐκθλίβεται τοῦ ζώου, καὶ ἐκπυρηνίζεται, βοήθειαν
„ λέγεται γίνεσθαι θύραθεν ἐπεισιόντων ἄλλων τοιούτων
„ ἐν τῷ ἀναπνεῖν. Πῶς οὖν ἡ νέηλυς αὕτη ψυχή, εἰδέναι ἔχει, ἅττα ᾔδει, ἡ πρὶν ἐνοῦσα τῷ σώματι; Πῶς δὲ ἐν ἀκαρεῖ διδασκομένη ἐγκρατὴς γίγνεται, ἡ νεωτέρα καὶ πρόσφα-

(1) Πλωτῖν. Αὐτ.
(2) Ἐν Α'. Περὶ Ψυχῆς.

φατος, ὧν διὰ πολλοῦ χρόνου, καὶ καμάτου συχνοῦ, καὶ μόλις, ἡ πρεσβυτέρα τὴν γνῶσιν συνείλοχε; βαβαὶ τῆς ὀξυμαθείας!

Η'. Ἔτι (1) τί δὲ φήσουσιν οἱ τὴν ψυχὴν σῶμα εἶναι
,, λέγοντες, ὑπὲρ ἑκάστου μέρους τῆς ψυχῆς, τῆς ἐν τῷ αὐ-
,, τῷ σώματι, πότερον ἕκαστον ψυχὴ οἵα ἐστὶ, καὶ ἡ ὅλη,
,, καὶ πάλιν τοῦ μέρους τὸ μέρος; οὐδὲν ἄρα τὸ μέγεθος συ-
,, νεβάλλετο τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς. (καίτοι ἔδειγε ποσοῦ τινος
,, ὄντος.) Καὶ ὅλον πολλαχῇ, ὅπερ σώματι παρεῖναι ἀ-
,, δυνάτον, ἐν πλείοσι τὸ αὐτὸ ὅλον εἶναι, καὶ τὸ μέρος,
,, ὅπερ τὸ ὅλον ὑπάρχειν. Εἰ δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν οὐ ψυ-
,, χὴν φήσουσιν, ἐξ ἀψύχων ψυχὴ αὐτοῖς ὑπάρξει. Συ-
νελόντι γοῦν φάναι, ἐν μιᾷ τῷ ἀριθμῷ ψυχῇ, ἤτοι πο-
λυψυχίαν περιττῶς, ἢ κομιδῇ ἀψυχίαν εἰσάξουσιν ἀλό-
γως. Καὶ ἑκατέρωθεν οὕτως ἔνθεν μὲν ἐκ τοῦ περιττοῦ,
ἔνθεν δὲ ἐκ τοῦ ἐλλείποντος εἰς ἄτοπα περιενεχθήσονται.

Θ'. Εἴτι μέλλοι αἰσθάνεσθαί τινος (2) ἓν αὐτὸ δεῖ εἶναι,
,, καὶ τὸ αὐτὸ παντὸς ἀντιλαμβάνεσθαι..... οὐ γὰρ ἄλλο
,, μὲν ῥινὸς, ἄλλο δὲ ὀφθαλμοῦ, ἀλλὰ ταὐτὸν ὁμοῦ πάν-
,, των. Καὶ εἰ τὸ μὲν δι' ὀμμάτων, τὸ δὲ δι' ἀκοῆς, ἕν τι
,, δεῖ εἶναι εἰς ὃ ἄμφω· ἢ πῶς ἂν εἴποι ὅτι ἕτερα ταῦ-
,, τα, μὴ εἰς τὸ αὐτὸ ὁμοῦ τῶν αἰσθημάτων ἐλθόντων; Δεῖ
,, τοίνυν τοῦτο ὥσπερ κέντρον εἶναι, γραμμὰς δὲ συμβαλού-
,, σας ἐκ περιφερείας κύκλου, τὰς πανταχόθεν αἰσθήσεις
,, πρὸς τοῦτο περαίνειν, καὶ τοιοῦτο τὸ ἀντιλαμβανόμενον εἶναι
,, ἓν ὄντως..... Ἀλλ' εἰ μὴ ἓν μεριστὸν δὲ, ἅτε σῶμα,
,, καὶ ἕκαστον δὲ τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς ψυχῆς, ἄρα καὶ τοῖς
,, μορίοις αὐτοῦ αἰσθήσεται, ἢ ἀναίσθητα τὰ μέρη τῶν μο-
,, ρίων ἔσται. Ἀλλὰ ἀδυνάτον. Εἰ δὲ ὁτιοῦν παντὸς αἰσθή-
,, σεται, εἰς ἄπειρα διαιρεῖσθαι τοῦ μεγέθους πεφυκότος, ἀ-
,, πείρους καὶ αἰσθήσεις καθ' ἕκαστον αἰσθητὸν συμβήσεται γί-
,, γνεσθαι ἑκάστῳ· οἷον τοῦ αὐτοῦ ἀπείρους ἐν τῷ ἡγεμονοῦντι
,, ἡμῶν εἰκόνας.

Ι'. Ἔ-

---

(1) Πλωτῖν. ἔνθα ἀνωτ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

Ι΄. Ἔτι (1) ὅταν δάκτυλον λέγηται ἀλγεῖν ἄνθρωπος,
,, ἡ μὲν ὀδύνη περὶ τὸν δάκτυλον δήπουθεν, ἡ δὲ αἴσθησις
,, τοῦ ἀλγεῖν, δῆλον ὅτι ὁμολογήσουσιν ὡς περὶ τὸ ἡγεμο-
,, νοῦν γίγνεται. Ἄλλου δὲ ὄντος τοῦ πονοῦντος μέρους. τοῦ πο-
,, νήματος τὸ ἡγεμονοῦν αἰσθάνεται. Καὶ ὅλη ψυχὴ τὸ αὐ-
,, τὸ πάσχει. Πῶς οὖν τοῦτο συμβαίνει; Διαδόσει φήσουσι·
,, παθόντος μὲν α. τοῦ περὶ τὸν δάκτυλον ψυχικοῦ πνεύ-
,, ματος, μεταδόντος δὲ τῷ ἐφεξῆς, καὶ τούτου ἄλλῳ, ἕως οὗ
,, πρὸς τὸ ἡγεμονοῦν ἀφίκοιτο. Ἀνάγκη τοίνυν, εἰ τὸ πρῶ-
,, τον πονοῦν ᾔσθετο, ἄλλην τὴν αἴσθησιν τοῦ δευτέρου εἶναι,
,, εἰ κατὰ διάδοσιν ἡ αἴσθησις, καὶ τοῦ τρίτου ἄλλην, καὶ πολ-
,, λὰς αἰσθήσεις, καὶ ἀπείρους περὶ ἑνὸς ἀλγήματος γίνε-
,, σθαι. Καὶ τούτων ἁπασῶν τὸ ὕστερον τὸ ἡγεμονοῦν αἰσθά-
,, νεσθαι, καὶ τῆς ἑαυτοῦ παρὰ ταύτας· τὸ δὲ ἀληθὲς ἑκά-
,, στην ἐκείνων μὴ τοῦ ἐν τῷ δακτύλῳ ἀλγήματος. Ἀλλὰ
,, τὴν ἐφεξῆς τῷ δακτύλῳ, ὅτι ὁ ταρσὸς ἀλγεῖ· τὴν δὲ
,, τρίτην ὅτι ἄλλο τὸ πρὸς τὸ ἄνωθεν, καὶ πολλὰς εἶναι
,, ἀλγηδόνας· τό,τε ἡγεμονοῦν μὴ τοῦ πρὸς τῷ δακτύλῳ ἀλ-
,, γήματος αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ τοῦ πρὸς αὐτῷ, καὶ τοῦτο γι-
,, γνώσκειν μόνον, τὰ δ᾽ ἄλλα χαίρειν ἐᾶν, μὴ ἐπιστάμε-
,, νον, ὅτι ἀλγεῖ ὁ δάκτυλος. Ἐπεὶ τοίνυν ἄπτα ταῦ-
τα, τοιοῦτο δεῖ τίθεσθαι τὸ αἰσθανόμενον ,, οἷον πανταχοῦ αὐ-
,, τὸ ἑαυτῷ τὸ αὐτὸ εἶναι· τοῦτο δὲ ἄλλῳ τινὶ τῶν ὄντων,
,, ἢ σώματι ποιεῖν προσήκει.

ΙΑ΄. Ἔτι (2) οὐδὲ νοεῖν οἷόν τε εἰ σῶμα, ἡ ψυχὴ ὁτιοῦν
,, εἴη. Εἰ γὰρ τὸ αἰσθάνεσθαι ἐστὶ τὸ σώματι προσχρωμένην
,, τὴν ψυχὴν ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν αἰσθητῶν, οὐκ ἂν εἴη καὶ
,, τὸ νοεῖν τὸ διὰ σώματος καταλαμβάνειν· ἢ ταυτὸν ἔσαι
,, τῷ αἰσθάνεσθαι. Εἰ οὖν τὸ νοεῖν ἐστὶ τὸ ἄνευ σώματος ἀν-
,, τιλαμβάνεσθαι, πολὺ πρότερον δεῖ μὴ σῶμα αὐτὸ νοῆ-
,, σον εἶναι· ἐπεὶ αἰσθητῶν μὲν ἡ αἴσθησις, νοητῶν δὲ ἡ
,, νόησις. Εἰ δὲ μὴ βούλονται, ἀλλ᾽ οὖν ἔσονταί γε καὶ νοη-
,, τῶν

(1) Πλωτῖνος Αὐτ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

„ τὰς νοήσεις, καὶ ἀμεγέθων ἀντιλήψεις. Πῶς οὖν μέγεθος „ ὄν, τὸ μὴ μέγεθος νοήσει; καὶ τὸ μεριστὸν, τὸ μὴ μεριστὸν νοήσει; ἢ μέρει τινὶ ἀμερεῖ αὐτοῦ; Εἰ δὲ τοῦτο, οὐ „ σῶμα ἔσαι τὸ νοῆσον· οὐ γὰρ δὴ τοῦ ὅλου χρεία πρὸς τὸ „ θίγειν. Ἀρκεῖ γὰρ, καὶ οὕτι. Εἰ μὲν οὖν συγχωρήσονται „ τὰς πρώτας νοήσεις (ὅπερ ἀληθές ἐστιν·) εἶναι τῶν „ πάντη σώματος καθαρωτάτων, αὐτὸ ἕκαστον ἀνάγκη, καὶ „ τὸ νοοῦν σώματος καθαρὸν ὄν, ἢ γινόμενον γινώσκειν. „ Εἰ δὲ τῶν ἐν ὕλῃ εἰδῶν τὰς νοήσεις φήσουσιν εἶναι, ἀλλὰ χωριζομένων γε τῶν σωμάτων γίγνονται τοῦ νοῦ χωρίζοντος. Οὐ γὰρ δὴ μετὰ σαρκῶν, ἢ ὅλως ὕλης ὁ χωρισμὸς κύκλου, καὶ τριγώνου, καὶ γραμμῆς, καὶ σημείου. Δεῖ „ ἄρα καὶ ψυχὴν σώματος αὐτὴν ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίσαι· „ δεῖ ἄρα μηδὲ αὐτὴν σῶμα εἶναι. Ἀμέγεθες δὲ οἶμαι „ καὶ τὸ καλὸν, καὶ τὸ δίκαιον. Καὶ ἡ τούτων ἄρα νόησις· „ ὥστε καὶ προσιόντα τῷ ἀμερεῖ αὐτῆς ὑποδέξεται. Καὶ ἐν „ αὐτῇ ἀμερεῖ κείσεται. Ὁ μὲν οὖν Πλωτῖνος, ἐν πολλοῖς ἄλλοις, οἷς παρίημι, ταῦτα.

ΙΒʹ. Ὁ δὲ δὴ Πρόκλος ὁ Διάδοχος γενναῖα τινὰ καὶ αὐτὸς, καὶ πάνυ νεανικὰ προχειρίζεται, καὶ κατ' ἀκρίβειαν ἐπιστήμῃ πρέπουσαν συμπεραίνοντα. „ Πᾶν γὰρ φησὶ (1) πρὸς „ ἑαυτὸ ἐπιστρεπτικὸν ἀσώματόν ἐστιν· οὐδὲν γὰρ τῶν σωμάτων πρὸς ἑαυτὸ πέφυκεν ἐπιστρέφειν. Εἰ γὰρ τὸ ἐπιστρέφον „ πρός τι, συνάπτεται ἐκείνῳ, πρὸς ὃ ἐπιστρέφει. δῆλον „ δὴ ὅτι καὶ τὰ μέρη τοῦ σώματος πάντα πρὸς πάντα συνάψει, τοῦ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστραφέντος· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ πρὸς „ ἑαυτὸ ἐπιστρέψαι, ὅταν ἓν γένηται ἄμφω τό,τε ἐπιστραφὲν, καὶ πρὸς ὃ ἐπεστράφη. Ἀδύνατον δὲ ἐπὶ σωμάτων „ τοῦτο, καὶ ὅλως τῶν μεριστῶν πάντων. Οὐ γὰρ ὅλον ὅλῳ „ συνάπτεται αὐτῷ τὸ μεριστὸν, διὰ τὸν μερῶν χωρισμὸν „ ἄλλων ἀλλαχοῦ κειμένων, οὐδὲν ἄρα σῶμα πέφυκε πρὸς „ ἑαυτὸ ἐπιστρέφειν.

Ἐφεξῆς δὲ (2) καὶ τόδε κατασκευάζει. „ Ὅτι πᾶν τὸ „ πρὸς

(1) Ἐν Θεολογικαῖς Στοιχειώσ. Κεφ. ιε.
(2) Πρόκλ. Αὐτ. Κεφ. ιϛʹ.

„ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρεπτικόν, χωριστὴν οὐσίαν ἔχει παντὸς
„ σώματος. Εἰ γὰρ ἀχώριστον εἴη σώματος ὁτινοσοῦν, οὐχ
„ ἕξει τινὰ ἐνέργειαν σώματος χωριστήν. Ἀδυνατον γὰρ
„ ἀχωρίστου τῆς οὐσίας σωμάτων οὔσης, τὴν ἀπὸ τῆς οὐσίας
„ ἐνέργειαν εἶναι χωριστήν· ἔσται γὰρ οὕτως ἡ ἐνέργεια τῆς
„ οὐσίας κρείττων· εἴπερ ἡ μὲν ἐπιδεὴς ἐστὶ σωμάτων, ἡ
„ δὲ αὐτάρκης ἑαυτῆς οὖσα, καὶ οὐ σωμάτων δεομένη. Εἰ οὖν
„ τι κατ᾽ οὐσίαν ἐστὶν ἀχώριστον, καὶ κατ᾽ ἐνέργειαν ὁμοίως,
„ ἢ καὶ ἔτι μᾶλλον ἀχώριστον. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐπιστρέφει
„ πρὸς ἑαυτό· τὸ γὰρ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφον, ἄλλο ὂν σώ-
„ ματος, ἐνέργειαν ἔχει χωριζομένην σώματος, καὶ οὐ διὰ
„ σώματος, οὐδὲ μετὰ σώματος. Εἴπερ ἥτε ἐνέργεια, καὶ
„ πρὸς ὃ ἡ ἐνέργεια οὐδὲν δεῖται τοῦ σώματος· χωριστὸν
„ ἄρα πάντη σωμάτων ἐστὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφον.

Δείκνυσι δ᾽ ὁ αὐτὸς ἐν ἄλλοις, (1) ὅτι πᾶν τὸ ἑαυτοῦ γνωστικόν, πρὸς ἑαυτὸ πάντη ἐπιστρεπτικόν ἐστιν. „ Ὅτι
„ μὲν γὰρ τῇ ἐνεργείᾳ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφει γινῶσκον ἑαυ-
„ τό, δῆλον· ἐν γὰρ ἐστὶ τὸ γινῶσκον, καὶ γινωσκόμενον.
„ Καὶ ἡ γνῶσις ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτό, ὡς γνωστόν· ὡς μὲν
„ γινώσκοντος ἐνέργειά τις οὖσα, αὐτὴ δὲ πρὸς αὐτό, διό-
„ τι ἑαυτοῦ γνωστικόν ἐστί. Ἀλλὰ μὴν ὅτι καὶ τῇ οὐσίᾳ εἰ
„ τῇ ἐνεργείᾳ, δέδεικται (ἐν Κεφ. ιϛ΄.)· πᾶν γὰρ ὅ,τι
„ πέφυκεν ἐνεργεῖν πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρεπτικόν, καὶ οὐσίαν ἔχει
„ πρὸς ἑαυτὴν συννεύουσαν, καὶ ἐν ἑαυτῇ οὖσαν.

Ἐκ τούτων οὖν οὕτω προαποδειχθέντων, ἐπὶ τὴν τοῦ προκειμένου δεῖξιν εἰσβάλλει. „ Πᾶσα ψυχὴ (λέγων (2) ἀσώ-
„ ματος ἐστὶν οὐσία. Εἰ γὰρ γινώσκει ἑαυτήν, πᾶν δὲ
„ τὸ ἑαυτὸ γινῶσκον, πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφεται. (Κεφ. πγ΄.)
„ τὸ δὲ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφον, οὔτε σῶμά τί ἐστι (πᾶν γὰρ
„ σῶμα ἀνεπίστροφον πρὸς ἑαυτό.) (Κεφ. ιε.) οὔτε σώ-
„ ματος ἀχώριστον. (Κεφ. ιϛ΄.) Καὶ γὰρ τὸ σώματος ἀ-
„ χώριστον οὐ πέφυκε πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφειν· χωρίζοιτο γὰρ
„ αὐ

(1) Πρόκλ. Αὐτ. Κεφ. πγ΄.
(2) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. ρπ΄.

„ οὐ ταύτῃ σώματος. Πᾶσα ἄρα ψυχὴ οὔτε σωματική ἐστιν οὐσία, οὔτε σώματος ἀχώριστος. Ἀλλὰ μὴν ὅτι γινώσκει ἑαυτὴν, φανερόν. Εἰ γὰρ καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὴν γινώσκει, καὶ ἑαυτὴν πέφυκε γινώσκειν, πολλῷ μᾶλλον ἀπ' αἰτίων τῶν πρὸ αὐτῆς γινώσκουσα ἑαυτήν.

ΙΓ΄. Καὶ ἐκ τῆς αὐτοκινησίας δὲ, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς, τὸ αὐτὸ κατασκευάζει. „ Πᾶν τὸ ἑαυτὸ κινοῦν πρώτως (φησί) (1) πρὸς ἑαυτὸ ἐστὶν ἐπιστρεπτικόν. Εἰ γὰρ κινεῖ ἑαυτὸ, καὶ ἡ κινητικὴ ἐνέργεια αὐτοῦ πρὸς ἑαυτό ἐστι. Καὶ ἓν ἅμα τὸ κινοῦν καὶ τὸ κινούμενον. Ἢ γὰρ μέρει μὲν κινεῖ, μέρει δὲ κινεῖται· ἢ ὅλον κινεῖ, καὶ μέρος κινεῖται· ἢ ἔμπαλιν. Ἀλλ' εἰ μέρος μὲν ἄλλο ἐστὶ τὸ κινοῦν, μέρος δὲ ἄλλο τὸ κινούμενον, οὐκ ἔσται καθ' ἑαυτὸ αὐτοκίνητον, ἐκ μὴ αὐτοκινήτων ὑφεστώς· ἀλλὰ δοκοῦν μὲν αὐτοκίνητον, οὐκ ὂν δὲ κατ' οὐσίαν τοιοῦτον. Εἰ δὲ ὅλον κινεῖ, μέρος δὲ κινεῖται, ἢ ἔμπαλιν, ἔσται τὶ μέρος ἐν ἀμφοτέροις, καθ' ἓν ἅμα κινοῦν, καὶ κινούμενον. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ πρώτως αὐτοκίνητον. Εἰ δὲ ἓν καὶ αὐτὸ κινεῖ, καὶ κινεῖται, τὴν τοῦ κινεῖν ἐνέργειαν πρὸς ἑαυτὸ ἕξει, κινητικὸν ἑαυτοῦ ὄν· πρὸς ὃ δὲ ἐνεργεῖ πρὸς τοῦτο ἐπέστραπται. Πᾶν ἄρα τὸ ἑαυτὸ κινοῦν πρώτως, πρὸς ἑαυτὸ ἐστὶν ἐπιστρεπτικόν. Ἀλλὰ μὴν πᾶν τὸ εἶναι χορηγοῦν ἄλλοις, αὐτὸ πρώτως ἐστὶ τοῦτο, ὃ μεταδίδωσι τοῖς χορηγουμένοις. (2) Μεταδίδωσι δὲ τῆς αὐτοκινησίας ψυχὴ τῷ σώματι· πᾶν γὰρ σῶμα κινητὸν ἐστὶν ὑφ' ἑτέρου· κινεῖν δὲ ἑαυτὸ οὐ πέφυκεν, ἀλλὰ ψυχῆς μετουσίᾳ κινεῖται ἐξ αὐτοῦ· (3) καὶ ζῇ διὰ ψυχήν. Καὶ παρούσης μὲν ψυχῆς αὐτοκίνητόν πώς ἐστιν, ἀπούσης δὲ ἑτεροκίνητον, ὡς ταύτην ἔχον κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν, καὶ ὡς ψυχῆς αὐτοκίνητον οὐσίαν λαχούσης. Ἄρα πρὸς ἑαυτὸ ἐστὶν ἐπιστρεπτικὸν ἡ ψυχή. Εἰ δὲ τοῦτο, οὔτε ἄρα σῶμα ἐστὶ (διὰ τὸ ἐκ τοῦ ις΄. Κεφ.)

οὔτε

(1) Πρόκλ. Αὐτ. Κεφ. ιζ΄.
(2) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. ιη΄.
(3) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. Κ΄.

ὗτε σώματος ἀχώριςον (διὰ τὸ ἐκ τῦ ιζ'. Κεφ.). Αὐτοκίνητον δὲ τὴν ψυχὴν εἶναι, ἐν τῷ νοεῖν αὐθορμήτως, καὶ προαιρεῖσθαι, καὶ αὐτοὶ φθάσαντες ἀπεδείξαμεν (§. χοα. χπα. χπβ'. ψζ'.). Ἀλλ' ὅτι τὴν ὁπλοθήκην τῶν ὕστερον.

ΙΔ'. Ὁ ἐν τοῖς Σχολαςικοῖς Λατίνοις πάνυ θαυμαζόμενος Ἀκυινάτης, πρῶτον τῦτο αὐτὸς ἐκ τῆς αὐτῦ πανοπλίας ὀρέγει, ὅπλον, ἥπερ αὐτὸ δοκεῖ ἄρρηκτον· „ τοσύτῳ γὰρ „ φησὶ (1) μᾶλλον μὲν ἄρχει τῆς ὕλης, ἧττον δὲ αὐτῇ τὸ „ εἶδος ἐνυποδέδυκεν, ὅσῳ καὶ τιμιώτερον· ἡ δὲ ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴ, εἰδῶν ἁπάντων τὸ τιμιώτατον· ὥςε ὕτω καὶ „ δύναμιν τὴν ἑαυτῆς ὑπὲρ τὴν σωματικὴν γίνεται ὕ„ λην, ὡς κατὰ τὸν νῦν ἐνεργῦσαν, ὐδ' ὁπωσῦν αὐτῇ τῆς „ ὕλης μετεῖναι. Ἀλλὰ μὴ πλέον μαρμαρυγῆς τῆς ἀπὸ τῦ εἴδυς, ἢ τόνυ τῦ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων τῷ ὅπλῳ σύνεσιν; ἔοικε. τί γὰρ; εἰ μηδενὸς ὑποτεθέντος ἀνθρώπυ, ὑπὲρ τιμιότητος τὰ εἴδη ἀλλήλοις ἐρίσειεν, ὐχὶ τὸ τιμιώτατον τῶν ὄντων, ὅσον γε ἐκ τῦ ἐπενεχθέντος λόγυ, σωνάμα τῷ πρεσβείῳ, καὶ τὸ ἄϋλον αὖ εἶναι ὐσίαν ἐντεῦθεν συναπηνέγκατο; ἢ περὶ τῦ ἀκροτάτυ μόνυ τῶν δυνατῶν εἴδυς, ὁ λόγος; Ἀλλὰ τίς αὖ ὗτος, ὁ Θεῦ ἡμῖν ὁροθεσίων, ἐν εἴδεσι τοῖς ἤδη κειμένοις, τὸ πανσθενές τε καὶ ἀπειρόσοφον; Εἶτα τὸ τῇ ὕλῃ ἐνυποδύειν, τί ἄρα σημαίνειν βύλεται; τὸ ἔνυλον εἶναι ὐσία, καὶ ἥκιςα χωριςὸν σώματος τὸ εἶδος; ἢ τὸ σώματι προσχρῆσθαι, ἐν ταῖς κατ' αὐτὸ ἐνεργείαις; ἢ πῶς τὸ διὰ τῆς ὕλης διήκειν τε καὶ χωρεῖν; Ἀλλ' εἰ τὸ Α'. κατάγε τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον (ἢ λέγεται) τῆς τιμιότητος, καὶ τοῖς ἐνύλοις τῶν εἰδῶν, ἢ ἄϋλα, τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον προσίεται. Τῦτο δὲ ὅτι τῇ ὐσίᾳ τῇ ἑαυτῶν, εἴπερ ὐσία ἐκεῖνα τῆς ὕλης ἀχώριςα εἶναι τίθεται· τὸ δὲ μᾶλλον καὶ ἧττον τὴν ὐσίαν ἥκιςα προσίεσθαι, ὐδ' αὐτοὶ οἱ ἄκρῳ δακτύλῳ γευσάμενοι τῆς Φιλοσοφίας, ἠγνόησαν. Εἰ δὲ τὸ Β'., μὴ καὶ χώσαιτο ἐνδίκως νεμε-

(1) Θωμ. Ἀκυινάτ. ἐν Α'. Μέρ. Ζητήμ. ϛ'. Ἄρθρ. α'.

νεμεσήσας ὁ δαιμόνιος Πλάτων, τὸ σώματι προσχρῆσθαι, ὃ
μαρτύριον αὐτῷ ἐλήφθη τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν αὐλίας ἀρι-
δηλότατον (1), εἰς λόγον μεταληφθὲν τὸν ἐναντίον ἀκούων,
τὸ ἔνυλον κατασκευάζοντα; τὸ γάρ τοι χρώμενον, καὶ ᾧ χρῆ-
ται διέστηκε πράγματι. Καὶ εἰ μᾶλλον μὲν τῇ ὕλῃ προσχρῆ-
ται τὰ ἄλλα, ψυχὴ δὲ ἧττον, περιϊσταίη αὖ ἡμῖν οὕτως εἰς
τοὐναντίον τὸ πρᾶγμα, τοῦ τὴν μὲν ἧττον διεστάναι, τὰ δὲ
μᾶλλον τῆς κατὰ σώματα συναφείας καὶ σχέσεως. Εἰ δὲ δὴ
τελευταῖον, ἐκεῖνο νοεῖν ἐθέλοι τὸ τῇ ὕλῃ ἐγκαταδύεσθαι,
τὸ διὰ τῆς ὕλης χωρεῖν, γένοιτ' ἂν ἔπειτα πρὸς Θεοῦ εἶδος
τι τῶν ἁπάντων εὑρεῖν, ὅπερ αὖ τῆς λογικῆς οὐσίας εἰσίῃ
τὴν ὕλην βαθύτερον, τῆς ὅλης δι' ὅλης, καὶ ἐν ἑκάστῳ μέ-
ρει, καὶ καθ' ὅλον χωρούσης; ἢ οὐχὶ πολλῷ ἧσσον τῆς τοῦ
ἀΰλου εἴδους, ἡ τοῦ ἐνύλου, διὰ τοῦ σώματος διαχώρησις;
„ Ἀτρείδης δ' ἐρυσάμενος ξίφος ἀργυρόηλον
„ Πλῆξεν ἀνασχόμενος κόρυθος φάλον, ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῷ,
„ Τριχθά τε καὶ τετραχθὰ διατρυφὲν ἔκπεσε χειρός.
Ἀλλ' ἕτερον ἡμῖν, εἴτι τομώτερον.
ΙΕ΄. Ἐπὶ τῶν σωματικῶν (φησὶ)(2) τὸ ἐντὸς ὂν, ἀπο-
„ σοβεῖ τὸ ἐπείσακτον. Καὶ δεῖ τοίνυν ἄχρουν μὲν εἶναι
„ τὸ ὀπτικὸν, εἰ μέλλοι τὰς χροιὰς εἰσδέξεσθαι. Καὶ τὴν
„ γεῦσιν ἄχυμον, εἰ τοὺς χυμοὺς, καὶ τὰ παραπλήσια. Ἀλ-
„ λ' ἡ ψυχὴ καὶ τὰ σώματα διασκέπτεται. Οὐκ ἂν ἄρα τοῦ-
το εἶχε σωματικὴ οὖσα, ἐπεὶ δὲ ἔχει, ἀσώματος. Ὁ μὲν
οὖν λόγος παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (3) Ἀναξαγόρου ἐστίν. „ Ἀ-
„ νάγκη γὰρ, ἐπεὶ πάντα (φησὶ) νοεῖ, ἀμιγῆ τὸν νοῦν
„ εἶναι, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, ἵνα κρατῇ· τοῦτο δ' ἐ-
„ στὶν, ἵνα γνωρίζῃ. Παρεμφαινόμενον γὰρ κωλύει τὸ ἀλλό-
„ τριον, καὶ ἀντιφράττει. Ἔμοιγε μὴν (εἰ χρὴ λέγειν τὸ
παριστάμενον.) οὐ πιστὸς εἶναι δοκεῖ. ὡς αὐτῷ πάνυ κα-
ταθαρρῆσαι. Ἐφ' ᾧ γὰρ ἐᾶσαι, ὅτι καὶ νοῦς οὖσα, νοῦν γνω-
ρί-

(1) Πλάτων ἐν Φαίδωνι.
(2) Α΄. Μέρει. Ζητήμ. ϛ΄. Ἄρθρ. Β΄.
(3) Ἐν Γ΄. Περὶ Ψυχ.

ρίζει, καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν αὐτῶν, ἐν οἷς ὁ Ἀκυινάτης διέστειλε τὸ λεγόμενον, πῶς ἡ τῷ κινουμένῳ σώματι προσοῦσα κίνησις, τὴν ἔξωθεν ἐπακτὴν οὐκ ἀποσοβεῖ; πῶς δὲ καὶ τὸ ἐντελεχείᾳ διαφανὲς, τῇ παρουσίᾳ δαψιλεστέρου φωτὸς καθίσταται διαυγέστερον; καὶ τὸ λευκὸν λευκότερον; καὶ τὸ θερμὸν νὴ δία θερμότερον; ἢ τοῦτο περὶ μόνων νοητέον τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων; Ἀλλὰ καὶ θέρμην (ἐροῦσιν οἱ σωματόψυχοι) συλλαβοῦσα, θέρμης εὐτονωτέρας ἐπιγενομένης αἰσθήσεται ἡ ἁφή· καὶ ἀκοὴ δὲ ἤχου γεγονωτέρου, καὶ ὅρασις φωτὸς ἀφθονωτέρου κινήσαντος, καὶ γεῦσις χυμοῦ δριμυτέρου. Καὶ οὕτω καὶ ψυχὴ τυχὸν, καὶ σωματικὴ οὖσα, σώματος κρατήσει τοῦ παχυτέρου, καὶ ἀκινητοῦσα κινουμένου. Εἶτα καὶ τῆς ἀντιφράξεως ταύτης ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ὁμολογουμένης τί τὸ ἀναγκάζον καὶ τὸ γνωστικὸν αὐτὸ ὁμοιοπαθεῖν τοῖς κατὰ τὰς αἰσθήσεις μορίοις, ὧν εἴδει διενήνοχεν. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ πλέον τῆς χρείας κατασκευάζων, οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν. Καὶ γὰρ καὶ αἱ ἁπλῶς αἰσθητικαὶ τῶν ψυχῶν, καίτοι ὕλης ἀμιγεῖς ἥκιστα οὖσαι (ὃ καὶ σοὶ δοκεῖ Ἀκυινάτα) οὐδὲν ἧττον κρατοῦσι, μηδενὸς τοῦ παρεμφαινομένου κωλύοντος τὸ ἀλλότριον, οὐδ' ἀντιφράττοντος.

Ιϛ'. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο προχειρίζεται πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀνά-
„ λογον λέγων (1) δεῖν εἶναι τοῖς ἀντικειμένοις περὶ ἃ ἐ-
„ νεργεῖ πᾶσα δύναμις. Ἔνθεν τοι καὶ ἀσώματον εἶναι τὴν περὶ τὰ καθόλου, καὶ τὰ ἀσώματα. Καὶ ἥπου ἀληθὲς καθ' αὑτὸ τὸ συναγόμενον· τὴν γοῦν ἀναλογίαν ὤφειλε δεῖξαι, ἐν τίνι ποτὲ θετέον· οὐ γὰρ ἁπλῶς οἶμαι τὸ ἀνάλογον ἀπαιτεῖ· ὅτι καὶ καθ' ἕκαστα οὖσα τῶν καθόλου αὐτὴ ἀντιλαμβάνεται. Καὶ οὐδὲν ἧττον, δι' αὐλοτέρων καίτοι εἰδῶν, ᾗ φασὶ, τὰ σώματα νοεῖ καὶ ἀσώματος. Αὐτοὶ δὲ προσθήσομεν, ὡς οὐδὲ περὶ τὰ καθ' ἕκαστα, οὐδὲ περὶ τὰ σώματα αὐτὰ, οὐδόλως εἶχεν ἂν ἐνεργεῖν νοερῶς, σῶμα τυγχάνουσα. Ὃ καὶ λόγοις ἰδίοις, καὶ τοῖς παρὰ τῶν ἄλλων σαφῶς ἀνωτέρω (§. χυζ'. χυθ'. ψ'. κτ. Καὶ §. ψκζ'. Αἰσθ. Θ'. Ι'. καὶ ΙΑ'.) διεπιστωσάμεθα.

ΙΖ'. Ἀ-

(1) Ἀκυινάτ. ἐν Α'. κατὰ Ἐθνῶν. Κεφ. μθ'.

ΙΖʹ. Ἄξιον δ' ἂν εἴη καὶ τοῦ Καρπσίου ἐνταῦθα ἀκοῦσαι, ὃς δὴ πρὸς δόγμα παλαιὸν νέαν ἔτεμε τρίβον. „ Ἐπειδὰν
„ φησὶν ἐμαυτὸν, ὡς οὐσίαν διανοητικήν τινα ἐνθυμοῦμαι ὄν-
„ τα (1), οὐδὲν ὅλως ἐν ἐμοὶ μέρος τοῦγε τὴν τοιαῦτα δια-
„ κρίνειν ἔχω· ἓν δέ τι ἁπλοῦν καὶ ὁλόκληρος ἐμαυτὸν εἶναι
„ κατείληφα. Εἰ δὲ καὶ ὅλος ὅλῳ τῷ σώματι ὁ νοῦς συ-
„ νῆφθαι δοκεῖ, κἂν ἑνὸς γέ τινος ἀλλ' οὖν τῶν μελῶν οἷον
„ ποδὸς, ἢ βραχίονος, ἢ τοῦ ἄλλου ἀποτμηθέντος τοῦ σώμα-
„ τος, οὐδὲν οὐδ' οὕτως ἀπεσπάσθαι μοι τοῦ νοητικοῦ ἐπιγινώ-
„ σκω. Οὐδὲ γὰρ αἱ προσοῦσαι δυνάμεις τοῦ βούλεσθαι, τοῦ
„ αἰσθάνεσθαι, τοῦ νοεῖν, κτ. μέρη ἂν ἐκείνου (τοῦ νοῦ δηλ.)
„ ῥηθεῖεν. Εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶ νοῦς, ὃς καὶ νοεῖ, καὶ βού-
„ λεται, καὶ αἰσθάνεται· τοὐναντίον δὲ οὐδὲν τῶν σωματικῶν,
„ ἤτοι τῶν ἔκτασιν ἐχόντων, νοητὸν ἐστὶν ὅλως, τὸ μὴ ῥᾳ-
„ δίως, τῇ γοῦν ἐπινοίᾳ εἰς μέρη διανεμόμενον, καὶ ᾗ διαι-
„ ρετὸν, ταύτῃ νοούμενον. Ἤρκεσεν οὖν ἔμοιγε (φησὶν) ἓν
„ δὴ τοῦτο καὶ μόνον, εἰ μηδὲν ἄλλο εἰς τὸ δεῖξαι τὴν ψυ-
„ χὴν ἀλλοτριωτάτην εἶναι τοῦ σώματος. Εὖ οὖν ἔχει, ἀλλ' Ἐπικούρειός τις ἴσως, ἢ Στωϊκὸς ἐμπηδήσας ἂν φαίη, ὡς πολύ τι διαφέρει, τὸ κατ' ἐπίνοιαν οἴεσθαι τοῦ πράγματι εἶναι. Καὶ νοεῖς μὲν σαυτὸν αὐτὸς, ᾗ τῆς τοῦ διανοεῖσθαι ἀμοιρήσας δυνάμεως ἔλαχες, μηδὲν τῶν ἐν σοὶ μερῶν προσλογιζόμενος. Αὐτὸς γε μὴν, οὐδ' ὃς, οὐδ' ὢ διανοούμενος διατελεῖς, μερῶν πάντῃ ἠμοίρησας· μᾶλλον δὲ ἀμερὴς ὢν, οὐδ' ἂν τὴν ἀρχὴν, οὐδ' ἐνόησας, οὐδ' ᾔσθα τὸ σύνολον. Εἰ γὰρ σωματικὸν τὸ νοοῦν, πῶς ἂν παρῇ νόησις, μὴ παρόντος καὶ σώματος; Πρὸς ταῦτα ἐκεῖνος· „ ἡνίκα φησὶν (2) ἐναρ-
„ γῶς τε καὶ οἰκείως ἄλλο ἄλλου χωρὶς διενθυμοῦμαι, δεῖγ-
„ μα τοῦτό μοι σαφὲς ἐστὶ τῆς τῶν νοουμένων αὐτῶν ἑτερότη-
„ τος. Ἀλλὰ τῆς κατ' ἐπίνοιαν ὦ γαθὲ ἀπαντήσει, οὐ τῆς πράγματι, καὶ τῆς δυνάμει, οὐ τῆς ἐνεργείᾳ. Τί γάρ; ἢ ὅτι ἐναργεστάτην φέρω τὴν ἐφ' ἓν διαστατὸν ἔκτασιν, καὶ αὐτοῦ τοῦ δι-

(1) Μελέτη ϛʹ. Περὶ τῆς Αʹ. Φιλοσοφίας.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

διχῆ, καὶ τριχῆ, εἶπω ἄρα ταύτην ἐνεργείᾳ καθ' ἑαυτὴν ἔχειν ὑφίςαθαι, καὶ χωρὶς τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ ἐπιεικῶς παύτῃ σφαλερὸν ἐςὶ τὸ οὕτως ὑπολαμβάνειν, ἐπί τε τῶν δυνάμεων, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὖσιν ἄλλων παθῶν, ὧν τὰ πολλὰ μόναις ψιλαῖς ἐπινοίαις διϊςαμένων, τὸ αὐτὸ ὕπεσιν ὑποκείμενον ᾧπερ ἑδράζονται. Ὁ δὲ καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ νοεῖν ὡσαύτως, εἴδωλον οἱονεί τι ςήσας οὐσίας καθ' ἑαυτό, τῆς ἐνύλου χωρὶς καθιδρύσας φύσεως. Καὶ ὁ μὲν Ἐπικούρειος ταῦτα ἂν ὑποτείνοι, εἰ δέ τις ἐπιςήσας τοῖς ἐν §. τβ'. καὶ τγ'. ἡμῖν εἰρημένοις, τὸ κατὰ Καρτέσιον unum absque altero clare intelligi, θάτερον-θατέρου ἄνευ ἐναργῶς νοεῖσθαι, ὀρθῶς ἐκλάβοι, οὕτως ὡς κατ' ἀλλήλων ἐσωτερικῶς ἐξηρτῆσθαι, οὐδὲ τρίτου τινὸς τοῦ αὐτοῦ τὰ νοούμενα, ἀναγκαίαν ἐν αὐτοῖς εὑρήσει, καὶ τὴν πραγματιώδη διαίρεσιν. Ὅτι δὲ αἱ κατὰ τὰς λογικὰς δυνάμεις ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς, τῶν κατὰ τὰ σώματι κινήσεων, καὶ ἄλλων ἀντινωνοῦν διαθέσεων οὐκ ἐξήρτηνται, μᾶλλον δὲ ὅτι τὰ ἐν τῇ διανοητικῇ φύσει, τοῖς ἐν τῇ σωματικῇ παύτῃ πάντως ἀσυμπαθῆ ἐςὶ, καὶ ἀσύμβατα, ἐκ περιουσίας ἤδη ὁ φθάσας λόγος ἀπέδειξε.

ΙΗ'. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὸ τοῦ Λεϊβνιτίου τοῦ Γερμανοῦ (1) εἰς σύςασιν τοῦ προκειμένου οὐκ ἀπῳδόν. „ Τὰς „ γὰρ νοήσεις (φησὶ) καὶ τὰ ἐκ τούτων διὰ λόγων μηχανι„ κῶν, τουτέςι διὰ χημάτων τε καὶ κινήσεων ἀναπτύσσειν πει„ ρᾶσθαι, τῶν ἀδυνάτων ἐςίν. Εἰ γὰρ μηχάνημά τι τοιοῦτο „ δοθείη, ὅπερ ἂν ἐξ ἧς ἔχει κατασκευῆς, νοεῖν, αἰσθάνε„ σθαι, γνωςικῶς ἀντιλαμβάνεσθαι, οἷόν τε ᾖ, οὐδὲν ἂν ἐ„ κώλυε, τῶν αὐτῶν σωζομένων ἀναλογιῶν, καὶ τὸν ὄγκον „ ἐπὶ τοσοῦτον μεγεθυνθῆναι, ὡς καὶ εἰσιτητὸν ἡμῖν εἶναι „ εἰς αὐτό, καθάπερ εἰς τοὺς μυλῶνας· τούτου δ' ἔμπης γε„ νομένου, οὐδὲν εἰσιόντες ἐν αὐτῷ εὕροιμεν ἄν, ὅτι μὴ μέ„ ρη ἄλληλα προωθοῦντα, ἄλλο δ' οὐδέν, δι' οὗ ἀναπτύσσοιτο „ ἡ κατὰ γνῶσιν ἀντίληψις· ὥςε τοῦτο ζητητέον ἂν εἴη ἐν „ ἑ-

(1) Ἐν τοῖς περὶ τῶν Ἀρχ. τῆς Φιλοσοφίας ἐν τοῖς Πρακτ. τῶν κατὰ τὴν Λειψίαν Φιλοσόφων Τόμ. ζ'. τῶν Ἀναπληρωμάτων Τμήμ. ιά.

„ ὐσίᾳ τινὶ ἁπλῆ, ἥκιςα δὲ συνθέτῳ, οἷον ἐςὶ τὸ μη-
„ χάνημα. Τύτῳ ἀδελφὸν ἐςὶ, καὶ τὸ ὑπὸ τῦ Νεαπολίτυ
Γενηλυσίυ προχειρισθέν. „ Τὰς γὰρ ἐν τῷ χιλιογωνίῳ γω-
„ νίας, φησὶν (1), ὀρθαῖς 1996 τὰς πάσας ἰσυμένας
„ νοῦντι, παρὰ τὴν τῦ χιλιογωνίυ ἔννοιαν, παρίςαθαί μοι
„ νοερὰς ἐπανάγκες, καὶ τὴν μεταξὺ τῶν 1000 γωνιῶν, καὶ
„ τῶν 1996 ὀρθῶν ἰσότητα. Τῦτο δὲ εἰ πλεῖται διὰ κινή-
„ σεως, τοσαῦται ἡμῖν ἔσονται αἱ κινήσεις, ὅσαι αἱ τῶν
„ ἐπὶ τῦ χιλιογωνίυ γωνιῶν, πρὸς τὰς 1996, παραθέ-
„ σεις· ἢ ἀκριβέςερον εἰπεῖν, ὅσαι αἵτε τῦ χιλιογωνίυ
„ γωνίαι, καὶ αἱ ὀρθαὶ, καὶ αἱ τύτων πρὸς ἐκείνας παρα-
„ θέσεις, ἅμα. Αἳ δὴ κινήσεις σχεδὸν εἰσὶν αἱ πᾶσαι
„ 4990, ἐν ἀκαρεῖ, ἢ τυλάχιςον ἐν βραχυτάτῳ τῦ χρό-
„ νυ, κατὰ τὸ αὐτὸ τῦ ἐγκεφάλυ, ἔνθα δηλ. ἡ τῶν ἰδεῶν
„ πλεῖται παράθεσις, περαινόμεναι· ὅπερ ἀδύνατον. Διὰ
τύτων γῦν, καὶ τῶν ἡμῖν πολλαχῆ ἄχρι τῦτυ δειχθέντων,
ἐπεὶ μὴ εἰς ταυτὸ ἥκει τὰ πάθη, ὐδ' ἀλλήλων ἰσωπερι-
κῶς, ἐξῆπται, ὐδ' ἀπὸ τρίτου τινὸς τῦ αὐτῦ ἤρτηται,
πᾶσα ἀνάγκη καὶ τὰς ὑποκειμένας τοῖς δε τοῖς πάθεσιν ὐ-
σίας ἀσυμβάτυς εἶναι, καὶ ὅπερ ἀκόλυθον ἐςὶν, πλέον
ἢ ὐρανὸς ἄπεσι γαίης, τὴν ἐν ἡμῖν λογικὴν ὐσίαν τῆς
τῶν σωμάτων ἀπέχειν φύσεως.

Θεώρημα ΙΖ΄.

§. ψκή. „ Τῇ ὕλῃ, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, τὴν λογικὴν
„ ψυχὴν ἐνυφεςηκέναι, ἀχωρίςως ἔχυσαν ὑπολαμβάνειν,
„ ἄλογον.

Πάθος γὰρ ἂν ὕτως εἴη τῆς ὕλης ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἤτοι ὐσιωδῶς προσὸν αὐτῇ, ἢ ἐπυσιωδῶς. (§. σκθ΄. σλ΄.) ὥςε οὐδὲ ἐν ἀδιαιρέτῳ τῆς ὕλης κείμενον. (§. χγ΄.) Ἀλλ' ἐν μετοχῇ ἐκτάσεως πάντως. (§. χγά.) Καὶ δὴ, καὶ

(1) Τέχ. ν. Λογικομετικ. Βιβλ. ά. Κέφ. ά. §. ς΄.

καὶ αἱ κατὰ τὴν ψυχὴν δυνάμεις, ἥτε γνωστικὴ, καὶ ἡ βουλητικὴ, ἐν κινήσεσι σωματικαῖς τὸ ἐνεργεῖν ἔχοιεν· (§. χξγ'. χξδ'.) ὥσπερ ὅσα σωματικὰ πάντα. Ἀλλὰ γὰρ ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀμερής τε οὖσα ἐδείχθη (§. ψθ'.), καὶ ταύτῃ ἀμεγέθης. (§. ψι'. ψια'. ψιδ'.) Καὶ οὐδὲ διὰ σωματικῶν κινήσεων τὰς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας περαίνουσα. (§. χϟθ'. ψ'. ψα'. ψβ'. ψγ'. ψδ'. ψε'. ψς'.) Ἄρα τῇ ὕλῃ κτ. Ο. Ε. Δ.

Πόρισμα.

§. ψκθ'. Οὔτ' ἄρα κρᾶσις ἡ λογικὴ ψυχὴ κατ' Ἐμπεδοκλῆν, ἡ ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, οὔθ' ἁρμονία τις κατὰ τὸν Δικαίαρχον, οὐδὲ συγγυμνασία τις αἰσθήσεων κατὰ τὸν ἰατρὸν Ἀσκληπιάδην, οὐδ' ἄλλως δύναμίς τις φύσεως σωματικῆς καὶ ἐνύλου, ὃ τοῖς νεωτέροις ἔδοξεν Ἐπικουρείοις, οὐδ' οὐδὲν τοιοῦτον, τῶν ὡς ἐν ὑποκειμένῳ πεφυκότων ἐνυφεστάναι τῷ σώματι.

Σχόλιον.

§. ψλ'. Νεανικῶς τῷ ὄντι, καὶ συντόνως, καὶ κατὰ τῶν τιθεμένων τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν εἶναι, ἠγωνίσατο ὁ Πλωτῖνος (1) ἀναρμοστίαν αὐτὴν καὶ αἶσχος ἄντικρυς ἀποδείξας. „Τοιοῦτο γάρ τι ἔσται, φησὶν, ἡ ψυχὴ, οἷον καὶ ἡ περὶ „χορδὰς ἁρμονία. Ὡς γὰρ ἐνταῦθα ἐντεταμένων τῶν χορ„δῶν ἐπιγίνεταί τι οἷον πάθημα ἐπ' αὐταῖς, ὃ λέγεται „ἁρμονία, τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ τοῦ ἡμετέρου σώματος, ἐν „κράσει ἀνομοίων γινομένων, τὴν ποιὰν κρᾶσιν ζωήν τε „ἐργάζεσθαι, καὶ ψυχὴν οὖσαν τὸ ἐπὶ τῇ κράσει πάθη„μα. Τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον καὶ Πλάτων τὸ σχῆμα τόδε τῆς

(1) Ἐν τοῖς περὶ Ψυχ.

τῆς ἁρμονίας ἀπεδίδου, (ἐκ τῶν Πυθαγορείων λαβὼν, πολυμιγέων εἶναι καὶ δίχα φρονεόντων εὕωσιν ταύτην.) „ σύνθετον εἶναι πρᾶγμα τὴν ἁρμονίαν. (1) τὴν δὲ ψυ- „ χὴν ἐκ τῶν κατὰ τὸ σῶμα συντεταμένων ξυγκεῖσθαι· ὡς μηδὲν ἄλλως ἢ κατὰ τὸ περὶ φθόγγους μὴ εἶναι, διαφέρειν, ταύτης τῆς τῶν Πυθαγορείων ἁρμονίας τὴν κατὰ Δικαίαρχον, ἢ Δείναρχον παρὰ Νεμεσίῳ „ (2) ἐν τῷ σώματι „ θερμῶν, καὶ ὑγρῶν, καὶ ψυχρῶν, καὶ ξηρῶν ἐναρμόνιον κρᾶ- „ σιν, καὶ συμφωνίαν· ἧς καὶ ὁ ἐν τῷ Φαίδωνι Σιμμίας προϊσάμενος φέρεται, τὴν μὲν ψυχὴν ἁρμονίᾳ ἐοικέναι λέγων, τὸ δὲ σῶμα λύρᾳ. Παραπλησίαν τε εἶναι τὴν κατ' Ἐμπεδοκλῆν τῶν στοιχείων κρᾶσιν, τὴν αὐτὴν δόξαν οὖσαν ὀνόματι παραλλάσσουσαν. Ἀλλὰ γάρ·

Α'. „ Ἡ μὲν ψυχὴ (φησὶν ὁ Πλωτῖνος (3) πρότερον, ἡ „ δ' ἁρμονία ὕστερον· τὸ δὲ εἴληπται ἐκ τοῦ Πλάτωνος, καὶ τῆς τῶν ψυχῶν προϋπάρξεως ἀπόζει· σαφῶς γὰρ ὁ Σωκράτης τὸν Σιμμίαν (4) ὡς οὔτι τῶν ὁμολογουμένων αἰτήσας „ ὡς ἡ ψυχὴ εἴη πρὶν καὶ εἰς ἀνθρώπου εἶδός τε καὶ σῶ- „ μα ἀφικέσθαι, οὐδὲν πιστὸν εἶναι τὴν ἁρμονίαν εἰσβάλλει. „ Ἀλλὰ πρότερον, φησὶ, καὶ ἡ λύρα, καὶ αἱ χορδαὶ, „ καὶ οἱ φθόγγοι, ἔτι ἀνάρμοστοι ὄντες γίνονται. Εἰ μὲν οὖν τινες ἐγένοντο τῶν Πυθαγορείων, οἱ ἁρμονίᾳ τὴν ψυχὴν ἀπεικάσαντες, καὶ τὴν προύπαρξιν ἅμα τῶν ψυχῶν οἱ αὐτοὶ συγχωροῦντες· ἔχοι ἄντινα καὶ λόγον τὸ Σωκρατικὸν τοῦτο πρός γε τοὺς τοιούτους. Πρὸς δὲ Δικαίαρχον ἐκεῖνον, καὶ Ἐμπεδοκλῆν οὐδένα. Πῶς γὰρ ἂν τὸ πρότερον εἶναι δοῖεν, οἱ τὸ μηδὲ χωριστὸν ὅλως ὑπολαμβάνοντες; Οὐ τοίνυν πρὸς τοὺς ἀνύσιόν τε καὶ ἀχώριστον τὴν ψυχὴν εἰσηγουμένους ὁ λόγος ἔρρωται· ὥσπερ ἂν οὐδὲ τοῖς τὴν προύπαρξιν μὴ προσιεμένοις ἐν χρήσει γένοιτο. Νεμεσίῳ δὲ καὶ νεμεσήσειεν αὖτις εἰκότως, ὅτι τὴν προύπαρξιν τῶν ψυχῶν δογματίζων, „ τὸ

(1) Ἐν Φαίδωνι.
(2) Περὶ ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχ.
(3) Περὶ Ψυχ.
(4) Ἐν Φαίδωνι.

„ τὸ τῶν ἀναμνήσεων ἀληθὲς ἐστὶ (1) φησί, κἀκτούτου τεθέντος, ψεῦδος ἄρα τὸ τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν εἶναι ὑποσυνάπτει, ψεύδει τὸ ψεῦδος ἀποσκεδάζων, καὶ τὸ κακόν, ᾗ λέγεται, τῷ κακῷ ἰᾶσθαι ἐπιχειρῶν.

Β΄. Προστίθησιν ὁ Πλωτῖνος (2) „τὸ μὲν (ἡ ψυχὴ) ἄρχει καὶ ἐπιστατεῖ τῷ σώματι, καὶ μάχεται πολλαχῇ· ἁρμονία δὲ οὐκ ἂν οὖσα, ταῦτα ποιοῖ. Καὶ τοῦτο Πλατωνικόν (3), καὶ ἐξ ἀληθοῦς τεθέντος ἀσφαλέστατα συμπεραινόν. „Ἔδει γὰρ μηδέποτε ἁρμονίαν οὖσαν ἐναντία ᾄδειν „οἷς ἐπιτείνοιτο, καὶ χαλῷτο, καὶ πάλλοιτο, καὶ ἄλλο ὁτιοῦν „πάθος πάσχοι ἐκεῖνα, ἐξ ὧν τυγχάνει οὖσα, ἀλλ᾽ ἕπεσθαι ἐκείνοις, καὶ οὔποτ᾽ ἂν ἡγεμονεύειν.... τί οὖν νῦν, οὐ „πᾶν τοὐναντίον φαίνεται ἐργαζομένη, ἡγεμονεύουσα ἐκείνων πάντων, ἐξ ὧν φήσειέ τις αὐτὴν εἶναι; κξ. Ὥστε ἐν τῷ αὐτῷ τοῖς Ἐπικουρείοις βρόχῳ (ὅρα §. ψκζ΄. Ἀριθμ. Α΄.) καὶ οὗτοι ἄγχονται οἱ ἁρμονικώτατοι.

„ Γ΄. Τὸ μὲν οὐσία (4), ἡ δὲ ἁρμονία οὐκ οὐσία, φησίν. Κεῖται δὲ καὶ παρὰ Ἀριστοτέλει ἡ δεῖξις αὕτη. (5) Ἤπου δὲ ἔχει γε οὕτως· τίνι δὲ λόγῳ τοὺς ἁρμονίαν εἰπόντας, ὅτι οὐσία ἐστὶν αὐθύπαρκτος ἡ ψυχὴ ἀναπεισόμεθα, μὴ παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι ἐοικότες σοφίζεσθαι; Οἶμαι γὰρ δή, ὡς οὐδὲν ὑγιὲς ἀποδοῦναι ἕξομεν, εἰ μὴ ἐπὶ τὴν ἀνωτέρω τεθεῖσαν (§. ψκή.) ἀπόδειξιν ἀναδραμοίμεθα. Εἰ γὰρ μὴ οὐσία πάθος ἄρα, καὶ δύναμις ἐνυφεστηκεῖα ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ ὕλῃ, ἔσται, ὅπερ ἐδείχθη (Αὐτ.) εἶναι ἀδύνατον. Ἢ γοῦν εἰ μὴ ἄλλως διανοηθῶμεν (6) „ὅτι ἡ ψυχὴ „τῷ ἐπιδέχεσθαι τὰ ἐναντία παρὰ μέρος, οὐσία ἐστί, καὶ „ὑποκείμενον. Ἡ δὲ ἁρμονία ποιότης, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ. „Ἡ δὲ οὐσία ποιότητος ἕτερον. Καὶ ἡ ψυχὴ ἄρα ἁρμονίας ἕτερον.

Δ΄. „Ἡ

(1) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. β΄. Περὶ Ψυχ.
(2) Περὶ Ψυχ. Αὐτ.
(3) Ἐν Φαίδωνι.
(4) Πλωτῖν. Αὐτ.
(5) Ἐν α΄. Περὶ Ψυχ.
(6) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. β΄. Περὶ Ψυχ.

„ Δ'. Ἡ κρᾶσις τῶν σωμάτων ἐξ ὧν συνέσαμεν, ἐν λό-„ γῳ οὖσα, ὑγίεια ἂν εἴη· (1) τί γὰρ ἄλλο ὑγίεια, ἢ κρᾶσις τῶν στοιχείων συμφώνως ἔχουσα; τί δ' ἄλλο νόσος, ἢ δυσκρασία; ἐνθεντοι καὶ Ἀριστοτέλης συναποφαίνεται, „ ἁρμόζει δὲ μᾶλλον φάσκων (2) καθ' ὑγιείας λέγειν ἁρ-„ μονίαν, καὶ ὅλως τῶν σωματικῶν ἀρετῶν (νόειμοι ἰσχύος, κάλλους, καὶ τῶν παραπλησίων.) ἢ τῶν τῆς ψυχῆς.

„ Ε'. Καὶ καθ' ἕκαστον, φησὶ, μέρος ἄλλως κραθὲν, „ εἴη ἂν ψυχὴ ἑτέρα, ὥστε πολλὰς εἶναι. (3) Καὶ τοῦτο δέ-τι καὶ Ἀριστοτέλης αὖθις ὑπέθετο· (4) τί δ' ἂν φαίεν; ἢ ὅτι καὶ ἐξ ἁρμονιῶν τῶν κατὰ μέρος ἡ ὅλη; Καὶ ὅτι ἐκ διαφερουσῶν δυνάμεων ἡ ψυχή; ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔμπης, ἐπεὶ καὶ τῶν κατὰ μέρος ἑκάστη, τὸν τῆς ὅλης λόγον οὐ παραιρεῖται „ ἁρμονία γὰρ καὶ λέγεται, καὶ ἐστὶ, πολυμιγέων τις, „ καὶ δίχα φρονεόντων ἕνωσις. Οὐδὲ τῶν δυνάμεων ἑκάστη καθ' ἑαυτὴν, τοῦ κατὰ τὴν ψυχὴν ἐκπεσεῖται λόγου, εἰ τῷ ὄντι ἁρμονία τις ἡ ψυχή. Καὶ οὐδὲ οὕπω τῆς πολυψυχίας ἀποστησόμεθα.

„ ς'. Ἀνάγκη φησὶ (5) πρὸ τῆς ψυχῆς ταύτης, ἄλλην „ ψυχὴν εἶναι τὴν ποιοῦσαν τὴν ἁρμονίαν. Νοητέον δὲ οὐχ οὕτω τὸν λόγον, ὡς ὑπολαμβάνειν ψυχὴν, εἰς ψυχῆς ἄλλης ἀναγκαίαν εἶναι τὴν φύσιν. Ἀλλ' ὅτι ἁρμονία ἐν λόγῳ τὸ εἶναι ἔχουσα, νοῦ ἔργον. Οὕτω γάρ τοι, εἰ μηδὲν ἄλλο, προσβιβάζει ἡμᾶς ἡ δεῖξις ἐπὶ τὸν δημιουργὸν νοῦν, τὸν τὰς ψυχὰς ἁρμοσάμενον, ὡς τόγε τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκεῖνο „ ὅτι ἡ φύσις ἄλογος οὖσα μετὰ λόγου ἐργάζεται, εἰ μὴ ἐπὶ τὸν κοσμήτορα ἀναφέροι τὸ ἔργον, ἀλογώτατα εἴρηται.

„ Ζ'. Ὅλως δὲ καὶ οὗτοι (6) ἐξ ἀψύχων ἔμψυχα ποιοῦ-„ σιν. Οἷα κἀκεῖνοι δηλαδὴ, περὶ ὧν ἐλέγετο ἀνωτέρω. (§. ψκζ'.

(1) Πλωτῖν. Αὐτ.
(2) Ἐν Α'. Περὶ Ψυχ.
(3) Πλωτῖν. Αὐτ.
(4) Ἀρισ. Αὐτ.
(5) Πλωτῖνος Αὐτ.
(6) Αὐτ. Αὐτ.

(§. ψκζ'. Ἀριθμ. Ε'.) Οἷς δὴ σύμφωνον καὶ τὸ τοῦ Φιλοπόνου (1) „ ὅλως (λέγοντος) τὰ ἄνω κάτω ποιήσουσιν. „ Ἔσονται γὰρ τὰ ἄψυχα ψυχῶν αἴτια, τὰ ἄλογα λό„ γου, τὰ ἀναίσθητα αἰσθήσεως, ὅπερ ἄτοπον, τὰ χείρονα „ τῶν κρειττόνων λέγειν αἴτια εἶναι.

„ Η'. Καὶ ἐξ ἀτάκτων καὶ δυστυχίαν τὰ τεταγμένα. (2) Πλὴν ὅσον εἴπερ ἐκεῖνος Νοῦ, καὶ τὸ ς'. τῶν ἀνωτέρω, οὐ καὶ δυστυχίαν.

Θ'. Προσθετέον τὸ τοῦ Δαιμονίου Πλάτωνος· λαβὼν γὰρ ἐκεῖνος (3) τὴν μὲν ἀρετὴν, ψυχῆς εἶναι, οἱονεὶ καθ' ἁρμονίαν συντεταγμένης ἐνέργειαν, τὴν δὲ κακίαν τοὐναντίον κατ' ἀναρμοστίαν ἀτακτούσης· ἐντεῦθεν ἐπιφέρει, καὶ ψυχὴν ψυχῆς μᾶλλον εἶναι ψυχὴν, εἴπερ καὶ ἁρμονίας ἁρμονίαν· ὅπερ ἄτοπον. Ἁρμονίαν δὲ ἁρμονίας μᾶλλον καὶ ἧττον εἶ„ ναι νοήσεις, τῷ χαλᾶσθαι, καὶ ἐπιτείνεσθαι, οὐ τῷ λόγῳ „ δὲ τῆς ἁρμονίας. (4) Ἀδύνατον γὰρ ἐστὶ λόγον τὸ μᾶλ„ λον καὶ ἧττον ἔχειν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἁρμογῇ· ἐὰν γὰρ κε„ κραμμένος ὀξὺς φθόγγος, καὶ βαρὺς, ἔπειτα ἀνεθῶσι, „ τὸν λόγον μὲν τὸν αὐτὸν σώζουσιν ἐν τοῖς μεγέθεσι τῶν „ φθόγγων, παραλλαγὴν δὲ λαμβάνει ἡ ἁρμονία κατὰ τὴν „ ἁρμογὴν, μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιτεινομένη· ψυχὴ δὲ ψυ„ χῆς οὐκ ἔστι μᾶλλον, καὶ ἧττον, οὐκ ἄρα ἁρμονία ἐστὶν ἡ „ ψυχή. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ λόγου, καὶ τάδε κατὰ τῆς ἁρμονίας συμπερανθήσεται, τὸ ἤτοι τὰς κακίᾳ κρατουμένας ψυχὰς, μηδὲ ψυχὰς εἶναι, ὡς οὐδὲ ἁρμονίας, εἴτε καὶ ἐπίσης ἀγαθὰς ἁπάσας, ὡς ἄρα καὶ ἁρμονίας, τὰ τῶν πρώτων πολλῷ ἀτοπώτερα.

Ι'. Τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (5) τὸ κινεῖν οὐκ ἔστιν ἁρμονίας, „ ψυχῇ δὲ τοῦτο ἀπονέμουσι πάντες, μάλισθ' ὡς εἰπεῖν. (ὅρα τὸν Φιλόπονον εἰς ταῦτα.)

ΙΑ'. Προ-

---

(1) Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Ψυχῆς.
(2) Πλωτῖνος Αὐτ.
(3) Ἐν Φαίδωνι.
(4) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχ.
(5) Ἐν Α'. Περὶ Ψυχ.

ΙΑ'. Προσκείσθω δὲ καὶ τὰ κατὰ τὴν κρᾶσιν ἡγεμένων τὴν ψυχὴν, παρὰ Νεμεσίῳ (1) ἐφεξῆς, συντόμως. „ Πᾶν σῶ-
„ μα ἔμψυχόν τε, καὶ ἄψυχον ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων
„ κέκραται. Καὶ εἴπερ ἄρα ἡ κρᾶσις ἐστὶν ἡ ψυχὴ, πᾶν
„ σῶμα ψυχὴν ἔχει. Οὐδὲν γὰρ τὸ λέγειν, ὡς οὐχ ἁπλῶς, ἡ δὲ τοιάδε κρᾶσις τὴν ψυχὴν ποιεῖ, ὡς γὰρ ὁ Γαληνὸς ἐν τοῖς ἄπλοῖς ἔδειξεν „ ἅπασαι αἱ κράσεις κατὰ
„ τὸ μᾶλλον, καὶ ἧττον κἂν τοῖς ἀψύχοις εἰσίν.

„ ΙΒ'. Τῶν κράσεων ἐναλλασσομένων κατὰ τὰς ἡλικίας, καὶ
„ τὰς ὥρας, καὶ τὰς διαίτας, ἡ ψυχὴ ἐναλλάσσεται. Εἰ
„ δ' ἐναλλάσσεται οὐ τὴν αὐτὴν ἔχομεν ψυχὴν, ἀλλὰ κατὰ
„ τὴν κρᾶσιν ποτὲ μὲν λέοντος, ποτὲ δὲ προβάτου, ποτὲ
„ δὲ ἄλλου τινός.

„ ΙΓ'. Ἡ κρᾶσις (2) οὐκ ἐναντιοῦται ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ
„ σώματος, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖ. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ κινοῦσα.
„ Ἡ ψυχὴ ἐναντιοῦται. (ὅρα §. χπβ'. χπϛ'. χπζ'. χπη'. καὶ §. ψκζ'. Ἀριθμ. Α'. Καὶ §. ψλ'. Ἀριθμ. Β'.)

„ ΙΔ'. Ἡ κρᾶσις (3) ἅτε δὴ ποιότης γίνεται, καὶ ἀπογί-
„ νεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Καὶ ἡ ψυχὴ
„ ἄρα χωρισθήσεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Οὐ
„ γὰρ δήπου τὸ ἕτερον τῶν ἀντικειμένων, φυσικῶς προσεῖναι
„ φήσουσι τῷ ζώῳ, ὡς ἐπὶ τοῦ πυρὸς τὸ θερμὸν· ἀμετάθε-
„ τον γὰρ τοῦτο· φαίνεται δὲ μετατιθεμένη ἡ κρᾶσις· μᾶλλον
„ δὲ, αὐτοί εἰσιν, οἱ διὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης τὰς κράσεις
„ μεταβάλλοντες. Ταῦτα δὲ προστίθησι, πρὸς Ἱπποκράτην, καὶ Γαληνὸν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς ἰατρικῆς, ὅσοι ποτὲ κρᾶσιν τινα τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν εἶναι ἐτόπασαν.

„ ΙΕ'. Παντὸς σώματος (4) αἱ ποιότητες αἰσθηταί. Ἡ δὲ
„ ψυχὴ οὐκ αἰσθητὴ, ἀλλὰ νοητή.

„ Ιϛ'. Ἡ τοῦ αἵματος, (5) καὶ πνεύματος μετὰ συνθέσεως
„ σαρκῶν, καὶ νεύρων, καὶ τῶν ἄλλων εὐκρασία ἰσχύς ἐστι.
„ Καὶ ἡ τῶν θερμῶν δὲ, καὶ ψυχρῶν, καὶ ξηρῶν, καὶ ὑγρῶν
„ εὐ-

---

(1) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχ.
(2) Αὐτ. Αὐτ. (3) Αὐτ. (4) Αὐτ. (5) Αὐτ.

„ εὐκρασία, ὑγεία ἐστίν. Ἡ δὲ συμμετρία τῶν μελῶν, „ μετὰ τῆς εὐχροίας τὸ κάλλος ποιεῖ τοῦ σώματος. Εἰ τοίνυν ἡ ἁρμονία τῆς ὑγείας, καὶ τῆς ἰσχύος, καὶ τοῦ κάλλους, „ ψυχή ἐστιν, ἀνάγκη ἦν τὸν ἄνθρωπον ζῶντα, μήτε νοσεῖν, μήτε ἀσθενεῖν, μήτε ἄμορφον εἶναι. Συμβαίνει δὲ „ πολλάκις, οὐ μίαν μόνην, ἀλλ' ὁμοῦ τὰς τρεῖς ταύτας εὐκρασίας ἀπολλυσθαι, καὶ ζῆν τὸν ἄνθρωπον. Συμβαίνει „ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμοῦ, καὶ ἄμορφον εἶναι, καὶ ἀσθενεῖν, καὶ νοσεῖν. Οὐκ ἄρα ἡ εὐκρασία τοῦ σώματος ἐστὶν ἡ ψυχή. „ Πῶς οὖν φυσικαί τινες κακίαι, καὶ ἀρεταὶ τοῖς ἀνθρώποις „ ἕπονται; τοῦτο ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἀληθῶς κράσεως γίνεται. Ὡς γὰρ φυσικῶς οἱ ὑγιεινοὶ καὶ νοσώδεις εἰσὶν ἐκ „ τῆς κράσεως, οὕτω τινὲς φυσικῶς πικρόχολοι ὄντες, ὀργίλοι εἰσὶν, ἄλλοι δειλοὶ, ἄλλοι καταφερεῖς. Ἀλλ' ἔνιοι „ κρατοῦσι, καὶ περιγίνονται· δῆλον δὲ ὅτι τῆς κράσεως „ κρατοῦσιν. Ἄλλο δέ ἐστι τὸ κρατοῦν, καὶ ἄλλο τὸ κρατούμενον, ἄλλο ἄρα κράσις, καὶ ἄλλο ψυχή.

Θεώρημα ΙΗ'.

§. ψλά. „ Ἐντελέχειαν τοῦ καθ' ἡμᾶς ὀργανικοῦ σώματος τὴν λογικὴν ψυχὴν λέγεσθαι δώσομεν.

Ἐντελέχειαν γὰρ τὸ εἶδος λέγεσθαι δώσομεν, ᾧπερ ἀλλήλων τὰ ὁμογενῆ διαφέρει. (1) Καὶ ἥτις ἐστὶ τῷ ἔχοντι πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν ἐνέργεια. (§. ρλγ'.) Ἀλλὰ μὴν διὰ τῆς λογικῆς ψυχῆς, τῶν ἀλόγων ζώων διακρίνεται ἄνθρωπος, καθ' ἣν καὶ τῶν πολλῶν καὶ καλῶν ἐκείνων εὐμοιρεῖ δυνάμεων, (§. χξή. κτ. Δί ὅλου τοῦ Α'. Κεφ.) αἷς γνωστικῶς τε, καὶ ζωτικῶς ἐνεργεῖ. Ἄρα κτ.

Σχό-

(1) Φιλόπ. ἐν Β'. Περὶ Ψυχ. καὶ οἱ παῖδες.

Σχόλιον.

§. ψλβ'. Ἄτε δὴ καινοπρεπῆ τινα τῷ ὄντι, καὶ παρ' οὐδενὶ τῶν πρὸ Ἀριστοτέλους ἐν χρήσει γενομένην τὴν φωνὴν τῆς ἐντελεχείας, οἱ μὲν ὡς ἀσαφεστέραν κακίζουσιν, οἱ δὲ καὶ ὡς ἄτοπον διακωμῳδοῦσιν· ἐνδελέχειαν, εἰσὶν οἳ (1) μετωνόμασαν ἐπὶ τὸ διηνεκές τε καὶ ἀδιάλειπτον κατὰ τὴν ἀεικινησίαν τῆς ψυχῆς ἀπιδόντες. Οἱ δὲ (2) ἀπαραποίητον τὴν φωνὴν διετήρησαν εἰς ἡμᾶς παραπέμψαντες. Φέρεται δὲ καὶ Ἑρμόλαόν τινα, τοὐπίκλην βάρβαρον, οὕτως ὑπεσφαδάσαι πρὸς τὴν τοῦ λεξειδίου σύνεσιν, ὡς ἀπεγνωκότα πως τῶν ἀνθρώπων, ὑπὸ κακοδαίμονος (πρέποντι ἑαυτῷ δηλονότι τῷ Καθηγεμόνι χρησάμενον) αἰτῆσαι τὴν διασάφησιν. Καὶ perfectihabiam μυηθέντα διερμηνεῦσαι. (3) Καὶ ὁ Ἄγγλος δὲ Βαρνέτιος (4) τὴν Entelechian vocem barbaram, et ambiguam, et immortalitatis dubiæ προσεῖπεν, φωνὴν βάρβαρον, καὶ ἀμφιβαλλομένην, καὶ τὸ τῆς Ἀθανασίας καθιστῶσαν ἀμφισβητήσιμον. Ἔοικε δὲ μηδὲ τῷ Πλωτίνῳ πάνυ τι ἐγκεκρίσθαι τὸν ὅρον „ Εἰ δεῖ τῷ ὀνόματι τούτῳ χρῆσθαι (5) „ γράφοντι. Ὁ γεμὴν Σκαλίγερος, εἰ καὶ μὴ Ἕλλην, ἀλλ' ἑλληνικόν τι ἔφρασε πάντως, παρὰ τὴν ἐν, καὶ τὸ τέλος, καὶ τὸ ἔχειν ἐτυμολογήσας τὴν λέξιν (6), ὧν τὸ μὲν φησί, τὸ ἐν σώματι ὡς μέρος ἀνθρώπου τὴν ψυχὴν εἶναι δηλοῖ. τοῦθ' ὃ τοῖς Πλατωνικοῖς ἡ ἐμψυχία οἶμαι ἐδήλου· (7) τὸ δ' ὅτι τελειωτικὴ τοῦ σώματος γίνεται, τὸ δ' ὅτι ὑπ' αὐτῆς τῷ σώματι καὶ τὸ δύνασθαι, μαθὼν ἴσως παρὰ Φι-

---

(1) Κικέρων Τυσκουλ. Ζητημ. Βιβλ. α'. Κεφ. ι'.

(2) Οἱ Ὑπομνημ. καὶ οἱ Σχολας.

(3) Ὅρα ἐν Διαλέξει Φυσικοκελτικῇ πρὸ τῆς Φυσικ. Μουσχιμβροεκίου Κεφ. β'. §. 29.

(4) Αὐτόθι.

(5) Ἐν τῷ περὶ Ἀθανασ. Ψυχῆς παρ' Εὐσεβ.

(6) Ἐν Γυμνάσμασι Τμήμ. γ'.

(7) Παρὰ Πορφυρίῳ, καὶ ἄλλοις.

Φιλοπόνῳ (1) ὅτι παρὰ τὸ ἐν, καὶ τὸ τέλειον, καὶ τὸ συνέχειν. „ Καὶ γὰρ ἑνώσεως ἐστὶ τῇ ὕλῃ τὸ εἶδος αἴτιον, καὶ „ τελειώσεως· ἐπεὶ καὶ τελειότης ἐστὶ τοῦ ὑποκειμένου, καὶ συ-„ νέχει αὐτό· ἢ ἄλλως, τὸ ἐν τῷ τέλει εἶναι· ἐν ᾧ γὰρ ἕ-„ καστον ἔχει τὸ εἶναι, ἐν τούτῳ καὶ τὴν οἰκείαν τελειότητα. Καὶ ἡ μὲν δύναμις τῆς φωνῆς αὕτη. Οὐδεὶς δ' ἂν ἐπιμέμψαιτο δικαίως Ἀριστοτέλει τὸ καινοπρεπὲς τοῦ ὀνόματος, εἰ μὴ φθάσας ἀποδείξειε μὴ συνᾷδον τοῖς πράγμασιν. Ἔφεται γὰρ δήπου τοῖς σοφοῖς ὀνομαθέτοις εἶναι, ὡς Πλάτων ἐν Κρατύλῳ φησίν. Εἶναι δὲ καὶ πάνυ προσφυῶς ἔχον ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ τῆς ἐντελεχείας ὄνομα, διά τε τὰ εἰρημένα, καὶ ὅτι διασῶν τῶν τελειοτήτων οὐσῶν, τῶν μὲν πρώτων, οἷαι αἱ καθ' ἕξιν, τῶν δὲ δευτέρων, οἷαι αἱ κατ' ἐνέργειαν, καὶ τῶν μὲν αὖθις χωριστῶν, τῶν δὲ ἀχωρίστων, ὡς παρὰ τοῖς ὑπομνηματισταῖς ἐστιν ἰδεῖν, ἅπαν εἶδος ψυχῆς, καὶ δύναμιν πᾶσαν, οὕτως ὑφ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συμπεριλαβεῖν ὁ Σταγειρίτης ἔσχεν ὀνόματι. Κἂν γὰρ ἡ κατὰ τὴν ψυχὴν δύναμις, ἀργοῦσα ποτὲ εἴη ὡς ἐν ὕπνοις ἡ αἴσθησις, καὶ, ἅπερ αὐτῷ Ἀριστοτέλει κατά τινας δοκεῖ, καὶ ὁ νοῦς, κατὰ τὸ Β. δυνάμει, ᾗ φασί, καὶ ὃ Α΄. ἐστὶν ἐνεργείᾳ. Κἂν ἐν διηνεκεῖ τε καὶ ἀπαύστῳ κέοιτο ἐνεργείᾳ (ὃ περὶ τοῦ Νοῦ πολλοὶ ὑπειληφότες εἰσὶ τῶν ὕστερον) ὡς αἱ ζωτικαὶ δυνάμεις ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν, καὶ ἐπὶ τῶν φυτῶν ἴδια αἱ φυτικαὶ, ὃ καί τοι Β΄. ὂν ἐνεργείᾳ, τὸ γοῦν πρῶτον ἐξ ἀνάγκης προϋποτίθησιν, ἐξέσται πάντως πρώτην ἀποκαλεῖν ἐντελέχειαν τὴν ψυχήν· τοῖς μὲν ὅτι οὐ Β΄., τοῖς δὲ, ὅτι διὰ τὴν Α΄. ἢ Β΄. Ἄλλως τε ἐπεὶ τὸ Α΄. καὶ Β΄. ἐπὶ τοῦ εἴδους τοῦ οὐσιώδους λέγειν οὐκ εὔλογον τῷ ἐξ Ἀφροδισιάδος δοκεῖ, προσῆκε δὲ καὶ ταῖς δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις προσχρήσασθαι εἰς ἔκθεσιν τῆς ψυχῆς, παρεὶς τὸ πεφυκὸς σημαίνειν θάτερον, μετέλαβεν τὴν ἐντελέχειαν τὴν δυναμένην ἑκάτερον. Εἶτα καὶ τὸ συμβεβηκὸς (καθάπερ ὁ Φιλόπονος φησὶν) εἶδος ἂν κληθείη· οἷον προγάστορα τὸν Σωκράτην τὸ εἶδος γενέσθαι

(1) Ἐν Ὑπομνήμ. εἰς τὸ Περὶ Ψυχ.

θαι ἀκούομεν. Τὸ δὲ συμβεβηκὸς τελειότης οὐκ ἔστιν (οὐσιώδης δηλ.) ἡ δὲ ψυχὴ τελειότης, ἔδει ἄρα διὰ τῆς ἐντελεχείας, τὴν τελειωτικὴν κατ' οὐσίαν οὖσαν τῶν ἐμψύχων ψυχὴν γνωρισθῆναι. Καὶ ἐπὶ τούτοις δέ, (ὃ καὶ μάλιστα σημειῶδες.) ἡ ἐντελέχεια, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀχωρίστου τοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ τοῦ χωριστοῦ ἐπιστήμης λέγεται εἶδος. „ἔστι γὰρ τελειότης (1) καὶ ὁ Κυβερνήτης τοῦ πλοίου, καὶ τὸ τῆς σαρκὸς εἶ„δος, τοῦ τῆς σαρκὸς σώματος. Ἐπεὶ δὲ τὴν ψυχήν, οἱ μὲν ὡς οὕτως, οἱ δ' ὡς ἐκείνως ἔχειν ὑπειλήφασιν, αὐτῷ δὲ καὶ τῶν ψυχῶν, τὰς μὲν μὴ ἀχωρίστους εἶναι τοῦ σώματος ἐδόκει, τὰς δὲ οὐδὲν κωλύειν χωρίζεσθαι (2), ἔνθεν τοι ὀνόματι τούτῳ πάνυ προσηκόντως ἐχρήσατο, οἷον ἀδιαφοροῦν εἴη τῇ δυνάμει πρὸς τὴν ἑκατέρου ἐκδήλωσιν. Οὐχὶ τὸ ἄπορον τοῦ πράγματος τῷ ἀσαφεῖ τοῦ λόγου περιστέλλων ἐνταῦθα, οὐδ' ἐξιστάμενος τὸν ἔλεγχον, καὶ ὥσπερ αἱ σηπίαι τὸ δυσθήρατον, ὥς φησί τις, ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ ποριζόμενος, πρᾶγμα δὲ πολύτροπον, οἵαν τὴν ψυχήν, πλατυτέρῳ περιαμπέχων ὀνόματι. Διὸ οὐδ' ὧν Πλωτῖνος περὶ τῆς ἐντελεχείας (3) πρὸς Ἀριστοτέλην ἐπαπορεῖ πιθανὸν εὑρίσκω οὐδέν, οἷον μὴ εὐχερῆ τὴν ἐπίλυσιν ἐπιδέχεσθαι, οὐδὲ τοῦ Πορφυρίου ἀκούων (4) „πῶς οὐκ αἰσχρός, „λέγοντος, ὁ ἐντελέχειαν τὴν ψυχὴν τιθεὶς λόγος (καίτοι οὐ δυσκινήτως μὰ Δία πρὸς αἰσχύνην ἔχων αὐτός) οὐδὲ βραχὺ γοῦν αἰσχυντιῶν ὑπαισθάνομαι.

Θεώρημα ΙΘ΄.

§. ψλγ΄. „Ἐντελέχειαν τοῦ φυσικοῦ ὀργανικοῦ σώματος, „τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀχώριστον εἶναι διισχυρίζεσθαι ἄ„πορον.

Ἡ

(1) Φιλόπον. Ὑπομν. Εἰς Β΄. Περὶ Ψυχ.
(2) Ἀριστ. ἐν Λ. Μεταφυσ.
(3) Ἐν τῷ Περὶ Ἀθανασ. Ψυχ.
(4) Πορφύρ. πρὸς Βόηθον.

Ἡ γὰρ ἀχώριστος ἐντελέχεια ἐνυφέστηκεν ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῷ σώματι, καθ' ἑαυτὴν ὑποστῆναι μὴ ἔχουσα. (ἐξ ὑποθ.) Ἀδύνατον δὲ τῇ ἐνύλῳ οὐσίᾳ, τὴν ψυχὴν οὕτως ἐνυφεστηκέναι. (§. ψκη.) Ἄρα κτ.

Πορίσματα.

§. ψλδ'. Πρῶτον τοιγαροῦν ἡ λογικὴ ψυχὴ, καθ' ἑαυτὴν ἔσαι ὑφισαμένη, καὶ ἀναλυθεῖσα τοῦ σώματος. (§. συβ'.)

§. ψλε'. Β'. Κἀντεῦθεν, καὶ (§. ψγς'. ψγζ'.) καὶ §. σκζ'. καὶ ρπε'.) οὐσία πρώτως καὶ κυριώτατα.

Σχόλιον.

§. ψλς'. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἀδυνάτως ἔχει, τὸ καθ' αὑτὸ ὑφίστασθαι δυνάμενον, καὶ χωριστὸν εἶδος, συναφθὲν τῇ ὕλῃ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν σχέσιν ἀναδεξάμενον, εἰδικὸν συνθέτου γενέσθαι φύσεως, ἐν ἄλλοις που (§. ρμη'. ρμθ'.) δέδεικται. Ὡς δὲ ἡ λογικὴ ψυχὴ τοιαύτη ἐστὶν, οὐκέτι οἶμαι ἀμφήριστον. Ἐπεὶ καὶ ἐν ὕλῃ ἀνεφάνη τὸ εἶναι μὴ ἔχουσα ἀχωρίστως· (§. ψκη. ψκθ'. ψλ'.) καὶ ἐντελέχεια ἀνεδείχθη τὸ φυσικὸν ὀργανικὸν σῶμα κινοῦσα, καὶ πληροῦσα (§. ψλα'. ψλβ'.) οὐκοῦν ἀχώριστος οὖσα αὐτοῦ (§. ψλγ'.) καθ' ἑαυτὴν δὲ μάλα ὑφίστασθαι πεφυκεῖα (§. ψλδ'.) καὶ οὐσία κυριώτατα, καὶ πρώτως τυγχάνουσα. (§. ψλε'.) ῥᾴδιον δὲ συνιδεῖν ἔσαι, ὅπως καὶ τὰ τοῦ εἴδους ἐν ἀνθρωπίνῳ πλοῦσα σώματι, ἡμῶν πρὸς τοῦτο κατὰ τὰ ἀχώριστα τῶν εἰδῶν, οὕτω τῇ ὕλῃ ὑποβρύχιος γίγνεται, ὡς ταύτης αὐτὰ ἰδίας ἀμοιρεῖν ὑποστάσεως, διασκεψαμένοις τὴν τῆς λογικῆς ψυχῆς πρὸς τὰ λοιπὰ εἴδη διαφοράν. Τὰ μὲν γὰρ, εἰ καὶ οὐσιώδη καλεῖται, ὡς ἄρα συστατικὰ τῆς τοῦ συνθέτου οὐσίας γινόμενα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οὐσίαι αὐθύπαρκτοι εἰσὶν, (§. ρμδ'.), καὶ αὐτοσχήματα ὄντα, τρόποι δέ τινες, καὶ διαθέσεις, καὶ δυνάμεις τὴν ὕλην χαρακτηρίζουσαι, καὶ διορίζουσαι. (§. χα'. χβ'.) Ἡ δὲ ὅτι ἐστὶ, καὶ οὐσία αὐθύπαρκτος (§. ψλδ'. ψλε'.)

ψλϵ.) Καὶ τὰ μὲν τῷ κατ' αὐτὰ οὐσιώδει λόγῳ τὴν ὕλην εἰδοποιεῖ, καθ' αὐτὴν οὖσαν ἀνείδεον· ἡ δὲ σωματικῶς ἤδη μεμορφωμένην, οὐ τῇ οὐσίᾳ τῇ ἑαυτῆς, ταῖς δ' ἐνεργείαις, ἐπιγινομένη πλειοῖ, ζῶσα τε αὐτὴν, καὶ αἰσθήσεως, καὶ νοῦ δεκτικὴν, ἐπακτῷ ἀποφαίνουσα. Ἄριστα τὸν λόγον τῆς διαφορᾶς ὁ Φιλόπονος ἡμῖν ὑποτίθησιν. Ἡ „ γὰρ ἐντελέχεια, φησὶ, λέγεται, καὶ ἐπὶ τοῦ εἴδους τοῦ ἀ„ χωρίστου τοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ τοῦ χωριστοῦ. Ἔστι γὰρ τε„ λειότης, καὶ ὁ Κυβερνήτης τοῦ πλοίου, καὶ τὸ τῆς σαρκὸς „ εἶδος, τοῦ τῆς σαρκὸς σώματος. Ἀλλ' ὁ μὲν χωριστὸς ὢν „ τοῦ πλοίου, μόνην τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν, τελειωτικὴν ἔ„ χει τοῦ πλοίου· τὸ δὲ τῆς σαρκὸς εἶδος, καὶ καθόλου τὰ „ ἔνυλα εἴδη αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ ἑαυτῶν (τῷ οὐσιώδει δηλ. λό„ γῳ) τελειωτικά ἐστι τῶν ὑποκειμένων. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ „ τῶν ψυχῶν, ἡ μὲν ἄλογος ψυχὴ, καὶ ἡ φυτικὴ ἀχώρι„ στον ἔχουσα τὴν οὐσίαν τοῦ ὑποκειμένου, καὶ μηδὲ ἐνεργῆ„ σαι χωρὶς τοῦ ὑποκειμένου δυναμένη, αὐτὴν τὴν οὐσίαν „ ἔχει τελειωτικὴν αὐτοῦ· ἡ μέντοι λογικὴ ψυχὴ, οὐ τῇ „ οὐσίᾳ, ἀλλὰ τῇ ἐνεργείᾳ μόνῃ τελειοῖ τὸ ζῶον· τῇ βου„ λήσει γὰρ ἑαυτῆς κινεῖ αὐτὸ τοιῶσδε, ἢ τοιῶσδε, ὡς ὀρ„ γάνῳ τῇ ἀλόγῳ ψυχῇ χρωμένη.

Θεώρημα Κ'.

§. ψλζ'. „ Τῶν τὰ Ἀριστοτέλους ἀκριβοῦν, ἐν τοῖς ἰ„ δίοις αὐτῶν ὑπομνήμασι, πρόθεσιν ποιουμένων, οἱ τοῦτον „ εἰς ἐντελέχειαν ἀχώριστον τὴν λογικὴν ψυχὴν ὑπειλη„ φότα διερμηνεύοντες, ἢ ὅτι πορρωτάτω τῆς διανοίας τοῦ „ ἀνδρὸς βάλλουσιν, ἢ ἐπίτηδες διαβάλλουσιν· ὧν τὸ μὲν „ εὐηθείας, τὸ δὲ κακοηθείας ἐπίσημον τῆς ἐσχάτης.

Δείκνυται δὴ ἐξ αὐτῶν αὐτοῦ τῶν ῥημάτων ὧδε.

Α'. Ἐν τῷ Λ τῆς Μεταφυσικῆς, τὰ ἔνυλα τῶν εἰδῶν ἀχώριστα τῆς ὕλης εἶναι ἀποφαινόμενος, τὴν λογικὴν ψυχὴν σαφῶς τῶν ἄλλων ὑπεξαιρεῖ. Φησὶ γὰρ „ τὰ δ' ὡς ὁ λόγος, „ (ἤτοι τὰ εἰδικά.) ἅμα· ὅτε γὰρ ὑγιαίνει ὁ ἄνθρω„ πος, τότε καὶ ἡ ὑγίεια ἐστί. Καὶ τὸ σχῆμα τῆς χαλκῆς

„ σφαί-

„ σφαίρας ἅμα, καὶ ἡ χαλκῆ σφαῖρα. Εἰ δὲ καὶ ὕστερόν τι „ ὑπομένει σκεπτέον· ἐπ' ἐνίων γὰρ ὐδὲν κωλύει, οἷον εἰ „ ἡ ψυχὴ τοιῦτον, μὴ πᾶσα, ἀλλ' ὁ νῦς. Διὰ δὲ τῦ νῦ τὴν ἐν ἀνθρώπῳ λογικὴν σημαίνειν ἀεὶ φιλεῖ, ὡς οἱ ἐξηγηταὶ κοινῇ ἐξειλήφασιν. Ἄλλως δὲ, καὶ τίνα νῦν ἄλλον ἐνταῦθα νοεῖν παρέχοιτο, ἢ τὸν ἐν ἡμῖν, ὃν ψυχῆς τι εἶδος καὶ αὐτὸν βύλεται εἶναι „ ψυχὴ, λέγων, μὴ πᾶσα, „ ἀλλ' ὁ νῦς. καὶ περὶ ὃ, εἰ ὕστερον ὑπομένει, ὡς ὑπὸ ζητήματι πίπτον, σκεπτέον εἶναι ἠξίωσεν;

Β'. Ἐν Α'. περὶ Ψυχῆς· „ ὁ δὲ νῦς ἔοικεν ἐγγίνεσθαι, „ φησὶν, ὐσία τις ὖσα, καὶ ὐ φθείρεσθαι· ὃ δὴ χαρίεν ὁ Σιμπλίκιος, ὕτως ἡρμήνευσε. „ Τὴν δὲ ἀνθρωπίνην ψυ„ χὴν, ἣν νῦν καλεῖ, ἐγγίνεσθαι φησὶ τῷ σώματι, ἀλ„ λὰ ποτὲ, καὶ ὡς χωριςὴν· ὅπερ ἀλλαχῦ φησὶν ἐπει„ σιῦσαν. Καὶ ὐσίαν τινὰ εἶναι ἀποφαίνεται, ὐχ ὅτι μὴ „ αἱ ἄλλαι ψυχαὶ ὐσίαι (ἤτοι λόγοι ὐσιώδεις)· πᾶσα „ γὰρ ζωὴ ὐσία, ἀλλ' ὡς ἄϋλον ὑπάρχυσαν, καὶ καθ' αὐ„ τὴν ὑφεςῶσαν. Τὸ δὲ τὶς πρόσκειται, ἵνα τὴν πρὸς „ τὰς ἀεὶ μενύσας, ἐν ἑαυταῖς ὕφεσιν αὐτῆς δηλώσῃ. Οὕ„ τω γὰρ καθ' αὐτὴν ἀσώματος, καὶ ἄϋλος, ὡς ποτὲ, καὶ „ σώματι ἐγγινομένη, καὶ εἰς ὕλην ῥέπυσα, ὐ φθείρεσθαι. Οὕτως ὖν σαφὴς ἡ Ἀριςοτέλυς ἐν τύτοις περὶ τῆς ψυχῆς δόξα, ὡς καὶ τὸν Ἀλέξανδρον (ᾗ φησὶν ὁ Φιλόπονος) ἀν„ τιβλέψαι μὴ δυνάμενον πρὸς τὰ προφανῶς ὑπὸ Ἀριςο„ τέλυς λεγόμενα, ὁμολογεῖν μὲν ἑκόντα καὶ ἄκοντα τὸν νῦν „ Ἀθάνατον εἶναι, ἐπεὶ μὴ εὗρεν ἄλλην ἐξήγησιν τῷ ῥη„ τῷ ἁρμόζυσαν, σύμφωνον τῷ ἑαυτῦ σκοπῷ.... ταύτην δὲ μόνην παραμυθίαν εὑράμενον, τὴν ἐκ τῦ ἑξῆς χωρίυ, ἔνθα Ἀριςοτέλης περὶ τῦ αὐτῦ Νῦ λέγων „ ὁ δὲ νῦς ἴ„ σως, φησὶν, θεῖον τε καὶ ἀπαθές ἐςι, ταύτης δράξασθαι ἀμφοῖν, ὡς αὐτῷ τὸ θνητόψυχον κατασκευαζύσης, καὶ εἰπεῖν ὅτι περὶ τῦ Θείυ Νῦ, τυτέςι τῦ Θεῦ αὐτῦ, ὁ λόγος ἐςίν. Ὅσῳ δὲ ψυχρὰ, καὶ ὅσῳ ἀπᾳδὰ, τῦτε Ἀριςοτέλυς αὐτῦ, καὶ τῆς ἀληθείας, ταῦτα τὰ τῦ Ἀφροδισιέως ἐςὶν, ὐ χαλεπὸν συνιδεῖν ἐντεῦθεν ἐπισκεψαμένοις. „ Α'. γὰρ εἰ „ τὸν νῦν Ἀριςοτέλης τῦτον φησὶν ἐγγίνεσθαι, πῶς περὶ Θεῦ τις λέγειν ἐκεῖνον ὑποτοπήσειεν, τῦ μὴ πεφυκότος ἐγ-

γίνεσθαι σώματι; Καὶ ἀεὶ μὲν ὄντος, ὅπερ ἐστὶ, μηδὲν δὲ μηδέ ποτε γινομένου; Β΄. „ἐπεὶ δὲ προσέθετο, ὅτι καὶ οὐσία „τις, καὶ ὅτι οὐκ ἔοικε φθείρεσθαι. τίνα εἶχεν ὑπονοίας λόγον τοῦ ὑφειμένως οὕτω περὶ τῆς θείας ὑπερουσιότητος εἰπεῖν, καὶ μεθ᾽ ὑπενδοιασμοῦ περὶ τοῦ ἐν τῷ ἀκροτάτῳ, καὶ ἀπειροτελείῳ ἀφθάρτου διαλεχθῆναι; Γ. τί δὲ καὶ τὸ τοῦ Νοῦ ὄνομα εἰς τὸ τῆς ψυχῆς μετέλαβε μετὰ μικρὸν, προσθεὶς „ὅτι τὸ γῆρας, οὐ τῷ τὴν ψυχὴν πεπονθέναι τι, κτ. ἢ οὐχὶ ἄντικρυς ἑρμηνεύων αὐτὸς τὰ αὐτοῦ, κατάδηλος γίνεται, ὡς περὶ τοῦ κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν νοῦ, (ἤτοι τῆς κατ᾽ αὐτὴν διανοητικῆς δυνάμεως) φιλοσοφεῖ, ἐκθειάζων τε αὐτὴν, καὶ πάθους παντὸς κρείττονα ἀποφαίνων, καὶ τῶν ἄλλων τῆς ψυχῆς εἰδῶν ἀντιδιαστέλλων, τῶν συμπασχόντων σαφῶς καὶ συνδιαπιπτόντων τοῖς σώμασιν; Δ΄. κατασκευάζων δὲ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ προτεθὲν αὐτῷ, τοῦτο δὲ ἦν, τὸν νοῦν μὴ φθείρεσθαι, καὶ τεκμήριον παραθέμενος τὸ „μὴ φθοράν „τινα πάσχειν αὐτὸν ἐκ τῆς κατὰ τὸ γῆρας ἀμαυρώσεως, πῶς οὐκ ἂν εὐήθης εἴη, καὶ τῷ ὄντι παγγέλοιος, εἰ ἐντεῦθεν προσυπανδύειν τῷ ὑπερτάτῳ Θεῷ τὴν ἀφθαρσίαν νομίσειεν; Ἀλλὰ γὰρ σαφὲς οἶμαι (καθὰ καὶ ὁ Φιλόπονος φησὶν) „ὅτι συκοφαντοῦσι τὸν Ἀριστοτέλην, ὅσοι θνητὴν „λέγειν αὐτὸν τὴν ψυχὴν ὑπονοοῦσι.

Γ΄. „Ὁ δὲ νοῦς ἴσως (φησὶ) θειότερόν τι, καὶ ἀπα„θές ἐστιν. Ἔνθα ὁ Φιλόπονος „οὐχ ὡς ἀμφισβητῶν τὸ „ἴσως προσέθηκεν, ἀλλ᾽ ὡς μήπως τελείως ἀποδείξας... „μάταιοι ἄρα οἱ ὑπονοήσαντες αὐτὸν θνητὴν αὐτὴν δο„ξάζειν. Ἐν οἷς ἔτι καὶ τόδε τις ἐπιστήσας εἴποι, ὡς πολλῷ εὐλογώτερον, τὸ περὶ τῆς ψυχῆς φαίνεται ὑποδιστάζειν, εἰ ἀπαθὴς οὖσα ἐστὶν, ἢ περὶ τοῦ Θεοῦ, τὸ μὲν γὰρ ἦν τοῦ πᾶσαν ἄλλην ψυχὴν εἰδότος ὑπὸ πάθεσιν οὖσαν, καὶ πῶς εἰς φθορὰν ἀποκλίνουσαν· τὸ δὲ μόνου ἂν εἴη, τοῦ ἅμα ταῖς κοιναῖς ἐννοίαις συνεξεπτυχότος καὶ τὸν ἐγκέφαλον.

„Δ΄. Εὐλογώτατον γὰρ εἶναι τοῦτο, φησὶ, (περὶ τοῦ νοῦ „λέγων.) πρεσβύτατον καὶ κύριον κατὰ φύσιν. Εἰ γοῦν πρεσβύτατον τοῦ σώματος καὶ ἀρχικὸν, πῶς οὐ χωριστὸν, καὶ μηδόλως ἐκείνου τὸ εἶναι ἐξηρτημένον; τὸ γὰρ ἀχώριστον, οὐδὲ

πρε-

πρότερον, οὐδ' ὕστερον, ἅμα δὲ, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς Μεταφυσικοῖς περὶ τῶν εἰδῶν σαφῶς ἀποφαίνεται. Ἔνθα μοι πάλιν σκόπει, μηδένα λόγον γίνεσθαι περὶ τοῦ Θεοῦ οὐδ' ἐνταῦθα. (ὡς αὖτις φαίη, τὸν τοῦ Φιλοσόφου νοῦν διαστρέφειν πειρώμενος.) Τὸ γὰρ τῇ ὕλῃ τε καὶ τοῖς ἐνύλοις τῶν παθῶν προστιθέντα, τῆς πρεσβυτέρας ἀξιοῦν ἐθέλειν τὸ θεῖον, ὕβρεις ἄντικρυς οὖσα, κομιδῇ ἀθέου τε καὶ ἀλόγου ἂν εἴη φρονήματος ἔλεγχος.

Ε'. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ χωριστὴ τοῦ σώματος, „ἢ μέρη τινὰ αὐτῆς, εἰ μεριστὴ πέφυκεν, οὐκ ἄδηλον. Μέρη τοίνυν ψυχῆς ἐνταῦθα τίνα ποτὲ ἄλλα ἐκδεξόμεθα, ἢ ἃ μόρια ἐν ἄλλοις κατονομάζει; μόρια δὲ ψυχῆς, ὡς ἐξ αὐτοῦ εἰσβάλλειν ἐστὶν, αἱ δυνάμεις. Αὗται δὲ εἰσὶν ἡ θρεπτικὴ, ἡ αὐξητικὴ, ἡ αἰσθητικὴ, ἡ διανοητικὴ, ἡ βουλητική. Τὸ γοῦν τινὰ τῶν μορίων μὴ εἶναι χωριστὰ, οὐκ ἄδηλον ἔχει, ἀλλ' ὡς ἔοικε τῶν προδηλοτάτων. Τὸ ἄρα τινὰ μὴ ἀχώριστα εἶναι, ἐξ ὧν ὑπολαμβάνειν δοκεῖ, ἄδηλον. Λέγει γὰρ καὶ ἐχομένως· „οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιά γε χωρι„στὰ εἶναι οὐδὲν κωλύει. Τίνα δ' ἂν εἴη ταῦτα; εἰ μὴ τὸ μόριον τοῦ νοῦ φαίνεται, καὶ αὐτὴν τὴν λογικήν; Ὁ δ' αὐτὸς, καὶ ἐπὶ παραδείγματος τὸ αὐτὸ ἐπαναλαβὼν φησὶν „ἔ„τι δὲ ἄδηλον λέγων, εἰ οὕτως ἐντελέχεια τοῦ σώματος ἡ „ψυχὴ, ὥσπερ πλωτὴρ πλοίου. Καὶ Ἀλέξανδρος μὲν αὖθις κἀνταῦθα, ἁρπάσας τὸ ἄδηλον, προδήλως ἐφίετο ψυχοκτονεῖν, ὑπενδοιάζειν λέγων τὸν Ἀριστοτέλην, καὶ μὴ μετὰ πληροφορίας ἀποφαίνεσθαι. Ἀλλ' ἐπιστῆσαι ὤφειλεν, ὅτι ἄδηλον εἶπεν, ὡς μήπω περὶ τῶν λογικῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων καθ' αὑτὸ διειλεγμένος, ὡς μήπω κατασκευάσαι τὸ προκείμενον φθάσας. Ἐπεὶ μικρὸν προελθὼν, καὶ περὶ τῶν ταπεινοτέρων τῆς ψυχῆς μορίων πραγματευόμενος, καὶ ταῦτα „ἔνια κατασκευάσας ἀχώριστα ἀλλήλων εἶναι τῷ τόπῳ, „περὶ τοῦ νοῦ, καὶ τῆς θεωρητικῆς δυνάμεως; φησὶν, οὐδέ„πω φανερόν. Τὸ δὲ πρὸ τῆς ἀκριβοῦς δείξεως, ἐνδοιάζοντι ἐοικέναι ἐπιεικῶς φιλόσοφον.

„Ϛ'. Ἀλλ' ἔοικε, φησὶ, ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι, καὶ „τοῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ „φθαρτοῦ. (τί τούτου ἐναργέστερον;) Τὰ δὲ λοιπὰ μόρια

„ τῆς ψυχῆς, φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι οὐκ ἔστι χωριστά, κα-
„ θάπερ φασί τινες.

„ Ζ΄. Περὶ δὲ τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ ἕτερος λόγος. Οὐδ' ἐνταῦθα ὑγιές τι ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος φησὶ, αὐτὶ τοῦ θείου νοῦ, τὸν θεωρητικὸν ἐκδεχόμενος· τὸν γὰρ θεωρητικὸν τοῦ ἐν ἡμῖν πρακτικοῦ, τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ὁ Φιλόσοφος ταυτίζων, ταῖς δ' ἐνεργείαις διαστέλλων, ἐν ἡμῖν τε εἶναι αὐτὸν, καὶ ἡμέτερον ἀποδείκνυσιν. „ Ἕτερος δὲ φησὶ περὶ τούτου λό-
„ γος· ὡς καὶ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ Ε. τῆς Μεταφυσικῆς Φυσικοῦ
„ μὲν ἐστὶ τὸ διαλεχθῆναι περὶ ψυχῆς οὐ πάσης, ἀλλ' ὅ-
„ ση μὴ ἄνευ τῆς ὕλης, τοῦ γὰρ Θεολόγου τὸ περὶ τῶν χω-
„ ριστῶν εἰδῶν διαλέγεσθαι. Ἐξ ὧν συναγαγεῖν ἔνι ὀρθώτατα, ὡς οὐ πᾶσα ψυχὴ τῶν οὐκ ἄνευ τῆς ὕλης ἐστὶν, ἀλλ' ἔστι καί τις, καθ' ἑαυτὴν ἀμιγὴς, ἧς ἰδιάζουσα τοῖς θεολογοῦσιν ἡ σκέψις, ὧν ἐστὶ τὸ περὶ τῶν χωριστῶν εἰδῶν διαλέγεσθαι.

Η΄. Ἐν τῷ Γ. τῶν περὶ ψυχῆς προθέμενος περὶ τούτου ζητῆσαι μάλιστα, „ καὶ τὴν ἀπορίαν στήσας περὶ τοῦ μο-
„ ρίου τῆς ψυχῆς, ᾧ γινώσκει τε ἡ ψυχὴ καὶ φρονεῖ, πότερον χωριστὸν ὂν αὐτὸ τυγχάνει, εἴτε καὶ μή; ἐπιφέρει ὡς ἐπαναγκες „ ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι· ὥσπερ φη-
„ σὶν Ἀναξαγόρας ἵνα κρατῇ, τοῦτο δ' ἐστὶν ἵνα γνωρίζῃ. Φανερὸν δὲ ὅτι Ἀναξαγόρας χωριστὸν πάντῃ τὸν νοῦν τῆς σωματοειδοῦς φύσεως ὑπετίθετο, οὐσία ἄυλον εἶναι τιθέμενος. Ἄρα κτ. Προσεμπεδοῖ δὲ τὴν περὶ τούτου δόξαν ἣν ἔχει Ἀριστοτέλης, καὶ κατωτέρω ἐπαγαγὼν περὶ τοῦ αὐτοῦ
„ νοῦ, ὡς οὐδὲ μεμίχθαι αὐτὸν εὔλογον τῷ σώματι, ὅπερ
„ ἰσοδυνάμον ἐστὶ τῷ κατ' Ἀναξαγόραν, ἀμιγῆ εἶναι τοῦ
„ σώματος.

„ Θ΄. Καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς χωριστὸς, φησὶ, καὶ ἀμιγής. (ἢ οὐχὶ τοῦτο σύμφωνον τῷ μικρὸν ἀνωτέρω, ὅτι οὐδὲ μεμίχθαι εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι;) „ Καὶ χωρισθεὶς δὲ ἐστὶ μό-
„ νον τοῦθ' ὅπερ ἐστί..... Καὶ τοῦτο μόνον ἀΐδιον καὶ ἀθά-
„ νατον.

Ι΄. Τελευταῖον δὲ, ὅτι τὸ τῆς Ἀθανασίας πρεσβεῖον τῇ λογικῇ ψυχῇ Ἀριστοτέλης ἣν ἀπονέμων, αὐτὸς ἐξ ὧν ἐν Α΄. τῶν Ἠθικ. Κεφ. ιβ΄. λαμπρότατα μαρτυρεῖ· ζητῶν γὰρ ἐν ἐκεί-

ἐκείνοις περὶ τῶν ἤδη ἀναλυσάντων, εἰ τῶν ἐπὶ γῆς φίλων μεμνημένοι εἰσὶ, καὶ τοῖς τύπων πράγμασιν, εὖ, ἢ ἄλλως πως ἔχουσιν, ἐφηδόμενοι, ἢ ἐπαχθόμενοι διαπλοῦσιν, οὐδὲν οἶμαι τοῦ λοιποῦ οὐδ' ἴχνος ὑπονοίας ἐᾷ, τοῦ μὴ ὁμόλογόν τε καὶ ἀναμφήριστον ἐγνωκέναι τῆς ψυχῆς τὸ ἀσώματον, καὶ ἀθάνατον.

Θεώρημα ΚΑ'.

§. ψλη. „ Η λογικὴ ψυχὴ τῶν οὐσιωδῶς ἐστὶν ἁπλῶν.

Τοιοῦτο γὰρ, οὗ γνώρισμα οὐσιῶδες ἡ ἀϋλία, τὸ νοερὸν, καὶ καθ' αὑτὸ τῆς ὕλης ἀπηλλαγμένον. (§. υιζ'.) Ἀλλαμὴν ἡ λογικὴ ψυχὴ τοιαύτη οὖσα διὰ πολλῶν ἐδείχθη. (§. ψκϛ'. ψκζ'. ψκη. ψκθ'. ψλ'. ψλγ'. ψλζ'.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΚΒ'.

§. ψλθ'. „ Η λογικὴ ψυχὴ φυσικῇ γενέσει, φύσιν οὐκ „ ἔχει παράγεσθαι.

Οὐσία γὰρ ἐστὶν (§. ψλϛ.) ἀσώματος (§. ψκϛ'.) καὶ οὐσιωδῶς τῆς ἁπλότητος εὐμοιροῦσα (§. ψλη.), ὥστε ἐκ προϋφεστῶτος, ὡς ἐξ ὑποκειμένου οὐκ ἂν σχοίη τὴν γένεσιν. (§. υκα. υκβ.) Τὸ δὲ φυσικῇ γενέσει παραγόμενον, ἐκ προϋφεστῶτος ἐστὶ, φύσει γὰρ μεταβάλλοντι (§. φπϛ.) δισσαίτιοες ἐξ ἀνάγκης ἔνεισιν ἀρχαὶ (§. φπθ'.) ἡ μὲν ὡς ὕλη προϋποκειμένη, ἡ δὲ ὡς εἶδος. (§. φϟ'.) Ἡ ἄρα λογικὴ ψυχὴ, φυσικῇ γενέσει, κτ.

Θεώρημα ΚΓ'.

§. ψμ'. „ Η λογικὴ ψυχὴ φυσικῇ φθορᾷ οὐ διόλλυται.

Καὶ γὰρ καὶ ἡ κατὰ φύσιν φθορὰ μεταβολήτις ἐστὶ καὶ αὐτὴ φυσική. (§. φπϛ.) Παντὶ δὲ τῷ οὕτω μεταβάλλοντι

σύνεσιν ὕλη καὶ εἶδος (§. φπθ΄. φγ΄.)· ψυχῆς δὲ τῆς λογικῆς ὀσιωδῶς ἁπλῆς ὅσης (§. ψλα.) γνώρισμα ἡ ἀϋλία. (§. υιζ΄.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψμα΄. Τῶν κατὰ φύσιν γενέσεών τε καὶ φθορῶν, ἐπάναγκες τὴν λογικὴν ψυχὴν ὑπερτέραν εἶναι καὶ κρείττονα, ὅτε ἐκ μερῶν συγκροτουμένην, (§. ψθ΄.) οὔτε ἀλλοίωσιν οὐδεμίαν ὑφισαμένην, τῶν σωματικῶν. (§. ψιζ΄. ψιη.) οἵαν πρὸ τῶν ὀλοσχερῶν ἐκείνων μεταβολῶν ἡγεῖσθαι, τῇ καθ' ἡμέραν πείρᾳ καταμανθάνομεν. Ἄλλως τε καὶ εἰ φθοραῖς ὑπείκουσα ἔστι καὶ αὐτή, καὶ ἀλλοιώσεσιν, εἴπε ἀφ' ἑαυτῆς εἶχεν ἂν τὸ οὕτω μεταβάλλειν, ἢ τοῦτο πεφύκοι ἂν ὑπὸ τῶν περισοιχούντων αὐτὴν σωμάτων ἐπηρεαζομένη, καὶ πάσχουσα· ὑπὸ τίνος δ' ἂν, ἢ τοῦ ὅπερ ἐνδέδυκε, μᾶλλον εἰκὸς, μεθ' οὗ καὶ τῆς ἀμέσου συναφείας ἔτυχεν; Ἀλλὰ γὰρ ἕκασον ἑαυτοῦ σωςικὸν, καὶ πρὸς διαμονὴν τὴν ἰδίαν ῥέπον ὅλαις δυνάμεσι· ψυχὴ δὲ ἀσώματος ὅσα, τίνα ποτ' ἂν ὑπὸ τῶν σωματικῶν πάθοι ἐπήρειαν, τῶν κινήσεσί τε καὶ προσβολαῖς ἐπιδρᾷν πρὸς ἄλληλα οἵων ὄντων, ταῖς πρὸς αὐτὴν περατουμέναις τὰ σώματα; ὑπὸ γὰρ τοῦ εἰδοποιουμένου αὐτῇ καὶ κινουμένου, οὐδὲν μᾶλλον παθεῖν δυνήσεται, ἢ ὑφ' ἑαυτῆς πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῆς ἐπείγεσθαι ὄλεθρον. Αὐτὸς οὖν τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς τὸν νοῦν ἐνερείδων, καὶ λογισμοῖς ἀγόμενος τοῖς δικαιοτάτοις, ὅπου μοι δοκῶ ὅλος τοῦ δόγματος γίγνεσθαι, τοῦ τὴν ἀθανασίαν τῇ ψυχῇ πρυτανεύοντος, ὡς εἴγε μονονουχὶ φωνὴν ἀφιεῖσαι ἀκούοιμι, συνηγορούσαν ἑαυτῇ τὸ ἀνώλεθρον. Καί πως τοῖς ὑπὸ φθορᾷ συγκαταπάξαι πειρώμενος, εἰς σῶμα οἶδα αὐτὴν μεταποιῶν, καὶ ὧν ἔχει δυνάμεών τε καὶ ἐνεργειῶν ἀποφαίνων ἥττονα· τοὐναντίον δὲ μηδεμιᾶς, ὧν ἀμοιρεῖν αὐτὴν οἶδα, καὶ πέπεισμαι ἀποσερῶν, νοερὰν δέ τινα φύσιν ὅσαν ἐπιγινώσκων, ἀσώματον, ἀμιγῆ, καὶ ἀπαθῆ ἐκ τοῦ ἀκολούθου, καὶ φθορᾶς οἱασοῦν ἀνευρίσκω κρείττονα· πᾶν γὰρ (ὡς καὶ Πρόκλος συνάγει

„ (1) τὸ

„ (1) τὸ ὁπωσοῦν διαλύεσθαι, καὶ ἀπόλλυσθαι δυνάμενον, ἢ „ σωματικόν ἐστι, καὶ σύνθετον, ἢ ἐν ὑποκειμένῳ τὴν ὑπό- „ στασιν ἔλαχε. Καὶ τὸ μὲν, διαλυόμενον, ὡς ἐκ πολλῶν „ ὑπάρχον φθείρεται· τὸ δὲ ἐν ἑτέρῳ εἶναι πεφυκὸς, τοῦ „ ὑποκειμένου χωριζόμενον ἀφανίζεται εἰς τὸ μὴ ὄν. Ἀλ- „ λαμὴν ἡ ψυχὴ καὶ ἀσώματος ἐστὶ, καὶ ἔξω παντὸς ὑπο- „ κειμένου ἐν ἑαυτῇ οὖσα, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα „ (§. ψκζ'. Ἀριθμ. ΙΒ'.), ἀνώλεθρος ἐστὶν ἄρα, καὶ ἄφ- „ θαρτος. Εἰσὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλοι παρὰ τὸν προτεθέντα λόγον, (ὃς καὶ κράτιστος εἶναι μοι δοκεῖ) οἷς ἄλλος ἄλλῃ τὴν ἀθανασίαν τῇ ψυχῇ, δεῖξαι προσοῦσαν πεφιλοτίμηται, ὡς ἥδιστα ἑκάστου τὸν παρ' ἑαυτοῦ οἷον ἔρανον συνεισενηνοχότος, ἅτε δὴ περὶ δόγματος λίαν αὐτοῖς διαφέροντος.

Καὶ γάρ τοι Α'. καὶ ἐκ τῆς σωματικῆς ἄλλης φύσεως, τὰς πίστεις προβάλλονται, καὶ εἰ οὐδὲν φασὶν, οὐδὲ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ὧν ἐν διηνεκεῖ ῥοῇ καὶ ἀπορροῇ τὸ εἶναι, ἢ σῶμα εἰς τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς εἶναι ἐξαπήει οὐδέποτε, οὐδ' αὖ ἐξαπείη· οὐδὲν γὰρ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ γενόμενον παντελῶς θνητὸν (2) τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων, οὐδεμιᾶς, οὐδὲ τὸ τυχὸν εἰς τὸ μὴ ὄν, ὥσπερ οὖν οὐδ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἀγαγεῖν ἐξισχυούσης, πῶς τοῦτο συμβαίνειν ἔπειτα φήσομεν, οὐσία τις τῶν σωμάτων πολλῷ τιμιωτέρα οὔσῃ, καὶ κρείττονι, ἢ τοσούτῳ τῶν φυσικῶν παθῶν ἀπήλλακται, ὅσῳ τῆς ἐνύλου φύσεως ὑπερίδρυται; τ' ἄλλα μὲν γὰρ, ἅτε δὴ φύσει σύνθετα, εἰμὴ τὸ εἶναι, τὸ γοῦν ποιῶς πως ἔχειν τῷ εἴδει, κἂν διαιρέσει καὶ ἀναλύσει μεταβάλλοι ἐξετόμενα· ψυχὴ δὲ, αὐτὸ τοῦτο εἶδος οὖσα ἁπλούστατον, πῶς ἂν μὴ θᾶττον ἢ τοῦ εἴδους, αὐτῆς ἔξω γένοιτο τῆς τοῦ ἁπλῶς εἶναι ἕξεως; Οὕτω δέ τοι ἔχουσα, τίνος οὐκ αὖ χείρων τῶν σωμάτων, ἐφ' ὧν καὶ τοῦ ὡ δέπως εἶναι κινουμένου, τὸ ἁπλῶς εἶναι ἀκίνητον; Ἄριστα τῷ λόγῳ τῷ δὲ ὁ Σω-

(1) Ἐν Θεολογικ. Στοιχειώσ. Κεφ. ρπϛ'.

(2) Ἀξίθεος ἐν Διαλόγῳ Αἰνείου Γαζαίου, ὃς ἐπιγράφεται Θεόφραστος.

ὁ Σωκράτης πρὸς Σέβητα, καὶ Σιμμίαν ἐχρήσατο. (1) „Ἀ-
„ ρ' ἐχὶ σώματι μὲν ταχὺ διαλύεσθαι προσήκει, ψυχῇ δὲ
„ αὖ τὸ παράπαν ἀδιαλύτῳ εἶναι, ἢ ἐγγύς τι τέτε; πῶς
„ γὰρ ἔ; ἐννοεῖς ἐν ἔφη ὅτι ὅταν ἐπειδὰν ἀποθάνῃ ὁ ἄν-
„ θρωπος, τὸ μὲν ὁρατὸν αὐτῦ σῶμα, καὶ ἐν ὁρατῷ κεί-
„ μενον, ὃ δὴ νεκρὸν καλῦμεν, ᾧ προσήκει διαλύεσθαι, καὶ
„ διαπίπτειν, καὶ διαπνεῖσθαι, ἐκ εὐθὺς τέτων ἐδὲν πέ-
„ πονθεν, ἀλλ' ἐπιεικῶς συχνὸν ἐπιμένει χρόνον, ἐὰν μέν-
„ τις, καὶ χαριέντως ἔχων τὸ σῶμα τελευτήσῃ, καὶ ἐν τοιαύ-
„ τῃ ὥρᾳ, καὶ πάνυ μάλα. Συμπεσὸν γὰρ τὸ σῶμα, καὶ τα-
„ ριχευθὲν, ὥσπερ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ταριχευθέντες, ὀλίγε
„ ὅλον μένει ἀμήχανον ὅσον χρόνον. Ἔνια δὲ μέρη τε σώ-
„ ματος, καὶ ἐὰν σαπῇ, ὀςᾶτε, καὶ νεῦρα, καὶ τὰ τοιαῦτα
„ πάντα, ὅμως ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀθάνατα ἐςὶν, ἢ ἔ;
„ ναί. Ἡ δὲ ψυχὴ ἄρα τὸ ἀειδὲς, τὸ εἰς τοιῦτον τόπον
„ ἕτερον οἰχόμενον, γενναῖον, καὶ καθαρὸν, καὶ ἀειδῆ, εἰς
„ ἅδε ὡς ἀληθῶς παρὰ τὸν ἀγαθὸν καὶ φρόνιμον Θεὸν, οἷ,
„ ἂν Θεὸς ἐθέλῃ, αὐτίκα καὶ τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἰτέον. Αὕτη
„ δὲ δὴ ἡμῖν ἡ τοιαύτη, καὶ ἕτω πεφυκεῖα ἀπαλλαττομένη
„ τε σώματος εὐθὺς διαπεφύσηται, καὶ ἀπόλωλεν, ὡς φα-
„ σὶν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι; πολλῦ γε δὴ ὦ φίλε Κέβης
„ τε, καὶ Σιμμία.

Β'. Τὸ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν τῷ σώματι μὴ συνεκλείπειν ἐκλείποντι, καὶ ταῖς ἡλικίαις μαραινομένῳ μηδαμῶς συμμαραίνεσθαι, πτέρυγα δέτινα ἔσαν ἐλευθεριάζειν, καὶ μᾶλλον ὅσῳπερ ὑπὸ γήρως ἐκεῖνο πιεζόμενον καταπίπτει, πολλοῖς τε ἄλλοις, καὶ τῷ Ἀριςοτέλει, τε Ἀθάνατόν τι εἶναι καὶ θεῖον τὸν ἐν ἡμῖν νῦν, ὡς ἐ φαύλητις ἐλήφθη ἀπόδειξις.

Γ'. Καὶ μὴν καὶ αἱ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι, περὶ τὰ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντα ςρεφόμεναι, καὶ ἐξ ἀρχῶν αἰδίων, γνώσεις ἄλλας, καὶ ταύτας ἀσφαλεςάτας συνάγεσαι, καὶ ἐδὲ μόνα τὰ ἐν τῷ ἐνεςῶτι ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὰ πάλαι ποτὲ γε-

(1) Πλάτ. ἐν Φαίδωνι.

γεγονότα, καὶ τὰ ἐσόμενα μετὰ πολὺ μετιοῦσιν, τάς τε ἐν αὐτῇ δυνάμεις, καὶ οὐσίαν ἐκ τοῦ ἀκολούθου τὴν κατ᾽ αὐτὴν τεκμαίρεσθαι παρέχονται τοιαύτην, οἵαν τῶν τοῦ χρόνου μέτρων ὑπεραπταμένην, ἐπέκεινα γίγνεσθαι· τὰ γὰρ ἄλλα, ὅσα τῆς τοῦ χρόνου φορᾶς ἐστὶ πρὸς τὸ παρὸν πέφυκε ὁρᾶν, καὶ οὐδ᾽ ἐπὶ βραχὺ ὑπὲρ τὸ ἐνεστηκὸς ἅλλεσθαι.

Δ'. Καὶ *μέντοι καὶ ἡ τῆς ἀθανασίας ἀνθρώποις ἐνοῦσα ἔφεσις, ἣν οὐδεὶς ἂν μὴ οὐχὶ ἑαυτῷ συνειδέναι ἔξαρνος γένοιτο,* (§. *χπθ'.*) λαμπρόν τι *ἔοικεν εἶναι τοῦ πράγματος* μαρτύριον, *τοῖς μὴ τὴν φύσιν μάτην, οὐδὲ εἰκῇ δρᾶν πεπιστευκόσιν, οὐδὲ τὸν* Δημιουργὸν *κακίζειν ἑτοίμως ἔχουσιν, ὡς ἵμερον ἐνιέντα τινάλλως ἀγαθοῦ τοσούτου, τοῖς μηδέποτε καταλήψεσθαι μέλλουσιν.* Ἤτοι γὰρ *μὴ δυνάμενος, ἢ μὴ βουλόμενος ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος* ὀφθήσεται *παίζων τὰ καθ᾽ ἡμᾶς, ἐπὶ τὰ* ὑπὲρ ἡμᾶς *ἀποφαίνων διακενῆς χαίνοντας.*

Ε'. Ἡ *οὐχὶ τουτὶ καὶ τοῖς λόγοις τῆς προνοίας ἐστὶ μάλιστα συνῳδόν, τὸ ἄλλην εἶναι ἀποκειμένην λῆξιν μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγήν, ἐν ᾗ τὸ κατ᾽ ἀξίαν ἑκάστῳ ἀποδοθέν, τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀνωμαλίαν ἡ δίκη εἰς ἰσότητα καταστήσειεν;*

ϛ'. Ἀλλὰ *γάρ, καὶ ἡ τοσούτων* Ἐθνῶν *σύμφωνός τε καὶ εἰς ταὐτὸ συμπνέουσα δόξα, τῶν ἐν μέρει* Θρησκείας, *τὰς εἰς ᾅδου ἀποκειμένας εὐθύνας, ἀεὶ θεμένων, ἃ δὴ πάντα μονονουχί, δημοσίᾳ τισὶ βασανισταῖς τὰς τῶν μὴ καλῶς βεβιωκότων ψυχάς, διατριβῇ δέ τινι μακαριωτάτῃ, τὰς τῶν ὁσίως ἐκδεδημηκότων, παρέδωκαν φέροντα, φωνὴ οἶμαι καὶ αὕτη τίς ἐστιν ἱερά, παρὰ δικασταῖς ἐχέφροσιν, ἢ μὴ τοῦτον ὅρον ζωῆς ἡμῖν περιγράφουσα, τὴν τοῦ συνθέτου ἀνάλυσιν.*

Θεώρημα ΚΔ'.

§. *ψμβ'.* „Η *τῶν* λογικῶν *ψυχῶν προϋπαρξις, ὅτι*
„ *μὲν οὐκ ἀδυνάτως ἔχει δώσομεν· ὅτι δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο,*
„ *ἐνεργείᾳ ἐστὶ προϋπαρξις αὐτῶν, ὡς πλάσμα ἄντικρυς*
„ *διαπτύσομεν.*

Τὸ ὑπάρχον, πρὶν ἢ ὑπάρξαι, δυνατὸν ἐστὶ τῆς ὑπάρξεως τυχεῖν. (§. ρϙβ΄.) Ὑπάρχει δὲ ἡ ψυχὴ συνημμένη ἤδη τῷ σώματι, ἀλλ' οὐκ ἀχωρίστως. (§. ϡλγ. ϡλδ. ϡλϛ΄.) Δυνατὸν ἄρα ἦν αὐτὴν ὑπάρχειν, καὶ πρὶν, ἢ αὐτὴ τοῦ σώματος· τὸ δὲ προΰπαρξις ἂν εἴη. Οὐκ ἄρα ἀδυνάτως ἔχει, κτ. Ο. Η. τὸ Α΄.

Πλάσμα δ' ἂν εἴη, τὸ αὐτὸ λόγου, ὅς ἂν ἀποχρήσειε πεῖσαι, ὡς οὕτως ἔχει, προτιθέμενον. (§. λζ΄. λθ΄.) Προσδεῖ γὰρ ἐπὶ παντὸς πρὸς τῷ δυνατὸν εἶναι, καὶ ἄλλων ἔτι λόγων, οἷς ἂν πιστωθείη, ἔχειν αὐτὸ ἤδη, καὶ τὸ ὑπάρχειν. (§. μζ΄. μη΄.) Λόγος δὲ φέρεται τῷ ὄντι οὐδεὶς ὁ κατασκευάζων τὰς ἐν ἀνθρώποις ψυχὰς περιεῖναι, πρὶν ἂν ἐνοικισθῶσι τοῖς σώμασιν. Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ϡμγ΄. Τὰς ψυχὰς ἁπάσας ἀπ' οὐρανόθεν ὑπὸ Θεοῦ εἰς γῆν κατενεχθῆναι, Πυθαγόρας μὲν ἐν Ἕλλησι πρῶτος, κἀκτοῦτου οἱ περὶ Πλάτωνα, καὶ Ὠριγένης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ὕστερον (1) ὁ κακῶς πλατωνίσας, ἐτόπησαν. Ὅρος δὲ αὐταῖς τῆς εἴτε ἀποικίαν ταύτην, εἴτε καὶ ὑπερορίαν χρὴ λέγειν, οὐχ ὁ βραχὺς οὗτος τοῦ ζῆν ἀνθρώπῳ ἑκάστῳ ἀφωσιωμένος χρόνος, ἄλλη δὲ ἄλλος, ὡς ἂν ἧττον δι' ἀρετῆς καθαιρομέναις, ἢ μοχθηρίας περιουσίᾳ εἰς τὸ χεῖρον διατεθείσαις, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, τὰ τῶν περιόδων συμβαίνοι σφίσι παρατείνεσθαι πλαζομέναις. Ἔνθεν τῇ προϋπάρξει, παρὰ πόδας τὸ μηδὲν ἧττον τὴν ἀτοπίαν, εἰμὴ καὶ χεῖρον δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως προσετέθη. Καὶ αἱ ψυχαὶ τοῦ λοιποῦ ὡς ἐκεῖνοι, ἄλλο ἐξ ἄλλου σῶμα ἀμείβουσαι, καὶ ἀνδρὸς ἐκ γυναικὸς, καὶ ἀνάπαλιν, καὶ νὴ Δία ἐξ ἀνθρωπείου κτηνῶδες, καὶ τοὐναντίον, οὔποτε τῆς ἄλης ἀπολήγουσιν, ἕως οὗ καιροὶ, οὕτω φάναι, καθάρσεως αὐταῖς

(1) Ἱερώνυμ. Τόμ. ϛ΄. Σελίδι 642.

ταῖς πληρωθῶσιν. Ἔστι δὲ οὐ πρώτου Πυθαγόρου τὸ ἐπινόημα, ἀρχαιότερον δὲ ἐκείνου, εἰς πολὺ πάνυ καὶ χρόνου μῆκος, καὶ χώρας εὖρος ἐκνικῆσαν τε καὶ διαδοθέν. Καὶ γὰρ καὶ παρ' Ἰνδοῖς Ξηνιάχην τινὰ, φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενον φέρουσιν, ἔτεσί που χιλίοις πρὸ τῆς Οἰκονομίας γενόμενον, τῆς ἀτόπου καθηγήσασθαι δοξασίας. Καὶ τοῦτον παρὰ Σινοῖς τοῖς παρηκολουθηκόσι τῷ δόγματι, ὀκτάκις μὲν χιλιάκις γεννηθέντα, τοσάκις δὲ τὸ ζῆν ἐπὶ γῆς αὐτῆς μεταμείψαντα, εἰς ἐλέφαντα τὸ ἔσχατον, λευκὸν ἀκριβῶς τὴν χροιὰν ἀναβεβιωκέναι. (1) Ἐντεῦθεν οὖν καὶ Χαλδαίοις ἐπιπολάσαι τὸ δόγμα, καὶ Πέρσαις, καὶ Ἑβραίοις, καὶ Αἰγυπτίοις, καὶ Ἕλλησιν αὐτοῖς, καὶ παρὰ πολὺ κρατυνθὲν, τοῖς πλείστοις ἔστι γε καὶ καθ' ἡμᾶς, τῶν πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα τετραμμένων Ἐθνῶν, ἐν μέρει θρησκείας πρεσβεύεται. Καί τοι οὐδὲ βραχέος γοῦν, ὅσον εἰπεῖν ὑποφαίνοντος λόγου, οὐκ αἰσθήσεως μαρτυρούσης, οὐ συνειδήσεως πειθούσης, οὐκ εἰκασίας τινὸς τὸ παράπαν ἐναγούσης εἰς τοῦτο, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ὀρθῶν λογισμῶν προσισταμένων. Α'. „ Εἰ ἀργῆτις ἦν
„ πρὶν καταβῆναι, καὶ περιττὴ χρόνον τοσοῦτον ἡ ψυχὴ, καὶ
„ οὐκ ἔδειξεν ἐνεργείᾳ τὴν δύναμιν· οὐδὲ ἔγνω ὅπερ εἶ-
„ χε· ταύτῃ γὰρ κατιοῦσα κερδαίνει. Ἀργοτέρα δὲ μαλ-
„ λον ἡ ἀρίστη.... Εἰ δ' αὖ τις διωρισμένη αὐτὴ προειρ-
„ γάζετο, ὕστερον ἐπειδὴ κατέβη, κενὴν, καὶ ἔρημον, καὶ ἐν
„ ἀργείᾳ τὴν ἑαυτῆς χώραν καταλέλοιπεν. Αἱ μὲν γὰρ
„ ἄλλαι δυνάμεις ἅματε προῆλθον, καὶ ἐπάχθησαν, οὐ δεῖ
„ ἑκάστην, καὶ ὅ,τι χρὴ λειτουργεῖν, καὶ διακονεῖν, καὶ ὑπηρε-
„ τεῖν, καὶ φυλάττειν, τὴν δὲ ἀνθρωπίνην ψυχὴν μακρόν-
„ τινα χρόνον ἐν ἀργίᾳ καθίσαντες, ὀψέποτε δεσμῶτιν,
„ εἰς σῆμα τὸ σῶμα πέμπουσιν· καίτοι τὴν γῆν αὐτῇ
„ διακοσμεῖν προστέτακται. Ἐπεὶ οὐδὲ ἀνθρώπου εἴη, κἂν
„ παύσῃ τὰ τοῦ Θεοῦ κηρύττειν ὄργια, ὡς μηδένα τόπον
„ ἄθεον παρεωρᾶσθαι. (2) Β'. τίς δ' αὖ ἀναπείσειε λόγος
ποτὲ,

(1) Ὅρα Αὐγουσ. Καλμίτ. ἐν Λεξ. τῆς Ἱερᾶς Γραφ. ἐν λέξει Μετεμψυχ.

(2) Αἰνείας Γαζαῖος ἐν Διαλέγ. οὗ ἐπιγρ. Θεόφρ.

ποτὲ, φύσεις νοεράς τε καὶ λογικὰς οὔσας, τὰς κατὰ τὰς σφαίρας, ἢ ἄλλῃ πη φερομένας αὐταῖς διατριβῆς, οὐδὲν τὸ παράπαν, οὐδὲ τὸ τυχὸν αὐτὰς φέρειν ἴχνος, καὶ ὧν ἐκεῖσε περιοῦσαι ἔδρασαν, ὧν τε ἐνενόησαν (εἰμήτις αὐτὰς τὸν πάντα ἐκεῖνον χρόνον ὑπὸ νυκτὸς αἰδνῆς, ἀεργηλοῖό θ᾽ ὕπνου κατεχομένας, οὐδὲ ζωὴν ὅλως θήσειε, πολλῷ ἂν οὕτω κακοδαιμονεστέρας, ἢ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ὑπερορίαν, ἐκεῖ γενομένας πάντη ἐπιληθῆναι; Ἀλλ᾽ ὁ περὶ μόνα τὰ μαθήματα συμβαίνει αὐταῖς, ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς, ἀναμιμνήσκεσθαι, μὴ τοῦτο καὶ περὶ τὴν διατριβὴν αὐτῶν, τὴν κατὰ τὸν νοερὸν κόσμον γίνεσθαι, ἀλλὰ περὶ ἐκείνην μόνην πλέον ἀμνημονεῖν; Γ'. Κἀν ταῖς μετεμψυχώσεσιν, ἔτι ἀλογώτερον ἔοικε τὸ πάθος· „ τῶν γὰρ ἐκεῖσε, εἰ μηδὲν ἄλλο, τοῦ μέντοι δημιουργοῦ, καὶ τοῦ νοητοῦ κάλλους ἀναμιμνήσκεται, ὅθεν
„ μακρόν τινα χρόνον ἀπέστη· τοῦ δὲ προτέρου βίου, καὶ ἐπι-
„ τηδευμάτων, καὶ παθημάτων, καὶ πατρίδος, καὶ γονέων,
„ πῶς παντελῶς ἐπιλέλησται, ὅθεν χθὲς μετῳκίζετο; (1)
Δ'. τί δὲ καὶ ὁ Θεὸς, ὁ τὰ ἔσχατα, ταῖς ὑπερορίοις ταύταις ψυχαῖς ἐπιτίμια διορίζων, οὐκ ἐκδιδάσκει τοὺς πά-
„ σχοντας ἐφ᾽ οἷς τὰ ἐπιτίμια, ἀλλ᾽ ἀφαιρεῖται τῶν ἁμαρ-
„ τημάτων τὴν μνήμην, ἀκριβῆ τὴν αἴσθησιν τῆς τιμω-
„ ρίας ἐπάγων; τί οὖν ὠφέλησε τιμωρία, τὴν ἁμαρτίαν
„ ἀποκρύπτουσα; τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ παροξύνει, καὶ εἰς
„ ἀπόνοιαν ἐπαίρει· ῥᾳδίως δὲ καὶ δικαίως κακίζει τὸν δι-
„ καστὴν ἐκεῖνος, εἰ φαῦλον μηδὲν αὐτὸς αὐτῷ συνειδὼς,
„ ὑπομένει τὴν τιμωρίαν. (2) Ε'. τίς δὲ καὶ ἡ τῶν ἐν ᾅδου δικαστηρίων ὄνησις αὐτοῖς, καὶ τίς ἡ χρῆσις, κατὰ τῶν ἐπὶ γῆς ἤδη ταῖς συχναῖς περιόδοις, καὶ τοῖς ἀλλεπαλλήλοις μεταγγισμοῖς, (ὡς ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος τὴν ἀποκαλῶν) πάντα πως ῥύπον, καὶ πᾶσαν βδελυγμίαν ἀποθεμένων; ς'. πῶς δ᾽ ἀνεκτὸν καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων, ἀπελέσατα, ἐπίσης ἀνθρώπῳ λέγειν ζώῳ ἡγεμονικῷ καὶ ἀρχικωτάτῳ, τῆς

---

(1) Αἰνείας Γαζ. ἐν Θ. αἰατ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

τῆς ἰσοτίμου ψυχῆς ἀμοιρεῖν δυνάμεως καὶ οὐσίας; οὐ γὰρ αὖ τὸν λόγον εἶποιεν μετατίθεσθαι εἰς ἀλογίαν. „ Οὐ γὰρ „ τὸ λογικὸν τῇ ψυχῇ συμβεβηκὸς, ὡς μεταχωρεῖν, ἀλ- „ λ' οὐσίας διαφορὰ βεβαίως ἱδρυμένη· (1) Θαυμάζειν οὖν ἔπεισιν ὅτι Πυθαγόραι καὶ Πλάτωνες οὕτω τῶν Αἰγυπτίων λήρων ὤφθησαν ἥττονες, ὥστε καὶ ὡς ἐπὶ ἰδίοις ἐπινοήμασιν ἐπ' αὐτοῖς ἐγκομβώσασθαι. (2) Ἡ οὐχὶ λῆροι σαφεῖς, αἱ ἐξ ἀνθρώπων εἰς τὰ τῶν ὄνων σώματα, καὶ λύκων, καὶ ἱεράκων, καὶ ἰκτίνων, καὶ μελιττῶν, καὶ σφηκῶν, καὶ μυρμήκων, κἀκείνων αὖ εἰς ἀνθρώπους τῶν ψυχῶν μετασκηνώσεις, καὶ παρενδύσεις (3). Καὶ αἱ μετὰ μακρὰς περιόδους πτερώσεις αὐτῶν, καὶ ἐπικληρώσεις, καὶ αἱρέσεις δευτέρων βίων (4). Καὶ ἡ μὲν Ὀρφέος ποτὲ γενομένη κύκνου βίον αἱρουμένη, ἡ δὲ Θαμύρου ἀηδόνος, λέοντος δὲ ἡ τοῦ Αἴαντος, ἀετοῦ δὲ ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος, πιθήκου δὲ ἡ τοῦ Θερσίτου (5), καὶ ὅσα ἄλλα Πλάτων αἰγυπτιάζων οὐ μωσαΐζων, καὶ παίζων ἢ φιλοσοφῶν τοῖς βιβλίοις αὐτοῦ παρενέσπειρεν; „ Οἷς καὶ πι- „ στεύειν ἡμᾶς παρακαλεῖ (6) ἄνευ τινὸς ἀποδείξεως. Καὶ ἅπερ (ᾗ φησὶν Εὐσέβειος (7) „ οὐδὲ καιρὸς ἀπελέγχειν, „ ὅτι μηδὲ αὐτὸς δι' ἀποδείξεων ἐνεχείρισε τῷ προβλήμα- „ τι. Καὶ περὶ ἃ οὐδ' αὐτοὶ οἱ τοῦ Πλάτωνος μυσταγωγοὶ, ἔχουσί τι φάναι σαφὲς οὐδὲ σύμφωνον, τῶν μὲν (οἷοι Πλωτῖνος, καὶ Ἀρποκρατίων, καὶ Βόηθος, καὶ Νουμήνιος) τὸν λύκον λύκον, καὶ ὄνον τὸν ὄνον, ἐπὶ λέξεως παραλαβόντων, τῶν δὲ μετ' αὐτοὺς (οἷοι Πορφύριός τε καὶ Ἰάμβλιχος) τὸν μὲν ὄνον εἰς ὀνώδη τρόπον, καὶ τὸν λύκον εἰς τὸν λυκώδη, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως, μεταλαβόντων· τῶν δὲ πως (οἷοι Συριανός τε καὶ Πρόκλος) τὴν ἀνθρωπείαν ψυχὴν ἐπὶ τίσει τῶν

(1) Αἰνείας Γαζ. Διαλόγ. Θεόφρ.
(2) Ἡρόδ. Βιβλίῳ Β'. Διόδωρ. Σικελιώτ. Βιβλ. Ε'.
(3) Ἐν Φαίδωνι.
(4) Ἐν Φαίδρῳ.
(5) Ἐν Πολιτ.
(6) Παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Προπαρασκ. Βιβλ. ιγ'. Κεφ. ιϛ'.
(7) Αὐτ. Αὐτ.

τῶν πεπλημμελημένων, ἐν ἧτινι τῶν κτηνῶν συνδεδέσθαι καὶ περιμένειν, τοῖς μὲν τετράποσιν εἰ τύχοι συμβαδίζουσαν, καὶ συννεμομένην, συννηχομένην δὲ τοῖς νηκτοῖς, συνιπταμένην δὲ τοῖς πτηνοῖς, καὶ τῷ μὲν μύρμηκι συνοικονομοῦσαν, συμβομβοῦσαν δὲ τῇ μελίσσῃ, ἢ τῇ σφηκὶ, τῷ δὲ βατράχῳ συμβρεκεκεκίζουσαν. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς ταῦτα ἔτι γε τοῦτο ἐπειπὼν παύσομαι, ὡς παναληθέστατον εἰρῆσθαι δοκοῦν, ὅτι Πλάτων οὕτω περὶ ψυχῆς φιλοσοφεῖ ἀμέτρως τι- „ μῶντι αὐτὴν, καὶ βλασφημῶν. (1) τὸ μὲν Θεοῦ δηλονότι ἀποφαίνων ὁμοίαν, τὸ δὲ οὐκ ἔστιν ὅτῳ τῶν ἀτιμοτάτων ζώων μὴ παρατιθέμενος. Νεμεσίῳ δὲ αὖθις ἐκεῖνο αὖτις νεμεσήσειε κἀνταῦθα πάνυ εἰκότως, ὅτι καὶ Χριστιανὸς ὢν, καὶ τοῖς ἔσωθεν λογίοις, οὐδὲν ἧττον, ἢ τῇ θύραθεν παιδείᾳ ἐντεθραμμένος, οὕτω προθύμως μετ' Ὠριγένους τοῦ πλατωνικοῦ κρατῆρος ἐσπάσατο, τὴν τῶν ψυχῶν προύπαρξιν ἄδην καταπιὼν, ὡς καὶ Εὐνομίῳ ἐπεγκαλεῖν „ οὐσίαν τὴν ψυχὴν „ ἀποδεδωκότι ἀσώματον ἐν σώματι κτιζομένην. (2) Ἀσύμβατα ἀμέλειτοι ταῦτα εὑρίσκων, ὡς τὸ μὲν σύμφωνον ὂν τῷ πλατωνικῷ δόγματι, τὸ ἀσώματον, τὸ δὲ τῇ Ἀριστοτέλους δόξῃ, τοῦ ἐντελέχειαν ἀχώριστον τὴν ψυχὴν (ἥπερ αὐτῷ δοκεῖ.) ὑπειληφότος, τὸ κτιζομένην ἐν σώματι. Α'. γὰρ ὃ συνάγει τὴν ἐν σώματι κτίσιν τῆς ψυχῆς, ἔλεγχον λέγων εἶναι τῆς γενέσεως τῆς κατὰ τὰ σώματα, οὐδὲν ὑγιὲς, τῶν κατὰ φύσιν γενέσεων τῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίας, καθ' ἣν εἰς τὸ εἶναι ἡ ψυχὴ ἀνακαλεῖσθαι λέγεται, πλέον ἢ ὅλοις παρασάγγαις φασὶν, ἀπεχούσης. Β'. οὐδὲ τὰ Μωσέως αὐτῷ (ἥπερ ὑπείληφε) τὸ τῆς προϋπάρξεως δόγμα συνίστησιν, εἰμὴ καὶ τέλεον περιτρέπει. Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ σώματος διάπλασιν, οὐχ ἁπλῶς τὴν ψυχὴν ἐμβεβλῆσθαι γέγραπται, ὡς προοῦσαν μὲν, τότε δὲ πρῶτον εἰσοικιζομένην, ἀλλ' ἐμπεφυσῆσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πνοὴν ζωῆς τῷ ἀνθρώπῳ. Θεοῦ δὲ ἐμφύσημα τί ἄλλο γέ-

(1) Χρυσοσ. Ὁμιλ. α'. εἰς Ἰωάννην.
(2) Ἐν τῷ Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. β'. Περὶ Ψυχ.

νοιτο αὖ, ἡ αὐτὴ δὴ ἡ τῆς ἀΰλου ψυχῆς, ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ κτίσις τε καὶ οὐσίωσις; Γ. δὲ οὐδ' ὁ προστίθησιν, ὡς οὔπως οὔπω πλήρης ὁ Κόσμος, ἀλλ' ἡμιτελὴς ἔτι καὶ νῦν, προσθήκης ἀεὶ δεόμενος, πεντάκις μυρίων γοῦν τὸ ἐλάχιστον, καθ' ἑκάστην ἡμέραν οὐσιῶν νοητῶν προσγινομένων αὐτῷ, καὶ (ὃ χαλεπώτατον αὐτῷ δοκεῖ) παιδιὰ ἄντικρυς παίδων νηπίων ἐν ψάμμῳ, ὅτι ὅταν πληρωθῇ τότε μέλλει διαφθείρεσθαι τὸν Κόσμον, οὐδὲ ταῦτα λόγου τινὸς ἐχόμενα ἐστί. Κόσμου γὰρ πλήρωσις, ἡ ἐξ ἁπασῶν οὐσιῶν, ἐξ ὧν καλλύνεσθαι καὶ κοσμεῖσθαι πέφυκε, συγκρότησις· οὐ γὰρ δὴ καὶ ἡ ἐξ ἀπείρων ἀτόμων, κατὰ τὸ αὐτὸ οὕτω φάναι συνύπαρξις. Κόσμου δὲ φθορὰ Κυρίως εἰπεῖν οὐδεμία ἔσται, ὡς τῇ ἐν ψάμμῳ παιδιᾷ τῶν νηπίων, τὸ κατὰ τὴν συντέλειαν πρᾶγμα εἰκάσαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸ κρεῖττον εἶναι, τῶν ὄντων ἔσται παραλλαγή· ἤδη γὰρ μάλιστα κρατεῖ ἡ φθορὰ, τόδε δὲ ἀντεισενεχθήσεται ἡ ἀφθαρσία. Καὶ νῦν μᾶλλον τὰ γινόμενα τοῖς ἐπὶ ψάμμου ἔοικε γραφομένοις, ἐν βραχεῖ χρόνου σκεδαζόμενά τε καὶ συγχεόμενα· κατ' ἐκεῖνο δὲ πῆξιν ἅπαντα ἕξει, καὶ στάσιν ἑδραίαν τε καὶ ἀκίνητον, καὶ αὐτῆς τῆς ἐπικήρου φύσεως εἰς ἀθεψίαν μεταστοιχειωθησομένης. (1)

Θεώρημα ΚΕ'.

§. ψμδ'. „Η λογικὴ ψυχὴ οὐκ ἔστι τι αἰώνιον.

Τρεπτὸν γὰρ ἡ ψυχὴ ἡ ἀνθρώπου, ὡς διόλου τοῦ Α'. Κεφαλαίου καταφανές. (§. ψζ'.) Καὶ οὐδὲ ἀπειροτέλειον, ἥπου δῆλον, καὶ τοῖς πᾶσιν ὁμόλογον. Τὸ δὲ αἰώνιον, ἅτε δὴ τῆς κατὰ φύσιν λεγομένης διαδοχῆς ὑπεξιδρυμένον, (§. φνζ'. φνή.)

(1) Τὸν γὰρ αἰσθητὸν ὅλον κόσμον ἐπὶ τὸ ἀθάνατον ὁ Δημιουργὸς „ μεταλλάξει, ὥστε συνᾴδειν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀθανασίᾳ, καὶ πάλιν οἰ„ κεῖον γενέσθαι τὸν τόπον τῇ τῶν οἰκούντων εὐδαιμονίᾳ. Ἔδει γὰρ θνη„ τῷ κόσμῳ θνητὸν ζῶον ἐνδιαιτᾶσθαι, ἀθανάτῳ δὲ τὸ ἀθάνατον. Αἰ„ νείας Γαζαῖ. ἐν Διαλέγ. ῷ ἐπιγρ. Θεόφρ.

φιή.) ὐδὲ ῥεπτὸν (§. σιζ'.) κ̀ ἀπειροτέλειον. (§. σιη. σιθ'.) Ἄρα ἡ λογικὴ ψυχὴ, κτ.

Πόρισμα.

§. τμέ. Οὔκουν ἄρα ὐδὲ Θεὸς αὐτὸς ἡ ψυχὴ, ὐδὲ τῆς ὑπερυσίυ ὐσίας, ὔθ' ὡς μέρος, ὔθ' ὡς πάθος. (§. σνς'.)

Σχόλιον.

§. τμς'. Ἐξ ἑνὸς τῦδε τῦ Θεωρήματος, πλεῖστα ὅσα κακῶς κτ̀ Θεῦ ἀνοιχθέντα ἐπιρραπίζεται σόματα. Στωϊκοί τε γὰρ κατασιγῶνται, καὶ οἱ συμμανέντες τῷ Μανιχαίῳ, καὶ τῷ Μαρκίονι, κ̀ ἡ τῶν Πρισκιλλιανιστῶν φάλαγξ (1) φιμῦται, καὶ ψυχὴ ἡ πηγαία τῦ παντὸς, σὺν αὐτῷ τῷ Πλατωνικῷ κράτει (2), ὐδὲν ὅ,τι μὴ φλυαρίαν, κ̀ λέσχης ἀθύρματα νᾶυσα ἐξελέγχεται. (3) Καὶ ὅσοι ἄλλοι ἀπορρῶγας οἷον τινὰς ἀπὸ τῆς ἀκτῖνος κ̀ αἰωνίυ ὑπερυσιότητος ἀποτετμημένας, κ̀ εἰς αὐτὴν πάλιν ἐπανιῦσας, τὰς ἐν ἡμῖν ὐχ ὅπως, ἀλλὰ καὶ τὰς ὅπῃ δήποτε ζωὴς ἀμυδρὰς φαντασίαν ὑποφαινύσας ψυχὰς ὑπειλήφασιν, Ἀρχαῖοί τε κ̀ Νεώτεροι, ἐν οἷς σημαιοφόρον οἷον τακτέον τὸν πολυὺ τὴν ἀθεΐαν Σπινόζαν· (§. χκθ'.) (ὐδὲ γὰρ πάρεργυ ἂν εἴη ἀνδρῶν λήρων ἐπὶ λεπτῦ διεξιέναι κατάλογον, ἀπειροκάλυ κενοσπυδείας, ἢ ὀνησίμυ θεωρίας, ἐκτειβὴν εἰρυμένυς.) ἅπαντες οἷον σκηπτῷ κατενεχθέντι, κτ̀ τὺς ἐν τοῖς μύθοις Τιτᾶνας, τῷ Θεωρήματι καταπεπλήγαται, ἀδικίαν τοσαύτην εἰς τὸ ὕψος λαλήσαντες.

Θεώ-

---

(1) Ἱερώνυμ. Τόμ. Β'. Σελ. 642.
(2) Ἐν Τιμαίῳ.
(3) Ὅρα Θεοδωρ. Θεραπευτ. Ἑλλίωικ. Παθημ. Λόγ. Ε'. Καὶ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρ. Βιβλ. Ε'. τῶν Στρωμ.

Θεώρημα Κϛ'.

§. ψμζ'. „ Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐστὶ δημιουρ-
„ γητή.

Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ αἰώνιον (§. ψμδ'.) οὐδ' ἀναγκαῖον καθ' ὕπαρξιν (§. σβ'.) ἐνδεχόμενον δὲ (§. σγ'.) καὶ ἐξωτερικῶς ἄλλου ἐξηρτημένον ἐςαι (§. αὐτ.), ὑφ' οὗ δηλονότι αὖ ὑπεςαίη. Ἀλλαμὴν γενέσει ἡ ψυχὴ φυσικῇ οὐκ ἂν λάβοι τὸ εἶναι, ὥσπερ τὰ ἐν τῇ φύσει γινόμενα. (§. ψλθ'.) Ἄρα ἐκ τοῦ μηδενὸς μὲν, ὑπὸ μηδενὸς δ' οὐχί. (§. σνθ'.) Αὕτη δ' ἐςὶν ἡ κατὰ δημιουργίαν παραγωγὴ, (§. σξ'.) ἣν μόνη τῇ τῆς ὑπερουσίου οὐσίας δυνάμει (§. σξα. σξβ'.) ὁ λόγος φέρων ἀνέθετο. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψμη'. Ἐκ δὲ δὴ τούτων καὶ ἡ Τερτυλλιανοῦ, et maximæ partis occidentalium, καὶ ἡ τῶν πλειόνων ἐν δυτικοῖς (1), καὶ ἡ Ἀπολλιναρίου (2) καθαιρεῖται δόξα, τῶν ἐκ διαδοχῆς τε καὶ κοινωνίας τῆς ἐξ ἀλλήλων, τὰς ψυχὰς γίνεσθαι ἠγησαμένων. „ Εἰ γὰρ ἐξ ἀλληλογονίας, καὶ φθαρταί εἰσι „ καθάπερ τὰ ἄλλα τὰ ἐκ διαδοχῆς γένους γινόμενα. Εἰ „ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων παράγεται κτίσις ἐςὶ τὸ γιγνόμενον. „ (3) Τὸν μὲν οὖν Αὐγουςῖνον, ἄνδρα ἄλλως καὶ πολλὺν ἐν λόγοις, καὶ ἐπίσημον τὴν εὐσέβειαν, πιςοῦτο τι περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ὑπονενοηκέναι. (4) θαυμάζειν ἔπεισι. Τοῦτο γὰρ ἐπιεικῶς ἐξ αὐτῶν ῥιζῶν, τὸ ἐκείνης ἀσώματον, καὶ ἁπλοῦν, καὶ ἀμερὲς, ἀναιρεῖ τε καὶ περιτρέπει, ὡς παντὶ τῷ ἐπι-

(1) Γερώνυμ. ἔνθα αὐωτ.
(2) Παρὰ Νεμεσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχῆς.
(3) Νεμεσ. Αὐτ.
(4) Αὐγουσ. Περὶ Ἀρχ. τῆς Ψυχ. καὶ περὶ Αὐτεξουσ.

ἐπιςήσαντι τὴν διάνοιαν, ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἀλληλογονίας καταδηλον γίγνεται. (ὅρα §. σνθ΄. σξ΄.)

Θεώρημα ΚΖ΄.

§. ͳμθ΄. „ Τὴν λογικὴν ψυχὴν εἰς τὸ μὴ ὂν ἁπλῶς „ δυνατὸν ἐςἀπῶναι.

Εἰ γὰρ αἰώνιος οὐκ ἔςιν (§. ͳμδ΄.) οὐδὲ τὴν ὕπαρξιν ἐξ ἀνάγκης ἔχουσα (§. σβ΄.) ἐνδεχομένην δὲ (§. σγ΄.) δυνατὴ αὐτῆς ἡ ἀνυπαρξία. (§. αὐτ.) Φθορᾷ δὲ φυσικῇ τούτο οὐκ ἂν πάθοι. (§. ͳμ΄. ͳμα΄.) Εἰς τὸ μὴ ὂν ἄρα δυνήσεται ἐςἀπῶναι. Ὅρα (§. σξγ΄. σξδ΄. σξε΄.)

Σχόλιον

§. ͳν΄. Ἐντεῦθεν καὶ τὴν θρυλλουμένην ἀπορίαν ῥᾳδίως ἐπιλυσόμεθα. Ἣν γὰρ ἀθανάτην αὐτοὶ δι' ἀθανάτοις λόγοις ἀνωτέρω (§. ͳμ΄. ͳμα΄.) ἐδείκνυμεν πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν θεοφορήτων ἀνδρῶν, τὸ γέρας τῆς Ἀθανασίας ἀποςερεῖν ἔδοξαν· τί δὲ ἓνα ἕκαςον λέγειν χρή, ὅπου γε καὶ ὅλη Σύνοδος ἡ Γ΄. μὲν τῶν Κωνςαντινουπόλει, ς΄. δὲ τῶν Οἰκουμενικῶν, ἐν Πραξ. ια΄., οὐχ ὅσον τὴν λογικὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ἀσώματον καὶ νοερὰν δημιουργητὴν φύσιν, μηδαμῶς πλουτεῖν τὸ ἀθάνατον ἀπεφήνατο, τὴν περὶ τούτου ἀνενεχθεῖσαν Ἐπιςολὴν τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου ἀποδεξάμενοί τε, καὶ δοκιμάσαντες, ὡς ἄρα τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀποςόλου εἰρημένῳ (1) „ τὸν Θεὸν μόνον ἔχειν ἀθανα- „ σίαν, συνᾴδουσαν; ταῦτ' οὖν ῥᾳδίαν, φημὶ, ἐπιδέχεται τὴν ἀπαίτησιν. Τὸ μὲν γὰρ φύσει ἀθάνατον, ὅπερ ἐςὶ τοῦ οὐσιώδη τε καὶ ἀναγκαίαν (ὡς εἰπεῖν φιλοσοφικώτερον) τὴν ὕπαρξιν ἔχοντος, μόνῳ τῷ ὑπερουσίῳ καὶ ἀεὶ ὄντι

---

(1) Α, Πρὸς Τιμόθ. Κεφ. ς΄.

ὄντι ἀναθετέον, παρ' ᾧ οὔτε παραλλαγή τις ἐστὶν, οὔτε τι τρο-
πῆς ἀποσκίασμα. Τὴν δὲ ψυχὴν εἰς τὸ ἐκτὸς τοῦ μὴ ὄν-
τος ἐπὶ τὸ εἶναι, (§. ψμζ΄.) καὶ ἀνάπαλιν οὖσαν, ἐπὶ
τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς εἶναι μεταβαίνειν (§. ψμθ΄.) Θεοῦ
τοῦ πανσθενοῦς τῷ νεύματι προσηρτημένην ὑποληπτέον. Τὸ
δὲ δὴ μετουσίᾳ τε καὶ χάριτι ἀθάνατον, ὡς ἀπὸ τοῦ παραγα-
γόντος ἀσώματον αὐτὴν (§. ψκϛ΄. ψκζ΄. κξ΄.) καὶ ἁπλῆν
(§. ψλη΄.) καὶ ἐπὶ τὸ εἶναι συνέχοντος, καὶ αὐτῇ ταύτῃ,
οἷα δὴ καὶ πάσῃ νοητῇ φύσει ἀποδοτέον. Τὸ δὲ δόγμα το-
δὶ τὸ τῆς παρ' ἡμῖν Θεοσδότου Σοφίας, οὐδὲ ἡ ἔξω σοφία
ἠγνόησεν. Τὸ γὰρ πᾶν τὸ γενόμενον πάντως εἶναι θνητὸν,
καὶ φθείρεσθαι, καὶ διαλύεσθαι, καὶ Πλάτωνι δοκεῖ, παρ' ᾧ
ὁ ὑπέρτατος Θεὸς τοῖς ἐξ αὐτοῦ οὐσιωθεῖσιν οὕτως εἰσάγε-
ται δημηγορῶν. „ Θεοὶ Θεῶν, ὧν ἐγὼ Πατήρ τε καὶ Δη-
„ μιουργὸς, ἀθάνατοι μὲν πάμπαν οὐκ ἐστὲ, ἐπείπερ ἐγέ-
„ νεσθε· οὔτι γε μὴν λυθήσεσθαι, τῆς ἐμῆς βουλήσεως κρείτ-
„ τονος θανάτου λαχόντες. Ἐν τούτοις γὰρ πάνυ σαφῶς, τὰ
ἀντιπίπτειν δοκοῦντα, οὐ πάμπαν δὲ ἀσυμφώνως ἔχοντα,
„ ἀμφότερα ἅμα συνάγει καὶ πεποιῆσθαι, καὶ μὴ δια-
„ λύεσθαι, καὶ γενέσθαι, καὶ τοῦ θανάτου κρείττους γίνεσθαι.
„ Τοιαύτη προῆλθε καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, οὐσία λογι-
„ κὴ, ἀεικίνητος, καὶ αὐτεξούσιος, ζωὴν ἐξ αὐτῆς ἔχουσα
„ καὶ σώματι χορηγεῖν δυναμένη, ἃ θνητὸν οὐδὲν ἔλαχεν·
„ ἀλλὰ πάντα ταῦτα τῆς ἀθανασίας ἀτεχνῶς γνωρίσματα.

Θεώρημα ΚΗ΄.

§. ψνα΄. „ Ἡ μὲν οὐσία τις ἀσώματος, καθ' ἑαυτὴν ἡ
„ ψυχὴ, καὶ ὑπόστασιν ἰδίαν κεκλήρωται· ἢ δὲ ψυχή τε, καὶ
„ εἶδος, καὶ ἐντελέχεια, οὐδαμῶς.

Τὸ Α΄. μέρος ἐκ τῶν §. §. ψλγ΄. ψλδ΄. ψλε΄. ψλϛ΄. δείκνυται.

Τὸ Β΄. δὲ ἐκ τῶν §. §. ρμγ΄. ρμδ΄.

Σχόλιον.

§. ψνβ΄. Ψυχὴ μὲν γὰρ λέγεται, ἡ τὸ ὀργανικὸν ἐμψυχοῦσα σῶμα, καὶ ζωὴν ἀποφαίνουσα. Εἶδος δὲ, ἡ τοῦτο συνιστῶσα, καὶ χαρακτηρίζουσα. Ἐντελέχεια δὲ ἡ τελειοῦσα τε καὶ συνέχουσα. Καθ' αὑτὴν δ' ἂν ἔχοι τούτων οὐδὲν, οὐθ' ὅπερ ἂν ἐμψυχώσειεν, οὐθ' ὃ συστήσειεν, οὐθ' ὃ τελειώσειεν· ὥστε οὐθ' ἡ ψυχὴ, οὐθ' ἡ εἶδος, οὐθ' ἡ ἐντελέχεια ἰδιαζούσης ἔλαχεν ἡ ψυχὴ ὑποστάσεως. Ταῦτα γὰρ ἐκ τῆς πρὸς τὸ σῶμα ἔχουσα σχέσεως, τῇ μετ' αὐτοῦ συναφείᾳ συναποτίθεται. Διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ οἱ Σχολαστικοὶ τὸ καθ' ὑπόστασιν αὐτοτελὲς τῇ ψυχῇ τοῦ σώματος ἀναλυθείσῃ προσνέμοντες, ἀφαιροῦνται συνήσης ἐκείνῳ. „ Ὅ,τε θεῖος Δαμα-
„ σκηνὸς, (1) οὔτε ἡ ψυχὴ μόνη λέγεται ὑπόστασις, ἔφη,
„ οὔτε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐνυπόστατα. τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων
„ ἀποτελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων. ὑπόστασις γὰρ κυρίως τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ὑφιστάμενον. ψυχὴ δὲ πάντως ἰδιοσυστάτως οὐκ ἂν ὑποσταίη τὸν λόγον τοῦ ψυχὴν εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὴν διασώζουσα. Ἔνθεντοι τρόπον τινὰ φησὶν ὁ
„ Φιλόπονος (2) καὶ τὴν λογικὴν ψυχὴν ἐντελέχειαν ἀ-
„ χώριστον εἶναι, ὁμολογητέον· ἀμέλει τοι καθ' ὃ τοῦτο αὐτὸ
„ ἐστὶν ἐντελέχεια. Τὰς γὰρ ἐνεργείας καθ' ἃς τελειοῖ τὸ
„ ζῶον κοσμοῦσα αὐτὸ πῶς, ἢ ποιῶς, ἀχωρίστως ἔχει τοῦ
„ σώματος. Ἐξελθοῦσα γὰρ αὐτοῦ οὐκέτι ταύτας ἐνεργήσει·
„ ἔχει γὰρ αὐτὰς ἐκ τῆς σχέσεως τῆς πρὸς τὸ σῶμα· ὥ-
„ στε ταύτῃ καθὸ ἐντελέχεια ἐστί· λέγω δὴ κατὰ τάσδε τὰς
„ ἐνεργείας ἀχώριστος ἂν εἴη τοῦ σώματος· ὥσπερ καὶ τοῦ
„ κυβερνήτου ἕως κυβερνᾷ, αἱ ἐνέργειαι τοῦ πλοίου εἰσὶν ἀ-
„ χώριστοι. Καὶ χωρίζεται μὲν ὡς ἄνθρωπος, ὡς μέντοι
„ κυβερνήτης ὢν ἐνέργεια, ἅμα κεχώρισται τῆς νεὼς, καὶ
„ ἐφθαρμένας ἔχει τὰς τοιαύτας ἐνεργείας. Οὕτω τοι καὶ ἡ
„ λο-

(1) Περὶ τοῦ Ἐνυποστάτου Κεφ. κδ΄.
(2) Φιλόπον. ἐν Β΄. Περὶ Ψυχ. Ἀριστοτέλους Ὑπομν.

„ λογικὴ ψυχὴ, ὡς μὲν χωριςὴν ἔχουσα οὐσίαν, οὐκ ἔςιν
„ ἐντελέχεια σώματος· ὡς μέντοι τοιάδε χέσιν ἀναλαμ-
„ βάνουσα πρὸς τὸ σῶμα, καθ' ὃ καὶ τὸ ψυχὴ λέγεσθαι ἔ-
„ χει (ἡ γὰρ ψυχὴ πρὸς τὸ σῶμα λέγεται·) ἐντελέ-
„ χειά τε ἐςὶ τοῦ σώματος, καὶ ἀχώριςος αὐτοῦ· χωρισθεῖ-
„ σα γὰρ αὐτοῦ ἀπολύει ταύτας τὰς ἐνεργείας, ἃς ἐκ τῆς
„ πρὸς αὐτὸ χέσεως ἀνειλήφει· οἷον τὸ ζωοποιεῖν, τὸ και-
„ νωνεῖν αὐτῷ πάσας τὰς φυσικὰς κινήσεις, καὶ εἴτι τοιοῦ-
„ τον ἄλλο. Τί γὰρ φυσικῶς κινήσει, ἢ ζωοποιήσει, παν-
„ τὸς οὖσα ἔξω τοῦ σώματος;

Θεώρημα ΚΘ'.

§. ψνγ'. „ Ψυχὴν λογικὴν τῷ ἀριθμῷ μίαν, διαφὰ
„ σώματα ὀργανικὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ειδοποιεῖν ἀδύνατον.

Συνέςησαν γὰρ ἂν, εἴπερ δυνατὸν ἦν, ἄνθρωποι δύω αὐτόψυχοι· ἐπεὶ δὲ τούτων ἑκάτερος ἄνθρωπος εἶναι ἀνωμολόγηται, νοῦ μετέχων, νοῆσαι ἂν κατὰ τὸ αὐτὸ ὁ μὲν θάτερον τῶν ἀντιφασκόντων, ὁ δὲ θάτερον ἀληθεύειν πεπεισμένος· οἷον ὁ μὲν ὅτι ἥλιος φέρε κινεῖται, ὁ δὲ ὅτι οὔ. Καὶ νοῦς οὕτως ὁ αὐτὸς τῶν ἀντιφασκόντων ἀντιληφθείη ἅμα. Ὅπερ ἀδύνατον. (§. λδ'.) Εἰ δὲ ἅτερος μὴ δύναιτο θάτερον αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἂν εἴη, ὅπερ ὑποτίθεται, ἄνθρωπος. Τὸ δὲ ὑπ' ἴσης τῶν ἀδυνάτων (§. λ'.). Ἀλλὰ μὴν καὶ ἤτοι ὅ,τι ἂν ὁ ἕτερος προέλοιτο, καὶ τῷ ἑτέρῳ κατὰ θυμὸν εἴη, καὶ ἡ αὐτὴ προαιρετικὴ δύναμις ἔχοι τ' ἂν τῶν ἀντιφασκόντων, πρὸς τὰ ὑπ' ἀλλήλων αναιρούμενα ἅμα ῥέπουσα, ἢ μὴ προελέσθαι αὐτὸ καὶ ὁ ἕτερος οὐκ ἂν ἔχοι, καὶ εἴη πάντως τὸ προαιρετικὸν, ἀπροαίρετον· βίαιον γὰρ, καὶ κατηναγκασμένον· ὃ τῆς ἴσης ἔχεται ἀτοπίας. (§.λ'.λδ'.) Ἄρα κτ.

Ἄλλως. Καὶ ἤτοι ὅλη ἐνείη ἑκατέρῳ, ἢ μέρος. Τὸ δέ τοι μέρος οὐκ ἔνι λέγειν· ἀμερὴς γὰρ ἡ λογικὴ ψυχή. (§. ⊥θ'.) Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνο. Πότερον γὰρ ποτε, κἂν τοῖς μεταξύ; ἀλλ' ἔςαι ὅπως λογικὰ τὴν φύσιν καὶ τὰ μεταξὺ,

καί τοι μὴ τῦτο τυγχάνοντα. Εἰ δὲ μὴ, τὸ ἓν ἄρα δύω. (§. σϥβ'.) Ἄρα κτ.

Πόρισμα.

§. ψνδ'. Πολλῷ δὲ μᾶλλον ἄρα τῶν ἀδυνάτων, τὰς ἀνθρώπυς μιᾷ χρῆθαι κοινῇ ψυχῇ ἀπαξάπαντας.

Σχόλιον.

§. ψνέ. Λαμπρῶς ἄρα μαινομένων ἀνδρῶν ἂν εἴη, καὶ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν ἐξεπτυκότων τὸ τῶν Μανιχαίων δόγμα, τῶν ἐκ μιᾶς τῆς ἀριθμῷ ψυχῆς ἅπαντας εἰδοποιεῖθαι ἀνθρώπυς, καὶ πάντα σώματα, εἰς ἅπαντα κατακερματιζομένης τε καὶ καταμεμιγμένης ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα, τῶν μὲν πλείονος αὐτῆς μετεχόντων, τῶν δὲ ἐλάττονος, πλείονος μὲν τῶν ἐμψύχων, ἐλάττονος δὲ τῶν ἀψύχων, πολλῷ δὲ πλείονος τῶν ὐρανίων· ὡς τῆς καθόλυ ψυχῆς μέρη εἶναι τὰς καθόλυ ψυχάς, ἢ παρὰ τῷ Νεμεσίῳ (1) μαθεῖν ἐςίν. Προσρίβυσι δὲ τὴν ἄτοπον δοξασίαν, καὶ πολλοῖς τῶν Ἀράβων, καὶ Ἀβερρόῃ. „ Ἀλλ' εἰ μὲν ἀμερίςως μερίζεθαι ταύτην ἔλεγον, ὡς τὴν φωνὴν ἐν τοῖς ἀκύυσι, μέτριον „ ἂν ἦν τὸ κακόν· νῦν δὲ τὴν ὐσίαν αὐτὴν τῆς ψυχῆς „ καταμερίζεθαι λέγυσι, καὶ τὸ πάντων χαλεπώτατον, ἔτι „ κυρίως αὐτὴν ἐν τοῖς ςοιχείοις εἶναι βύλονται, καὶ συμμερίζεθαι τύτοις ἐν τῇ τῶν σωμάτων γενέσει, καὶ πάλιν „ εἰς ταυτὸ συνιέναι διαλυομένων τῶν σωμάτων, ὡς ὕδωρ μεριζόμενον, καὶ πάλιν συναγόμενον, καὶ μιγνύμενον· „ καὶ τὰς μὲν καθαρὰς ψυχὰς χωρεῖν εἰς τὸ φῶς, φῶς ὖσας, τὰς δὲ μεμολυσμένας ὑπὸ τῆς ὕλης χωρεῖν εἰς τὰ „ ςοιχεῖα, καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν ςοιχείων εἰς τὰ φυτὰ καὶ τὰ „ ζῶα,

(1) Περὶ Ἀνθρώπυ Κεφ. Β'. Περὶ Ψυχ.

„ ζῶα, καὶ οὕτω τὴν οὐσίαν αὐτῆς κατατέμνοντες, καὶ σωματικὴν ἀποφαίνοντες, καὶ πάθεσιν ὑποβάλλοντες ἀθάνατον „ εἶναι φασίν. (1) Αὐτοὶ μέντοι καὶ ἐν αὐτῷ μόνῳ τῷ ἀνθρώπου εἴδει (κἄν τις τὰ ἄλλα παρείη) τὴν μονοψυχίαν ταύτην διασκοποῦντες, οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἀμερίστου τῆς ἀσωμάτου φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν δυνάμεων, τῆς τε διανοητικῆς λέγω, καὶ τῆς βουλητικῆς, αἷς ἡ οὐσία ἡ τῆς ψυχῆς συγκεκρότηται, τῆς δόξης τὸ ἄλογον ἐλεγχόμενον καὶ ἀδύνατον. Ὅσα γὰρ τὰ ὑπὸ μιᾷ ψυχῇ ὑπὸ τούτων συμφορούμενα ἄτομα, τοσαῦτα μοι δοκεῖ τὰ τῇ κατ' αὐτοὺς ὑπολήψει ἑπόμενα ἄτοπα. Πάντες γὰρ ἂν οὕτω εἰς ταυτὸ παιδείας, ἢ ἀπαιδευσίας ἥκοντες, καὶ πάντα, καὶ τὰ τῶν πάντων ᾔδεσαν. Καὶ ταυτὰ ἅπασιν ἂν δόξειαν, καὶ ἀληθεύοντα καὶ μή, καὶ διωκτέα καὶ μή, κατάγει τὴν συνείδησιν τῆς ψυχῆς (ἣ πέφυκεν) ἐφ' ἑαυτὴν ἐπιστρεφούσης τε καὶ ἐμφιλοχωρούσης, καὶ μυρίοις ὅσοις κατὰ τὸ αὐτὸ προσδιατειβούσης, μᾶλλον δὲ εἰς μυρία ὅσα καὶ γνωστικῶς καταμεριζομένης, καὶ διασκιδναμένης, καὶ μηδέποτε ἑαυτῇ ὁμολογούσης. Οὐδὲ γάρ, ὅπερ, ἐπὶ τοῦ ἐν πολλοῖς αὐλοῖς ἐμπνεομένου, συμβαίνει ἀέρος, τοῦ πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν διαφορὰν τῶν δεκτικῶν, τοὺς μὲν τῶν ἤχων ὀξυτέρους, τοὺς δὲ βαρυτέρους ἀποδιδόντος, οὐδ' ὅπερ ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν ἄλλων σωμάτων ὁρῶμεν, διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας, τοῖς ἑτεροίως ἔχουσι πρὸς ὑποδοχὴν, συμποικιλλομένην τὴν πάθην, καὶ συμμεταβαλλούσαν, τοῦτο ἤδη εἰκὸς ἂν εἴη, καὶ ἐπὶ τῆς λογικῆς αὐτῆς ψυχῆς συμβαίνειν ἡγεῖσθαι. Ἐκεῖνα καὶ γὰρ τῶν μεριστῶν φύσει ὄντα, οὐδὲν ἀπεικὸς κατὰ τὰ δεκτικὰ καὶ ταῖς ἐνεργείαις μερίζεσθαι· ἡ δὲ δὴ λογικὴ ψυχή, ἁπλουστάτη οὖσα ἐδείχθη (§. ψλη.) καὶ πάντῃ ἀμέριστος, καὶ ἀδύνατον αὐτὴν, τὸ μὲν τῇδε ῥέπεσθαι, τὸ δὲ τῇδε. Καὶ τὰ μὲν σωματικὰ ὄντα πρὸς ἑαυτὰ τυγχάνει καὶ ἀνεπίστροφα (§. ψκζ'. Ἀριθμ. ΙΒ'.) οὐδὲν τε δέος, μὴ τὸ ὀξεῖαν ὑπηχῆσαν τοῦ πνεύματος μέρος, ἐπ' αὐτὸ τὸ τὴν βαρεῖαν ἐπι-

(1) Αὐτ. Αὐτ.

πισραφεῖσε ϗ ταυτωθεῖν, βαρεῖαν κ᾽ τὸ αὐτὸ, τὴν αὐτὴν ὀξεῖαν ἠχήσειεν. Τῆς δὲ πρὸς ἑαυτὴν, ἅτε δὴ νοερᾶς ὐσίας, ἐπιςρέφειν πεφυκείας (§. αὐτ.) ἅμα τε ϗ τὰς ἐπιςροφὰς μὴ συνειδέναι ὐκ ἐχύσης (§. χξή.) πολλὰ αὖ εἴη τῶν ἐνεργημάτων αὐτίφθογγα, μᾶλλον δὲ τὰ πάντα, ϗ σύμφωνον ὐδέν. Καὶ περιςαίη αὖ τὸ πρᾶγμα εἰς τοσαύτην ἀνωμαλίαν, ἀκριβῶς σκοπέμενον, ὥςτε μηδὲ νοεῖν ὅλως τὴν ψυχὴν ὔπω δύνασθαι, ϗ πάντα νοεῖν· ὃ τίς αὖ, ὔπω μὲν φρενῶν φιλοσόφων, ἀνθρωπείων δὲ λέγω μετειληφὼς, ἐννοήσειεν;

Θεώρημα Λ΄.

§. ψνς΄. „ Αἱ λογικαὶ ψυχαὶ ἀριθμῷ μὲν ἀλλήλων „ ἕτεραι εἰσὶν, εἴδει δὲ, ϗ φύσει αἱ αὐταί.

Ἀδύνατον γὰρ μίαν εἶναι τῷ ἀριθμῷ διαφὰ σώματα κατὰ τὸ αὐτὸ εἰδοποιῦσαν. (§. ψνγ΄.) Πολλῷ δέ τοι καὶ μᾶλλον, τὴν αὐτὴν εἶναι ἐν ἅπασιν. (§. ψνδ΄. ψνέ.) Ἀλλ᾽ ἐν μὲν ἑνότητι ἡ ταυτότης, ἐν διαιρέσει δὲ ἡ ἑτερότης κειμένη ἐτέθη. (§. τιά.) Ἄρα τὸ Α΄.

Εἴδει δὲ ἕτερα, ὧν οἱ λόγοι τῦ τί ἦν εἶναι πλείονες. (§. σπβ΄.) Ταυτὸν εἰπεῖν τὰ ἀθροίσματα τῶν ὐσιωδῶν γνωρισμάτων. (§. ρλγ΄.) Ταῦτα δὲ ἐπὶ τῶν λογικῶν ψυχῶν εἰσὶ τὰ αὐτά. Ἐπεὶ πάσαις ϗ τοῖς νοητοῖς προσέχειν ἔςι παραπλησίως, ϗ ἀποφαίνεσθαι, καὶ διανοεῖσθαι, καὶ προαιρεῖσθαι, κτ. (Κεφ. Λ΄.). Οὐδ᾽ αὖ ἔχοιτις ἔτι μηδὲν ἐπαγαγεῖν, ὃ τῇδε μὲν κατ᾽ ὐσίαν προσῆκον αὖ ᾖ, τῆςδε δ᾽ ἀλλότριον· εἰ μέλλοι μὴ παῦ ὅ,τι κεν ἐπ᾽ ἀκαιρίμαν γλῶτταν ἔπος ἔλθῃ λέγειν, τὰ δὲ ὄντα ὁμολογεῖν. Ἄρα ϗ τὸ Β΄.

Ἀλλὰ μὴν ἀεὶ τὰ ἡγυμένως ταυτὰ ϗ ἑπομένως. (§. τιβ΄.) Αἱ αὐταὶ δὲ τῷ εἴδει (διὰ τὸ Β΄.). Ἄρα καὶ τῇ φύσει. Ο. Η. τὸ Γ΄.

Θεώ-

Θεώρημα ΛΑ΄.

§. ψνζ΄. „ Τῶν ἐν ὀργανικῷ σώματι λογικῶν ψυχῶν, „ ἄλλην ἄλλης μεταφυσικῶς εἶναι τελειοτέραν ἐ συγχωρή- „ σομεν. Φυσικῶς δὲ, καὶ ἠθικῶς, καὶ ἄλλην ἄλλης, καὶ τὴν „ αὐτὴν ἑαυτῆς, ἄλλοτε ἄλλως ἔχουσαν, καὶ μάλα.

Παντὸς γὰρ ἡ μεταφυσικῶς νοουμένη τελειότης ἐν τοῖς συστατικοῖς αὐτοῦ τῆς οὐσίας κεῖται γνωρίσμασι (§. υλγ΄.) ταὐτὸν εἰπεῖν ἐν αὐτῷ τῷ εἴδει. (§. ρλγ΄.) Εἴδει δὲ αἱ λογικαὶ ψυχαὶ ἀλλήλων ἐ διαφέρουσιν (§. ψνς΄.) οὐδ᾽ ἄρα μεταφυσικῶς ἄλλη ἄλλης τελειοτέρα ἐστίν. Ο. Η. τὸ Α΄.

Ἄλλως δὲ, καὶ ἅπαν ὄν, καὶ μεταφυσικῶς ἐστὶ τέλειον ἐξ ἀνάγκης, τῶν πρὸς οὐσίαν τὴν ἑαυτοῦ τεινόντων εὔμοιρον. (§. υλε΄.) Εἰ δὲ τῶν ψυχῶν οὕτως ἄλλη ἄλλης τελειοτέρα ἦν, εἶχον ἂν αἱ ὑποβαίνουσαι τὸ ἀτελεῖς εἶναι, πρὸς τὰς ὑπερβεβηκείας, κατὰ παράθεσιν. (υλδ΄.) Καὶ ἦν ἂν ἄρα τι μεταφυσικῶς μὴ τέλειον, ὅπερ οὐκ ἔστιν. (§. υλε΄.) Ἄρα τὸ Α΄.

Τὸ δὲ φυσικῶς τέλειον ἐστὶ, τὸ τὰς δυνάμεις ἐν ἀκροτάτῃ διεξίατε καὶ ἀκμῇ θάλλον. (§. υλγ΄.) Ὑφίεσθαι δὲ τῆς ἀκμῆς, καὶ ὑποχαλᾶσθαι τὸν τοιόνδε τόνον συμβαίνει· (§. υλε.) ἀφ᾽ ὧν ἥκιστα ἀπαραπόδιστοι ὑπὸ τῶν ἀντιπιπτόντων προΐενται αἱ ἐνέργειαι. Αἱ γεμὴν τῶν σώματι ἐγκαθειργμένων ψυχῶν δυνάμεις, πολύτι τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἕξεως ἤρτηνται, εἰς ἐπίτασίν τε καὶ ὕφεσιν, ὁτὲ μὲν τὴν πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ἴξιν ἐκείναις τοῦ σώματος διμαρίζοντος, ὁτὲ δὲ προσισαμένου τε καὶ κολύοντος. (Κεφ. Α΄.) ὅπως ποτ᾽ ἂν ἔχοι δηλονότι συμμετρίας τε καὶ κράσεως, ὧν ἐ μικρὸν μὲν ἐν πολλοῖς, ἐπίδηλον δὲ παρὰ τὰς ἐπισυμβαινούσας ἀλλοιώσεις καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, γίνεται τὸ διάφορον. Φυσικῶς ἄρα καὶ ἄλλην ἄλλης, καὶ τὴν αὐτὴν ἑαυτῆς ψυχὴν, ἐνδέχεται πολλάκις τελειοτέραν εἶναι, καὶ κρείττονα. Ο. Η. τὸ Β΄.

Ἡ δὲ ἠθικὴ τελειότης ἐπίκτητος οὖσα (§. ψλγ΄.) ἐξ αὐτῆς τὴν ἀρχὴν ἴσχει τῆς προαιρέσεως, τῆς διὰ πόνου πολ-

λοῦ,

λοῦ, καὶ μελέτης, καὶ ἀσκήσεως, ἐπ᾽ αὐτὰς προελθούσης τῶν ἕξεων τὰς ἀκρότητας. Ἡ δὲ δὴ προαιρετικὴ δύναμις αὕτη ἐπ᾽ ἄλλων ἄλλως, καὶ μὲν δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἀεὶ ὡσαύτως, οὐδ᾽ ἐπὶ τὰ αὐτὰ νένευκεν, αὐτοδιόριστος οὖσα, καὶ αὐτοκίνητος. (Κεφ. Α΄.) Ἄρα καὶ τὸ Γ΄.

Σχόλιον.

§. ψνη΄. Ἰσοδύναμοι τοίνυν ἅπασαι, καὶ ὁμοούσιοι ἐν ἀνθρώποις αἱ ψυχαὶ, τῶν αὐτῶν δηλονότι οὐσιωδῶν ἐμμοιροῦσαι δυνάμεων, καὶ τελειοτήτων. Εἰ δέ τις ἐνορᾶται τοῖς ἀνθρώποις τρόπων τε καὶ ἠθῶν ἀνομοιότης, καὶ αἱρέσεων διαφορὰ, καὶ κλίσεων, καὶ τινὲς μὲν ἐπὶ τὸ ἐνεργεῖν, ἢ παθαίνεσθαι ὁπωσοῦν δεξιῶς ἔχουσι, καὶ εὐκινήτως, οἱ δὲ τοὐναντίον δυσπαθεῖς πως εἰσὶ, καὶ δυσκίνητοι, περὶ ἅττ᾽ ἂν τύχοι· ταῦτα ἐπὶ μὲν τῶν φυσικῶν, τῇ κατὰ τὸ σῶμα κράσει τε καὶ συστάσει ἀποδοτέον· ἐπὶ δὲ τῶν ἠθικῶν τῇ βουλήσει μάλιστα, καθ᾽ ἣν ἡ ψυχὴ αὐτοκίνητος οὖσα, ἐλευθέρως τε καὶ αὐτεξουσίως, τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω, ἢ χείρω τῶν ἐπιτηδευμάτων ῥοπὴν ἐπιδείκνυται· ἡ δὴ ἐθελήσασα καὶ αὐτῆς, ἐπὶ πάνυ πολλῶν τῆς κράσεως ἔχει περιγίνεσθαι τοῦ σώματος, ὥσπερ ἵππου, χαλινοῦσα τὸ δυσπειθὲς καὶ δυσήνιον, καὶ τὸ τῆς κράσεως ἐκμελὲς, ὥσπερ λύρας ἀτακτούσης χορδὰς, ῥυθμίζουσα καὶ ἁρμόζουσα. „ Καὶ γὰρ εἰσὶ μέν τινες (1)
„ φυσικαὶ οἷον κακίαι καὶ ἀρεταὶ, ἐκ τῆς τοῦ σώματος κρά-
„ σεως, τοῖς ἀνθρώποις ἑπόμεναι· ὡς γὰρ φυσικῶς οἱ
„ ὑγιεινοὶ καὶ νοσώδεις εἰσὶν ἐκ τῆς κράσεως, οὕτω τινὲς
„ φυσικῶς πικρόχολοι ὄντες ὀργίλοι εἰσὶν, ἄλλοι δειλοὶ,
„ ἄλλοι καταφερεῖς. Ἀλλ᾽ ἔνιοι κρατοῦσι καὶ περιγίνονται...
„ ὄργανον γὰρ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, ἐὰν μὲν ἐπιτηδείως
„ κατασκευασθῇ, συνεργεῖν τῇ ψυχῇ, καὶ αὐτὸ ἔχει ἐπιτη-
„ δείως· ἐὰν δὲ ἀνεπιτηδείως, ἐμποδίζει· καὶ τότε χρεία

„ τῇ

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Β΄. Περὶ Ψυχ.

„ τῇ ψυχῇ πραγμάτων, ἀπομαχομένη πρὸς τὴν ἀνεπιτη-
„ δειότητα τοῦ ὀργάνου. Καὶ ἐὰν μὴ σφόδρα νήψῃ, καὶ συν-
„ διαστρέφηται αὐτῷ, καθάπερ μουσικὸς συνεξαμαρτάνει
„ τῇ τῆς λύρας διαστροφῇ, ἐὰν μὴ πρότερον αὐτὴν κατα-
„ στήσῃ καλῶς. Διὸ καὶ χρεία τῇ ψυχῇ τῆς ἐπιμελείας τοῦ
„ σώματος, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸ ὄργανον ἐπιτήδειον ἑαυτῇ.
„ Τοῦτο δὲ ποιεῖ διά τε τοῦ λόγου, καὶ τῶν ἠθῶν, ὡς ἐν ἁρ-
„ μονίᾳ τὰ μὲν χαλῶσα, τὰ δ' ἐπιτείνουσα, ἵνα ἁρμόδιον
„ αὐτὸ ἑαυτῇ κατασκευάσῃ, καὶ χρήσηται ἐπιτηδείῳ ὀργά-
„ νῳ. Ἐὰν μὴ καὶ αὐτὴ συνδιαστραφῇ αὐτῷ· συμβαίνει γὰρ
„ καὶ τοῦτο.

Θεώρημα ΛΒ'.

§. ψνθ'. „ Ἡ κατὰ τὴν γνῶσιν ἐνέργεια, ἀεὶ παροῦσα
„ ἐστὶ τῇ λογικῇ ψυχῇ, καὶ ἀνέκλειπτος.

Α'. Περιοῦσα γὰρ ἡ ψυχὴ ζῇ· δι' ἣν γὰρ τὸ ζῶν τοιοῦτον, ἐκείνη μᾶλλον· ζῶσα δὲ, ἐν διηνεκεῖ καὶ ἀπαύστῳ ἐνεργείᾳ ἐστί. Πᾶσα γὰρ ζωὴ, κίνησίς τις ἐστὶν (§. ψκζ'. Ἀριθμ. Ε'.) ψυχῆς δὲ κίνησις κυριωτάτη (§. ψζ'. ψη'.) καὶ ἐνέργεια (Κεφ. Α'.) ἡ κατὰ γνῶσιν ἐστίν. Ἡ ἄρα κατὰ γνῶσιν ἐνέργεια, τῇ λογικῇ ψυχῇ ἀεὶ παροῦσα ἐστὶν ἀδιαλείπτως.

Β'. Ἡ τοῦ γινώσκειν δύναμις ἐστὶ τῇ ψυχῇ οὐσιώδης, ἀσωμάτου δὲ δύναμις οὖσα, ἐστὶν ἀπαραβίαστος· (§. ψκ'.)
„ ἐπεὶ ποῖαι βίαιοι τῆς ψυχῆς κινήσεις, οὐδὲ πλάττειν
„ βουλομένοις ῥᾴδιον ἀποδοῦναι, ὡς Ἀριστοτέλης φησίν (1).
Ἀλλὰ γὰρ πᾶσα δύναμις ἀπαραποδίστως ἔχουσα, ἐνεργὸς ἀεὶ ἐστὶ καὶ δραστήριος. (§. σξθ'.) Ἄρα ἡ κατὰ τὴν γνωστικὴν δύναμιν ἐνέργεια, κτ.

Γ'. Μὴ κατὰ γνῶσιν ἐνεργοῦσα ποτὲ ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἔχοι ἂν οὕτως ἀργῶς τε καὶ ἀκινήτως, ἢ ὅτι οὐ δύναται κατ' ἐκεῖνο νοεῖν, ἢ ὅτι οὐ βούλεται. Ἀλλ' εἰ τὸ πρῶτον, τῆς
ἄρα

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ.

ἄρα νοητικῆς δυνάμεως ἀμοιροῦσα τότε, οὐδ' ἂν ψυχὴ εἴη. Εἰ δὲ τὸ β'., καὶ μὴ βουλομένη γνώσεται. (Οὐ γὰρ ἡ βούλησις πέφυκεν εἶναι γνώσεως ἄνευ. (§. χπά.) Καὶ προφανὴς ἡ ἀντίφασις. Ἄρα κτ.

Δ'. Ἐν ᾧ τὸ σῶμα εἰδοποιεῖ ἡ ψυχή, ἐπειδὴ αὐτῷ ζωῆς παραίτιος γίνεται, ἐνεργεῖ δήπου περὶ αὐτό. Καὶ πάντως ἀδιαλείπτως, εἰμὴ ἐκ διαλειμμάτων τις τῷ ζώῳ τὸ ζῆν εἶναι φήσειε. Εἰ δὲ τὰς ζωτικὰς ἐνεργείας, ὧν κατὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἔλαχε σχέσιν, ἀδιαλείπτους κεκλήρωται, αἳ καὶ ποτὲ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν αὐτῇ ἐκλείψουσιν σὺν αὐταῖς ταῖς πρὸς αὐτὰς δυνάμεσι, πολλῷ δὴ μᾶλλον ἀενάων εἰκὸς διαμοιρεῖν αὐτὴν τῶν γνωστικῶν, ὧν ἡ δύναμις οὐσιώδης αὐτῇ τυγχάνει καὶ ἀναφαίρετος.

Ε'. Ἤτοι αἱ καθ' ἃς κινεῖ ζωτικῶς τὸ σῶμα ἡ ψυχὴ ἐνέργειαι, τῆς κατ' αὐτὴν ζωῆς γνωρίσματά εἰσι, καὶ οἷον εἰπεῖν ζωτικοὶ χαρακτῆρες, καὶ τύπων μετὰ τὴν ἀνάλυσιν ἀμοιροῦσα (§. ψνά. ψνβ'.) οὐδὲ ἐπιζήσεται ὅλως τῷ σώματι· καὶ μάτην ἐπ' αὐτῆς ἄρα τεθρύλληται τὸ ἀθάνατον. Ἢ γοῦν (ὃ καὶ ἀληθές.) ἄλλαι παρ' ἐκείνας (ἐκεῖναι γὰρ τῆς τοῦ ζωοποιουμένου ζωῆς, οὐχὶ δὲ τῆς τοῦ ζωοποιοῦντος εἰσὶ συστατικαί. Ἐπεὶ εἴπερ αἱ αὐταὶ ἑκατέρου, τῆς ἴσης ἂν εἴη τυχόντα ζωῆς ἑκάτερον, τὸ ζωοποιοῦν ἀμέλει, καὶ τὸ ζωοποιούμενον) κινήσεις, ἃς ἔχει καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχή, καὶ ἀεὶ ἔχει, τὸ ζῆν αὐτῇ γνωρίζουσι καὶ συνιστῶσιν. Ἐνεργείας δὲ παρὰ τὰς κατὰ γνῶσιν, καθ' αὑτὸ τῇ ψυχῇ προσηκούσας ἄλλας, οὐδεὶς ἂν ἔχοι εἰπεῖν, κἂν φιλοτιμοῖτο ψεύδεσθαι. Ἄρα κατ' αὐτὰς ζῶσα, καὶ ἀεὶ ἔχει, μηδέποτε ἐκλειπούσας, ὡς ἂν μὴ ταύταις αὐτῇ καὶ τὸ ζῆν συνεκλίποι. Ἄρα κτ.

ϛ'. Ὁσάκις ἂν δι' ἐπιστροφῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν τῇ ψυχῇ ἐπιστήσωμεν, (§. χξή.) ἀεί τι περί τι γνωστικῶς ἀναστρεφομένην ταύτην καταλαμβάνομεν· ὃ δὴ τεκμήριόν ἐστιν τὴν ψυχὴν ἀδιαλείπτως τοῖς νοητοῖς ἐνδιατρίβειν. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ψξ'. Τῆς τοίνυν δόξης καὶ οἱ περὶ Πλάτωνα προιστᾶναι δοκοῦσι, τὴν ψυχὴν αὐτοκίνητον εἶναι διδάσκοντες, καὶ τοῦτον αὐτῆς λόγον οὐσιώδη ἀποδιδόντες. „Τὸ γὰρ ἑαυτὸ κινεῖν, „ φής, λόγον ἔχειν τὴν αὐτὴν οὐσίαν (1) ἥνπερ τοὔνομα, „ ὃ δὴ πάντες ψυχὴν προσαγορεύομεν; φημί γε. Κινήσεων δὲ ψυχῆς εἴδη ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πλάτωνος (2) τάδε· „βούλεσθαι, „ σκοπεῖσθαι, ἐπιμελεῖσθαι, βουλεύεσθαι, δοξάζειν ὀρθῶς, „ ἐψευσμένως, χαίρουσαν, λυπουμένην, θαρροῦσαν, φοβουμένην, μισοῦσαν, στέργουσαν, καὶ ὅσαι τούτων ξυγγενεῖς, ἢ „ πρωτουργοὶ κινήσεις, τὰς δευτερουργοὺς αὖ παραλαμβάνου- „ σαι κινήσεις σωμάτων, ἄγουσι πάντα εἰς αὔξησιν, καὶ „ φθίσιν, καὶ διάκρισιν, καὶ σύγκρισιν· καὶ τούτοις ἑπομένας „ θερμότητας, ψύξεις, βαρύτητας, κουφότητας, σκληρὸν, καὶ „ μαλακὸν, λευκὸν καὶ μέλαν, αὐστηρὸν, καὶ γλυκὺ, καὶ πι- „ κρὸν, καὶ πᾶσιν οἷς ψυχὴ χρωμένη, νοῦν μὲν προσλαμ- „ βάνουσα ἀεὶ Θεὸν, Θεὸς οὖσα, ὀρθὰ καὶ εὐδαίμονα παι- „ δαγωγεῖ πάντα, ἀνοίᾳ δὲ ξυγγενομένη πάντα αὖ τούτοις „ τἀναντία ἀπεργάζεται. Ἀλλὰ γὰρ, ὡς ὁ αὐτὸς φησὶ (3)· „ Μῶν ἄρα ζῆν αὐτὸ προσεροῦμεν, ὅταν αὐτὸ αὐτὸ κινῇ; „ ναὶ ζῆν. Ἔξεστιν ἄρα οὕτως ἐκ τούτων κειμένων εἰσβαλεῖν, ὡς ἐπεὶ ἣ κινεῖ ἑαυτὴν ζῇ. Ἀεὶ δὲ ζῇ περιοῦσα. ἀεὶ ἄρα κινεῖ ἑαυτήν. Οὐ μόνας τὰς ζωτικὰς ἐνεργείας, κατὰ γὰρ ταύτας κινεῖ τὸ σῶμα, οὐχ ἑαυτήν· τὰς ἄρα γνωστικὰς ἀεὶ κινεῖται. Εἶτα καὶ τί δήποτε ἄρα τὸ αὐτοκίνητον τῆς ψυχῆς, οἱ Πλατωνικοὶ ὑπειλήφασιν, ἢ τοῦτο αὐτὸ τὸ μηδέποτε ἀτρεμεῖν, διηνεκεῖς καὶ ἀπαύστους τὰς κατ' οὐσίαν τὴν ἑαυτῆς, προβαλλομένην κινήσεις; Ὁ δὲ Πλατωνικὸς Πρόκλος, καὶ σαφέστερον ὅτι „ ζωὴ φησὶν (4) ἐστὶν ἡ γνῶ- „ σις,

(1) Ἐν Ι'. τῶν Νόμ. Πλάτων.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Ἐν Θεολογικ. Εἰσηγήσ. Κεφ. ρπζ'.

„ σις, καὶ τὸ γνωστικὸν, ᾗ τοιοῦτο, ζῶν. Ἀλλ' ἀντειπεῖν τις ἂν ἔχοι πρὸς τοῦτο, ὅτι τὸ γνωστικὸν ἀεὶ πάρεστι τῇ ψυχῇ κατὰ Πρόκλον, τὸ δὲ, ὥσπερ αὖ αὕτη ᾖ, καὶ ἐνεργείᾳ γινώσκουσα, οὐκ ἀεί. Αὐτοὶ δ' ἀπαντήσομεν „ ὅτι καὶ ζωὴ, φη-
„ σὶν, ἡ γνῶσις. Καὶ ἡ μὲν δυνάμει, δυνάμει· ἡ δ' ἐνεργείᾳ, καὶ ἐνεργείᾳ· προσθήσομεν δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῷ δυνάμει ἡ κίνησις· ἡ δὲ ζωὴ κίνησίς τις εἶναι ἐθέλει· ἐν ἄρα τῷ ἐνεργείᾳ. Ὁ δὲ Πλωτῖνος φανερός ἐστιν ἀπρὶξ τοῦ δόγματος τούτου ἐχόμενος. „ Καὶ ἀεὶ μὲν φησὶ (1) γινώσκει
„ ὁ νοῦς, εἰ δὲ καὶ μὴ αἰσθανόμεθα, ὅτι ἀεὶ γινώσκει,
„ τοῦτο διὰ τὸν τοῦ σώματος θόρυβον γίνεται. Ὁ γοῦν Φιλόπονος οὐ συναινεῖ τῷ ἀνδρὶ (2) ἐκ τῶν τοῦ Πλάτωνος ἐπιλέγων ἐξηπατῆσθαι αὐτὸν, τοῦ μὲν τὸ ἀεικίνητον, ἀντὶ τοῦ ἀείζωον ποιεῖν τὸ σῶμα λέγοντος, τοῦ δὲ, ἀντὶ τοῦ ἀεὶ γινώσκειν, ἐκλαβόντος. Καί τοι συνιδεῖν ὤφειλεν, ὅσον ἄτοπον ἐστὶ, τὸ μὲν σῶμα ἀείζωον ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἀποδείκνυσθαι, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ ἀείζωον εἶναι, καὶ τῶν παρεχομένων τὸ ζῆν τῷ σώματι ἀδιαλείπτων οὐσῶν κινήσεων, τὰς αὐτὴν ζῶσαν ἀποφαινούσας ἐκλείπειν, καὶ ἀπονεκροῦσθαι. Ἐφ' οἷς, καὶ εἰ αἱ δευτερουργοὶ, κατὰ Πλάτωνα, ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς, ἀεννάως ἐξ αὐτῆς εἰσὶ προβλυστάνουσαι, πολλῷ τοι μᾶλλον εἰκὸς, ἐκείνης τὰς πρωτουργοὺς ἀπαύστους εἶναι ὑπολαμβάνειν, καὶ δίκαιον. Τῆς αὐτῆς οὖν περὶ τούτου δόξης γεγονέναι μοι δοκοῦσι καὶ οἱ παρὰ τῷ Χαιρωνεῖ Πλουτάρχῳ (3)
„ Φιλόσοφοι, οἱ τὴν ψυχὴν, φῶς εἶναι τῇ οὐσίᾳ ἐνόμιζον, (ὅθεν ἴσως καὶ οἱ Παλαιοὶ τὸν ἄνθρωπον φῶντα, καὶ
„ φῶτα ἐκάλεσαν) ἄλλοις τε χρώμενοι τεκμηρίοις, καὶ ὅτι
„ τῶν ὄντων μάλιστα τὴν ἄγνοιαν ἡ ψυχὴ δυσαναχετεῖ. Πρόεισι γὰρ ἐνδελεχῶς ἐξ αὐτῆς τῷ ὄντι ἀείρροα τινα ἀπαυγάσματα, ὧν ἄρδην ἀποσβεσθέντων, ὑπὸ νυκτὸς ἀιδνῆς, ἀεργηλοῖο θ' ὕπνου καταχεθεῖσα, χαλεπὸν καὶ νοῆσαι, ὅθεν

---

(1) Παρὰ Φιλοπόν. Ἐν Γ'. τῶν Περὶ Ψυχ.
(2) Φιλόπον. Αὐτ.
(3) Πλούταρχ. Ἐν τῷ εἰ καλῶς εἴρηται τὸ λάθε βιώσας.

ὅθεν αὖ αὖθις τύχοι ἐναύσματος. Ὁ μὲν τοι Ῥωμαῖος Κικέρων ὁ παρέργως Φιλοσοφίας ἡμμένος, οὐδ᾽ ἐνδοιάζειν ὅλως φαίνεται περὶ τούτου, οὐδέ ποτε φάσκων ἐννοίας ἡ ψυχὴ, οὐδὲ κινήσεως ἀμοιρεῖν πέφυκε. Numquam animus cogitatione, et motu vacuus esse potest. Καὶ Αὐγουστῖνος δὲ ὁ τὰ τοῦ Πλάτωνος ἀκριβῶς ἐκμυηθεὶς (1) ad quid menti præceptum est, ut se ipsam cognoscat, nisi ut semper vivat, et semper sit in actu? Τί γὰρ καὶ τῇ ψυχῇ τὸ ἑαυτὴν γιγνώσκειν νενομοθέτηται, ἢ ἐπὶ τῷ ἀεὶ ζῆν, καὶ ἀεὶ ἐνεργεῖν; Ἀλλὰ καὶ ὁ Καρτέσιος ἐν Νεωτέροις πολλὰ τῶν Πλατωνικῶν εἰσποιησάμενος, ἐντεῦθεν καὶ τόδε ἠρύσατο. Καὶ εἰ μὴ τῇ κατὰ τὸν νοῦν ἐνεργείᾳ προσεδέσμει ἐκεῖνος τὴν ψυχῆς οὐσίαν, ὥσπερ καὶ τῇ ἐκτάσει τὴν τῆς σωματικῆς φύσεως (§. φιζ'. φιη'.), ἄμεινον ἂν περὶ τῶν αὐτοῦ ἐβουλεύσατο, δόγμα κράτιστον μὴ λόγῳ ῥαδίως σαλευομένῳ ἑδράσας. Παρίημι δὴ τοὺς ἄλλους τῶν Νεωτέρων, καὶ τοὺς παρὰ τοῖς Γερμανοῖς πρὸ πάντων εὐκλεεστάτους, παρ᾽ οἷς ἡ κἂν ἀκαρεῖ τοῦ νοητικοῦ παῦλα τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἄντικρυς ἐστὶν ἀπονέκρωσις. Τί δὲ ὁ Ἀριστοτέλης; ἐμοὶ δὴ δοκεῖ, ὡς οὐδ᾽ αὐτὸς τῷ δόγματι ἀπαρέσκεται, μᾶλλον δὲ καὶ σαφῶς ἡμῖν συνεπιψηφίζεται. „ Τὸ γὰρ ἀθάνατον, καὶ „ ἄπαυστον τοῦ κινεῖσθαι, εἶον ζωήν τινα οὖσαν τοῖς φύσει οἶδε κἀκεῖνος. „ (2) Καὶ τὸ κινεῖσθαι δὲ τὰ θεῖα ἅπαντα „ συνεχῶς ἀεὶ οὐκ ἂν ἀπαυδῶιτο. Θεῖον δέ τι τῆς ψυ„ χῆς εἶναι τὸ μόριον, ᾧ γινώσκει τε καὶ φρονεῖ ἡδέως ὁ„ μολογεῖ. Κίνησιν δὲ τὴν κατὰ τόπον, ἢ ἄλλην σωματικὴν αὐτῷ προσεῖναι οὐ δίδωσιν. Οὐκοῦν τίνα δήποτε τρόπον ἄλλον, συνεχῶς ἀεὶ κινεῖσθαι φαίη τοῦτὶ τὸ θεῖον, τῶν ἐν ἡμῖν, ἢ συνεχῶς ἀεὶ, ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ νοεῖν μεταβάλλον, ὅπερ εἶδος ἐστὶ κινήσεως, ἧς ἂν μόνης (§. ψζ'. ψη'.) ἡ λογικὴ ψυχὴ εὐμοιρήσειε; Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἐνταῦθα τις εἰκότως συνήσεται, τὸ συνεχὲς

χὲς

(1) Βιβλίῳ Ι'. Περὶ Τριάδ. Κεφ. Ε'.
(2) Θ. Φυσικ. Κεφ. Λ'.

χὲς καὶ ἄπαυστον τῆς τοῦ ὀργανικοῦ σώματος εἰδοποιήσεως ἡ-
μῖν ἀντικατασήσας, οὐδὲ τὸ γέρας τῆς κατὰ τὸν Νοῦν θειότη-
τος ἐν τούτῳ σήσει, ὃ πᾶσι τοῖς εἴδεσι κατ' Ἀριστοτέλην
κοινότατον ἐστίν· ἅπαντα γὰρ εἰδοποιεῖ συνεχῶς, ἐφ' ὅσον
ἐνεισι τῇ ὕλῃ, συνισῶντα τὸ σύνθετον· τὰ δὲ αἰσθητι-
κὰ, καὶ κινήσεσι ζωτικαῖς πάντῃ ἀδιαλείπτοις. Εἰ δὲ τὸν
Νοῦν ὑπὲρ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ὁ λόγος ἐξαίρει, καὶ τῆς ὕλης
ἀμιγῆ τίθησιν, (§. ψλζ'.) ἀνάγκη τοῖς πρεσβείοις τῆς
ἀμιξίας, συναποκληροῦν τῷ Νῷ, καὶ ἐνέργειαν ἰδίαν, κα-
θ' ἣν συνεχῶς τε καὶ ἀεὶ προσοῦσαν αὐτῷ, θεῖόν τι ἀτεχνῶς,
καὶ ἀΐδιον, καὶ ἀθάνατον εἶναι χρῆμα κλείζοιτο. Ὁ δ' αὐτὸς
„ διαιρεῖσθαι λέγων τὸ ἔμψυχον τοῦ ἀψύχου τῷ ζῆν (1), καὶ
„ πλεοναχῶς τὸ ζῆν λέγεσθαι ἐκδιδάσκων, καθ' ὅ,τι τούτων
„ ὑπάρχῃ μόνον φησὶ, ζῆν λέγομεν αὐτὸ, οἷον νοῦς κίνη-
„ σις, κτ. Ἀλλὰ γὰρ ἡ αἴσθησις οὐκ ἂν τὸ ὅλον κατὰ τὸ ὑ-
ποκείμενον αὐτῆς ἀκινητήσειεν. Οὐδ' ἄρα ὁ νοῦς. Καὶ ἡ κα-
τὰ τοῦτον ἄρα ζωὴ ἀεικίνητος οὖσα, διηνεκῆ τὴν νόησιν ἀ-
παιτεῖ, καὶ μηδέποτε παυομένην. Γενοίμεθα δ' ἂν ἔγγιον
ἔτι, τῆς Ἀριστοτέλους οἶμαι διανοίας, ἐπὶ τὸν ἐνέργεια προ-
σειρημένον αὐτῷ νοῦν, οὑτωσὶ τὸν νοῦν ἐπισήσαντες. Διακρί-
νων γὰρ αὐτὸς τὸν νοῦν τὸν ἐν ἡμῖν, τὸν μὲν οἱονεὶ ὕλην
ὄντα τίθησι, καὶ δυνάμει, τὸν δὲ οἷον ἀρχὴν, καὶ ποιητι-
κὸν, καὶ ἐνεργείᾳ. Βέλτιον δὲ ἴσως αὐτοῦ ἀκοῦσαι ταῦτα δι-
δάσκοντος· „ ἐπεὶ δὲ ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει, ἐστί τι
„ τὸ μὲν ὕλη ἑκάσῳ γένει, τοῦτο δὲ ὅτι πάντα δυνάμει ἐ-
„ κεῖνα, ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον, καὶ ποιητικὸν, τῷ ποιεῖν πάν-
„ τα, οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ
„ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. (2) Προϊὼν
δὲ ἐκτίθησι τὰς διαφορὰς ταύτας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ, οὕτω.
„ Καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος Νοῦς, τῷ πάντα γίγνεσθαι (οὗτος
δὲ σαφῶς ὁ κατὰ τὴν ὕλην ἐστὶ, καὶ δυνάμει.) ὁ δὲ τῷ
„ πάντα ποιεῖν ὡς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς. (οὗτος δὲ ὁ κα-
τὰ τὸ ποιητικὸν, καὶ ἐνεργείᾳ.) Τρόπον γάρ τινα καὶ τὸ

„ φῶς

(1) Ἀρισ. Ἐν Β'. Περὶ Ψυχ.
(2) Ἐν Γ'. Περὶ Ψυχ. Κεφ. Ε'.

„ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα, ἐνεργείᾳ χρώμα-
„ τα. Ἑξῆς τε τὸν νοῦν λαμπρότερον ἐκθειάζει, καὶ ὁποῖός
τις ἐστὶν ἐπισημότερον διαγνωρίζει. „ Οὗτος γὰρ φησὶν ὁ Νοῦς
„ χωριστὸς, καὶ ἀμιγὴς, καὶ ἀπαθὴς τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέρ-
„ γεια. Ἀεὶ γὰρ τιμιώτερον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος, καὶ ἡ
„ ἀρχὴ τῆς ὕλης. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐστὶν ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐπι-
„ στήμη τῷ πράγματι. Ἡ δὲ κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα
„ ἐν τῷ ἑνί. ὅλως δὲ, οὐδὲ χρόνῳ. Ἀλλ' οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ,
„ ὁτὲ δὲ οὐ νοεῖ. χωρισθεὶς δὲ, ἐστὶ μόνον τοῦθ' ὅπερ ἐστί.
„ Καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον, καὶ ἀΐδιον. Οὐ μνημονεύομεν
„ δὲ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθὲς, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς φθαρ-
„ τός. Καὶ ἄνευ τούτου οὐδὲν νοεῖ. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης
ταῦτα, οἷα, τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, αἰνιγματώδη τινὰ, καὶ οὐ
πάνυ διείκασα. Ταύτῃ τοι καὶ τὸ χωρίον, ἅτε δὴ δυσαντί-
βλεπτον, εἰς ποικίλας τε καὶ μακρῷ ἀλλήλων διεστηκείας τὰς
ὁδοὺς ἀπήγαγε τοὺς προσεσχηκότας, ἄλλων ἄλλως, ᾗπερ ἕ-
καστος περὶ ψυχῆς δόξης εἶχεν, ἐπιβλῶναι πειρασαμένων.
Αὐτίκα καὶ γὰρ ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος, ἐνεργείᾳ νοῦν ἐνταῦ-
θα νοεῖσθαι ὑπείληφε τὸ πρῶτον αἴτιον, αὐτὸν τὸν Θεόν.
Α'. ὅτι πάντα εἴρηται ὁ Νοῦς οὗτος ποιεῖν. Β'. ὅτι τῇ οὐ-
σίᾳ ὢν ἐνέργεια. Γ'. ὅτι οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δὲ οὐ
νοεῖ. Πρὸς οὖν Ἀλέξανδρον οὕτως ἐξειληφότα τὰ Ἀριστοτέ-
λους διάγραμμα ἀπαντητέον. Καὶ Α'. ὡς οὐ πάντα ποιεῖν
εἴρηται, τὸ εἶναι τούτοις δωρούμενον, πάντα δὲ νοητὰ κα-
θιστᾶν, τὸ νοεῖσθαι αὐτοῖς παρεχόμενον. Ἀμέλειτοι γὰρ,
ποιεῖ πάντα, οἷον καὶ τὸ φῶς (φησὶ) τὰ χρώματα,
ἐξ ἀφανῶν δηλονότι, εἰς ἔμφασιν προκαλούμενον, καὶ τὰ
δυνάμει ὁρατὰ, εἰς τὸ ἐνεργείᾳ τοιαῦτα εἶναι μεταβιβά-
ζων. Εἰ δὲ τὸ πάντα ποιεῖν, ἐκεῖνο κατάγε τὸ εἶναι διερ-
μηνεύειν, δι' ἴσου ἂν κἀπὶ τοῦ δυνάμει κρίνειν ἔδει, τὸ
πάντα γίνεσθαι. Καὶ οὕτως ἂν εἰς τὸν Δία ἤδη ἀποθεω-
θέντος ἐκείνου, Πρωτεὺς ἂν ἡμῖν ἔσοιτο οὗτος εἰς πάντα
πάντῃ μεταβαλλόμενος σχήματα. Νοητέον οὖν τὰ τοιαῦτα,
οὐκ οὖν τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ κατ' ἔμφασιν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ
ὃν τρόπον Ἀριστοτέλης αὐτὸς φησὶν (1) „ τὴν κατ' ἐνέρ-
„ γειαν

(1) Ἀριστ. ἔνθα ἀνωτ.

„ γειαν ἐπιστήμην τὸ αὐτὸ εἶναι τῷ πράγματι. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν νόων ἑκάτερος τὰ πράγματα ὁ μὲν ἐστὶν, ὁ δὲ γίγνεται. Β΄. Εἰ καὶ τῇ οὐσίᾳ εἴρηται ἐνέργεια, οὐκ ἂν ἐντεῦθεν γνώμην εἰσβάλοιτις, μὴ διὰ μεσιτευούσης αὐτῷ τὸ ἐνεργεῖν εἶναι δυνάμεως. (οὐδὲ γὰρ ἀναιρεῖ τὸ ἐνέργεια, συνεισάγει δὲ μᾶλλον τὴν δύναμιν ἐν τῇ φύσει.) Τοῦτο δὲ μόνον ὑποσυνάψειέ τις ἐκ τούτου, ὅτι ἀεργὴς οὐδέποτε αὐτῷ ἡ οὐσία. „ Οὐ γὰρ (ᾗ προστέθηκεν αὐτὸς ἑαυτὸν „ διασαφῶν ὁ Φιλόσοφος) ὅτε μὲν νοεῖ, ὅτε δὲ οὐ νοεῖ· ἀεὶ δὲ νοεῖ. Ὥσπερ ἂν εἴτις, καὶ περὶ τοῦ πυρὸς εἴποι, ὅτι τῷ καυστικῷ ἐστὶν ἐνέργεια, παρείπων καὶ γὰρ τῷ περὶ ἃ πέφυκε δρᾷν, οὐχ ὅτε μὲν καίει, ὅτε δὲ οὐ καίει· ἀεὶ δὲ πέφυκε καίειν. Ἢ περὶ τῶν σφαιρῶν ἑκάστης, ὅτι τῇ κινήσει ἐστὶν ἐνέργεια, οὐ γὰρ ὅτε μὲν κινεῖται, ὅτε δ᾽ οὐ κινεῖται· ἀεὶ δὲ κινεῖται· ἐξ οὕτω δέτοι σμικρᾶς προφάσεως ἀποθεοῦν ἐθέλειν τὸν νοῦν, μὴ καὶ ῥᾳδιουργοῦντος ἂν εἴη πρὸς τὸ δοκοῦν οἱ, τὰ λεγόμενα; Γ΄. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο τὸ ἐς ἀεὶ νοεῖν, οἷόν τι γνώρισμα τῇ πρωτίστῃ αἰτίᾳ εἰδοποιὸν, ὀρθῶς ὁ Ἀφροδισιεὺς περιάπτει. Ἐκεῖνος καὶ γὰρ ὁ Νοῦς ὁ ἀκρότατος, καὶ ἀεὶ, καὶ πάντα, καὶ ἅμα, καὶ ἀπείρως, καὶ ὑπερτελῶς νοεῖ· ὁ δὲ κατ᾽ ἐνέργειαν νοῦς, περὶ οὗ ὁ λόγος, οὐχ οὕτως. Δ΄. Πῶς δ᾽ ἂν καὶ περὶ τοῦ ὑπερτάτου Νοῦ τῷ Φιλοσόφῳ ἐν τούτοις, ὀρθῶς ἦ βαίνων ὁ λόγος, ἔνθα ἡ περὶ ψυχῆς μάλιστα πρόκειται σκέψις; καὶ παρέρριπται δόγμα τοσοῦτον, ἡλίκον μόλις τις ἂν πεισθείη, μηδαμῶς κατασκευαζόμενον, ἀλλ᾽ οἷον αὔτικρυς νομοθετούμενον; Ε΄. Πῶς δ᾽ αὖτις ὅλως καὶ περὶ Θεοῦ λέγεσθαι ἐνταῦθα ἀναπεισθείη, τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ „ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς „ διαφορὰς διαρρήδην ἀποφηναμένου; καὶ τὸν μὲν εἶναι νοῦν τοιοῦτον, τὸν δὲ τοιοῦτον διορισαμένου; ἡ διαφορὰ, καὶ αὕτη οὐσιώδης, οὐσίας ὡς μὲν ὁ ἡμέτερος λόγος (§. ψμζ΄. ψμή.) δημιουργητῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς ἂν εἴη, κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλην, πολλῷ τῶν θείων ὑποβεβηκείας, καὶ ἥττονος, ὁ Νοῦς ἐκεῖνος ὁ ὑπερούσιος; ϛ΄. Εἰ δὲ καὶ τὸν νοῦν τοῦτον τῷ φωτὶ ἀπεικάζει, καὶ τῇ ἕξει, ὧν ἐξ ἀνάγκης ἑκατέρου τὸ δυνάμει προϋποτίθεται, πῶς οὐκ ἂν εἴη τῇ ἀκράτῳ ἐντελεχείᾳ προστρίβων ὁ Σταγειρίτης τὰ ὑβριστικώτατα; Ζ΄. Ὁ

δυνα-

δυνάμει νοῦς ὑποτίθεται πρότερος ὢν τοῦ ἐνεργείᾳ. „Ἡ δὲ „κατὰ δύναμιν, φησὶ, χρόνῳ προτέρα. Θεοῦ δὲ τί ἂν γένοιτο πρότερον; καὶ πῶς πρότερόν τι τῷ χρόνῳ τοῦ ὑπὲρ χρόνον; Η΄. Καὶ οὗτος φησὶν ὁ νοῦς χωριστός ἐστιν. Ὁ δὲ πρωταίτιος Νοῦς, ὡς ἄριστα τῷ Φιλοπόνῳ (1) σεσημείωται „οὐ χωριστὸς, ἀλλὰ κεχωρισμένος. Θ΄. Καὶ χωρισθεὶς δὲ, „ἐστὶ (φησὶν) ὅπερ ἐστί. Πρόδηλον οὖν ὅτι πρὶν χωρισθῆναι συνεμέμικτο. Καὶ ἕτερόν τι ἦν, καὶ οὐχ οἷον μετὰ τὸν χωρισμὸν γίνεται. Πῶς δὲ, καὶ τίνι ὁ θύραθεν νοῦς συμμιχθείη; τίνα δὲ χωρισμὸν πάθοι, τίνα δὲ τροπὴν, ὁ ἀεὶ ὢν, καὶ ἀεὶ αὐτός; Ι. „Πῶς δὲ καὶ τὸ ῥηθὲν ἐκδε„κτέον. ὡς τοῦτο μόνον ἀθάνατον ἐστὶ, καὶ ἀΐδιον· ἢ οὐχὶ καὶ τὰ κεχωρισμένα τῶν εἰδῶν, καὶ τὰ οὐράνια, εἰ μηδὲν ἄλλο, κατ' Ἀριστοτέλην αὐτὸν, ἀθανασίας τετύχηκε, καὶ ἀϊδιότητος; ΙΑ΄. „Καὶ τὸ τοῦτο δὲ μόνον, οὐδετέρως λεχθὲν (ὡς ὁ Φιλόπονος (2)) εὐστόχως δοκεῖ ἀναφέρεσθαι, ἐπὶ τὸ ἀνωτέρω ῥηθὲν τῆς ψυχῆς μόριον. Ὁ δὲ Νοῦς ὁ θύραθεν μόριον οὐκ ἔστι. ΙΒ΄. Τελευταῖον προσέθηκεν ὅτι „οὐ μνη„μονεύομεν, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθὲς, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς „φθαρτὸς, ἐξ ὧν φανερὸν, ὡς τὸν νοῦν ἐκεῖνον ὁ Φιλόσοφος ἐν τούτοις σκοπεῖ, ὃς ἐν ἡμῖν ἐστὶ, καθάπερ καὶ ὁ παθητικὸς, καὶ δι' οὗ πολλῶν ἀντιλαμβανόμεθα, ὧν διὰ τὴν τοῦ παθητικοῦ συνάφειαν, τοῦ φθαρτοῦ ὄντος, ἐπιλανθανόμεθα. Πρὸς μὲν οὖν Ἀλέξανδρον ταῦτα· ὁ δὲ Μαρῖνος ὁ Νεαπολίτης, ὑπὸ τῆς συνήθους τῷ Ἀριστοτέλει (ὡς ὁ Φιλόπονος φησὶ (3)) μεγαλονοίας πληγεὶς, εἰς φαντασίαν περιπέπτωκε, νοῦν τινα καὶ οὗτος ἐπακτὸν τῇ ψυχῇ ἐπιστήσας, Δαιμόνιον, ὑποβεβηκότα μὲν τῷ ὑπερτάτῳ, ὡς ἄρα καὶ ἐξ ἐκείνου, πληροῦντα γε μὴν ὑπερφυῶς δι' ὑπεροχὴν τῆς παρ' ἐκείνου περιούσης αὐτῷ τελειότητος, ἅπασι οἷς περισεμνύνεται ὁ νοῦς ἐκεῖνος ὁ κατ' ἐνέργειαν. Ἀλλὰ γὰρ, ὡς οὐκ οἰκείως, οὐδ' οὗτος ἁπαντᾷ τῇ προτεθείσῃ λέξει συνιδεῖν ῥάδιον

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομνημ. Αὐτ.
(2) Ἐν Ὑπομν. Αὐτ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

διον ἐκ τῶν εἰρημένων τῦ Δ΄, καὶ Ε΄, καὶ Ζ΄, καὶ Η΄, καὶ Θ΄, καὶ Ι΄, καὶ ΙΑ΄, καὶ ΙΒ΄. Οἷς δὴ ἔχοι αὖτις προσθεῖναι, ὡς οὐ μόνης ἄρα τῆς Ἀριστοτελικῆς λέξεως ἀλλοτρίω ἐσὸν, ἀλλὰ καὶ ταῖς εἰς τόδε προτεθείσαις καὶ ἀποδειχθείσαις διὰ πολλῶν ἡμῖν ἀνωτέρω ἀληθείαις λαμπρῶς ἀπομαχομένω ἑκατέρω τὼ δόγματε. Εἴη γὰρ αὖ οὕτω κατὰ τὸν ἐξ Ἀφροδισιάδος ἡ λογικὴ ψυχὴ (τὸ γοῦν μέρος.) αἰώνιόν τι χρῆμα (κατὰ τῶν §. ψμδ΄. ψμέ. ψμς΄.) Καὶ οὔτε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργηθεῖσα (κατὰ §. ψμζ΄. ψμη΄.) οὐδ᾽ εἰς τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς εἶναι ἐκπίπτεσθαι ἔχουσα· (κατὰ τῦ §. ψμθ΄. ψν΄.) κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν αὖ, καὶ τὸν Μαρῖνον, μία ἡ ψυχὴ καὶ ἡ αὐτὴ κατάγε τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν, ὅς ὁ τιμιώτερος ἐστὶν, ἐν ἀνθρώποις ἅπασι. (κατὰ τῶν §. ψνγ΄. ψνδ΄. ψνέ.) Ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐδ᾽ ἐκεῖνο τῆς ἀτοπίας μικρὸν δοκεῖ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀκολούθου πάντας εἰκὸς τοὺς ἀνθρώπους, εἰς ἀκρότητα οὕτω γνώσεων ἁπασῶν ὁμολογεῖν ἥκοντας, ἤτοι τῷ ὑπερθέῳ αὐτοῦ φωτὶ, ἢ γοῦν τῷ δαιμονίῳ ἐκείνῳ Νῷ φωταγωγουμένους, καὶ μεγαλόνοας οὕτως εἶναι τινάς, καὶ μακαρίους, οὐδέτισι τῶν ἀτόπων, οὐδὲ ψελδῶν ὅλως γινομένους προσεκτικούς. Εἰ γὰρ ὅ,τι δήποτε ὁ ἐν αὐτοῖς δυνάμει νοῦς γίνεται τοῦτο νοεῖν οἱ πάντες πεφύκασι· γίνεται δ᾽ ὅτι ὁ ἐνεργείᾳ ποιεῖ, πρόδηλον ὡς οὐδὲν οὗτος, τηλικοῦτος γε ὢν, νοεῖν παρέξεται μέτριον, οὐδ᾽ ἀφελὲς, κοῦφον οὐδὲν, οὐδ᾽ ἄλογον, οὐδὲν πλημμελὲς οὐδὲ διημαρτημένον, καὶ ἑαυτοῦ ἥκιστα ἄξιον. Ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς τούτους ἅλις. Πλούταρχος δὲ ὁ Ἀθηναῖος, καὶ σὺν αὐτῷ ὁ Φιλόπονος, αὐτὸν εἶναι ὑπειλήφασι τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν, τῶν ἐν ἡμῖν, καὶ τῆς ἡμᾶς εἰδοποιούσης ψυχῆς τὸ μόριον τὸ τιμιώτατον, ὀρθῶς ἧπου τῷ Ἀριστοτέλει στοιχοῦντες· τοῦτο μέμφει δοκεῖ οὐ καλῶς αὐτοῖς ἐσκέφθαι, ὅτι οὐκ ἐφ᾽ ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων, τὸ διττὸν τοῦ νοῦ χρῆναι εἰσάγειν ᾠήθησαν, οὐδὲ λέγειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ψυχῆς, τὸν μὲν ἐνεργείᾳ νοῦν, εἶναι, τὸν δὲ δυνάμει, ἐπὶ δὲ ἄλλης καὶ ἄλλης, ὡς εἶναι τοῦτον τὸν συνδυασμὸν λαβεῖν μόνον, ἐπὶ τοῦ τῶν πάντων ἀνθρώπων ἀθροίσματος. „ Οὐ „ γὰρ τὸν ἕνα ἀριθμῷ, φασὶ, (1) νοῦν λέγομεν ἀεὶ νοεῖν, „ ἀλ-

(1) Φιλόπον. Ἐν Ι΄. τῶν περὶ Ψυχ. Ὑπομ.

„ ἀλλ' ὅτι ἐν ὅλῳ τῷ Κόσμῳ ἀνθρώπινος νοῦς ἀεὶ νοεῖ.
„ Κἂν ἐγὼ μὴ νοῶ, ἀλλ' οὖν ἄλλος νοεῖ. Καὶ τῇ διαδοχῇ
„ γίνεται τὸ ἀεὶ, ἵνα μὴ ἐπιλείψῃ ἡ ἔλλαμψις πρὸς ἡ-
„ μᾶς ἡ τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ μὴ ἀεὶ νοοῦμεν, ὅτε μὴ νοοῦμεν
„ ἐπιλείψει. Εἰ δὲ οὕτω λέγομεν τὸ ἀεὶ νοεῖν, τοῦτο ἐπὶ
„ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ ὑπάρχει. Ἀεὶ γὰρ νοεῖν λέγομεν οὐκ
„ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς κατὰ ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐπὶ πάντων, ὥσπερ καὶ
„ ἀεὶ ζῆν λέγομεν ἄνθρωπον, οὐ διὰ Σωκράτην, ἀλλ' ὅτι
„ τις ἄνθρωπος ἀεὶ ζῇ· ἢ ὅτι ἀεὶ νοεῖν λέγεται, ἐπειδὴ
„ ἀεὶ δύναται νοεῖν· ὁ γὰρ ἔχων τὸν νοῦν ἐν οἱᾳδήποτε
„ ὥρᾳ βούλεται, νοεῖ. Ἐκ τούτων οὖν μαθεῖν ἐστιν, ὡς οὐ-
δὲν ἄλλο τὸ κινῆσαν τοὺς ἄνδρας οὕτω φρονεῖν, ἢ ὅπως μὴ
τὸ ἀεὶ νοεῖν τῇ λογικῇ ψυχῇ ἀποδοῦναι ἀναγκασθεῖεν· λαν-
θάνουσι δὲ τῷ Ἀριστοτέλει αὐτῷ προσκρούοντες, οἱ μόνου τοῦ
Πλωτίνου δοκοῦντες ἀπέχεσθαι. Α'. „ Καὶ γὰρ εἰπὼν ἐκεῖνος
„ ἐν ἑκάστῳ γένει, τὸ μὲν ὡς ὕλη, καὶ δυνάμει, τὸ δ' ὡς ποιη-
„ τικὸν, προσθεὶς δὲ ὅτι καὶ τῇ ψυχῇ ἀνάγκη προσεῖναι
„ ταύτας τὰς διαφορὰς, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ταῦτα συνῆψεν ὑπο-
κειμένου, οὐκ ἐπὶ ἄλλου δὲ καὶ ἄλλα ταῦτα διέστησε. Β'. Φωτὶ
μὲν τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν, τῷ χρωννυμένῳ δὲ τὸν δυνάμει ἀ-
πεικάσας, εἰς τὸ αὐτὸ γινομένους ἄμφω σαφῶς ἐνεδείξατο.
Γ'. „ Εἰπὼν ὅτι ἡ κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα, οὐκ ἔοικεν
ἐπὶ πολλῶν ἀνθρώπων ποιεῖν τὴν παράθεσιν, ἐφ' ὧν οὐδὲν
ἂν ἧττον ἀληθεύσειε, καὶ τὸ εἶναι ὑστέραν, καὶ τὸ ἅμα· τοῦ
γὰρ παντὸς ἀϊδίου ὑποτιθεμένου, ὅμοιον ἂν εἴη κἀνταῦθα
τῷ χυδαίῳ ζητήματι, πότερον τὸ ὠὸν τῆς ὄρνιθος πρότε-
ρον, ἢ ἀνάπαλιν; ὃ δὴ καὶ ὁ Φιλόπονος αὐτὸς (οὐδὲ γὰρ
ἄλλως τῶν παχυτέρων τις ἐγένετο.) συνοῖδε, διὸ καὶ τὸ ἐν
τῷ ἑνὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ἐν ὅλῳ τῷ
κόσμῳ ἐξέλαβε. Καίτοι δὲ διὰ τοῦ ἑξῆς, τὴν αὐτοῦ δό-
ξαν παραμυθεῖταί πως „ τὸ ὅλως δὲ, οὐδὲ χρόνῳ ἀντὶ τοῦ
καθόλου, πρὸς τὸ δοκοῦν οἱ μεθέλκων καὶ βιαζόμενος, ἀλ-
λὰ φανερὸν ἄλλοθεν τὸ βεβιασμένον τοῦ λόγου, καὶ τὸ τῆς
ἐπανορθώσεως σχῆμα οὐκ ἐνδίδωσι πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς,
ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους μετάβασιν. Δ'. „ Καὶ χωρισθεὶς
„ δὲ, φησὶν, ἐστὶ κτ. τίνος ποτὲ χωρισθείς; ἢ (ὡς καὶ τῷ
Φιλοπόνῳ δοκεῖ.) ἀπὸ τοῦ δυνάμει. Οὐκοῦν τούτῳ καὶ συ-

νημμένος ἐτύγχανε πρὶν χωρισθῆναι. Καὶ μὴν ὁ ἐν ἐμοὶ
γινόμενος ἐνεργείᾳ (ἐρεῖ τις) οὐκ ἄν ποτε χωρισθείη, ὅτι
μηδὲ συνημμένος ποτὲ ἦν, ἀεὶ δὲ κεχωρισμένος. Ε΄. Αὐ-
τοῦ δὲ τοῦ Φιλοπόνου τὴν μαρτυρίαν, τὴν πρὸς τὸν Ἀφροδι-
σιέα, καὶ τὸν Μαρῖνον, λέγοντος, ὡς Ἀριστοτέλης περὶ
αὐτοῦ φησὶν „ ὅτι τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ὁ αὐτός ἐστι, τῷ δὲ
„ λόγῳ διάφορος, (1) κἀντεῦθεν ἐπιφέροντος, οὐκοῦν νοητέον
εἶναι νοῦν ἐνεργείᾳ ἐνταῦθα, τὸν θύραθεν, εἴ τις ἐπ' αὐτὸν
τοῦτον ἀντιστρέψειε διατεινάμενος, ἔστιν ὅπως οὐκ αὐτὸν τοῖς
αὐτοῦ ἁλώσιμον ἀναδείξειεν; ς΄. Ὁ κατ' ἐνέργειαν νοῦς τῷ
Ἀριστοτέλει ἀρχὴ καὶ ποιητικὸν εἶναι τίθεται, ὁ δὲ δυνά-
μει ὡς ἡ ὕλη καὶ τὸ γινόμενον· „ ὁ μὲν γὰρ, φησὶ, πάντα
„ ποιεῖ, ὁ δὲ πάντα γίνεται· καὶ ποιεῖν μὲν λέγεται ὁ
„ ἐνεργείᾳ νοῦς, διὰ τὸ πάντων τοὺς τύπους καταγράφειν ἐν
„ τῷ δυνάμει νῷ, διὸ καὶ Πλάτων γραφείῳ τοῦτον εἰκάζει,
„ Ἀριστοτέλης δὲ αὐτόθεν γραφέα αὐτὸν ὑποτίθεται. (2)
Τί οὖν; ἢ τὸν ἐν τῷ Σωσίᾳ νοῦν, τὸν γραφέα εἶναι ῥητέον
τῶν νοημάτων, τῶν ἐν τῷ νῷ, ὡς ἐν πίνακι γραφομένων τοῦ
Κλέωνος; Ἀλλὰ γελοῖον τοῦτό γε. Ζ΄. Τί δὲ εἴπερ εἷς ἐν
τῷ παντὶ καὶ μόνος, ὑποτεθείη ἄνθρωπος; τί δ' εἰ πάντες
νοοῦντες τύχωσι; τί δ' εἰ τῶν πάντων μηδείς; (οὐδὲ γὰρ ἀ-
δύνατα ταῦτα.) οὐκ ἂν κενὴ εἴη, καὶ φρούδη, καὶ τὸ ὅλον ἄ-
τοπος, καὶ διεψευσμένη, ἡ περὶ τὸν διττὸν νοῦν ὑπόθεσις
τοῦ Φιλοσόφου; Καὶ μὴν οὗτος „ ἀνάγκη ταύτας τὰς δια-
„ φορὰς ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν βοᾷ. Εἰ δὲ ἀνάγκη, κἂν
μία, καὶ μόνη τύχοι ὑφεστηκυῖα ψυχὴ, τὸ προσῆκον ἐξ ἀ-
νάγκης ἑαυτῆς τῇ φύσει οὐκ ἀφαιρεθήσεται, ἀλλ' ἕξει ἀνα-
φαιρέτως· ὅ,τι γὰρ ἀναγκαίως τῷ εἴδει πρόσεστι, καὶ ἐν
ἑκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτὸ πάντως προσέσται. Η΄. Παρίημι λέ-
γειν, ὅσα τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς δόξης ἄτοπα· οἷον τὸ,
„ κἂν ἐγὼ μὴ νοῶ, ἄλλος τις νοεῖ, ἵνα μὴ ἐπιλείψῃ ἡ
„ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἔλλαμψις, καὶ τὸ, ὥσπερ ἀεὶ ζῶν
„ λέ-

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομνήμ. Αὐτ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

„ λέγομψ ἄνθρωπον, ἐ διὰ Σωκράτlω. Καὶ τὸ ἀεὶ νοεῖν „ λέγεται, ἐπειδὴ ἀεὶ δύναται νοεῖν, ἐν οἷς μάλιςα τῇ ἐνεργείᾳ τῇ δυνάμει ἐκ προθέσεως ἀντιδιαςέλλεται· ταῦτα γὰρ ὄντως ἀφελῆ, κὶ ψυχρὰ, κὶ ἐδὲ κομιδῇ πρὸς ἀλήθειαν εὔεδρα, ἐθ' ὑπὸ Φιλοσοφίας πρὸς ἀκρίβειαν ἀπεξεσμψα. Ἀλλὰ κὶ πρὸς τlὼ τῦ Φιλοπόνε δόξαν τέτων ἀποχρώντως εἰρημψων, τρίτlω πακτέον τlὼ κτ Σιμπλίκιον. Οὗτος ἐν ὅτι τῇ μετεχομψυ ὑπὸ τῆς ψυχῆς νῦ, οἷος ἂν εἴη ὁ κτ Μαρῖνον, ἐδ' ἔτι μᾶλλον περὶ τῦ ἀμεθέκτυ, οἷος ὁ κτ τὸν Ἀφροδισιέα, ἐν τέτοις τὸν Ἀρισοτέλlω πραγματεύεσθαι διατεινόμψος „ πῶς γὰρ; εἰ περὶ ψυχῆς (φησὶν) „ ἡ πραγματεία; Περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς τὴν ὅλlω θεωρίαν κυριώτατα εἶναι ἐξέλαβε. „ Καὶ διττὸν μψ εἶναι „ (φησὶ) τlὼ πρώτlω τὸν τῆς ψυχῆς λόγον, τὸν μψ „ χωρισὸν, κὶ πλήρη ἀφ' ἑαυτῦ τῶν οἰκείων γνωςῶν, κα„ θ' ὃν ἡ εἰς ἑαυτlὼ τῆς ψυχῆς ἐπιστροφὴ, καὶ πρὸς τὰ „ κρείττω συνάφεια· τὸν δὲ, καθ' ὃν ἐξισαμψη τῆς ἐν αὐτῇ μονῆς, ὅλη πρὸς τὰ δεύτερα ἀποτείνεται. (1) κἀκεῖνον μψ ἐνεργείᾳ νῦν ἀποκαλεῖ, κὶ τέλειον εἶναι λέγει· τὸν δέ πως ὑποβεβηκότα, καὶ δυνάμει, καὶ τελειόμψον. Ἐκ γῦν τῶν ἀντικειμψων, ἅπερ ἐςὶ τὰ νοητὰ, τὸ διττὸν τῦ νοῦ ποριζόμψος, ἐ παύυμοι δοκεῖ τῷ Ἀριςοτέλει ἐδ' ὅτος συναπτεσθαι. Α'. Καὶ γὰρ ὡς μψ ἐκεῖνος, τῦ μψ κατ' ἐνέργειαν ἐςὶ τῷ πάντα ποιεῖν, τῦ δὲ δυνάμει τῷ πάντα γίνεσθαι· ὡς δ' ὅτος ἔοικε δόξης ἔχειν, ὁ μψ γίνεται τὰ κρείττω, τῶν χειρόνων ἀπεχόμψος, ὁ δ' ἀνάπαλιν τὰ χείρω ποιεῖ τῶν κρειττόνων ἀφισάμψος, κὶ περὶ τὸ μηδέτερον αὐτῶν περὶ πάντα ἔχειν, κὶ θάτερος θατέρε τὸ ἔργον οἰκειῦται τὸ μηδεὶ οἷ προσῆκον περιποιεύμψος· γίνεται γὰρ ὁ ἐνεργείᾳ, καίτοι ποιεῖν πεφυκὼς, ποιεῖ δ' ὁ δυνάμει, ὁ μόνον γίνεσθαι τεταγμψος· τὰ μψ γὰρ κρείττω ὁ ἐνεργείᾳ καὶ ποιῶν ἐςὶν αὐτὸς ἑαυτὸν, κὶ γινόμψος· τὰ δὲ χείρω ὁ δυνάμει, ἑαυτόν τε αὐτὸς ποιεῖ, καὶ ὑφ' ἑαυτῦ γίνεται. Ὡς εἴγε

---

(1) Σιμπλίκ. Ἐι Ὑπομν. Αὐτ.

εἴγε ὑπὸ τοῦ ὑπερβεβηκότος ὁ ὑποβεβηκὼς οὗτος νοῦς γίνεται, ἅττα καὶ γίνεται, ἔσαι μὲν ἐκεῖνος αὖθις τῶν πάντων ποιητικὸς, τὰ μὲν ἑαυτῷ ποιῶν, τὰ δὲ τῷ ἑτέρῳ, ἔσαι δὲ οὗτος τὰ ἑαυτοῦ μόνα, καὶ οὐχὶ πάντα ὑπ' ἐκείνου γινόμενος. Ἃ πῶς αὖτις ἔχοι τῷ πάντα λέγοντι λόγῳ δεῖξαι συνᾴδοντα; Β'. „ Τῷ Ἀριστοτέλει δοκεῖ ὅτι δυνάμει πως ἐστὶ τὰ „ νοητὰ ὁ νοῦς, ἀλλ' ἐντελεχείᾳ οὐδὲν πρὶν ἂν μὴ νοῇ. Ἀλλαμὴν καὶ αὐτὸς νοητός ἐστιν, ὥσπερ τὰ ἄλλα. Ἄρα καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφων, καὶ πρὸς τὰ ἄλλα, πρὶν ἂν μὴ νοῇ, δυνάμει ἔσαι· νοῶν δὲ ὅ,τι δήποτε ἐπίσης ἔσαι ἐντελεχείᾳ. Οὐκ ὀρθῶς ἄρα φιλοσοφοῦντος ἐστὶ κατὰ τὸ Ἀριστοτέλει δοκοῦν, ἐκ τῆς τῶν νοουμένων διαφορᾶς, τὴν διαφορὰν τῶν νόων ἐκδέχεσθαι. Γ'. „ Εἰ δὲ ὁ ἐνεργείᾳ νοῦς τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ὁ αὐτός ἐστι, τῷ δὲ χρόνῳ διάφορος, παρὰ τὸ δυνά„ μει, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ· πρότερον γὰρ ὢν δυνάμει, ὕστερον „ ἐνεργείᾳ γέγονεν. (1) Ἐναντιώτατον αὖ εἴη τὸ πρᾶγμα κατὰ Σιμπλίκιον· οἷς γὰρ αὐτὸς ὑπείληφε, δεύτερον τὸν δυνάμει θετέον. Ἡ γὰρ πρὸς τὰ δεύτερα τῆς ψυχῆς ἀπόστασις, τὴν ἐν ἑαυτῇ μονὴν, ἀφ' ἧς πως ἐξίσταται ὡς ὅρον ἀφ' οὗ ἐξ ἀνάγκης προϋποτίθησιν. Τελευταῖον δὲ τοῖς αὐτοῖς, ἢ καὶ παραπλησίοις τῶν λόγων καὶ ἡ τοῦ Ἄραβος Ἀβερρόη, ἡ αὐτὴ οὖσα τῇ κατὰ Μαρῖνον, καὶ ἡ τοῦ Θεμιστίου αὐτοῦ ἐλεγχθήσεται, ὅςτις ψυχικὸν μὲν ὑπετίθετο τὸν ποιητικὸν νοῦν, καὶ οὐχὶ θύραθεν, ὅλως δ' ἀνθρώπινον, ἕνα γεμὴν τοῖς πᾶσι κοινότατον ὄντα τοῦτον ἐτίθετο, τῆς ἐν ἑκάστῳ ψυχῆς, τὸ τελειωτικὸν εἶδος τελοῦντα, τὸ ἔσχατον. Ὃ δὴ δόγμα πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἰ καὶ τῇ κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν οὐσιώδει τε καὶ ὑποστατικῇ τελειότητι σύμφωνον ἐστὶν, ἄλλοι κρινόντων. Ἡμῖν οὖν τοῦ κατὰ τὰς τῶν ἄλλων ἑρμηνείας Ἀριστοτελικοῦ λόγου, ἀτυσάτω οὕτως ἔχειν δοκοῦντος ἑαυτῷ, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ ἥκιστα ἑπομένου, θετέον ἤδη τὸ δοκοῦν ὧδε. Περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ὁ Ἀριστοτέλης ἐνταῦθα δῆλος ἐστὶ πραγματεύεσθαι, ἣν δὴ μόριον εἰκότως, ἐν τῷ

πρὸ

(1) Φιλόπον. Ει Ὑπομν. Αὐτ.

πρὸ τοῦ (1) Κεφαλαίῳ ἐκαλέσεν, ὡς δυνάμιν τινα, τῆς θρεπτικῆς, καὶ αἰσθητικῆς ἀντιδιαςείλας. Ταύτης δὲ τὰς ἐνεργείας κατὰ γνῶσιν, καὶ φρόνησιν εἶναι φησί. Τοῦτο δὲ ἐςὶ τὸ εἴτε θεωρητικῶς, εἴτε καὶ πρακτικῶς νοεῖν. Καὶ δὴ τὸ νοεῖν αὐτὸ, κατὰ παράθεσιν πρὸς τὴν αἴσθησιν πολυπραγμονήσας (χωρεῖ γὰρ ἐπιςημόνως ἀπὸ τῆς τῶν ἐνεργειῶν, ἐπ' αὐτὴν τῆς δυνάμεως τὴν γνῶσιν χειραγωγούμενος) ἀδιαφόρως ἔχειν, ὥσπερ τὴν αἴσθησιν πρὸς τὰ αἰσθητὰ, οὕπω τοι καὶ τὸν νοῦν αὐτὸν πρὸς τὰ νοητὰ κατείληφεν. Ἑκατέραν τε δύναμιν, τῶν οἷς διαμορφοῦται εἰδῶν δεκτικὴν, καί τοι τὰ ἄλλα ἐπισήμως διαφερούσας. Ἡ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν ὑπερβολῶν, καὶ τῶν ἐλλείψεων διαφθείρεται, ἡ δὲ ὑπὸ τῶν κρειττόνων μᾶλλον τελειοῦται. Ἡ τοίνυν δεκτικὸν τὸν νοῦν ὄντα τῶν νοητῶν, καὶ διὰ τὸ πρὸς αὐτὰ ἀδιάφορον, καὶ ὅτι ἀφ' ἑτέρου πέφυκε μεταβαίνειν εἰς ἕτερον, οὐδὲν αὐτὸν „ ἐνεργείᾳ τῶν ὄντων, „ πρὶν ἕκαςον νοεῖν, πάντα δὲ δυνάμει εἶναι προσείρηκεν. Ἀλλὰ δὴ τὸν αὐτὸν τοῦτον, καὶ νοῦν ἅμα ἐνεργείᾳ ἀποκαλεῖν ἀξιοῖ, ὡς ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ νοεῖν εἰσάγοντα, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον γνωςικῶς μεταβιβάζοντα, καὶ καθ' ἑαυτὸν αὐτουργεῖν τὰς νοήσεις τὰς ἑαυτοῦ δύναμιν ἔχοντα· ἔνθα γὰρ μεταβολή τις ἐςὶ τελουμένη, ἐκεῖσε πάντως, τό, τε μεταβάλλον ὑπόκειται, καὶ τὸ ὑφ' οὗ ἡ μεταβολὴ, ὡς ὑπὸ ποιητικοῦ ἤρτηται. Τοῦτο δὲ φανερὸν ἐν ὅλῃ τῇ φύσει, ἐν οἷς αἱ μεταβολαὶ, καθ' ἃς τὸ μὲν μεταβάλλον τῇ ὕλῃ ἀναλογεῖ, τὸ δὲ ὑφ' οὗ, κατ' ἐνέργειαν τὴν ἑαυτοῦ, ποιητικὸν τῆς μεταβολῆς, καὶ παραίτιον ἐςίν. „ Φησὶν οὖν ὥσπερ ἐν „ ἁπάσῃ τῇ φύσει, ἐςί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάςῳ γένει (τουτέςιν ἐφ' οἱασοῦν τάξεως μεταβολῶν.) τοῦτο δὲ (ὡς ὕλη „ δηλ.) ὅτι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα. Ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον, „ καὶ ποιητικὸν, τῷ ποιεῖν πάντα. (τὰ ἐν τῷ τοιῷδε γένει γινόμενα νοητέον.) „ οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν. Οὕτω τοι ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ (τὴν λογικὴν ἐκδέχομαι λέγοντα. Περὶ γὰρ ταύτης ἐνταῦθα λόγος.) „ ὑπάρ-

(1) Ἀριςς. Βι. Γ'. Περὶ Ψυχ. Κεφ. Δ'.

,, ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. Προσεκτέον γ᾽ ἡμῖν, τὰ
τοιαῦτα κατ᾽ ἀναλογίαν τινὰ καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν ἐκλαμβάνειν,
ἧπερ ἐνδέχεται, καὶ συγχωρεῖ τὸ, περὶ οὗ ὁ λόγος, γέ-
νους ἡ φύσις· ,, ὥσπερ γὰρ φησὶ, καὶ ἐν ἑκάστῳ δὲ φύσει
προσέθηκε, τὸ κατὰ τὴν προκειμένην φύσιν εἰκὸς διασώζειν
δεῖν ,, οἷον ὑποτιθέμενος. Καὶ γὰρ καὶ τὸ οἷον ἡ τέχνη
πρὸς τὴν ὕλην αὐτὸ τοῦτο παρίστησι, τὸ μέχρι τινὸς τού-
τοις τὴν ψυχὴν ἀπεικάζεσθαι. Ἄλλως τε γὰρ οὐθ᾽ ὕλην κυ-
ρίως τὴν ψυχὴν ἔχειν, ἀληθὲς, οὐδέ τι ἐπίκτητον ἐστὶν αὐ-
τῇ τὸ ποιητικὸν τῆς δυνάμεως, ὡς τῇ τέχνῃ τοῦ παντὶ ἀ-
φομοιοῦσθαι. Ἐφ᾽ οἷς καὶ τῇ μὲν ὕλῃ συμβέβηκεν ὑποκεῖσθαι
τῇ τέχνῃ, τοῦ τε ὑποκειμένου τῇ ἕξει. ,, Ἐπὶ δὲ τῆς ψυ-
,, χῆς, ἀνάγκη φησὶ ταύτας εἶναι τὰς διαφοράς. Οὐδ᾽ ἂν
εἴη αὐτῇ κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ εἰς νόησιν ἀναγκαῖον, οὐσίᾳ
διανοητικῇ οὔσῃ· ὡς ἐπ᾽ αὐτῆς οὔτε τὸ δυνάμει, πράγματι
καὶ οὐσίᾳ διίστασθαι τοῦ ἐνεργείᾳ, οὔτ᾽ αὖ ἀνάπαλιν· μία γὰρ
ἡ δύναμις, τοῦ μὲν ὑποκειμένου ἡ αὐτὴ, λόγῳ δὲ διαφέρου-
σα. ,, Καὶ ὁ μὲν τοιοῦτος ἐστὶ νοῦς τοῦ πάντα γίνεσθαι, ὁ
,, δὲ τοῦ πάντα ποιεῖν, τῇ οὐσίᾳ εἷς, τοῦ λόγῳ διαφέρων.
Αὐτὴ γὰρ ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἡ λογικὴ ψυχὴ αὐτοδιόριστός τε οὖσα,
καὶ αὐτοκίνητος, πρὸς μὲν ἃ οὔπω διώρισται τὸ δυνάμει ἔ-
χουσα, πρὸς ἃ δὲ ἤδη τὸ ἐνεργείᾳ, ἑκάτερον εἶναι θεωρεῖ-
ται καὶ λέγεται. ,, Ὡς ἕξις τις. (ὁμοιωτικῶς δηλ. κἀνταῦ-
θα.) Ὥσπερ γὰρ ἡ ἕξις πρὸς ἅπαντα τὰ ἐκτὰ, καὶ τὸ
δυνάμει πλουτεῖ, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ, τὸ μὲν, ἅτε πάντα δυ-
ναμένη, τὸ δὲ, ὡς περὶ πάντα κατὰ μετάβασιν, τὴν ἀφ᾽ ἑ-
τέρου εἰς ἕτερον ἐνεργοῦσα, οὕτω καὶ ἡ ψυχή. ,, Οἷον τὸ
,, φῶς. (καὶ τοῦτο ὁμοιωτικῶς.) Τρόπον γάρ τινα, φησὶ,
,, καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργείᾳ ὄν-
,, τα χρώματα. Καὶ οὗτος οὖν ὁ νοῦς, ὁ πάντα καὶ ποιῶν καὶ
γινόμενος, καὶ τὸ μὲν ἐνεργείᾳ, τὸ δὲ δυνάμει προειρημέ-
νος ,, τουτὶ δηλ. τὸ μόριον, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, ᾧ πάν-
,, τα φρονεῖ, καὶ γινώσκει ἡ ψυχὴ, χωριστός ἐστιν, (ὡς
καθ᾽ ἑαυτὸν ὑποστῆναι δυνάμενος) καὶ ἀμιγὴς ,, (ἀνάγκη
,, γὰρ ὡς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι,
,, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας κτ.) καὶ ἀπαθὴς (μηδὲν ὑ-
πὸ τῶν νοητῶν δηλονότι, καθάπερ ἡ αἴσθησις ὑπὸ τῶν αἰ-

σθη-

θητῶν ὡς εἴρηται, παθαινόμενος.) „ τῇ ὀσία ὢν ἐνερ-
„ γεία. Ἐπεὶ γὰρ ὁ αὐτὸς καὶ δυνάμει ὑποτεθη ὤν, καὶ
ἐνεργεία, καὶ ἄμφω ταύτας τὰς διαφορὰς ἐξ ἀνάγκης ἔχων
ἐστὶν, ἐκ τῆς ἐνεργείας εἰκότως τὴν ὀσίαν γνωρίζεται· τῆς
τιμιωτέρας δηλονότι τῶν διαφορῶν, αὐτὶ συςατικῆς παραλη-
θείσης. Διὸ προςίθησιν, αἰτιολογῶν· „ ἀεὶ γὰρ τιμιώ-
„ τερον τὸ ποιῶν τῆ πάχοντος, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὕλης. Ἀ-
μέλειτοι γὰρ καὶ ἐν ἀρχῇ τῆ Δ'. Κεφαλαίȣ ὑπογεαφλώτινα,
τῆ περὶ ȣ ὁ λόγος μορίȣ ἀποδιδȣς „ ᾧ γινώσκειτε ἔφη
„ καὶ φρονεῖ ἡ ψυχὴ, ȣχ ᾧ δύναται γινώσκειν τε, καὶ φρο-
νεῖν, τῇ ἐνεργεία κἀκεῖσε, ȣ τῇ δυνάμει, τὸν ψυχικὸν
νȣν γνωρίσας. Καὶ μικρὸν κατωτέρω, ὡσαύτως „ λέγω
„ δὲ νȣν, ᾧ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει ἡ ψυχὴ, καίτοι
„ ȣδὲν εἶναι ἐνεργεία τῶν ὄντων πρὶν νοεῖν, προςίθησιν.
Οὕτως ȣν ἀπὸ τῆ τιμιωτέρȣ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐνεργεία νοεῖν,
τὸν νȣν περιτεμνώσας, προςίθησιν ὅτι „ τὸ αὐτὸ ἐστὶν ἡ
„ κατ' ἐνέργειαν ἐπιςήμη τῷ πράγματι. Διδάσκει δὲ διὰ
τȣτȣ σαφῶς, ὅτι νοῶν ἐνεργεία ὁ νȣς, αὐτὸ τὸ νοητόν πως
ἐστίν. „ ὥσπερ καὶ μὴ νοῶν, δυνάμει δὲ ἔχων, δυνάμει
„ πως εἶναι τὰ νοητὰ ἀνωτέρω ἐλέγετο. Εἴπερ ȣν ἡ κα-
τ' ἐνέργειαν νόησις (ἣν τῇ κατ' ἐνέργειαν ἐπιςήμῃ προσεί-
κασεν.) αὐτὸ τὸ νοητὸν, ἡ δὲ κατὰ δύναμιν αὐτὸ τȣτο δυ-
νάμει, σαφὲς ὅτι ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ νοητῷ παραβαλλομέ-
νων, προτέρα αὕτη ἐκείνης. Ὁ γὰρ ἤδη νοεῖ, πρὶν νοῆ-
„ σαι πάντως ἠδύνατο· λέγει τοίνυν, ὡς ἡ κατὰ δύναμιν
„ χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἑνί. Ἐὰν δὲ ȣκ ἐπὶ ἑνός τινος τῶν
νοητῶν, κατὰ γένος δὲ τὸ νοητὸν ἐκλάβῃς, ȣδὲ τȣτο ἀληθὲς
ὅτι χρόνῳ προτέρα, ἀλλ' ἅμα, κατὰ τὸ αὐτὸ γὰρ τὸ μὲν νοεῖ,
τὸ δὲ δύναται πάντως. Διὸ παρασυνῆψεν· „ ὅλως δὲ ȣ-
„ δὲ χρόνῳ. Καὶ ȣτω σαφὴς γίνεται ἡ ἐπιδιόρθωσις. Εἰ-
πὼν γὰρ ὅτι πρωτεύει χρόνῳ ἐπὶ τῆ ψυχικȣ νȣ, ὁ δυ-
νάμει τῆ ἐνεργεία, ἐπὶ ὡρισμένȣ τινὸς, ἵνα μήτις ὑπολά-
βῃ, ὅτι ἤργησέ ποτε, ἢ ἀργεῖ ἁπλῶς δυνάμει μένων, καὶ
μηδὲν ἐνεργεία νοῶν, ὁ νȣς ὁ ἀνθρώπȣ, πάνυ γοργῶς ἐ-
πήγαγεν „ ὅλως δὲ, (ἤτοι πάντη κατὰ τὸ μηδὲν μηδαμῶς
„ νοεῖν) ȣδὲ χρόνῳ προτέρα. Διατί; ἰδȣσοι τὸ αἴτιον
παρὰ πόδας ἀποδιδόμενον. Καίτοι γὰρ ἐκεῖνο πρὸς ἐν τι

τῶν

τῶν νοητῶν ἰδίᾳ, φθάσας ἀπεφηνάμην, φησὶν „ ὁ νοῦς ὁ-
„ μοίως ἀεί τι νοεῖ. Ἀλλ᾽ οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δὲ οὐ νοεῖ.
Ἀλλ᾽ εἴποι αὖτις αὐτῷ, ὡς εἰ ἅμα ὁ ψυχικὸς οὗτος νοῦς,
καὶ ἐνεργείᾳ ἐστὶ, καὶ δυνάμει, οὕτω δέ τοι ἀνωμολόγηται ἅ-
παντα εἶναι δυνάμει, ἔσται ἄρα κἀκείνως ἅπαντα ἐνεργείᾳ.
Καὶ οὕτως ἡ Ἐμπεδοκλέους ἀληθεύσει δόξα, καὶ τῶν ἄλλων,
οἷς ἐκ πάντων τῶν ὄντων ὁ νοῦς συγκεκρότηται. Ταύτην
δὴ φθάνων τὴν ἀπορίαν ἐπιλύεται „ χωρισθεὶς γάρ φη-
σιν (ἔξω δηλαδὴ τοῦ περὶ αὐτὶ ὁποιονοῦν δυνάμει ἔχειν
„ γενόμενος, καὶ κατ᾽ ἐνέργειαν αὐτὸ νοήσας) ἐστι μόνον τοῦ-
„ θ᾽ ὅπερ ἐστί. (τοῦτο ἀμέλει ἐστὶ μόνον, φησὶν, ὅπερ ἤδη
νοεῖται αὐτῷ, ἤτοι τὸ νοητὸν αὐτὸ, συμφώνως οἷς προειρή-
κει μικρῷ πρόσθεν ἀποφαινόμενος καὶ ἤδη „ τὴν οὐσίαν εἶναι
„ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ· οἷά πω τὸ αὐτό ἐστιν, ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν
„ ἐπιστήμη τῷ πράγματι. Ἀεὶ ἄρα νοεῖ τι, καὶ ἀεί ἐστί τι,
αὐτὸ δηλονότι τοῦτο ὅπερ νοεῖ. Εἰ δέ τις τὸ οὐδὲν ἐστὶν ἐ-
νεργείᾳ τῶν ὄντων πρὶν νοεῖν. Καὶ τὸ „ ἐντελεχείᾳ οὐδὲν
„ πρὶν ἂν μὴ νοῇ, καὶ τὰ παραπλήσια ἡμῖν προβάλληται,
ἐν αὐτῇ τῇ ἀπορίᾳ προχωρῶν, τὴν λύσιν εὑρήσει. „ Οὐ-
„ δὲν γὰρ πάντως, πρὶν νοεῖν, ἐν ᾧ δὲ νοεῖ, ἕκαστον· καὶ
αὐτοί φαμεν. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνο δοκεῖ δυσχερέστερον, ὅπερ ἐν τῷ
τέλει πως τοῦ Δ΄. Κεφ. φησί· „ τοῦ δὲ μὴ ἀεὶ νοεῖν τὸ αἴτιον
„ ἐπισκεπτέον. Αὐτοὶ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἐροῦμεν, ὅτι οὐ τοῦτο
ἐν ἐκείνοις ζητεῖ ὁ Φιλόσοφος, διατί οὐκ ἀεὶ νοεῖ; πῶς γάρ;
„ εἴπερ μὴ ὁτὲ μὲν νοεῖν, ὁτὲ δὲ μὴ, ἀεὶ δὲ φθάσας
προαπεφήνατο; Ἀλλὰ τί δήποτε ἑαυτὸν ἀεὶ παρόντα καὶ
συνημμένον, ἀεὶ οὐ νοεῖ; ὅπερ ἐξ αὐτῆς τῆς τάξεως τῶν
λεγομένων ἐστὶν ἐκδηλότατον. Ἐπὶ τούτοις οὖν κορωνίδα τῷ
λόγῳ οἱονεὶ ἐπιτίθησιν, ἐπειπὼν καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνα-
τον, καὶ ἀΐδιον. Αὕτη γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς δύναμις, ἣν μόριον
ὑπέγραψεν ἐν τῷ Δ΄. „ ᾧ γινώσκει τε, καὶ φρονεῖ, καὶ μι-
„ κρὸν ἀνωτέρω, εἶναι τοῦθ᾽ ὅπερ ἐστὶν ἔλεγεν, ἐκ τῆς ἐνερ-
γείας, ὡς ἐκ τοῦ τιμιωτέρου δηλονότι γνωρίσας. Τοῦτο (δεῖ
γὰρ φυλάττειν τὸ οὐδέτερον τοῦ κατὰ τοὔνομα γένους, ὡς οἱ ὑπο-
μνηματισταὶ ἔγνωσαν.) „ μόνον φησὶν (ἐξῃρημένον τῶν
ἄλλων δηλαδὴ μορίων τοῦ τε φυτικοῦ, καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, κτλ.)
ἀθανασίας τετύχηκε, καὶ ἀϊδιότητος, ὡς κατὰ μὲν τ᾽ ἄλλα οὐ-
δα-

δαμῶς (§. ψνα'. ψνβ'.) καὶ δὲ τοῦτο καὶ μάλα ἐνεργοῦσαν τὴν λογικὴν ψυχὴν, καὶ ἀπολυθεῖσαν τοῦ σώματος.

Ἔστι τοίνυν ἡμῖν (τούτου γὰρ ἕνεκα καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἀριστοτελικῆς ἀνειλήμμεθα λέξεως, καὶ τῇ τῶν ὑπομνηματιστῶν προθυμίᾳ φέροντες σφᾶς αὐτοὺς ἐνεβαλόμην.) ὁμόψηφος ὁ ἐκ Σταγείρων τὸ δόγμα. „οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δ᾽ οὐ „νοεῖ, ἀλλ᾽ ὅτι ἀεὶ, καὶ ἀδιαλείπτως νοοῦσα ἐστὶν ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐνεργεῖ τι πάντως, σαφέστατα ἀποφηνάμενος. Ὅπερ εἴ τις τοῦ Ἀριστοτελικοῦ λόγου ἀλλότριον εἶναι φήσειεν, οὗτος, ἤτοι τὸν Θεὸν αὐτὸν, ἢ τινὰ νοῦν θυραῖον ἄλλον δαιμόνιον, σὺν οὐδενὶ λόγῳ, ὡς εἰδικὸν τῇ ψυχῇ ἐπιστήσας, ἑκατέρῳ τὸ περὶ τὴν ἀξίαν προσάψεται, τὸ μὲν αὐθυπεστῶς καὶ κεχωρισμένον, εἰς ψυχικήν τινα τάξιν καταστάσας, καὶ εἰδικῶς πως τῇ ὕλῃ ἐγκαταμίξας, τὴν δὲ ψυχὴν δρυὸς μὲν καὶ πέτρης, καθ᾽ αὐτὴν ἀναδείξας ἀφυεστέραν, καὶ τῆς ἀειδοῦς αὐτῆς ὕλης οὐδὲν πλεωτέραν, καὶ κρείττονα, ὡς ἄρα καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν παθητικὴν ἁπλῶς οὖσαν, καὶ δύναμιν οὐδ᾽ ἥν τινα οὖν ἥπερ ἂν ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἐνεργήσειεν, ἔχουσαν. Εἶεν.

Ἀλλ᾽ ἐρεῖς. Α'. Πῶς οὐ θεῖόν τι τὸ ἀεὶ κατ᾽ ἐνέργειαν; Β'. Τί δὲ ἀπὸ ἐννοίας εἰς ἔννοιαν μεταπίπτοντες τῆς ἀμέσως προτέρας οὐκ ἀεὶ μνημονεύομεν; Γ'. Τίς δὲ ἡ ἀπὸ τῆς ἀδιαλείπτου νοήσεως ὄνησις; Δ'. Πῶς δ᾽ οὐκ ἀεὶ ἡ ἐφεξῆς τῆς ἡγησαμένης ἐξ ἀνάγκης ἐξαρτηθήσεται, καὶ τὸ περὶ τὰς ἐννοίας οὕτως ἐλεύθερον, καὶ τοὺς περὶ τὸν Γερμανὸν Λειβνίτιον ἐλεύθερον οὐ περισπαπήσεται; Ε'. Τί δὲ καὶ νοήσει ἡ ψυχὴ τοῦ ἐμβρύου; Τί δὲ καὶ τοῦ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἤδη ζῆν ἀρχομένου; ϛ'. Πῶς δὲ καὶ λήθη παντελὴς τῶν τότε νοουμένων ἡμᾶς κατέλαβεν; Ζ'. καὶ τῶν ἐν ὕπνοις βαθυτάτοις νενοημένων ὡσαύτως; Η'. ἢ οὐχὶ τὸ νοεῖν ἐγρηγορέναι πάντως ἐστὶν, ᾗ τῷ Λωκίῳ δοκεῖ τῷ Ἄγγλῳ (1), ὅθεν οὐδὲ τοῖς διηνεκέσι ταῖς φροντίσι συνεχομένοις, οἱ ὕπνοι συνεῖναι ἐθέλουσιν; Θ'. Ἐπὶ τούτοις δὲ, καὶ τὸ συνειδέναι σφίσιν αὐτοῖς νοοῦντας, τοῦτο πρὸ πάντων τοῦ καθ᾽ ἑκα-

(1) Βιβλ. Β'. Κεφ. Β'. Περὶ Νοῦ Ἀνθρώπου.

κασον λογικοῦ προσώπου, γνώρισμα οἷον, καὶ χαρακτὴρ ἐλήφθη (1) ἐπίσημος, καὶ διπρόσωπός πως ἂν εἴη ἕκαστος ἡμῶν, τὰ μὲν ἐν ᾧ ἐγρηγορεῖ, τὰ δ' ἐν ᾧ καθεύδει, ἐν μέρει καθ' ἑαυτὸν συνειδέναι οὕτω δυνάμενος. Ταῦτα μάλιστα ἐστὶν, ἢ τοιαῦτα τινὰ, εἰς τοῦ δόγματος καταφέρονται. Ἡμῖν δὲ πρὸς αὐτὰ πάντα εὐχερὴς ἡ ἀπάντησις.

Α΄. Οὐ τὸ ἀεὶ κατ' ἐνέργειαν ἁπλῶς θεῖον, καὶ ὁ Θεὸς αὐτόχρημα, πῆ δέ. Θεῖον δέ τι καὶ ἡ ψυχή. Θεοῦ δὲ ἐστὶ καὶ τὸ ἀεὶ κατ' ἐνέργειαν, καὶ τὸ ἀεὶ περὶ τὰ αὐτὰ, μᾶλλον δὲ περὶ πάντα, καὶ ὑπερτελῶς, καὶ ἀπείρως. Ψυχὴ δὲ οὐδ' ἀπείρως, οὐδ' ὑπερτελῶς, οὐδὲ περὶ πάντα κατὰ τὸ αὐτὸ, οὐδ' ἀεὶ περὶ τὰ αὐτὰ, ἐπὶ ποσὸν δὲ, καὶ ἐστιν ἃ, καὶ ἐκ διαδοχῆς ἄλλο μετ' ἄλλο, καὶ τοσοῦτον μόνον ἀεί τι νοεῖν πεφυκεῖα ἐστὶν, ἅτε δὴ οὐσία φύσει ἐνεργὸς τυγχάνουσα, καὶ δραστήριος. Διὸ καὶ τοῦτο γε τοσοῦτον θεῖον εἶναί τι χρῆμα αὐτὴν σὺν Ἀριστοτέλει, καὶ Πλάτωνι δώσομεν. Ἁπλῶς δὲ τοῦ Θεὸν ἐπικαλεῖν ἄπαγε παρὰ τοῦτο, εἰ μὴ καὶ τοὺς τὸ ἀθάνατον πῦρ, καὶ μηδέποτε διαλεῖπον ἀποθεοῦντας, εὐλόγως πυρσολαβεῖν συγχωρήσομεν.

Β΄. Ἑνός τινος ὁ νοῦς περιεχόμενος, ἐκείνου γίνεται ὅλος ἀεὶ τοῦ παρόντος· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐλέγομεν. Οὐ μνημονεύομεν οὖν τῆς ἀμέσως προτέρας ἐννοίας, ὅτι ὁ νοῦς τὴν δευτέραν ἤδη μεμόρφωται. Ὡς εἴγε τύπον τινὰ δι' ἐκείνης ἐναργῆ τὸ φανταστικὸν ἐναπεμάξατο ὄργανον, καὶ τοῦτο συμβαίνει τὸ τῆς μνήμης, ὡς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τύπου, καὶ τῶν δι' ἐκείνου συρρεόντων πνευμάτων, ῥᾳδίως τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ πρότερον αὐτῇ νοηθὲν ἐπαναστρεφούσης. Ἀλλὰ περὶ τύπων ἀκριβέστερον εἰσαῦθις.

Γ΄. Τοσαύτη δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ διηνεκῶς νοεῖν τῇ ψυχῇ ἐγγίνεται ὄνησις, ὅσον ἐπάναγκες αὐτὴ περιούσῃ μετεῖναι τῆς ἀειζώου ὑπάρξεως. Ἀλλ' εἰπάτωσαν καὶ ἡμῖν οὗτοι, τίς ποτε ἡ ἐπιφερομένη ἐντεῦθεν λύμη; Οὐ γὰρ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν, εἰ μὴ τυχὸν τὴν ἀπὸ τοῦ διηνεκῶς κινεῖσθαι (οἷαν

ἐπὶ

(1) Βιβλ. Β΄. Κεφ. Β΄. Περὶ Νοῦ Ἀνθρώπου.

ἐπὶ τῶν μηχανημάτων συμβαίνειν ὁρῶμεν) τῶν μορίων παρατείβειν, καὶ φθορὰν καὶ ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου ψυχῆς δεδίασιν.

Δ΄. Ὅτι ποικίλα αὐτῇ ἀπαντᾷ, ἅττα διά τινων σωματικῶν προσβολῶν καὶ κινήσεων τῶν ἀποπερατουμένων τῷ εἰδοποιουμένῳ ἐξ αὐτῆς σώματι, πρὸς τὸ νοεῖν τόδε, ἢ τόδε αὐτὴν ἐνάγει. Καὶ ὅτι αὐτοδιέξιστος ἡ λογικὴ ψυχὴ οὖσα, οὗ τινος ἂν ἐθέλοι περιδράσσεται. Οὐδ᾽ ἂν τύχοι κατὰ προσοχὴν ἀπηνῶς ἐπειλημμένη, ἀπερίσπαστον καὶ ἀρρέμβαστον, ἔτι τοῦ τοιούτου ἧττον οὐδέν, μᾶλλον δὲ εἰκός, ἀτάκτως τε καὶ ἀθυβόλως προϊέναι τὰς ἐννοίας, καὶ τύπον τὴν ἐφεξῆς κατὰ λόγον τῇ ἡγησαμένῃ ἀεὶ ἑπέσθαι.

Ε΄. Ἄλλοις ἄλλως πρὸς τοῦτο ἀπήντηται. Ὁ μὲν γὰρ (1) μὴ εἰδέναι ὁμολογήσας, τί ἐκ τούτου, προστίθησι, μὴ παρὰ τοῦτο, καὶ τὸ κατὰ φύσιν αὐτῇ προσῆκον εἶναι ἀποδειχθέν, ἀποφήσομεν, ὅτι νοεῖ, ἐπεὶ τὸ τί δήποτε νοοῦσα ἐστὶν ἠγνοήκαμεν; Ὁ δέ, τὴν μετὰ τοῦ σώματος συνάφειαν, οἴεται (2) ἐννοιῶν αὐτίκα τῇ ψυχῇ πορίζειν ὑπόθεσιν ἄφθονον· τὸ γὰρ ᾧ συνῆπται σῶμα παντοίως ὑπὸ τῶν περιεστοιχούντων αὐτὸ ἄλλων σωμάτων κινούμενον, οὐκ ἐᾷ ὅπως οὐκ εἰς τὸ προσέχειν αἰσθητικῶς αὐτὴν ἐνάγει, εἰ μηδὲν ἄλλο, ταῖς ἐπισυμπτούσαις κινήσεσιν, ὑφ᾽ ὧν πολυτρόπως αὐτὸ ἄγεται καὶ φέρεται παθαινόμενον.

ϛ΄. Τὸ δὲ τῆς λήθης συμβαίνει, ὅτι οὔπω τὰ ὑποκείμενα τῆς μνήμης ἐφ᾽ ὅσον ἔδει παγιωθέντος, ἀνάγκη πᾶσα τοὺς τύπους ἀφανεῖς γίνεσθαι, καὶ ταῖς κατὰ τὰς διαδεχομένας ἡλικίας ἰσχυροτέραις ἐναπομάξεσιν ὑπεξίστασθαι. Τὸ γεμὴν ἐκ τοῦ μὴ μεμνῆσθαι, τὸ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως νενοηκέναι εἰσβάλλειν. πῶς οὐκ εὔηθες;

Ζ΄. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀπαντητέον, καὶ περὶ τῶν ἐν ὕπνοις νοουμένων, ὧν ἐπιλανθανόμεθα, διὰ τὸ τὰ ἐν τῷ μνημονικῷ ἐγκαταλείμματα, ἐν οἷς αἱ μνῆμαι πεφύκασιν ἀποκεῖσθαι, ἐξίτηλα γίνεσθαι· ὅτι γὰρ ἄλλως καὶ κατ᾽ αὐτοὺς τοὺς ὕπνους, οὐχ

---

(1) Γενουήσ. Ψυχολογ. Προτ. Ι΄. Ἐν τῷ Σχολ.
(2) Σολκαοὺς Γένεσις. Ἐν τῷ Περὶ Χρίσ. τοῦ Λογικοῦ.

ἐχ ὅπως διὰ φαντασμάτων ἐνεργεῖν τὸ ἐν ἡμῖν γνωςικὸν, ἀλλὰ καὶ ἀκραιφνεςέραις ταῖς Θεωρίαις πολλάκις ἐνδιατρίβειν, καὶ συλλογισμῶν τὰ πολλὰ σειρὰς διεξοδικὰς διαπλέκειν πέφυκε, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ διὰ πείρας ἴσμεν, καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν ἀκηκόαμεν· ὥςε ἀληθὲς εἶναι τὸ εἰρημένον, ὅτι ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ.

Η'. Εἶναι δὲ τὸ νοεῖν αὐτὸ ἐγρηγορέναι, τίς ἂν ἐπιεικῶς γρηγορῶν, ποτὲ φήσειεν; Εἰ μή τις τὸ τῶν ἐνυπνίων χεῖμα δι' ὅλου ἀπαναινόμενος, περὶ πάντας ἀνθρώπους λέγειν τε, καὶ φρονεῖν ἕλοιτο; ὅτι μὲν γὰρ αἱ φροντίδες ἐπιπεσοῦσαι πολλάκις, οὐδὲ ὕπνουν ἐφιᾶσι, φανερόν. Πότε δὲ τοῦτο; ἢ ἐπειδὰν αἱ κατὰ τὰς ἐννοίας ἐμποιούμεναι τοῦ ἐγκεφάλου κινήσεις, σφοδρότεραι τύχωσι. Τηνικαῦτα γάρ, τοὺς οἷον ὀχετοὺς τοῦ πνεύματος ὄντας, τὰ νεῦρα λέγω, παροξύνουσαί τε, καὶ ὑπὲρ τὸ δέον συντείνουσαι, καὶ οὐδὲ πρὸς βραχὺ ὑφίεσθαι καὶ ὑποχαλᾶσθαι ἐνδιδοῦσαι, ἀπαρακωλύτως διαῤῥεῖν δι' αὐτῶν τὴν αἰσθητικὴν αὔραν, εἰσὶ παραίτιοι, καὶ τῆς παλιῤῥοίας, ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ὀργάνων, εἰς αὐτὸ τῆς ψυχῆς τὸ μυχαίτατον, συνεχῶς ἐπαναλυούσης, ἐντεῦθεν καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω τῆς ψυχῆς κοινωνία, καὶ ὕπνοι ἀκολούθως διακοπτόμενοι. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ἁπλῶς τὸ νοεῖν, τὸ δ' οὕτω συντόνως τὰ αἰσθητήρια κραδαῖνον, καὶ κατασεῖον, τοῦτο μόνον καὶ τὴν ἐγρήγορσιν ἐμποιεῖν πέφυκεν.

Θ'. Τὸ πρόσωπον καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν φιλοσοφούντων, ἄτομον εἶναι λογικὸν ὁριζόμεθα, οὐκ ἐκ τῆς συνειδήσεως, οἷα τῷ Ἄγγλῳ δοκεῖ γνωριζόμενον, ἐκ δὲ τῶν ἀτομικῶν ἰδιοτήτων, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἰδιαζούσης ὑπάρξεως συνιςαμένον. (§. ρπέ.) Ἐπιεικῶς δὲ γελοῖον (ὅ τις πρὸς Λώκιον ἀπετείνατο. (1)) εἰ τὸν ἐπὶ σκηνῆς, πῇ μὲν τὸν Ἑρμῆν, πῇ δὲ τὸν Σωσίαν ὑποκρινόμενον, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκρίσεσι τὰ τῷ παντὶ διαφέροντα ἑαυτῷ συνειδότα, διττὸν εἶναι τὴν ὑπόςασιν τῷ ὄντι παρ' αὐτὸ φήσομεν. Ἐγὼ δ' ἂν καὶ τόδε προσθείην, ὡς εἰ τὸ συνειδέναι, αἷς τισιν ἐνδιατρίβει

(1) Γενουένσ. Ψυχολ. Προτ. Γ'. ἐν τῷ Σχολ.

βει ἐννοίαις, τὸ εἶναι ἕκαστον προσωπικῶς τυγχάνει γνωρίζον, καὶ συνιστῶν, ἐπεὶ συνοῖδε μηδὲν κατὰ τὸν Ἄγγελον, ὁ μηδὲν καθ' ὕπνους τοῦ νοητικοῦ χωριζόμενος, οὐδὲ πρόσωπον ἔσται τὸ τηνικαῦτα. Καὶ εἰς τὸ μηδὲν ἂν οὕτω τραπείη, αὐτὸ τὸ εἶναι, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ νοεῖν ἐπίπαν ἀφῃρημένος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Περὶ Δυνάμεων τῆς ἐν ἡμῖν Ψυχῆς. Καὶ Πρῶτον Περὶ Δυνάμεως Κινητικῆς.

Θεώρημα ΛΓ΄.

§. ψξα΄. „ Τῶν ἐν τῷ ὀργανικῷ ἡμῶν σώματι κινή-
„ σεων, τῶν μὲν, τὴν λογικὴν ψυχὴν παραίτιον εἶναι ἡ-
„ γούμεθα, κἂν τὸν τρόπον ἐπιεικῶς ἀγνοῶμεν· τῶν δὲ οὐ-
„ δόλως· τῶν δὲ μέσως πως, καὶ ἐν μέρει.

Εἰσὶ γὰρ τοιαῦται τινὲς τῶν κινήσεων, ἃς νεύματι τῆς βουλήσεως, ἡμῖν ἐνεγείρεσθαι συνίσμεν. (§. χπέ.) Τὰς δὲ, οὐθ' ὑφ' ἑαυτοῦ ἂν τὸ σῶμα κινηθείη ποτὲ, σῶμά γε ὄν. (§. χιή. Α΄.) οὔθ' ὑπὸ τῶν ἐκτὸς δήπου σωμάτων, ὧν ἐπίσης μὲν καθισταμένων πολλάκις, τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐπιτάσεων ὁρῶμεν, καὶ ὑφέσεων, καὶ διαφόρων παντοίων δεκτικὰς γινομένας· τοὐναντίον δὲ ἄλλοτε ἄλλως μεταβαλλομένων, ταύτας σαφῶς ἴσμεν ὁμαλῶς τε καὶ λείως, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ χωρούσας, καὶ πειθαρχούσας τῷ ψυχικῷ νεύματι. Ἀμέλει καὶ γὰρ ἔδει πρὸς τὰ ἐκτὸς κινητικὰ, εἰ τινὰ ταῦτα ἦν, μᾶλλον, ἢ πρὸς τοὐπίταγμα τῆς ψυχῆς, τὸ ἀνάλογον ἐν ταῖς τοιαῖσδε κινήσεσι (§. χιή. Β΄.) διασώζεσθαι. Λείπεται τοίνυν ὑπὸ οὐσίας τῶν ἀσωμάτων τινὸς, μετεῖναι λέγειν τῶν τοιούτων φορῶν τοῖς ἑαυτῶν σώμασι· τὸ δὲ, καὶ ἀποκληρωτικόν πως ἂν εἴη, προῖκά τε, καὶ σὺν οὐδενὶ λόγῳ ὑποτιθέμενον. Καὶ ἄλλως, ἐπεὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, ἡ συ-

ἢ συνιαισθανόμεθα σαφῶς (§. χπέ.) αἱ ποιαίδε ὁρμαί, ἡ δὲ ἐν ἡμῖν ψυχὴ ὐσία ὖσα ἐδείχθη ἀσώματος. (§. ψκς'. ψκζ'. κτ. ψλγ'. ψλδ', κτ.) ὥστε εἰ δεῖ, ὡς εἰς τῦτο τελῦσαν, εἰσαγαγεῖν, φύσιν τινὰ τῶν ἀϋλοτέρων, ταύτην εἰκός, ᾗ καὶ φύσει συμπίπτει, πρὸ παντὸς ἄλλυ, τυτωνὶ τῶν κινημάτων, τῷ ἡμῶν ὀργανικῷ σώματι ἡγεῖσθαι παραίτιον. Ο. Η. τὸ Α'.

Ἀλλὰ γὰρ ὅπως ἐνεισάγει τὴν κίνησιν τῷ σώματι ἡ ψυχὴ ἀσώματος ὖσα, συνιδεῖν, καὶ περινοῆσαι ὐ ῥᾴδιον. Ἔλξει, ὥσει, προσβολῇ, ὅτῳ δή ποτε τῶν τοιύτων, καὶ ὑπονοεῖν ἄτοπον· τῶν σωμάτων γὰρ ταῦτα· νεύματι βυλήσεως λέγειν εἰώθαμεν, καὶ οἱονεὶ ἐκ κελεύσματος. Τῦτο δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοκινήτοις νοητὸν ἁμωσγέπως, πρὸς δὲ τὸ σῶμα, τὸ ἑτεροκίνητον ὂν (§. χιη.) ὡς ἐπίπαν ἀπᾶδον ἐστί, καὶ ἀλλότριον. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν δι' ὅλης τῆς φύσεως διακεχυμένην δύναμιν, εἰσὶν οἳ καταφεύγυσιν, ἧς τὸ παραυτίκα ἐνεργεῖν ἐστί, τῶν κωλυμάτων ἐκποδὼν γενομένων. Καὶ μὴν ὐδ' ἐκείνην ἐπίστης, ὅπως ἄγει, καὶ φέρει ἕκαστα εἰδέναι ἔχομεν, ἀσώματον καὶ αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης εἶναι ὀφείλυσαν. Εἶτα δεήσει δηλονότι τὴν ψυχὴν ἀπάγειν τὰ προσιστάμενα, ὡς καὶ ἔχοι ἐνεργὸς εἶναι ἡ θαυμαστὴ δύναμις. Οὐδὲν ὖν τῦ σκέμματος ἀπωνάμεθα, καὶ γάρ, καὶ τὸ ἀπάγειν αὐτὸ τῦτο κινεῖν ἐστίν, ἢ ὐκ ἄνευ κινήσεως. Τὴν ἱερὰν τοιγαρῦν καθιᾶσιν ἄλλοι, πρὸς Θεὸν αὐτὸν ἀναξέχοντες. Ἀλλ' ἀναιρῦσι τὸ Α'., ὐκ ἀποσαφῦσι τὸ Β'. Ἀπερινόητον τὸ χρῆμα. Τί δὲ θαυμαστόν; ὅπυ γε ἡ διὰ προσβολῶν τε καὶ ὤσεων, ὅσαι ὧραι γινομένη κίνησις, ὅπως ὑπ' ἀλλήλων τοῖς σώμασι κοινωνεῖται, οἱ ἄριστοι τῶν φιλοσοφύντων σαφῶς μὴ εἰδέναι (1) ὁμολογῦσιν. (§. φοη. φοθ'.) Ο. Η. τὸ Β'.

Ἀλλ' εἰσὶν αἱ τῶν ἐν ἡμῖν κινήσεων, φυσικαί πως τῷ σώματι, καὶ ἀναγκαῖαι, μὴ ἀπὸ βυλῆς τῦ ἡγεμονικῦ ἠρτημέναι (§. χπέ.)· οἷον ἡ ἐν ἡμῖν πλαστική, καθ' ἣν τῶν ἐν τῷ ὀργανικῷ ἡμῶν σώματι τὰ μὲν διακρίνεται, τὰ δὲ

(1) Μυσχεμβρόεκ. Στοιχ. Φυσικ. §. 3. καὶ 112.

δὲ συγκρίνεται, τρέφεται, αὔξει, θάλλει· τὰ δὲ συστέλλεται, καὶ διαστέλλεται, τὰ δ' ἐπιτείνεται καὶ ἀνίεται, τὰ δὲ διαρρεῖ καὶ κύκλῳ φέρεται, τὰ δ' ἀπορρεῖ, καὶ ἀποφέρεται, καὶ τούτοις ἅπασα, ὡς εἰπεῖν, ἡ κατὰ τὸ ζῶον οἰκονομία ἁρμονικῶς, καὶ κατὰ λόγον τινὰ ζωτικὸν τελεσιουργεῖται. Εἶτ' ἐπὶ τούτοις, καὶ αἱ ἐναντίαι κινήσεις, αἷς ἀνωμάλως τε καὶ πλημμελῶς ἐστιν ἃ τῶν ἐν τῷ ζώῳ φερόμενα, φθορὰν ἐμποιεῖ καὶ λύσιν. Αὗται γοῦν ἀειδήλως, οὐ πειθαρχοῦσι τῷ νεύματι τῆς ψυχῆς, οὐδενὶ τρόπῳ, κἂν ὅτι πλεῖστον αὐταῖς ἐπιτάξειε· μᾶλλον δὲ καὶ δυσανασχετεῖ κατ' ἐνίας γε τούτων ἡ ψυχὴ, καὶ ἐν δεινῷ ποιεῖται τὴν ἀταξίαν, δι' ἣν ἄλγη μυρία, καὶ πάθη τὰ χαλεπώτατα ἐπισκήπτει τῷ ζώῳ, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ, ἣν περ μάλιστα ὑποπτήσσει καὶ ὀρρωδεῖ, τοῦ συνθέτου ἀνάλυσις. Ἄρα καὶ τὸ Γ'.

Τελευταῖον αἱ ὑπὸ τῶν ὀρεκτικῶν καλουμένων παθῶν, τῷ αἵματι, καὶ τοῖς ζωτικοῖς πνεύμασι, διεγειρόμεναι ταραχαί τε καὶ θύελλαι, οὐκ αὐταὶ κομιδῇ τῶν βουλητικῶν ὀρέξεων οὖσαι, ἔχονται μέν πως τῆς ψυχῆς, μὴ αὐτίκα δὲ τῷ νεύματι τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐνδιδοῦσαι, οὐδὲ ῥαδίως ἀποκαθιστάμεναι, χρόνου δὲ ποσοῦ τινὸς, ἐπὶ τὸ κατευνασθῆναι, καὶ τέλεον καταστορεσθῆναι δεόμεναι, δυσαγώγοις τισὶ, καὶ δυσηνιοχήτοις ἵπποις ἐοίκασιν (§. χπέ. χπς'. χπζ'.). Αὗται τοίνυν αἱ κινήσεις, οὔθ' ὡς αἱ πρῶται εἰς πειθὼ ἔχουσιν ἑτοίμως, οὔθ' ὡς αἱ δεύτεραι πάντη ἀφηνιάζουσι. Ἄρα καὶ τὸ Δ'.

Σχόλιον.

§. ψξβ'. Τρίτον δέ τι κινήσεως εἶδος, καὶ Ἀριστοτέλης ὑποτιθέμενος φαίνεται, ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ὀργανικῷ σώματι. „ (1) Τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἑκουσίας κινήσεις, βούλεται „ καὶ αὐτὸς, οἷον τὸ βαδίζειν, φησὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὰς „ δὲ

(1) Περὶ Ζώων Κινήσ. Κεφ. ιά.

„ δὲ ἀκουσίους ἃς κινεῖται ἔνια τῶν μερῶν, οἷαν εἶναι τὴν
„ τῆς καρδίας, καὶ τὴν τοῦ αἰδοίου· φανέντος γὰρ πολλάκις
„ τινὸς, οὐ μήν τοι κελεύσαντος τοῦ νοῦ, κινοῦνται. Τὰς δὲ
„ οὐχ ἑκουσίους, οἷον ὕπνον, καὶ ἐγρήγορσιν, καὶ ἀναπνοὴν,
„ καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται εἰσίν. Αἴτιον γοῦν τῶν μὲν ἑκου-
σίων, καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν οὖσαν ἐπιγινώσκει. (1) „ Ὁρῶμεν
„ δὲ καὶ τὰ κινοῦντα τὸ ζῶον, διάνοιαν, καὶ αἴσθησιν, καὶ φαν-
„ τασίαν, καὶ προαίρεσιν, καὶ βούλησιν, καὶ θυμὸν, καὶ ἐπι-
„ θυμίαν. Ταὐτὸ δὲ οἶμαι εἰπεῖν, τὴν ψυχὴν νοοῦσάν τε,
καὶ βουλομένην· ὃ καὶ αὐτῷ δοκεῖ. Ταῦτα δὲ (λέγοντι)
„ πάντα ἀνάγεται εἰς νοῦν, καὶ ὄρεξιν. Καὶ γὰρ ἡ φαντα-
„ σία, καὶ ἡ αἴσθησις τὴν αὐτὴν τῷ νῷ χώραν ἔχουσι,
„ κριτικὰ γὰρ πάντα. (κἀπὶ τὸ μόριον τὸ γνωστικὸν τὴν
ἀναφορὰν ἔχοντα.) .... βούλησις δὲ, καὶ θυμὸς, καὶ ἐ-
„ πιθυμία, πάντα ὀρέξεις. Δεῖ τοίνυν ὡς ὁ ἐκείνου λό-
γος, τό,τε κριτικὸν εἰς ταὐτὸ συνελθεῖν, καὶ τὸ ὀρεκτικὸν,
ἵν᾿ ἡ κίνησις τῷ σώματι ἕψοιτο. Συνέρχεται δὲ τῇ προαι-
ρέσει. „ Ἡ γὰρ προαίρεσις κοινὸν διανοίας, φησὶ, καὶ ὀρέ-
„ ξεως. Καὶ ἔστιν ἄρα ἐκ συλλογισμοῦ τινος, τοῦ κατὰ τὴν
ψυχὴν διασχηματιζομένου, κατὰ τὸν Φιλόσοφον, τὸ ἐνδόσιμον
„ τῷ σώματι, τὸ πρὸς κίνησιν. Συλλογισμοῦ δὲ τοιούτου, οὗ
„ τὸ τέλος (τουτέστι τὸ ἐκ τῶν κειμένων συμπέρασμα, οὐκ
„ ἔστι θεώρημα, ἀλλὰ πρᾶξις· οἷον ὅταν νοήσῃ (φησὶν)
„ ὅτι παντὶ βαδιστέον ἀνθρώπῳ, αὐτὸς δὲ ἄνθρωπος, βα-
„ δίζει εὐθέως. Ἂν δ᾿ ὅτι οὐδενὶ βαδιστέον νῦν ἀνθρώπῳ,
„ αὐτὸς δὲ ἄνθρωπος, εὐθὺς ἠρεμεῖ. (2) Τί δαί; καὶ νή-
ξεται ἄρα, ὁ οὕτω διαλογισάμενος, καὶ πτήσεται, καὶ πλου-
τήσει; οὐκοῦν ἅπαντα· „ ποιητικαὶ γὰρ αἱ προτάσεις γίνον-
„ ται διὰ δύο εἰδῶν, διά τε τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ διὰ τοῦ δυνατοῦ.
ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο συνῆκεν ὁ Φιλόσοφος, ὡς φαίη τις ἄν.
Ἀλλ᾿ αὐτὸς οὐ πάνυ τι κατ᾿ ἐμαυτὸν περὶ ἐμαυτοῦ, πολλοῦ γε
καὶ δεῖ περὶ ἄλλων φροντίσας εἰ δεῖ βαδίζειν, ἅμα δὲ βα-
δι-

(1) Περὶ Ζώων Κινήσ. Κεφ. ϛ'.
(2) Αὐτ. Κεφ. ζ'.

διςέον εἶναι γνὰς, αὐτίκα τὰς πόδας ἐκίνησα· ἅμα γὰρ
„ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ θέλομέν τε, καὶ κινέμεθα, ἐδενὸς ἐπιδεό-
„ μενοι μεταξὺ χρόνε τῆς τε βελήσεως, καὶ τῆς κινήσεως,
„ ὡς ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν δακτύλων ἐςὶν ἰδεῖν. (1) Τὰτο
χάριν μηδὲν ἐνδιατρίβειν τὸν νῦν, φησὶν, ἐφεςῶτα, ἀλ-
λ' ὥσπερ οἱ τὰ δῆλα ἐπὶ τῶν ἐρωτήσεων ὑποτιθέμενοι ἀνε-
πιςάτως ἐπὶ τὴν πρᾶξιν χωρεῖν. Γίνεται γὰρ ἀντ' ἐρωτή-
σεως ἐνταῦθα, ἡ τῆς ὀρέξεως, καὶ νοήσεως ἐνέργεια, ἀντὶ
δ' ἀπαντήσεως ἡ πρᾶξις, καὶ κίνησις. „ ποτέον μοι ἡ ἐπι-
„ θυμία λέγει. (2) Τοδὶ δὲ ποτὸν, ἡ αἴσθησις εἶπεν, ἢ
„ ἡ φαντασία, ἢ ὁ νᾶς. εὐθὺς πίνει· οὕτω μὲν ἂν ἐπὶ
„ τὸ κινεῖσθαι, καὶ πράττειν τὰ ζῶα ὁρμῶσιν. Ταῦτα γᾶν,
εἴτις εὖ μάλα πιέσας ἐκθλίψειεν, ἀδὲν πλέον ἀποίσεται,
ἢ ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν ἑκεσίων κινήσεων, αἰτία ἐςὶ τῷ σώ-
ματι. Ὅπερ ἦν τὸ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ Θεωρήματι Α'. Πῶς
δὲ ταῦτα τῆς ψυχῆς διανοεμένης τε, καὶ δοκιμαζέσης, ὁ τᾶ
σώματος ὄγκος ἐκ τᾶ παραχρῆμα μεθίςαται, τᾶτο τοι καὶ ἔτι
ἀγνοεῖται, ὡς καὶ πρὸ τᾶ (ὅπερ ἦν τὸ Β'.) καὶ δι' αἰῶνος
ἴσως ἐν ἀγνοίας ἀδύτοις λανθάνον κείσεται. Τί δὲ περὶ
τῶν ἀκεσίων, καὶ τῶν μὴ ἑκεσίων ῥητέον; ἤ, ὃ σαφὲς εἶναι
καὶ ἡμῖν εδείχθη (ὃ ἦν τὸ Γ'.) „ ἀθενὸς τάτων κυρία ἐςὶν,
„ ἀθ' ἡ φαντασία, ἀθ' ἡ ὄρεξις. Αἰτίας ἂν τῶν κινήσεων
τατωνὶ, φυσικάς τινας οἶδε, ταὐτὸν εἰπεῖν σωματικὰς καὶ
ἐνύλας, θερμότητάς τε, καὶ ψύξεις, τάς τε θύραθεν, καὶ τὰς
ἐντὸς. καὶ τὰς λοιπὰς ἀλλοιώσεις. Ἀφεςᾶσι δὲ ἄρα μᾶλλον
τῆς ψυχῆς αἱ ἀκέσιαι, τῶν μὴ ἑκεσίων, καὶ τᾶ λόγε πως
κατεξανίςανται. „ Αἴτιον δὲ, φησὶ, (3) διὰ τὸ, ὥσπερ ζῶον
„ κεχωρισμένον ἑκάτερον εἶναι τῶν μορίων (τὴν καρδίαν
„ δηλαδὴ, καὶ τὸ αἰδοῖον.) τάτων δ' αἴτιον ὅτι ἔχει ὑγρότη-
„ τα ζωτικήν. Ἡ μὲν ἂν καρδία φανερὸν, δι' ἣν αἰτίαν
„ τὰς ἀρχὰς ἔχει τῶν αἰσθήσεων· τὸ δὲ μόριον τὸ γεννη-
„ τι-

---

(1) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπε Κεφ. ς'.
(2) Ἀρις. Αὐτ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

„ τικὸν, ὅτι τοιοῦτον ἐστὶ, σημεῖον, καὶ τὸ ἐξέρχεται ἐξ αὐ-
„ τοῦ, ὥσπερ ζῶοντι ἡ τοῦ σπέρματος δύναμις. Ἀνάγκη δὲ οἶμαι κἀπὶ τούτων διακρίνειν, τάς τε μὴ ἑκουσίους, καὶ τὰς ἀκουσίους. Διαφορὰν δὲ ἔχουσιν ὅτι αἱ μὴ ἑκούσιοι ἐξ αἰτίων ἄλλων τοῦ ζώου, καὶ οὐδεμιᾷ μηχανῇ ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ψυχῆς γινόμεναι, ἢ παυόμεναι· αἱ δὲ καὶ διὰ τῆς ψυχῆς, ἔστι μὲν ὅτε, διὰ μεσιτευούσης φαντασίας ἐγειρόμεναι, καὶ ὀρέξεως, ἔστι δ᾽ ὅτε τοὐναντίον, τῇ ἐφ᾽ ἕτερα τοῦ λογισμοῦ μεταβάσει, καταστελλόμεναι, καὶ κατευναζόμεναι, ὥσπερ εἴρηται. (§. χπέ. χπς'. χπζ'.) Τούτου γοῦν ἕνεκα καὶ αὐτοὶ μέσας πως εἶναι τῶν ἑκουσίων, καὶ μὴ τούτων, αὐτὰς ὑποτιθέμεθα. (ὃ ἦν τὸ Δ'.)

Θεώρημα ΛΔ'.

§. ψξγ'. „ Τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων, αἱ μὲν εἰσὶν ἰ-
„ διάζουσαι τῇ ψυχῇ, αἱ δὲ τῷ σώματι, αἱ δὲ τῷ συ-
„ ναμφοτέρῳ, εἰσὶ κοιναί. Καὶ τούτων αὖ, ἕτεραι τῷ ἑτέ-
„ ρῳ τῶν μερῶν, μᾶλλον, ἢ ἧττον προσήκουσαι εἰσίν.

Αἱ μὲν γὰρ οὐ διὰ σωματικῶν κινήσεων ἐνεργοῦσαι (§. χοϛ'. χϙθ'. ψ'. κξ'.) τῆς ἀσωμάτου (§. ψκς'. ψκζ'.) καὶ τῶν κατὰ τὸ σῶμα κινήσεων ὑπερτέρας ἀποδειχθείσης, καὶ κρείττονος (§. ψιε'. ψις'. ψιζ'. ψιη'. ψιθ'. ψκ'.) οὐσίας, δυνάμεις πάντως εἰσίν. Αἱ δὲ ἐν σωματικοῖς κινήμασι τὸ ἐνεργεῖν ἔχουσαι, ὧν οὐδόλως ἡ ψυχὴ κατὰ βούλημα τὸ ἑαυτῆς παραίτιος γίνεται, (§. ψξα'.) τοῦ σώματος ἁπλῶς εἰσίν. Ἄρα τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων κτλ. Ὃ ἦν τὸ Α', καὶ τὸ Β'.

Ὧν δὲ δυνάμεων αἱ ἐνέργειαι κατὰ κινήσεις σωματικὰς πληρούμεναι εἰσὶ, τὰς ἀπὸ τῆς ψυχῆς ὡς παραιτίου ἐξηρτημένας (§. ψξα'.), ἐκεῖναι ἅτε ἐπὶ ἑκάτερον ἀφορῶσαι, τὸ μὲν ὡς ὑποκείμενον, τὴν δ᾽ ὡς αἰτίαν, εἰκότως καὶ τοῦ συναμφοτέρου δυνάμεις κοιναὶ εἰσίν. Ὃ. Η. τὸ Γ'.

Αἱ δὲ, ἤτοι τῷ σώματι τῆς ψυχῆς ἐνεγειρομένων κινήσεων ἀποτελεσταὶ εἰσί· (§. χπέ. ψξά.) ἢ γοῦν τῶν μέσως πως καὶ ἐν μέρει, (§. χπέ. χπζ'. ψξά.)

μὴ

μὴ αὐτίκα τῷ νεύματι τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐνδιδουσῶν, μηδὲ ῥᾳδίως ἀποκαθισαμένων. Τῶν δὲ τοιῶνδε κινήσεων, μᾶλλον μὲν αἱ πρῶται, ἧττον δὲ αἱ δεύτεραι προσήκουσαι εἰσὶ τῇ ψυχῇ, ἀνάπαλιν δὲ ἧττον μὲν αἱ πρῶται, μᾶλλον δὲ αἱ δεύτεραι προσήκουσαι τῷ σώματι. Ἄρα καὶ τὸ Δ'. καὶ Ε'.

Σχόλιον.

§. ψξδ'. Εἰσὶ τοιγαροῦν τοῦ μὲν Α'. Εἴδους, αἱ δυνάμεις τοῦ λογικοῦ, τό,τε διανοητικὸν, καὶ τὸ βουλητικόν. Καὶ τοῦ μὲν διανοητικοῦ, αἵτε ἁπλαῖ ἐπιβολαί εἰσι, καὶ αἱ κρίσεις, καὶ αἱ διάνοιαι, ὧν εἰσὶν αἵτε νοήσεις τῶν ὄντων, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ τῶν τεχνῶν οἱ λόγοι· τοῦ δὲ βουλητικοῦ τὸ προαιρετικὸν, οὗ αἵτε πρὸς τὰ ἀγαθὰ ὁρμαὶ, καὶ αἱ ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἀποφυγαί. Τοῦ δὲ Β'. Εἴδους δυνάμεις, αἵτε φυσικαὶ καλούμεναι, καὶ αἱ ζωτικαί. Καὶ τῶν φυσικῶν, ἥτε θρεπτικὴ, καὶ ἡ γεννητική. Καὶ τῆς θρεπτικῆς ἡ ἑλκτικὴ, ἡ καθεκτικὴ, ἡ ἀλλοιωτικὴ, ἡ ἀποκριτικὴ, καθ' ἃς τὰ εἰς τροφὴν συντελοῦντα τῷ ζώῳ μόρια ἕλκει τὴν τροφὴν, καὶ ἑλκύσαντα κατέχει, κατασχόντα δὲ ἀλλοιοῖ, ἀλλοιώσαντα δὲ τὴν αὔξησιν ἐμποιεῖ, καὶ τὰ περιττὰ τὰ μὲν διὰ τῶν ἐπιδήλων πόρων, τὰ δὲ διὰ τῶν ἀδηλοτέρων ἐκκρίνει. Τῆς δὲ γεννητικῆς ἡ σπερματικὴ, ἡ τοῦ θορώδους χυμοῦ κατεργαστικὴ, κτ. Ζωτικαὶ δὲ αἱ καλούμεναι σφυγμικαὶ, οἷον ἥτε τῆς καρδίας περισταλτικὴ, καὶ τῶν φλεβῶν, καὶ τῶν ἀρτηριῶν, καὶ τῶν νεύρων· αἳ δὴ πᾶσαι ὡς μὴ ἐπιπειθεῖς οὖσαι, μηδὲ κατήκοοι τῷ λόγῳ γινόμεναι, εἰκότως τῷ σώματι προσήκουσαι λέγονται. Τοῦ δὲ Γ'. Εἴδους, τῶν καλουμένων ψυχικῶν ἡ φανταστικὴ, ἡ μνημονικὴ, καὶ αἱ τῶν ἐκτὸς αἰσθήσεων, ἡ ὀπτικὴ, ἡ ἀκουστικὴ, ἡ ὀσφραντικὴ, ἡ γευστικὴ, ἡ ἁπτική· καὶ αἱ τῶν καθ' ὁρμὴν, ἢ προαίρεσιν κινήσεων ἀποτελεστικαὶ, οἷον ἡ μεταβατικὴ, ἡ παντοίων μελῶν τοῦ σώματος κινητικὴ, αἷς προσκαταλέγειν εἰώθασι, τὴν φωνητικὴν, τὴν ἀναπνευστικὴν, καὶ τὰς παραπλησίας, αἳ τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς ἐπιπειθεῖς εἰσὶ, καὶ τῷ λόγῳ κατήκοοι. Τοῦ δὲ Δ'. τέως, αἱ ὀρεκτικαὶ καὶ παθητικαὶ, καθ' ἃς ἐπιθυμίαι καὶ φο-

φο-

φόβοι, ἡδοναὶ, καὶ λῦπαι, τὰ δυσάγωγα τῶν παθῶν, καὶ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας δεόμενα, εἰ μέλλει τιθασσευθέντα τε, καὶ χειροήθη γενόμενα, τῷ ὀρθῷ λόγῳ πειθαρχεῖν τε, καὶ ἕπεσθαι.

Περὶ Δυνάμεως Αἰσθητικῆς.

Θεώρημα ΛΕ΄.

§. ψξί. „ Ἐπὶ ἀνθρώπου οὔτε ἐν μόνῳ τῷ τοῦ σώματος „ διοργανισμῷ, ἀλλὰ τῆς λογικῆς ψυχῆς θετέον τὴν αἰσθη- „ τικὴν δύναμιν, οὐδ᾽ ἀνάπαλιν.

Τουτὶ ἔμφυτον τυγχάνον παντὶ ἀνθρώπῳ, καὶ τῆς ψυχῆς οἱονεὶ αὐτόφωνον δόγμα, ὅσαι ὧραι ἡμῖν αἰσθητικῶς ἐνεργοῦσιν ὑποτιθέμενον, καὶ πιστούμενον, (§. χοά. χοβ΄.) μὴ ἰσχύουσαν θατέρῳ τῶν ἐξ ὧν ἡμεῖς, κοινῇ δὲ τῷ συναμφοτέρῳ προσήκουσαν εἶναι (§. ψξγ΄. ψξδ΄.) τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν. Προσεμπεδοῦται δὲ ἔτι τὸ μὲν Α΄. μέρος, ἔκ τε τῶν ὕπνων, καὶ τῶν ἀτενεστέρων πρὸς τὰ νοητὰ τῆς ψυχῆς ἀφαιρέσεων. ἔνιοι γὰρ μένουσι κατ᾽ αὐτὰς, καὶ ἀναισθητοῦσι. Καὶ διὰ τὸ ἅμα μὴ ἐξεῖναι ἀκριβῶς κατὰ διττὰς ἐνεργεῖν αἰσθήσεις, ἢ πλείονας, οἷον ὁρᾶν κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ ἀκούειν, καὶ ὀσφραίνεσθαι μετὰ κρίσεως, καίτοι παρόντων τῶν αἰσθητῶν τοῖς αἰσθητηρίοις ὑγιῶς ἔχουσι, περισπωμένης δηλονότι τῆς ψυχῆς, καὶ μεθελκομένης ἐφ᾽ ἕτερα, καὶ οἷον κατὰ περιδρομὴν ἐνεργούσης· ἐνθένδε καὶ τὸ τοῦ Πλουτάρχου καλῶς μοι δοκεῖ εἰρῆσθαι „ ὅτι τὴν αἴσθησιν ὀλίγα κινοῦσιν, „ οἱ πλεῖστα τῇ διανοίᾳ χρώμενοι. (1) Τὸ δὲ Β΄. κρατύνουσι, καὶ αἱ τοῖς αἰσθητηρίοις ὀργάνοις ἐμποιούμεναι λῦμαι· ἅμα γὰρ ἀργεῖ καὶ ἡ αἴσθησις. Οὐδὲ γὰρ ἡ κατασκευὴ τῶν ὀργάνων μάτην πεφιλοτέχνηται.

Σχό-

(1) Πλούταρχ. Ἐν τῷ περὶ Πολυπραγμοσύνης.

Σχόλιον.

§. ψξς'. Εἰκότως οὖν καὶ οἱ ἐκ τῆς Στοᾶς, (1) καὶ αὐτὸ τὸ ὄγδοον ἡγεμονικὸν, ὡς ἀναγκαῖον εἰσῆγον εἰς αἴσθησιν, „ ἀφ' οὗ ταῦτα πάντα ἐπιτέταται διὰ τῶν οἰκείων ὀργάνων, „ προσφερῶς ταῖς τοῦ πολύποδος πλεκτάναις· τὸ ὁρατικὸν „ δηλαδὴ, τὸ ἀκουστικὸν, τὸ ὀσφρητικὸν, τὸ γευστικὸν, ἕκτον „ τὸ φωνητικὸν, ἕβδομον τὸ σπερματικόν. (2) Πλὴν ὅσον ταῦτα τὰ ἐν ἐσχάτοις δύω οὐκ ὀρθῶς, ἣν τούτων ὁ Ζήνων τοῖς αἰσθητικοῖς μορίοις συναρίθμια, ὧν τὸ μὲν τοῦ Β'. Εἴδους τῶν δυνάμεων εἶναι ἀνωτέρω (§. ψξδ'.) ἐτίθετο, τὸ δὲ φωνητικὸν τοῦ Γ'. ὡς καὶ Παναίτιος ὁ Φιλόσοφος ἐδόξαζε (3) „ τὸ μὲν φωνητικὸν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως μέρος „ εἶναι βουλόμενος, λέγων ὀρθότατα, τὸ δὲ σπερματικὸν, „ οὐ τῆς ψυχῆς μέρος, ἀλλὰ τῆς φύσεως. Τὸ γε μὴν ὠνήκον ταῖς αἰσθήσεσιν, ὀρθῶς ἧττον τὴν αἴσθησιν ἀπεδίδοσαν ὁριζόμενοι „ πνεῦμα νοερὸν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπὶ τὰ ὄρ„ γανα τεταμένον (4) καὶ τὴν ψυχὴν οὕτω τῷ σώματι εἰς λόγον αἰσθήσεως συμπαραλαμβάνοντες. Ὀρθῶς δὲ καὶ Πλάτων (5) τὴν αἴσθησιν ἀποφαινόμενος „ ψυχῆς καὶ σώματος „ κοινωνίαν πρὸς τὰ ἐκτός. Ἡ γὰρ δύναμις (κυριωτέρως μοι νόει διὰ τὸ εἶναι ταύτην τῶν δυνάμεων τῶν κατὰ τὸ Γ'. Εἶδος (§. ψξδ'.) τῶν μᾶλλον προσηκουσῶν τῇ ψυχῇ.) „ (§. ψξγ'.) ἐστὶ ψυχῆς, τὸ δὲ ὄργανον σώματος, ἄμ„ φω δὲ διὰ φαντασίας ἀντιληπτικὰ τῶν ἔξωθεν. (6) Συμφώνως δὲ καὶ Ἀριστοτέλης (7) οὔτε τῆς ψυχῆς, φησὶ, τὸ αἰσθάνεσθαι, οὔτε τοῦ σώματος. „ Οὗ γὰρ ἡ δύναμις, τούτου καὶ „ ἡ

(1) Πλούταρ. Δ'. Ἀρεσκόντων Κεφ. η'.
(2) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. δ'.
(3) Παρὰ Νεμεσίῳ περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιε.
(4) Νεμέσ. Αὐτ. Κεφ. ς'.
(5) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Δ'. Κεφ. η'.
(6) Παρὰ Νεμεσ. Αὐτ. Κεφ. ς'.
(7) Περὶ Ὕπνου καὶ Ἐγρηγόρσ. Κεφ. α'.

„ ἡ ἐνέργεια. ἡ δὲ λεγομένη αἴσθησις, ὡς ἐνέργεια, (ὁμωνυμεῖ γὰρ ἡ ἐνέργεια τῇ δυνάμει· καὶ οὐχ ὅπως, ἀλλὰ „ καλεῖται πολλάκις αἴσθησις, καὶ τὸ αἰσθητήριον. (1)) „ Κίνησίς τις διὰ τοῦ σώματος τῇ ψυχῇ ἐστί· φανερὸν οὖν „ ὡς οὔτε τῆς ψυχῆς τὸ πάθος ἴδιον, οὔτ᾽ ἄψυχον σῶμα „ δυνατὸν αἰσθάνεσθαι. Οὕτως δὲ καὶ ὁ τοῦ Στράτωνος ἐστὶ τοῦ φυσικοῦ λόγος παρὰ Πλουτάρχῳ. (2) „ Ὡς οὐδ᾽ αἰσθάνεσθαί τι „ τὸ παράπαν ἄνευ τοῦ νοεῖν ὑπάρχει. Καὶ γὰρ γράμματα „ πολλάκις ἐπιπορευόμενα τῇ ὄψει, καὶ λόγοι προσπίπτοντες τῇ ἀκοῇ, διαλανθάνουσιν ἡμᾶς, καὶ διαφεύγουσι „ πρὸς ἑτέροις τὸν νοῦν ἔχοντας. Εἶτα αὖθις ἐπανῆλθε, καὶ „ μεταθεῖ, καὶ μεταδιώκει τῶν προϊεμένων ἕκαστον ἀναλεγόμενος· ᾗ καὶ λέλεκται Νοῦς ὁρῇ, καὶ Νοῦς ἀκούει. τὰ „ δὲ ἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά, ὡς τοῦ περὶ τὰ ὄμματα, καὶ „ ὦτα πάθους, ἂν μὴ παρῇ τὸ φρονοῦν αἴσθησιν οὐ ποιοῦντος. Διὸ καὶ Κλεομένης ὁ Βασιλεὺς παρὰ πότον, εὐδοκιμοῦντος ἀκροάματος ἐρωτηθεὶς, εἰ οἱ φαίνεται σπουδαῖον, „ ἐκέλευσεν ἐκείνους σκοπεῖν, αὐτὸν γὰρ ἐν Πελοποννήσῳ „ τὸν νοῦν ἔχειν. Τούτοις δὴ σύμφωνον τὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους „ τὴν σὴν Νῷ δέρκου, μηδ᾽ ὄμμασιν ἧσο τεθηπώς. Οἷς καὶ τὸ ἑξῆς προσθετέον, ὡς οὐδὲ μικρὰν τὴν ῥοπὴν ἔχον εἰς κατασκευὴν τοῦ Θεωρήματος. „ Ἔσω γὰρ (3) (φησὶ) μὴ „ δεῖσθαι τοῦ νοῦ τὴν αἴσθησιν πρὸς τὸ αὐτῆς ἔργον. Ἀλλ᾽ ὅταν γε τῷ ζῴῳ πρὸς τὸ οἰκεῖον, καὶ τὸ ἀλλότριον ἡ „ αἴσθησις ἐνεργασαμένη διαφορὰν ἀπέλθῃ, τί τὸ μνημονεῦον ἐστὶν ἤδη, καὶ δεδιὸς τὰ λυποῦντα, καὶ ποθοῦν τὰ „ ὠφέλιμα, καὶ μὴ παρόντων, ὅπως παρέσται μηχανώμενον „ ἐν αὐτοῖς; κτ. Φανερὸν γὰρ δὴ ὅτι τὸ κρῖνον, ὅπερ οὐδὲ τοῦ κατὰ τὸ αἰσθητήριον παθήματος ἀποσχόμενον, κρῖναι δυνηθείη, εἰ μὴ καὶ τότε φθάσαν ἐνήργησε. Τὸ μὲν οὖν τοῦ Πλουτάρχου (4) „ ὅτι ἀνάγκη πᾶσιν οἷς τὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ „ τὸ

(1) Νεμέσ. Αὐτ. Κεφ. ϛʹ.
(2) Εἰ τὰ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα;
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Αὐτ. Αὐτ.

„ τὸ νοεῖν ὑπάρχειν. εἰ τῷ νοεῖν αἰσθάνεσθαι πεφύκαμεν,
„ διὰ τὸ τοῦ νοῦ γέρας, ὃ τοῖς πᾶσιν ἐβράβευσεν ἴσως οὐκ
ἀληθές, ἀνθρώποις δὲ τοῦ λόγου προσαπτομένου τοῖς νοῦ
τοῦ τιμιωτάτου μετέχουσιν, ἀψευδέστατον. „ Καὶ τὰ μὲν αἰ-
„ σθητήρια ε. Αἴσθησις δὲ μία, ἡ ψυχὴ ἡ γνωρίζουσα
„ διὰ τῶν αἰσθητηρίων, τὰ ἐν αὐτοῖς γινόμενα πάθη. (1)
Μία γὰρ ἐν ἡμῖν καὶ ἁπλουστάτη, ἡ αὐτὴ τῆς λογικῆς ψυχῆς
οὐσία, ἀφ' ἧς οὐδὲν μᾶλλον τὸ ἁπλῶς νοεῖν ἐξῆπται κα-
θ' ἑαυτὴν περὶ τὰ νοητὰ ἐνεργούσης (§. χοϛ'.), ἢ τὸ
αἰσθάνεσθαι προσχρωμένης τῷ σώματι. (§. χοβ'.) Τί γὰρ
ἄλλο αἴσθησις, ἢ τοῦ ἐν ἡμῖν διὰ κινήσεως σωματικῆς ἐπι-
σκήπτοντος πάθους νόησις; τί δ' ἄλλο νόησις, ἢ τοῦ νοητοῦ,
καὶ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως αἴσθησις; (2) Διὸ καὶ οἱ πα-
ρὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν, ἑτέραν τὴν αἰσθητικὴν ἐπὶ τοῦ
ἀνθρώπου εἰσάγοντες (3) ἐπιεικῶς περιττοί. Πῶς γὰρ οὐ
περιττοὶ, εἰ μία ἐξήρκεσεν; νῦν δὲ, οὐ μόνον ἐξήρκεσεν,
ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη εἶναι τὴν αὐτήν. Εἰ μὴ γὰρ, ἀντιλήψε-
ται πάντως τῶν κρειττόνων, ἤτοι τῶν νοητῶν, ὁ ἐν ἡμῖν λό-
γος, ἀδυνατήσει δὲ περὶ τὰ σωματικὰ ταῦτα τὰ χείρο-
να. Κἂν τούτων δέξηται τὰ εἴδη ἐξαυλούμενα (ὅπερ οὐδ' αὐ-
τοὺς ἂν ἐπομωσαίμην εἰδέναι ἔχειν, ὅπως τελεῖται, τοὺς
λέγοντας.) γνώσεται μὲν τὰ τοῖς λοιποῖς, ἀγνοήσει δὲ
πάντη τὰ πάθη, τὰ τῷ εἰδοποιουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ, ἐπισυμ-
βαίνοντα σώματι, καὶ οὐδ' ὅτι, οὐδ' ὅτε τοῦτο ὑπὸ τῶν προσπι-
πτόντων ἀλλοιοῦται ὅλως, διαγνώσεται. Εἴπερ γὰρ ἄλλως,
καὶ αἰσθήσεται, τοῦτο ἡμῶν λεγόντων εἶναι τὴν αἴσθησιν, οὐ-
κοῦν τὴν ἀλλοίωσιν, τὴν δὲ τῆς ἀλλοιώσεως διάκρισιν.
„ Ἀλλοιοῦται μὲν γὰρ τὰ αἰσθητήρια, διακρίνει δὲ τὴν ἀλ-
„ λοίωσιν ἡ αἴσθησις. (4) Ἀλλὰ μὴ καὶ περιττὸν λόγους
στιβάζειν, ἐπὶ προφανεῖ, καὶ ἀναντιῤῥήτῳ τῷ δόγματι;
„ Οὐ-

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ϛ'.
(2) Τερτυλλιαν. Περὶ Ψυχ. Κεφ. ιη'.
(3) Ὅρα Παρὰ Νεμέσ. Αὐτ. Κεφ. ιϛ'.
(4) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ϛ'.

„ Οὔτις τοι τὸν μῦθον ὀνόσεται, ὅσοι Ἀχαιοί.
„ Οὐδὲ πάλιν ἐρέει.......
„ Ἀτὰρ ἐ τέλος ἵκεο μύθων......
τοῖς γάρ τι μηδὲ τὰς ἐπιφυλλίδας τῶν κατ᾽ ἐπιστήμας θεωρημάτων παρέρχεσθαι ἀξιοῦσιν, ἐκ τῶν δὲ ὧδε πεθείντων, ἕπεται τὰ ἐφεξῆς.

Πορίσματα.

§. ψξζ΄. Α΄. Ως οὖκουν ἄρα τῆς αἰσθητικῆς ἀμοιρήσει δυνάμεως ἡ ψυχὴ ἀπολυθεῖσα τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ σαφῶς, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ λέγειν, ὅτι ἔξω τῆς ὕλης ἡ λογικὴ ψυχὴ, ᾗ πέφυκε (§. ψλδ΄.) χρωμένη, ἥκιστα πρὸς ἐνέργειαν, ὡς ὅτε τὸ σῶμα εἰδοποιοῦσα ἐστὶ, τῇ ὕλῃ προσχρήσεται. (§. ψνα΄. ψνβ΄.) Ταύτῃτοι καὶ τὸ παρὰ τοῦ „ Θεολόγου Γρηγορείου (1) ἄκουε καὶ ἡ τοῦ Μεγάλου Κωνσταν„ τίου ψυχὴ, εἴτις αἴσθησις, καὶ ὅτῳ ἄλλῳ τοιοῦτο τι εἴρηται, καταχρηστικῶς ἐκληψόμεθα, τὴν αἴσθησιν ἐν τούτοις ἐκδεχόμενοι, ἀντὶ τῆς ὅπως δήποτε ταῖς ἀπολυθείσαις τῶν σωμάτων ψυχαῖς, ἐγγινομένης τῶν ὄντων τῶν σωματικῶν συνέσεώς τε, καὶ ἐπιγνώσεως· οὐδὲν δὲ ἄλλο, ἢ τοῦτο βούλεται καὶ Ἀριστοτέλης, ἐν οἷς τὸν πρακτικὸν νοῦν ἀποφαίνεται εἶναι ἀχώριστον· τὸ γὰρ πρακτικῷ εἶναι, ἐκ τῆς πρός τὸ σῶμα σχέσεως τοῦ τῷ γίγνεται. „ Διὸ μετὰ τὸ ἀπολυθῆ„ ναι τοῦ σώματος, μόνος ἐστὶν ὁ θεωρητικὸς νοῦς, οὐκέτι δὲ „ καὶ πρακτικός. (2)

§. ψξη΄. Β΄. Καὶ μέντοι, καὶ εἰ καθ᾽ ὑπόθεσιν τὴν οὐκ ἀδυνάτως ἔχουσαν (ἐφείσθω δὲ καὶ ὑποτιθέναι τὰ δυνατὰ φιλοσοφοῦντας, ἐξ ὧν αὖτις ἕψοιτο, ἀκριβεστέρα τῶν ὄντων περίνοια) μηδὲν παραλυμανθείσης τῆς τοῦ σώματος ἁρμονίας τε, καὶ συστάσεως, ἄσεπτου δ᾽ ὡς εἶχε καὶ τῆς ψυχῆς ἐν-

(1) Ἐν Α΄. Στηλιτευτικῷ.
(2) Ὅρα τὸν Φιλόπον. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. β΄.

ἐνδιαιτωμένης, κατά τε τὴν ἐν αὐτῷ διάπλασίν τε, καὶ οἰκονομίαν, ἐπὶ ποσὸν ὑπὸ τοῦ κρείττονος συντηρηθείσης, ἤτοι εἰς τὸ μηκέτι εἶναι ἔξαπείη (§. ψμθ'.) ἡ τῆς λογικῆς ψυχῆς οὐσία, ἣ γοῦν ὑπεξαχθεῖσα τοῦ σκήνους ἄλλοσέ ποι γένοιτο, κείσοιτο ἂν δήπου, τὸ καταλειφθὲν ὀργανικὸν σῶμα, διαφθορᾶς μὲν κρεῖττον, ἧττον δ' αἰθήσεως. (§. ψξε. ψξς'. ψξζ'.)

§. ψξθ'. Γ'. Πᾶσα ἄρα ἀνάγκη, τοὺς μὲν γνωστικῆς οἰκασῶν ἀντιλήψεως ἀποστεροῦντας τὰ κτηνῶν εἴδη, καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀπὸ μιᾶς ἀπογυμνοῦν πειρᾶσθαι αὐτὰ αἰθήσεως (§. ψξι. κξ'.) τοὺς δὲ αἴθησιν ἀληθῆ αὐτοῖς προσεῖναι ὁμολογοῦντας, καὶ γνωστικὰ ὁπωσοῦν αὐτὰ ἀποφαίνεσθαι. (§. Αὐτ.) Οὐ γὰρ εἶναι ἐθελούσῃ ἔοικεν, οὐδὲ φύσιν ὅλως ἐχούσῃ, ἡ κατὰ τὴν ἀληθῆ αἴθησιν δύναμις, τοῦ κρίνοντος ἀποχίζεσθαι.

Θεώρημα Λς'.

§. ψο. „Τὰ τοῖς ἐκτὸς αἰθητηρίοις ἐμποιούμενα ὑπὸ „τῶν αἰθητῶν πάθη, ἣν μὴ ἄχει τοῦ ἐγκεφάλου, κινήσεως „συνεχισμῷ ἀπολήξωσιν, ὡς εἰς ὅρον πρὸς ὃν ἀποπεραματιζόμενα, οὐδεμιᾶς ἡμῖν αἰθήσεως παραίτια γίνεται.

Πιςὸν δὲ τοῦτο τὰ νεῦρα καθίστησιν, ὧν ῥίζα μὲν οἱονεὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἐγκέφαλος, ἀποχιζομένων δὲ, εἰς κλάδους προήκει τὰ ἄκρα, ἐπ' αὐτὰ τὰ ἐκτὸς αἰθητήρια, ὥσπερ τοῖς περὶ τὴν ἀνατομὴν ἀχολουμένοις ὁμόλογον φέρεται. Εἴπερ γὰρ ἡ κατὰ τὸ συνεχὲς ἀπὸ τῶν αἰθητηρίων ὀργάνων, κοινωνία τε καὶ ἀποπεράτωσις τοῦ πάθους, οὐκ ἀπαιτεῖται πρὸς αἴθησιν, ἡ τῶν εἰρημένων νεύρων παρασκευὴ, καὶ περιουσία, περιττή τις ἂν εἴη, καὶ ἐπ' οὐδενὶ χρησίμη, ἡ ἐν ἐκείνοις περιεργία τῆς φύσεως. Ἄλλως τε καὶ ἀπόντων, ἢ τί παθόντων ἐκείνων, οὐδὲν ἂν ἧττον συνέβαινεν ἡμῖν τὸ αἰθάνεσθαι. Ἀλλ' οὐχ οἷόν τε. Ἑνὸς γάρ τινος ὁποιουδήποτε τῶν νεύρων ἤτοι δεσμῷ σφιγγομένου, ἢ ἐπιρροῇ χυμοῦ παχυτέρου βυομένου, καὶ ἔμφραξιν πάσχοντος, ἢ σφοδρᾷ τῇ τάσει διασπωμένου τε, καὶ σφακελιζομένου, ἢ πως τομῇ διαρρηγνυμένου,

μὲν, τὸ πρὸς ὃ ἀπολήγει, καὶ πέρας ἔχει παραλύεται μέλος, κἂν ἄλλως ἐν ἀκροτάτῃ δεξιᾷ θάλλον εἴη τὸ ὄργανον, αἰσθήσεώς γε μὴν οἱασοῦν, καὶ κινήσεως τῆς καθ' ὁρμὴν, καὶ προαίρεσιν ἄμοιρον ἀπολείπεται. Ἆρα τὰ τοῖς ἐκτὸς αἰσθητηρίοις, κτ.

Σχόλιον.

§. ψοά. Ὅτι μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἢ λέλεκται; Ἰατρῶν παῖδες, καὶ Φιλοσόφων, οἵτε καθ' ἡμᾶς, καὶ οἱ Παλαιοὶ, ἐκ πείρας ἀμφιλαφοῦς τε, καὶ ἀσφαλοῦς διεγνωκότες παρέδωκαν· „ ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲν τῶν τοῦ ζώου μορίων, οὔτε
„ κίνησιν τὴν προαιρετικὴν ὀνομάζουσι (προσθείη δ' αὖτις, ὡς οὐδὲ ζωτικὴν, οὐδὲ φυτικὴν ὅλως) οὐδὲ αἴσθησιν ἔχει
„ χωρὶς νεύρου, καὶ ὡς εἰ τμηθείη τὸ νεῦρον, ἀκίνητόν τε
„ καὶ ἀναίσθητον, εὐθέως γίνεται τὸ μόριον, ὡμολόγηται
„ πᾶσι τοῖς ἰατροῖς. Ὅτι δὲ καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐστὶν
„ ὁ ἐγκέφαλος, ὥσπερ καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, καὶ ὅτι τὰ μὲν
„ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, τὰ δὲ ἐκ τοῦ νωτιαίου πέφυκεν.
„ οὐ πᾶσιν ἐγνώσθη· κατ' αὐτὸν ἀμέλει τὸν λέγοντα (1) καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδὲν τούτου γνωριμώτερον· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς πολὺ πρὸ ἡμῶν γενομένοις τὸ πρᾶγμα ἔγνωστο. Ἔνθεν τοι καὶ Νεμέσιος, ὡς ἤδη ἀναμφήριστον ὑποτίθησιν·
„ (1) Ἐξ ἐγκεφάλου ἀρχῆς ὄντος κινήσεώς τε, καὶ αἰσθή-
„ σεως, καταχίζεσθαι τὸ νεῦρον, καὶ ὅτι (2) τῆς κατὰ προαί-
„ ρεσιν ἢ καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ἀρχὴ μὲν ὁ ἐγκέφαλος,
„ καὶ ὁ νωτιαῖος μυελὸς, ἐγκεφάλου μέρος ὢν καὶ αὐτὸς, ὄρ-
„ γανα δὲ τὰ ἐκ τούτων πεφυκότα νεῦρα, καὶ οἱ συνδεσμοι,
„ καὶ οἱ μύες. Καὶ ὅτι (3) πᾶν νεῦρον αἰσθητικὸν ἐστὶ....
„ καὶ ἀπ' ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν ἔχει. Τοῖς δὲ ἐκ τῆς τομῆς

(1) Γαληνὸς Ἐν τῷ περὶ Νεύρων ἀνατομῆς.
(2) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. κδ'.
(3) Αὐτ. Κεφ. κζ'.

μῆς τοῦ νεύρου κατὰ τὸν Γαληνὸν εἰρημένοις συμβαίνειν, παραπλήσια ἂν εὕροις, καὶ παρὰ τῷ Φιλοπόνῳ (1) μαρτυρούμενα „ πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις, λέγοντι, ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου „ προΐασιν· ὅθεν εἰ πάθοι τι ὁ ἐγκέφαλος, ἀναίσθητον „ παντελῶς, καὶ ἀκίνητον τὸ ζῶον γίνεται· ἐπιτιθεμένου δὲ „ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον κάρφους, πᾶσα αἴσθησις, καὶ κίνησις „ ἀποσυνέργητος μένει. Εἰ γὰρ ἔμφραξις γένοιτο ἐν τῷ νεύ„ρῳ, ἢ τμηθείη, ἢ δεθείη, τὸ μὲν ἄνω μέρος τοῦ σώμα„τος αἰσθάνεταί τε, καὶ κινεῖται, τὸ δὲ κάτω ἀκίνητον ἔ„σται, καὶ ἀναίσθητον· ὥστε ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου πᾶσαι αἱ αἰ„σθητικαὶ δυνάμεις προέρχονται. Καὶ ἀδύνατον ἄρα (ὅς ἐστιν ὁ τοῦ Θεωρήματος λόγος) αἴσθησιν ἐστὶ τινὰ οὖν πληθῆναι, εἰ μὴ αἱ κατὰ τὰ αἰσθητήρια γινόμεναι κινήσεις, εἰς αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλον, ἀποπερατωθεῖσαι, ὡς διʼ ὀχετῶν τῶν νεύρων διαπορθμεύομεναι.

Πόρισμα.

§. ψοβ'. Ἐκ δὴ τούτου φανερὸν, καὶ ἥτις ἐν ἡμῖν ἕδρα τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως, δικαίως ἀφωρίσαι. Τίς γὰρ δικαιότερον ἄλλη, ἢ ἔνθα τὰ τῆς ἀλλοιώσεως ἵσταται, καὶ πέρας ἔχει, ἧς ἄνευ αἴσθησιν γενέσθαι ἀδύνατον; οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἐγκέφαλος. (§. ψό. ψοά.) Εἰ δὲ τῆς αἰσθητικῆς οὗτος ὁ θρόνος, φανερὸν ὅτι καὶ τῆς λογικῆς. Αὕτη γὰρ, ἐκείνη ἐστὶν, ἡ παθαινομένῳ καὶ ὁπωσοῦν ἀλλοιουμένῳ, τῷ ὀργανικῷ προσέχουσα σώματι, καὶ γνωστικῶς διʼ αὐτοῦ ἐνεργοῦσα, μία τῷ πράγματι. (§. ψξς'.)

Σχόλιον Α'.

§. ψογ'. Ἔδοξε δὲ τὸ περὶ τῆς ἕδρας τῆς ψυχῆς, τοῖς τε πάλαι, καὶ τοῖς ὕστερον οὐκ ἀπόβλητον, οὐδʼ ἀπερίεργον ζήτημα.

(1) Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Β'. Περὶ Ψυχ. τοῦ Ἀριστοτέλους.

μα. Πλάτων μὲν γὰρ καὶ Δημόκριτος (1) ἐν ὅλῃ τῇ κεφα-
„ λῇ τὸ ἡγεμονικὸν ἱδρυσάμενοι φέρονται, κατ' αὐτὸν δηλ.
τὸν ἐγκέφαλον, ὃν ὁ μὲν ἄρουραν τὸ θεῖον σπέρμα περιέ-
χουσαν, ὁ δὲ θρόνον ψυχῆς ἐκάλει. Ἐρασίστρατος δὲ περὶ
„ τὴν μήνιγγα τοῦ ἐγκεφάλου, ἣν ἐπικρανίδα λέγει.
„ Ἡρόφιλος δὲ ἐν τῇ τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίᾳ, ἥτις ἐστὶ καὶ
„ βάσις. Παρμενίδης ἐν ὅλῳ τῷ θώρακι, καὶ Ἐπίκουρος.
„ Οἱ Στωϊκοὶ πάντες ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ, ἢ τῷ περὶ καρ-
„ δίαν πνεύματι. Διογένης ἐν τῇ ἀρτηριακῇ κοιλίᾳ τῆς καρ-
„ δίας, ἥτις ἐστὶ πνευματική. Ἐμπεδοκλῆς ἐν τῇ τοῦ αἵμα-
„ τος συστάσει. Οἱ δὲ ἐν τῷ τραχήλῳ τῆς καρδίας. Οἱ
„ δὲ ἐν τῷ περὶ καρδίαν ὑμένι. Οἱ δὲ ἐν τῷ διαφράγ-
„ ματι. Τῶν Νεωτέρων δέ τινες διήκειν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι
„ τοῦ διαφράγματος. Πυθαγόρας τὸ μὲν ζωτικὸν περὶ τὴν
„ καρδίαν, τὸ δὲ λογικὸν, καὶ νοερὸν, περὶ τὴν κεφαλήν.
Τί δὲ δήποτε Ἀριστοτέλης καὶ περὶ τούτου ἐπόπασεν; ἐκ τῶν
αὐτοῦ περὶ ψυχῆς (2) ἐστὶν ἐκμαθεῖν. Τὰ γάρ τοι μόρια
τῆς ψυχῆς ὅσα ἐστὶν ἐπαριθμησάμενος, τὸ θρεπτικὸν, τὸ
αἰσθητικὸν, τὸ διανοητικὸν, τὴν κίνησιν, ἀπορῆσαι ἠξίω-
σεν „ πότερον ταῦτα χωριστὰ λόγῳ μόνῳ, (τουτέστιν ὁρι-
„ σμῷ) ἢ καὶ τόπῳ; ὥστε κατὰ τὸν Τίμαιον ἐν καρδίᾳ μὲν
εἶναι τὸ θυμικὸν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν ἐν ἥπατι, καὶ ἐν τῷ
ἐγκεφάλῳ τὸ αἰσθητικόν. Ἀπαντῶν δὲ τῇ ἀπορίᾳ „ περὶ
„ μέν τινων, φησὶν, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. Τίνα δὴ ταῦτα; τὸ
θρεπτικὸν, καὶ αὐξητικὸν, καὶ γεννητικόν· ταῦτα γὰρ οὐ χω-
ριστὰ τῷ τόπῳ εἶναι κρίνει, δι' ὅλου δὲ τοῦ ἐμψύχου διήκειν
σώματος, ἐξ αὐτῶν τῶν φυτῶν τοῦτο τεκμαιρόμενος, καὶ ἐκ τῶν
ἐντόμων ζώων, ὧν διαιρεθέντων, ἕκαστον τῶν τμημάτων, τῆς
ἐμψυχίας προφανῆ παρέχεται τὰ σημεῖα, τὰς δυνάμεις
ἐπιδήλως φέρον τὰς αὐτάς. Ἐκ τούτων οὖν ὁπωσοῦν, καὶ περὶ
αἰσθήσεως, καὶ φαντασίας, καὶ ὀρέξεως, τοπικῶς ἀχωρίστους
εἶναι, λόγῳ πάνυ ἀσθενεῖ καὶ ἀπεριβλέπτῳ (ὡς δῆλον)
συνά-

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀριστ. Δ. Κεφ. Ε'.
(2) Ἐι Βιβλ. Β'.

συνάψας, οὐκέτι καὶ περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ὑπολαμβάνειν παραπλήσιόν τι ἀποτολμᾷ, προστίθησι γὰρ ἐχομένως· „ περὶ „ τοῦ νοῦ, καὶ τῆς θεωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, οὐδέ πω φανε- „ ρόν. Ἀλλ' ἔοικε ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι. Καὶ τοῦτο μό- „ νον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρ- „ τοῦ. Ὅθεν δὴ πάλιν καὶ τὸ περὶ τοῦ ἀθανάτου τῆς ψυχῆς, θαυμαστῶς κρατύνεται δόγμα· νοητέον γὰρ δηλονότι τὸν χωρισμόν, οὐ καθότι τὰ ἀτιμότερα μόρια, δυνατὸν εἶναι ἄνευ τούτου τοῦ τιμιωτέρου καὶ κρείττονος, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀλόγων, οὕτω γὰρ δὴ καὶ τὸ θρεπτικὸν αὐτὸ ἐστὶν ἄνευ τοῦ αἰσθητικοῦ, ὡς ἐπὶ τῶν φυτῶν, (εἰ καὶ αὐτὰ τῷ τόπῳ εἴρη- „ ται τυγχάνειν ἀχώριστα.) ἄνευ μὲν γὰρ τοῦ θρεπτικοῦ „ τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἔστι, τοῦ δὲ αἰσθητικοῦ χωρίζεται τὸ θρε- „ πτικὸν ἐν τοῖς φυτοῖς. (1) Καθὸ δὲ τοῦτο ἐκείνων ἄνευ, καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου, χωρὶς τοῦ κατ' ἐκεῖνα ἐμψύχου σώματος. Ἀλλὰ γὰρ περὶ μὲν τούτου ἱκανῶς ἡμῖν ὁ λόγος ἐν ἄλλοις ἀπήρτισται. Περὶ δὲ τοῦ προκειμένου ἀπόχρη καὶ τὸ ἐνδοιάζειν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν ἄνδρα, καὶ ὑποδιστάζοντι ἐοικέναι, μηδ' αὐτὴν δὴ τὴν τοῦ σώματος διάπλασιν, τὸν νοῦν εἶναι ἡγεῖσθαι. Ὡς περὶ τοῦ Νοῦ τοῦ θειοτάτου κἀνταῦθα, ἢ τοῦ θύραθεν ἐνδοιάζοντα ἐκδέχεσθαι τὸν Φιλόσοφον, καὶ ἀποροῦντα „ εἰ χωρίζεσθαι φύσιν ἔχει καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρ- „ τοῦ, καὶ οὐδέπω φανερὸν εἶναι λέγοντα τοῦτο, καὶ γένος ἕτερον „ ψυχῆς ὀνομάζοντα, οὐδὲ ὁμολογεῖν ἐθέλειν, τὸ θεῖον τε καὶ ἀκήρατον τῆς ἀσωμάτου ψυχῆς αὐτὸν ἐνταῦθα ἐπιγιγνώσκοντα διαμαρτύρεσθαι, ἧς ἐξῃρημένως τῶν ἄλλων δυνάμεων, χωριστὴ σωμάτων ἡ φύσις, ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ τυφλώττοντος ἂν εἴη, καὶ πρὸς τὴν ἴσην ἀβλεψίαν τοὺς ἄλλους ἕλκοντος. Ἀλλ' ἐπανιτέον ὅθεν εἰς ταῦτα προήχθημεν. Εἰ μὲν οὖν τὸ αἰσθητικὸν, κατὰ τὸ θρεπτικὸν καὶ τὰ ἄλλα, ἀχώριστον εἶναι κεῖνας τῷ τόπῳ, δι' ὅλου ἐξέτεινε τοῦ σώματος ὁ Φιλόσοφος, τὴν γε μὴν ἀρχὴν τοῦ μορίου, καὶ οἷον πηγὴν τῶν κατ' αἴσθησιν ἐνεργημάτων, συμφώνως τοῖς Στωϊκοῖς,

(1) Ἀριστ. Ἐν Β'. Περὶ Ψυχ.

κοῖς, ἐν τῇ καρδίᾳ πυ τάττειν ἔδοξεν, ἐν οἷς, οἱονεὶ ζῶον „ τὴν καρδίαν ἐκάλεσε παρὰ τὸ ἔχειν τὰς ἀρχὰς τῶν αἰ- „ σθήσεων. (1) ᾧ δὴ παρηκολυθηκὼς, καὶ Μιχαὴλ ὁ Ἐφέ- „ σιος, τῦτο εἶναι τὸ α. αἰσθητήριον ἀπεφήνατο τὴν καρδίαν, „ ἐν ᾗ ἡ αἰσθητικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς ἐσί. (2) Τοῖς τοί- νυν Ἀρχαίοις ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ὕτως ἄλλῳ ἀλλαχῦ τὴν ἀρχὴν τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως ἱδρυκόσι, περὶ τύτυ το- σαῦτα. Τοῖς δὲ δὴ Νεωτέροις ἅπασιν εὐλογώτατον ἔδοξεν, ἐνταῦθα τῦ σώματος τὴν ψυχὴν οἴεσθαι παρῦσαν, ἔνθα αὖ τὰ διὰ πάντων τῶν ὀργάνων, εἴς τε κίνησιν, καὶ εἰς αἴ- σθησιν συμβαλλόμενα νεῦρα, ὡς ἐν ἀρχῇ τε καὶ ῥίζῃ συνία- σι. Τῦτο δὲ εἶναι τὸν ἐγκέφαλον ὁμολογυμένυ, ἔτι λεί- πεται αὐτοῖς ἀπορεῖν, πότερον ὁλοσχερῶς αὐτὸν εἶναι ὑπο- ληπτέον τῆς ψυχῆς τὸ ἄμεσον σκῦνος, ἢ ἐκείνυ μέρος; Εἰ δὲ καὶ μέρος, τὸ ποῖον; Τὸν μονήρη ἐν τῇ τρίτῃ κοι- λίᾳ ὄντα ἀδένα, ἢ τὸν Καρτεσίῳ δοκεῖ, τὸν ἀπὸ τῦ κω- νοειδῦς σχήματος, Κωνάριον προσειρημένον; Ἀλλὰ τοσαῦτα ὅσα τὰ δι' ὅλυ τῦ σώματος προήκοντα νεῦρα, ἀφ' ὕτω σμι- κρῦ μορίυ, ἡλίκος ὁ τῆς πίτυος ἐσὶ καρπὸς τὸ μέγεθος ἀπηρτῆσθαι, θαυμάσειέ τις ἂν εἰκότως, καὶ ἀδύνατα φήσειε. τὸ δὲ καὶ λιθίασιν, καὶ τὸ μόριον τῦτο παθόντα, ἦπυ πα- ρατετήρηται, μηδὲν ἔπειτα βλαβῆναι τὴν αἴσθησιν, μη- δ' ἐμβροντηθῆναι, καὶ παρακοπῆναι τὸ σύνολον, εἰ τῦτο τὸ πρώτισον ἀληθῶς αἰσθητήριον, καὶ ἐπέκεινα οἶμαι θαύ- ματος. Ἕτεροι γῦν ἐπὶ τὴν ὑποκειμένην τῦ ἐγκεφάλυ ὑ- σίαν, τὴν σερροτέραν τε καὶ λευκοτέραν ὖσαν κατέφυγον. Οἱ δὲ ἐπὶ τὸν προμήκη μυελὸν, ἐξ ὗ ὁ νωτιαῖος ἐπιπέφυται ὁ τῆς ῥάχεως. Τῦθ' ὅπερ ἐπὶ τῶν δυσχερῶν καταληφθῆναι φι- λεῖ συμβαίνειν, εἰς πολυδοξίαν ἡ ψῆφος μεμέρισαι, τὸ δὲ δυσχερὲς ἐπὶ τῦ προκειμένυ δυοῖν ἕνεκα γίγνεται, τῦ μὲν, ὅτι ὅθεν ἡ νευρώδης ἅπασα φύσις, ὡς ἐξ ἀρχῆς τε καὶ ῥί- ζης ἀποφύεται, εὑρεῖν ὐ ῥᾴδιον· τῦ δὲ, καὶ ὅτι ὡρισμένως εἶναι

(1) Περὶ Ζώων Κινήσ.
(2) Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. ἐν Προοιμ.

εἶναί που τὴν οὐσίαν τὴν ἄϋλον, νοῆσαι χαλεπώτατον. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ πελάσαι μικρὸν τῇ νύσσῃ ἴσως οὐκ ἀχρεῖς.

Σχόλιον Β'.

§. ψοδ'. Οὐδὲν δ' ἴσως ἀπῳδὸν τῆς παρούσης θεωρίας ἂν εἴη, συντόμως, καὶ ὡς ἐν τύπῳ διελθεῖν, ὅπως τελειοῦσθαί τι τῶν αἰσθήσεων οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοὶ ἐκδιδάσκουσι. Τοῦ κρανίου τοὔμπροσθεν μὲν βρέγμα, τοὔπισθεν δ' ἰνίον, τὰ δ' ἑκατέρωθεν κρόταφος. Ὑπὸ δὲ τὸ βρέγμα ἐγκέφαλος, ὁ τοῖς πᾶσι γνώριμος, οὗ ἡ μὲν πῆξις ἁπαλή, ἐν βάθει μᾶλλον τραχυνομένη, ἡ δὲ πλοκὴ περιελικτή, ὡς ἡ τῶν ἐντοσθίων, ἡ δὲ χρόα τεφροειδής, τὰ ἐνδοτέρω μᾶλλον λευκάζουσα, τὸ δὲ σχῆμα σφαιροειδές. Καλύμματα δὲ παρὰ τὸ ὀστῶδες τοῦ κρανίου μήνιγγες δύο, ἡ μὲν λεπτὴ ἡ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐγκεφάλου καὶ ἄμεσος, ἣν εἰκὸς ἐπεγκεφαλίδα καλεῖν, ἡ δὲ ἐπ' αὐτῇ, καὶ τῷ κρανίῳ ἀμέσως ὑποκειμένη, παχεῖά τε οὖσα καὶ τραχυτέρα τῆς ἄλλης, ἣν εὔλογον ἐπικρανίδα σὺν Ἐρασιστράτῳ (1) ὀνομάζειν. Μητέρας οἱ Νεώτεροι τῶν Ἀνατόμων προσαγορεύουσι ταύτας, τὴν ἁπαλῶ, καὶ σκληρῶ ἀντιδιαστέλλοντες, καί τινες καὶ ταύτας ἀπ' ἀλλήλων, τῇ παρεμπτώσει τρίτου ὑμένος τοῦ Ἀραχνοειδοῦς, εἰσὶ διατειχίζοντες. Γίνεται δὲ εἰς ἡμισφαίρια δύω ἡ τοῦ ἐγκεφάλου κατατομή, ὑπὸ τῆς τραχυτέρας τῶν μηνίγγων, δρεπανοειδῶς διαχωρούσης, καὶ τοὺς λοβοὺς ἀπ' ἀλλήλων διιστώσης· ὑπὸ δὲ τῆς αὐτῆς μήνιγγος, ὡσαύτως παρεμπιπτούσης, καὶ τῆς καλουμένης παρεγκεφαλίδος, διαπέφρακται ὁ ἐγκέφαλος, καὶ διαπετείχισται. Κοιλώματα δ' ἄττα ἐνορᾶται τῷ ἐγκεφάλῳ, τέτταρα τῷ ἀριθμῷ τὰ ἐπισημότατα, ἃ καὶ κόλποι ἀκούουσι, καὶ γαστέρες, ἢ κοιλίαι. Δύω μὲν πρόσθεν, ἑτέρωθεν ἕτερον, εὐρυτέρω τε ὄντε τῶν ἄλλων, καὶ μη-

---

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρέσκ. Δ. Κεφ. Ε'.

μηνοειδεῖ τῇ σελήνῃ προσεοικότι τῷ σχήματι. Τρίτον δ' ὑπ' αὐτοῖν πρὸς τὸ ἰνίον μικρὸν ἀπονεῦον, ἐν ᾧ ἥτε χοροειδὴς πλοκὴ, ἐξ οὐκ εὐαρίθμων σωλήνων πεφύκασι, καὶ τὸ Κωνάριον, ὁ ἀδὴν, ἐκ τοῦ σχήματος. Καὶ ἐξοιδήσεις τέτταρες, δύω μὲν ἑκατέρωθεν τοῦ Κωναρίου προσκείμεναι αἷς καὶ γλουτοὶ, δύω δ' ὑπ' αὐταῖς αἷς ὄρχεις ὄνομα. Καὶ ἀγωγὼ δύω ὁ μὲν πρόσω, ὁ δ' ὀπίσω τείνοντε. Ἐπὶ τούτοις τῶν κοιλωμάτων τὸ δ'., τὸ τῇ παρεγκεφαλίδι, καὶ τῷ ὑπ' αὐτὴν νωτιαίῳ μυελῷ παρεγκείμενον.

Ἡ δὲ παρεγκεφαλὶς τῷ τε ἰνίῳ, καὶ τῇ παχείᾳ μήνιγγι διπτύχῳ ἀσφαλιζομένη, καὶ εἰς τὸ σφαιροειδὲς καὶ αὐτὴ ἀποκυρτουμένη ἐμφερῶς τῷ ἐγκεφάλῳ, καὶ διχηλουμένη. Ταύτης δὲ ἐν τῇ κατατομῇ ἐπιφύσεις δύω εἰσὶ σκωληκοειδεῖς τὴν μορφὴν, καὶ τρίτη ἡ πρὸς τῷ νωτιαίῳ μυελῷ κειμένη, ἣν γέφυραν ὀνομάζουσιν. Ἐφεξῆς δὲ ὁ προμήκης μυελὸς, ἔκ τε τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τῆς παρεγκεφαλίδος ἐκφὺς, εἰς ἓν συνιόντων, ἄχρι τῆς ὑπὸ τὸ ἰνίον ὀπῆς προήκων, μικρόν τι μᾶλλον ἐκείνων τὴν σύστασιν ἀποπαχυνόμενος, καὶ ὑπὸ τῶν εἰρημένων τριῶν ὑμένων, ὑφ' ὧν καὶ ὁ ἐγκέφαλος, καὶ οὗτος σκεπόμενος. Ἐχομένως δὲ ὁ ἀκανθιαῖος μυελὸς, ἐκ τοῦ προμήκους κατὰ τὸ συνεχὲς προαγόμενος, καὶ ὑμέσι τοῖς αὐτοῖς περιειλημμένος, διὰ τῶν σπονδύλων, εἰς οὓς ἡ ἄκανθα διήρθρωται, πρόεισι, καὶ ἐπ' αὐτὸ τέως τὸ ἱερὸν ὀστοῦν ἀποτελευτᾷ.

Ἐκ γοῦν τῶν τοῦ νωτιαίου τοῦδε μυελοῦ ἀνωτέρων τε καὶ κατωτέρων μερῶν, ἀναβλαστάνει τὰ νεῦρα, συμφυῆ ὄντα αὐτῷ, πλὴν ὅσον μικρὸν παχιώτερα, ὡς ἀπὸ στελέχους κλάδοι τινὲς ἑκατέρωθεν προϊόντες καὶ καταχιζόμενοι, τὰ μὲν τὴν παρεγκεφαλίδα, ὅσα τοῖς ζωτικοῖς τε καὶ φυσικοῖς ὑπουργεῖ κινήμασι, τὰ δὲ τὸν ἐγκέφαλον, ὅσα τοῖς αἰσθητικοῖς τε καὶ ψυχικοῖς, ῥίζαν ἰδίαν ἑαυτῶν κεκτημένα, καὶ ἄχρι περάτων ὅλου τοῦ σώματος ἀποτερματούμενα.

Συζυγίαι δὲ τῶν μὲν ἀπὸ τοῦ ἀκανθιαίου μυελοῦ ἐκπεφυκότων νεύρων τριάκοντα, αἷς ἄλλοι καὶ δύω ἑτέρας προσέθεντο. Τῶν δ' ἀπὸ τοῦ προμήκους κατὰ μὲν τοὺς παλαιοτέρους ἑπτὰ, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους εἰς δεκάδα προσαριθμούμεναι. Τούτων Α'. μὲν τῶν ὀσφρητικῶν, Β'. δὲ τῶν ὀπτικῶν. Γ'. δὲ

τῶν

τῶν ὀφθαλμικῶν. (καλείσθω δὲ οὕτως, εἰς διαφορὰν τῶν τῆς Β. συζυγίας, δι' ἐκείνων μὲν γὰρ ἡ ὄψις τελεῖται, διὰ δὲ τούτων παντοίας περιστροφὰς, καὶ κινήσεις τὸ ὄργανον ἐπιδέχεται.) Δ'. τῶν παθητικῶν, δι' ὧν πάθους τινὸς ἔμφασις, οὐ πάντη ἀτέκμαρτος ἐπιπρέπει τοῖς ὄμμασι. Ε. τῶν γευστικῶν. ϛ'. τῶν πλευρικῶν, καὶ δι' ὧν (δίκλονα γὰρ ἐστὶ ταῦτα, καὶ δίσχιστα.) ἐν ποίαις ὄμμα παράγεται. Ζ'. τῶν (δικλόνων καὶ τούτων ὡσαύτως ὄντων) ἀκουστικῶν, καὶ φωνητικῶν. ἡ δὲ Η'. νεύρων ἐστὶν ἐπίδεσμος, οὓς (ἅτε δὴ εἰς παντοῖα ἀποσχιζομένους μέρη τοῦ σώματος, καὶ πρὸ πάντων ἐπ' αὐτὰ τὰ προκάρδια.) πλανῆτας ὀνομάζουσιν. Αἱ δὲ λοιπαὶ, ἥτε Θ'. συζυγία, καὶ ἡ Ι', πρὸς ὅσα δήποτε τινὰς καθ' ὁρμὴν καὶ προαίρεσιν ὑπείκει κινήσεσιν ἐπιδιανέμεται.

Οὐχ ἁπλᾶ δὲ ὡς ἐπίπαν, οὐδὲ μονόκλονα εἰς τέλος περατοῦσθαι, τοῖς πρὸς ἅπερ ἀπολήγουσι μέλεσιν, ὑποληπτέον τὰ νεῦρα, ἀλλὰ πολυσχιστά τινα εἶναι αὐτὰ νομιστέον. Ἔσθ' ὅπου δὲ, καὶ εἰς πάνυ πολλοὺς, οὐδ' εὐαριθμήτους κλαδίσκους, μίτων δίκην τινῶν λεπτοτέρων, διεζευγνύμενά τε, καὶ πληθυνόμενα. Οἷον τὰ μὲν ὀπτικὰ πολυσχιδῆ τινα πέως γενόμενα, καὶ δικτυοειδῶς διαπλεχθέντα, τοὺς ἐν βάθει τῶν ὀφθαλμῶν ἀμφιβληστροειδεῖς ὑμένας συνέστησε. Τὰ δὲ ὀσφρητικὰ διὰ τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ, τὸ ἐντὸς τῶν ῥωθώνων ὀσφραντήριον συνεκρότησε. Τὰ δὲ ἀκουστικὰ ἐν τοῖς τυμπάνοις τῶν ὤτων ἐκπέπταται, καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως.

Πότερον δὲ αὐλοειδῆ τυγχάνει τὰ νεῦρα, καὶ κατὰ σωλῆνας δι' ὅλου κεκοίλωται, ἢ μεστὰ ταῦτον ἐστιν, ἐντεριώνης τινὸς αὐτοῖς τὸ μεσαίτατον ἐπεχούσης διηπόρηται μὲν τοῖς τὰ τοιαῦτα πραγματευομένοις, οὐδὲν δὲ, ἢ βραχὺ διαφέρειν ἔοικεν, ὅπως ποτ' ἂν ἔχοι τὸ περὶ τούτου, εἰ μόνον τὴν ἐντεριώνην αὐτὴν, σομφώδη τὴν σύστασιν, καὶ εἰς μῆκος τοὺς πόρους κοινωνοῦντας ἀλλήλοις φέρουσαν, ὑπολαμβάνουσιν. Ἡ γὰρ αὐτὴ χρῆσις ἑκατέρας τῶν ὑποθέσεων ὅρος. Τὸ οὐσίαν τινὰ διὰ τῶν νεύρων διοχετεύεσθαι, λεπτὴν ἐς ὑπερβολὴν, καὶ δραστήριον, ἐξ ἧς πᾶσα κίνησις, καὶ αἴσθησις πᾶσα, τῷ ζωτικῷ, καὶ ἐμψύχῳ τελεῖται σώματι. Εἴτε αὕτη ὁ νευρώδης καλούμενος, εἴη χυμὸς, εἴτε καὶ τὸ ἄλλως ζωτικὸν εἰρημένον πνεῦμα, ὃ τὸ μὲν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον διὰ τῶν

καρωτίδων λεγομένων ἀρτηριῶν, τὸ δὲ διὰ τῶν σπονδυλείων κατὰ τὴν παρεγκεφαλίδα, ἐκ τοῦ καθαρωτέρου αἵματος ἀναγομένου ἐπεξεργασθὲν, διϋλισθὲν, πνευματωθὲν, ἐντεῦθεν ὡς ἐκ δεξαμενῶν τινων, εἰς τὰ νεῦρα, οἷον εἰς ὀχετούς τινας πρὸς τὰς χρείας διιέμεται, καὶ διὰ παντὸς τοῦ σώματος διαρρεῖ, καταρδόν τε καὶ ζωογονοῦν, καὶ τοῖς μὲν τῶν μελῶν κίνησιν, τοῖς δὲ καὶ αἴσθησιν παρεχόμενον. Οὐ γὰρ ἀποδεκτέον ἀμέλει, τοὺς μόνῳ τῷ σπασμῷ, καὶ τῇ τάσει τῶν νεύρων τὸ κινεῖσθαι, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ἀνατιθεμένους, πειστέον δὲ τῇ διαχύσει τε καὶ διαπορθμεύσει τῆς πνευματώδους ταύτης οὐσίας, ἐξ αὐτοῦ μὲν τοῦ ἐγκεφάλου διικνεῖσθαι τὴν κίνησιν ἐς τὰ ἄκρα, ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ἄκρων ἀνάπαλιν εἰς αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλον, παλιρροίας οἱονεί τινος γινομένης, ὡς εἰς πηγήν τινα τὴν ἀναδρομὴν τελεῖσθαι, τοῖς δοκιμωτέροις τῶν τε νῦν, καὶ τῶν πάλαι πιστεύοντας. „ Δι' αὐτῶν γάρ τοι τῶν „ νεύρων χορηγεῖται τοῖς μορίοις ἅπασιν (1), ὁ παρὰ „ τῆς ἀρχῆς (νόσιμοι τοῦ ἐγκεφάλου.) ἐπιφέρεται· ὡς „ τ' ἄμεινον ἦν καὶ τὸν νωτιαῖον, οἷον ποταμόν τινα ἐκ πη„ γῆς ἐκρέοντα τοῦ ἐγκεφάλου, καθ' ἕκαστον τῶν χωρίων, ἃ „ παρερχόμενος ἀεὶ νεῦρον τυγχάνει, ἐπιπέμπειν, οἷον „ ὀχετὸν αἰσθήσεως ἅμα, καὶ κινήσεως. Ἔστι δὲ τὸ ἐπιπεμπόμενον, τὸ αὐγοειδὲς ἐκεῖνο πνεῦμα, περὶ οὗ ἐν τοῖς περὶ Ἱπποκράτους, καὶ Πλάτωνος δογμάτων (2) ἀκριβέστερον ὁ Γαληνὸς διαλέλεκται. Αὐτὰ ἐκεῖνα δηλονότι τὰ ζωτικὰ χεύματα, ἅπερ αἰσθητήρια οἱ ἐκ τῆς Στοᾶς ἐκάλουν. „ πνεύματά τινα ὑπειληφότες καὶ αὐτοὶ ταῦτα νοερὰ, ἀπὸ „ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπὶ τὰ ὄργανα τεταμένα. (3) Ἀλλὰ περὶ τούτων οἱ ἐκ προθέσεως πραγματευόμενοι τὰ πλείω λεγόντων. Ἡμῖν δὲ τοσαῦτα ὑποθεμένοις, ὅσα γε ἄλις ἔχειν ἐδόκει, εἰς τύπον τινὰ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις παθῶν, ἐπ' αὐτῶν δὴ τούτων τὴν ἔκθεσιν συντόμως εἴπον.

Α'. Τοῦ

(1) Γαλην. Περὶ Χρείας μορίων Λόγ. Β'.
(2) Αὐτ. Βιβλ. Ζ'.
(3) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Δ'. Κεφ. Η'.

Α'. Τοῦ Αἰσθητοῦ, ἤτοι ἀμέσως καθ' ἑαυτὸ, οἷον τοῦ ἁπτοῦ, τοῦ γευστοῦ, ἢ γοῦν καὶ διὰ μέσου ἀέρος, ἢ φωτὸς, ἤ τινων ἀπορροιῶν τῶν διὰ τοῦ ἀέρος, ὡς δι' ὀχήματος παραπεμπομένων, οἷον τοῦ ἀκουστοῦ, τοῦ ὁρατοῦ, τοῦ ὀσφραντοῦ, τοῖς κατὰ τὸ ἐκτὸς ὄργανον ἀποπερατουμένοις, ὡς εἴρηται, νευρειδίοις, κίνησιν ποιαντινα ἐμποιήσαντος, καὶ διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς εἰρημένων πνευμάτων τῆς κινήσεως, αὐτῷ τῷ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον πνεύματι κοινωνουμένης, τὸ προσεκτικὸν τῆς ψυχῆς αὐτίκα μάλα τὴν γενομένην ἀλλοίωσιν, ἀντιλαμβάνεται. (§. ψξέ. ψξϛ'.) Καὶ τοῦτο αἴσθησις. Πάνυ γοῦν τοῦ ἀληθοῦς ἀπήχθησαν, οἱ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐκτὸς ὀργάνοις τὴν αἴσθησιν ἱδρυσάμενοι, μηδ' ἀπὸ τούτου, διά τε τῶν νεύρων καὶ τῆς ῥίζης αὐτῶν, ἐπ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῖς λογισμοῖς ἀναφέροντες, ἧς ταῖς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀλλοιώσεσι προσεχούσης, αἴσθησις γίνεται. Τί οὖν; ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς μὲν ὁρᾶν, ὠσὶ δ' ἀκούειν, καὶ τὰ τοιαῦτα, οἱ γενναῖοι Σχολαστικοὶ ἡμῖν ὑποκρούουσιν; ἀλλὰ τοῦθ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐκ ἀπαρνησόμεθα, εἴπερ ὀργανικῶς μόνον λέγωσιν. Ὁρῶμεν γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς. ὡς ὀργάνοις χρώμενοι. Ἡ δὲ δύναμις ἡ Κριτικὴ τῷ ἐγκεφάλῳ ἐφεστῶσα, ἐνταῦθα λέγεται κυρίως ἀποτελεῖν, καὶ τὰ τῆς ὁράσεως. Καὶ γὰρ. καὶ σκεπάρνῳ, καὶ πρίονι τέμνομεν, ἀλλ' ἡ δύναμις ἡ τμητικὴ, οὐκ ἐν τῷ σκεπάρνῳ δηλονότι, οὐδ' ἐν τῷ πρίονι. Ἀλλ' ἀπομνημονεύεται φασὶν ἔμβρυα ἄττα, εἰς αὔξησιν μὲν προεληλυθότα, τὸ δέ τοι κρανίον δι' ἀνατομῆς εὑρεθέντα πάγκενα. Τί δὴ περὶ τούτων ῥητέον; ὅτι τῆς πρὸς αἴσθησιν τυχὸν ἦν ἀμοιροῦντα δυνάμεως; ἀλλ' οὐκ ἄρα ζῶα ὑπῆρχον. Ἀλλ' ἠμμοίρει δῆτα; οὐκοῦν τοίνυν διὰ τοῦ ἐγκεφάλου τὰ τῆς αἰσθήσεως διανύεται. Αὐτοὶ δὲ οὔτε αἰσθήσεως ἀμοιρῆσαι τὰ ἔμβρυα ταῦτα, εἰ ἀληθῶς εὕρηται, οἷα λέγεται, ἐροῦμεν, οὔτε ζῶα γεγονέναι τοιαῦτα ὄντα. „ Ζῶντα δὲ ὁπωσοῦν, ἢ οὐδὲ τοῦτο „ καθ' ἑαυτά. (τὸ μὲν γὰρ ζῆν διὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην „ (ἤτοι τὴν θρεπτικὴν δύναμιν) ὑπάρχει πᾶσι τοῖς „ ζῶσι, τὸ δὲ ζῶον διὰ τὴν αἴσθησιν πρώτως. (1)) Τῇ δὲ

(1) Ἀριστ. Βιβλ. Β'. Περὶ Ψυχῆς.

δὲ τῆς κυούσης ζωῇ πλαστουργούμενα, καὶ τρεφόμενα, καὶ αὔξονται. Τάχα δὲ, καὶ πρὸ τοῦ τὸν ἐγκέφαλον αὐτῶν τέλεον διαφθαρῆναι, ἀμαυρόντι καὶ ἔζη, καὶ ᾔσθετο. Τάχα δέ τι καὶ ἄλλο ὑπῆρχεν αὐτοῖς (ὥσπερ εἶναι καί τισι τῶν ἀτελεστέρων ζώων οὐδὲν κωλύει.) ἀντὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἀνάλογον. Εἶτα τούτῳ κομιδῇ ἐκλιπόντι, καὶ αἱ δυνάμεις συνεκλελοίπασιν, αἵ τε πρὸς κίνησιν, καὶ αἱ πρὸς αἴσθησιν. Εἴτι οὖν καὶ φαῖεν, ἴσως ἂν ὡς πεῖσαι ἡμᾶς οὐκ ἄν ποτε σχοῖεν, ὅτι ἄνθρωπος ἄνευ ἐγκεφάλου, ζῶν τε, καὶ αἰσθανόμενος γένοιτο. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τούτους τοσαῦτα ἡμῖν εἰποῦσιν, αὐτὸν τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν ἐπαναληπτέον.

Β΄. Ἐπειδὴ τῇ διαπλάσει τῶν Αἰσθητηρίων διαφερόντων πρὸς ἄλληλα, οὐ τὰ αὐτὰ αἰσθητὰ ἐπίσης ἐπενεργοῦντα, ἴσην τὴν διὰ κινήσεως ἐπιφέρει ἀλλοίωσιν, ἀλλ' εἰς ὃ πέφυκεν ἕκαστον ἐπιδρᾷ, διατοι τοῦτο οὐ πάντα πάσαις ἀδιαφόρως ταῖς αἰσθήσεσι καθίσταται προσληπτά. Ἓν δέ τι γένος οὕτως εἰπεῖν ποιοτήτων, ἑκάστης ἴδιον ἀντικείμενον ἐστὶν, ὃ καὶ τοῦ καθ' ἑκάστην ὀργάνου γίνεται ἀλλοιωτικόν· οἷον ὁράσεως μὲν χρώματα, μόνα γὰρ τὰ κατὰ τὸ ὀπτικὸν νεῦρα κινεῖ τὸ φῶς. Ἀκοῆς δὲ ἦχοι, μόνα γὰρ τὰ κατὰ τὸ τύμπανον κινεῖ, ἡ ἐν ἀέρι πληγή. Ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, μόνα μὲν τὰ κατὰ τὰς ῥῖνας αἱ ἀπόρροιαι τῶν ὀζόντων, μόνα δὲ τὰ κατὰ τὴν γεῦσιν οἱ χυμοὶ, μόνα δὲ τὰ κατὰ τὴν ἁφὴν, αἱ ἁπτικαὶ καλούμεναι τῶν ποιοτήτων. Τῶν δὲ δὴ τὴν ἁφὴν συνιστώντων νευρειδίων, δι' ὅλου τοῦ σώματος ἐντός τε καὶ ἐκτὸς, εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιδερμίδα διὰ τοῦ δέρματος προκυπτόντων, πλατύτατόν πως ἐστὶν ὡς εἰκὸς τὸ κατὰ ταύτην τὴν αἴσθησιν πάθος, καὶ οὐχ ὥσπερ διὰ τῶν ἄλλων, ἐκ μερῶν ὡρισμένων, ἐξ ὅλου δὲ μονονοῦ δι' αὐτῆς, τῶν ἐπισυμβαινουσῶν τοῖς νευρικοῖς πέρασιν ἀλλοιώσεων παραπέμπονται αἱ εἰσαγγελίαι, καὶ τῇ διὰ τῶν πνευμάτων κοινωνουμένῃ κινήσει, ἄχρι τοῦ ἐγκεφάλου, τῷ ἀντιληπτικῷ τῆς ψυχῆς ὑποβάλλονται.

Γ΄. Εἰκὸς δὲ παρὰ τὴν τῶν κράσεων διαφορὰν καὶ τῶν αἰσθητηρίων αὐτῶν οὐ μικρὸν διαφερόντων, ἐξ ἰσοσθενῶν προσβολῶν, μὴ ἴσας ἐγγίγνεσθαι τὰς κινήσεις τοῖς νευρειδίοις, οὔθ' ὑπὸ τούτων διὰ τῶν πνευμάτων τῶν ἐν αὐτοῖς, ἰσοδυνά-

μεις

μους τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφάλου ἐπισυμβαίνειν, οὔτε τοῖς πᾶσιν, οὔτε μὴν τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου ἀεί. Διαφέρειν δέ, καὶ ἄλλους ἄλλων, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἄλλοτε ἑαυτῶν τῇ δυνάμει, καὶ τοὺς μὲν παχυτέρους εἶναι, τοὺς δὲ πρὸς αἴσθησιν ὀξυτέρους, κξ.

Δ'. Εἰκὸς δέ, καὶ ἐάν ποτε τῶν πνευμάτων, ἢ συντόνῳ ψυχῆς ἀφαιρέσει, ἢ ἐξ ὕπνου βαθέος, ἢ καθ' ὁτιοῦν ἄλλο σύμπτωμα, μὴ εἰς τὰ αἰσθητήρια διαχεομένων, οἱ τούτων ὀχετοὶ ὑπόκενοι τύχωσι, καὶ ὑπόχαυνοι, προσβάλλειν μὲν τὰ ἔξωθεν ἐπιόντα, διὰ δὲ τὸ τῆς προσβολῆς ἀκοινώνητον, καὶ τὸ τοῦ ὁρατοῦ, φέρε, παρόντος, τὸν ἀνεῳγμένους ἔχοντα τοὺς ὀφθαλμούς, μηδόλως αἰσθάνεσθαι, καὶ τοῦ ἀκουστοῦ μὴ ἀκούειν ἐπηχοῦντος, τὰς ἀκοὰς ὑγιῶς ἔχοντα. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· ὡς εἴγε τὸ αἰσθητὸν ἐπαράξῃ σφοδρότερον, καὶ τὰ ἐνόντα (οὐδέποτε γὰρ οἶμαι τὰ νεῦρα παντῇ διάκενα ἀπολείπεται, εἰ μὴ κατὰ τὰς ἰσχυρὰς παραλύσεις.) ὀξυτέρας τῆς κινήσεως μετασχόντα, ἔχοι ἂν οὕτω ἄχρι τῆς ἀρχῆς τὴν κίνησιν προαγαγεῖν, τά τε ἄλλα παρορμῆσαι, καὶ αὐτὸ τὸ προσεκτικὸν τῆς ψυχῆς διεγεῖραι εἰς τὴν τοῦ ἐπισκήψαντος πάθους ἀντίληψιν.

Ε'. Ἐὰν δὲ τῇ συρροῇ τῶν πνευμάτων κατ' αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τοῖς πρὸς αὐτοῦ πέρασι τῶν νεύρων (ὅπερ ἐν τοῖς ὕπνοις εἴωθε συμβαίνειν.) τοιαίδε τε, καὶ τηλικαῦται κινήσεις ἐνσκήψωσι (τοῦ λοιποῦ μύκους ἤδη ὑποχαλασθέντος) οἷαί τε καὶ ἡνίκα παρόντων τῶν αἰσθητῶν θύραθεν ἐπισυμβαίνουσι, φανερὸν ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ ὁρᾶν δόξει, καὶ ἀκούειν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα καὶ ὕπαρ αἰσθάνεσθαι. Εἰκὸς δὲ ἧττόν τε μονίμους, καὶ ἀμυδροτέρας, τὰς κατ' ὄναρ ἐμφάσεις τελεῖσθαι (§. χοβ.) μὴ ἐφεστῶτος τοῦ τηνικαῦτα τοῦ αἰσθητοῦ, ὃ ἂν ποιητικὸν εἴη τῆς τοιαύτης κινήσεως. Εἰ δέ ποτε ἀφθονωτέρας συμπεσούσης, καὶ συντόνου ἐς ὑπερβολὴν τῆς τῶν πνευμάτων συρροίας, μοῖρα, ὅση ἀπόχρη εἰς τὸ σπάσαι καὶ τεῖναι, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ὀχετοῖς εἰσχεθείη, τότε δὴ καὶ ἡ ἄχρι περάτων τοῦ πνευματικοῦ ἔξοδος, τῇ μὲν τῶν εἰς κίνησιν συμβαλλομένων, κἀντεῦθεν καὶ μελῶν χρῆσις τῶν ἐπιτηδείων, ὡς ἐπὶ τῶν ἅμα ὑπνούντων, καὶ πολλὰ διαπραττομένων, τῇ δὲ καὶ τῶν εἰς αἴσθησιν συντελούντων, ἐξ οὗ οἱ

μὲν

μετὰ ταραχῆς καὶ θορύβου ἀκαριαῖοι ἀφυπνισμοί. Ὁ γοῦν τραγικὸς Ὀρέστης ὑπὸ τῶν φαντασιῶν πληττόμενος (1).

„ Ὦ μῆτερ ἱκετεύω σε μὴ 'πίσειέ με,
„ Τὰς αἱματωπὰς καὶ δρακοντώδεις κόρας.
„ Αὗται γὰρ αὗται πλησίον θρώσκουσί μου.

Ὁρᾷ μὲν οὐδὲν, δοκεῖ δέ. διὸ καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ Ἠλέκτρα.

„ Μέν' ὦ ταλαίπωρ' ἀτρέμα σοῖς ἐν δεμνίοις.
„ Ὁρᾷς γὰρ οὐδὲν, ὧν δοκεῖς σάφ' εἰδέναι.

ς'. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν (εἰ καὶ θαυμαστὸν δοκοῦν) πάσχοντές εἰσι, καὶ οἱ ἄλγους ὑπαισθανόμενοι, καθ' ὅτι τῶν μελῶν, ὅπερ, ἀποτμηθὲν ἤδη αὐτοῖς ἐκ πολλοῦ, ἀφῄρηνται. Τῆς γὰρ πρὸς τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ νεύρου ἀρχῆς, οὕτω συνταραττομένης τε καὶ κινουμένης, ὡς ὅτε πρὸ τῆς ἀποτομῆς, (εἴγε τυχὸν κάμνον τὸ μέλος ἐτύγχανεν) ἢ γοῦν κατ' αὐτὴν τὴν ἀποτομὴν, ἀπ' ἄκρων ὑπὸ τοῦ ἄλγους ἐπλήσσετο, ἀνάγκη τὴν ψυχὴν παραπλησίας αἰσθάνεσθαι τῆς πάθης, διὰ τὸ τῆς προσβολῆς παραπλήσιον. Ὥσπερ οὖν παρὸν τὸ αἰσθητὸν, καὶ μηδὲν πάθος τῷ ἐγκεφάλῳ προσεμποιοῦν, ὡς εἰ μηδὲ παρείη κεῖνται ὅλως (διὰ τὸ Δ'. τῶν ἀνωτ.), οὕτω τοι, καὶ μὴ παρὸν, εἰ παθαίνοιτο, ὡς ὅτε παρὸν ἡ ἀρχὴ τῆς αἰσθήσεως, οἷον εἰ καὶ παρὸν νομίζεται. Καί τοίγε αἰσθητὸν εἶναι ἑκάστῳ, οὐχ οὕτως ἐκ τῆς κατὰ τόπον ψιλῆς παρουσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς δι' αὐτοῦ παρόντος καὶ πάθος ποιοῦντος ἐπιδράσεως, ἤρτηται.

Ζ'. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, διακειτέον οὐδὲν ἧττον τὰς κατ' αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ἀντιλήψεις τῶν δι' αἰσθήσεως γνώσεων. Καπνὸν εἶδον ποθὲν ἀποθρώσκοντα, τοῦτο αἴσθησις. Ἀλλὰ καὶ πῦρ ἐντεῦθεν ὑποκαιόμενον συνοῖδα, τοῦτο εἰκασία, καὶ γνῶσις ἡ δι' αἰσθήσεως. Ἀμέλει τοι γὰρ, οὐ τὸ παθόντα τὸ αἰσθητήριον ὑπὸ τοῦ τυχόντος, ἐπιβαλεῖν προσέχοντα τῷ τυχόντι, ὑφ' οὗ μὴ ἀμέσως πεπόνθοι, ἀλλὰ τῷ πάθει αὐτῷ γνωστικῶς ἐπιστῆσαι, τοῦτ' ἔστι τὸ κυρίως αἰσθάνεσθαι. Οὕτω τοι καὶ γηράσκω πάσχων τι· ἀλλοιούμενος

γάρ.

---

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Δ. Ἀρεσκ. Κεφ. ιβ'.

γάρ. Οἶδα δὲ ὡς γηράσκω, οὐδ᾽ ἀγνοεῖν ἔχω, ὁρῶν ἐμαυτὸν πολιούμενον, ῥυτιδούμενον, ὑπομαραινόμενον. Ἀλλ᾽ εἰ καὶ πάθος, καὶ γνῶσις ἅμα ἡ τοῦ πάθους εἰς ταυτὸ συνίασις, οὔκουν ἀλλ᾽ οὖν τοῦ γήρως, κυρίως εἰπεῖν αἰσθάνομαι. Οὐ γὰρ ἡ τοῦ πάθους ἀντίληψις ἐμοὶ γίνεται, δι᾽ ἄλλων δὲ αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων ἐκείνου ψιλὴ εἰκασία, καὶ γνῶσις ὡς εἴρηται, ἡ δι᾽ αἰσθήσεως.

Η΄. Τῶν ἐκτὸς σωμάτων τοῖς αἰσθητηρίοις τὴν προσήκουσαν ἀλλοίωσιν ἐμποιούντων, τὸ αἰσθέσθαι ἢ μή, καὶ τὸ μὴ οὕτως, ἄλλως δέ πως, οὐ παρὰ τῇ ψυχῇ κεῖται. Οὐ γὰρ προαιρετικὴ ἡ παραυτίκα τῶν πνευμάτων ὁρμή, καὶ ἡ διὰ ταύτης ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον κίνησις, καὶ ἡ τῇ κινήσει ταύτῃ συνεφεπομένη τοῦ προσεκτικοῦ ἀντίληψις. Ἀλλ᾽ ἔστω ἄλλως τὴν αἴσθησιν παραιρεῖσθαι, τὸ πρῶτον, καὶ ἀρκτικόν, οὕτω φάναι, πάθος ἐκκλίνοντας· οἷον ὀφθαλμοὺς ἄλλοσε τρέποντας, καὶ ὦτα ἀποφράττοντας, καὶ τὸ γνωστικὸν οὕτω, τῆς αἰσθήσεως ἀπαλλάττοντας. Πολλάκις δὲ τῆς τοῦ ἐκτὸς περιπτώσεως ἀδρανεστέρας οὔσης, δυνατὸν ὑπὲρ τὴν αἴσθησίν πως γίνεσθαι, τὴν ψυχὴν οἷον ἀφαιροῦντας τοῦ προσέχειν τῷ προκειμένῳ, καὶ περιπίπτοντι, καὶ ἐφ᾽ ἕτερον ἐπιστρέφοντας. Συμβαίνει γὰρ δὴ τότε, τοῖς ἐν Ἀριθμῷ Δ΄. εἰρημένοις ἀνωτέρω, τί παραπλήσιον. Ἢν μέντοι τύχοι ἐπαράσσον εὐτόνως τὸ περιπῖπτον, καὶ δριμύτερον ἤδη τοῦ ἐκτὸς ὀργάνου καθάπτοιτο, τὴν αἴσθησιν διεκφυγεῖν τῶν ἀμηχάνων ἂν εἴη. Ἀμήχανον γὰρ σφοδρῶς κατὰ κόρρης πληττόμενον, ἢ συντόνῳ στρόφῳ ἐντοσθίου θλιβόμενον, ἢ δεινῶς ποδαλγοῦντα, κἂν πλεῖστα βούλοιτο, ἢ μὴ ταύτην, ἢ μὴ τοιαύτην πειρᾶσθαι τῆς ὀδύνης τὴν αἴσθησιν.

Θ΄. Αἴσθησιν δὲ αἰσθήσεως εὐτονωτέραν, οὐ μόνον ὡς ἐκ τῶν ἀλλοιουμένων (ἐν τῷ Γ.) συμβαίνειν πειρώμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν τὰς ἀλλοιώσεις παρεμποιούντων, τῶν ἤτοι δυνάμει, ἢ ἀποστάσει διαφερόντων. Αἴσθησις γὰρ ἐξ ἀλλοιώσεως, ἀλλοίωσις δὲ ἐκ κινήσεως· ἡ δὲ κίνησις ἐπιτάσεώς τε καὶ ἀνέσεως οὐδαμῶς ἐστὶν ἀνεπίδεκτος. Ἀεὶ δὲ ἡ σφοδροτέρα τὸ κριτικὸν πρὸς ἑαυτὴν προσεφελκομένη, ἤτοι ἐπίπαν, ἢ ἐν μέρει γοῦν, ἀναισθητεῖν ποιεῖ πρὸς τὴν ἥττονα. Οὕτω τοι καὶ βροντῆς ἐξαίσιος πάταγος τὸν ἐπιβοήσαντα

τα

τα ἀκουσθῆναι οὐκ εἴασε. Καὶ ἡλίου μαρμαρυγαὶ τὸ ἐκ σελήνης σέλας ἠφάνισαν. „ Καὶ ὅλως αἱ αἰσθήσεις τῶν μει-
„ ζόνων αἰσθητῶν ἀντιλαμβανόμεναι, τῶν ἡττόνων οὐ δύναν-
„ ται. (1)

Ι'. Ἐπὶ πᾶσιν οὐδὲ τὸ συμβαῖνον ἡμῖν κατὰ τὰς πυκνὰς μελέτας, καὶ θεωρίας τὰς ἀτενεστέρας, τὴν μὲν κεφαλὴν ὑποθερμαινομένοις (§. χξθ'.), τὰ δ' ἄκρα ψυχομένοις, πρὸς τὰ εἰρημένα ἐστὶν ἀσύμφωνον. Ὅπου γὰρ τὸ πνευματικὸν δαψιλῶς ἀναστρέφεται, καὶ τὸ τῆς κινήσεως ἐστὶν ἀκόλουθον, καὶ τὸ πάθος τὸ τῆς θερμότητος. Οὗ δ' ἄπεστι νωθεία τὸ λοιπὸν, καὶ ψύξις. Τῶν δὲ ὡς πλεῖστα τῇ διανοίᾳ χρωμένων, ἀπεῖναι μὲν τὸ πνεῦμα τῶν ἄκρων εἰκὸς ἀεργῶν μενόντων, παρεῖναι δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ ἀνάγκη, τὰ φαντάσματα ἀνατυπουμένῳ. Κἂν γὰρ ὑπὲρ τὴν φαντασίαν ᾖ τὰ νοούμενα, ἡμῖν ἀλλὰ καὶ τότε τῆς ψυχῆς ἔργον ἐστὶν οὐ μικρὸν, τὸ λύειν τὰ μεταξὺ συνιστάμενα, ἵν' εὐμαρέστερον ἔχῃ καθαρῷ τῷ νοερῷ χρῆσθαι, καὶ τῆς τῶν ὄντων ἀληθείας εἰλικρινῶς περιέχεσθαι.

Θεώρημα ΛΖ'.

§. ψοί. „ Ἥ τε τῶν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς αἰσθητηρίων ἀκριβὴς
„ διάπλασις, καὶ ἡ τῶν αὐτῶν παρατηρουμένη προσήκουσα χρῆ-
„ σις, μετεῖναι ἀληθῶς, καὶ τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων αἰσθη-
„ τικῆς δυνάμεως ἀποδείκνυσιν.

Παραπλησίως γὰρ καὶ τούτοις ὄργανα περιῆψεν ἡ φύσις, τὰ εἰς αἴσθησιν ἐπιτήδεια, μηδὲν τῶν ἡμετέρων τῇ ἀκριβείᾳ ἀπολειπόμενα. Ἐπίσης ὀφθαλμὸς ἐκ ποικίλων διαπλασθεὶς συνεσφαίρωται, καὶ οὖς ἑλικοειδῶς τετόρευται, καὶ μυκτὴρ διεξήλωται, καὶ ἅπαν ἁπλῶς αἰσθητήριον ἄριστα συγκεκρότηται. Καὶ σχήματος μὲν τοῦ προσήκοντος ἔλαχε, σκεύεσι δὲ, καὶ ὑμέσι, καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς προσφορωτάτοις ὑγροῖς, διωρ-

(1) Φιλόπονος εἰς τὸ Β'. τοῦ Περὶ Ψυχ. τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ὑπομν.

διωργανισαι, νδειδίοις τε παμπληθέσι πεφύκασαι. Ἐχόμενοι δὲ τούτων οἱ κλόνοι, εἰς λεπτοτέρους καὶ τὰ ἐντὸς παχυνόμενοι, ὀχετοὶ οἷοι τινὲς διά τε τοῦ νωτιαίου, καὶ τοῦ προμήκους τῶν μυελῶν, ἐπὶ τὴν παρεγκεφαλίδα καὶ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν, ὡς ἐπὶ πηγὴν ἀναφέροντες. Κἀντεῦθεν ἡ διοχετευομένη δύναμις, εἰς ἄρδειαν, καὶ θάλψιν, καὶ κίνησιν, καὶ αἴσθησιν διαμερίζομένη ὅλῳ τῷ σώματι, τὸ πνευματῶδες τουτὶ ἀπαύγασμα, ὃ τὸ διὰ τῶν καρωτίδων καὶ τῶν σπονδυλείων ἀρτηριῶν ἀναρρεῦσαν αἷμα, ἐπεξεργασθὲν, καὶ πνευματωθὲν, ἀποδίδωσιν. Καὶ ὅλως (ἵνα μὴ ἕκαστα λέγων περιττὸς εἴην) οὐδὲν οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀλόγων πλεονεκτεῖν ὁρῶνται, τοῖς γε πρὸς αἴσθησιν, εἰ μὴ καὶ ἡττονεκτεῖν ἐκείνους φαίνοιμεν ἐν πολλοῖς, πολὺ κατόπιν ἀπολειπομένους. Ὡς εἰ μὴ τὸ ἐξ ἀναλόγου ἐνταῦθα εἰσβάλλειν, οὐδὲ τοῖς φαινομένοις πειθαρχεῖν δίκαιον, σχολῇ γ' ἂν ἐπί τινος ταῖς τοῦ λογιστικοῦ καταθαρρήσαιμεν πλάστιγξι, καὶ τὸ παρὰ τὴν κοινὴν ἔννοιαν φρονεῖν τε καὶ λέγειν, τοῦ λοιποῦ ἀνεπίληπτον εἴη, μάτην τε ἡ φύσις ἐλέγχοιτο τὴν παρασκευὴν ὀργάνων τοσούτων φιλοτεχνήσασα, καὶ ὑπόκεισιν ταύτην, ὡς ἐπὶ σκηνῆς, πρὸς οὐδὲν δέον, περιττῶς πάνυ δραματουργοῦσα, καὶ παίζουσα. Πῶς γὰρ οὐ περιττὸν εἴη σῶμα τοιούτοις τε καὶ τοσούτοις ὀργάνοις κεχορηγημένον, εἰ μηδὲν εἴη συντελοῦντα ταῦτα πρὸς αἴσθησιν; Ἀλλὰ τίς ποτε ἀτεχνῶς, τοιόνδε τι ἐν τῷ παντὶ συμβαίνειν ἑαυτὸν πείσειεν; Οὐδεὶς οἶμαι σπουδάζων. Θᾶττον γὰρ ἂν ἑαυτὸν ὁ τοιοῦτος, ἢ τὰ ζῶα αἰσθήσεως ἄμοιρον ἀπελέγξειεν.

Σχόλιον.

§. ψοϛ'. „ Ἀλλὰ γὰρ τὸ δ' ἐξοπλίζει τ' οὖπος ἀργεῖον „ λεών. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν οἶμαι, ἐφ' ὅτῳ, μείζων τε καὶ χαλεπωτέρα συνερράγη τοῖς φιλοσοφοῦσιν ἡ στάσις, τῆς ἐπὶ τῷ περὶ δυνάμεως αἰσθητικῆς ἐν τοῖς ζώοις τεθρυλλημένῳ ζητήματι. Ὡς τὰ μὲν πλεῖστα, κόμμα κόμματι ἀντιπαραπίπτεσθαι εἴωθε, καὶ φαλαγγηδὸν ἡ μάχη αὐτοῖς, αἱρέσεως ὅλης κινουμένης πρὸς ὅλην αἵρεσιν, „ ὡς φρῆξιν φρήξη-

„ σιν

„ φιν ἀρήγειν, φῦλα δὲ φύλοις. Περὶ τοῦτο δὲ, τούς τε ἄλλως διαφερομένους εὕροις συσπένδοντας, καὶ τοὺς ὁμοδοξοῦντας τ' ἄλλα, ἀνάπαλιν διαπληκτιζομένους. Καὶ δὴ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς τὰ πολλὰ, τοὺς αὐτοὺς διαστασιάζοντας. Καὶ μάλα εἰκότως. Τοιοῦτο γὰρ τὸ θαυμαστὸν πρόβλημα, ὥσθ' ὅ,τι ἄν ποτε καὶ ὑπολαβεῖν περὶ αὐτοῦ ἕλοιο, πολλά σοι τὰ δυσχερῆ ἐκ τοῦ ἐναντίου προσίσταται. Καὶ δέος ἀεὶ ὕπεστιν οὐ σμικρὸν, μήτοιγε τοῦ ἐγκριθέντος τὸ καταλειφθὲν δοκιμώτερον, καὶ διασχεῖν οἰομένῳ, μὴ μείζων ᾖ τῆς ἀποτυχίας ὁ κίνδυνος. Ταύτῃ τοι κἀμοὶ, ἐκτὸς πηλοῦ πόδας ἔχειν, τὸ τοῦ λόγου, ἐδόκει, ὀκνοῦντι ὡς εἰκὸς, καὶ ἀναδυομένῳ πρὸς τοῦ πράγματος τὸ δυσέφικτον. Ἀλλὰ παρελθεῖν ὅλως ἡ προτεθεῖσα μέθοδος οὐκ ἐπέτρεψε. Καὶ ἦν ἄρα τὴν ἀρχὴν μηδαμῶς ἐπὶ τὴν σκηνὴν παρεῖναι, παριόντας δὲ, καὶ τὸν κόθορνον ἤδη ὑποδησαμένους ὑποκριτέον τὸ δρᾶμα. Καὶ τοίνυν ὅσοις δήποτε περὶ τῆς τῶν ἀλόγων ἐμψυχίας εἰπεῖν ἐπῆλθεν, εἰς ταύτας δὴ τὰς ἑξῆς διηνέχθησαν ὑπολήψεις. Οἱ μὲν γὰρ νοῦ καὶ λόγου, καὶ ψυχῆς ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν λογικῆς τῇ ἐν ἡμῖν παραπλησιωτάτης αὐτὰ ἀξιώσαντες, μόνῃ τῇ ἐκ τῆς διαπλάσεως, καὶ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα ὀργανισμοῦ διαφορᾷ, τὸ κτηνῶδες γένος τοῦ ἀνθρωπείου ἀντιδιέστειλαν. Οἱ δὲ καὶ μᾶλλον ἀποτολμήσαντες, νοῦν μὲν καὶ αὐτοὶ, ἀνθρώπειον δ' οὔ, τῶν δὲ κακοδαιμόνων ἕνα τινὰ, τῷ λόγῳ παραλαβόντες τούτοις ἐπέστησαν. Οἱ δὲ ἐκ διαμέτρου τούτοις ἀντιδοξάσαντες, δαιδάλεια οἷα ὑπειλήφασιν αὐτὰ ἔργα (τὰ κτήνη λέγω.) ἐκ μηχανῆς κινούμενα, ὥσπερ οὖν οἱασοῦν γνώσεως ἀντιληπτικῆς, οὔπω τοι καὶ αἰσθήσεως τὸ παράπαν ἀφῃρημένα. Οἱ δὲ τῶν ἀκροτάτων ἐπίσης ἀπέχεσθαι δεῖν ἡγούμενοι, οὔτε τῆς αἰσθήσεως ἐφθόνησαν, ὡς οὗτοι, μεταδοῦναι τοῖς κτήνεσι, οὔτε νῷ καὶ λόγῳ παραπλησίῳ τῷ καθ' ἡμᾶς, ὡς ἐκεῖνοι κοσμῆσαι ἐτόλμησαν, ἀλλὰ τὸ κριτικὸν ἐν αὐτοῖς, οὐσίας (οὐδ' αὐτοὶ ἧς τινος εἰπεῖν ἔχοντες) ἀσωμάτου γέμειν, καίτοι πολλῷ ταπεινοτέρας, καὶ πολλὴν τὴν ὑπόβασιν ἐχούσης, ἐνέργειαν εἶναι ὑπέθεντο, πραγμάτων οὕτω τῶν ἑκατέρωθεν, ἐν ὑποθέσει μιᾷ οἰόμενοι ἀπαλλάττεσθαι. Ἐπὶ τούτοις ἕτεροι τό,τε ἀναισθησίᾳ παντελεῖ καθυποβαλεῖν, καὶ τὸ εἰς αὔλιον ἐξᾶραι

τὰ κτηνῶν [illegible] ἐλπίσεως καταιδεσθέντες, ἐξ ὕλης τινὸς, τὰ εἰς αἴσθησιν κριτικὸν πλουτούσης, ψυχὴν τὴν ἐκείνων συνιστῶσιν. Διορίσαι γοῦν τὸ περὶ τούτου οὔπω χαλεπὸν, ὅτι εἰς δύω τὰ ἐναντιώτατα τῆς οὐσίας διαιρουμένης, τῆς μὲν σωματικῆς οἰκειότατον μὲν εἶναι δοκεῖ ἡ ἔκτασις, ἀλλοτριωτάτη δὲ ἡ γνῶσις, τῇ δ' ἀσωμάτῳ ἀνάπαλιν τὸ γινώσκειν ἀποκληρωθὲν, ἡ ἔκτασις ἠλλοτρίωται. Διὸ δὴ ἐκ τῶν τεσσάρων τουτωνὶ, ὧν δύω μὲν εἴδη, δύω δὲ διαφοραὶ, συζυγιῶν ἓξ προκυπτουσῶν, αἱ μὲν δύω, δόκιμοι εἰσὶν, αἱ τὰς διαφορὰς, οἷς προσήκουσιν εἴδεσιν, ἐν μέρει προσάπτουσαι, οἷαι, ἥτε τὴν ἔκτασιν τῷ σώματι, καὶ ἡ τὴν γνῶσιν προσοικειοῦσα τῷ πνεύματι. Αἱ λοιπαὶ δὲ τέτταρες παρὰ τὴν ἐνορωμένην ἀντίθεσιν ἀσυστάτως ἔχουσι, μία μὲν ἡ τὰ ἀντιδιαστελλόμενα εἴδη παραβάλλουσα σῶμα, καὶ πνεῦμα, ἑτέρα δὲ ἡ τὰς τούτων διαφορὰς ἐφ' ἓν λαμβάνουσα, ἔκτασιν, καὶ γνῶσιν· τρίτη δὲ καὶ τετάρτη, αἱ τῶν ἀντιθέτων εἰδῶν τῷ ἑτέρῳ, τὴν διαφορὰν τοῦ ἑτέρου ἀποδιδοῦσα, τὴν ἀπροσφυῆ, καὶ ἀσύμβατον· οἷον τῷ μὲν σώματι τὴν γνῶσιν, τῷ πνεύματι δὲ τὴν ἔκτασιν.

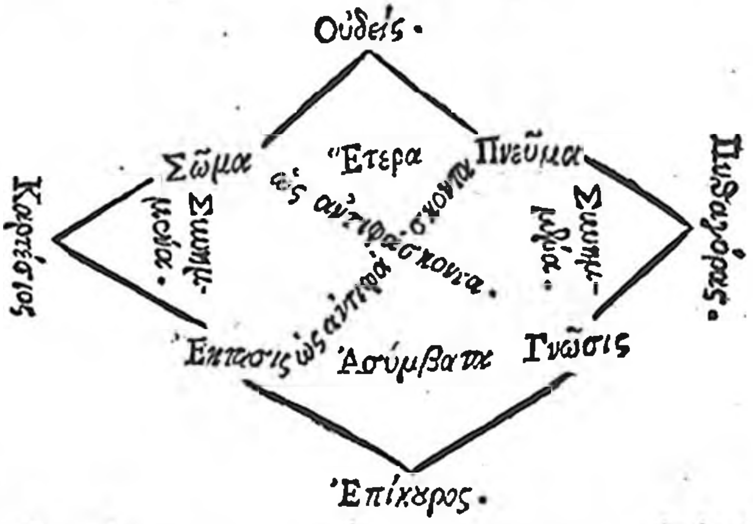

Τῶν γοῦν ἀσυστάτων τήν τε Α'. καὶ τὴν Δ'. οὐδεὶς [illegible] ἐς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος εἰσπεποίηκεν· οὐδενὶ γὰρ οἰκείως ἔδοξεν ἔχον τὸ σῶμα, οὐδὲ ἡ ἔκτασις ἡ σωματι-

κὴ τῇ φύσει τοῦ πνεύματος. Τὴν δὲ Β΄. καὶ Γ΄. πολλοὶ ἀπεδέξαντο, οἷον οἱ τῆς ἐσχάτης τῶν ἀνωτέρω δόξης γενόμενοι, οἱ τὴν ἔκτασιν εἰς ταυτὸ συνεῖναι τῇ γνώσει, ἐν τῇ αὐτῇ σωματικῇ φύσει μηδαμῶς ἀδύνατον ἡγησάμενοι. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς Α΄. καὶ τῆς Β΄. συστοιχείας οἱ πλείους κατέφυγον, ὡς δῆθεν μηδὲν παρεχούσας ἀσύστατον. Οἱ μὲν γὰρ ὡς ἄρα πνευματικῇ καὶ ἀΰλῳ οὔσῃ, καὶ τῇ τῶν ἀλόγων ψυχῇ, τὸ κατ᾽ αἴσθησιν γνωστικὸν, καὶ μάλα προσῆκον εἶναι ᾠήθησαν, οἷοι οἱ τῆς Α΄, καὶ Β΄, καὶ Δ΄. δόξης εἰσὶν, οὐδὲν ἐμποδὼν αὐτοῖς ἡγούμενοι ἔσεσθαι, εἴτι ἄϋλον καὶ ἀσώματον, κἂν τοῖς κτήνεσιν αὐτοῖς ἐνοικήσειεν. Οἱ δὲ ἅτε δὴ ἁπλῶς σωματικῆς, καὶ μόνην τὴν ἔνυλον ἔκτασιν διαφορὰν ἐχούσης, αἴσθησιν πᾶσαν, καθάπερ οὖν καὶ γνῶσιν, ὡς πορρωτάτω ἐκείνης ἀπήλασαν. (οὗτοι δὴ οἱ τῆς Γ΄. δόξης εἰσίν.) μηδὲν ἄτοπον ὑπολαβόντες, εἰ παντελῆ τὴν ἀναισθησίαν τῶν ἀλόγων καταψηφίσειαν. Οὕτως ἄφυκτόν πως ἐνταῦθα δοκεῖ, τὸ ἤτοι πυθαγορίσαι, ἢ ἐπικουρίσαι, ἢ καρτεσιανίσαι ἐξάπαντος. Ἵνα γοῦν, ὡς ἐπὶ τοσοῦτο, εἰ μηδὲν ἄλλο, τὸ γοῦν φευκτέον εἰδέναι ἔχοιμεν, φέρε δὴ, τίνες αἱ μὴ ἐπιτρέπουσαι ἡμᾶς, τοῖς ἄλλοις συνθέσθαι, ἀτοπίαι, διὰ τῶν ἐφεξῆς θεωρήσωμεν.

Θεώρημα ΛΗ΄.

§. ψοζ΄. „ Οὐσίαν ἄϋλόν τινα, καὶ νοῦν αὐτόχρημα, τὴν „ τῶν ἀλόγων αἰσθητικὴν ὑπολαμβάνειν ψυχὴν, ἄλογον.

Τὸ γὰρ τοιοῦτο καὶ οὐσιωδῶς ἁπλοῦν, (§. υιζ΄.) καὶ ἀνέκτατον, (§. υιη΄. υιθ΄.) τήν γε σωματικὴν ταύτην καὶ ἔνυλον ἔκτασιν. (§. φκα΄.) Καὶ ὃ περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀνωτέρω ἐδείκνυμεν (§. ψθ΄. κζ.) οὐκ ἔστι συγκεκροτημένον, (§. φι΄. φιθ΄. κζ΄.) ἐκ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων τὸ εἶναι ἐχόντων, καὶ ἑπομένως, καὶ ἀδιαίρετον. (§. υιθ΄.) Ἀλλὰ μὴν ἐν πολλοῖς τῶν ἑρπετῶν, καὶ ἐντόμων, οἷοι ἕλμινες, καὶ σκώληκες εἰσὶ, καὶ σῆπες, τεμνομένοις, τῶν τμημάτων ἑκάτερον καὶ αἴσθησιν ἔχει (1) καὶ κίνησιν

(1) Ἀριστ. Ἐν Β΄. Περὶ Ψυχῆς.

θιν· καὶ οὐδὲ τὸ ζῆν ἐκ τῆς τομῆς διαφθείρεται τὰ τοιαῦτα, σώζεται δὲ, τὸ ἐλλεῖπον, ἤτοι τὴν οὐρὰν, ἢ τὴν κεφαλὴν, νεουργούσης τῆς φύσεως αὐτῆς, καὶ τὸ ὅλον ἀναπληρούσης, ὡς ὑπὸ μυρίων ὅσων παρατηρήσεων μεμαρτύρηται. Ἆρα ἡ ἐν αὐτοῖς ψυχὴ, καί τοι αἰσθητικὴ οὖσα, (ὁρᾷ γὰρ καὶ ταῦτα ἀληθῶς, καὶ κυρίως εἰπεῖν, καὶ ἀκούει, καὶ γεύεται, καὶ ἀφῆς συμμοιρεῖ, καὶ οὐδὲν τῶν ἄλλων χείρονα τούτοις ἀναδείκνυται ὄντα, εἰ μὴ καὶ θαυμασιώτερα, παρὰ τὴν λεπτουργίαν τῆς φύσεως.) ἄϋλος οὐκ ἔστιν. Εἴπερ οὖν καὶ ὡδὶ τὸ ἄϋλος εἶναι, ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἀνεφάνη, πῶς οὐκ ἄλογον, τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν, λόγῳ κατακοσμεῖν ἐθέλειν, διὰ τὴν περιοῦσαν αὐτῆς αἰσθητικὴν δύναμιν; Ἆρα κτλ.

Σχόλιον.

§. ψοη'. Τῷδε τοίνυν, οὐ φαύλῳ οἶμαι, τῷ λόγῳ οἱ ἐκ τῶν Πυθαγόρου δογμάτων, καὶ τῶν τοῦ Πλάτωνος, οἱ ψυχαῖς ἀνθρωπίναις, τὰ ἄλογα τῶν ζώων κατακοσμήσαντες ἀπελέγχονται· ὧν εἷς τίθεται εἶναι, καὶ ὁ Χαιρωνεὺς Πλούταρχος, ὃς ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, συγγράμματι, κἀν τῷ Διαλόγῳ, οὗ ἐπιγραφὴ Γρύλλος, τὸν ἐν τοῖς ἀλόγοις λόγον ὑπερεθαύμασε. Συναπελέγχονται δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς αἱρέσεως Μανιχαῖοι, καὶ οἱ Γνωστικοὶ κληθέντες, οὓς παραπλήσια δογματίσαι ἱστόρηται. Καὶ ὅσοι ἁπλῶς νοῦν τοῖς ἀλόγοις ἀποκληρῶσαι ἠξίωσαν, οὐκοῦν μὲν ἀνθρώπινον, νοῦν δὲ ὅμως τινὰ, τῇ οὐσίᾳ ἄϋλον, καὶ ἀσώματον, ἤτοι εἴδει ὧν ἴσμεν ἅπαντες νόων διαφέροντα, οἷόν τι καθ' ἡμᾶς καὶ ὁ Νεαπολίτης Γενουήσιος (1) διὰ πολλῶν κατασκευάζειν πειρᾶται, ἢ καὶ νὴ Δία νοῦν τῶν κακοδαιμόνων ἕνα, ἐν ἑκάστῳ ἐγκαθειργμένον κτηνώδει σώματι, οἷον ὁ Γάλλισι συγγράψας sur le langage des bestes, πλάττειν ἐτόλμησεν. Ἀλλὰ γάρ ἐστι καὶ διὰ ἄλλων βουλομένοις, τὴν ἀτοπίαν τῆς δόξης ἐκ περιουσίας στηλιτεῦσαι.

Α'. Γὰρ

(1) Ἐν τῇ Διαλέξ. Περὶ τῆς Κτην. Ψυχ.

Α'. Γὰρ ἐκεῖνο ὑπολαμβάνοντας, οὐδὲ τῇ διαφορᾷ τοῦ λογικοῦ, καὶ τοῦ ἀλόγου, πρὸς αὐτιδιαστολὴν τῶν εἰδῶν εἰκὸς αὐτοὺς χρῆσθαι, οὐδ' ἄλλην μὲν οὖν τινα εἰδοποιόν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας ἠρτημένην, καὶ τοῦ γε ἐπ' αὐτοῖς ἧκον, ζῶον ἐστὶ λογικὸν οὐδὲν ἧττον ὄνος, ἢ ἄνθρωπος· καὶ οὐδὲν μᾶλλον ἀνθρώπου, ἢ βοὸς διενήνοχεν ὄνος τῇ οὐσίᾳ.

Β'. Καὶ ἐπιστήμονος γνώσεως οὐ πάντη ἀποπέφυκε τὰ ζῶα πάντα λογικὰ ὄντα. Καὶ ἐλευθερίας δὲ τετυχηκε, καὶ αὐτεξουσίου προαιρέσεως, καὶ ὅρων οὐκ ἠμοίρησε τῶν τοῦ καθήκοντος, καὶ ὑπὸ νόμοις ἄρα γίνεται, καὶ εὐθύναις ἐνέχεται. Ὅτι δὲ τοιαῦτα πεφυκότα οὐ φιλοσοφεῖ καὶ αὐτά, οὐ τέχνας τινὰς ἐπινοεῖ, αἷς ἂν ἄμεινον βιοτεύσειεν, οὐ σημεῖα τὰ ἐπιβάλλοντα εἰς δήλωσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐννοιῶν ἐξευρίσκει, καὶ ταῦτα ψᾶρες, καὶ κόρακες, καὶ ψιττακοί, καὶ κίσσαι, καὶ ὅσα τῶν ζώων λεξίζειν, οὐκ ἀφυῆ ἐστί, τῶν πρὸς λαλιὰν ὀργάνων εὖ ἥκοντα, τίνα ἔχει λόγον;

Γ'. Ποῦ δὲ τὸ αὐθόρμητον τοῦ νοῦ, καὶ ἀδιάφορον τοῖς ἀλόγοις, κἂν τὸ ποικιλότροπον τοῦ ἐπινοητικοῦ, κἂν ἐν οἷς δύναται; πῶς γὰρ κατὰ ταὐτὰ ἀεὶ ἐργαζόμενα φαίνεται, πῶς ἡ ἀλκυὼν παραπλησίαν ἀεὶ κατασκευάζει τὴν νοττιάν, κἂν ὅτι πολὺ θαυμάζων ἐστί, τὴν συμμετρίαν αὐτῆς, καὶ
„ τὸ σχῆμα ὁ Πλούταρχος, (1) ὡς καὶ ᾄδειν, Δήλῳ δή ποτε,
„ τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ Ναῷ τὸν κεράτινον βωμὸν ἰδεῖν,
„ τὸν ἐν τοῖς ἑπτὰ καλουμένοις θεάμασιν ὑμνούμενον. Πῶς γοῦν οὐκ ἀμείβει ποτέ, ἢ θέσιν, ἢ σχῆμα, ἢ ἁρμονίας τέχνην, καὶ τρόπον συμπήξεως, ἵνα γοῦν καὶ φῶμεν ὅτι τὸ κατὰ λόγον δοκοῦν αἱρετίζεται; Ἀλλ' ἀεὶ μὲν ὡσαύτως καὶ χελιδών, μετέωρον ὑπὸ τῷ ὀρόφῳ τὴν καλιὰν πήγνυσιν, καὶ ὁμοιοσχήμονα. Περιστερὰ δέ, καὶ κατάγαιον, εἰ τύχοι, καὶ ἐν ὀπῇ ἀχύρια συμφορήσασα νεοττεύει. Μέλισσα δὲ παραπλησίως μελιττουργεῖ, οὐδὲν δὲ καινοπρεπέστερον διατίθεται ἐν τῷ ὑφάσματι, τὰ τῆς Ἐργάνης ζηλοῦσα ἀράχνη κτ. Καὶ μὴν εἰκὸς ἦν ποικίλλειν τὰς ἐπινοίας, τὰ ἀπὸ νοῦ, καὶ βουλῆς

---

(1) Πλουταρχ. Ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα.

λῆς τὰ τοιαῦτα πραγματευόμεθα. „Ὅτι δὲ οὐ λογικῶς „ταῦτα ποιεῖ (1) δῆλον ἐκ τοῦ κατ' εἶδος ἕκαστον ζῶον ὁ„μοίως τὰ αὐτὰ ποιεῖν, καὶ μὴ διαλλάττειν αὐτῷ ἐν τῷ „πλήθει τὰς ἐνεργείας, εἰ μὴ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον· „ἀλλὰ καὶ μίαν ὁρμὴν ὅλον τὸ εἶδος κινεῖσθαι. Πᾶς γὰρ „λαγωὸς ὁμοίως τεχνάζεται, καὶ πᾶς λύκος ὁμοίως πα„νουργεῖ, καὶ πᾶς πίθηκος ὁμοίως μιμεῖται· ὅπερ οὐκ ἔ„στιν ἐπ' ἀνθρώπου, μυρίαι γὰρ ὁδοὶ τῶν ἀνθρωπείων πρά„ξεων. Ἐλεύθερον γάρ τι, καὶ αὐτεξούσιον τὸ λογικόν, ὅ„θεν οὐχ ἓν καὶ ταὐτὸν πᾶσιν ἔργον ἀνθρώποις, ὡς ἑκά„στῳ εἴδει τῶν ἀλόγων ζώων, φύσει γὰρ μόνῃ ταῦτα κι„νεῖται. Τὰ δὲ φύσει, ὁμοίως παρὰ πᾶσιν ἐστίν· αἱ δὲ „λογικαὶ πράξεις ἄλλαι παρ' ἄλλοις, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης „αἱ αὐταὶ παρὰ πᾶσιν.

Δ'. Πολλῷ δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἐστιν ἃ τῶν κτηνῶν, ὑπερέχον αὖ τῇ εὐφυΐᾳ, εἰ λόγῳ κεκόσμητο, ὅσῳ καὶ αἰσθήσεων ἀκριβεστέρων ἔλαχε, καὶ ὀξυτέρων, καὶ κρίσιν ἐπ' ἐνίων παρεπιδείκνυται, εἰας παρὰ πολὺ ἐλάττωται ἄνθρωπος. Καὶ γὰρ ἀέρος τε μεταβολάς, καὶ στοιχείων ἀλλοιώσεις, καὶ φυτῶν, καὶ ἄλλων ἡμῖν ἀγνοουμένας σωμάτων δυνάμεις, πολλὰ τῶν κτηνῶν ὁρᾶται τεκμηριοῦντα καὶ διακρίνοντα.

„Ἡ κοίλης μύρμηκες ὀχῆς ἐξ ὤεα πάντα
„Θᾶσσον ἀνηνέγκαντο.....

Καὶ τόδε ὑετοῦ σημεῖον ποιεῖται ὁ Ἄρατος. (2) Ἐχῖνοι δὲ οἱ χερσαῖοι τοῦ ἀέρος διαφορὰς προαισθόμενοι τοὺς πρὸς τὸν πνεύσοντα ἄνεμον ὀπὰς τοῦ κοιταίου αὐτῶν ἀποφράττουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐχῖνοι οἱ θαλάσσιοι, ὅταν αἴσθωνται μέλλοντα χειμῶνα καὶ σάλον, ἑρματιζόμενοι λιθιδίοις ἑαυτοὺς προσερείδουσιν, ὅπως μὴ διὰ κουφότητα περιτρέπωνται. Καὶ κόγχαι δὲ ταῖς ὑάλοις προσφυόμεναι πέτραι, καὶ τουθίδες πτερυγίζουσαι, καταιγίδα φέρονται προδεικνύουσαι. Καὶ δελφῖνες κυβιστῶντες μὲν, ἐν γαληνιῶσι τοῖς κύμασιν, ὅτι

τε,

(1) Νεμέσιος. Ἐν τῷ περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. Ε'.
(2) Περὶ Πλουτάρχ. ἐν θ' α' αὐτ.

τε, καὶ ὅθεν πνεύσει, ἐν δὲ ζάλῃ προσφυσῶντες ὕδωρ, γαλήνην ἐσομένην προκαταγγέλλουσι. Καὶ βάτραχοι δὲ τὴν φωνὴν λαμπρύνοντες, κέπφοι δὲ πρωΐας κλαγγάζοντες, ὑετόν. Αἴθυια δὲ, καὶ νῆττα, τοῖς ῥύγχεσι τὰ ωκύπτερα διακαθαίρουσαι, ἄνεμον δῆλαι εἰσὶ προσδεχόμεναι. Καὶ τῶν ὑδροχαρῶν τὰ πολλὰ συνιπτάμενα, καὶ γέρανοι ἡσυχῆ τὴν πτῆσιν μετεωροτέρων ἰθύνουσαι, εὐδίαν τεκμήριον παρέχονται. Καὶ οἶες δὲ, σφριγῶσαί τε καὶ ἀκόλαστον ἐξορχούμεναι, βόες δὲ τὸν οὐρανὸν οἷον ὑποσφραινόμεναι, καὶ ἀλλήλας αντίτειχας περιλείχουσαι, κλύδονα σφοδρὸν προμηνύουσιν. Οἱ δὲ κροκόδειλοι, ὅσον Αἴγυπτος τοῖς νειλῴοις ἐπικλυσθήσεται ῥεύμασι μαντευόμενοι, τὸν τῆς ἐπικλύσεως ὅρον τοῖς ἐγχωρίοις, ἐκεῖσέ που τὰ αὐτῶν ὠὰ καταθέμενοι, προδεικνύουσι. Θύννοι τε, καὶ πηλαμῖδες, κυβικὰς τὸ εἶδος συννηχόμενοι παρατάττουσι τὰς ἀμίας, τὸ στερεὸν οἷον γεωμετροῦντες τοῦ σχήματος, καὶ τοῖς θυννοσκόποις, ὅσος ὁ ἀριθμὸς, ἐκ τῆς πλευρᾶς, ῥᾳδίως ἀναλογίζεσθαι παρεχόμενοι. Ὁ δὲ θύννος καὶ ἰσημερίας αἰσθάνεσθαι δοκεῖ, καὶ τροπῆς ἡλιακῆς, οἵαπερ οὖν καὶ ὄρυξ τὴν ἐπιτολὴν, φασὶ, τοῦ σειρίου κυνὸς καταγγέλλει· καὶ ταῦτα μηδὲν τῶν Ἀστρονομικῶν Θεωρημάτων ἀκούσαντες. Τὰς δὲ πρὸς θεραπείαν αὐτοῖς συμβαλλομένας δυνάμεις, ὅπως διαγιγνώσκειν πεφύκασιν; οὐκ ἐπὶ τὸν φλωμὸν αὐτίκα τραυματισθεῖσα καταφεύγει ἡ Ἄρκτος; οὐκ ἐπὶ τὸ ἄρον συμμύσασα τοὐντεῦθεν; οὐκ ἀσώδης γενομένη ἐπὶ τοὺς μύρμηκας; ἴσασι γὰρ ἀμέλει τὴν ἀπὸ τούτων ὠφέλειαν, οἵαπερ καὶ χελώνη τὴν ἀπὸ τοῦ ὀριγάνου, καὶ γαλῆ τὴν ἀπὸ τοῦ πηγάνου, ὅταν ὄφεως φάγωσιν. Οὕτω τοι καὶ κύνες πόᾳ τινὶ καθαίρουσιν ἑαυτοὺς χολερῶντας, καὶ δράκων τῷ μαράθρῳ ἑαυτοῦ λεπτύνει τὸν ὀφθαλμὸν ἀμβλυώττοντα. Καὶ αἶγες αἱ Κρητικαὶ τῷ δικτάμνῳ τὸ τόξον ἀποτινάσσουσιν. Ἔστι δὲ καὶ λέοντι ἄκος πίθηκος βιβρωσκόμενος. Καὶ πάρδῳ μὲν αἰγὸς ἀγρίας, πολλοῖς δὲ ἄλλοις θηρίοις κυνὸς αἷμα πινόμενον. Ἐῶ τὰ ἄλλα μυρία τε ὄντα, καὶ περὶ ὧν ὅλαι βίβλοι γεγράφαται. (1) Ἐκ τούτων οὖν, οἱ

νῦν

---

(1) Ὅρα Πλούταρχ. ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτ. Ἀριστ. ἐν τοῖς περὶ ζώων Ἱστορ. Πλίνιον ἐν τοῖς περὶ Ἱστορ. Φυσικ.

νῦν τι καὶ λόγον αὔλυ φύσεως, τῇ κτηνώδει ὐσίᾳ ἐγκαθιδρύειν φιλοτιμέμενοι, πολλὴν δῆλον ὅτι, εἰς κατασκευήν τε καὶ πίςιν τῦ κατ' αὐτὺς δόγματος, δαψίλειαν ἀποδείξεων, ἐκποείζεσθαι οἴονται. Ἐμοὶ δὲ εἰς τὐναντίον αὐτοῖς τὰ τῦ σκοπῦ δοκεῖ περιΐςασθαι. Τί γάρ; εἰ ἀπὸ τῦ λογιςικοῦ ταῦτα τοῖς ζώοις, τίποτε ἐνδεῖ πρὸς Θεῦ, τῦ μὴ καὶ τῇ τῶν ὄντων θειοτέρᾳ χολάζειν αὐτὰ ὑπολαμβάνειν, καὶ ἐπιςήμονάς τινας εἶναι τοιύτυς, οἵυς τὺς ἐν Φιλοσοφίᾳ τὸ ζῆν κατατρίβοντας ἐν ἀνθρώποις, παῖδας ἄντικρυς ἀποφαίνειν; Ἀλλὰ πρὸς τύτοις, ὐδὲ τῦτ' αὖ εἴη παραλειπτέον ἔχατον ὑποτυπώσαι, τὸ πρώτιςον, ὅτι·

Ε'. Εἰ τὸ ὐσιωδῶς ἁπλῦν, ἐκ προϋφεςῶτος, ὡς ἐξ ὑποκειμένυ, ὐκ ἂν χοίη τὴν γένεσιν (§. υκα'. υκβ'.) τὸ ἐξ ὑποκειμένυ τινὸς γινόμενον, μηδαμῶς τῇ ὐσίᾳ ἁπλῦν, ἤτοι ἄϋλον καθεςηκέναι ὁ τῆς ἀντιςροφῆς βύλεται νόμος. Ἀλλὰ γὰρ ἂν ἱεραῖς γραφαῖς, ἐκ τῶν ςοιχείων ἐξάγεσθαι τὰς τῶν ἀλόγων ψυχὰς παιδευόμεθα. „ Ἐξαγαγέτω γὰρ „ τὰ ὕδατα, φησίν, ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν. (1) Καὶ ἐξή„ γαγε τὰ ὕδατα κτ. Καὶ ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ψυχὴν „ ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα, καὶ ἑρπετά, καὶ θηρία. Οὐκ ἄρα τὴν τῶν ζώων ψυχήν, ἄϋλον φήσει, εἰ μή τις τὸν θεῖον λόγον φθάσῃ προεξομώσασθαι. Καὶ ἐν ἄλλαις δὲ τῶν γραφῶν μαρτυρίαις αὐτὸ τῦτο δείκνυται. „ Καὶ ἐπιςήσω „ φησὶ (2) τὸ πρόσωπόν μυ ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἔσθυσαν „ τὸ αἷμα. Ἡ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτῦ ἐςίν. „ Καὶ (3) πρόσεχε ἰχυρῶς τῦ μὴ φαγεῖν αἷμα, ὅτι αἷ„ μα αὐτῦ ψυχή, ὐ βρωθήσεται ἡ ψυχὴ μετὰ τῶν κρεῶν. Ταῦτα δήπυ ὕτως εἰσὶ σαφῆ, ὡς μηδὲ παρερμηνευθῆναι ἐνδέχεσθαι. Εἰ δέ τις τύχοι τῶν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν, μηδὲν ἐκ τῆς γραφῆς δυσωπύμενων, πρὸς τὸν τοιῦτον τοῖς ἀνώτερω ἐπενεχθεῖσι λόγοις ἀρκεσθησόμεθα. Πρὸς δὲ τὺς ἐπαγγελ-

(1) Γεν. Κεφ. Α'.
(2) Λευιτικ. Κεφ. Δ'.
(3 Δευτερονομ. Κεφ. ΙΒ'.

γελλεμένους τὸν θεόσδοτον λόγον ἐς ἀεὶ σέβειν καὶ ἀποδέχε-
σθαι, ὅπλον τοῦτο πρὸ παντὸς προβαλλόμεθα ἀρραγὲς καὶ
ἀπρόσμαχον, πρὸς ὅπερ οὐδὲ ἀντιβλέψαι ὅλως τολμήσου-
σιν. Ἐχρήσατο δὲ θαυμαστῶς τῷ ὅπλῳ τῷδε, καὶ ὁ πολὺς
ἑκατέραν τὴν σοφίαν Βασίλειος. (1) „Διατὶ ἡ γῆ ψυχὴν
„ζῶσαν ἐξάγει, φησὶν, ἵνα μάθῃς διαφορὰν ψυχῆς κτή-
„νους, καὶ ψυχῆς ἀνθρώπου. μικρὸν ὕστερον γνώσῃ, πῶς ἡ
„ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου συνέστη· νῦν δ' ἄκουε περὶ τῆς τῶν
„ἀλόγων ψυχῆς· ἐπειδὴ κατὰ τὸ γεγραμμένον παντὸς ζώου
„ἡ ψυχὴ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐστὶν, αἷμα δὲ παγὲν εἰς σάρκα
„πέφυκε μεταβάλλειν, ἡ δὲ σὰρξ φθαρεῖσα εἰς γῆν ἀ-
„ναλύεται, νεκρά τις ἐστὶν εἰκότως ἡ ψυχὴ τῶν κτηνῶν...
„Ὅρα τὴν ἀκολουθίαν ψυχῆς πρὸς αἷμα, αἵματος πρὸς
„σάρκα, σαρκὸς πρὸς τὴν γῆν, καὶ πάλιν ἀναλύσας διὰ
„τῶν αὐτῶν ἀνάποδιστον, ἀπὸ γῆς εἰς σάρκα, ἀπὸ σαρκὸς
„εἰς αἷμα, ἀπὸ αἵματος εἰς ψυχὴν, καὶ εὑρήσεις ὅτι γῆ
„ἐστὶ τῶν κτηνῶν ἡ ψυχή· μὴ νόμιζε πρεσβυτέραν εἶναι
„τῆς τοῦ σώματος αὐτῶν ὑποστάσεως, μηδὲ ἐπιδιαμένουσαν
„μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς διάλυσιν· φεῦγε φλυαφίας τῶν σο-
„βαρῶν φιλοσόφων, οἳ οὐκ αἰσχύνονται τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς,
„καὶ τὰς κυνείας ὁμοειδεῖς ἀλλήλαις τιθέμενοι. Οἱ λέγον-
„τες ἑαυτοὺς γεγενῆσθαι ποτὲ, καὶ γυναῖκας, καὶ θάμνους, καὶ
„ἰχθύας θαλασσίους. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἐγένοντο ποτὲ ἰχ-
„θῦς οὐκ ἂν εἴποιμι. Ὅτι δὲ ἐν ᾧ ταῦτα ἔγραφον τῶν
„ἰχθύων ἦσαν ἀλογώτεροι, καὶ πάνυ εὐτόνως διατειναίμην.

Θεώρημα ΛΘ΄.

§. ψοθ΄. „Οἱ τὰ κτηνῶν ψιλά τινα τυγχάνειν ἡγούμε-
„νοι μηχανήματα, γνώσεως ὁποιασοῦν ἄμοιρα, ἀτοπίαν
„τινὰ ὑπεκκλίνειν δοκοῦντες, εἰς ἄλλην οὐκ ἐλάσσονα κα-
„ταφέρονται. Καὶ τοῦτο δὴ, τὸ τοῦ λόγου, τὴν αἰθάλην
„φεύγοντες, ἐπὶ τὴν ἀνθρακιὰν περιπίπτουσι.

Ἤπι

---

(1) Βασίλ. Ὁμιλ. Η΄. Εἰς τὴν Ἑξαήμ.

Ἤτοι γὰρ τὰ τῶν ἡμετέρων κατ' αἴσθησιν κινημάτων, ταῦτα (ὡς ἂν αὐτοὶ φαῖεν) τὰ ἀπομιμήματα, ὑπὸ μηδενὸς αἰτίου τοῖς τῶν ἀλόγων σώμασιν ἐνεγείρεται, ἢ ὑπό τινος. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνο τῶν ἀδυνάτων (§. χιη. Α'.), ἢ ὑπὸ τῶν θύραθεν αὐτοῖς ἐπενεργούντων σωμάτων, ἢ ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐντέχνου ὀργανικῆς διαπλάσεως, ἢ ἐξ ἀμφοῖν.

Ἀλλὰ Α'. οὐ πάντως ὑπὸ τῶν θύραθεν. Αἱ γὰρ αὐταὶ τῶν ἐκτὸς ἐνέργειαι, οὐ τὰς αὐτὰς κινήσεις πολλάκις αὐτοῖς ἐνεποίησαν. Αἱ δὲ διαφέρουσαι ἄλλοτε τὰς αὐτὰς ἐμποιῆσαι ἔδοξαν· οἷον τὸ αὐτὸ ὀφθὲν νῦν μὲν μᾶλλον, νῦν δ' ἧττον, νῦν δ' οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως τὸ ζῶον ὑπεκίνησεν. Ἄλλοτε δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο ἐκίνησεν ἐπίσης. Καὶ πάταγος ἐξαίφνης ἐμπεσὼν, ὁτὲ μὲν ἐξέπληξεν, ὁτὲ δὲ οὔ. Ἄλλοτε δὲ ἐκ διαφερόντων τῶν ψοφημάτων, οὐδὲν τῷ ζώῳ πρὸς ἔκπληξιν τὸ διάφορον. Καὶ ἐπὶ μυρίων αὖτις παρατηρήσας, τὰς διαφορὰς ἂν ἐπιγνοίη ταύτας, ἃς ἐπὶ τὸ λεπτότερον διαγράφειν ἡμῖν οὐ δοκεῖ. Ἀλλὰ γὰρ ταῦτα ἡ ἐναπαιτουμένη ἀναλογία, ἐπὶ τῶν ἐν τῇ φύσει ἐπενεργήσεών τε καὶ ἀντιδράσεων (§. χιη. Γ'.) οὐχ ὑφίσταται. Β'. ὁρμὰς ἔχει αὐτὰ πολλάκις ταῖς ὑπὸ τῶν ἔξωθεν κινούντων τὰς ἐναντιωτάτας· οἷον τοὺς ἵππους μόλις χαλινοῖς καὶ ῥυτῆρσι κατεχομένους. Ἰχθῦς τε πολλάκις ἄνω ποταμῶν ὁρῶνται νηχόμενοι. Ὅ,τε βοῦς καὶ πρὸς τὸ ἄναντες ἕλκει τὴν ἅμαξαν, δέον εἰ ἔξωθεν αὐτῷ ἐμποιεῖται ἡ κίνησις, τοὐναντίον συμβαίνειν εἰς ὅπερ ἡ παροιμία ἐπώθασεν. Γ'. ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς κινήσεως τὸ μέγεθος ἀπό τε τοῦ ὄγκου τοῦ φερομένου, καὶ τῆς κατὰ τὴν φορὰν ἐπιλογιζόμεθα τάχους, κινήσεις μεγίστας εἰκὸς ἦν συμβαίνειν ἐξ ἐλαχίστων, καὶ τὸ αἴτιον μακρῷ ἀποδεῖν τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ· οἷον ὅλον ποίμνιον, ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς εἰς φυγὴν ἐξάπτει, καὶ πτηνῶν τῶν ἀγελαίων πλῆθος, κλάδου ὑποσεισθέντος ἀποσεσόβηται. Ἐῶ λέγειν τοὺς ἐλέφαντας τοὺς πυργοφόρους, οἳ φωνῇ παιδαρίου μικροῦ πειθαρχοῦσιν ἀγόμενοι, καὶ τὰ κήτη τὰ μεγάλα τὰ μικρῷ ἰχθυδίῳ ἑπόμενα. Ἅπαντας οὖν τοὺς κειμένους τῇ φύσει θεσμοὺς ἀναιροῦσι προδήλως, οἱ τῶν τοιούτων ἐν ζώοις κινημάτων, παραίτια τὰ ἐκτὸς ἐκείνων τιθέμενοι σώματα.

Β'. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ τῶν κτηνῶν ὀργανισμὸς, καὶ ἡ διάπλασις

μόνη

μόνη καθ' ἑαυτὴν, γένοιτ' ἂν ποτε τῶν τοιούτων αὐτοῖς κινή-σεων αἴτιος. Α'. διὸ ὁ ὀργανισμὸς ἀεὶ ὁ αὐτὸς αὐτοῖς, τὰ δὲ κινήματα παντοῖα, καὶ ὅρον οὐκ ἔχοντα. Οὐκ ἔδει δέ. Ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ὡρολογίων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανημά-των, ὅσα κινεῖσθαι αὐτόματα λέγεται, ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς ἐ-νοῦσα ὁρᾶται κατάστασις, καὶ κινήσεις ἀεὶ αἱ αὐταὶ, καὶ ῥο-παὶ κατὰ τάξιν χωροῦσαι, ἐπίσης τε καὶ ἀεὶ ὡσαύτως στείχου-σαι, καὶ οὐδὲ ποσότητι, οὐδὲ ποιότητι διαλλάττουσαι, οὕτως ἐπάναγκες ἦν καὶ τὰ ζῶα ἀεὶ ὡσαύτως, καὶ ὁρᾶν, καὶ ἀ-κούειν, καὶ γεύεσθαι, καὶ τ' ἄλλα δοκεῖν ποιεῖν, οἷς περ αἰσθη-σίς τις ἐμφαίνεται, τάξει τε καὶ λόγῳ τοῦ αὐτοῦ· τῆς γὰρ αὐτῆς ἀπαραποιήτου μενούσης αἰτίας, τὸ ἀποτέλεσμα διηνε-κῶς ποικίλλεσθαι, καὶ μεταβάλλειν ἀδύνατον. Β'. τὰς μὴ ἑ-κουσίους, ἀλλ' ἀναγκαίας εἰρημένας ἐπὶ ἀνθρώπου κινήσεις (§. ψξά. ψξβ'.), οἷαι ἡ τοῦ αἵματος, ἡ τῆς καρδίας, ἡ τῶν πνευμόνων, αἱ τῶν ἄλλων σπλάγχνων, ἀναπνοαὶ, αὐξήσεις, ὕπνοι, ἐγρηγόρσεις, τὰς ταῖς θύραθεν θερμό-τησι, καὶ ψύξεσι, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀλλοιώσεσι προαγομέ-νας, καὶ ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ οὔσας ἀεὶ ὡσαύτως ὁρῶμεν ἐπὶ τῶν ζώων χωρούσας, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ τὰς ταῖς ἐν ἡμῖν ἑκουσίαις παραπλησίας, κἂν τούτοις ἀσεί-στους ἴσμεν, ἀστάτους, καὶ ἐνδελεχῶς μεταβαλλομένας, οὐκ ἂν ὀρθῶς καὶ ταύτας ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ κατ' ἐκείνας τελεῖσθαι φαίημεν, καὶ ἐκ τῆς διαπλάσεως. Γ'. Ἀλλὰ καὶ ὁ ὀργανισμὸς οὕτος καθ' ἑαυτὸν πρὸς κίνησιν οὐδὲν συντελεῖ. Πᾶσα γὰρ κίνησις (πλὴν τῆς Α'.) ἀπὸ κινήσεως· ὁ δὲ ὀργανισμὸς οὐκ ἔστι κίνησις. Ἐπάναγκες ἄρα τὸ κινῆσαν θέσθαι τὸν ἄ-χρι τοῦδε, φέρε, ἱστάμενον, ἤδη δὲ κατὰ τοῦ πεδίου φερόμενον ἵππον. Ποῦ ποτε τοίνυν αὐτὸ θήσομεν; ἐπί τι τῶν ἐκτός; Ἀλλὰ τοῖς ἐν τῷ Α'. αὖθις περιπεσούμεθα. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐντός τινι; κείσθω, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τοῖς ζωτικοῖς καλουμένοις πνεύμασιν, ἃ κινηθέντα κεκίνηκε. Πότερον οὖν, ἐκινεῖτο καὶ πρὸ τοῦ δρόμου; ἢ οὐχί; Εἰ μὲν οὖν, τί καὶ πρότερον οὐκ ἦν τρέχων; Εἰ δ' οὐχί, τί τὸ κινῆσαν; Ἀλλ' εἶναι τι πᾶσα ἀ-νάγκη. Ὥστε τὸ ψιλὸν τὸν ὀργανισμὸν, τῶν τοιῶνδε κινη-μάτων ἡγεῖσθαι παραίτιον, παγγέλοιον.

Γ'. Ἀλλ' ἐξ ἀμφοῖν, φασὶν αὖ. φέρε δὴ ὅπως; Τὰ μὲν

ἐκ-

ἐκτὸς ἐροῦσι, τὸ ἐν τῷ κτήνει πνεῦμα κινεῖ, τὸ δὲ πνεῦμα κινηθὲν, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ δεξιότητα, κινεῖ τὸ ζῶον. Τί δέ; καὶ ἵστησιν; οὐκ ἂν εἴποις. Τρέχων γὰρ ὁ κύων, καὶ φωνῆς ἀκούσας γνωρίμου ἔστη, μικρὸν οἷον προσανέχων τῷ πράγματι. Εἶτ᾽ ἀνέδραμε δεύτερον. Πῶς οὖν ἐκ μὲν κινήσεως συνέστη ἠρέμησις, ἐξ ἠρεμίας δὲ κίνησις τὰ ἐναντιώτατα; Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστιν. Ὥσθ᾽ ὅ,τι ἂν καὶ εἴποιεν οἱ θαυμαστοὶ ἡμῖν οὗτοι Δαίδαλοι, ἐπὶ τὰ ἀτοπώτατα κατενεχθήσονται, τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως τὰ κτήνη ἀπογυμνοῦν μηχανώμενοι.

Σχόλιον.

§. ψπ΄. Οὕτως ἀπῳδόν ἐστι τῶν φυσικῶν κινήσεων, καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀλλότριον, τὸ Καρτεσιανεῖον Σκέμμα, ᾧ παίζων τε, καὶ παραδοξολογῶν ἐκεῖνος (οὐ γὰρ οἶμαι σπουδάζων, καὶ τὸ δοκοῦν οἱ ἀποφαινόμενος), τῷ λόγῳ τὰ κτήνη κατέκτεινεν, ἀναίσθητα οἷον εἰδώλια καταλείπων (1), καὶ ἀντὶ δὲ ζῶα ἀναδεικνὺς, μᾶλλον δὲ ζώων, μηχανικά τινα ἀπεικάσματα. Ὃ δὲ ἄρα, ὡς μέγα τι, καὶ λόγου ἐπινενοηκὼς τοῦ παντὸς ἄξιον (καίτοι οὐδ᾽ αὐτός ἐστιν ὁ πρῶτος ἐμματαιάσας τῷ πλάσματι· πρὸ γὰρ τούτου καὶ Ἱσπανός τις φέρεται ἰατρὸς, ᾧ Γομέσιος Πέρειρα ὄνομα (2), τοιοῦτό τι κωμῳδῆσαι, καὶ οἱ Στωϊκοὶ, εἰ χρὴ πιστεύειν τῷ Ῥωμαίῳ Σενέκᾳ (3) πολύ γε πρότερον.) ὡς ἐπὶ πλαστουργηθεῖσι τυχὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀγάλμασιν ὑπερχαίρων τοῖς ζώοις ἐνητένιζεν. Αὐτοὶ δὲ παρὰ τὰ ἀνωτέρω, καὶ πολλὰ ἄλλα πρὸς Καρτέσιον (αὐτοῦ γὰρ τέως ὑπὲρ τοὺς ἄλλους φιλοκαλήσαντος, ἐξενίκησεν ἀκούειν τὸ δόγμα.) εἰπεῖν ἔχομεν.

Α΄. Ὡς ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς κτήνεσι τῶν αἰσθητηρίων δια-

(1) Καρτέσ. Περὶ Μεθόδ. Λειθ. Ε΄.
(2) Ὅρα Πουρχότ. Μέρ. Γ΄. Φυσικ. Τμημ. Β΄. Κεφ. Α΄.
(3) Βιβλ. Α΄. Περὶ Ὀργ. Κεφ. Ι΄.

διαπλάσεως προφανῶς ἐλεγχόμενος (§. ψοέ.) καὶ ματαιοπονίας ἐπιδήλου τῆς φύσεως καταιτιώμενος, καὶ φρονῶν, καὶ λέγων παρὰ τὴν κοινὴν ἁλίσκεται ἔννοιαν. Οὐ γὰρ ἂν εἰπεῖν ἔχοι ὡς ἅπαντα συμπλεῖ τοῖς ἀλόγοις, εἰς τὸ μηχανικῶς κινεῖσθαι, καὶ ἐνεργεῖν, τὰ παρόντα τούτοις σκεύη, καὶ ὄργανα, μὴ πρότερον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοῦτο ὑπολαμβάνων. Ἐπεὶ δὲ (πάνυ καλῶς δήπου συμβάλλων) τῶν μὲν τὴν χρείαν ἐπὶ τὰς ζωτικάς τε καὶ ἀναγκαίας τῶν κινήσεων, ἀφωρίσθαι ὑπέθετο, τῶν δέ, ἐπὶ τὰς αἰσθητικάς τε καὶ γνωστικάς, εἰ ἑπόμενα λέγειν μέλλοι, τὰ ἐν χρήσει ἐπίσης ἡμῖν τε κἂν τοῖς ζώοις ἐπιγιγνώσκων· καὶ αὐτὴν ὡσαύτως τὴν διαφορὰν συνομολογεῖν ἀναγκάζεται τὴν τῶν χρήσεων, μηδὲ τὰ πρὸς αἴσθησιν αὐτοῖς περιόντα θεώμενος, αὐτὴν ἔπειτα ἐκ μέσου ποιεῖσθαι τὴν δύναμιν τὴν χρησομένην.

Β΄. Ἡ δὲ χρῆσις αὕτη τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ προφανής, κἄν τις ἐθελοψευδῶν ἀπαναίνοιτο· οὐ γὰρ μόνον τὸ θύραθεν παρισάμενον ἄγει καὶ φέρει αὐτά, ὥσπερ τινὰ ψιλὰ μηχανήματα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ αἰσθητὸν ἑαυτὰ κινοῦσιν· ὀφθαλμοὺς γὰρ τρέπουσιν ἄλλοτ᾽ ἐπ᾽ ἄλλα. Καὶ τὸ παρὸν ἐάσαντα μεταδιώκουσι τὸ ἀπόν, καὶ μὴ προκείμενον ἰδεῖν ποθοῦσι, κἂν αὐτοῖς κρύπτηται δυσχεραίνουσι. Παραπλησίως δὲ καὶ ὦτα, καὶ ῥῖνας ἄλλοτε ἄλλως ἰθύνουσι, τῶν μὲν ἐν ποσὶν ἀμελοῦντα, τὰ δὲ πόρρω σπουδαίως θηρώμενα. Τοῦτο δέ ἐστι τοῖς περιοῦσιν αὐτοῖς τῶν μελῶν ἐπιτάσσειν, πρὸς τὸ σφίσι δοκοῦν ἀποχρώμενα. Χρῆσις αὐτόπατον· ἢ λέγειν ἀναγκασθήσεται, ὡς τὸ μὲν ἤδη διατιθὲν αὐτοῖς τὸ ὄργανον ἀδυνατεῖ κινῆσαι, κινεῖ δὲ τὸ μήπω ἐμποιῆσαν αὐτοῖς τὴν διάθεσιν. Καὶ τὸ μὲν ἐνεργοῦν οὐχί, τὸ δὲ μή, τὴν πάθην εἰργάσατο· ὃ πόσης ἐστὶν ἀλογίας αὐτοὶ σκοπείτωσαν οἱ περὶ Καρτέσιον.

Γ. Καὶ μνήμης μετεῖναι πολλοῖς τῶν κτηνῶν ὁρῶμεν, καὶ φαντασίας, ἧς ἄνευ οὐδὲ μνήμη. Καὶ αἱ καθ᾽ ὕπνους ὀνειρώξεις αὐτοῖς συμβαίνουσι φανερῶς. Καὶ ὑπὸ παθῶν δὲ ἄγεται καὶ ταῦτα, ὥσπερ καὶ ἄνθρωπος. λυπεῖσθαι γὰρ καὶ χαίρειν εἰσὶ δῆλα, καὶ ὀργίζεσθαι, καὶ τῆς ὀργῆς αὖ πάλιν ὑφίεσθαι, καὶ ἐρᾶν, καὶ μισεῖν, ἅπερ οὐκ ἂν γένοιτο παντὸς

οὖσιν

ᾶσιν αὐτοῖς ψιλοῖς μηχανήμασι. Καὶ οἶδα μὲν ὃ φησιν ὁ μηχανικὸς Φιλόσοφος, ὡς τῇ δοκήσει ταῦτα πάντα, καὶ ἐ ταῖς ἀληθείαις, τοῖς ζώοις ἐνεπιφαίνεται. Ἀλλὰ τί δήποτε πρὸς τὰ αὐτὰ, ἐχ ἡ τε αὐτε ἀείποτε πάθες ἔμφασις; Ἀμέλει καὶ τὸν, τὸν δὲ μὲν προσιέσα ἡ κύων ἔσαινε, τὸν δὲ διασπαράσσειν ἐπέδραμε. Τὰς καὶ κράσεις ἀπορροίας μοι αἰτιάσῃ; Καὶ μὴν πρὸς τὸν αὐτὸν προσηνής τε καὶ φίλη πρόσεισι, καὶ νοσῦντα, καὶ ὑγιαίνοντα, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἕξεων διαφορᾶς τῶν ἀποφορῶν, μηδεμίαν τῷ ζώῳ τε προτέρε πάθες ἐμποιέσης παραλλαξιν. Εἶτα καὶ ὦ πεὶν ἐνυλάκτει, μετὰ δεύτερα, καὶ τρίτην ὄψιν ἐνασμενίζεται· πόθεν ἡ μεταβολή; ἐξ ἔθες ἐρεῖς; Τί δ' ἄλλο τὸ ἔθος, ἢ γνῶσιν τινὰ τῷ ἐθιζομένῳ προϋποτίθησιν; τὸ γὰρ φύσει, καὶ μόναις ταῖς ἀναγκαίαις κινήσεσιν ἀγόμενον ἔθες παντὸς ἐστὶν ἀνεπίδεκτον. Οὐδὲν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται· οἷον ὁ λίθος φύσει τὴν ἐπὶ τὰ κάτω κεκληρωμένος φορὰν, ἐκ ἂν ἄνω φέρεσθαι ἐθισθείη, ἐδ' ἂν μυριάκις ἐθίζειν πειρῷτό τις ἐπὶ τὰ ἄνω ῥιπτῶν· ἐδὲ πῦρ κάτω, ἐδ' ἄλλο ἐδὲν τῶν, ἄλλως πεφυκότων, ἄλλως ἄν ποτε ἐθισθείη. (1) Ἀλλ' ὅτι δὴ ἐθίζεσθαι φύσιν ἔχει τὰ κτήνη τίς ἀγνοεῖ; Ἐὰν γὰρ ταῖς πολλάκις γινομέναις τῷ ζώῳ κινήσεσιν, αὐτὸ τῦτο τὸ τε ἔθες τις θήσειεν, αἷς αὐτῷ τὰ μόρια ὁπωσῦν παρατριβόμενα, καὶ καταλεαινόμενα, ὥσπερ ἐπὶ τῶν κλείθρων, καὶ τῶν τοιέτων μᾶλλον καθίσαται ὀλισθηρὰ, καὶ εὐκίνητα, ἑτοιμότερον ἔσαι πάντως τὸ ζῶον, εἰς ὁρμὴν τὸ δεύτερον, ἢ τὸ πρῶτον, καὶ τρίτον, ἢ δεύτερον, καὶ ἑξῆς ὡσαύτως, ὡς μὴ ἀπὸ τῆς θηριωδίας ἐπὶ τὴν ἐναντίαν πρᾳότητα μεταβαίνειν χρῆναι, τἀναντίον δὲ μᾶλλον, ἐπὶ μείζονα χωρεῖν τὴν θηριωδίαν, τῶν ὁρμῶν ἐπιτεινομένων, τὸ ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰτίων κινεμένων.

Δ'. Εἶτα ἐ τῦτο ἐστὶ τὸ πυκνῆς ἀχλὺν καταχέειν ἁπάσης, παντὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ, ὅσοι ἀπὸ καταβολῆς κόσμε ἄχει τῦδε γεγόνασι; τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι τὰ κτήνη, καὶ ὁρᾶν,

(1) Ἀρισ. Ἠθικ. Νικομαχ. Βιβλ. Β'. Κεφ. Α'.

ρᾶν, καὶ ἀκούειν, καὶ γνωρίζειν, καὶ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, οἱ πάντες ἐν ἀδιστάκτῳ πληροφορίᾳ ἡγήσαντο, καὶ σοφοὶ καὶ ἀπαίδευτοι. Καὶ ἀναπτεθείη αὖ ἄρα ἡ τῆς ἀπάτης ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ, τοῦ ἡμᾶς τε κἀκεῖνα οὕτω κατασκευάσαντι, ὥστε πάντας περὶ πάντα λαμπρῶς διὰ παντὸς τοῦ βίου ἐξαπατᾶσθαι· τοῦτο δὲ τῶν ἀτοπωτάτων εἶναι φρονεῖν περὶ τοῦ ὑπεραγάθου, καὶ παναληθεστάτου Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς μελέταις ταῖς αὐτοῦ εἰσηγήσατο ὁ Καρτέσιος.

Ε'. Πῶς δὲ καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς θήσομεν; Εἰ μὴ γὰρ ἐκείνῳ, ἀλλ' ἡμῖν μέλει, εὐσεβεῖν αἱρουμένοις, μηδὲν ὅλως παραδέχεσθαι δόγμα, ὃ τῇ ἀπταίστῳ ἀληθείᾳ, ἀντίξουν φέροιτο καὶ πολέμιον. „ Ἔγνω γὰρ, φησὶν (1) ὁ βοῦς τὸν „ κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Καὶ (2) „ Ἀσίδα ἐν τῷ οὐρανῷ ἔγνω τὸν καιρὸν αὐτῆς, τρυγὼν, „ καὶ χελιδὼν ἀγροῦ, στρουθία ἐφύλαξε καιροὺς εἰσόδων ἑαυ„ τῶν· ὁ δὲ λαός μου οὗτος οὐκ ἔγνω τὰ κρίματα Κυρίου. „ Καὶ ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα ὀκνηρὲ, καὶ ζήλωσον ἰδὼν „ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος. (3) Τέτταρα „ δὲ ἐστὶν ἐλάχιστα ἐπὶ τῆς γῆς, (μύρμηξ) οἱ χοιρογρύλ„ λιοι (4), Ἀκρὶς, καὶ Καλαβώτης. (5) Ταῦτα δὲ ἐστὶ σοφώ„ τερα τῶν σοφῶν. (6) Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα τίνα ἔχει οἰκειότητα λόγου, περὶ ἀναισθήτων πάντη μηχανημάτων λεγόμενα; ἢ πῶς οὐ ψεῦδη προφανῶς ἐλεγχθήσεται, τὸ βλασφημότατον; ἢ ἀνθρωπίνως εἰρημένα (ὃ συνήθες αὐτοῖς λέγειν) μεταληφθήσεται; Ἀλλ' οὔτε λόγος ἐστὶν ἐνταῦθα τις

ὁ α-

(1) Ἡσαΐας Κεφ. Α'.

(2) Ἱερεμ. Η'. Ἀσίδα· ὁ μὲν Ἀκύλας ἐρωδιὸν ἐξέδωκεν· ὁ δὲ Ὀλυμπιόδωρος, Ἰνδικὸν ἐστὶ, φασὶ, γένος ὀρνέου ἡ Ἀσίδα· ὁ δὲ Σύμμαχ. ὁ Ἴκτιν.

(3) Παροιμ. ς'.

(4) Χοιρογρύλλιος. Οἱ μὲν εἶδος ἰχθύος εἶναί φασιν, οἱ δὲ τοὺς λαγωοὺς, οἱ δὲ τοὺς καλουμένους οἴστρους.

(5) Καλαβώτης. Ἰχθύος εἶδος, ἢ σαῦρας.

(6) Παροιμ. κδ'.

ὁ ἀναγκάζων, ἐπὶ τὸ ἀνθρωπικώτερον τὰ τοιαῦτα μεταλαμβάνειν τε καὶ ἐκδέχεσθαι, οὐθ' οἱ τῶν θείων λογίων ἑρμηνευταὶ, καὶ ἱεροφάντορες, ἄλλως, ὅ,τι μὴ κυρίως τε καὶ ἀληθῶς εἰρημένα, ἐξέλαβον. Οὐδ' ἂν ψεύσοιτο, ἄπαγε! ἡ αὐτοαλήθεια. Ὥστε οὐδὲ γνώσεως ὁποιασοῦν αἰσθητικῆς ἀπογυμνωτέον τὰ ζῶα τὰ ἄλογα.

Θεώρημα Μ'.

§. ψπά. „Οὐθ' ἡ λοιπὴ δὲ περὶ τῆς ἐν τοῖς κτήνεσιν αἰσθητικῆς ψυχῆς δόξα, ἀτοπίας οἰασοῦν καθαρεύει, „ἀπαντᾷ δὲ καὶ αὐτὴ ἀπορίαις ταῖς χαλεπωτάταις.

Λοιπὴ δὲ ἐστὶ, τὸ μηδὲ ἄϋλόν τι πνεῦμα πεφυκέναι (§. ψοζ'. ψοή.) οὐδὲ τῆς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεως, μὴ πλέον ἀμοιρεῖν. (§. ψοθ'. ψπ'.) ἡ λοιπὴ δόξα συνελόντι φάναι περὶ τῆς κτηνώδους ψυχῆς, αὕτη ἐστὶν, ἡ τὴν γνῶσιν τῇ ὕλῃ συνάπτουσα. (§. ψος'.) Ἀλλ' εἴπερ ἅμα, τῇ ἐνύλῳ τε καὶ σωματικῇ οὕτω τιθεμένῃ οὐσίᾳ ὡς δύναμις προσήκουσα τὸ γνωστικὸν ἀποκληρωθῇ, ἐν κινήσει πάντως τινὶ ἐκπληρωθήσεται τὰ τῆς γνώσεως αὐτῇ. (§.χυς'. χυζ'.) Κινήσεις δὲ σωματικὰς τὰς τοῦ γνωστικοῦ προσοχὰς ἐν ἡμῖν, ἐδείχθη μὴ εἶναι, (§. χυθ'.) οὔκουν οὐδ' αἱ διὰ σωματικῶν εἰσὶ προσβολῶν ἔξωθεν ἐνεγειρόμεναι, (§. ψ'.) οἵας δὴ πλεῖσθαι φαμὲν τὰς κατ' αἴσθησιν. (§. ψξε. ψξς'.) ὥστε οὐδὲ ἐπὶ τῶν κτηνῶν τοιαύτας ὑπολαμβάνειν εἰκὸς, εἰ κυρίως καὶ τούτων αἰσθήσεις εἰσίν. (§. ψξθ'.) Ἡ γνώσεις τὰς ἐκείνων θετέον μὴ τοιαύτας, οἵας δὲ αὐτοὶ ἀγνοοῦμεν; Καὶ μὴν αὐτὸ τοῦτο οὐδὲν ἧττον ὑπολειφθήσεται ἀπορώτατον, πῶς ἂν διὰ κινήσεως σωματικῆς γνωστική τις ἀντίληψις, καὶ κρίσις ὁποιαδήποτε ὑποσταίη. (§.χυς'.χυζ'.) Ἔτι δὲ οὐδὲ αἱ ἀναμνήσεις πάντῃ πάντως σωματικαὶ κινήσεις εἰσίν. (§. ψά.) Ὅρα καὶ τὰ πλείω τῶν εἰρημένων, ἀπὸ §. χυς'. ἄχει §. ψς'.

Σχό-

Σχόλιον.

§. ψπβ'. „Ἦκεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες,
„Ἄλλοι τε Τρῶες, μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ.

Οὐδὲν γὰρ ἄλλο Ἐπίκουρος, καὶ οἱ ἐκείνου πάντες συνθιασῶται, ὅσοι τε παλαιοὶ, καὶ ὅσοι νεώτεροι, ἥδιον ἂν ἀκούσαιεν, ἢ τοῦτο σφίσιν ὁμολογούμενον, μὴ πάντῃ δηλονότι ἀποπεφυκέναι τὴν ἔνυλον φύσιν πρὸς νόησιν. Οὕτω γάρ τοι καὶ τὰς ἀτόμους τὰς ἑαυτοῦ προχειρίζεται Δημόκριτος, καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον· ὅ,τε Ἐμπεδοκλῆς τὰ κατ' αὐτὸν στοιχεῖα τὰ τέτταρα. Καὶ Ἡράκλειτος τὴν ἀναθυμίασιν, καὶ Ἵππων τὸ ὕδωρ, καὶ Κριτίας τὸ αἷμα, ὅ,τε Δικαίαρχος, τὴν ἁρμονίαν. (§. ψκγ'. ψκδ'.) Καὶ Λώκιος δὲ ὑποσχήσεται τὴν αὐτοῦ ἡμῖν ὕλην, ὡς δεκτικὴν τῆς αὐτῆς ἐκτάσεώς τε, καὶ γνώσεως, καὶ ὁ Ὡββέσιος τὰς σωματικὰς ἐνεργήσεις τε, καὶ ἀντιδράσεις, εἰς ἐννοιῶν σύστασιν ἀποχρῆναι ἡγήσεται, καὶ πάντες ἁπλῶς οἱ Materialistæ, τοῦτο δέ ἐστιν Ὑλῖται, καθ' ἡμᾶς ἀκούοντες, διὰ τὸ μηδὲν, παρὰ τὰ ἔνυλα τῶν ὄντων, ἄλλο ἀποδέχεσθαι, πάντες τὰ νικητήρια ᾄσονται. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς τὸ σπουδαζόμενον ἦν, τὸ μηδὲν ἀπροσφυὼς ἔχειν τὴν σωματικὴν οὐσίαν πρὸς τὸ νοεῖν· τούτου δὲ δοθέντος, καὶ ἡ ἐν ἡμῖν ψυχὴ σῶμα, καὶ οὐδ' ἁπλῆ, οὐδ' ἀθάνατος, σωματικὴ γὰρ, καὶ αὐτῷ συνδιαλυομένη τῷ σώματι. Τί γὰρ ἄλλο κρεῖττόν τε, καὶ ἰσχυρότερον, εἰς κατασκευὴν τοῦ ἀθανάτου τῆς ψυχῆς ἐλαμβάνετο, ἢ τὸ ἄϋλον; Πόθεν δὲ τὸ ἄϋλον ἐκείνῃ συνεπεραίνετο, ἢ ἐκ τοῦ τῆς γνωστικῆς μετέχειν δυνάμεως; Τὸ γὰρ, ὡς ἑτεροία τις ἐπανατείνεσθαι θέλειν, ἡ τῶν ἀλόγων κατ' αἴσθησιν γνῶσις, τῆς ἀνθρωπίνης, καὶ ἡμετέρας, οὐδὲν ὀνίνησιν. Ἑτεροία γάρ τις, ἐροῦσι, καὶ ἡ τῶν κτηνῶν κρᾶσις καὶ σύστασις, ὕλη γεμὴν, τὸ κρειττὸν πλουτοῦσα, οὐκ αὐτὴ τῆς ἐκτικῆς διαστάσεως. Τὸ γὰρ νοεῖν, ἐξ ἀφορμῆς κινήσεως τινὸς τῆς ἐπισκηπτούσης τῷ σώματι (τοῦτο γὰρ δὴ ἐτίθετο τὸ αἰσθάνεσθαι) (§. ψξέ. ψξς'.), ἐκ μὲν τῆς ἀρχῆς, ὑφ' ἧς τὸ εἰς γνῶσιν ἐνδόσιμον, καὶ τοῦ πέρατος ὅ ἐστι τὸ γνωστὸν, ἔχει τινὰ διαφοράν. Καθ' αὐτὸ δὲ, καὶ εἰδικῶς οὕτω φάναι, ἡ ἐνέργεια τις ἐστὶν ὁμοία-

δυνάμεως γνωστικῶς ἀντιληπτικῆς, οὐδεμίαν. Οὐδ' ἐκεῖνα δὲ, αὖτις πρὸς διάκρισιν, τοῦ ἐν ἀνθρώποις, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις γνωστικοῦ μορίου, ἀπαντήσειε, τὸ ἡμᾶς μὲν νοεῖν ὀξύτερον πεφυκέναι, καὶ τελεώτερον, τὰ δὲ νωθέστερά πως εἶναι πρὸς τοῦτο, καὶ ἀφυέστερα. Καὶ τοὺς μὲν κρίνειν τε καὶ διανοεῖσθαι, τὰ δὲ οὐδαμῶς, οὐδ' ἐκεῖνα οἶμαι εἰς ἐκφυγὴν τῶν περιϊσταμένων ἀτόπων ἀρκέσει. Ἐροῦσι γὰρ, οἱ ὑλῖται οὗτοι, τὸ κοινῇ ἀξιούμενον ἐκεῖνο ὑπὲρ ἑαυτῶν προβαλλόμενοι, ὡς ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον, οὐδεμία οὐσιώδης διαφορὰ τοῖς πράγμασι προσεγγίνεται. Ὅτι καὶ τῶν ἀνθρώπων πολλοὶ, οὔπω βλᾶκες εἰσὶ, καὶ ἠλίθιοι, ὡς μηδὲν εἶναι δοκεῖν τὰς κρίσεις, καὶ τῶν ἀλόγων βελτίονες. Ὅτι περὶ ἃ καθήκει αὐτοῖς, καὶ τὰ κτήνη κρίνειν ἐοίκασι, τάς τε ὁμοιότητας τῶν πραγμάτων, καὶ τούτων τὰς διαφορὰς, εὐφυῶς διακρίνοντα, καὶ γνωρίζοντα· ὅτι τέως καὶ τὴν κατὰ διάνοιαν ἐνέργειαν οὐδὲ ταῦτα πάντῃ ἀφῄρηται. Ὁ γοῦν ἐκ (1) τοῦ Χρυσίππου, παρὰ τῷ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ, τοῦ κυνὸς θρυλλούμενος συλλογισμὸς, καὶ πᾶσι μὲν οὖν, καὶ τῷ μεγάλῳ δὲ Βασιλείῳ (2) ἀνήνεκται.

> „ Ἃ γὰρ οἱ κατὰ πολλὴν σχολὴν τοῦ βίου καθεζόμενοι, μόλις ἐξεῦρον, οἱ τοῦ κόσμου σοφοὶ, τὰς τῶν συλλογισμῶν λέγω πλοκὰς, ταῦτα δείκνυται παρὰ τῆς φύσεως ὁ κύων πεπαιδευμένος. Τὸ γὰρ ἴχνος τοῦ θηρίου διερευνώμενος, ἐπειδὰν εὕροι αὐτὸ πολυτρόπως σχιζόμενον, τὰς ἑκασταχοῦ φερούσας ἐκτροπὰς ἐπελθὼν, μονονουχὶ τὴν συλλογιστικὴν φωνὴν ἀφίησι δι' ὧν πράσσει· ἢ τήνδε, φησὶν, ἐξάπη τὸ θηρίον, ἢ τήνδε, ἢ ἐπὶ τόδε τὸ μέρος. Ἀλλαμὴν οὔτε τήνδε, οὔτε τήνδε, λειπόμενον ἐστὶ, τῇδε ὡρμῆσθαι αὐτό· καὶ οὕτω τῇ ἀναιρέσει τῶν ψευδῶν, εὑρίσκει τὸ ἀληθές. Τί περισσότερον ποιοῦσιν οἱ ἐπὶ τῶν διαγραμμάτων σεμνῶς καθεζόμενοι, καὶ τὴν κόνιν καταχαράσσοντες, τριῶν προτάσεων ἀναιροῦντες τὰς δύο, καὶ ἐν τῇ λειπομένῃ τὸ ἀληθὲς ἐξευρίσκοντες;

(1) Βιβλ. Α'. Πυῤῥων. Ὑποθ. Κεφ. ΙΔ'.
(2) Βασίλ. Ὁμιλ. Θ'. εἰς τὴν Ἑξαήμ.

„ πς; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔτω. Ἐκεῖνο δὲ αὖθις, ὅτινες πρὸς διαφορὰν τῆς ἐν ἀνθρώποις καὶ κτήνεσιν αἰσθητικῆς δυνάμεως προτείνειν εἰώθασι, αἰσθήσεως μὲν, γνώσεως δὲ ἐδ᾽ ἧς τινοσῦν μετεῖναι τοῖς κτήνεσι λέγοντες, λόγε ἥκιστα ἔχεσθαί μοι δοκεῖ. Πῶς γὰρ αἴσθησιν ἔχει, εἰμὴ καὶ γνῶσιν; (§. ⸸ξς΄. ⸸ξθ΄.) „ τῶ γάρτοι ζῶε, ἐ μόνον τὸ
„ γεννῆσαι ἔργον (τῦτο γὰρ κοινὸν τῶν ζώντων πάντων.)
„ ἀλλὰ καὶ γνώσεώς τινος πάντα μετέχυσι, τὰ μὲν πλείο-
„ νος, τὰ δ᾽ ἐλάττονος, τὰ δὲ πάμπαν μικρᾶς. Αἴσθησιν
„ γὰρ ἔχυσιν. Ἡ δ᾽ αἴσθησις γνῶσίς τις. (1)

Σχόλιον Β΄.

§. ⸸πγ΄. Περὶ μὲν ἐν τῶ δυχερῦς προβλήματος, ἅς γε τὸ δυσέφικτον τῶ ζητεμένε συνιδεῖν, καὶ τὸ πλημμελὲς, καὶ σφαλερὸν τῶν κατ᾽ ἄλλες περὶ τέτε δοξασιῶν ἀπελέγξαι, τοσαῦτα. Αὐτοὶ δὲ, τί δήποτε προελέμεθα; ἢ τὸ ἀπορεῖν ἐν οἷς δίκαιον. Οὐδὲ γὰρ, ἐδὲ τῦτο ἄλλως ὀλιγωρητὸν, τὸ εἰδέναι, ἅ,τε ἀπορῦντας διερευνᾶσθαι χρὴ, καὶ οἷς ἄλλοι, καίτοι πολλὰ καμόντες, τῶ τέλυς διήμαρτον. Ἐμοὶ γῦν ταῦτα ἀμφότερα ἀεὶ προσίςη, καὶ νοῆσαι χαλεπὰ, καὶ διερμίωευσαι ἀδύνατα, ὅπως τε ἡ ἄυλος φύσις ἔχει, πρὸς τὴν φύσει παροπηδῦσαν τῇ ἐνύλῳ ἔκτασιν· (§. φκα΄.) καὶ ὅπως ἡ ὄπὶ τῶν κτηνῶν ἔνυλος, πρὸς τὴν προσήκυσαν τῇ αὔλῳ γνῶσιν. Τὴν μὲν γὰρ, καὶ παύτῃ ἀφελεῖν ἐκείνης, ἐ ξυνετὸν, καὶ προσάψαι ἄτοπον· (§. Αὐτ.) τὴν δὲ, καὶ προσάψαι ταύτῃ χαλεπὸν, (§. ⸸πα΄. ⸸πβ΄.) καὶ τὸ σύνολον ἀπελάσαι ἄλογον. (§. ⸸οθ΄. ⸸π΄.) Ἀλλ᾽ αὐτὸς μὲν ἔτως ἐγὼ περὶ τέτων, ὑπ᾽ ἀγνοίας φρονεῖν ἐναγόμενος· γένοιτο δέ τις (ἀξαίμην γὰρ ἂν τὸ τῦ Ὁμηρικῦ Ἀγαμέμνονος) ἄλλος,

„ .... Ὅς τις τῆςδε ἀμείνονα μῆτιν ἐνίσποι,
„ Ἢ νέος, ἠὲ παλαιὸς, ἐμοὶ δέκεν ἄσμενον εἴη.

Πε-

(1) Ἀεις. Περὶ ζώων γενέσ. Βιβλ. Α΄. Κεφ. ἐσχάτῳ.

Περὶ Δυνάμεως Φανταστικῆς.

Θεώρημα ΜΑ'.

§. ψπδ'. „ Η φανταστικὴ δύναμις, μόνη τῇ ἀρχῇ, ἀφ' ἧς τὸ εἰς κίνησιν ἐνδόσιμον ἀμέσως αὐτῇ, τῆς αἰσθητικῆς ἐστὶ διαφέρουσα.

Ἔστι γὰρ οὐδαμῶς, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς ἀντιληπτική, τῆς κατὰ τὰς ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τῶν νεύρων ἀρχὰς κινήσεως, τῆς εἴθ' ὑπὸ τῆς ψυχῆς, εἴθ' ὑπὸ τοῦ ἐν ἐκείνῳ πνεύματος ἐπεγειρομένης, παραπλησίως τῇ ἄλλοτε κατ' αἴσθησιν, τοῖς μὲν ἐκτὸς ὀργάνοις ὑπὸ τῶν θύραθεν προσβολῶν τὴν ἀρχὴν λαβούσης, ἐπὶ δὲ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς διαδοθείσης. (§. χοβ. χοδ. καὶ §. ψοδ'. Ε.) Ἐπεὶ ἄρα ἐπ' ἀμφοῖν τῶν δυνάμεων, ἥτε τοῦ γνωστικοῦ ἀντίληψις μονὴ ἡ αὐτή, καὶ ἡ ἀμέσως ἀντιληπτὴ ἐκείνῳ γινομένη κίνησις κοινή. Ἀφ' ὧν δὲ τὸ πρὸς τὴν κίνησιν ἐνδόσιμον ἕτερα ταῦτα. Τῇ μὲν γὰρ ἡ ψυχή, ἢ τὸ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον πνεῦμα ἀμέσως, τῇ δὲ τὰ ἔξωθεν τοῖς αἰσθητηρίοις προσαράσσοντα πρώτως. Ἡ ἄρα φανταστικὴ δύναμις, κτ.

Σχόλιον.

§. ψπε'. Εἰκότως ἂν καὶ αἴσθησιν ἐσωτερικὴν τὴν φαντασίαν προσεῖπον· ὅτε δὴ δύναμιν ἀντιληπτικὴν τῶν ὑλῶν διὰ ἐνδοτέρων κινήσεων, τοῦτο τῆς ἐκτὸς διαφέρουσαν ὅτι αὕτη διὰ ἐξωτέρων. Ταύτῃ τοι καὶ ἀνάπαλιν, φαντασία τις οἷον „ ἐξωτερικὴ ἡ αἴσθησις ἤκουσεν. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶ φαν„ τασία, ἢ μικρὰ αἴσθησις, ὥσπερ καὶ αἴσθησις σφοδρὰ ἐστὶ „ φαντασία. (1) Ὁ γάρ τοι Χρύσιππος καὶ αὐτὴν τὴν αἴσθη-

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Γ'. Περὶ Ψυχῆς.

θησιν φαντασίαν ἐκάλει, ὐ μόνον ὡς Ἀριστοτέλης (1) τὴν ἀμυδροτέραν, ᾗ ὐκ ἐναργῶς τῷ αἰσθητῷ ἀντιλαμβανόμεθα, ἀλλὰ καὶ τὴν μάλιστα ἐναργεστάτην. „ Πάθος γὰρ (2) εἶναι „ τῦτο ἀπεδίδυ ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενον, ἐνδεικνύμενον ἑαυ- „ τὸ, καὶ τὸ πεποιηκός. Ταύτην δὲ καὶ ἀπὸ τῦ φωτὸς ἔλε- γεν ὕτως εἰρῆσθαι· καθάπερ γὰρ τὸ φῶς αὐτὸ δείκνυσι, καὶ τ᾽ ἄλλα τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα, ὕτω τοι καὶ ἡ φαντασία δείκνυσιν ἑαυτὴν, καὶ τὸ πεποιηκὸς αὐτήν. Εἰ δὲ τὴν αἴ- σθησιν φαντασίαν, καὶ τὸ αἰσθητὸν ἐκ τῦ ἀκολύθυ, φαντα- στὸν εἰπεῖν ὐκ ὤκνει. „ φανταστὸν γὰρ κατ᾽ αὐτὸν τὸ ποιῦν „ τὴν φαντασίαν, οἷον τὸ λευκὸν, τὸ ψυχρὸν κτ. Δια- φορὰν δέ τινα ταῖς ὑπὸ τῆς φαντασίας ἀλλοκότοις καὶ πα- ραχώδεσι τῶν κινήσεων ἐπισημειύμενος „ φανταστικὸν ἐ- „ στὶν, ὡρίζετο διάκενος ἑλκυσμὸς, πάθος ἐν τῇ ψυχῇ ὑ- „ π᾽ ὐδενὸς φαντασῦ γινόμενον, καθάπερ ἐπὶ τῦ σκιαμα- „ χῦντος, καὶ κενὰς ἐπιφέροντος τὰς χεῖρας. Ὥστε κατά γε τὴν Χρυσίππειον δόξαν, τῇ μὲν φαντασίᾳ, (ἤτοι τῇ αἰ- σθήσει) ὑπόκειται τὸ φανταστὸν (τυτέστι τὸ αἰσθητόν·) τῷ δὲ φανταστικῷ ὐδέν. Νοητέον δὲ πράγματι, ἄλλως γὰρ ὑ- πόκειται καὶ τῷ φανταστικῷ τῇ δοκήσει τὸ φάντασμα, ἐφ᾽ ὃ ἑλκόμεθα κατὰ τὸν φανταστικὸν διάκενον ἑλκυσμόν. Ταῦτα „ δὲ γίνεται ἐπὶ τῶν μελαγχολώντων, καὶ μεμηνότων. (3) Καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα, αὐτοὶ δὲ τὸ ἐγγινόμενον πάθος τῇ ψυχῇ ὑπὸ ἑδοτέρας κινήσεως, ὐ μόνον ἐκ μελαγχολίας, ἢ μανίας ταραττομένῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀταράχῳ τε, καὶ ἀκύ- μονι τῇ καταστάσει, ὐδὲν ἧττον διακειμένῃ, φαντασίαν ἀ- ποκαλεῖν κυρίως εἰώθαμεν τοῖς τε κοινῇ δεδογμένοις στοιχῦν- τες, καὶ τῆς τῦ παρόντος αἰσθήσεως αὐτὴν ἀντιδιαστέλλοντες, καὶ πλὴν τῆς ἀρχῆς, ἐξ ἧς ἡ τῦ πάθυς ποιητικὴ κίνησις τῇ ψυχῇ, τ᾽ ἄλλα πολὺ τὸ ὅμοιον ἔχειν τῇ αἰσθήσει, τὴν φαντασίαν ἡγύμενοι. Τῷ γὰρ ὄντι ἐκ αὖτις ἀπεικότως

τὴν

(1) Περὶ Ψυχ. Γ'. Κεφ. Γ'.
(2) Παρὰ Πλυτάρχ. Περὶ Ἀρεσκ. Βιβλ. Δ'.
(3) Χρύσιπ. Παρὰ Πλυτάρχ. Αὐτ.

τὴν φαντασίαν, ἐφ' ἡμισείας πως αἴσθησιν εἶναι ἀποφήναιτο. Πᾶσα γὰρ αἴσθησις καὶ φαντασίαν ἔχει, οὐχὶ δ' ἀνάπαλιν. Ἐκείνῃ μὲν γὰρ ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας χωρεῖ τὸ πάθος, τοῦ μὲν ἀρχόμενον, τοῦ δ' ἀπολῆγον, (§. ψό. ψοά.) ταύτῃ δὲ κατὰ θάτερον μόνον συμβαίνει· ἐνταῦθα γὰρ ἡ ἀλλοίωσις ἔνθα δὴ καὶ ἡ ταύτης ἀντίληψις. Καὶ ἔστιν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν ἡ φαντασία τῆς αἰσθήσεως οἷον τὰ τελευταῖα. Ἄλλως τε δὲ καὶ ὑποκείμενον ἐστὶ τὸ αὐτὸ δυνάμεως ἑκατέρας, ἡ τῶν νεύρων, ὡς εἴρηται, ῥίζα. Αἴσθησις γὰρ καὶ „ φαντασία τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ταυτὰ, τῷ δὲ λόγῳ ἕτε„ ρα. (1) Καὶ ἀντικείμενα τὰ αὐτὰ, τὰ σωματικὰ τῶν ὄντων, καὶ ἔνυλα, καὶ κατὰ μέρος. Οὐδὲν τε φανταστικῶς τῇ ψυχῇ τυγχάνει ἀντιληπτὸν, ὃ μὴ φθάσας δι' αἰσθήσεως ὁ ἐγκέφαλος τὰ ἴχνη προαπεδέξατο. „ Ἡ γὰρ φαντασία κίνη„ σίς τις δοκεῖ, καὶ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως γίνεσθαι. (2) Ἀλλ' εἰ καὶ τούτοις οὕτω συμφωνεῖ τῶν δυνάμεων ἑκατέρα, ἔχουσί γε μὴν καί τινας διαφορὰς πρὸς ἀλλήλας, ἃς ὁ Σταγειρίτης κατέλεξεν. (3) Εἰσὶ δὲ αὗται. Α'. „ ὅτι ἐν ὕπνοις „ φανταζόμεθα μὲν, οὐκ αἰσθανόμεθα δέ. Β'. ὅτι αἴσθη„ σις, φησὶν, ἀεὶ πάρεστι, φαντασία δ' οὔ. Τὰ γὰρ νεο„ γνὰ (ὡς διερμηνεύει τὸ χωρίον ὁ Φιλόπονος) (4) „ οὐ φαντάζεται. βδάλλει γὰρ πάντα μαστὸν, κἂν λίθινος „ ᾖ, κἂν βόειος, κἂν οἷος οὖν, ὕστερον δὲ τὸν τῆς μητρὸς „ μόνον.... Καὶ πάλαι δὲ προσομιλήσαντα, καὶ καύσαντα, „ πάλιν προσβάλλουσι τῷ πυρί. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς ταῦτα οὐχ ὑγιὲς εἶναί μοι δοκεῖ, πεπονηκεῖα δὲ σφόδρως ἡ κατὰ Φιλόπονον κρίσις θεραπείας μόλις ἂν τύχοι τινός. Τί γὰρ, ὅτι βδάλλει πάντα μαστὸν, μὴ καὶ ἀναισθητεῖ; ἄμεινον δὲ λέγειν, ὡς οὐ μνημονεύει, οὐδὲ ἐκ προλήψεων κρίνει· φαντάζεσθαι δὲ καὶ αὐτὰ πᾶσα ἀνάγκη, ἐπεὶ καὶ αἰσθάνεται, οὐ-

δὲ

(1) Μιχαὴλ Ἐφέσ. ἐν Προοιμ. τοῦ περὶ μνήμ. καὶ ἀναμν.
(2) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Γ'. τοῦ περὶ Ψυχ.

δὲ γὰρ ἂν χωρὶς εἴη ποτὲ αἴσθησις φαντασίας, εἰ καὶ φαν-
τασία εἶναι ἐνδέχεται ἄνευ αἰσθήσεως. Διό μοι δοκεῖ, καὶ
τὸν Φιλόσοφον νοεῖν ἐθέλειν, μὴ ἀεὶ παρεῖναι τὴν φαντα-
σίαν τὴν μετὰ κρίσεως. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς ἀρτιγεννήτοις,
οὐχ οἵα ἐστὶν ἡ τοῦ ἐγκεφάλου οὐσία ἁπαλωτέρα οὖσα, ἀσύγ-
χυτα κατέχειν τὰ ἐν αὐτῇ ἐναποτυπούμενα, ταύτῃ τοι καὶ
περὶ τὰς ἐξ αὐτῶν προλημμένας σφάλλεται κρίσεις, καὶ τῆς
τοιᾶς δὲ φαντασίας μόνης λέγεται ἀμοιρεῖν, αἴσθησιν δὲ
ζῶα ὄντα, ἀεὶ ἔχει. Γʹ. „ ὅτι οὐ δοκεῖ φησὶ (1) πᾶσι
„ τοῖς θηρίοις φαντασίαν ὑπάρχειν, οἷον μύρμηκι, ἢ με-
„ λίττῃ, ἢ σκώληκι. Ἔχει δὲ καὶ τοῦτο ἀπορίαν, πῶς γὰρ
ἂν ἐπίσταιντο τὰς καταδύσεις τὰς ἑαυτῶν οἵ τε σκώληκες, καὶ
οἱ μύρμηκες μάλιστα, καὶ αἱ μέλιτται τὰ σμήνη, εἰ μὴ καὶ
ἀπόντων ἔφερον τὰ ἀποτυπώματα; Δʹ. „ ὅτι αἱ μὲν (αἱ
„ αἰσθήσεις) ἀληθεῖς αἰεί, (2) (ὡς τῶν ὄντων παραστατι-
„ καί) αἱ δὲ φαντασίαι γίνονται αἱ πλείους ψευδεῖς, ὡς
„ ἄρα καὶ τὰ μὴ ὄντα ἰνδαλλόμεναι. Εʹ. (3) ὅτι αἱ αἰσθή-
„ σεις ἐναργεῖς, αἱ δὲ φαντασίαι ἀμυδραί. Οὐ γὰρ λέ-
„ γομεν, ὅταν ἐνεργῶμεν, ἀκριβῶς περὶ τὸ αἰσθητόν, ὅτι
„ φαίνεται ἡμῖν τοῦτο ἄνθρωπος, ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν μὴ
„ ἐναργῶς αἰσθανώμεθα, φαντασίας καλοῦντες τὰς ἀμυδρὰς
τῶν αἰσθήσεων. (§. χοϛʹ.) ϛʹ. „ ὅτι (4) φαίνεται καὶ μύου-
„ σιν ὁράματα· ἥτις διαφορὰ παραπλησία ἐστὶ σχεδὸν τῇ
πρώτῃ. Ὡς μὲν οὖν αἱ τεθεῖσαι διαφοραὶ ἅπασαι, πλὴν
τῆς Βʹ., καὶ Γʹ., περὶ ἃς καὶ λόγος τις ὕπεστιν ἀμφιβολίας,
ἐκ τῆς τεθείσης ἡμῖν ἐν τῷ θεωρήματι ἐξηρτημέναι εἰσί,
ῥᾴδιον συνιδεῖν παραθεμένους. Ἡ γὰρ Αʹ. καὶ ϛʹ. δι᾿ ἐκεί-
νην πάντως· ὅτι καὶ καθεύδουσι καὶ μύουσι, κινεῖται μὲν τὰ
πρὸς τῷ ἐγκεφάλῳ τῶν νεύρων, τὰ δ᾿ ἐπὶ τὸ ἐκτὸς αἰσθη-
τήριον ἥκιστα, οὕτω δηλ. ὥστε τὴν κίνησιν ἀνενεγκεῖν ἐπ᾿ αὐ-
τὴν

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχῆς. Βιβλ. Γʹ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Αὐτ. Αὐτ.

τὴν τὴν ἀρχὴν, ὅθεν ἡ αἴσθησις. Καὶ ἡ Δ'. δὲ, καὶ ἡ Ε'. τὸν αὐτὸν ἔχουσι λόγον· τὸ γὰρ τοῦ αἰσθητηρίου ἐπενεργοῦν, ἤπερ ἐνεργεῖ, καὶ ὑφέστηκε. Τὸ δὲ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον κίνημα, παραπλήσιον τοῦ ἄλλοτέ ποτε γινομένου, καὶ ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἔχοι ἂν γενέσθαι, καὶ τοῦ ἐκεῖσε πνεύματος. (§. ψοδ'. Ε'.) Τό,τε αἴσθημα, διὰ τῆς θύραθεν ἐπιτέτης προσβολῆς ἐγειρόμενον, εἰκὸς εἶναι καὶ ἐναργέστερον, ἢ τὸ φάντασμα, ὅπερ ἐξωτερική τις αἰτία οὐδόλως πάρεστιν ἡ κινήσασα. (§. Αὐτ.)

Σχόλιον Β'.

§. ψπϛ'. Τῶν περὶ αἰσθήσεως ἀνωτέρω (§. ψοδ'.) εἰρημένων τὰ πλεῖω, εὕροις ἂν καὶ ταῖς φαντασίαις, ἐπιστήσας, ἐπαληθεύοντα, εἴπερ ἐξ ἡγουμένων τινῶν αἰσθήσεων, καὶ τὸ πᾶν αἰσθήσεις τινὲς εἰσὶ καὶ αὐταὶ ἐξ ἐνδοτέρων κινημάτων τὴν ἀρχὴν ἔχουσαι, καθάπερ εἴρηται. (§. ψπέ.)

Α'. Οὖν ὥσπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων (§. ψοδ'. Γ'.) ἐλέγομεν, οὕτω κἀνταῦθα, μὴ ἴσων ἐμποιουμένων τοῖς πᾶσιν, οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ ἀεὶ, τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀλλοιώσεων, διαφέρειν εἰκὸς καὶ ἄλλους ἄλλων, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἄλλοτε ἑαυτῶν τῇ δυνάμει, καὶ τοὺς μὲν παχυτέρους εἶναι, καὶ ἀφυεστέρους, τοὺς δ' ὀξυτέρους τε, καὶ ἑτοιμοτέρους· καὶ νῦν μὲν ἐμμελῶς ἔχοντας, καὶ εὐρύθμως, νῦν δὲ πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως ταῖς φανταστικαῖς ἀντιλήψεσιν. Αἴτια δὲ, αἱ τῶν κράσεων διαφοραί· οἷον αὐτὴ δὴ τοῦ μορίου ἡ σύστασις, καθ' ὃ ἀμέσως ἡ πρὸς φαντασίαν τελεῖται κίνησις. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀρτιγεννήτων, καὶ δὴ, καὶ τῶν κομιδῆ παίδων, διὰ τὸ ἁπαλὸν εἶναι καὶ ἥκιστα ἀντερεῖδον, ἀτονώτεραι καὶ αἱ φαντασίαι. Ἐπὶ δὲ τῶν προσηβηκότων ἤδη, καὶ ἀνδρωθέντων, διὰ τὸ στερρὸν, καὶ ἐλαστικώτερον, ἀκμαιότεραι. Γεγηρακότων δὲ ἤδη, διὰ τὸ ὑπαύχμηρον, καὶ ὑπόχαυνον, νωθρότεραι. Καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ καθεστῶσιν ἡλικίαν, τοῖς μὲν ὁ ἐγκέφαλος εὐρυπαρός τε ὢν, καὶ καθαρώτερος, καὶ βαθύτερος, καὶ λειότερος, τοῖς δὲ ὑπεναντίως πως διακείμενος πλείστην ὅσην παρέχεται τὴν διαφορὰν τῶν φαντασιῶν. Δαιμονίως ταῦτα ὁ

Πλατωνικὸς Σωκράτης ἐκτίθεται (1) ϗ διερμηνεύει. „Θὲς „ δή μοι λόγου ἕνεκα ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνὸν κήρινον „ ἐκμαγεῖον, τῷ μὲν μεῖζον, τῷ δ' ἔλαττον, καὶ τῷ μὲν „ καθαρωτέρου κηροῦ, τῷ δὲ κοπρωδεστέρου, καὶ σκληροτέρου, „ ἐνίοις δὲ ὑγροτέρου, ἔστι δ' οἷς μετρίως ἔχοντος. Θεαίτ. „ τίθημι..... Σωκρ. ὅταν μὲν ὁ κηρός ἐν τῇ ψυχῇ βα- „ θύς τε ϗ πολὺς, ϗ λεῖος, καὶ μετρίως εἰργασμένος ᾖ, „ τὰ ἰόντα διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἐνσημαινόμενα εἰς τοῦτο τὸ „ τῆς ψυχῆς κέαρ, ὃ ἔφη Ὅμηρος, αἰνιττόμενος τὴν τοῦ „ κηροῦ ὁμοιότητα, τότε μὲν καὶ τούτοις καθαρὰ τὰ σημεῖα „ ἐγγινόμενα, ϗ ἱκανῶς τοῦ βάθους ἔχοντα, πολυχρόνιά τε „ γίνεται, καὶ εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι, πρῶτον μὲν εὐμαθεῖς, ἔ- „ πειτα μνήμονες. Εἶτα οὐ παραλλάττουσι τῶν αἰσθήσεων τὰ „ σημεῖα, ἀλλὰ δοξάζουσιν ἀληθῆ· σαφῆ γὰρ, ϗ ἐν εὐρυ- „ χωρίᾳ ὄντα, ταχὺ διανέμουσιν ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἕκαστα ἐκ- „ μαγεῖα. Ἃ δὴ ὄντα καλεῖται. Καὶ σοφοὶ δὴ οὗτοι κα- „ λοῦνται. ἢ οὐ δοκεῖ σοι; Θεαίτητ. ὑπερφυῶς μὲν οὖν. „ Σωκρ. ὅταν τοίνυν λάσιόν τι τὸ κέαρ ᾖ, ὃ δὴ ἐπῄνε- „ σεν ὁ πάντα σοφὸς Ποιητὴς, ἢ ὅταν κοπρῶδες, καὶ μὴ „ καθαροῦ τοῦ κηροῦ, ἢ ὑγρὸν σφόδρα, ἢ σκληρὸν, ὧν μὲν „ ὑγρὸν, εὐμαθεῖς μὲν, ἐπιλήσμονες δὲ γίγνονται· ὧν δὲ „ σκληρὸν, τἀναντία. Οἱ δὲ δὴ λάσιον, ϗ τραχὺ, λιθῶ- „ δές τι, ἢ γῆς, ἢ κόπρου συμμιγείσης, ἔμπλεων ἔχοντες, „ ἀσαφῆ τὰ ἐκμαγεῖα ἴσχουσιν· ἀσαφῆ δὲ ϗ οἱ τὰ σκλη- „ ρά· βάθος γὰρ οὐκ ἔνι. Ἀσαφῆ δὲ ϗ οἱ τὰ ὑγρά· ὑπὸ „ γὰρ τοῦ συγχεῖσθαι ταχὺ γίγνεται ἀμυδρά. Ἐὰν δὲ πρὸς „ πᾶσι τούτοις ἐπ' ἀλλήλων συμπεπτωκότα ᾖ ὑπὸ στενοχω- „ ρίας, ἐάν του σμικρὸν ᾖ τὸ ψυχάριον, ἔτι ἀσαφέστερα ἐ- „ κείνων. Πάντες οὖν οὗτοι γίγνονται οἷοι δοξάζειν ψευδῆ· „ ὅταν γάρ τι ὁρῶσιν, ἢ ἀκούωσιν, ἢ ἐπινοῶσιν ἕκαστοι, „ ἀπονέμειν ταχὺ ἑκάστοις οὐ δυνάμενοι, βραδεῖς τε εἰσὶ, „ ϗ ἀλλοτριονομοῦντες. Παρορῶσί τε, ϗ παρακούουσι, ϗ πα- „ ρανοοῦσι πλεῖστα. Καὶ καλοῦνται αὖ οὗτοι, ἐψευσμένοι τε „ δὴ τῶν ὄντων, ϗ ἀμαθεῖς.

Β'. Οὐχ

(1) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.

Β'. Οὐχ ὅπως δὲ ἐπ' αὐτὸ τὸ κέαρ ἀναθετέον τὰς διαφορὰς ταύτας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ ζωτικὸν πνεῦμα, ἀφ' οὗ ἀμέσως ἐκείνῳ ἐμποιεῖται ἡ κίνησις, ἧς αὐτὸ ἐκεῖν ἐκμάσσεται. Τοῦ γὰρ πνεύματος ἐνδεία τε, καὶ νωθείᾳ, ἀμυδρότερα πάντως τὰ ἐκμαγεῖα, ἣν δὲ δαψιλέστερον ᾖ, καὶ μᾶλλον ὀξυκίνητον, ζωηρότερα. Καὶ πάλιν οὕτως ἔχοντι τῷ εἰρημένῳ πνεύματι, ἐὰν ἡ ἀπαιτουμένη λεπτότης προσῇ, ὁμαλαὶ γενήσονται αἱ ἀνατυπώσεις, καὶ ἀτάραχοι. Ἐὰν δὲ παχύτης τις, ἐκ δυσκρασίας ἢ διαίτης πλημμελοῦς, ἐγγένηται, πολὺ κἀντεῦθεν ταῖς φαντασίαις, τὸ ἀνώμαλόν τε καὶ ταραχῶδες. Διὸ καὶ ἀὴρ ὁ εὐκραής τε καὶ εὔπνους, ἢ τὐναντίον, ὡς ἄρα διὰ τῶν κλοναρίων τῆς παχείας καλουμένης ἀρτηρίας, τὰ τῆς φλεβώδους εἰσιών, καὶ τὸ κατὰ τὴν καρδίαν αἷμα διαψύχων τε, καὶ διαρριπίζων, οὐκ ἀσυντελὴς πάμπαν πρὸς τὸ εὖ, ἢ μή, φαντάζεσθαι κρίνεται τοῖς ἀναπνέουσιν. Εἰ γὰρ πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν ὁ θαυμάσιος Πλάτων δεξιῶς ἔχειν ὑπείληφε τὸ νοσῶδες χωρίον, ἐν ᾧ ἵδρυτο ἡ Ἀκαδημία, ἔμοιγε θαυμαστόν, εἰ μὴ τὸ φιλοσοφεῖν ἠθικώτερον ἐκλάβοι τις, τὴν τῶν ἀτιθάσσων τε καὶ δυσαγώγων ὀρέξεων ἀπονέκρωσιν, πρὸς ἣν τὸ νοσῶδες τοῦ χωρίου, οὐ μικρὰν παρείχετο τὴν συντέλειαν. Διαφέρει δὲ πολύ, καὶ τὸ σιτίοις χρῆσθαι εὐχύμοις, ἢ δυσχύμοις, καὶ τούτοις συμμέτρως, ἢ ἐν ἀμετρίᾳ, εἰς ἀρετὴν τοῦ φανταστικοῦ, ἢ κάκωσιν, ὡς ἐξ ὧν ὁ χυλός, ἐξ οὗ τὸ αἷμα, ἐξ οὗ τὰ πνεύματα, δι' ὧν τὰ φαντάσματα. Δηλοῦσι δὲ τοῦτο οἱ κραιπαλῶντες, καὶ οἰνωμένοι. Διὸ καὶ τὸ (1) „ πουλύποδος κε„ φαλή, ἐν μὲν κακόν, ἐν δὲ καὶ ἐσθλόν. Ὅτι τῷ βρω„ θῆναι μὲν ἐστὶν ἥδιστος, δυσόνειρον δὲ ὕπνον ποιεῖ, φαν„ τασίας ταραχώδεις, καὶ ἀλλοκότους δεχόμενον, ὥς λέγου„ σιν. Καὶ ὅλως καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων μεταβολῶν τῶν κατὰ τὸ σῶμα γινομένων, αἱ φαντασίαι ποικίλλονται· οἷον οἱ πυρέττοντες σφοδρῶς, παραπαίουσι, καὶ οἱ πληθωρικοὶ κινδυνεύουσι. „ Καὶ οἱ μελαγχολικοὶ φανταστικοὶ εἰσί· τὸ γὰρ

„ τῇ

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. ἐν τῷ πῶς δεῖ τὸν νέον Ποιημάτων ἀκούειν.

„ τῇ φαντασίᾳ ἀκολυθεῖν ταχέως, μελαγχολικὸν εἶναι ἐ-
„ στί. Διὸ καὶ οἱ ἰσχνόφωνοι μελαγχολικοὶ, προτερεῖ γὰρ ἡ
„ ὁρμὴ τῦ λέγειν τῆς δυνάμεως αὐτοῖς, ὡς θᾶττον ἀκο-
„ λυθύσης τῆς ψυχῆς τῷ φανέντι. (1)

Γ΄. Ὡς ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων (§. ψοδ΄. Η΄.) ὕτω τοι καὶ τῶν φαντασιῶν, τῶν μὲν, τῷ νεύματι τῆς ψυχῆς πειθαρχυσῶν, ἔνιαι (ὅσαι δήποτε ἐκ μὴ ἑκυσίων πλημμελῶν εἰσὶ τῦ πνεύματος κινημάτων) εἰσὶν ἀναγκαῖαι· ἐνίων δὲ ὐδ' ἐπισοβῦσα ἡ ψυχὴ τὰς ἀνατυπώσεις, ἀπαλλάττεσθαι δύναται. Καὶ ἀληθὲς ἄρα τὸ τοῦ Πλουτάρχυ πρὸς Κολώτην „ ὅτι τὸ φανταςικὸν, ὐδὲ βυλομένοις ἀνελεῖν ἐ-
„ στὶν, ἀλλ' ἀνάγκη προσεντυγχάνοντας τοῖς πράγμασι τυ-
„ πῦσθαι, καὶ πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ἄνευ δὲ τῶν πραγ-
„ μάτων πολλάκις ἐκ μοχθηρᾶς ἕξεως ἀπαραίτητοι αἱ φαντασίαι, τοιαῦται δὲ μάλιςα αἱ ὑπὸ πάθυς τοῖς κάμνουσιν ἐγγινόμεναι. Καὶ πολλοὶ δὲ διὰ τῦτο οἷς ἂν σφοδρῶς ἰνδάλλοιντο, ἐμμένυσιν ἀκλινῶς, καὶ εἰσὶ τῷ λόγῳ οἱ τοιῦτοι ἀμετάπειςοι. „ Τῦ γὰρ ἐν ἐμοὶ (φησὶν ὁ Ὀλλανδὸς
„ Βοερράβης (2)) κοινῦ αἰσθητηρίυ ὕτω διακειμένυ, ὡς ὅ-
„ τε, κύκλον ἐρυθρὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντι, τῦτὶ ἂν ὁ-
„ ρᾶν ἀναμφηρίςως διατειναίμην, κἂν ἐμοὶ διακόσιοι πε-
„ ριεςῶτες, μηδὲν τοιῦτο παρεῖναι, οἷον ὁρᾶν δοκῶ, δι-
„ σχυρίζοιντο. Ἐνθεντοι τὺς τοιύτυς ὐ λόγοις μεταπείθειν ἐπιχειρεῖν παραινεῖ, μᾶλλον δὲ συγκατατίθεσθαι μὲν τὴν ἀρχὴν, ἀφορμῆς δὲ παρεμπεσύσης, δι' ἀντιθέσεως τινος φυσικῆς τε, καὶ ἀνεπιτεχνήτυ, τῆς καταχύσης παραφροσύνης θεραπεύειν πειρᾶσθαι. (3)

Δ΄. Ἄλλο δέ τι φαντασιῶν εἶδος ἐκεῖνο, ἅςπερ αἰσθήσεις αὐτόσχημα εἶναι τὴν ἀφὴν αὐτοῖς διατιθείσας οἱ πάσχοντες ὑπερδιατείνονται, ὧν ὁ καρπὸς νόσος, καὶ τὰ πολλὰ θανα-

(1) Προβλημ. Ἀριςʹ. Τμήμ. ΙΑ΄. Προβλ. ΛΗ΄.
(2) Ἐν ταῖς Ἰατρικ. Στοιχειώσ. Τόμ. Δ΄. Ἀρ. 586.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

θάνατος· οἷον ὄναρ ἐδόκει ἐκεῖνος, ἐκ μαρμάρου λίθινον εἶναι αὐτοῦ τὸ ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν ἡμίτομον, τὸ δὲ λοιπὸν, ὥσπερ εἶχε, σάρκινον. Ἀφυπνισθέντι δὲ, ἀποπληξία ἰσχυρὰ ἐμπεσοῦσα, τὸ ὄναρ ὕπαρ ἐποίησεν, ἡμιανδριάντα, οἷον ἀποφήνασα τὸν ἄνδρα. Καὶ τῷ ποδὶ δέ τινος φλεβοτομουμένου, ἡ θεράπαινα παροῦσα, καὶ τὸν λύχνον ἐπὶ τῇ χειρουργίᾳ προσάγουσα, σφοδρῶς οὕτω τῇ φαντασίᾳ πρὸς τὴν νύξιν ἐπλήγη καταδείσασα, ὡς διὰ πολλῶν ἡμερῶν κειμένην, ὀδυνῶν δριμυτάτων ἐν τῷ μέρει αἰσθάνεσθαι. (1) Ὁ δέ τις εἰς ὄγκον οὕτω γιγάντειον, καὶ ὑπερφυῆ αὐξῆσαι πεφάνταστό τε, καὶ ἀνεπέπειστο, ὡς μηδὲ τοῦ δώματος, οὗ ἦν, ἐκκύπτειν τολμᾶν, μὴ κατὰ τὴν, δι' ἧς διέλθοι πύλην, συνθλασθείη διὰ στενοχωρίαν ὑφορώμενος. Ἐπεὶ δὲ βίᾳ αὐτὸν ἐξελκυσθῆναι, ὁ τὴν θεραπείαν τὴν αὐτοῦ ἀνειλημμένος, ἐκέλευσεν, ἀντέχων μὲν τὰ πρῶτα, καὶ ἀντερείδων τὼ πόδε, καὶ τρόπον πάντα ἐνιστάμενος, εἶτα ἐν τῷ ἐξέλκεσθαι ὡς ἄρα τῷ ὄντι τὰ ὀστᾶ πάντα συντριβείη κατωδυνώμενος, μετ' οὐ πολὺ, καὶ τοῦ ἀλγεῖν, καὶ τοῦ ζῆν ἀθλίως παύσασθαι λέγεται. (2)

Ε'. Καὶ τὸ θαυμαστὸν δὲ ἐκεῖνο, τὸ πολλοῖς ἐπισυμβαίνειν ὁρώμενον, ἐντεῦθεν συνιδεῖν ἂν εἴη, ὅπως καὶ ἐν βαθυτάτοις τοῖς ὕπνοις, λέγουσί τε, καὶ ᾄδουσι, καὶ τῆς κλίνης ἀνεγειρόμενοι, βαδίζουσι καὶ πλεῖστα ποιοῦσιν, ὡς εἰ καὶ ἐγρηγορότες ἐτύγχανον ἐπιχειροῦντες τοῖς πράγμασι. Πλημμύρα γὰρ οἱονείτις τούτοις τοῦ πνεύματος γίνεται, δαψιλεστέρου τε ἐπιρρέοντος, τοῖς μέλεσι, καὶ ὀξυτέρου ὄντος εἰς κίνησιν, καὶ τὰ ὄργανα εὐτόνως ἄγοντος καὶ φέροντος ᾗ πεφύκασιν ὅτε κατὰ κέλευσμα τῆς ψυχῆς, αἱ τοιαίδε, ἢ τοιαίδε κινήσεις περαίνονται. (§. ψοδ'. Ε'.)

ς'. Ὥσπερ οὖν αἴσθησις αἴσθησιν ἀμαυροῖ καὶ ἐξαφανίζει, ἡ σφοδροτέρα τε καὶ ἐπικρατεστέρα τὴν ἥττονα· (§. ψοδ'. Θ'.) οὕτω τοι κἀπὶ τῶν φαντασιῶν συμβαίνειν εὔλογον. Ἐπεὶ δὲ

(1) Μαλιβράγχ. Περὶ Ζητήσ. Ἀληθ. Μέρ. Α'. Κεφ. Ζ'.
(2) Παρὰ Αἰδαιέλλᾳ Φυσικ. Μέρει Δ'. Κεφ. ΙΕ'.

δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν, εὐτονωτέρα ἡ τοῦ ἐγκεφάλου κίνησις· ἡ δὲ κατὰ τὴν φαντασίαν ἀμυδροτέρα, (§. ψπέ.) διὰ τοῦτο δή, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μύειν εἰώθασιν, οἱ ἀκριβῶς τι φαντασθῆναι βουλόμενοι. καὶ ἐν σκότῳ ἀναπολεῖν τὸ σπουδαζόμενον, καὶ τὸ ἔξω θορύβων γίνεσθαι πειρῶνται, καὶ ἐφ' ἡσυχίας τοῦ προκειμένου ἐμμελετᾶν, ἐπιτονιόν τι οἷον τοῦ γνωστικοῦ τοῦτο ἡγούμενοι αὐτοῖς ἔσεσθαι, εἰ τῶν ἄλλων φαντασμάτων ἑαυτοὺς ἀπαλλάξειαν, ὑφ' ὧν τὰ ἐπιβάλλοντα ἐπισκοτεῖταί πως, ἢ καὶ τέλεον ἀφανίζεται.

Ζ'. Ἔχει δὲ δὴ καὶ ταύτην, ἐπὶ ταῖς ἄλλαις ἡ φαντασία, πρός γε τὴν αἴσθησιν, τὴν διαφοράν· ὅτι αἴσθησις μὲν αἰσθήσει οὐδαμῶς ἀκολουθεῖ ὡρισμένως, ἀλλ' ὡς ἂν τύχοι τὰ κινοῦντα τὸ αἰσθητήριον. Φαντασία δὲ φαντασίᾳ ποιᾷ τις ποιᾷ τινι παροπηδεῖ πολλάκις ἀκολουθοῦσα· φανταζόμεθα γὰρ τόδε σὺν τῷδε, καὶ τόδε μετὰ τόδε, ὡς ἄλλοτε πεφαντάσμεθα, ἢ προῃσθήμεθα· (§. χογ'.) τῶν ἐγκαταλειφθέντων, ἢ δοκεῖ ἀνατυπωμάτων, παραπλησίᾳ τῇ τάξει, κατὰ τὰς προγενομένας διαθέσεις, ἡμῖν ἐνεγειρομένων.

Θεώρημα ΜΒ'.

§. ψπζ'. „ Τὸ τῆς φανταστικῆς ἀμοιροῦν δυνάμεως, καὶ „ τῆς αἰσθητικῆς ἀμοιρεῖν ἐπάναγκες.

Ἡ γὰρ φανταστικὴ ἀντιληπτική ἐστι δι' ἐνδοτέρων κινημάτων, ὧν φθάσασα ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἐξωτέρων προσῄσθετο. (§. χοβ'. ψπέ.) ὧν δὲ προϋποτίθεται ἡ ἐνέργεια, παρεῖναι δεῖ προηγουμένως τὴν δύναμιν. Ἄρα τὸ τῆς φανταστικῆς, κτ.

Σχόλιον.

§. ψπή. Ὀρθῶς οὖν ὁ Πλάτων (1), ὅταν δι' αἰσθήσεως „ πα-

(1) Ἐν Σοφιστῇ.

„ παρῇ τινὶ τὸ τοιῦτο πάθος, ἄρ' οἷον τε ὀρθῶς εἰπεῖν ἔ-
„ πρόν τι, πλλὼ φαντασίαν; Οὐδέν. Ὀρθῶς δὲ καὶ Ἀριςο-
„ τέλης (1) φησὶν, ὡς ἐκ αὐτῆς αἰσθήσεως γίνεται. Προσ-φυῶς δὲ καὶ οἱ ὁριζόμενοι τὴν φανταςικὴν, δύναμιν τὰς προγενομένας αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις, ἀπόντων τῶν αἰσθητῶν, ἀποκαθιςᾶν. Κατὰ δὲ λόγον καὶ οἱ ἀποδεδωκότες αὐτὴν αἴσθησιν εἶναι τινὰ παρατείνυσαν. Ἀλλ' ὅσα (εἴποι τις ἂν) καὶ ἐγρηγορότες, καὶ ὑπνώττοντες φανταςικῶς ἰνδαλλόμεθα, ὧν ὐδὲν, ὐδὲ τὸ τυχὸν ποτὲ κατ' αἴσθησιν προειληφότες ἐσμέν. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν τοιύτων, εἰ μὴ τὴν συνθήκην τῦ πλάσματος, τὰ γεμὴν ςοιχείων δίκην ὄντα ἁπλύςερα αἰσθήματα, προλαβόντες ἔχομεν, ἐξ ὧν αἰσθητῶς ἤδη προεγνωσμένων, ἑκυσίως ἡμῖν, ἢ ἀκυσίως διὰ τῆς τῶν πνευμάτων συῤῥοίας, κατὰ τὰ προγεγονότα ἄλλοτε ἴχνη, ἤτοι συνθέσει, ἢ ἀφαιρέσει, ἢ μεταπλασμῷ τινὶ, τὰ παράδοξα τῶν φαντασμάτων, καὶ ἀλλόκοτα συνίςαται. „ Καὶ ἀναπλαττό-
„ μενα γὰρ ἀρχὰς λαμβάνει ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων· ἐπειδὴ γὰρ
„ εἶδεν ἰδίᾳ ζάγον, καὶ ἰδίᾳ ἔλαφον, ἔλαβε ταύτας ἀρ-
„ χὰς ἁπλᾶς ὔσας ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως, καὶ τὸ σύνθημα
„ ἀνεπλάσατο. Εἰ δὲ καὶ ἄνθρωπον ὐρανομήκη ἀναπλάττε-
„ ται· ἀλλὰ πρότερον οἶδεν ἄνθρωπον τὸν καθ' ἕκαςα. (2)

Πορίσματα.

§. ΨΠΘ'. Α'. Διόπερ οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ, ὐδεμιᾷ ἂν μηχανῇ φανταθεῖεν τὰ χρώματα. Οὐ χάριν, καὶ Ἀριςοτέ-
„ λης, τοῖς μύυσιν ἔφη (3) ὁράματα φαίνεται, ὐ γὰρ τοῖς τυφλώττυσιν, ὃ τῷ Φιλοπόνῳ (4) καλῶς σεσημείωται.

Β'. Καὶ τὰ σφοδρότερον κινήσαντα τὰ αἰσθητήρια, μᾶλλον ἀφωνταςα, καὶ τὐναντίον.

Γ'. Καὶ

(1) Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'.
(2) Φιλόπ. Ὑπομν. εἰς τὸ περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'.
(3) Ἀριςς. Αὐτ.
(4) Φιλοπον. Αὐτ.

Γ'. Καὶ τὴν προσφάτως γενομένην αἴσθησιν, ῥᾷδιον ταῖς φαντασίαις ἀνατυπούμεθα· καὶ τἀναντίον.

Δ'. Καὶ ὧν συχναὶ γεγόνασιν αἱ αἰσθήσεις, ἐκ δυσεξάλειπτοι αἱ κατὰ τὸ φανταστικὸν ἀνατυπώσεις· καὶ τἀναντίον.

Θεώρημα ΜΓ'.

§. ψϐ'. „ Τὸ τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως λαχὸν, εἰκὸς, „ καὶ τῆς φανταστικῆς αὐτὸ δύμοιρεῖν.

Ἐπὶ γὰρ τοῦ τοιούτου, ὅτι αἱ παρὰ τῶν ἔξωθεν προσβολαὶ, ἄχει τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς ἀπολήγουσαι, εἰς τὸ πρὸς αὐταῖς ἔχειν τὸ κριτικὸν ἐνάγουσιν (§. ψοδ'. Α'.) εἰκὸς καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτὰς, εἴθ' ὑπὸ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, εἴτε καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν αὐταῖς πνεύματος ἀμέσως, τοῦτο πάσχειν ἐνδέχεσθαι· τοῦτο δ' αὖ εἴη φαντάζεσθαι. (§. ψπδ'.) Τὸ ἄρα τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως, κτ.

Ἄλλως. Εἰ μὴ γὰρ, ἐνδοτέρα τις ἄρα κίνησις καὶ ἄμεσος αὐτοῖς, ὅτι μὴ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἐμποιουμένη κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, ἢ εἴτι ἄλλο ἀντὶ τούτου, τοῖς τοιοῖςδε ζώοις ἐνεγείρεται οὐδεμία. Τὸ δὲ ἤτοι παντελῆ τὴν ἀπουσίαν κατηγορεῖ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος, ἢ παντελῆ τὴν νωθρότητα, ἢ τέως ἀδυναμίαν ἐλέγχει, καὶ αὐτῆς τῆς ἐμψυχούσης καὶ ζωούσης δυνάμεως. Ἃ πάντα τῆς τῶν αἰσθητικῶν φύσεως ἀλλοτριώτατα κρίνεται.

Σχόλιον

§. ψγα'. Ἐμοὶ τοίνυν οὐ πιθανὸς ὁ ἐκ Σταγείρων ἐστὶ Φιλόσοφος, ἐν οἷς τὰ νεογενῆ, καὶ ἔνια τῶν θηρίων, οἷον μύρμηκας, καὶ μελίττας, καὶ σκώληκας, τοῦ φανταστικοῦ ἀμοίρους (1) παρέδωκεν. Ἡ γὰρ κατὰ γνῶσιν ἐνέργεια ἀεὶ πα-

---

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'.

παροῦσα εἶναι ἐθέλει, οἷς περ ἂν παρῇ (§. ψνθ'. ψξ'.)
„ Ὅτι δὲ γνώσεώς τινος πάντα μετέχει (τὰ αἰσθητικὰ)
„ τὰ μὲν πλείονος, τὰ δ' ἐλάττονος, τὰ δὲ πάμπαν μι-
„ κρᾶς. Αἴσθησιν γὰρ ἔχουσιν, ἡ δ' αἴσθησις γνῶσίς τις, ἐ-
„ κείνου λόγος ἐστίν. (1) Ἀλλὰ γὰρ τῶν καθαρωτέρων νοη-
μάτων, οὐδὲ μετεῖναι εἰκὸς αὐτοῖς. οὐδ' εἰ μετῆν, ἐς ἀεὶ
μετῆν, ὡς οὐδ' ἡμῖν. Ὥστε ὑπάρχοι ἂν κατὰ τόνδε τὸν λόγον
αὐτοῖς, ἀργούσης ἐνίοτε τῆς αἰσθήσεως, τὸ φαντάζεσθαι. Ἄλ-
λως δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, δυνατὸν εἰσβαλεῖν.
Τὰ γὰρ ζῶα, καὶ αἰσθητικά, καὶ εἰ μὴ πάσας τὰς αἰσθήσεις,
πλείους ἀλλ' οὖν, ἢ τὴν ἁφὴν ἐξ ἀνάγκης ἔχοντα ἐστί. „ Τὰ
„ γὰρ ζῶα. φησὶ (2) πάντα μίαν ἔχουσι τῶν αἰσθήσεων
„ τὴν ἁφήν· ᾧ δ' αἴσθησις ὑπάρχει, τούτῳ ἡδονή τε καὶ λύ-
„ πη, καὶ τὸ ἡδύ τε καὶ λυπηρόν. Οἷς δὲ ταῦτα καὶ ἡ ἐπιθυ-
„ μία. Τοῦ γὰρ ἡδέος ὄρεξις ἐστὶν αὕτη. Ἀλλ' εἴπερ ὄρε-
ξις, καὶ φαντασία πάντως, κἂν αὐτοῖς μὴ δοκῇ. Τῇ γὰρ αἰ-
σθήσει τοῦ ἡδέος, καὶ λυπηροῦ ἀντιλαμβάνεται. Ἀντιλαμβα-
νόμενα δὲ κρίνει· κρίνοντα δέ, τὸ μὲν διώκει, τὸ δὲ φεύ-
γει. Καὶ διώκει μέν, πρὶν ἢ καταλάβοι, φεύγει δέ, ἤτοι
ἵνα μὴ καταλάβοι, ἢ ἐπεὶ καταλάβοι· κρίνει ἄρα, καὶ
πρὸ τοῦ καταλαβεῖν, καὶ μετὰ τοῦτο. Οὐκοῦν καὶ τοὺς ἰνδαλμοὺς
φέρει, καὶ πρό γε, καὶ μετὰ τὰς αἰσθητικὰς τῶν ἀντιλήψεων.
Ἔοικε γὰρ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀπόντων εἶναι, ὥσπερ καὶ ἡ
φαντασία. Καὶ οὕτω μὲν κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐκ τῶν
αὐτοῦ. Συνεῖδον δὲ καὶ τῶν ἐξηγητῶν τινές, τῆς Ἀριστοτέλους
δόξης τὸ δυσπερίσκεπτον, καὶ ἀβέβαιον· τῷ τοι ὁ μὲν Φιλό-
πονος (3) ἀπορήσας οὕτω· „ δοκεῖ δὲ αὐτὸ (τὸ μὴ ἔχειν
„ φαντασίαν ἔνια τῶν θηρίων) καὶ τὸν δεύτερον λόγον (τὸ
μὴ ἀεὶ εἶναι φαντασίαν οἷς περ ἡ αἴσθησις, οἷον τοῖς νεο-
„ γνῶσιν) „ εἶναι ἐναντίον τοῖς ἐν τῷ Β'. λόγῳ, (ἤτοι
ἐν τῷ Β'. Βιβλίῳ τῶν περὶ ψυχῆς) εἰρημένοις· ἐλέγετο

„ γὰρ

---

(1) Περὶ Ζώων Γεν. Βιβλ. Α'. Κεφ. ἐσχάτῳ.
(2) Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Β'.
(3) Ὑπομ. περὶ Ψυχ. Γ'. Βιβλ. Κεφ. Γ'.

„ γὰρ ἐκεῖ, ὅτι ὅπου ἐστὶν αἴσθησις, ἐκεῖ καὶ ὄρεξις ὑπάρ-
„ χει. Καὶ ὅπου ὄρεξις, ἐκεῖ καὶ φαντασία· ὡς ἂν διὰ μέ-
„ σης ὀρέξεως πάντως ἑπομένης τῆς φαντασίας τῇ αἰσθή-
„ σει. Πῶς οὖν φησὶν ὅτι οἱ σκώληκες, αἴσθησιν μὲν ἔχου-
„ σι, φαντασίας δὲ οὐκ ἔχουσιν; Εἶτα ἀπαντᾷ· ἢ τάχα
„ (λέγων) (1) καὶ οἱ σκώληκες ἔχουσι φαντασίαν, ἀλλὰ
„ συγκεχυμένην, καὶ ἀμυδράν. Προαγαγὼν δὲ αὖθις (2)
ἐπὶ πλέον τὸ ἀπόρημα, καὶ, ἔσω, συγχωρήσας τοὺς σκώλη-
κας μὴ ἔχειν φαντασίαν „ ἔστι καὶ τοὺς μύρμηκας, καὶ τὰς
„ μυίας, ἔφη· μὴ ἔχειν φαντασίαν· ψεύδεται γὰρ ἐν τού-
„ τῳ· ἔχουσι γὰρ καὶ οἱ μύρμηκες φαντασίαν, ὡς δηλοῖ τὸ
„ ἐπίστασθαι αὐτοὺς τὴν κατάδυσιν αὐτῶν. Ἀλλὰ μὴν καὶ αἱ
„ μέλιτται ἔχουσι φαντασίαν, ἐπίστανται γὰρ τὰ σμήνη
„ αὐτῶν, κἀκεῖ τὸ μέλι ἀποτίκτουσιν. Ἀπαντᾷ ὑπολαμ-
βάνει ἱκανῶς καὶ πρὸς ταῦτα, λέγων ὅτι „ διττὴ ἡ φαντα-
„ σία, ἡ μὲν ἀναμνηστική, ἡ δὲ διδακτή, καθ᾽ ἣν διδασκό-
„ μεθα, ἣν καὶ ψιττακὸς ἔχει, κατ᾽ αὐτὴν γὰρ διδάσκε-
„ ται τοὺς ἀνθρωπίνους λόγους. Ποίαν οὖν ἄρα φαντασίαν
„ ἀπὸ τούτων τῶν ζώων ἀφαιρεῖται ὁ Ἀριστοτέλης; καὶ λέγο-
„ μεν, φησίν. ὅτι οὐ τὴν ἀναμνηστικήν, ἀλλὰ τὴν διδα-
„ κτήν. Ὁ δὲ Σιμπλίκιος καὶ αὐτὸς ἐπιστήσας τῷ πράγμα-
τι, τὴν μὲν διωρισμένην, καὶ οὕτω φάναι ἀτομικὴν φαντα-
σίαν, διερμηνεύων τὸν Ἀριστοτέλους λόγον, ἀπήγαγε τῶν
τοιούτων, παρέλιπε γε μὴν φαντασίαν τινὰ ὁλικωτέραν, καὶ
μᾶλλον ἀόριστον· „ μύρμηκι γάρ, φησὶ (3), καὶ μελίσσαις,
„ καὶ ἐναργέστερον σκώληκι, οὐχὶ ἑκάστου ἀφωρισμένως (ὁ φαν-
„ τασικὸς τύπος ἐγγίνεται.) ἀλλὰ κοινότερον τροφῆς, ἢ
„ εἰ καὶ τῆς ἐν τῷ δε τῷ ἄλσει, ὡς ἐπὶ μελισσῶν, ἀλλ᾽ οὐ-
„ χὶ καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἀτόμου τοῦδε τοῦ ἄνθους. Οὕτω γὰρ ἀκου-
„ στέον μὴ ἐν πᾶσιν ὑπάρχειν τὴν φαντασίαν, ἀλλ᾽ οὐχ
„ ὡς μηδόλως ὑπάρχουσαν. Ἐν πᾶσι γάρ, κἂν μὴ ἀφωρι-
„ σμέ-

(1) Ὑπόμν. περὶ Ψυχ. Γ΄. Βιβλ. Κεφ. Γ΄.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Σιμπλίκ. ἐν Ὑπομν. εἰς Ἀριστοτέλους περὶ Ψυχ. Αὐτ.

„ συμβῇ. Ἐξ ὧν οὕτως ὑπολαβεῖν εἰσὶ φανεροὶ, ὡς εἰ καὶ τὸ φανταστικὸν ἔντισι τῶν ζώων ὑπάρχειν ἔοικεν ἀτελέστερον, οὐδὲν ἀλλ᾽ οὖν ἧττον οὐδὲ ταῦτα, τὴν τοῦ ἀνατυποῦσθαι τὸ λοιπὸν, οὐ πάμπαν ἀφῄρηται δύναμιν, ἣν εἰκὸς πάντα ζῶα φύσει ἀπαιτεῖν, οἷα που καὶ τὴν αἴσθησιν.

Θεώρημα ΜΔ΄.

§. ψϙβ΄. „ Η κοινὴ τῷ Ἀριστοτέλει προσειρημένη αἴ„ σθησις, οὐδὲν ἀλλ᾽ ἢ ἡ αἰσθητικὴ, καὶ ἡ φανταστικὴ ἅμα „ συνιοῦσαι εἰσὶ δυνάμεις.

Κοινὴ γὰρ αἴσθησις εἶναι λέγεται καθ᾽ ἣν ἡ ψυχὴ, κρίνει ὅτι τοδὶ, φέρε τὸ λευκὸν, ὃ τοῖς ὀφθαλμοῖς πρόκειται ἰδεῖν, ἐστὶ γλυκὺ, ἢ ὅτι πικρὸν, ἢ ὅτι ψυχρὸν, ἢ ὅτι βαρὺ, κτλ. Ἀλλ. ἡ μὲν τοῦ παρόντος, διὰ ὄψεως, τοῦ λευκὸν εἶναι, ἐπίγνωσις τῆς αἰσθήσεως ἐστίν· (§. ψοδ΄. Α΄.) ἡ δὲ τοῦ γλυκέος, ἢ τοῦ πικροῦ, ἢ τοῦ ψυχροῦ, ἢ τοῦ βαρέος, ὡς μὴ παρόντων τῇ γεύσει, ἢ τῇ ἁφῇ, φαντασίας (§. ψπδ΄. ψπέ.). Ἡ ἄρα κοινὴ αὕτη καλουμένη αἴσθησις, κτ.

Σχόλιον.

§. ψϙγ΄. Ο μέλι ποτὲ ἰδόντες, καὶ ἁψάμενος, καὶ γευσάμενος διὰ τριῶν κινήσεων τῶν ἐν τῷ ἐνδοτάτῳ αἰσθητηρίῳ γινομένων αὐτῷ, τρία τὰ πάθη αἰσθητικὰ διατελεῖ πεπονθὼς, ὧν ἑκάστου ἔχει ἡ ψυχὴ τὴν ἀντίληψιν. (§. ψξέ) Ἐὰν οὖν καὶ δεύτερον αὐτῷ γίνηται διὰ τῆς ὁράσεως, τὴν παραπλησίαν ἐκ τοῦ χρώματος, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ μέλιτι ὁρατῶν, κατὰ τὸν ἐγκέφαλον παθεῖν ἀλλοίωσιν. πείσεται ἅμα καὶ τὰς ἄλλας, τὴν ἐκ. τοῦ χυμοῦ, φημὶ, καὶ τῆς ἁφῆς, καίτοι ἔξωθεν τῶν αἰσθητηρίων μὴ κατ᾽ αὐτὰ κινηθέντων. Καὶ δὴ ἡ ψυχὴ πρὸς μὲν τὴν μίαν ἔξωθεν, πρὸς δὲ τὰς λοιπὰς δύο ἔσωθεν ἐναγομένη, τρεῖς τὰς ἅμα τὰς ἀντιλήψεις, εἴδει ἀλλήλων διαφερούσας ἐπιδέξεται, ὧν τὴν μὲν κατ᾽ αἴσθησιν, τὰς δὲ κατὰ φαντασίαν, παρὰ

τὴν διαφορὰν τῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν ἡ κίνησις. (§. ψπδ΄.)
Καὶ τοῦτο ἡ κοινὴ αἴσθησις ἐστίν. Ἦν οὐδὲν θαυμαστὸν, διὰ
τοῦτο, εἰ σωρείαν τινὰ τῶν ἔξω αἰσθήσεων, ὁ Νεώτερος Γασ-
σένδος ὠνόμαζε. (1) Aggericm externorum sensuum· ἐπει-
πὼν ὅτι καὶ ταύτῃ ἡ ἔξω συνδιαφθείρεται. οὐκ ἀνάπαλιν
δὲ, ὅτι δὴ εἰκὸς τῷ ὅλῳ τὸ μέρος, καὶ μὴ τῷ μέρει τὸ ὅ-
λον εἶναι συμπαθαινόμενον. Ταύτῃ δὲ τῆς κοινῆς ἀνα-
πτυχθείσης αἰσθήσεως, καὶ τὰ περὶ αὐτῆς, ὑπὸ Ἀριστοτέ-
λους λεγόμενα ἀληθεύσειεν. „ Οὔτε γὰρ σὰρξ τὸ ἔσχατον ἐ-
„ στὶν αἰσθητήριον, (2) τοῦ γὰρ σώματος τι μεγίστως ἐστὶν ἐ-
νεργεῖν, οὐ γὰρ κεχωρισμένως ἐνδέχεται κρίνειν τὸ κρίνον,
„ δεῖ δὲ ἐνί τινι ἄμφω δῆλα εἶναι. Οὕτω μὲν γὰρ ἔχει
(εἰ μὴ τὸ αὐτὸ δηλονότι ἁπλούστατον ἔκρινε περὶ ἀμφοῖν)
„ κἂν εἰ τοῦ μὲν ἐγὼ, τοῦ δὲ σὺ αἴσθοιο. Καὶ τότε δήπου
ἐν ἡμῖν, κατὰ Πλάτωνα, παραπλήσιόν τι συνέβαινεν ἂν,
τοῖς ἐν τῷ Δουρείῳ ἵππῳ, οἷς οὐκ ἦν μία τε καὶ κοινὴ αἴ-
σθησις. Ἀλλ᾽ ἔστι τούτων οὐδὲν, κατὰ τὴν γινομένην ἡμῖν θεω-
ρίαν· τὰ γὰρ κατὰ τὴν κοινὴν αἴσθησιν διαφέροντα κινήματα,
ἐπ᾽ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τυγχάνει ἀναφερόμενα, τὴν ἁπλου-
στάτην τε οὖσαν, καὶ τὴν αὐτὴν μόνην περὶ πάντων κρίνου-
σαν, καὶ ἐν τῷ τινὰ τῶν θύραθεν ὑπιόντων κρίνειν, καὶ
ταῖς κρίσεσι τῶν ἄλλοτέ ποτε κατὰ τὸ αὐτὴ ἐπελθόντων,
κατὰ συνείδησιν ἅμα προσέχουσαν. (§. χογ΄.) Ὁμοίως δὲ
καὶ τὸ ἀχρόνως ὁρᾶν σώζοιτ᾽ ἂν καθ᾽ ἡμᾶς, ἤτοι (ὡς ἐκεῖ-
νος φησὶν (3)) „ τὸ ἐν ἀχωρίστῳ χρόνῳ, ἅμα δηλ. τῆς
ψυχῆς, τῶν πλειόνων παθημάτων ἀντιλαμβανομένης. Λύοι-
το δ᾽ ἂν οὕτω καὶ τὸ ἀπόρημα „ ὡς ἀδύνατον ἅμα τὰς ἐναν-
„ τίας κινήσεις κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ, ᾗ ἀδιαίρετον, καὶ ἐν ἀ-
„ διαιρέτῳ χρόνῳ (4). Αἱ γὰρ ἐναντίαι κινήσεις, εἴτινες
κατὰ τὴν κοινὴν αἴσθησιν συμβαίνουσιν, ἥκιστα μὲν τῇ κρι-

νου-

---

(1) Φυσιολ. Τμῆμ. Γ΄. Μέλει Β΄. Βιβλ. Η΄. Κεφ. Α΄.
(2) Ἀρις. περὶ Ψυχ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Αὐτ. Αὐτ.

νέσῃ ψυχῇ, τῶν πάντων ἐσῃ ἀνεπιδέκτῳ, αὐτῷ δὲ ἐμποιεῖνται τῷ ἐγκεφάλῳ, ἢ τοῖς ἐν αὐτῷ πνεύμασι, μερικῶς· τῆς δὲ ψυχῆς ἴδιον εἶναι τὸ καὶ περὶ πολλῶν, καὶ ἀντικειμένων, καὶ τὸ αὐτὸ κρίνειν, εἴρηται. (§. χοη.)

Θεώρημα ΜΕ'.

§. ψυδ'. „ Πολλῶν ἅμα καὶ διαφερουσῶν κινήσεων, ἐν „ διαφέρουσι μορίοις τοῦ ἐγκεφάλου συμπιπτουσῶν, πολλὰς „ ἐπανάγκες, καὶ τὰς φανταστικὰς ἀντιλήψεις, καὶ διαφερούσας „ σας καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι· ἕως μὴ τοιαῦται δηλ. ὦσιν, οἵας „ ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρεῖσθαι αὐτάς.

Οὐ γὰρ ἔςι λέγειν ὡς τὰς μὲν ἀντιλήψεται, τὰς δὲ οὐχί. Ἢ οὐδὲ ἀντίληψις τῶν ἐνδοτέρων κινημάτων εἴη ἡ φαντασία. Ἀλλ' ἔςι τοιαύτη. (§. ψπδ'. ψπε'.) Ἆρα τὸ Α'.

Ἐὰν δὲ αἱ κινήσεις τῶν ἀμοιβαδῶν τύχωσιν ἀναιρούμενων, ἤπι ἰσοσθενῶν οὐσῶν οὐδέτερα γίνεται, ἀλλ' ἀποσβέννυνται. (§. χιη. Β'.) Καὶ τῆς κινήσεως ἀπούσης οὐδὲ φαντασία ἔςαι. (§. ψπ'.) Ἢ ἡ ἐπικρατεςέρα διαφθείρασα τῷ γε ὑπερβάλλοντι, μία μὲν ὑπολειφθήσεται κίνησις, μοναθήσεται δὲ καὶ ἡ φαντασία. Ἆρα καὶ τὸ Β'.

Πορίσματα.

§. ψυέ. Α'. Δῆλον ἄρα ὅθεν ἡμῖν συμβαίνει, τὸ ἄλλα μετ' ἄλλα, καὶ σὺν ἄλλοις φαντάζεσθαι. (§. χογ'. ψπς'. ς'. ψυγ'.) Οὐ γὰρ ἄλλοθεν, ἢ ἐκ τοῦ ἄλλας μετ' ἄλλας, καὶ σὺν ἄλλαις, ἐν διαφέρουσι μορίοις τοῦ ἐγκεφάλου συμπίπτειν ἅμα κινήσεις (§. αὐτ.) μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρουμένας.

Β'. Παραδεκτέον τοίνυν καὶ ἡμῖν τὸν καλούμενον τῆς φαντασίας νόμον. Καθ' ὅν, φησί, διὰ τῆς ἐν μέρει αἰσθητικῆς προσλήψεως, ὁλοσχερὲς τὸ φανταςικὸν ἀνακαθίςασθαι ἴνδαλμα.

Γ'. Οὐκ ἀποδεκτέος δὲ ὁ Γερμανὸς Βαύμειστέρος (1), ὃς τῶν συνιουσῶν ἰδεῶν μηδαμῶς ἀντιφασκουσῶν, τὸ κατὰ τὴν φαντασίαν πλάσμα δυνατὸν, ἀντιφασκουσῶν δὲ, ἀδύνατον ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἀπεφήνατο εἶναι. Ἔνθα γὰρ αἱ ἰδέαι ἀντιφάσκουσι, καὶ αἱ φανταστικαὶ κινήσεις ἀμοιβαδὸν εἰσὶν ἀνῃρημέναι. (§. ψγδ'. διὰ τὸ Β'.) Καὶ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν τὸ πλάσμα παρίσταται. Καὶ οὐχ ὅπως τοῦ ἀδυνάτου ἔσται ὁ ἐξεικονισμὸς, ᾗ αὐτῷ δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ πάμπαν ἀδυνάτως ἔχει συστῆναι αὐτὸ τὸ ἴνδαλμα. Ὅσῳ γὰρ αὖ καὶ ἐπείγοιτο, οὐδεὶς αὖ ἔχοι ποτὲ φαντασίαις ἑαυτῷ παραστήσασθαι τετράγωνον περιφερὲς, ἢ κύκλον γωνίας ἔχοντα, οὐδὲ τῶν τοιούτων οὐδὲν, ὧν διὰ τὴν ἐγχωροῦσαν μάχην τὰ εἴδη ἀσυμβάτως ἔχουσι.

Θεώρημα Μϛ'.

§. ψγϛ'. „ Καὶ τάγε ἐνύπνια τοῦ φανταστικοῦ μορίου ἐ-
„ νέργειαι εἰσί.

Εἰσὶ γὰρ ἀντιλήψεις τῶν κατὰ τὸ ἐνδόπτην αἰσθητήριον γινομένων κινημάτων, ἐν ὁλοπλεῖ ἀργείᾳ τῶν ἔξω αἰσθήσεων μενουσῶν. (§. χοβ'. ψϛδ'. Ε'.) Τοιαῦται δὲ αἱ τοῦ φανταστικοῦ ἐνέργειαι. (§. ψπδ'.) Ἄρα κτ.

Πορίσματα.

§. ψγζ'. Α'. Ὅσα ἄρα περὶ φαντασιῶν εἴρηται, (§. ψπϛ'.) αὐτὰ δὴ ταῦτα καὶ περὶ τῶν κατ' ὄναρ εἰρήσεται· ὥστε πολὺ μὲν πρὸς τὸ τῶν ἐνυπνίων σχῆμα καὶ τὴν κατὰ τὰς κράσεις συντελεῖν διαφορὰν, καὶ ἀέρα, καὶ αἷμα, καὶ σιτία, καὶ τ' ἄλλα, ἅπερ ἀνωτέρω ἐλέγετο. (§. ψπϛ'. Α'. καὶ Β'.) ἥκιστα δὲ τῷ νεύματι τῆς ψυχῆς τὰ ἐνύπνια πειθαρχεῖν. (§. Αὐτ. Γ'.)

---

(1) Ἐν Ἐπιτομ. Μεταφ. Πειραματολ. §. 191.

(§. Αὐτ. Γ'.) πρoδρόμους δὲ οἷον πολλῶν καὶ παντοίων νοσημάτων αὐτὰ πολλάκις ἡγεῖσθαι. (§. Αὐτ. Δ'.) παραίτια δὲ καὶ πολλῶν ἐξαπιναίων κινημάτων (οἷα τοῖς ἐξηγορόσι μάλιστα προσήκοντα ἐστί.) γίνεσθαι. (§.Αὐτ.Ε'.). Καὶ ἄλλο ὑπ' ἄλλου, τὸ ἀμαυρότερον δηλ. ὑπὸ τοῦ ἐναργεστέρου ἐξαφανίζεσθαι. (§. Αὐτ. ς'.) Τὸ δὲ ἐφεξῆς, κατὰ τὰς προγεγονυίας ἀνατυπώσεις ἐν τάξει χωρεῖν, ἔστι μὲν ὅτε, καὶ ἐπὶ τῶν ἐνυπνίων συμβαίνει, (§. Αὐτ. Ζ'.) τὰ δέ τοι πλεῖστα ἐπὶ τούτων ἀτάκτως χωρεῖ, καὶ ὡς ἂν τύχοι κινεῖσθαι τὸ πνεῦμα αὐτομάτως, ἢ ὑπὸ τοῦ προστυχέντος αἰτίου ἀγόμενον αὐτὸ τοῦ τῆς ψυχῆς ἐπιτάγματος.

Β'. Ἐπεὶ δὲ φαντασίαι εἰσὶ καὶ τὰ ἐνύπνια (§. ψυς'.), φαντασίαι δ' οὐκ ἂν εἶεν ἄνευ προηγουμένων αἰσθήσεων (§.ψπή.), οὐδ' ὄναρ ἄρα ἰδεῖν ἐνίσαι ποτὲ, ὧν μὴ φθάσαιμι, ἤτοι καθόλου, ἢ κατὰ μέρη πρότερον ἡμῖν αἱ αἰσθήσεις ποτὲ ἐνεργοῦντο. Ὥστε καὶ τὰ ἀνωτέρω (§. ψπθ'.) Πορίσματι, τοῖς ἐνυπνίοις ἐφαρμοστέον.

Σχόλιον.

§. ψυή. Τὸ φανταστικὸν ἐν ὕπνοις, ὑπὸ διαφερουσῶν ἂν αἰτιῶν κινηθείη. Ἤτοι γὰρ ὑπὸ τοῦ ἐν ἡμῖν ζωτικοῦ πνεύματος, ἢ ὑπὸ Θεοῦ, ἢ (τοῦ Θεοῦ ἐπιβλέποντος) καὶ ὑπό τινος, φέρε, τῶν κακοδαιμόνων. Ἃ δὴ καὶ ἐκ τοῦ τέλους, οἷα ποτὲ ἐστὶ, καὶ ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔχοιτο, μάλιστα ἄντις διακρῖναι. Τῶν μὲν γὰρ τὸ τέλος συμφέρον, καὶ θεοφιλὲς, τῶν δὲ τοὐναντίον. Καὶ περὶ μὲν ἐκεῖνα μαντικὸν εἶναι, θεῖον. Καὶ ὥσπερ ἂν δεόμενον ἄνωθεν ᾖ, ἐξ ἀποκαλύψεως. Διὸ καὶ πρὸς τὸν τὴν ἐπτασίαν διηρμηνευκότα προφήτην ὁ βασιλεὺς (1) „ ἐπ' ἀληθείας ὁ Θεὸς ὑμῶν αὐτὸς ἐστὶ Θεὸς „ Θεῶν.... ὁ ἀποκαλύπτων μυστήρια, ὅτι ἠδυνήθης ἀπο- „ καλύψαι τὸ μυστήριον τοῦτο. Περὶ δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ κακοδαί-

---

(1) Δανιὴλ Κεφ. Β'.

δαίμονος τυχὸν, ἢ τινων αἰτίων ἄλλων φυσικωτέρων ἠρτημένα, τὸ τῆς μαντικῆς ἀπατηλόν τε, καὶ ψευδὲς, καὶ τὸ πᾶν φλυαρίας τινὰ ἡγεμένες, μᾶλλον τὴν ἀρχὴν ἀφ' ἧς ζητητέον, ἢ τὸ τέλος, μηδὲν ὂν σπεδαῖον, ὃ ταῦτα προσημαίνειν τοῖς ἀπλεστέροις πιστεύεται. Παραίτια δὲ τῶν κατὰ φύσιν ἐνυπνίων, ἥτε τῦ σώματος ἕξις μάλιστα, καὶ πάθος τὸ ἐπικρατῦν, διὸ, καὶ κατὰ τὰς τύτων διαφορὰς, κἀκεῖνα ποικίλλεται· οἷον χολερικῶν μὲν φασὶν ἐνύπνια εἶναι ἐμπρησμὲς, καυτηριασμὲς, χροιάς τε ξανθὰς καὶ φλογώδεις, ἔρεις, στάσεις, μάχας, φυγὰς, διώξεις, καὶ ὅσοις τὶς ὀξύτης ἐνεπιφαίνεται ἤθυς τε, καὶ κράσεως. Μελαγχολικῶν δὲ ζόφυς, ἀχλύας, ὀμίχλας, καπνὲς μελαντέρυς, ἄλας νυκτερινὰς, πλάνας διὰ σωνηρεφῶν, καὶ κατασκίων ἐρήμων, φάσματα ἐκδειματῦντα, μορφὰς ἀλλοκότυς καὶ φρίκην ἐμποιήσας, ἐπ' ἀβύσσοις χάσμασιν ἐπικύψεις, καὶ κατ' αὐτὰ μελλύσας καταλιθήσεις· ἀνιαρὰ τὰ πάντα, καὶ φόβυ πρόξενα. Τῶν δὲ φλεγματωδεστέρων τὴν κρᾶσιν, ὑδάτων ἐμφάσεις, βαλανείων, πλόων, καταδύσεις τε καὶ καταποντώσεις, ἄχθη ὑπερβριθέστερον πιέζοντα, καὶ τὴν κίνησιν διακωλύοντα, δεσμὲς, ἁλύσεις, πέδας, καὶ ὅσα ἕξεως ἐλέγχει νωθείαν τε καὶ ἀμβλύτητα. Τῶν δὲ αἱματωδεστέρων τε καὶ πληθωρικῶν, πανηγύρεις, θαλίας, εὐωχίας, ὀρχήσεις, συμφωνίας μυσικῶν ὀργάνων, περιπτύξεις τε καὶ ἀσπασμὲς τῶν φιλεμένων μετὰ γλυκυθυμίας, ἐμφάσεις αὐγοειδεῖς, καὶ τερπνὰς, καὶ οἷς ἁπλῶς ἐπιγελᾶ τὸ φαιδρόν τε καὶ χάριεν. Οὕτω μὲν ἂν καὶ ἐρώντων αἱ μετὰ τῶν παιδικῶν αὐτοῖς ὁμιλίαι, ὄνειροι εἰσὶν, αἱ φίλαι καὶ ὑπερήδιστοι, καὶ διψώντων πηγαί τε καὶ κρῆναι ἀέρρον νᾶυσαι, καὶ ῥύακες ἡδὺ αὐτοῖς κελαρύζοντες, καὶ νάματος ψυχρῦ, ἀπὸ φρεάτων ἀνιμήσεις, καὶ ἐξαντλήσεις, καὶ μὲν δὴ καὶ ἔνδροσοι αὖραι, καὶ πνοαὶ ἠρέμα τὸν ἀέρα διαρριπίζυσαι, καὶ τὸ περιέχον ταῖς ἀναπνοαῖς διαψύχυσαι. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ἀναλόγως τοῖς πάθεσι, καὶ τοῖς ὑφ' ὧν κρατεῖται ἡ ψυχὴ ἑπομένως. Καὶ γὰρ (1) καὶ „ ἠματίαις φροντίσιν ὁμοῖια φάσματα νυ-
„ κτός.

(1) Ναζιανζηνὸς Ἔπη.

„ κτός. Ὁ γοῦν Ἡρόφιλος (1) περὶ τοὺς ὀνείρους τοὺς θεοπνεύστους, οὓς καὶ κατ' ἀνάγκην ἔλεγε γίνεσθαι, καὶ τοὺς συγκραματικοὺς αὐτῷ ὀνομαζομένους τύπους „ οὓς ἐκ ταυτομάτου συμ-„ βαίνειν ἐδόξαζε κατ' εἰδώλων πρόσπτωσιν, ὅταν ἃ βουλό-„ μεθα βλέπομεν, ὡς ἐπὶ τῶν τοὺς ἐρωμένους ἔχειν ἐν ὕ-„ πνῳ δοκούντων, καὶ τρίτον ὀνείρων εἶδος εἰσῆγεν, οὓς καὶ φυ-„ σικοὺς ἐκάλει, παρίστασθαι δὲ τούτους ᾤετο, ἀνειδωλοποιου-„ μένης τῆς ψυχῆς τὸ συμφέρον αὐτῇ, καὶ τό, πρὸς τούτοις, „ ἐσόμενον. Ἀμέλει τοι ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὀνειροπολικὸν εἶδος τῆς μαντικῆς, περὶ ὃ μὴ μόνους τοὺς ἀγελαίους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπ' ἄκροις σοφίας θαμίσαντας, αὐτούς τε Πλάτωνας καὶ Ἀριστοτέλεις σπουδάσαι, τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε; ἢ οὐ θαυμαστὸν τῷ ὄντι τῇ ψυχῇ τοῦ καθεύδοντος, ἢ τῇ τοῦ ἐγρηγορότος πλεῖόν τι νέμειν δυνάμεως; Ἀλλὰ καὶ περὶ ἐνυπνίων ἅλις.

Περὶ Μνήμης.

Θεώρημα ΜΖ'.

§. ψυθ'. „ Η μνήμη περὶ τὰ παρωχηκότα ἐστίν.

Ἡ γὰρ μνήμη ἀντίληψίς τις ἐστίν, ἐξ ἑτοίμου τε καὶ προχείρως, τῶν ἄλλοτέ ποτε ὑπελθόντων τῷ γνωστικῷ τῆς ψυχῆς, τῆς σαφῶς συνειδείας, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ πρότερόν ποτε αὐτῇ διέγνωστο. (§. χογ'.) Ἄρα ἡ μνήμη, κτ.

Σχόλιον.

§. ω'. „ Οὔτε οὖν τὸ μέλλον ἐνδέχεται μνημονεύειν, ἀλ-„ λ' ἔστι δοξαστόν, καὶ ἐλπιστόν, ὡς Ἀριστοτέλης (2) φησίν, „ οὔτε

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. Β'.
(2) Ἀρις. ἐν τῷ περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. Κεφ. Α'.

„ ὔτε τῦ παρόντος, ἀλλ᾽ αἴσθησις. Ταύτῃ γὰρ, ὔτε τὸ μέλ-
„ λον, ὔτε τὸ γενόμενον γνωρίζομεν, ἀλλὰ τὸ παρὸν μόνον.
„ Ἡ δὲ μνήμη τῦ γενομένου. Ἐξ ὧν ὀρθῶς ἐπιφέρει, ὡς
„ ὅσα χρόνυ αἰσθάνεται, ταῦτα μόνα τῶν ζώων μνημονεύει·
„ οἷον ὁ πεπτωκὼς ὄνος πέρυσιν εἰς τὸν δὲ τὸν βόθρον,
„ τήμερον δὲ ἰδὼν αὐτὸν, καὶ ἀναχωρήσας, ᾔσθετο ὅτι πρό-
„ τερον πέπτωκεν ἐν αὐτῷ. Αἰσθάνεται ὖν καὶ τὰ λοιπὰ
„ τῦ χρόνυ (1).

Θεώρημα ΜΗ'.

§. ωα'. „ Οὐχὶ πᾶσα γνῶσις τῶν παρωχηκότων κατὰ
„ μνήμην ἐστί.

Μνημονεύει γὰρ ὁ συνειδὼς ἑαυτῷ, ὅτι καὶ ἄλλοτε τὸ αὐ-
τὸ γνωστικῶς προσελάβετο. (§. χογ'.) Δυνατὸν δὲ γνόν-
τα καὶ πρότερον, ἤδη ἀγνοεῖν ὅτι ἐγνώκει. (ὡς δῆλον.)
Ἄρα ὐχὶ πᾶσα, κτ.

Σχόλιον.

§. ωβ'. „ Αἰεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῇ κατὰ τὸ μνημονεύειν, ὕ-
„ τως ἐν τῇ ψυχῇ λέγει, ὅτι πρότερον τῦτο ἤκυσεν, ἢ
„ ᾔσθετο, ἢ ἐνόησεν. (2) Τὸ δὲ πρότερον μὲν ὑπελθὸν
τὸν νῦν, εἶτα παραρρυὲν, καὶ αὖθις ὡς νεαρὸν ἤδη καὶ πρό-
σφατον αἴσθημα, ἢ φάντασμα, ἢ νόημα, ἔκτινος αἰτίας
ἀνακαλύμενον, τῆς ψυχῆς μηδόλως ἐπιγινωσκύσης αὐτὸ,
ὡς οἰκεῖον καὶ συνήθες, ὐ μνήμης τὸ τοιῦτον, ἀλλὰ γνωστι-
κῆς τινὸς προσλήψεως ἄλλης κρίνεται. Θαυμάζειν ὖν ἔπε-
σιν, ὅπως ἀναμνήσεις ἐτίθεντο τὰς μαθήσεις, οἱ περὶ
Πυθαγόραν, καὶ Πλάτωνα (3). Ἔςω γὰρ ὅτι κατὰ τὰς γενο-
μένας

(1) Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος Ὑπόμν. Αὐτ. εἰς Ἀριςοτέλην.
(2) Ἀριςοτέλης ἔνθα ἀνωτ.
(3) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.

μθύας πρότερον τῇ ψυχῇ, ἐν ἄλλοις σώμασι περιόδους, ἢ καὶ κατὰ τὸν νοερὸν ἐν ἀρχῇ κόσμον, τὰς ἐννοίας ἔχειν, ἃς κατὰ μέρος ἤδη, διὰ μαθήσεως ἀναλαμβάνει, καὶ συμποιεῖζεται. Ἀλλ' ἐπεὶ πιςὸν ἐδὲν καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ συνοιδέ τι, καὶ συναισθάνεται, ἐδ' ἀμυδρὰν γῦν ἐπίκεισιν ἔχει, ὡς ἤδει ἢ ἄλλοτε τοιαῦτ' ἄττα, κἂν ἀσείςως (§. χογ'.) ὃ δεῖγμα ἐςὶν ἀναμνήσεως, μεταμαθήσεις μὲν ἴσως, καὶ ταύτας ἀγνοῦντος πάντη αὐτῦ τε μεταμανθάνοντος, ἀναμνήσεις δὲ καλεῖν τὰς τοιαύτας ἐπίπαν ἄλογον. Ἀλλ' ὁ διδασκόμθυος, φασὶ, δοκεῖπως κατὰ τὴν ἀκρόασιν τοῖς λεγομθύοις κατανδύειν καὶ ἕπεθαι, ὡς ἐπὶ καὶ προεγνασμθύων αὐτοῦ ἐπιχαίρων τε, καὶ ἀσμθυιζόμθυος. Αὐτὸ δὲ τῦτο, ὅτι προσῆκον ἐςὶ, ἢ φίλον τῇ ψυχῇ τὸ ἀληθὲς, ἢ τοῖς πρώτοις τῦ λόγυ σπέρμασι κατάλληλον, καὶ σύμφωνον τὸ ἤδη νουμθύον ὑπὸ τοῦ μαθητιῶντος, συμβαίνειν ἐρεῦμθυ. Δεῖ γεμλὺ τὴν ψυχὴν ἑαυτῇ συνειδέναι πως ἔχειν, τὴν περὶ τὸ κατ' ἀνάμνησιν ἐπαναληφθὲν, φθάσασαν προεπίγνωσιν, μηδ' ὡς πρῶτον τυτὶ ἐπιὸν αὐτῇ νόημα παραδέχεσθαι. Οἱ δὲ τὰ πρώτως νοητὰ, κατ' ἀνάμνησιν ἔχειν ὑπολαμβάνοντες, εἰ τῦτο μετὰ πληροφορίας ὑπολαμβάνυσιν, ὐκ αὖθι πάθυς ὑπὸ φρονῦσιν, συνέβη γὰρ πότε καὶ Ἀντιφῶντι τινὶ „ ὀρείτῃ φροντιῶντι, ἀπομνημονδύσεις εἶναι ἡγεῖσθαι τὰς „ παρῳχημθύων, ἢ ἃ κινυμθύος ἤδη τὰ αἰσθητήρια προσε- „ λάμβανεν (1).

Θεώρημα ΜΘ'.

§. ωγ'. „ Οὔτε ἐν μόνῃ τῇ ψυχῇ καθ' αὐτὴν ἡ μνήμη „ ὔτε ἐν μόνῳ τῷ ζωτικῷ πνδύματι, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ „ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ, ὡς ἐν ὑποκειμθύῳ, ἤτοι τῷ ἐγκεφά- „ λῳ ἑδράζεται.

Ἐπειδὴ γὰρ ἄλλοι ἄλλων εἰσὶ μνημονικώτεροι, ἔδει δήπυ

καὶ

(1) Ἀεις. ἐν τῷ περὶ Μνήμ. ἢ Ἀναμν. ἔνθα ἀνωτ.

κ) τὰς ψυχὰς ἐν τύποις μεταφυσικῶς διαφέρειν τὰς πλειότητας. Οὐ γὰρ δὴ φυσικῶς ἂν εἴποιεν, τὸ εἰς τοῦτο τεῖνον σῶμα, ἐκ μέσου ποιούμενοι. (§. ψνζ.) Ἀλλὰ γὰρ φυσικῶς μὲν διαφορὰν πρὸς ἀλλήλας αἱ ψυχαὶ ἔχουσι, μεταφυσικῶς δ' οὔ. (§. Αὐτ.) Οὐκ ἄρα μόνῃ τῇ ψυχῇ τὴν μνήμην ἀναθετέον. Ο. Η. τὸ Α'.

Τὰ δέ τοι πνεύματα, ἐπεὶ διεξοδικῶς, διά τε τῶν καρωτίδων, κ) τῶν σπονδυλείων ἀρτηριῶν, διηθούμενα, κ) τὸν ἐγκέφαλον, κ) τὴν παρεγκεφαλίδα τοῦ καθαρωτέρου αἵματος, παρασκευάζεται· (§. ψοδ'.) οὕτως ἀδιαλείπτως ἀπορρεῖτε κ) ἀποφέρεται, ὡς ἀεὶ καινὰ ἐπὶ ταῖς αἰσθητικαῖς κ) φανταστικαῖς ἐνεργήσεσιν ἀντεισάγεσθαι, κ) τὴν ἄρα ἐπανάγκες συναπορρεῖν αὐτοῖς κ) τὸ μνημονικὸν, κ) ἐξίτηλον ἀεὶ γίνεσθαι. Ἀλλ' οὐκ ἔστιν. Ἄρα κ) τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. ωδ'. Ἅπαντας, ὅσους ἄν ποτε περὶ μνήμης γεγράφοντας μετελθεῖν σοι γένοιτο, καὶ τῶν πάλαι καὶ τῶν ὕστερον, αὐτῷ τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ, εὕροις ἂν τὸ μνημονικὸν τῆς ψυχῆς ἀνατιθεμένους. Καὶ γὰρ κ) Πλάτων, ἐκεῖνο δὴ τὸ κέαρ τὸ ὁμηρικὸν ὑποτιθέμενος „ δῶρον τοίνυν αὐτὸ φῶμεν εἶναι, „ φησί, (1) τῆς τῶν μουσῶν μητρὸς μνημοσύνης, κ) ἐς τοῦτο, „ ὅ,τι ἂν βούλη θῶμεν μνημονεῦσαι, ὧν ἂν ἴδωμεν, ἢ ἀ„κούσωμεν, ἢ αὐτοὶ ἐννοήσωμεν ὑπέχοντες αὐτὸ ταῖς αἰ„σθήσεσι, κ) ἐννοίαις ἀποτυποῦσθαι, ὥσπερ δακτυλίων ση„μεῖα ἐνσημαινομένους. Καὶ ὃ μὲν ἂν ἐκμαγῇ μνημονεύειν „ τε κ) ἐπίστασθαι, ἕως ἂν ἐνῇ τὸ εἴδωλον αὐτοῦ, ὅταν δὲ „ ἐξαλειφθῇ, ἢ μὴ οἷόν τε γένηται ἐκμαγῆναι ἐπιλελῆ„σθαι τε, κ) μὴ ἐπίστασθαι. Καὶ Ἀριστοτέλης δὲ (2). Δῆ„λον γὰρ ὅτι δεῖ νοῆσαι τοιοῦτο τὸ γιγνόμενον διὰ τῆς αἰ„σθη-

---

(1) Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ.
(2) Ἀριστ. Ἐν τοῖς περὶ Μνημ. κ) Ἀναμν.

„ θήσεως ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τῷ μορίῳ τοῦ σώματος τῷ ἔ-
„ χοντι αὐτὴν (τὴν αἴσθησιν) οἷον ζωγραφήματι τὸ πά-
„ θος, οὗ φαμὲν τὴν ἕξιν εἶναι μνήμην. Ἔνθα μόριον μὲν τοῦ σώματος, τὸ τὴν αἴσθησιν ἔχον, τὸ πρῶτον καλεῖ αἰσθητήριον, πάθος δὲ τὸν τύπον καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα· ἕξιν δὲ τὴν εὐκολίαν ἣν ἔχει τὸ μόριον τοῦ σώζειν τοὺς τύπους διαρκεῖς, καὶ δυσεξαλείπτους. „ Ἡ γὰρ γινομένη κίνη-
„ σις, φησὶν, (1) ἐνσημαίνεται, οἷον τύπον τινὰ τοῦ αἰσθή-
„ ματος, καθάπερ οἱ σφραγιζόμενοι τοῖς δακτυλίοις. Ὥστε πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην ἐκεῖσε τυποῦσθαι τὴν μνήμην, ἔνθα τελεῖται ἡ αἴσθησις, ὡς τῶν ἀδυνάτων ὄν, ἄλλῃ μὲν τὴν κίνησιν γίνεσθαι, ἄλλῃ δέπῃ τὴν διὰ τῆς κινήσεως ἀνατύπωσιν. Παραπλησίως δὲ τούτοις, καὶ Ὠριγένης ὑπειληφὼς φέρεται, (2) „ φαντασίαν ἐγκαταλελειμμένην ἀπό τι-
„ νος αἰσθήσεως, τὴν μνήμην εἶναι ἀποδεδωκώς. Οὗ γὰρ ἡ ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως φαντασία ἐγκαταλείπεται, ἐκεῖσε φανερὸν ὡς ἡ μνήμη ἔχει τὴν ἕδραν. Καὶ Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος (3). „ Ἀνάγκη δὴ πάντως λέγων, ἐν ᾧ τῆς ψυ-
„ χῆς αἰσθανόμεθα, ἐν τούτῳ καὶ φαντάζεσθαι, καὶ μνημο-
„ νεύειν ἡμᾶς. Ἡ γὰρ κατὰ τὴν γινομένην αἴσθησιν ἐναπόμαξις, κατὰ ἕξιν διαρκῆ τε καὶ μόνιμον, τοῦτο μνήμη. Εἰ γοῦν τὸ πάθος μόνῳ τῷ λόγῳ τυγχάνει διακρινόμενον, καὶ τὸ ἐν ᾧ αὐτὸ, τὸ αὐτὸ ἔσται, δηλαδὴ ὁ ἐγκέφαλος· καὶ οὐχ ὅπως, ἀλλὰ καὶ ἐν μέρει τῷ αὐτῷ. Τῇ γοῦν δόξῃ προστίθενται καὶ οἱ Νεώτεροι ὅλοις στίφεσι (4). Ἡ δὲ τοῦ Νεμεσίου δόξα ἐπιεικῶς ἀφελὴς „ τοῦ ὄργανον εἶναι τοῦ μνημονευτι-
„ κοῦ, τὴν ὄπισθεν κοιλίαν τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι φάσκον-
„ τος, (5) ἣν καὶ παρεγκεφαλίδα καὶ παρακρανίδα καλοῦσι,
„ καὶ

(1) Ἀρις. ἔνθα ἀνωτ.

(2) Παρὰ Νεμεσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ΙΓ'.

(3) Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Μνημ. καὶ Ἀναμν. ἐν Προοιμ.

(4) Καρτεσ. Περὶ Παθ. Ψυχ. Μέρ. Α'. Ἄρθ. ΜΒ'. Μαλεβράγχ. Βιβλ. Β'. Περὶ Ἐξετ. Ἀληθ. Κεφ. Ε'. §. Ι'. Γασσενδ. Τμημ. Ι'. Φυσικ. Μέλει Β', Βιβλ. Η'. Κεφ. Γ'. Μαϊγνάν. Φυσιολογ. Κεφ. ΚΔ'. Ἄρθρ. ΛΔ'. κτλ.

(5) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ΙΓ'.

„ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ψυχικὸν πνεῦμα. Καὶ οὕτω τὰς δυνάμεις, ὧν ὑποκείμενον τὸ αὐτὸ, τόπῳ χωρίζοντος. „ Τῶν „ γὰρ αἰσθήσεων (προσίθησιν) ἀρχὰς καὶ ῥίζας τὰς ἔμ- „ προσθεν εἶναι κοιλίας φαμὲν τοῦ ἐγκεφάλου. τοῦ δὲ διανοη- „ τικοῦ τὴν μέσην, τοῦ δὲ μνημονευτικοῦ τὴν ὄπισθεν. Οὐδὲ γὰρ ἱκανὸν εἰς ἀπόδειξιν (ἢ ἐκείνῳ δοκεῖ.) τὸ τοιοῦτο, ὅτι τινὲς τῶν φρενιτιώντων, τὸ μὲν διανοητικὸν, διαφθείρονται, τὸ δὲ αἰσθητικὸν ὑγιαίνουσιν. Οἱ δὲ τυχὸν τὸ μνημονικὸν πεπονθότες, τ᾽ ἄλλα εὖ ἔχουσιν. Ἐπείπιγε δυνατὸν τὸ αὐτὸ ὄργανον τῶν μὲν πρὸς αἴσθησιν ἀλλοιώσεων εἶναι δεκτικὸν, τῶν δὲ πρὸς μνήμην ἐγκαταλειμμάτων, ἀνεπίδεκτον. Ἢ οὐχὶ καὶ ὕδωρ, φέρε, ἤτι τῶν ἄλλων ὑγρῶν, τὴν μὲν ἐγγινομένην κίνησιν προσεδέξατο, τὸ δὲ καταγραφὲν ἴχνος αὐτίκα συνέχεεν, οὐδὲν οὐδοτιοῦν ἐγκατάλειμμα κατέχειν οἷόν τε ὄν, καὶ ἐνδιασώζειν; Ἀλλ᾽ ἐνταῦθα ἐκεῖνο μοι μάλιστα σημειούσθω, ὡς ἐπὶ τοῦ περὶ μνήμης, καὶ τῶν παραπλησίων δυνάμεων λόγου, τὰ ζωγραφήματα ταῦτα, καὶ τὰ ὥσπερ ἐναποσφραγίσματα δακτυλίων, καὶ τοὺς τύπους, καὶ τὰ τοῖς νεωτέροις λεγόμενα ἴχνη, μεταφορικῶς ἐκληπτέον, ὅπερ ὁ Ἐφέσιος Μιχαὴλ φθάσας παρῄνεσεν. „ Χρὴ „ δὲ καὶ τὸ τύπου κοινότερον (1) ἐπὶ τῆς φαντασίας ἀκούειν. „ Κυρίως μὲν γὰρ τύπος τὸ κατ᾽ εἰσοχὴν τε, καὶ ἐξοχὴν, ἢ „ τὸ τοῦ τυποῦντος ἐν τῷ τυπουμένῳ σχῆμα γινόμενον, ὡς „ ὁρῶμεν τὰ ἐπὶ τῶν σφραγίδων ἔχοντα· οὐχ οὕτω δὲ καὶ „ τὰ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐγκαταλείμματα ἐν ἡμῖν γίνεται, „ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν τῷ σχήματι, ἡ τῶν αἰσθητῶν ἀντίληψις. „ Ποῖον γὰρ σχῆμα τὸ λευκὸν, ἢ ὅλως τὸ χρῶμα; ἢ ποῖον „ σχῆμα ἡ ὀσμή; Ἀλλὰ δι᾽ ἀπορίαν κυρίου τινὸς ὀνόμα- „ τος, τὸ ἴχνος, καὶ ἐγκατάλειμμα, τὸ ὑπομένον ἀπὸ τῶν „ αἰσθητῶν ἐν ἡμῖν, τύπον καλοῦμεν μεταφέροντες τοὔνομα. Πῶς γὰρ ἂν οἷόν τε ἡ τοσούτων πληθὺν πραγμάτων τοὺς τύπους, ἐν οὕτω σμικρῷ μορίῳ ἐγκεχαράχθαι ἡλίκος ὁ ἐγκέφαλος; Πῶς δὲ καὶ ἐν συστάσει σώματος ἁπαλωτέρου, καὶ μυ-

(1) Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. ἐν Προοιμ.

μυρίας ὅσαι ὧραι τὰς ἀπὸ τῶν δι' αὐτοῦ φερομένων ὑγρῶν ἀλλοιώσεις ὑφισαμένου, τὰ ἴχνη ταῦτα ἀσύγχυτα ἐνδιασώζοιτο; νοήσαις αὖ ἄρα, δεξιότητα τινά, καὶ προσφυΐαν τοῖς τοῦ ἐγκεφάλου πόροις ἐγκαταλείπεσθαι, καθ' ἣν ἑτοιμότερον προσσυρρυόνται, καὶ διατίθενται πρὸς τὸ δέον πειθαρχοῦντες τῷ γνωστικῷ ἐπιτάσσοντι, καὶ οὕτως ἐπίμως ἔχουσι, πρὸς τὴν διὰ τούτων τοῦ πνεύματος διέξοδον, νεύματι τῆς ψυχῆς, τῆς κινούσης αὐτὸ, ὡς ἄλλο τε πρὸς ἀντίληψιν καὶ γνῶσιν, τῶν προεγνωσμένων κεκίνηται. (1) Ἡ ἕξιν τῶν ἰνῶν, ἐξ ὧν ὁ ἐγκέφαλος, καθ' ἣν διὰ πολλῶν ἤδη κινηθεῖσαι ἐνεργημάτων, ῥαδίως πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην κίνησιν ἔχουσιν. (2) Οὕτω γὰρ αὖ ἴσως ἐπιλύσειέ τις εὐμαρῶς, καὶ τὸ Ἀριστοτέλους ἐκεῖνο περὶ μνήμης ἀπορημάτιον „ πῶς ποτε τοῦ μὲν „ πάθους παρόντος, τοῦ δὲ πράγματος ἀπόντος μνημονεύει „ τὸ μὴ παρόν; (3) Καὶ χωρὶς γὰρ τῆς διαιρέσεως ἣ πρὸς τοῦτο ἀπαντῶντες χρῆσθαι εἰώθασιν, ὡς ἔνι θεωρεῖν τὸ φάντασμα, καὶ καθ' αὑτὸ, καὶ ὡς εἰκόνα, ῥητέον ὅτι τοῦ μὲν ἐπίμως ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ πράγματος, ἡ ἐμποιηθεῖσα ἐκ προηγουμένων ἐνεργειῶν διάθεσις τοῦ ἐγκεφάλου παραίτιος. Τοῦ δὲ μὴ ἀντιλαμβάνεσθαι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀπόντος ἁπλῶς ὡς φαντάσματος, μνημονευτικῶς δὲ θίγειν, αἴτιον, ὅτι καὶ ἣν ἤδη ἔχει τὸ μόριον ἑτοιμότητα πρὸς κίνησιν, ἡ ψυχὴ ἐπιγιγνώσκει, καὶ τὸ παρελάσαν τοῦ χρόνου, τοὐλάχιστον γοῦν ἀορίστως συνεπισκέπτεται, κἀκ τούτων κρίνει, ὅτι καὶ ἄλλο τε τοῦτο αὐτὸ προσελάβετο, ὃ μνήμης τυγχάνειν γνώρισμα ἰδιαίτατον εἴρηται. (§. ωα. ωβ'.) Οὐ χάριν, τὸ τοῦ Νεμεσίου ἔχει ὀρθῶς „ ὅτι τῶν ἀπόντων μὲν „ ἐστὶν ἡ μνήμη, οὐ μὴν δὲ ἀπὸ τῶν ἀπόντων γίνεται. (4)

Πο-

(1) Καρτέσ. ἔνθα ἀνωτ.
(2) Μαλεβραγχ. ἔνθα ἀνωτ.
(3) Ἀριστ. Περὶ Μνημ. καὶ Ἀναμν.
(4) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. ΙΓ'.

Πορίσματα.

§. ωε. Α'. Ἐντεῦθεν φανερὸν ὅτι τῶν αἰσθητῶν τε, καὶ φαντασῶν κυρίως εἰσὶν αἱ μνῆμαι, τῶν δὲ διανοητῶν κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ οὐκ ἄλλως, ἢ καθ' ὅσον ἐκ προλαβούσης φαντασίας παραγίνεται. „ Τὰ δὲ νοητὰ (1) ὅτι μὲν ἐμάθομεν, „ ἢ ἠκούσαμεν μεμνήμεθα, τῆς δὲ οὐσίας αὐτῶν μνήμην οὐκ „ ἔχομεν, οὐ γὰρ ἐκ προηγουμένης φαντασίας ἡ τῶν νοητῶν „ ἀνάληψις, ἀλλ' ἐκ μαθήσεως, ἢ φυσικῆς ἐννοίας.

Β'. Ἐπεὶ δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ ἡ μνήμη ἑδράζεται (§. ωγ'.) τύπων οἱονεί τινων αὐτῷ ἐνσημαινομένων (§. ωδ'.), ἢ ἄμεινον εἰπεῖν διαθέσεως τῆς προσηκούσης, καὶ δεξιότητος αὐτῷ, τῆς ἐπὶ τὸ ἑτοίμως, κατὰ τὰς τοῦ γνωστικοῦ ἐνεργείας κινεῖσθαι, ἐγκαταλειπομένης (§. αὐτ.), ἐπάναγκες ἂν εἴη ταῖς κατὰ τὰς κράσεις τοῦ μορίου διαφοραῖς τε καὶ ἀλλοιώσεσι, καὶ τὴν μνήμην συνδιατίθεσθαι. Ταύτῃ„ τοι καὶ τοῖς (2) μὲν ἐν κινήσει πολλῇ διὰ τὸ πάθος „ (τουτέστι διά τινα ἐπισκήψασαν νόσον) ἢ δι' ἡλικίαν οὖ„ σιν, οὐ γίνεται μνήμη, καθάπερ ἂν εἰς ὕδωρ ῥέον ἐμ„ πιπτούσης τῆς κινήσεως, καὶ τῆς σφραγῖδος. Τοῖς δὲ διὰ „ τὸ ψύχεσθαι, (καὶ οἱονεὶ θρυλλίζεσθαι) καθάπερ τὰ „ παλαιὰ τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ διὰ σκληρότητα τοῦ δεχο„ μένου τὸ πάθος (ἤτοι τὸ τῆς κινήσεως) οὐκ ἐγγίνεται „ ὁ τύπος. Διὸ οἵτε σφόδρα νέοι, καὶ οἱ γέροντες ἀμνήμο„ νές εἰσι· ῥέουσι γὰρ, οἱ μὲν διὰ τὴν αὔξησιν, οἱ δὲ διὰ „ τὴν φθίσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ λίαν ταχεῖς, καὶ οἱ λίαν „ βραδεῖς, οὐδέτεροι φαίνονται μνήμονες. Οἱ μὲν γὰρ εἰσὶν „ ὑγρότεροι τοῦ δέοντος, οἱ δὲ σκληρότεροι· τοῖς μὲν οὖν οὐ „ μένει τὸ φάντασμα ἐν τῇ ψυχῇ, τῶν δὲ οὐχ ἅπτεται. Οἱ δὲ ἐπὶ τὸ ὑγρότερον μὲν, οὐμὴν δὲ μεθ' ὑπερβολῆς, κλίνοντες, οἷοι οἱ εὐφυεῖς, ἀναμνηστικοὶ μᾶλλον εἰσίν. Ὥσπερ

(1) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. ΙΓ'.
(2) Ἀριστοτέλης. Ἐν τοῖς περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν.

ὥσπερ ἂν οἱ ἐπὶ τὸ σκληρότερον, ἀλλ' ὑ πέρα τῦ μετρίυ, οἷοι οἱ μετὰ πόνυ καὶ πραγματείας παραδεχόμενοι, μνημονικοί, ὡς ὁ Νεώτερος Κάτων παρὰ Πλυτάρχῳ γενέσθαι ἱςόρηται. (1) „ Νωθρὸς μὲν γὰρ ἦν ἀναλαβεῖν καὶ βραδύς, ἀ„ ναλαβὼν δὲ κάτοχος, καὶ μνημονικός. Πολλοὶ γῦν τῆς συμμέτρυ καὶ ἀκριβῦς ἐυμοιρήσαντες ἐυκρασίας, θαυμαςοὶ ἀνεφάνησαν καὶ τὰς μνήμας· οἷον Σενέκας φασὶν (2) ὁ Ῥωμαῖος δισχιλίων φωνῶν ἀσυνδέτων ἅπαξ ἀκύσας, ἀπταίςως ἀπεδίδυ. Καὶ Πόρτιος ὁ ἐκείνυ ἑταῖρος, ἁπάσας ὅσας ἐν τοῖς δικαςηρίοις φθάσας ἠγώνιςο, ἀπεμνημόνευε τὰς δημηγορίας. Καὶ Κινέας ὁ ὑπὲρ Πύῤῥυ πρεςβεύσας πρὸς τὴν Ῥωμαίων Σύγκλητον, ἅπαντας ὅσοις τῇ προτεραίᾳ ἐντετυχηκὼς ἦν, ἐξ ὀνόματος τῇ ὑςεραίᾳ προσεῖπε, δῆμον ὅλον. Καὶ Κῦρος δὲ τὺς ὑπ' αὐτὸν ςρατευομένυς ὀνομαςὶ ἅπαντας προσφωνεῖν εἰώθει. Καὶ Λύκιος δὲ Σκιπίων, τὺς τὴν Ῥώμην οἰκῦντας ὁμοίως. Καὶ Χαρμίδης, ἢ ὡς ἄλλοι Καρνεάδης, τὰ ἐν ταῖς κατὰ τὰς βιβλιοθήκας σωζομέναις δέλτοις, ἅττα ἂν ἐρωτηθείη, ὡς ἀναγινώσκων ἕκαςα, ἑτοίμως ἀπαγγέλλων ἦν, καὶ ἀπροσκέπτως. Οὐχ ἧττον δὲ θαυμάσειέ τις ἐν τοῖς μνήμοσι καὶ Ουαλλίσιον τὸν Νεώτερον Φιλόσοφον, ὃς ἐν σκότῳ τὰ προτιθέμενα οἱ τῶν ἀριθμητικῶν προβλημάτων ἐυςόχως ἐπιλυόμενος, ἐξ ἀριθμῶν, οἷς ὑπὲρ τὺς πεντήκοντα ἐπληθύνοντο οἱ χαρακτῆρες, τὰς τετραγωνείυς ῥίζας ἐξῄρει. Εὐδαίμονες τῆς ὄντι τῆς ἐυκληρίας!

Γ'. Ἀκόλυθον δὲ ἐςὶ καὶ τὰς προσφερομένας τροφάς, καὶ δίαιταν τὴν περὶ αὐτάς, καὶ ἀέρα τὸν ἀναπνεόμενον, καὶ τ' ἄλλα ὡς περὶ τῆς φαντασίας ἐλέγετο, (§. ψ πς'. Β'.) διαφέρειν εἰς μνήμην. Διὸ καὶ τὸν οἶνον (3) μνήμης εἶναι ἐπιβοήθημα φασὶ, τοῖς μετρίως δηλονότι χρωμένοις, ἅτε δὴ τῇ τῦ πνεύματος διαθερμάνσει ἐυπνωτέρας τῦ ἐγκεφάλῳ

(1) Ἐν Βίῳ αὐτῦ.
(2) Ἐν Λεξικ. Εὐφραίμ. τῦ Χάμβιρς ἐν φωνῇ Μνημ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

λῳ ἐνεργαζόμενον τὰς κινήσεις· ὥστε καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ἐπικουρίαν, μὴ πάντη δέον ἡγεῖσθαι εἰς τοῦτο ἀλυσιτελῆ, οὐδ' ἀπρόσφορον. Ἀεὶ γὰρ τὸ νοσοῦν καὶ κακούμενον, καὶ ὑγιάνσεως δεκτικὸν εἶναι πέφυκεν. Ὅτι δὲ τὸ μνημονικὸν τῆς ψυχῆς, νόσοις ὑπόκειται ταῖς χαλεπωτάταις, ἐκ τε τῆς τῶν κράσεων διαφορᾶς (§. ωέ. Πορ. Β΄.) ἔστι τεκμαίρεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ Ἑρμογένει τοῦ Ταρσεῖ συμβάντος, περὶ ὃν τὸ ὁμηρικὸν ἀτεχνῶς ἠλήθευσεν, τὸ τοὺς λόγους εἶναι πτερόεντας. (1)

Δ΄. Ἐπεὶ δὲ, ἐν τῷ τοῦ ῥᾷδιον ἀναδέχεσθαι τὰς ἀπὸ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος ἀντιληπτικὰς κινήσεις, ὧν αἱ βούλεται ἡ ψυχὴ μνημονεύειν, ἐπιμένοντι τῷ ἐγκεφάλῳ (§. ωδ΄.), ἡ μνήμη κεῖται. Ἡ δὲ ἐπιμόνης ἐκ πλειόνων ἐνεργειῶν ἐπιγίνεται, (§. αὐτ.) φανερὸν (2) ὅτι ἡ μνήμη, καθάπερ καὶ Ἀριστοτέλης (3) αὐτὴν ἐκάλεσεν, ἕξις ἐστὶ Κυριώτατα. Τοιαύτην δὲ καὶ πολλοὶ τῶν Ἀρίστων ἐν Νεωτέροις (4) ἀποδεικνύουσι. Ταύτῃ τοι καὶ ῥᾷστα μνημονεύομεν, ἐφ' οἷς πλεονάκις προσέχομεν, καὶ οἷς ἐκπαθῶς, καὶ ἀτενέστερον ἐνεκύψαμεν, καὶ ἁπλῶς ὅσα κινεῖ πως σφοδρότερον. „ Διὸ „ καὶ τὰς τῶν πράξεων μνήμας (5) οὐδεὶς οὐδ' ἂν βουληθεὶς „ ἐκστήσειεν ἑαυτοῦ, ὡς ὑφ' ὧν μάλιστα κινεῖται.

Ε΄. Ἐντεῦθεν δὲ ῥᾷδιον, καὶ τί ἐστιν ἀνάμνησις ἐστὶ διορίσαι. Τῶν γὰρ κατὰ τὸ αἰσθητήριον ἐφεξῆς πεπηγμένων πλειόνων ἰχνῶν, οἷον α, β, γ, δ, κτ. εἴγε ἐστὶν, ὃ ἐν πλείοσι ῥᾳδίως ὑπενδίδωσι τῷ ἐν αὐτῷ τὴν ἀντίληψιν ἐνεργαζομένῳ πνεύματι, τὰ λειπὰ ὑπομένει, ὃ πολλὰς ἀμυδρότερα ἐσόμενα, μὴ ἐπίμονα [illegible], μὴ δ' ἐχομένως, ὡς ἄλλο τι, ταῖς ἠγμέναις τὰς ἐφεξῆς ἀντιλήψεις ἐπιτάσας παρέχονται, πῶς δὲ τὸ ἐκεῖθεν, [illegible] ἐπείξει τῆς ψυχῆς ἀρχομένῃ κινήσει, ἔστι τι [illegible]

[illegible]

(1) Σουΐδ. ἐν Λεξ. Ἑρμογ.
(2) Ἐν τῇ Λογικ. Περὶ [illegible].
(3) Περὶ Μνημ. καὶ Ἀναμν.
(4) Λώκιος. Περὶ Νοῦ Βιβλ. Β΄. Κεφ. Ι΄. Καὶ [illegible]
(5) Πλούταρχ. ὅτι οὐδὲ ζῆν ἐστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον.

ταῦτα μεταβαλόντα, τὸ πρότερον ἀναζωπυρήσωσι πάθος. καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνακτήσωνται δεξιότητα, τοῦτο ἐστὶ τὸ συμβαῖνον, ὃ καλεῖν εἰώθαμεν ἀνάμνησιν. „Ὥστε διαφέρειν
„ μνήμης ἀνάμνησιν, τῷ τὴν ἀνάμνησιν εἶναι ἀνανέωσιν
„ προτέρας μνήμης, ἐπεὶ λήθη γενομένη, τὸ συνεχὲς ἀ-
„ ναλίσῃ. Καὶ ἐστὶν αἴτιον ἀναμνήσεως, ἡ τῶν προτέρων
„ κινήσεων ἀνανέωσις. (1) Καί τις ἂν ὀρθῶς οἶμαι ταύτην ὁρίσειε, ἀπὸ λήθης εἰς μνήμην εἶναι, διὰ μνήμης μετάβασιν. Εἰ μὴ γὰρ διὰ μνήμης, ἀ. ἔσται ἀνάληψις. Εἰ δὲ μὴ ἀπὸ λήθης, ἀπομνημόνευσις. Τὸ μὲν εἰ πρῶτόν τις ἀναλάβοι, τὸ δὲ, εἰ δεύτερον ὑπομνηθείη. Διὸ καὶ ὁ Σταγειρίτης (2) εὐστόχως „ οὔτε μνήμης ἐστὶν ἀνάληψις, φη-
„ σὶν, ἡ ἀνάμνησις, οὔτε λῆψις. Ὁ δὲ Νεώτερος Γενουήσιος (3) καὶ πάνυ ἡμαρτημένως, ἀποδοὺς, τοσούτῳ μνήμης
„ διαφέρειν ἀνάμνησιν, ὅσῳ καὶ ἕξεως τὴν κατ᾽ αὐτὴν ἐ-
„ νέργειαν. Ἡ γὰρ ἐνέργεια τῆς καθ᾽ ἕξιν μνήμης ἐστὶν ἡ ἀπομνημόνευσις, οὐχ ἡ ἀνάμνησις. Ἀνάμνησις γὰρ λέγε-
„ ται (4) ὅταν λήθη μεσολαβήσῃ τὴν μνήμην, ἔστι γὰρ
„ ἀνάμνησις μνήμης ἐξιτήλου γινομένης ἀνάκτησις.

ς'. Ἐπεὶ οὖν κινήσεώς τις συνεχισμὸς, τὸ τὴν ἀνάμνησιν ἐστὶν ἐργαζόμενον (διὰ τὸ ἀνωτ.) φανερὸν, ὡς ὧν τινων ἂν αἱ κινήσεις ὦσι μᾶλλον ἀλλήλων ἐχόμεναι, τούτων καὶ αἱ ἀναμνήσεις ῥᾷσαι. Τοιαῦτα δὲ μάλιστα τὰ πρὸς ἀλληλα ἐστὶν ἔχοντα, τούτων γὰρ καὶ αἱ φύσεις ἅμα, καὶ αἱ γνώσεις, εἰ δὲ αἱ γνώσεις, καὶ αἱ κινήσεις, δι᾽ ὧν τὸ γνωστικὸν αὐτοῖς προσέχειν ἐνάγεται. Διὸ καὶ οἱ ἀναλαμβάνειν τῇ μνήμῃ ἑτοίμως βουλόμενοι, πρὸς ταῖς ἀναφοραῖς τὸν νοῦν ἔχουσι. „ Καὶ ὅσα τάξιν τινὰ ἔχει, εὐμνημόνευτα ἐστίν·
„ ἐν ἀναφορᾷ γὰρ ἡ τάξις. (5)

Περὶ

(1) Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσ. εἰς τὸ Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν. ἐν Προοιμ.
(2) Ἀριστ. Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν.
(3) Ἐν Ψυχολογ. Ὁρισμ. Ζ'. καὶ ἐν τῷ Σχολ.
(4) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ΙΓ'.
(5) Ἀριστ. Περὶ Μνήμ. καὶ Ἀναμν.

Περὶ Δυνάμεως, ἣν ἰδιαίτερον Νοῦν καλοῦμεν.

Θεώρημα Νʹ.

§. ωϛʹ. „Ὅτι καὶ περὶ ὕλης παντοίας ἀπηλλαγμένη ἡ „λογικὴ ψυχὴ γνωστικῶς πέφυκεν ἐνεργεῖν, ὁμόλογον.

Περὶ τούτου τὴν ἐν ἑκάστῳ ἐνοῦσαν συνείδησιν μαρτυρόμεθα. (§. χοϛʹ.)

Ἄλλως· ἅτε δὴ μὴ πρὸς ἑαυτὴν οὖσα ἡ ψυχὴ αὐτεπίστροφος, ἑαυτήν τε γινώσκει, καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς κατ' αὐτήν. Ἃ δὴ ὕλης παντοίας φύσει ἀπήλλακται. (§. ψκϛʹ. ψκζʹ.)

Ἄλλως· τοῦ γνωστικοῦ τῆς ψυχῆς ἀντικείμενον τὸ ὄν, ἢ ἀληθὲς ὡμολόγηται. Ἀληθὲς δὲ οὐδὲν ἧττον τοῦ ἐν ὕλῃ, τὸ ὕλης ἐκτός, εἰ μὴ καὶ πλέον. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ωζʹ. Οὐδεὶς ἂν ἔξαρνος τούτου γένοιτο·

„ Οὐδ' εἰ ψεύδεα μὲν ποιῇ ἐτύμοισιν ὁμοῖα,
„ Γλῶσσαν ἔχων ἀγαθὴν Νέστορος ἀντιθέου.

Τί γάρ; οὐ τὰ καθόλου ἡ ψυχὴ περισκέπτεται, οὐ τὰ προσόντα τῶν οἷς πρόσεισι δι' ἀφαιρέσεως ἀποσπάσασα, καθ' αὐτὰ ἀναπολεῖ; οὐ τάξεις, οὐ λόγους, καὶ σχέσεις, οὐ τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, οὐ δυνάμεις, οὐκ ἐνεργείας ἁπλῶς τε καὶ ἀορίστως, χωρὶς τῶν ὧν τε εἰσί, καὶ οἷς περ ἔνεισι ταῦτα διανοεῖται; Οὐκ εἴδη τινὰ ὅλως τῆς ὕλης ἐξῃρημένα, καὶ κεχωρισμένα ὄντα; οὐ τὸν Θεὸν αὐτόν; οὐχ ἑαυτήν; Δῶμεν γὰρ πρὸς βραχύ, ὅτι καὶ ἐκ τῆς ὕλης ἀεί ποτε ὡρμημένη τὸ πρῶτον, εἰς ταῦτα ποιεῖται διὰ συλλογισμοῦ τὴν μετάβασιν, ἀλλ' ἵσταται δήπου μεταβᾶσα, καὶ τούτων ἐνατενίζει ταῖς φύσεσι καὶ τοῖς λόγοις, αὐτὰ δὴ πέρας λαβοῦσα τέως τῶν ἑαυτῆς κινήσεων τὰ ἀσώματα, καὶ εἴπερ ἐξ ὕλης ἔχουσα τὸ εἰς θεωρίαν ἐνδόσιμον, οὐ μὴν καὶ μεθ' ὕλης ταῦ-

ΤΑ

τα περισκοπεῖ. Ἀλλ' ὥσπερ αὔλῳ νεύματι τῆς ψυχῆς, ἀγόμενον ἐπὶ τὰ ἔνυλα τὸ σῶμα, ἢ τοιαῦτα, τὰς κατ' αὐτὸ ἐνεργείας περαίνει, οὕτω τοι καν δοίημεν ἀεὶ διά σωματικῆς τινος προηγουμένης κινήσεως τὴν ψυχὴν, ἐπὶ τὴν τῶν ἀσωμάτων θεωρίαν ἀνάγεσθαι, ἀσωμάτως ἀλλ' ἂν καὶ αὐτὴ, ἀσώματος οὖσα, τῶν ἀσωμάτων, ἢ τοιαῦτα θίξει. Εἰ μὴ μέλλοι, ἤτοι τοῦ σώματος αὐτῆ ἀφυεστέρα κρίνεσθαι, ἢ ὡς οὐκ ἔχει, τουτέστιν ὡς ἔνυλα τὰ ὑπὲρ τὴν ὕλην ἀνατυποῦσθαι. Τὸ τοίνυν Θεώρημα οὐδ' Ἀριστοτέλης αὐτὸς, οὐδ' ὁ Νεώτερος Μεταφυσικὸς Λώκιος, οἱ μηδὲν εἶναι τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει ὑπερδιατεινόμενοι, ἀποφήσειαν. Ὁ μὲν γὰρ εἰκασίαις τε καὶ συλλογισμοῖς καθ' ἑαυτὴν προσχρωμένην, καὶ τῶν αὐλωτέρων ἐννοιῶν ἐπιδεκτικὴν τὴν ψυχὴν εἶναι δίδωσιν· ὁ δὲ καὶ τὰ ὕλης παντίας κεχωρισμένα ὄντα ἀποφαίνεται. Ταύτητοι καὶ τοὺς ἀρχαίους (τὸν Ἐμπεδοκλῆν καὶ τὸν Ὅμηρον λέγων) οὐκ ἐπαινεῖ (1) τοὺς οὕτω πεποιηκότας, ὡς εἴγε ταυτὸν ἦν τῇ φαντασίᾳ καὶ τῇ αἰσθήσει, ἡ νόησις. „ Ὁ μὲν γὰρ, πρὸς παρεὸν, φησὶ, μῆ„ τις ἀέξεται· ὁ δὲ, ῥαψωδεῖ·

„ Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
„ Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Εἰ δὲ καί τινας προτείνας ἀπορίας Ἀριστοτέλης (2), τὰς τῇ ἐναντίᾳ δόξῃ συνηγορεῖν δοκούσας, οὐχ οὕτω σαφεῖς ἔπειτα παρατίθεται τὰς ἐπιλύσεις, ἔστι γεμὴν ἐκ τῶν αὐτοῦ, ἐν ἄλλοις που αὐτῷ εἰρημένων, καὶ τὰς πρὸς ἐκείνας ἀπαντήσεις κομιδῇ ῥᾴδιον προχειρίσασθαι. Βέλτιον δὲ ἴσως ἐκ τῶν τοῦ Φιλοπόνου λαβεῖν τὸν περὶ τούτου λόγον ἀξείως τε προβαλλόμενον, καὶ πολλὴν πρὸς διασάφησιν τοῦ προκειμένου παρεχόμενον τὴν συντέλειαν. (3) „ Ἀριστοτέλης λέγει, „ ὅτι τριττὰ ἐστὶ τὰ νοητά· ἔστι γὰρ ἄυλα νοητὰ πρῶτα, „ δεύτερα νοητὰ μέσα, καὶ τρίτα τὰ ἔνυλα. Καὶ ἐπὶ μὲν

„ τῶν

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ'.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Γ'. Βιβλ. τῶν περὶ Ψυχ. Ἀριστ.

„ τῶν ἀΰλων, φησὶν, ὅτι οὐκ ἔστι χρεία φαντασίας· ἀφαν-
„ τάστοι γὰρ αἱ νοήσεις. Ὅταν δὲ, φησὶ, τὰ μαθήματα
„ νοῇ, ὑποκειμένῳ κέχρηται τῇ φαντασίᾳ. Εἰ δὲ καὶ ὡς
„ ὑποκειμένῳ αὐτῇ κέχρηται εἰς τὸ εἰδέναι τὰ μαθηματι-
„ κὰ, οὐ παρὰ τοῦτο τὰ αὐτά ἐστι φαντάσματα καὶ μαθή-
„ ματα. Τὰ γὰρ φαντάσματα μόνῃ φαντασίᾳ ὑπόκειται.
„ Τὰ δὲ μαθήματα ψυχῇ, ὑποκειμένῃ κεχρημένῃ τῇ φαν-
„ τασίᾳ. Τὰ δὲ ἔνυλα γινώσκει ἡ ψυχὴ ὀργάνῳ κεχρη-
„ μένη τῇ αἰσθήσει, καὶ φαντασίᾳ. Εἰ οὖν ἐστιν ἀφάνταστος
„ ἐνέργεια, δυνατὸν ἄρα τὸν νοῦν ἐν τῇ φύσει ὄντα, εἰ-
„ δέναι ταύτην τὴν ἐνέργειαν. Οὐδενὸς γὰρ δεῖται εἰς τὸ
„ εἰδέναι ταύτην. Συνηγορεῖ δὲ τῇ δόξῃ τῇ λεγούσῃ ὅτι
„ ὁ νοῦς οὐ γινώσκει τὰ πάντῃ ἄϋλα εἴδη. Ταῦτα δὲ χω-
„ ριστὰ τῆς ὕλης ἐστίν· ὤφειλεν οὖν καὶ αὐτὸς χωριστὸς εἶναι
„ τῆς ὕλης ἵνα νοήσῃ ταῦτα. Ἔγε δεῖ ἐξομοιοῦσθαι κατὰ
„ πάντα τὸ γινῶσκον τῷ γινωσκομένῳ. Ἀλλ. ἐν τῷ ζώῳ
„ οὐ κεχώρισται, οὐκ ἄρα νοεῖ αὐτά. Αὕτη μὲν ἡ πρώτη
„ συνηγορία. Ψευδὴς δέ ἐστιν ὦ Ἀριστοτέλες. Εἰ γὰρ οὐ
„ νοεῖ ὁ νοῦς ἐν τῷ ζώῳ ὢν τὰ πάντῃ ἄϋλα, πῶς ἐν τῇ
„ μετὰ τὰ φυσικά σου πραγματείᾳ καὶ ἐζήτησας τὰ πάντῃ ἄϋ-
„ λα εἴδη, καὶ εὗρες, κἀπήγγειλας ἡμῖν; Ὥστε δῆλον ὅτι καὶ
„ ἐν τῷ ζώῳ ὢν ὁ νοῦς γινώσκει τὰ πάντῃ ἄϋλα εἴδη....
„ Δευτέρα συνηγορία. Ὁ νοῦς οὐ νοεῖ τὰ ἄϋλα εἴδη, ἐπει-
„ δὴ οὐδὲ ἔστιν ὅλως ἄϋλα εἴδη... Πρὸς ἣν λέγομεν ὅτι
„ πῶς ταῦτα λέγεις ὦ Ἀριστότελες, ὃς ἐν ἄλλαις πραγ-
„ ματείαις διαρρήδην βοᾷς, εἶναι τὰ θεῖα εἴδη, ἅτινα ἐ-
„ στὶ τὰ ἄϋλα;... Τρίτη συνηγορία. Ὁ νοῦς ἀεὶ μετὰ φαν-
„ τασίας ἐνεργεῖ.... καὶ ὅτε περὶ τὰ θεῖα ἐνεργεῖ.... ἐκ
„ γὰρ τοῦ γνῶναι τὸν νοῦν τὴν εὐταξίαν τοῦ κόσμου, καὶ τὴν
„ ἀρετὴν τῶν πραγμάτων, ἀνάγεται ἐπὶ τὸ γνῶναι τὴν
„ αὐτὰ διακοσμήσασαν πρόνοιαν.... ἡ δὲ φαντασία ἀεὶ τὰ
„ ἔνυλα γινώσκει, μόνα γὰρ ἐκεῖνα οἶδεν, ἃ ἡ αἴσθησις οἶ-
„ δεν.... ἡ δὲ αἴσθησις μόνα τὰ ἔνυλα οἶδεν. Ὁ νοῦς ἄ-
„ ρα μόνα τὰ ἔνυλα οἶδεν.... Καὶ πρὸς ταύτην δὲ ἀντι-
„ λέγομεν, ὅτι ὁ νοῦς ὅτε περὶ τὰ μερικὰ αἰσθητὰ ἐνερ-
„ γεῖ, τότε μετὰ φαντασίας ἐνεργεῖ, καὶ οὐκ ἀφίσταται αὐτῆς
„ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους, ἀλλὰ μετ' αὐτῆς ἐστιν ἐν τοῖς αἰ-

„ σθη-

„ θητοῖς. Ὁπηνίκα δὲ τὰ θεῖα νοεῖ, τηνικαῦτα διὰ φαν-
„ τασίας μὲν ἐνεργεῖ· εἴπομεν γὰρ ὅτι διὰ τῆς ἀταξίας καὶ
„ ἀκοσμίας τῆς θεωρουμένης ἡμῖν μεταγόμεθα ἐπὶ τὸ
„ θεῖον· ὥστε διὰ μὲν φαντασίας, οὐκέτι δὲ μετ' αὐτῆς.
„ Οὐδὲ γὰρ ἔτι δεῖται αὐτῆς. Τὰ γὰρ ἀσώματα καὶ χωρὶς
„ φαντασίας νοοῦνται.... Τετάρτη συνηγορία. Οὐ δύναται
„ ὁ νοῦς νοεῖν τὰ ἄϋλα, διότι ὁ νοῦς ὁ αὐτὸς ἐστὶ τῇ φαν-
„ τασίᾳ· ὥσπερ γὰρ ἡ φαντασία οὐτε ἀληθεύει, οὔτε ψεύ-
„ δεται.... Πρὸς ταῦτα λέγομεν ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ νοῦς ταὐτὸν
„ τῇ φαντασίᾳ, διότι ἡ φαντασία ποιότητας μόνον γινώ-
„ σκει, ὡς καὶ αἱ αἰσθήσεις γινώσκουσιν. Οὐδὲν γὰρ οἶδεν ἡ
„ φαντασία, ὃ μὴ καὶ ἡ αἴσθησις οἶδεν· ὁ δὲ νοῦς τὰς οὐ-
„ σίας εἶδεν.... Οὐκ ἄρα ὁ νοῦς φαντασία ἐστίν. Ὅθεν
„ καὶ ἐν Θεαιτήτῳ ὁ Πλάτων φησίν, ἡ δὲ φαντασία ἀτυχὴς
„ οὐσίας· αὐτὶ τοῦ οὐ τυγχάνει αὐτῇ γνῶσις οὐσίας· ὥστε
„ οὐκ ἔστι ταὐτὸν νοῦς καὶ φαντασία. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ Ἀ-
ριστοτέλους καὶ πρὸς Ἀριστοτέλην ἡμῖν ὁ Φιλόπονος. Οἱ δὲ
περὶ Θωμᾶν (1) Ἀριστοτελίζοντες, αντικείμενον τῷ νῷ ἐν
τῇ μετὰ σώματος καταστάσει, τὸ τί ἦν εἶναι τῆς ἐνύλου καὶ
αἰσθητῆς οὐσίας τιθέμενοι, ὡς ἄρα καὶ δι' εἰδῶν αἰσθητῶν
νοοῦντι, καὶ διὰ τὸ τῇ ὕλῃ συνεῖρθαι, τὸ ἀναλογόντως
πρὸς τὰ νοητὰ διασώζοντι, οὐ μὴν ταύτῃ τὴν ψυχὴν, καὶ
ἐν σώματι οὖσαν, τῆς περὶ τὰ ἄϋλα ἀποστεροῦσι γνωστικῆς
δεξιότητος. Ὁμολογοῦσι καὶ γὰρ ἐνεργεῖν αὐτὴν, καὶ περὶ
τὰ ἐκ τῶν αἰσθητῶν διὰ συλλογισμοῦ μὲν ἐπιφερόμενα, αἰσθή-
σει δὲ μηδεμιᾷ γινώσκεσθαι φύσιν ἔχοντα· οἷα εἰσὶν (2) αἱ
ἀναλογίαι, καὶ αἱ σχέσεις, καὶ οἱ καθόλου λόγοι τοῦ ὄντος,
τοῦ ἀληθοῦς, τῆς ἐνεργείας, τῆς δυνάμεως, τῆς αἰτίας, τοῦ
αἰτιατοῦ, καὶ τῶν παραπλησίων· μᾶλλον δὲ, καὶ ἑαυτὴν, φα-
σὶ, καὶ τὰς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας σαφῶς ἐπιγινώσκει· ὥστε
ἡμῖν ἀναμφίλεκτον κεῖσθαι τὸ δόγμα, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς
δοκοῦσιν ὁπωσοῦν ἀντιφέρεσθαι, ἐγκρινόμενον.

Θεώ-

(1) Ἀκινάτ. Α'. Μέρ. Ζητήμ. ΙΒ'. Ἄρθρ. Δ'. καὶ Ζητήμ. ΠΕ'. Ἄρθρ. Α'.

(2) Ἰσαδῖν. Φυσικ. Δ'. Μέρ. Ζητήμ. Δ'. Περὶ Νοῦ. Ἄρθρ. Β'.

Θεώρημα ΝΑ'.

§. ωή. „ Τὴν λογικὴν ψυχὴν, μηδὲν ὅλως καθ' ἑαυ-
„ τὴν γνωστικῶς ἐνεργεῖν οἵαν τε εἶναι, ἀεὶ δὲ ἐξηρτημένως
„ τοῦ σώματος, οὐ δοκεῖ.

Εἰ γὰρ ἀεὶ ἐξηρτημένως, ἤτοι ὡς ἐξ αἰτίου, ἢ ὡς ἐκ συναιτίου, ἤ πως ὡς ἐξ ἀφορμῆς εἰς τοῦτο αὐτὴν ἐναγούσης. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς ἐξ αἰτίου, ἢ ὡς ἐκ συναιτίου, σχολῇ γ' ἂν λέγοιεν τοῖς ἀσώματον εἶναι οὐσίαν (§. ψκς'. ψκζ'.) αὐτὴν πεπεισμένοις, καὶ διὰ σωματικῶν κινήσεων, ἀδύνατον εἶναι γνῶσιν τελεσθῆναι, ἤδη (§. χγθ'. κξ.) ἀποδεδειχόσι. Λοιπὸν δὲ ἄρα τὸ τρίτον. Καὶ συμπλεῖν τινα δῆθεν ἀεὶ σωματικὴν κίνησιν τῇ ψυχῇ ὑποληπτέον, καὶ ἐν οἷς τι τῇ οὐσίᾳ ἀΰλων ὄντων νοεῖ, (§. ως'. ωζ'.) ἢ ὅτι ῥᾴδιον διὰ τῆς κινήσεως, ἢ ὅτι ἐκ ἀνάγκης. Ἀλλ' ἔστιν οὐδέτερον· ἡ γάρ τοι κίνησις, ἤτοι πρὸς ἑαυτὴν τὸ γνωστικὸν ἀνακαλοῦσα προσέχειν αὐτῇ ποιεῖ, ἢ οὐχί. Καὶ εἰ τοῦτο, παραπλήσιον ἂν εἴη, ὡς εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως ἐγίνετο. Εἰ δ' ἐκεῖνο, ἀπάγοι ἂν ὡς εἰκὸς ἀπὸ τοῦ προκειμένου (§. χοδ'.), καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἀφέλκουσα, αἰσθήσεως μᾶλλον, (§ ψοδ'. Α'.) ἢ φαντασίας, (§. ψπς'. Γ'.) νοήσεων δὲ τῶν καθαρωτέρων (§. χος'.) οὐδεμιᾶς παραίτιος γίγνοιτο, τοῦ νοητοῦ μάλιστα μηδὲν ἔχοντος κοινὸν πρὸς τὰ κινοῦντα τὴν αἴσθησιν. Πᾶσα ἄρα ἀνάγκη, ἢ μηδὲν τῶν πάντη ἀΰλων ὑπολαμβάνειν νοητὸν εἶναι τῇ ψυχῇ, ἢ μὴ ἀεὶ ἐξηρτῆσθαι αὐτὴν γνωστικῶς ἐνεργοῦσαν τοῦ σώματος. Ἐκεῖνο δ' οὐκ ἔστιν. (§. ως'. ωζ'.) Τοῦτο ἄρα.

Ἢ καὶ οὕτως· Πότερόν ποτε τὴν λογικὴν ψυχὴν, χωρὶς τοῦ σώματος, κατ' οὐσίαν τιθέασι τὴν ἑαυτῆς ἀνασκευασάμενοι, γνωστικῆς ἁπάσης δυνάμεως ἄμοιρον θήσομεν; ἢ οὐχί; Εἰ μὲν γὰρ ἄμοιρον, χωρισθεῖσα δηλονότι τοῦ σώματος πράγματι, ἢ πέφυκεν, (§. ψλγ'. ψλδ'. Καὶ ψνά.) οὐσία ἔσται νοήσεως οὐδόλως μετέχουσα, καὶ οὐδὲ ψυχὴ ὅλως. Ὅπερ ἄτοπον. Εἰ δ' οὐχὶ, οὐσιωδῶς δὲ αὐτῇ τὸ γνωστικὸν τῆς δυνάμεως προσοφείλεται, ἐπείπερ ἐν σώματι οὖσα, τῆς μὲν τοῦ καὶ αὐτοῦ σώματος γινώσκειν δυνάμεως μέτεστιν (ἐξ

ὑποθ.),

ὑποθ.), τῆς δ' ἐνεργείας ὐδαμῶς, ἐμποδὼν αὐτῇ εἶναι τὸ σῶμα ῥητὸν, τῷ μὴ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἔχειν τὴν αὐτῇ παρεῦσαν δύναμιν, ἤτοι ἄφελκον ἐπὶ τὰς αὐτῷ ἐπισυμβαινούσας κινήσεις, ἢ τέλεον αὐτὴν οἱονεὶ καταδεσμεῦον, καὶ ἀργεῖν ποιῦν. Ἀλλ' εἰ τῦτο, ὐδὲν ὅλως γνώσεται ἡ ψυχή· τὸ ἀλογώτατον. (§. χξή. κξ.) Εἰ δ' ἐκεῖνο, γνώσεται μὲν, προσέξει δὲ ἀεὶ ταῖς τύτῳ γινομέναις κινήσεσιν. Ἀεὶ δὲ ἄρα ἤτοι αἰσθήσεται, (§. ψοδ'.) ἢ φανταθήσεται (§. ψπϛ'.) τῶν δὲ ὕλης πάντη ἀπηλλαγμένων νοήσει ὐδέν. Ἀλλ' ὐκ ἔστιν. (§. ωϛ'. ωζ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ωθ'. Κἀνταῦθα πάλιν ἡμῖν πρὸς Ἀριστοτέλην γίνεται διαφέρεσθαι, καὶ ὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαντας μενονυχὶ τὺς ἐνδοξοτάτυς τῶν Νεωτέρων, εἴπερ ἀληθὴς ὁ εἰπὼν (1) vix hodie in Europa reperias, qui sit nominis alicujus, ejus doctrinæ Patronum. „ μόλις καθ' ἡμᾶς εἶ„ ναι τινὰ, τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐν Φιλοσοφίᾳ περιωνύ„ μων, ὃς τῆς δὲ τῆς δόξης προΐσταται. Ἀμέλει τοι τὸ μη„ δὲν εἶναι ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει εἴη, ὕτω κοινὸν οἱόντι δόγμα, καὶ πάνδημον, παρὰ τοῖς νῦν Σοφοῖς διαπεθρύλληται. Καίτοι τὺς μὲν τὴν ψυχὴν κατασωματώσαντας ὕτω φρονεῖν εἰκὸς ἐστὶ, καὶ ἀκόλυθον, τὺς δὲ ἄυλόν τινα φύσιν αὐτὴν εἰδότας, ἐπ' αὐτὸ τῦτο ἐκείνοις συγκατενεχθῆναι τὸ φρόνημα, ὐκέτι οἶμαι λόγυ τινὸς ἐχόμενον εἶναι, ὐδὲ ἀνεκτόν. Οὗτοι καὶ γὰρ ὕτω τῶν συγκροτύντων τὴν ἀνθρώπυ φύσιν, τῷ μὲν ἀτιμοτέρῳ καὶ χείρονι παρέχονταί τι, καὶ καθ' ἑαυτὸ ὑπὸ ἄλλων κινεῖσθαι, μὴ πειθαρχῦντι ψυχῇ τῇ κρείττονι· (§. ψξα.) ταύτην δὲ χωρὶς ἐκείνυ τὸ γε νοεῖν πάντῃ ἀδρανῆ ἀποφαίνονται. Καὶ δυσὶ

---

(1) Γενυήνσ. Μεταφ. Μέρ. Β'. Περὶ τῦ Συςήματος τῶν ἐμφύτ. ἰδεῶν.

σι τούτοις μάλιστα τὴν ψυχῆς οὐσίαν χαρακτηρίσαντες, τῷ τε κινητικῷ, καὶ τῷ γνωστικῷ (1) κατὰ μὲν ἐκεῖνο ταύτῃ τὸ σῶμα, καλῶς ποιοῦντες, κατὰ δὲ τοῦτο ταύτην τῷ σώματι, οὐκ ὀρθῶς δήπου, πάντῃ πάντως φέροντες καθυπέβαλον. Αὐτοκίνητόν τε (μάλιστα οἱ μετ' Ἀριστοτέλην) λέγειν ἀξιώσαντες, ἐπ' οὐδενὸς καὶ αὐτογνωστικὴν ἀποκαλεῖν φέρουσιν. Ἀλλ' ἐξεταστέον (οὐδὲ γὰρ μικροῦ τινος λόγου τὸ πρᾶγμα δοκεῖ) τὸ λεγόμενον. „Οὐδὲν φασὶν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότε„ρον ἐν τῇ αἰσθήσει. Πότερον οὖν, τὸ αὐτὸ ὑποκείσεται τῶν δυνάμεων ἑκατέρα, ἢ τῇ ἑτέρᾳ ἕτερον; Εἰ γὰρ τὸ αὐτὸ, οὐκέτι δύω, μία δὲ ἀμφότεραι δυνάμεις ἔσονται, ἡ αὐτή. Τοῖς γὰρ ἀντικειμένοις περὶ ἃ ἐνεργοῦσι τὰς δυνάμεις εἰδοποιεῖσθαι, καὶ διακρίνεσθαι, οἱ πάντες φασίν. Εἶναι δὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν νοῦν τε καὶ αἴσθησιν, οὐδεὶς ἂν φαίη, οὐδ' ἣν φαίη, οὐδὲ τούτοις ἀποδεκτὰ ἐρεῖ, πρὸς οὕς περ διαφερόμεθα. Εἰ δ' ἕτερον, τοὐναντίον ἄρα, τὸ ἐν τῷ νῷ οὐδὲ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει, οὐδ' ὕστερον, οὐδ' οὐδέποτε γένοιτο ἄν. Πρὸς ταῦτα γεμὴν ἐκεῖνο ἅπανταν αὐτοῖς λείπεται, τὸ μὴ εἰδικῶς, παντικῶς δὲ, καὶ τῷ λόγῳ τοῦ ὑποκειμένου. Τῶν γὰρ ἐφ' ἑκάστου ἐπιθεωρουμένων, ἔστι μὲν ὧν ἀντιληπτικὴ τυγχάνει οὖσα ἡ αἴσθησις, οἷον τῶν χροιῶν, τῶν ὀσμῶν, τῶν χυμῶν, τῶν ἤχων, τῶν μεγεθῶν, τῶν σχημάτων, τῶν κινήσεων, καὶ τῶν παραπλησίων, ἄλλη ἄλλων, ἔστι δ' ὧν ὁ νοῦς, οἷον τῶν αἰτίων, τῶν σχέσεων, τῶν δυνάμεων, τῶν οὐσιῶν, καὶ τῶν τοιούτων. Καὶ τὸ αὐτὸ ἄρα οὐκ ἄν γε οὕτω ποτὲ παραςαίη τῷ νῷ, εἰ μὴ ἐκείνως πρότερον φθάσαν κινήσῃ τὴν αἴσθησιν. Ἀλλὰ Α'., εἰ μὲν περὶ ὑπάρξεως αὐτοῖς ὁ λόγος, ὀρθῶς ἂν ὁπωσοῦν χωροίη. Εἶναι γὰρ ἐνέργεια τῷδε καὶ τῷδε, τάςδε καὶ τάςδε τὰς νῷ μόνῳ ληπτὰς τελειότητας, ἐκ τῶν αἰσθήσει τῷ αὐτῷ ἐπιφαινομένων ποιοτήτων, καλῶς εἰσβάλλομεν· οἷον ἐπεὶ ἐνεργεῖ περί τι τῶν ἡμετέρων αἰσθητηρίων, πάρεστι τεκμήριον ὅτι, καὶ δυνάμεως ἀμοιρεῖ, ὅτι καὶ οὐσία τις ἐρεῖ, ὅτι καὶ ὑπάρχει, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Εἰ δὲ πε-

πε-

(1) Ἀρισ. Περὶ Ψυχ. πολλαχοῦ.

περὶ τοῦ τί ἦν εἶναι τούτων ἕκαστον λέγοιεν, κομιδῆ ψευδὲς τὸ λεγόμενον. Οὐ γὰρ τῆς αἰσθήσεως ἐστὶ τὸ διδάσκειν τί τὸ ὂν καθ᾽ ἑαυτὸ, καὶ ἡ οὐσία, καὶ τὸ εἶναι, καὶ τί δύναμις, καὶ τί τὸ φύσει πρότερα εἶναι ταῦτα τῶν ἐνεργειῶν, καὶ ὅσα τοῦ τοιούτου γένους. Ἐπεὶ οὐδὲ θίγειν ὅλως πέφυκε τούτων ἡ αἴσθησις· ἢ τοῦτ᾽ ἂν ὅμοιον εἴη, τῷ τυφλὸν ὑπὸ τυφλοῦ ὁδηγεῖσθαι, εἰμὴ ἄλλοθεν ὁ νοῦς τὰς καθαρωτέρας ἔχων ἐννοίας, ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως ἕξειν ἐλπίσειεν τῆς οὔτ᾽ ἐχούσης, οὔτε ὅλως λαβεῖν δυναμένης. Β΄. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀφαιρέσεως νοητῶν, οἷα τὰ εἰρημένα, ἔχειν τι καὶ λέγειν ἐοίκασιν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν φύσει αὔλων, οἷον τὸ Θεῖον, οἷα τὰ κεχωρισμένα εἴδη, οἷα ἡ ἐν ἡμῖν ψυχὴ, τί ποτε φήσουσιν; ἢ ὅτι ἐκ τῶν ἐνεργημάτων καὶ ταῦτα τῶν ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπιπτόντων καθίσταται πρόδηλα; Ἀλλ᾽ εἴγε τὸ ὅτι, ταύτῃ γε ᾗπερ ἐνεργεῖ, οὐ μὴν καὶ τὸ ὅ,τι ἐστὶ τούτων ἕκαστον, δῆλον γίνεται. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο, ἀλλ᾽ αἰσθητῶν ἤδη τῶν ἐνεργειῶν ὑποτιθεμένων, καὶ ἑπομένως σωματικῶν, πολλοῦ γ᾽ ἂν δέοι ἐξ αὐτῶν ἔννοιαν ἡμᾶς ἔχειν τῆς ἐκείνων αὐλίας λαβεῖν, ἣν ἔχομεν. Τοὐναντίον δὲ καὶ σωματικὰ ἂν ἡγοίμεθα, καὶ λαμπρῶς ἐπικουρίζοντες, οὐδὲν ὅ,τι μὴ ἔνυλον ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι εἰκότως ὑπολαμβάνοιμεν. Εἶτα κωφὸς ἀνὴρ, ἤχου αἴσθησιν οὐκ ἂν λάβοι, καίτοιγε τὰς ἄλλας συγκεκροτημένος αἰσθήσεις, ὅτι τούτων οὐδεμία δεξιῶς ἔχει πρὸς τὴν τῶν ἤχων ἀντίληψιν. Οὐσίας δὲ ἀΰλου τε καὶ ἀσωμάτου, πρὸς ἣν πᾶσα αἴσθησις μακρῷ ἀφυεστέρα, ἢ πρὸς τὰς ἀέρος πληγὰς ἡ ὄψις, ἔστιν ἡμῖν ἐλπίσαι δι᾽ αἰσθήσεως ἔννοιαν λήψεσθαι; Ἐμοὶ δὴ δοκεῖ, ὡς τῷ μηδὲν ἐνεῖναι τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐνείη τῇ αἰσθήσει διατεινομένῳ, εἰ σύμφωνα μέλλοι τῇ δόξῃ φρονεῖν, πάντα εἶναι σωματικὰ κατὰ τοὺς πάλαι, καὶ νεωτέρους τῶν Ἐπικουρείων ὑποληπτέον, καὶ τὴν μὲν τῆς αὔλου οὐσίας ὕπαρξιν ἐκ τῶν ὄντων, τὴν δ᾽ ἔννοιαν ἐκ τῆς ψυχῆς τέλεον ἀποκρουστέον. Γ΄. Ἀλλ᾽ ἔστω δή τις ἄνθρωπος (ἐν ὑποθέσει οὐκ ἀδυνάτῳ ὅτι μὴ φύσει.) ἅπαντα πεπηρωμένος τὰ αἰσθητήρια, ἢ γοῦν ἅπαντα πλὴν τῆς ἁφῆς (ὃ τυχὸν οὐδὲ φύσει ἀδύνατον). Κείσθω δὲ καὶ τὸν περὶ τὸ ἀναισθητοῦν τοῦτο σῶμα ἀέρα, ἰσομέτρως ἔχειν τῇ ἐγκεκραμμένῃ αὐτῷ θερμότητι, ὡς μηδὲ οὕτως αἰσθάνεσθαι.

θαι. Τί οὖν; οὐδὲν ὅλως νοήσει ἡ ἐν αὐτῷ ψυχή, ἢ τί; Ἀλλ' ἔτι νοήσει, διά τινος ποτὲ αἰσθήσεως; εἰπεῖν οὐκ ἂν ἔχοις. Εἰ δ' οὐδέν, θαυμαστή γε νὴ Δία ἡ ἐν τούτῳ ψυχή, ἡ ὄπτης πλίνθου ἀφυεστέρα. Καὶ μὴν εἰ μηδὲν ἄλλο, ὅτι μέν τι ὑπάρχει ἡ ψυχὴ αὐτὴ γνώσεται, καὶ ὡς τοῦτο οἶδε συνεπιγνώσεται. Δ'. Ἐρωτήσαντες δὲ καὶ τοὺς προϊσταμένους τοῦ δόγματος, ὅπως τοῦτο ὑπειλήφασι, τὴν ἀπὸ τοῦ αἰσθήματος γένεσιν τοῦ καθαροῦ νοήματος, ἔτι ἀδυνατωτέραν εὑρήσομεν. Τί γὰρ ὁ Περιπατητικός; Ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, φησίν, ἔνυλόν τι εἶδος ἐντυποῦται τῷ αἰσθητηρίῳ, ᾧ προσβλέψας ὁ κατ' ἐνέργειαν νοῦς, τὸ εἶδος δημιουργεῖ τὸ ἄϋλον· ἢ πρόον ἤδη, καὶ ἀτρεμοῦν τέως διεξανίστησιν. Ἔσθ' οὕτω. τελείσθω ταῦτα ὡς πλάττεται. Ἀλλ' εἰ τὸ ἄϋλον ἔκτυπον ἐστὶ τοῦ ἐνύλου, ὡς καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖς, αὐτὸ τοῦτο νοητὸν καταστήσει τὸ αἴσθημα, οὐκ ἄρα δι' αἰσθήσεων αἱ ἔννοιαι τῶν καθαρωτέρων. Ἐπεὶ τοῦτο δι' ἐκεῖνο οὐχ ἕπεται. Οὐ γὰρ μὴ εἴποις ὅτι καὶ τὰ ἀμιγῆ πρώτως φανταστὰ γίνεται, ἵν' ἔπειτα καὶ αὐτὰ νοητὰ καταστῇ, δεῖ γὰρ τὸ μηδεμίαν αὖ οὕτως ἔσεσθαι, φαντασίας τε καὶ καθαρᾶς νοήσεως τὴν διαφοράν, καὶ περιττὸν ἀτεχνῶς τῇ παχύτητι περιαμπέχειν, τό, ἐφ' ᾧ νοηθῆναι, ὅσον παχύτητος ἔχει, ἀπαραιτήτως ἀπογυμνοῦσθαι ὀφεῖλον· φύσει γὰρ τῆς ὕλης ἀπηλλαγμένον, οὔτ' ἂν περιβάλλοιτο, ὃ οὐ πέφυκεν, οὔτ' ἂν ἀποβάλλοιτο, ὃ οὐκ ἔχει, καὶ οὐδόλως ἂν εἴη δι' αἰσθήσεως εἰς τὸν νοῦν τῷ τοιούτῳ εἰσιτητέα. Καὶ πρὸς μὲν τὸν ἐκ τοῦ Περιπάτου τοσαῦτα. Τί δὲ ὁ Λωκιανός; Συνθέσει ἅπαντα, καὶ ἀφαιρέσει, καὶ ἐπιστασίᾳ νοῦ, καὶ προσοχῇ, καὶ συλλογισμῷ, ἐκ τῶν ἡγουμένων, καὶ ἑπομένων, καὶ συνημμένων, ὁπόσαι ἡμῶν αἱ ἔννοιαι· νεωτερικώτερα νὴ Δία. Ἀλλ' οὐκ ἂν φθάνοι ἡμᾶς ἐκδιδάσκων, ὅπως διὰ τῶν χρωμάτων, καὶ ἤχων, καὶ ὀσμῶν, καὶ χυμῶν, καὶ ἐκ τῶν ἁπτῶν, τὸ μηδενὸς τούτων ἐν μετοχῇ ὄν, καθ' ἕνα δή τινα τῶν εἰρημένων τρόπων, νοητὸν κατασταθείη, οἷον ἡ ψυχή, οἷον ὁ νοῦς, οἷον αὐτὴ ἡ νόησις. Πότερον συνθέσει χρωμάτων· (ταῦτα δὲ λεγέσθω καὶ περὶ τῶν ἄλλων ποιοτήτων) ἀλλ' οὔπω τι ἔσται ἡμῖν πολύχρουν. Ἀλλ' ἀφαιρέσει; ἀλλ' οὔτι ἔσται τῶν πολλῶν χρῶμα ἤτοι ἁπλοῦν, ἢ τῶν ἐκ μίξεως. Ἀλλ' ἐκ τῶν συνημμένων; τῷ τρό-

πῳ;

πω; Τοιαῦτα γὰρ ἂν εἴη τὰ πρὸς ἄλληλα. Ἡ δὲ τῶν ἀποίων πρὸς τὰ ποιὰ σχέσις ὁποία τις; Ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἡγουμένων καὶ ἑπομένων. Καὶ μὴν ταῦτα γένη τε καὶ εἴδη ἐστὶν, ἢ τοιαῦτα τινὰ συνεισάγοντά τε καὶ συναναιρούμενα, καὶ συνεισαγόμενα καὶ συναναιροῦντα. Τὸ δὲ σωματικὸν πρὸς τὸ ἀσώματον πάντῃ ἕτερον. Σὺ δέ μοι καὶ τοῦτο κάτεχε. Ὡς οὐδενὶ τῶν ἀνωτέρω τρόπων ἔννοιαν καθαρὰν πρώτην, τῇ ψυχῇ δυνατὸν ἐγγενέσθαι διὰ αἰσθήματος. Ἀνάγκη δὲ τὰς πρώτας αὐτὴν ἔχουσαν, ἐξ ἐκείνων οὕτως ἐννοεῖν, ἤτοι προστιθεῖσαν, ἢ ἀφαιροῦσαν, ἢ συλλογιζομένην. Πῶς γὰρ ἂν προσθέσει λάβοι πρώτην ἔννοιαν, δέον πρῶτον γινώσκειν τὰ προστιθέμενα; πῶς δ᾽ ἂν ἀφαιρέσει; δέον προειδέναι τό,τε ἀφαιρούμενον, καὶ τὸ ἀφ᾽ οὗ; Πῶς δ᾽ ἂν συλλογισμῷ; μὴ ἐκ προγινωσκομένων; Ἢ γὰρ ἐκ τῶν ὁμοίων καὶ συνημμένων, καὶ ὅλως τῶν ἀναφορὰν πρὸς ἄλληλα ἐχόντων τινὰ συλλογιεῖται, καὶ τὴν τούτων προείσεται οἰκειότητα· ὧν δ᾽ ἂν ἡ σχέσις ᾖ δήλη τούτων καὶ τὰ ἀντισχετικὰ πάντως· ἢ ἐκ τῶν ἡγουμένων τὰ ἑπόμενα εἰσβαλεῖται, καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνοις ὡς μέρη τῶν ἐνεργείᾳ περιχνεύεται· ἢ ἐκ τῶν καθόλου τὰ κατὰ μέρος, κἂν τοῖς ἐκείνων λόγοις ταῦτα πρότερον ἐμπεριειλημμένα θεάσεται. Ὅλως γὰρ ἐφ᾽ οἱασοῦν ἐπιφορᾶς τὸ ἐπαγόμενον τοῖς κειμένοις ἐνεπιθεωρεῖσθαι ἀναγκαιότατον ἐστίν· ὡς καὶ αὐτοὶ δὴ οἱ κἂν ἀκροθιγῶς τῶν λογικῶν μεθόδων ἀψάμενοι ἴσασιν. Τοῖς δὲ σωματικοῖς κινήμασιν, λεγέτωσαν, τίνι δήποτε λόγῳ ἐνεπιθεωρηθείη τὰ ἀσώματα; ἢ (ὡς ἂν τῇ φιλτάτῃ φράσει τῶν νεωτέρων τούτων προσχρησώμεθα) πῶς ἂν τὸν ἀποχρῶντα λόγον τῆς τοῦ ἀσωμάτου ἐννοίας, περιέχοι τὸ συμβαῖνον τῷ σώματι; Ἀλλ᾽ εἶναι σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν, καὶ σωματικάς τινας κινήσεις αὐτῆς τὰς ἐννοίας τοπάζει Λώκιος. Εἴπερ οὖν, οὐδὲ ἡμᾶς ἄρα πισυνοὺς ἕξει, τοὺς τἀναντία διατεινομένους, καὶ διὰ πολλῶν δείξαντας· (§. χϟζ. χϟθ. [illegible] ψα. ψβ. ψγ΄. ψδ΄. ψε΄. ψϛ΄. ψθ΄. ψι΄. ψι[illegible] [illegible] ψιδ΄. ψιε. ψιϛ΄. ψιζ΄. ψιη. ψιθ΄. ψκ΄. [illegible] ψκζ΄. ψκη. ψκθ΄. ψλ΄. ψλγ΄. ψλδ΄. ψλζ΄. ψλ[illegible]) ἀλλὰ τοὺς ἐκ τῆς ἀγέλης τοῦ Ἐπικούρου, οἷς ἡδὺ καὶ θυμῆρες τῷ βορβόρῳ καὶ τῇ ἰλύϊ τῆς ὕλης αὐτοῦ ἐκείνῳ συμπεριστρέφεσθαι.

Θεώ-

Θεώρημα ΝΒ΄.

§. ωί. „ Τῶν ἐννοιῶν τὰς μὲν καθαρωτάτας, καὶ ἀφαν-
„ τάςους, καὶ πρώτας, πρὸς ἑαυτὴν, καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς
„ ἑαυτῆς ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐπιςρέφουσα, τὰς δὲ μετὰ φαντα-
„ τασίας, τῷ ὅπερ εἰδοποιεῖν ἐτάχθη σώματι προσέχου-
„ σα, προσποιΐζεται.

Πρὸς ἑαυτὴν γὰρ ἡ πέφυκε (§. χξη.) καὶ τὰς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας ἐπιςρέφουσα, οἶδεν ὅτι ἐςὶ, κἀντεῦθεν αὐτῇ ἡ τοῦ ὄντος ἐγγίνεται ἔννοια. Καὶ ὅτι δύναται νοεῖν, καὶ βούλεσθαι, καὶ ὅτι νοεῖ, καὶ βούλεται, κἀντεῦθεν αὐτῇ ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ ἁπλῶς τῆς τελειότητος. Καὶ ὅτι ἐξ αὐτῆς τὸ νοεῖν, καὶ οὐκ ἄλλοθεν, αὐτὴ δὲ οὐκ ἐκ τοῦ νοεῖν, κἀντεῦθεν αἱ ἔννοιαι τοῦ αἰτίου, καὶ τοῦ αἰτιατοῦ. Καὶ ὅτι αὐτὴ καὶ νοεῖ, καὶ νοεῖται, κἀντεῦθεν ἡ σχέσις αὐτῇ παρίςαται. Καὶ ὅτι ὅ,περ ἂν βούλοιτο, καὶ νοεῖ, οὐ μὴν ὅ,τι νοεῖ καὶ βούλεται, κἀντεῦθεν τὸ φύσει πρότερον καὶ τὸ ὕςερον, νοητὸν ἐςὶ, καὶ τὸ ἡγούμενον, καὶ τὸ ἑπόμενον. Καὶ ὅτι οὐκ ἐπὶ πᾶν, ὃ ἂν αὐτὴ διάςασῃ, ἐξαρκεῖ πρὸς ἀκριβῆ διάγνωσιν. Οὐθ' ὅτι βούλεται ποιεῖν ἔχει, κἀντεῦθεν ὅτι ἀπλὴς συνῶσιδεν. Καὶ ὅτι αὐτὴ ἐςὶν ἡ μικρῷ πρόσθεν, καὶ οὐκ ἄλλη, κἀκτοῦτο ἡ ἔννοια αὐτῇ τῆς ταυτότητος, καὶ τῆς μονάδος. Καὶ ὅτι νῦν μὲν τῇδε, νῦν δ' ἄλλως πως ἔχει κατὰ γνῶσιν, ἢ βούλησιν, κἀντεῦθεν ἡ τῆς ἑτερότητος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ. Παραβάλλουσα δὲ καὶ τὰς ἑαυτῆς ἐνεργειῶν ἄλλας ἄλλαις, τὸ ὅμοιον συνορᾷ καὶ ἀνόμοιον. Συνειδεῖα δὲ καὶ ὅτι ἦν, καὶ ἐςὶ, τῆς κατὰ τὴν διαμονὴν παρατάσεως, καὶ τοῦ προτέρου καὶ ὑςέρου τοὺς λόγους φέρει. Συνεπιγινώσκουσα δὲ ἑαυτῇ, καὶ ὅτι πρὸς ὃ ἤδη ἐςὶ πρότερον οὐκ ἦν διαςήματι, τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος ἐπὶ τὸ εἶναί τι μετάβασιν ἐννοεῖ. Συνεπιςαμένη δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἀεὶ ἦν, ἤδη δ' ἐςὶ, τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς παραγωγὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος διενθυμεῖται, καὶ πρὸς τὸν δόντα αὐτῇ τὸ εἶναι ἀναφέρεται. Κτ. Κτ. Ἄρα τὸ Α΄.

Ἔννοιαι δὲ μετὰ φαντασίας εἰσὶν, αἱ διὰ τῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις κινήσεων τῇ ψυχῇ γινόμεναι, οἷον αἱ χροιῶν, σχήμα-

μάτων, χυμῶν, ὀσμῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ποιοτήτων αἰσθητικαὶ, καὶ φανταστικαὶ ἀντιλήψεις (§. χοβ'.). Τὰς δ' ἀντιλήψεις ταύτας, τῷ κατ' αὐτὰς κινουμένῳ σώματι, ὅπερ εἰδοποιεῖ ἡ ψυχὴ προσέχουσα ἀναδέχεται (§. ψξϛ'. ψξϛ'. Καὶ ψπδ'. ψπε'.). Ἄρα κτ.

Σχόλιον

§. ωια'. Οὗτος ἐκεῖνος ὁ πρὸς ἑαυτὸν συννενευκὼς κύκλος, ὁ ἐκ τῆς ζωτικῆς εὐθείας διαμορφωθεὶς, ὃν ὁ Δημιουργὸς τήν τε οὐσίαν, καὶ τὸ ταυτὸν, καὶ τὸ ἕτερον, τουτέστι τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων ἁπάντων κεράσας, παρήγαγε, καὶ εἰς λόγους τοὺς ἁρμονικωτάτους κατέτεμε· (§. ψιβ'.) οὕτως αὖ μόνως, καὶ οὐκ ἄλλως ἁρμονία λέγοιτο ἡ ψυχὴ ὀρθῶς, τὰς τῶν πολυμιγέων, καὶ δίχα φρονούντων νοημάτων ἀρχὰς ἐν ἑαυτῇ συμπεριειληφυῖα. „ Οὕτω δὲ καὶ ἀριθμὸς ἑαυτὸν κι„ νῶν αὖ εἴη, διὰ τὸ πλήρωμα εἰδῶν εἶναι, καὶ λόγον ἐκ „ τῶν λόγων (1). Οὕτω δὲ καὶ τόπος εἰδῶν. Οὕτω δὲ πῶς καὶ γνωρίζειν αὖ ἔχοι τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον. Οὐκ ἐκ τῶν πραγμάτων ἁπάντων συγκεκρατημένη, ὁ γενναίως τοὺς ὑπειληφότας Ἀριστοτέλης (2) ἀπήλεγξεν, ἀλλ' ἐξ ἑαυτῆς μετὰ τὰς ἀρχικωτάτας, καὶ ἁπλουστάτας ἐννοίας, δι' ὧν καὶ περὶ τῶν ἐκτὸς αὐτῆς κρίνει, προφέρουσα, διὰ δὲ τοῦ σώματος, ᾧ συνῆπται, ποικιλαχῶς κινουμένου, τὰς ἐνυλωτέρας τῶν ποιοτήτων ἀντιλήψεις λαμβάνουσα.

Πορίσματα.

§. ωιβ'. Α'. Τὸ αὐτὸ ἄρα γνωστικὸν τῆς ψυχῆς, κατάγε τὸν δεύτερον τοῦ ἐνεργεῖν τρόπον (§. ω'.), αἴσθησις (§. ψοδ'.

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Ψυχ. Ἀριστ.
(2) Ἀριστοτέλης ἐν Α'. Περὶ Ψυχ.

(§. ϡοδ΄. Α΄.) καὶ φαντασία (§. ϡπδ΄. ϡπε΄.), καὶ αἴσθησις κοινή, (§. ϡϙβ΄. ϡϙγ΄.), καὶ μνήμη, (§. ωγ΄. κξ.) κατὰ δὲ τὸν πρῶτον (§. ω΄.), νοῦς (§. χος΄.) προσείρηται. Καὶ εἰσὶν ἄρα δυνάμεις τῷ μὲν ὑποκειμένῳ αἱ αὐταί, λόγῳ δὲ ἕτεραι. Τούτων τὴν διαίρεσιν, ὡς ἐκ τῆς τῶν Ἀρχαίων διδασκαλίας, παρὰ τῷ Φιλοπόνῳ εὑρίσκομεν οὕτω γινομένην. „ (1) Ἡ γνῶσις, φησίν, ἢ περὶ „ τὰ ἔξω καταγίνεται, καὶ ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, ἢ περὶ τὰ „ ἐντὸς καὶ ποιεῖ τὴν κοινοτέραν νόησιν. Καλῶς δὲ εἶπον „ κοινοτέραν, ἐπειδὴ καὶ ἡ φαντασία περὶ τὰ ἐντὸς ἐνερ„γεῖ, ἥτις καὶ παθητικὸς νοῦς λέγεται. Ἀλλ' ἡ περὶ τὰ „ ἐντὸς ἐνέργεια, ἢ περὶ καθόλου τι καταγίνεται, ἢ περὶ „ μερικόν. Καὶ εἰ μὲν περὶ μερικόν, ποιεῖ φαντασίαν, „ εἰ δὲ περὶ καθόλου, ποιεῖ τὸν κυρίως νοῦν. Ἀλλ' αὕτη ἡ „ περὶ τὰ καθόλου γνῶσις, ἢ κρείττων γίνεται ἢ κατὰ συλ„λογισμόν, καὶ ποιεῖ τὸν θεωρητικὸν νοῦν, τὸν καθ' ἕξιν, „ καὶ κατ' ἐνέργειαν· ἢ κατὰ συλλογισμὸν ἐνεργεῖ, καὶ ποιεῖ „ τὴν κυρίως διάνοιαν, καὶ κοινοτέραν ὑπόληψιν. Ἡ γὰρ ὑ„πόληψις καὶ κατὰ διανοίας καὶ κατὰ δόξης φέρεται. Εἰ δὲ χει„ρόνως ἢ κατὰ συλλογισμὸν ἐνεργήσει, ποιεῖ τὴν κυρίως „ δόξαν καὶ ὑπόληψιν. Ἡ μέντοι διάνοια ἢ περὶ θεωρητὰ „ γίνεται, καὶ ποιεῖ τὴν ἐπιστήμην, ἢ περὶ πρακτά. Καὶ „ εἰ μὲν βουλῆς δεῖται τὰ πρακτὰ ποιεῖ φρόνησιν· ἐνδεῖ „ γὰρ βουλῆς ἡ φρόνησις. Εἰ δὲ οὐ δεῖται βουλῆς τὰ πρακτὰ „ ποιεῖ τὰς τέχνας. Καὶ τὸν νοῦν δὲ αὐτὸν τριχῶς εἶναι καὶ λέγεσθαι παρὰ Ἀριστοτέλους ἐκδιδαχθέντες, οὐ συμφώνως οἱ διερμηνευταὶ ἐκλαμβάνουσιν. Ἀλέξανδρος γὰρ οἴεται εἶναι, τὸν μὲν καὶ κατὰ τὸ εἶναι δυνάμει, ὡς ἐπὶ τῶν παίδων, τὸν δὲ καθ' ἕξιν μὲν τὸ εἶναι, δυνάμει δὲ τὸ ἐνεργεῖν ἔχοντα, ὡς ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν· τὸν δὲ μόνον ἐντελεχείᾳ καὶ κατ' ἐνέργειαν, οἷον τὸ θύραθεν. Πλούταρχος δέ, τὸν μὲν τῶν παίδων καθ' ἕξιν· τὸν δὲ τῶν τελείων καθ' ἕξιν καὶ ἐνέργειαν, κατ' ἐνέργειαν δὲ μόνως τὸν θύραθεν. Ἀμμώ-

νιος

(1) Φιλόπον. Ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ Περὶ Ψυχ. Ἀριστ. Γ΄.

νιος δὲ ἀμφοτέρους κοινῇ κακίσας, ἅτε δὴ τὸν θύραθεν οἷς μὴ δέον ἐγκαταμίξαντας, καὶ ἰδίᾳ τοῦ μὲν καθήψατο, ἔτι τὴν ψυχὴν, τὴν τῶν εἰδῶν εἶδος οὖσαν κατ' Ἀριστοτέλην, ψιλόντι δυνάμει, καὶ ἀφυεστάτην ὕλην ἀνέδειξε. Τοῦ δὲ, ὅτι εἰς τὸ πλατωνικὸν δόγμα τὴν Ἀριστοτέλους γνώμην μεθείλκυσε, καὶ τόγε κατὰ τοῦτον ἄγραφον γραμματεῖον, γράψαι κατ' ἐκεῖνον ἐτόλμησεν. Ὁ δὲ Φιλόπονος, τὸν μὲν τῶν παίδων δυνάμει πως καὶ οὐ δυνάμει, τὸ μὲν τὰ εἴδη, τὸ δὲ τὸ εἶδος αὐτὸν εἶναι, ὑπέθετο· τὸν δὲ τῶν τελείων, ὅταν οὐδὲν νοῇ, καθ' ἕξιν, τὸν δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν νοούντων, καθ' ἕξιν καὶ κατ' ἐνέργειαν, περὶ οὗ καὶ ἀνωτέρω φθάσας ἡμῖν εἴρηκεν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτοι. Αὐτοὶ δὲ ἀληθολογεῖν αἱρούμενοι, ἢ ἀρχαιολογεῖν, οὐθ' ἃ περὶ τῶν πραγμάτων κείνουσιν ἄλλοι, ἃ δ' ὤφειλον, ἀσπαζόμενοι, ἄλλως πως καὶ τὰ περὶ τούτων διοριζόμεθα. Νοῦς μὲν γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἡ γνωστικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς, οὐ περὶ μόνα τὰ Καθόλου, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ἀμιγῆ τῆς ὕλης (§. ωϛ'. ωζ'.), ἤτοι κατ' ἀφαίρεσιν, οἷα τὰ Καθόλου αὐτά, ἢ καὶ κατὰ φύσιν, κἂν ἄλλως μερικώτατα ᾖ, οἷα ἡ ψυχὴ, καὶ αἱ κατ' αὐτὴν ἐνέργειαι, καθ' ἑαυτὴν, καὶ μὴ ἐξηρτημένως τοῦ σώματος, (§. ωη. ωθ'.) ἀλλὰ παντῇ ἀφαντάστως, (§. ωι.) ἐνασχολουμένη. Ἡ δὲ δύναμις αὕτη, ἅτε δὴ οὐσιώδης τῇ ψυχῇ (§. ωτ'.) καὶ παισὶ, καὶ τελείοις, καὶ τοῖς παιδείας μετέχουσι, καὶ τοῖς μὴ, πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς ἀνθρώποις φύσει προσήκουσα (ὡς ἄρα καὶ κατ' αὐτὴν μάλιστα τῶν ἀλόγων διακρινομένοις, οἷς καὶ φαντασίας μέτεστι καὶ αἰσθήσεως.) καὶ καθ' ἕξιν ἐστὶ, καὶ κατ' ἐνέργειαν. Συνεχέστερον δὲ τῇ δυνάμει ταύτῃ, παίδων μὲν, οἱ τέλειοι τὴν ἡλικίαν, τῶν δὲ τελείων οἱ πεπαιδευμένοι, προσχρώμενοι εἰσὶν, ἐπεὶ καὶ ἧττον ὑπὸ τῶν αἰσθητικῶν κινημάτων συναρπαζόμενοι. Καὶ δὴ καὶ πλεώτερον, διά γε τὸ τῆς χρήσεως συνεχὲς, ἐπὶ πλεῖστά τε, καὶ ἐπὶ πλέον τῆς δυνάμεως, τοῖς νοητοῖς ἐνδιατρίβειν προσεθιζομένης.

Β'. Τὸ περὶ τοῦ Νοῦ ἀπόρημα, πότερον ἄρα μόνα τὰ ἄϋλα νοεῖν πέφυκεν, ἢ παρ' αὐτὰ, καὶ τὰ ἐν ὕλῃ, ῥᾷστα ἐπιλυσόμεθα, τὸ τῆς φωνῆς σημαινόμενον σήσαντες μόνον, εἰ περὶ τοῦ ἐν σώματι νοῦ ᾖ ὁ λόγος. Εἰ γὰρ τὸν κυριώτα-

τὰ τῶν ὑποθείημεν, εὔδηλον ὅτι μόνων ἔστος τῶν τῆς ὕλης ἀπηλλαγμένων, ἢ ἀφαιρέσει, ἢ φύσει (Πορ. Α΄.) ἐστὶν ὡς εἴρηται ἀντιληπτικός. Εἰ δὲ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς γνωστικοῦ ἡ πεῦσις πλατύτερον γίγνοιτο, τῶν τε ὑπὲρ τὴν ὕλην, καὶ τῶν ἐν ὕλῃ, ἐπίσης ἅπτεσθαι αὐτὸ φήσομεν. Ἡ γὰρ αὐτὴ τοῦ ὑποκειμένου δύναμις οὖσα (Αὐτ.), καὶ λόγῳ διαφέρουσα μόνῳ, ἢ ἄνευ τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀφαντάστως ὡς δέδεικται (§. ωί.) μόνων ἐπιδράσεται τῶν ἀΰλων, ἢ καὶ τῶν ἐνύλων αὐτῶν, ὡς ὀργάνῳ προσχρωμένη τῷ σώματι. Καὶ τοῦτο δὲ βούλεται καὶ ὁ Σταγειρίτης εἰπὼν „ ὅτι ἄλλῳ, „ καὶ ἄλλως ἔχοντι κρίνει ὁ νοῦς (1). Οὐχὶ τῷ μὲν ἐνύλῳ ἑαυτοῦ τὰ ἔνυλα, τῷ δ᾽ ἀΰλῳ τὰ ἄϋλα, ὡς Ἀλέξανδρος, καὶ Πλούταρχος ἐξειλήφατον (οὐδὲ γὰρ ὕλης ἐστὶν ὅλως μετέχων, φύσει (§. ψκϛ΄.) ἀσώματος ὤν. Ὁ δὲ παντὸς πάντη σώματος κεχωρισμένος ὢν νοῦς, καὶ τῶν ἐνύλων αὐτῶν ἀντιληπτικὸς εἶναι ὁμολογητέος, καὶ ἄνευ τῆς διὰ τοῦ σώματος ὑπουργίας. Ἄτοπον γὰρ τοὺς πολλῷ τῶν ἐνσωματουμένων κρείσσονας ὄντας, διὰ τὸ ἐλευθεριάζειν νόας, περὶ τὰς ὑποβεβηκυίας τε καὶ ταπεινοτέρας φύσεις, κομιδῇ ἀποφαίνεσθαι ἀνόας.

Γ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπορία, ὡς ὁ νοῦς ὑπὸ τῶν ἐνύλων ἄρα πάσχει ἀλλοιούμενος, ἡνίκα ἂν νοῇ αὐτά, καὶ ἑπομένως τούτοις ἐστὶν ὁμόϋλος, ἣν ἐκ τοῦ μὴ πᾶν τὸ ποιοῦν ἀντιπάσχειν, εἰ μὴ καὶ ὁμόϋλον ᾖ, ἐπιλελυκέναι τινὲς ἐνόμισαν, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐκ τοῦ τὸ πάθος τοῦτο τελειωτικὸν εἶναι λέγειν, οἷον ἂν ἄξιον εἴη καλεῖσθαι ἀπάθεια, ἀποκλίνειν ἔδοξε, ῥᾳδίαν ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν ἐπίλυσιν. Αἱ γὰρ ἀντιδράσεις καὶ ἀντιπαθήσεις αὗται, ἐπὶ τῶν σωματικῶν κινημάτων τῷ ὄντι συμβαίνουσιν· (§. χιή. Γ΄.) ἡ δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ κατ᾽ αἴσθησιν, ἢ φαντασίαν, ἐνεγειρομένη κίνησις, οὐδόλως ἀΰλῳ πεφυκότι τῷ γνωστικῷ τῆς ψυχῆς κοινωνεῖται, μόνον δὲ ὡς ἀντικείμενον γνωστικῶς ὑποβάλλεται, προσεχούσης δηλονότι τῆς ψυχῆς, τῷ, ᾧπερ συνήφθη, σώματι, (§. ωί.)

καὶ

(1) Ἀριστ. Περὶ Ψυχ. Βιβλ. Γ΄.

καὶ τὰς συμβαινούσας διαθέσεις, τῷ κατ' αὐτὸ αἰσθητηρίῳ, μηδαμῶς ἀγνοούσης.

Δ'. Φανερὸν δὲ ἐντεῦθεν οὐχ ἥκιστα, καὶ ὅπως ὁ νοῦς αὐτὸ γίνεται τὸ νοητόν. Εἰ γὰρ νοῦς μάλιστα ἐστὶ τὸ γνωστικὸν τῆς ψυχῆς, ἢ τοῖς ὕλης κρείττοσιν ἐστὶ προσέχον, (διὰ τὸ Β'.) πορίζεται δὲ τὰς τοιαύτας ἀφαντάστους ἐννοίας ἡ ψυχὴ, πρὸς ἑαυτὴν, καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς κατ' αὐτὴν γνωστικῶς ἐπιστρέφουσα, (§. ωι.) τὸ αὐτὸ ἄρα ἀφ' οὗ τε καὶ πρὸς ὃν τῆς νοήσεως γίνεται ὅρος. Ἐὰν δὲ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ἐν τῷ σώματι κινήματα ἐπιστρέψασα, αἴσθησίν τινος, ἢ φαντασίαν προσλάβηται, (§. Αὐτ.) εἶτ' ἐπανακάμψασα, ἐννοήσῃ ὅτι καὶ οὕτω καὶ γνῶσιν ἐνήργησε, τὴν διὰ τοῦ σώματος ἐνέργειαν ἑαυτῆς, αὐτὴ νοητὸν ἅμα ἔχουσα, καὶ τὴν λεγομένην συνείδησιν (§. χξη.) αὐτὸ καὶ οὕτω πάλιν ἔσται ὁ νοῦς, ὅπερ ἐνόησεν.

Ε'. Ἐκ δὲ τούτων ἐπιλύσιμος καὶ ἡ ἀπορία ἐστὶ, πότερον ὁ νοῦς ἑαυτὸν νοῶν, καθὸ νοῦς, καὶ νοεῖται; ἢ ἄλλῃ; δοκεῖ γὰρ, ὡς, εἴπερ, ἄρα καὶ καθὸ νοεῖται νοῦς ἐστί· καὶ νόες ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἅπαντα τὰ νοούμενα. Εἰ δὲ μὴ διπλοῦς, εἰ ἄλλῃ πῃ, καὶ ἄλλη νοῦς, καὶ νοούμενος. Ἡ γοῦν ἐπίλυσις πρόχειρος. Ὁ γὰρ αὐτὸς νοῦς, καὶ νοῶν ἐστὶ, καὶ νοητὸς, ἅτε δὴ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρεπτικὸς, (§. χξη. καὶ ψκζ'. ΙΒ'. ΙΓ'.) καὶ ἐν ἑαυτῷ τοὺς ἁπλουστάτους λόγους τῶν ἑαυτοῦ ἐννοιῶν περιέχων. (§. ωι.)

ϛ'. Ἐπεὶ δὲ ἅμα ἑαυτῇ τε, καὶ τῷ ᾧπερ συνῆπται σώματι ἡ ψυχὴ, γνωστικῶς προσέχειν οὐ πέφυκεν, τοῦτο δὴ χάριν, τοῖς μὲν νοητοῖς ἐμβατεύουσα τῶν κινημάτων ἀμελεῖ τῶν κατ' αἴσθησιν, τοῖς δὲ αἰσθήμασι προσανέχουσα, τῶν καθαρωτέρων νοημάτων ἐξίσταται. „ Καὶ τοῦτο ἄρα τοῦ μὴ „ ἀεὶ νοεῖν τὸ αἴτιον, ὅπερ ἐπισκεπτέον μὲν εἶναι Ἀριστοτέλης παρῄνεσεν (1), ἐκθέσθαι δὲ καὶ ἀποδοῦναι σαφῶς οὐκ ἠξίωσεν. Εἰ γὰρ καὶ πάρεστιν αὐτὴ ἑαυτῇ ἡ ψυχὴ ἀεί ποτε, ἀλλὰ καὶ τῷ αἰσθητηρίῳ οὐδὲν ἧττον ἀεὶ παροῦσα ἐστὶν, ἐν

ᾧ

(1) Ἀρισ. Περὶ Ψυχ.

ᾧ αὖ τὴν συνάφειαν ἔχει τὴν μετὰ σώματος. Διὸ ποτὲ μὲν οἱονεὶ ἰδιοπραγεῖ, ἐμφιλοχωροῦσά πως ἑαυτῇ, καὶ, ὡς ἂν φαίη, οἰκουροῦσα, καὶ καθ' ἑαυτὴν μένουσα, καὶ τοὺς νοητοὺς λόγους ἐξελίττουσα, ποτὲ δὲ ἀλλοτριοπραγεῖ, ἐπὶ τὴν σωματικὴν, καὶ μικτὴν φύσιν προκύπτουσα, καὶ ὑπὸ τῶν σωματικῶν κινημάτων ῥεμβομένη ἐπὶ τὰ κάτω μέρη καὶ ἔξω. Ὀρ-
„ θῶς γὰρ δὴ καὶ ὁ ἐν Ἀλκιβιάδῃ Σωκράτης ἔλεγε, (1) εἰς
„ ἑαυτὴν εἰσιοῦσαν τὴν ψυχὴν, τὰ τε ἄλλα πάντα κατό-
„ ψεσθαι, καὶ Θεόν. Συννεύουσα γὰρ εἰς τὴν ἑαυτῆς ἕνωσιν,
„ καὶ τὸ κέντρον συμπάσης ζωῆς, καὶ τὸ πλῆθος ἀποσκευα-
„ ζομένη, καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐν αὐτῇ παντοδαπῶν δυ-
„ νάμεων, ἐπ' αὐτὴν ἄνεισι τὴν ἄκραν τῶν ὄντων περιω-
„ πήν..... Καὶ εἰς μὲν τὰ μεθ' ἑαυτὴν βλέπουσαν, τὰς
„ σκιὰς καὶ τὰ εἴδωλα τῶν ὄντων βλέπειν. Εἰς ἑαυτὴν δὲ
„ ἐπιστρεφομένην, τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν, καὶ τοὺς ἑαυτῆς λόγους
„ ἀνελίττειν.

Ζ'. Ἢ οὐκ οἴχεται ἀπολυομένη εἰς τὸ μηδὲν ἐκ τοῦ Θεωρήματος (§. αι.), καὶ ἅττα Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος εἰ-
„ σῆγον σωματοειδῆ φάσματα, ἀπὸ τῶν σωμάτων ἁπάν-
„ των ἀπορρεόμενα; Οὗτοι γὰρ δι' εἰδώλων οὐκ οἶδ' ὧν τινων
„ ἔξωθεν προσιόντων ὑπελάμβανον τὴν αἴσθησιν, καὶ τὴν
„ νόησιν γίνεσθαι· μηδενὶ γὰρ ἐπιβάλλειν μηδετέραν χωρὶς
„ τοῦ προσπίπτοντος εἰδώλου, εἰ τῷ Πλουτάρχῳ (2) πιστεύοντας τηλικούτοις ἀνδράσιν ἀπόδοτέον δόξαν τοιαύτην. Εἰ γὰρ καὶ σωματικὴν ἡγούμενοι τὴν ψυχὴν αὐτοὶ, σωματικοῖς τισιν ἐξεικονισμοῖς ἐποιοῦντο αὐτῇ πλεῖσθαι, καὶ τὰς κατ' αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἀντιλήψεις, ἐτόπαζον, οὐ πάντῃ τοῦτο ταῖς ἰδίαις ἀρχαῖς ἀκόλουθον λέγοντες. ἀλλὰ δόγμα ἄλλοθεν πολλαχόθεν γελοῖον, καὶ κενὸν εἰσενηνοχότες ἐλέγχονται, πλείστην ὅσην τὴν ἀτοπίαν ἐπισυρόμενον, καὶ οὐχ ὅπως Φιλοσόφοις, ἀλλ' οὐδὲ φρενῶν ἁπλῶς ἐπηβόλοις ἀνθρώποις πρέπον. Πῶς γὰρ οὐ φθίνει, οὐδ' ἀπορρεῖ πως τὰ σώ-

(1) Παρὰ Πρόκλ. τοῦ Διαδόχ. εἰς τὴν Θεολογ. Κεφ. Γ'.
(2) Ἀρεσκ. Βιβλ. Δ'. Κεφ. Η'.

σώματα, διωϊκῶς οὕτως οἷον ἀποφλοιούμενα; Πῶς οὐκ ἀλλήλοις ἐπιτρέχοντα πανταχόθεν, καὶ ἐπικρουόμενα τὰ εἰδώλια, οὐ συγχεῖται; Πῶς δὲ δι' ἀλλήλων χωρεῖ τὰ σώματα, καὶ διὰ τῶν αἰσθητηρίων, καὶ διὰ τῆς ψυχῆς, καὶ αὐτῆς σῶμα οὔσης; Πῶς δ' ὅ,τι ἂν ἡμῖν ἐπέλθοι νοῆσαι, αὐτίκα ἑτοίμως ἡ εἰκὼν ἀκλητὶ πάρεισι; Πῶς δὲ εἰσιοῦσα, εἶτ' ἄπεισι; τίνα δὲ τὰ τῆς θερμότητος, καὶ ψυχρότητος ἐξεικάσματα; τὰ δὲ τῶν ὀσμῶν τίνα; τὰ δὲ τῶν χυμῶν; τὰ δὲ τῶν καθόλου; τὰ δὲ τοῦ μηδενὸς πόθεν; τὰ δὲ τῶν ἄλλων στερήσεων; τὰ γὰρ τῶν ἀσωμάτων οὐσιῶν, πρὸς τοὺς μηδὲν ἀσώματον εἶναι ἀποδεχομένους λέγειν παρίημι. Πῶς δ' αὖτις ἔχοι κώνωπα φαντασθῆναι ἴσον ἐλέφαντι; πῶς δὲ ἐλέφαντα ἴσον κώνωπι; Πῶς δὲ κατὰ τὰς ἀποστάσεις τὰ αὐτὰ νῦν μὲν μείζονα καθορᾶται, νῦν δ' ἐλάσσονα; ἢ τῶν εἰδωλίων καθ' ὁδὸν ἀποφθινομένων, καὶ ἀποβραχυνομένων, ἕως οὗ ἀφίκοιτο; βαβαὶ τῆς λέσχης! ὡς ἄμεινον τοῦ οὕτω φιλοσοφεῖν αἱρεῖσθαι, τὸ ἀπαιδευσίᾳ συνέχεσθαι! Ἀλλ' ἡμῖν ἐν μὲν τῇ ψυχῇ οἱ λόγοι τῶν ἀϋλωτέρων ἐννοιῶν (§. ωί. ωιά.) ὑποκείμενοι, ἐν δὲ τῷ αἰσθητηρίῳ, αἱ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς κινήσεις κοινωνούμεναι, νῦν μὲν ἐφ' ἑαυτῇ προσεχούσῃ, νῦν δ' ἐπὶ τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ αἰσθητηρίου ἐπιστρεφούσῃ, ἀρχαί εἰσιν ἐννοιῶν τε καὶ αἰσθήσεων ἁπασῶν εὐλογώταται ἅμα, καὶ ἀφθονώταται.

Θεώρημα ΝΓ'.

§. ωιγ'. „Αἱ τῆς λογικῆς ψυχῆς γνωστικαὶ ἀντιλήψεις, αἱ αὐταί, ἢ καὶ μετὰ φαντασίας γινόμεναι, ἐνέργειαι εἰσίν, οὐ παθήσεις· ἐνέργειαι δὲ τῶν ἐμμόνων.

Ἐνέργεια γὰρ ἐστὶν ἀρχῆς ἑαυτὴν μεταβαλλούσης μεταβολή, ἤτοι αὐτοκινησία τις. (§. σοά.) ἐπείκα δηλ. ὁ ἀποζῶν ἢ φασὶ λόγος τῆς μεταβολῆς, αὐτῷ ἐνυπάρχει τῷ μεταβάλλοντι. Ἀλλ. αἱ γνωστικαὶ ἀντιλήψεις, εἴτε αὐταί, καὶ αἱ μετὰ φαντασίας γινόμεναι, μεταβολαί τινες εἰσὶν, αὐτὸ τὸ γνωστικὸν τῆς ψυχῆς ἀρχὴν ἐχούσαι, τῆς ὑφ' ἑαυτῆς

μὲν οἴκοθεν, ὑφ᾽ ἑτέρου δέποτε, ὡς ἐξ ἀφορμῆς κινουμένης. (§. ψζ. ψη.) Ἄρα ἐνέργειαι εἰσὶ, κτ. Ὃ τὸ Α΄.

Ἔμμονοι δὲ ἐνέργειαι εἰσὶ, καθ᾽ ἃς ἡ μεταβολὴ ἐν αὐτῷ τῷ ὑποκειμένῳ μένει, ἀφ᾽ οὗ καὶ πρόεισι. (§. σοα.) Ἀλλ. αἱ κατὰ τὰς γνωστικὰς ἀντιλήψεις καθ᾽ ἑκάτερον Εἶδος μεταβολαὶ, αἱ ἐξ αὐτῆς τῆς ψυχῆς προϊοῦσαι (διὰ τὸ Α΄.), ἐν αὐτῇ καὶ μένουσιν. Αὐτὴ γὰρ ἐστὶ κατ᾽ αὐτὰς, ὁ ποτὲ μὲν ἤδη, ποτὲ δὲ ἤδη, ὅπερ οὐχὶ πρότερον, γινώσκουσα, καὶ κατ᾽ αὐτὸ μεταβάλλουσα. Εἰ μή τις αὐτὴν μὲν ἥκιστα, ἄλλο δέ τι παρ᾽ αὐτὴν τὸ γινῶσκον εἶναι, γελοιότατα διατείνοιτο. Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ωιδ΄. Καὶ μὴν, αἱ κατὰ γνῶσιν, φασὶν, ἀντιλήψεις, οὐκ ἐξ αὐτῆς, ὑπ᾽ ἄλλου δέ του, οἷον μορφαί τινες κηρῷ ἀναπλάσσω, καὶ ἐπιτυποῦσθαι δεξιῶς ἔχοντι, τῇ ψυχῇ ἐπιπλάσσονται. Ἦπου δὲ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ παραπλησίως ἔχειν ἡγεῖσθαι τῇ νωθρᾷ καὶ ἑτεροκινήτῳ ὕλῃ, τὴν τῆς αὔλου ψυχῆς οὐσίαν, τὴν ζωηρὰν καὶ δραστήριον; („ἐνέργεια γὰρ „ἐστὶ κίνησις δραστική· δραστικὸν δὲ λέγεται τὸ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ „κινούμενον. (1)) οὗ τί ἀτοπώτερον, καὶ τῇ ἐνδοτάτῳ συνειδήσει, τῶν καθ᾽ ἑαυτὰς διανοημάτων μᾶλλον ἀντιμαχόμενον; τὸ γοῦν θύραθεν ἀεὶ τὰς μεταβολὰς ὑπ᾽ ἄλλου ἐπιδεχόμενον, οὐκ ἐφ᾽ ἑαυτῷ ἔχει τὸ μεταβάλλεσθαι, ἀδιαφορεῖ δὲ σαφῶς, πρὸς ὅ,τι ἂν ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτῷ ἐπιγένηται. Ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἡμῖν βουλομένοις κεῖσθαι, τῷ μὲν προσχεῖν τὸν νοῦν, τοῦ δ᾽ ἀποσχέσθαι, ἐπὶ δὲ τὸ γνωστικῶς μεταχωρῆσαι, καὶ τὰς ἐπιούσας ἐννοίας ἀλλήλαις παραβαλεῖν, ἢ μὴ, καὶ τόδε τοῦδε ἀφελεῖν, ἢ τόδε τῷδε προστιθέντας ὑφ᾽ ἓν διενθυμηθῆναι, καὶ ἐξ ἑτέρου ἕτερον ἑπόμενον διανοῆσαι, καὶ τὸ μὲν λήθῃ ὑπορρυὲν εἰς μνήμην ἀνακαλέσαι, τὸ δ᾽ ὑπελθὸν ἀποκρούσα-

---

(1) Νεμεσ. Κεφ. ιϛ΄.

στῆσαι, καὶ παρατεῖναι δὲ τὴν θεωρίαν ἄλλῳ ἐνδιατρίψαντας, ἢ ταχὺ διακόψαι, ἢ καὶ δεύτερον ἀναλαβεῖν, ταῦτ᾽ ἐφ᾽ ἣν. καὶ τὰ τοιαῦτα γνωστικῶς ἡμᾶς ἐνεργεῖν δύνασθαι, τίνι οὐχὶ βοᾷ τὸ συνειδὸς αὐτὸ μαρτυροῦν; (§. χξη΄. κξ΄.) τοῖς μὲν ἐν σωματικὴν ἡγησαμένοις εἶναι τὴν ψυχὴν ἐκεῖνο λεγόμενον, ἔχει τι τάχα καὶ τὸ ἀκόλουθον. Καί τοι οὐδὲ τὴν τῶν σωμάτων φύσιν, ἐπίπαν ἀμοιρεῖν ἐνεργοῦ δυνάμεως, εἰσὶν οἳ οὐκ ἔξω τοῦ πιθανοῦ τίθενται· τοὺς δὲ ὑπὲρ τοῦ ἁπλοῦ, καὶ ἀΰλου, καὶ ἀειζώου τῆς ψυχῆς, λόγους πολλοὺς καταντλήσαντας, τίνα ἔχει λόγον, αὐτὴν ἔπειτα γυμνοτέραν ὑπέρου καθ᾽ ἑαυτὴν ἀναδεικνύειν, τοῦ τὰς ἰδίας γνώσεις αὐτουργεῖν ἀποστεροῦντας τὴν δύναμιν; Ἢ τοῦτο κἀνταῦθα χώραν ἔχειν οἴονται τὸ ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁμολογούμενον, ὅτι ὑφ᾽ ἑτέρου κινεῖται πᾶν τὸ κινούμενον, ὡς ὑφ᾽ ἑτέρου ἄγεσθαι πρὸς τὸ νοεῖν παραπλησίως πᾶν τὸ νοοῦν; Ἀράβειον τὸ πλάσμα. Ἀβικέννας καὶ γὰρ (1) τὰ νοερὰ καλούμενα εἴδη (οὐκ οἶδ᾽ ἅττα λέγων εἰ μὴ τὴν τῶν εἰδῶν τύπον παρακτικὴν δύναμιν) τοῖς κεχωρισμένοις τῶν νόων προϋπάρχειν ἀΰλως ἐτόπαζεν. ἀπὸ δὲ τοῦ πρώτου τῶν ἑπομένων παράγεσθαι, κἀκ τούτου τῶν μετ᾽ αὐτὸν, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, ἄχρι τοῦ ἐσχάτου ἑνὸς, ὃς ἂν κεχωρισμένος ᾖ, ὃν καὶ Νοῦν εἶναι τὸν ἐνεργεία ὠνόμαζεν, ἐφ᾽ οὗ τὰ νοητὰ εἴδη ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐπιρρεῖ, ὥσπερ ἄρα καὶ τὰ εἴδη τὰ αἰσθητὰ τῇ σωματικῇ ὕλῃ. Ἀλλ᾽ ὅσης ἐστὶ κουφότητος τὸ οὕτως ὑπολαμβάνειν, ἐντεῦθεν αὐτίς συνιδεῖν ἔχοι οὕτω διασκεψάμενος. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν κινήσεων, ἀρχὴν θετέον, ἥτις μὴ σωματικὴ ᾖ, αὐτῶν τῶν κινήσεων, οὕτως ἄρα καὶ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, ἀρχὴν παραληπτέον, ἥτις μὴ νοητικὴ ᾖ, τῶν νοήσεων. Καὶ ἤτοι τὸ πρώτως νοοῦν οὐκ ἔσται, καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν οὐδὲ τὸ ἔσχατον, ἢ ἐκείνου ὑποτιθεμένου, ἐξ ἀνάγκης ὁμολογητέον τὴν αὐτονόησιν. Εἰ δὲ θετέον ὡς οὐκ ἀδύνατον, μᾶλλον δὲ ἀναγκαιότατον, τὸ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τι προβάλλειν τὴν νόησιν, ἀποδεκτέον παραπλησίως καὶ ἐπὶ ἑκάστου νοῦ τὸ νοεῖν

οὕτω

(1) Παρὰ τῷ Ἀκυΐνῃ Μέρ. Α΄. Ζητήμ. πδ΄. Ἄρθ. δ΄.

οὕτω γίγνεσθαι. Ἄλλως καὶ γὰρ οὐδὲ νοῦς ἂν εἴη, νοεῖν μὴ δυνάμενος· νοεῖν δ' οὐκ ἂν δύναιτο, εἰ μὴ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς ὁ πρῶτος. Ἐκεῖνο γὰρ νοεῖν ἐστὶ κυριώτατα· οὗτος οἶμαι λόγος, εἰς κατασκευὴν τοῦ δραστηρίου τῆς νοητικῆς δυνάμεως, οὐκ ἀφελής. Εἰ δέ τις κατὰ τὸ αὐθυπάρχειν τε καὶ αὐτοεῖναι, τοῦ πρώτου καὶ τὸ αὐτονοεῖν λέγει ἴδιον, τῶν δὲ δευτέρων τὸ ὑφ' ἑτέρου, ὥσπερ εἶναι, οὕτω τοι καὶ νοεῖν. Ἴστω δὴ οὗτος Α'., ὡς πάντη πάντα ἀποστερεῖ οὕτω γνώμης ἔχων τὰ ὄντα πάσης δυνάμεως, καὶ εἰς τὸν Σπινόζου ἀκανθεῶνα ἑαυτὸν φέρων ἐμβάλλει, μίαν εἶναι καὶ μόνην τὴν αὐτὴν πρωτίστην οὐσίαν, τήν καὶ δυναμένην, καὶ ἐνεργοῦσαν ἕκαστα εἰσηγούμενος. Β. ὅτι τῷ αὐτόν τι, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἡ κατὰ τὸ ἐνεργεῖν δύναμις ἄπειρος καὶ ὑπερτελής, τοῖς δ' ὑπ' ἐκείνου, ὥσπερ τὸ εἶναι, οὕτω καὶ τὸ δύνασθαι παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ τὸ μὲν, τὸ δ' οὔ, κατὰ τὰς λογικὰς ψυχὰς τῆς πρὸς τὸ νοεῖν ἀποστεροῦντας δυνάμεως. Γ'. Καὶ τὸ ὑπάρχειν οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἶναι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρώτου φανερόν, τοῖς μὴ οὕτω; ἢ ἄλλως ἔχειν πρὸς ὕπαρξιν, παρ' ἑαυτῶν δυναμένοις, νοεῖν δὲ οὕτως, ἢ ἄλλως, καὶ τόδε ἢ τόδε ἔχειν, τίς ἐγένετο ὁ μὴ συνειδὼς ἑαυτῷ, καὶ συνεπιστάμενος; Ἐῶ δὴ λέγειν τὰς ἄλλας ἀτοπίας, τὰς ἐκ τῶν ἀπρεπῶν λογισμῶν, καὶ ἐπισφαλῶν Κελσέων, καὶ ἀθεμίτων ἐπινοιῶν, ὧν ἀπαλλάττουσι μὲν τὴν ψυχὴν, αἰτιῶνται δὲ τὸ Ὂν τὸ ὑπέρτατον, οἱ μὴ κατὰ γνῶσιν ἀφ' ἑαυτῆς ἐνεργεῖν παθαίνεσθαι δὲ μόνον, τὰς ἐννοίας ὑπ' ἐκείνου ἐπιδεχομένην διατεινόμενοι.

Πορίσματα.

§. ωιε'. Α'. Οὐκ ἄρα παθητική τις ἐστὶ δύναμις ὁ Νοῦς, ἢ τοῖς περὶ τὸν Νεώτερον Καρτέσιον ἔδοξε.

Β'. Καὶ ὁ παθητικὸς δὲ νοῦς κατ' Ἀριστοτέλην ἀντὶ τῆς φαντασίας νοούμενος, τῷ μὲν τῶν ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ κινημάτων λόγῳ, παθητικὸς καλείσθω, τῷ δὲ τῆς τῶν αὐτῶν ἀντιλήψεως, οὐκ ἂν ὀρθῶς οὕτω λέγοιτο. Διαφέρει δὲ πάμπολυ οὕτως, ἢ ἐκείνως λέγεσθαι. Ἐκείνως μὲν γὰρ μέσῳ ἂν ἀποδοθείη τῷ σώματι, φύσει ὑπερκειμένῳ ὄντι, ὁ κατὰ

τα

τὴν κίνησιν πάθησις, οὔπω δέτοι καὶ τῇ ἀσωμάτῳ ψυχῇ, ἣν τῶν σωματικῶν ἀπηλλαγμένην εἶναι κινήσεων, ἀθωνέσι λόγοις (§. ψιε. κξ.) προαποδέδεικται. Εἰ δὲ παθητικὸν νοῦν, οὐχὶ κατὰ τοὺς πολλοὺς τὴν φαντασίαν, τὸν δὲ δυνάμει Νοῦν, κατὰ τὸ δόξαν τισὶν (1) ἐκλάβοιμεν, εἰς πάντα πάλιν τὰ αἰωπέρω περιπεσούμεθα ἄτοπα, (§. ωιδ.) καὶ ψξ'.) καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως τὸν τοιόνδε νοῦν, τὸν μηδὲν περὶ τὰς κατ᾽ αὐτὸν ἐνεργοῦντα νοήσεις, τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐκσυρίττομεν.

Θεώρημα ΝΔ'.

§. ωιϛ'. „ Τὰ νοητὰ εἴδη (ἃς καὶ ἰδέας καλοῦσι τῶν ὄντων παραστατικὰς) τὰ ὑπὸ πολλῶν εἰσαγόμενα ἐν τῇ „ ψυχῇ, ἃ δὴ παρὰ τὰς αὐτῆς ἀντιλήψεις, καὶ τὰ ἀντιληπτὰ πράγματα, ἕτερα ἂν εἴη, περιττά μοι δοκοῦσι, καὶ „ οὐδὲν εἰς νόησιν συντελοῦντα εἶναι φιλοσοφικὰ περιττίσματα.

Ἡ γὰρ ψυχὴ, ἤτοι ἀφαντάστως νοεῖ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέψασα, ἢ μετὰ φαντασίας, τῇ κατὰ τὸ αἰσθητήριον γινομένῃ κινήσει προσέχουσα. (§. ωι.) Ἀλλ᾽ εἰ μὲν οὕτως, εἶδος ἂν εἴη αὐτῇ νοητὸν, ἔπει τὸ σωματικὸν ἴχνος, ἔτι τούτῳ προσόμοιον τῇ ψυχῇ γινόμενον κενὸν ἀπεικόνισμα. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνο μὲν οὐχί· οὐ γὰρ δὴ τοιούτοις τισὶν ἡ ἄϋλος φύσις ἐπιδεκτικὴ κρίνεται. Οὐδὲ μὲν ἂν τοῦτο· ἡ γὰρ ὁμοιότης τοῦ σωματικοῦ ἴχνους ἐν κινήσει ἂν εἴη, καὶ σχήματι, καὶ τοῖς τοιούτοις. Τὰ γὰρ σχήματα τῶν ποιοτήτων, ὡς βάσει πᾶσα ὁμοιότης ἐδράζεται. (§. τιβ.) Ἡ δὲ τοῦ ἀΰλου ἐνέργεια, ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τῶν κατὰ κίνησιν, καὶ σχῆμα, καὶ τῶν ἄλλων σωματικῶν ποιοτήτων πάντη ἐστὶ καθαρεύουσα, (§. ψιζ'. ψιε.) περιττὰ ἄρα ἐστὶ τῶν κατὰ φαντασίαν γνώσεων τὰ νοητὰ

παν-

(1) Ἀλέξανδρ. Ἀφροδισ. ἐν Ὑπομν. εἰς τὸ περὶ Ψυχ. Ἀριστοτέλους καὶ Κορυδαλ.

ταῦτα εἴδη οὐχ' ὅπως περιττὰ δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατα. Ἀλλ' εἴπερ ἐπ' αὐτῶν, πολλῷ δὴ μᾶλλον περιττὰ ἂν εἴη ἐπὶ τῶν ἀπλουστέρων νοήσεων, λέγω τῶν ἀφαντάστων. Εἰσάγεται γὰρ ταῦτα (ὡς οἱ τούτων προστάται φασὶν) ἐπεὶ μὴ δυνατὸν, οὔτε τὸ νοητὸν αὐτὸ εἴσιον τῇ ψυχῇ συναφθῆναι, οὔτ' αὐτὴν ἑαυτῆς ἐξιοῦσαν, τῷ προκειμένῳ εἰς νόησιν πράγματι συμπλακῆναι. Ἀλλ. οἱ τῶν νοητῶν τούτων λόγοι, αὐτὴ ἐστὶν ἡ ψυχὴ, καὶ αἱ περιοῦσαι αὐτῇ τελειότητες, δυνάμεις, ἐνέργειαι (§. ωί.), αἷς ἡ ψυχὴ σύνεισι, πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα, καὶ ἑαυτῇ γνωστικῶς οἷον συναπτομένη, καὶ τόγε νοῦν, καὶ τὸ νοητὸν ἡ αὐτὴ γινομένη. (§. ωιβ'. Δ'.) Ἆρα περιττὰ, κτ.

Σχόλιον.

§. ωιζ'. Οὐκ οἶδ' ἐφ' ὅτῳ χρησίμῳ τὴν εἰδωλοποιΐαν ταύτην, εἰς τὴν νοοῦσαν ψυχὴν εἰσαγαγεῖν, μονονοὺ πάντες ἐφιλονείκησαν. Τί γὰρ δεῖ τῶν ἰδεῶν, καὶ τῶν εἰδῶν τούτων, ἐνὸν τῇ δυνάμει, ἤτοι ἑαυτῇ, ἢ καὶ τῷ, ᾧπερ συνῆπται σώματι ἐπιστρεφομένῃ, τὰς ἀπλουστάτας καὶ πρώτας ἐννοίας ἔχειν, ἐξ ὧν κατὰ κρίσιν καὶ διάνοιαν, ὡς ἂν ἐπείη αὐτῇ, μυρίοις τρόποις γνωστικῶς ἐνεργήσειεν; εἰ μήπου τὰς ἑαυτῆς ἀντιλήψεις, αὐτὰς εἶναι τὰ εἴδη λέγοιεν. Ὅπερ ἐστὶ, τὰ νοητὰ, ἢ νοούμενα. Ἀλλὰ τῷ Μαλεβραγχίῳ ἥκιστα δοκεῖ. Εἶναι δὲ ταῦτα ὄντα ἀποφαίνεται ἄττα παραστατικὰ, οἷον εἰκόνες τινὲς, καὶ παραδείγματα, οὐκ ἔμφυτα τῷ νῷ, μεθεκτὰ δὲ παρὰ Θεοῦ, ἐν τῇ ἰδέᾳ, καὶ τῷ φωτὶ τῷ αὐτοῦ. Ἀρνάλδος μὲν οὖν ἁπάσαις μηχαναῖς, ταῦτα ἐκείνου καθελεῖν ἐπειράσατο τὰ εἰδώλια. Ἀλλ' αὐτοὶ τὰ Ἀρνάλδου ἐάσαντες, αὐτὸν αὖ πυθοίμεθα τὸν ἔνθουν Φιλόσοφον, πῶς ἔστι ταῦτα; μῶν γε οὐσίαι, ἢ συμβεβηκότα; Εἰ δ' οὐσίαι, τῶν ἀΰλων, ἢ τῶν σωματικῶν; σωματικὰς οὐκ ἂν εἴποι. Ἀΰλους οὖν λέγων νόας ἐρεῖ, καὶ αὐτοὺς πεφυκότας νοεῖν, καὶ παρὰ τὸ πλῆθος ἔτι νόων τὸν ἕνα οὐκ ἀποφαίνειν, καὶ τούτοις τοῖς δευτέροις, τὸ δι' ἰδεῶν νοεῖν ἀποδώσει, καὶ οὕτως ἑτέρους εἰσοίσει νόας νόων, καὶ ἰδέας ἰδεῶν ἐπ' ἄπειρον. Εἰ

δὲ

δὲ συμβεβηκότα πῶς ὄντα ἔπειτα ἔξωθεν τῇ οὐσίᾳ τοῦ νοῦ κοινωνούμενα; πῶς πράγματι ἐκείνου διαιρούμενα; Εἰ γὰρ τὰ σωματικὰ τῶν συμβεβηκότων, αὐτὰ τὰ σώματα ἐστὶν ὅπως διάκειται, καὶ τὰ νοερὰ ταῦτα οὐδὲν ἧττον, (εἰμὴ καὶ μᾶλλον, ἁπλουστάτης οὐσίας ὄντος τοῦ πνεύματος.) αὐτὸς ἔσαι ὁ νοῦς, ᾗ κατὰ γνῶσιν ἐνεργεῖ. Ὅπερ καὶ ἐκ αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν, καὶ τῶν φαντασικῶν ἀνατυπωμάτων εἰσβάλλειν ἔπεστιν· ὥσπερ γὰρ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ τὸ αἰσθητήριον αὐτὸ ᾗ κεκίνηται· οὕτως ἐκεῖνα οὐδὲν ἕτερον εἰκὸς εἶναι, ἢ τὸ γνωστικὸν, ᾗ νενόηκεν, μόνης ὑπούσης διαφορᾶς τῆς κατ' ἐνέργειάν τε καὶ πάθησιν. Ἀλλ' ὑπὲρ Μαλεβραγχίου ἵσαται καὶ ὁ Νεαπολίτης Γενουώσιος (1). „ Εἰ γὰρ τὸ „ αὐτὸ, φησὶν, ἰδέαι καὶ ἀντιλήψεις, δυοῖν θάτερον ἕψε„ ται, ἢ ὅτι παθητικῶς ὁ νοῦς ὑπόκειται ταῖς ἑαυτοῦ νοή„ σεσιν, οἷα ὁ κηρὸς ταῖς ἐνσφραγίσεσιν, ἢ ὅτι τὰς ἑαυ„ τοῦ ἰδέας ἁπάσας παράγει. Τὸ γοῦν πρῶτον καὶ ἡμῖν ἀνεσκεύασαι, (§. ωιγ'. ωιδ'. ωιε'.) τὸ δὲ δεύτερον τὴν τεθῇ, παρακτικὴ ἔσαι τῶν ἑαυτῆς ἰδεῶν ἡ ψυχή. Καὶ τί τὸ ἄτοπον, τοῦ τὰς ἑαυτῆς ἀντιλήψεις, τουτέστι τὰς ἐνεργείας, (τοῦτο γὰρ ἀντὶ ἰδεῶν ὑπετέθη.) προβλυσάνειν τοῦ νοῦ τὴν φύσιν τὴν ζωηρὰν, καὶ δραστήριον; μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἀναγκαῖον τοῦτό γε, εἰμὴ μέλλοι later crudus εἶναι, ὅπερ οὐδ' αὐτὸς ἡγεῖσθαι ἀνέχεται (2); Ναὶ φησὶν, ἀλλ' ὁ νοῦς οὐκ ἂν εἴη αἰτία παρακτικὴ τῶν ἁπλῶν αὐτοῦ ἰδεῶν. (3) Πάνυ μὲν οὖν· κἀγώ σοι σύμφημι, εἰ τὰς ἰδέας οὕτως ἐκλάβοις, ὡς ὄντα τινὰ ἕτερα παρὰ τὴν ψυχὴν, καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς ἑαυτῆς τῶν νοητῶν ἀπεικάσματα, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ γοῦν παρεισάμενον ἐμοὶ φάναι, ὁ Φιλόσοφος οὗτος, παρὰ τὴν ὑπόθεσιν λέγων λαμπρῶς παραλογίζεται. Συνιδεῖν δὲ ὤφειλεν, ὡς ἐπεὶ ἅπαξ ταυτίζεσθαι ταῖς ἰδέαις τὰς ἀντιλήψεις καθ' ὑπόθεσιν ἔδωκε, (4) δοὺς ἤδη τὴν ψυ-

χὴν

(1) Γενουώσ. Ψυχολογ. Πρότ. κθ'.
(2) Ἐν Ἀποδ. Πρότ. λ'.
(3) Ἐν Πρότ. κη'.
(4) Ἐν Πρότ. κθ'.

χὴν δημιουργὸν εἶναι τῶν ἑαυτῆς ἀντιλήψεων (1), καὶ τὰς ἰδέας αὐτουργεῖν ὁμολογῆσαι ἠνάγκασται, τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἀτοπώτατον. (2) Ἀλλ᾽ ἐκχωρείτωσαν αἱ ἰδέαι, καὶ ἀντὶ τούτων τὰ νοητὰ αὐτὰ νοείσθω (ταῦτα δὲ ἐστὶν ἥτε τῆς ψυχῆς φύσις, καὶ αἱ περιοῦσαι αὐτῇ τελειότητες ἐπὶ τῶν ἀφαντάστων ἐννοιῶν, ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ φαντασίας, αἱ τοῦ αἰσθητηρίου κινήσεις, ὡς εἴρηται, (§. ωι.) καὶ πάντα ἕξει καλῶς. Οὕτω γὰρ, τὰ μὲν ἀντιληπτὰ προϋποτίθεται, αἱ δὲ τῆς ψυχῆς ἀντιλήψεις, ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τόδε, ἢ τόδε ἐπιστρεφομένης, παράγονται· ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ἔοικε βούλεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς Μαλεβραγχίτας τούτους. Ἵνα δὲ καὶ πρὸς τοὺς τὰ Ἀριστοτέλους εἴδη πυκνῶς ἐρυγγάνοντας τὸν λόγον ἰθύνωμεν, μηδενὶ δυσχερὲς ἔστω, εἰ περιττῶς καὶ αὐτοὺς αὐτὰ περιττίζειν φήσομεν. Τί γοῦν αὐτοί; Ἀπὸ τῶν ἔξω φασὶν αἰσθητῶν τὰ αἰσθητὰ εἴδη, αἵτινες ἐμφάσεις οἷαι εἰσὶν ὁμοιωτικαί, καθ᾽ ἃς διοριζομένη ἡ αἴσθησις ἐνεργεῖ (3). Ἀπὸ δὲ τῶν φαντασμάτων ἐγγίνονται τῷ νῷ ἐμφάσεις ὁμοιωτικαὶ τοῦ νοητοῦ, αἵτινες καὶ λέγονται εἴδη νοητά, πολὺ μέντοι αὐλώτερα (εἰ τόδε εἰπεῖν ἐφεῖται τὸ αὐλώτερα.) τῶν αἰσθητῶν, καθ᾽ ἃ διοριζόμενος ὁ νοῦς, νοεῖ τόδε, ἢ τόδε νοητόν. Ταῦτα δὲ τὰ νοητὰ εἴδη, οἱ μὲν οὐ διαμένειν ἐν τῷ νῷ βούλονται (4), ἐνήργει γὰρ ἂν ἀδιαλείπτως ὁ νοῦς ὑπὸ τούτων ἀεὶ παρόντων διοριζόμενος. Οἱ δὲ (5) ἐνυπάρχειν αὐτῷ εἰσηγοῦνται ὑπὸ τῶν ἐκτὸς οἷον ἀφυπνιζόμενα καὶ διεγειρόμενα. Οἱ δὲ (6) προσεῖναι μὲν αὐτὰ τοῖς κεχωρισμένοις τῶν νόων ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου καὶ κρείττονος, τῷ ὑποβεβηκότι ἀεὶ κοινωνούμενα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου τούτων, ὃς ὁ ἐνεργείᾳ τυγχάνει νοῦς, ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς ἐνιέμενα. ¿Ἀεὶ

γοῦν

(1) Γενουΐνσ. Αὐτ. Ὁρισμ. ί. καὶ Ἀποδ. Προτ. λ'.
(2) Αὐτ. Προτ. κζ'.
(3) Κορυδαλ. περὶ Ψυχ. ὁποῖα τὰ νοητὰ εἴδη.
(4) Αὐτ. Περὶ Ψυχ. Ἀναίρ. τῶν ἐνυπαρχόντων ἐπὶ τοῦ νοὸς εἰδῶν.
(5) Τινὲς τῶν Ἀράβων παρὰ Πίκῳ Τόμ. Λ'. Σελ. 50.
(6) Ἀβικένας παρὰ τῷ Ἀκυινάτ. Α. Μέρ. Ζητ. πδ'. Ἄρθ. δ'.

γ᾽ν ὁ δυνάμει φασὶ νῦς συλλαμβάνων τὰ νοητὰ τῶν εἰδῶν, καθ᾽ ὃ κὶ ἔντυπα τύτω εἶναι, καὶ κατ᾽ εἰσδοχὴν λέγεται, αὐτὸ ὕτω γίνεται τὸ νοητόν. Καὶ φαίης ἂν ὡς τότε τὸ γραμματεῖον γράφεται. Ὁ δὲ γράφων αὐτὰ κὶ γράφων, κτ μὲν τὺς πρώτυς ὁ κεχωρισμένος ἐςὶ νῦς, κατὰ δὲ τὺς δευτέρυς ὁ Θεὸς ἂν εἴη. Καὶ ὕτος νῦς ὁ ποιητικὸς, κὶ κατ᾽ ἐνέργειαν. Τῷ μέντοι Κορυδαλεῖ (1) ὐ δοκεῖ, ὑπὸ τῦ ποιητικῦ νῦ τὸν δυνάμει εἰς τὸ νοεῖν μεταβάλλεσθαι, ὅτι, „ φησὶν, ὁ ποιητικὸς νῦς φύσει ἐνεργεῖ ἀεὶ ὡσαύτως, καὶ „ ὐδέποτ᾽ ἐλλείπει, ὡς ὁ ἥλιος τοῖς βυλομένοις ὁρᾷν· τὸ „ δὲ νοεῖν τῦ ἡμετέρυ νοὸς ὐκ ἀδιάλειπτον. Πόθεν ὖν ἡ „ μεταβολὴ ἀπὸ τῦ μὴ ἐνεργεῖν ἐπὶ τὸ ἐνεργεῖν;... Λείπεται „ ἄρα τὸ νοητὸν ἐμφανίζεσθαι τῷ νῷ, διεγεῖρον τοῦ „ νοητικῦ τὴν ἔννοιαν, ἀναλόγως τοῖς ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως „ συμβαίνυσι. Ταῦτα δὴ τὰ τῶν Περιπατητικῶν γέννημα· ὧν εἴπερ ἐν περινοίᾳ τῷ ὄντι γινόμενοι εἰσὶ, θαυμάζειν ἔπεισιν αὐτὺς, καὶ μακαρίζειν τῶν φρενῶν τῆς λεπτότητος· ὡς ἔμοιγε πάντη τὰ τοιαῦτα ἀπερινόητα ὄντα ἐςί. Τίς γὰρ ἡ ὁμοιωτικὴ αὕτη ἔμφασις τῦ αἰσθητῦ, ἡ ἐγγινομένη τῷ αἰσθητηρίῳ, εἰ μὴ ποιάτις κίνησις, καὶ αὕτη σωματική; τίς δὲ ἡ κατὰ ταύτην τῦ νοητῦ ἡ ἐπιγιγνομένη τῷ νῷ, εἰ μὴ ποιάτις νόησις, κὶ αὕτη ἄϋλος; Ἀλλ᾽ ἐν ἐκείνῃ μὲν, κινήσει ὕσῃ, ἔςαι μέντι τὸ κινῦν τὸ αἰσθητὸν, ἔςαι δὲ τὸ κινέμενον τὸ αἰσθητήριον, καὶ ἄλλα ταῦτα ὐδέν. Καὶ ταύτῃ δὲ, οἷα νοήσει ὁμοίως παρέςαι μὲν τὸ νοητὸν, παρέςαι δὲ κὶ τὸ νοῦν, κὶ ὐδὲν ἄλλο· ὥςε πῦποτε τὰ θαυμαςὰ εἴδη θήσομεν; Καὶ μὴν, κὶ τίνα ταῦτα εἶναι ὑποληψόμεθα; Ἔςω γὰρ (ἵνα πρὸς μικρὸν αὐτὰ συγχωρήσωμεν.) εἴδη τὰ μὲν αἰσθητὰ, ὡς λέγεται, τὰ δὲ νοητά. Πότερον ὖν, ὐσίαι ταῦτα, ἢ συμβεβηκότα εἰσίν; ἢ τὶ τρίτον, οἷον ἂν εἴη ὐδέτερον; τῦτο γῦν ὐκ ἂν εἴποιεν. Εἰ μὲν ὖν ὐσίαι, τὰ μὲν ἄρα σώματα εὔλογον εἶναι, τὰ δὲ πνεύματα τινά. Ἀλλὰ Α'. τίς ἡ τῶν ὐσιῶν ἀπὸ τῶν ὐσιῶν ἀποτομή τε καὶ πρό-

(1) Κορυδ. Ἀιαίρεσ. τῆς δόξης τῶν ἀξιέντων χέσεις εἶναι τὰ εἴδη.

πρόβλυσις; τίς δὲ καὶ ἡ τούτων αὐτῶν αὖθις εἰς τὸ μὴ εἶναι ῥοπή; Β'. δὲ πῶς μὲν τὰ σώματα διὰ τοῦ αἰσθητηρίου χωρεῖ σώματος ὄντος; Πῶς δὲ τὰ πνεύματα οὐ νοεῖ καὶ αὐτά, ὡς καὶ ἄλλων εἰδῶν δεῖσθαι, καὶ ταῦτα ἑξῆς ἄλλων, (ὃ καὶ ἀνωτέρω ἐλέγετο) ἐπ' ἄπειρον; εἰ δὲ δὴ συμβεβηκότα πότερον πάλιν, ἀπὸ ὑποκειμένου μεταβαίνει εἰς ὑποκείμενον, οἷον ἀπὸ μὲν τοῦ ἐκτὸς ἐπὶ τὴν αἴσθησιν, ἀπὸ δὲ τῆς αἰσθήσεως ἐπὶ τὴν φαντασίαν, ἀπὸ δὲ τῆς φαντασίας ἐπὶ τὸν νοῦν; ἢ οὐ μεταβαίνει; εἰ γὰρ ἐκεῖνο, διδασκέτωσαν ἡμᾶς Α'., τίς ἡ τῶν συμβεβηκότων τούτων μετάβασις; ἐπεὶ κινήσεώς γε τῆς καθ' αὑτὸ ἴσμεν ἅπαν ὂν συμβεβηκὸς ἀνεπίδεκτον. Προστιθέτωσαν δὲ καὶ Β'., πῶς τὸ μεταβαῖνον ἢ μεταβαίνει, ἄλλο μὲν ἦν ἐν τῷ ἀφ' οὗ ὅρῳ, ἄλλο δέ τι γίνεται ἐν τῷ πρὸς ὅν; οὐ γὰρ δήπου φήσουσι ποτὲ τὸ φυσικὸν εἶδος τὸ ἐν τῷ λίθῳ, αὐτόχρημα τὸ εἶδος εἶναι τὸ αἰσθητόν, τὸ ἐν τῇ αἰσθήσει, οὐδέ γε τοῦτο τὸ ἐν τῇ φαντασίᾳ, οὐδὲ τοῦτο τέως τὸ ἐν τῷ νῷ. Εἴγε ὁμοιωτικὰς εἶναι βούλονται ἐμφάσεις ἀεὶ τῶν πρώτων τὰ δεύτερα; Καὶ μὴν καὶ τοῦτο Γ'. οὐκ ἂν φθάνοιεν ἡμῖν ἐξηγεῖσθαι, τίς ἡ τῶν νοητῶν εἰδῶν τῶν πάντῃ ἀΰλων, πρὸς τὰ ἔνυλα ἐξομοιωτικὴ αὐτὴ ἔμφασις; Καὶ Δ'. ἐπὶ τῶν ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν ἐννοιῶν, ὧν οὐκ εἰσὶ φαντασίαι πρόδρομοι, τὰ νοητὰ εἴδη πόθεν ἥκει τῷ νῷ; καὶ τίνι ἐξομοιοῦται; ,, ἀπὸ γὰρ τῶν φαντασμάτων
,, ἐγγίνεσθαι τῷ Νῷ τὴν ὁμοιωτικὴν ἔμφασιν τοῦ νοητοῦ,
,, μετὰ τῶν γνησιωτέρων, ἥ φησιν, ἐξηγητῶν ὁ Κορυδαλεὺς (1) εἰσηγήσατο. Γίνεσθαι δὲ νοήσεις καὶ ἄνευ φαντασίας, καὶ Ἀριστοτέλει δοκεῖ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ. (§. ωϛ'. ωζ'.) ,, Ἀλ-
,, λ' ἤτοι τῷ νῷ πάρεστι, φασίν, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ νοη-
,, τόν, ἢ διὰ τῆς οἰκείας ἐνεργείας. Ἀλλὰ τὸ μὲν Α'. ἀ-
,, δύνατον, οὐ γὰρ ὁ λίθος ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ (ὡς εἴπερ ὁ λίθος ἦν τι τῶν νοητῶν, καὶ μὴ τῶν φανταστῶν) ἀλλ' ἡ τοῦ
,, λίθου ὁμοιότης. (2) Ἀπαντῶμεν, ὡς ἐάν τι τῶν κυρίως ἢ νοη-

---

(1) Ἐν τῷ ὁποῖα τὰ νοητὰ εἴδη, καὶ ὅπως γίνεται.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

νοητῶν, καθ' αὐτὸ πάρεστι τῇ ψυχῇ τὸ τοιῦτο. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν προσόντων αὐτῇ, οἱ λόγοι παντὸς, ὃ ἂν ᾖ νοητὸν, λαμβάνονται. (§. ωί.) Εἰ δὲ μὴ ὕτως, ἀλλὰ μετὰ φαντασίας, οἷον τὸ εἰς δεῖγμα ληφθὲν ὁ λίθος, ὐδ' αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πάρεστι τῇ ψυχῇ, ὐδὲ διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς αὐτῦ τὸ τοιῦτο. Ἐν γὰρ κινήσει τῶν σωματικῶν πᾶσα ἐνέργεια. (§. χυζ'.) Κίνησις δὲ σωματικὴ φύσεως ἀΰλυ ὐχ ἅπτεται. (§. ψιί. ψις'. κξ'.) Ἀλλ' ἤτοι ἀμέσως ἐξ αὐτῦ, ἢ ἐμμέσως πως ἡ τῶν ἐκτὸς ὀργάνων ἐμποιυμένη κίνησις, ἄχρι τῦ πρώτυ αἰσθητηρίυ χωρήσασα ἔστηκεν, ὥπερ ἀμέσως παρῦσα ἡ ψυχὴ, καὶ προσέχυσα, καὶ ὅπως διάκειται γνῦσα, τὴν τῦ σωματικῦ πάθυς ποιεῖζεται ἔννοιαν. (§. ψό. κξ'. ψπδ'. κξ'.)

Θεώρημα ΝΕ'.

§. ωιή. „ Καθ' ἑαυτὴν μὲν ἡ κατὰ τὸν νῦν δύναμις διαφορὰν ὐκ ἂν ἔχοι, ἐν ἀνθρώποις ἅπασιν ὖσα τῆς αὐτῆς τελειότητος. Ἐκ δὲ τῆς μετὰ τῦ σώματος συναφείας, „ συμβαίνει διαφορὰν ἔχειν, καὶ νῦν πρὸς νῦν, καὶ τὸν αὐτὸν „ πρὸς ἑαυτὸν εἶναι ἄλλοτε ἄλλως.

Ἔστι γὰρ αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἣ τᾶς ὕλης ἀπηλλαγμένα (§. χος'.) νοῦσα ἐστὶν (§. ως'. ωζ'.) ἀφαντάστοις ἐννοίαις περὶ αὐτὰ ἀναστρεφομένη· ψυχὴ δὲ ψυχῆς καθ' ἑαυτὰς, ὐκ ἂν εἴη τελεωτέρα ἄλλη ἄλλης. (§. ψνζ'. ψνή.) Εἰ μὴ μόνον φυσικῶς (§. αὐτ.) διὰ τὴν κρᾶσιν τῦ ὅπερ ἔλαχεν εἰδοποιεῖν σώματος, καὶ τὰς ἐπισυμβαινύσας ὅσ' ὧραι αὐτῷ ἀλλοιώσεις, ὧν κατὰ τὸ ἔσχατον αἰσθητήριον γινομένων. ἀνάγκη αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι. (§. ψπς'.) Ἔτι δὲ καὶ ἠθικῶς (§. ψνζ'. ψνή.) διὰ περιυσίαν, ἢ ἀπυσίαν τῶν ἕξεων, τῶν πολλὴν παρεχομένων πρὸς τὸ ἐνεργεῖν τὴν δύναμιν, ὧν πρωτίστην τε καὶ ὀνησιμωτάτην τακτέον τὴν μνήμην, ἣ τὸ πᾶν σχεδὸν καὶ αὐτὴ τῆς σωματικῆς ἐξηρτημένη ἐστὶ συστάσεως. (§. ωδ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ωιθʹ. Ἀρεταὶ δὲ τῆς νοητικῆς δυνάμεως, αἱ τῷ λόγῳ τῶν τοῦ σώματος κράσεων, καὶ τῶν ἕξεων ταῖς ψυχαῖς παρεπόμεναι, καταλέγονται αἱ ἐφεξῆς αὗται. Αʹ. τὸ πτηνὸν οἷον τοῦ νοῦ, καὶ εὐκίνητον, καθ' ὃ μὴ πεσὼν τῷ γεηρῷ σκήνει ἐπιβαρούμενος, μετεώρῳ ποδὶ καὶ κούφῳ, ἀπὸ τῶν κατ' αἴσθησιν, ἢ φαντασίαν, οἷς ἂν τύχοι πλαζόμενος, ἐπὶ τὰ νοητὰ πρὸς τὸ δέον ἑτοίμως ἔχει μεταβαίνειν καὶ αἱρεῖσθαι, ἑαυτοῦ οἷον γινόμενος, καὶ τοῖς καθαρωτάτοις τῶν νοημάτων ἀπαραποδίστως προσομιλῶν. Βʹ. τὸ προσεκτικὸν, καθ' ὃ ἔξω πως τοῦ σώματος, καὶ τῶν περὶ ἐκεῖνο θορύβων ὁ νοῦς καθιστάμενος, αὐτῷ οἷον προσηλοῦται τῷ νοουμένῳ, καὶ ἀμφιλαφῶς ἔχεται αὐτοῦ, καὶ ἀκλινῶς τε καὶ ἀστεμφῶς προσεδρεύει, οὐδὲ βραχὺ, οὐδ' εἴτι καὶ γένοιτο, τοῦ προκειμένου διολισθαίνων, οὐδὲ σαλευόμενος. Γʹ. τὸ ἐπίμονον, καθ' ὃ ἐπὶ πολὺ παρατείνων τὴν θεωρίαν ὁ νοῦς, οὐκ ἀπαυδᾷ, οὐδ' ἀπολέγει, ἀεὶ δ' ἐν ἀκμῇ μένων, καὶ νεαρὸς ταῖς ἐνεργείαις ἀναδείκνυται. Δʹ. τὸ πλάτος, καθ' ὃ ἅμα πολλῶν, καὶ διαφερόντων, οἷός ἐστιν ἀντιλαμβάνεσθαι, μὴ ἐπ' ὀλίγα στενούμενος. Εʹ. τὸ βάθος, καθ' ὃ εἰς αὐτοὺς τῶν νοητῶν τοὺς ἐνδοτάτω μυχοὺς ἐμφιλοχωρῶν, οὐκ ἐπὶ πολῆς αὐτὰ περισαίνει, ἐναργῶς δὲ καὶ ἀκριβῶς τύπων ἐξιχνεύει τε καὶ διασμιλεύει τὰ γνωρίσματα καὶ τοὺς χαρακτῆρας, ἄχρις αὐτῶν τῶν ἁπλουστάτων, εἰ δέοι, ἐνιοῦν ἀναλύων ἕκαστα, καὶ ἀνασκοπῶν. Ϛʹ. τὸ ὕψος, καθ' ὃ ἀφημερῶν ἀμαρῶς ἀπὸ τῶν ἐν μέρει τοὺς καθόλου τε καὶ κοινοτάτους τῶν λόγων, καθ' ἑαυτοὺς ἀναθεωρεῖ. Ζʹ. τὸ τῆς ὀξύτητος καθ' ἣν τὰς τῶν νοουμένων πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητας, καὶ τὰς ἀπ' ἀλλήλων διαφορὰς ῥᾶστα συνορᾷ τε καὶ ἐπικρίνει. Ηʹ. τὸ τάχος, καθ' ὃ διανοούμενος ἀπὸ τῶν ἡγουμένων ἐπὶ τὰ ἑπόμενα αὐτίκα μεταβαίνει, ἄλλα ἐξ ἄλλων προχείρως εἰσβάλλων τε καὶ συμπεραίνων. Οὗτος δὴ ὁ λόγος ἀκούει, ᾧ μάλιστα περικαλλύνεται ἄνθρωπος· ὃς καὶ λόγος ὀρθῶς μὲν ἔχων ἂν εἴη, εἰ κατ' ἀκολουθίαν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει σύμφωνον οὖσαν, εὐστόχως ἐπιβάλλοι τοῖς συμπεράσμασιν· μὴ ὀρθῶς δὲ, εἰ

παρα-

παραλογίζοιτο, καὶ τὰ ἀληθοῦς παράγοιτο, τοῖς δοκοῦσι μὲν, μὴ τῷ ὄντι δὲ ἑπομένοις συναρπαζόμενος. Ἡ δὲ τοῦ λόγου δύναμις αὕτη ἐπίσημος ἐστὶ, τῷ τε τάχει, ὡς εἴρηται, ᾧ παραυτίκα ὁ νοῦς τὰ ἑπόμενα συνορᾷ διαφέρουσα, καὶ τῇ διεξόδῳ, καθ' ἣν ἐπιφορὰν ἐπιφορᾷ συνείρων, μακροτάτας οἵας ἐστὶν ἀποτείνειν τὰς δείξεις, καὶ ἐπὶ τὰ ἀπωτάτω πεπερασμένος ἄνεισι. τῇ χοινοτενεῖ ἐφόδῳ πλειόνων συλλογισμῶν, οἷς οὐκ αὖτις ἄλλος ῥαδίως ἕποιτο, τὰ οὐκ ἀναπόδεικτα ὄντα τοῖς ἀμβλυτέροις, διαπιστούμενος, καὶ κατασκευάζων.

Περὶ Δυνάμεως Ὀρεκτικῆς, καὶ περὶ Θελήσεως, καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῇ. Ἐφ' οἷς καὶ περὶ Παθῶν.

Θεώρημα Νϛ'.

§. ωκ'. „ Οὐσίαν γνώσεως ἄμοιρον οὖσαν, ὀρεκτικῆς δυ„ νάμεως ἀμοιρεῖν, τῶν ἀδυνάτων. Τὴν δὲ τὸ γνωστικὸν „ πλουτοῦσαν, καὶ πάνυ τῶν ἀναγκαίων.

Ὄρεξις γὰρ ἐστὶ δύναμις, καθ' ἣν ἡ οὐσία πρὸς μὲν τὸ οἰκεῖον αὐτῇ, καὶ προσῆκον εἶναι δοκοῦν, ὁρμὴν ἔχει, ἀποστροφὴν δὲ ἀπὸ τοῦ μὴ οἰκείου δοκοῦντος, μηδὲ προσήκοντος. (ἐξ ὑποθ.) Πρὸ ὁδοῦ ἄρα τῇ ὀρέξει γίνεται, ἡ τοῦ κρίνειν τε, καὶ γνωρίζειν δύναμις, ἥπερ ἂν τὸ προσῆκόν τε, καὶ οἰκεῖον παριστάμενον, ἀντιδιαστέλλοιτο τοῦ μὴ τοιούτου, ὡς δῆλον ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας, ἣν οἱ πάντες ἔχουσι τῆς ὀρέξεως. Ἄρα τὸ Α'.

Τῇ δὲ δὴ οὐσίᾳ τῇ τὰ οἰκεῖα τε, καὶ συμπληροῦντα αὐτὴν γνωριζούσῃ, καὶ ταῦτα τῶν μηδὲν ὠφελούντων αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ βλαπτόντων, εἰ τύχοι, διαγινωσκούσῃ, ἀναγκαῖον τῶν μὲν ἐφίεσθαί τε καὶ ἔχεσθαι, τὰ δὲ διωθεῖσθαι ἔχειν καὶ ἀποστρέφεσθαι, ἄλλως γὰρ τὸ πέρας τῆς γνώσεώς τε, καὶ ἐπιχειρήσεως ἐν αὐτῇ, οὐκ ἂν ἔξω τοῦ περιττοῦ γένοιτο. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Πορίσματα.

§. ωκα'. Α'. Ἐκ δὴ τούτου φανερὸν, ὡς εἰ καὶ λόγῳ τὸ ὀρεκτικὸν τοῦ γνωστικοῦ διενήνοχεν, τὸ μὲν γὰρ πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον. Εἰ γὰρ ὀρέγεται, καὶ γινώσκει ἤδη αὐτὸ, οὐκ ἀνάπαλιν δὲ, οὐ γὰρ ὅ,τι γινώσκει, καὶ ὀρέγεται πάντως τοῦ αὐτοῦ, τῷ μέν τοι ὑποκειμένῳ ταυτίζεται, καὶ πράγματι ἕν ἐστιν· ἡ γὰρ αὐτὴ ἐστὶν οὐσία, ἡ πρὸς τὸ οἰκείως ἔχον ἑαυτῇ, γνωστικῶς τε ἔχουσα, καὶ καθ' ὁρμὴν φερομένη, καὶ τῇ μὲν, τὴν γνῶσιν λεγομένη πλουτεῖν, τῇ δὲ, τὴν ὄρεξιν. Διὸ δὴ ἀβλεπτοῦντας σφᾶς οἱ Σχολαστικοὶ κἂν τούτῳ ἐλέγχουσιν, ἐν οἷς ἀλλήλων τὰς δυνάμεις πράγματι διαιροῦντες, τῇ μὲν ὀρέξει, καθ' ἑαυτὴν, ἀβλεψίαν προσερίβουσι τυφλὴν ὀνομάζοντες, τῇ δὲ γνώσει τὸ δαδουχεῖν ἐκείνῃ, καὶ τὰ τοῦ ὁδηγοῦντος πλεῖν ἀπονέμουσι. Πῶς γὰρ αὖ ἡ ὄρεξις καθ' ἑαυτὴν ποτε γένοιτο, ἄνευ τῆς γνώσεως; τίς δὲ, (κἂν ἐκεῖνο δοίημεν) ἡ ἐκ τῆς παρὰ τοῦ βλέποντος δαδουχίας, τῷ τυφλώττοντι ὄνησις; (1)

Β'. Πάντα ἄρα τὰ ζῶα, οἷς (εἴγε τῳόντι αἰσθητικά ἐστι) (§. ψοθ'. ψπ'.) δυνάμεως γνωστικῆς ὁποιασοῦν μέτεστι (§. ψξθ'.), τοῦ ὀρεκτικοῦ ἄμοιρεῖ. (§. ωκ'. διὰ τὸ Β'.) Καὶ ἀνάπαλιν. (§. αὐτ. διὰ τὸ Α'.) Οὕτω γάρ τοι τῇ κατὰ γνῶσιν δυνάμει συνῳκείωται ἡ κατὰ τὴν ὄρεξιν, ὡς ταύτης, ἐκείνης ἄνευ (2) ἀδυνάτου οὔσης, ἐκείνην ταύτης χωρὶς μένειν ἀργὴν, καὶ ἀνόνητον.

Γ'. Ἄνθρωπος δὲ ὅτι ὀρεκτικὸν ζῶον ἐστὶν, οὐ μόνον ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνδοτάτω „ συνειδήσεως ἑκάστῳ ἐστὶ καταδῆλον. (§. χπα. κξ'.) „ Οὐδὲ τοῦτο οὖν ἀναιροῦσιν οἱ περὶ πάντων ἐπέχοντες (3) (οὕτως ὁμόλογον τοῖς πᾶσι τὸ δόγμα, καὶ ἀναμφήριστον) „ ἀλ-

---

(1) Ὅρα Πουρχοτ. Μεταφ. Μέρ. Β'. Τμήμ. Γ'. Κεφ. Ε'.
(2) Ὅρα Πλουτ. ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτ.
(3) Πλουτ. πρὸς Κολώτην.

„ ἀλλὰ χρῶνται τῇ ὁρμῇ φυσικῶς ἀγούσῃ πρὸς τὸ οἰκεῖον. (Εἰ γάρ τοι τ' ἄλλα πάντα ὑπενδοιάζων καὶ διχογνωμῶν „ φαίνεται ὁ τὴν ἀκαταληψίαν δοξάζων) λαβὼν ὅμως καὶ „ αὐτὸς ἀληθῆ φαντασίαν ὀρέγεται καὶ ὁρμᾷ, πάντα πράττων, ὅπως οὐ διαφεύξεται αὐτόν, ἀλλ' ὡς ἀνυστὸν ἀεὶ συνέσται τῷ οἰκείῳ, φυσικαῖς, οὐ γεωμετρικαῖς ἑλκόμενος „ ἀνάγκαις.

Θεώρημα ΝΖ'.

§. ωκβ'. „ Ταῖς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεσιν, αἱ κατὰ τὴν „ ὄρεξιν ἐφέσεις τῶν οἰκείων τε καὶ προσφόρων ἢ τοιαῦτα, „ ἀεὶ χωροῦσιν ἀνάλογον, τουτέστι μᾶλλον μὲν ὀρεκτά, τὰ „ μᾶλλον συντελεῖν γινωσκόμενα, ἧττον δέ, τὰ ἧττον.

Φέρε γὰρ μή, τοὐναντίον δὲ ἐπὶ τὸ ἧττον συντελὲς γινωσκόμενον, μείζονα τὸ ὀρεκτικὸν ἐχέτω τὴν τάσιν, ἐλάσσονα δὲ ἐπὶ τὸ μᾶλλον. Καὶ οὐκ ἄρα ἣ γινώσκει, ταύτῃ γε ὀρεχθήσεται. Ἀλλ' ἤτοι ὑπὲρ ὃ γινώσκει, καὶ φανερὸν ὅτι καὶ ὅπερ ἀγνοεῖ. Ἢ γοῦν ἀνορεκτήσει περὶ ὃ γινώσκει πρόσφορον ὄν, καὶ οἰκεῖον. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀδύνατον (§. ωκ'. διὰ τὸ Α'.) τὸ δὲ ἀνόητον· (§. Αὐτ. διὰ τὸ Β'.) ἄρα ταῖς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεσιν, κτ. Ο. Ε. Δ.

Πορίσματα.

§. ωκγ'. Α'. Τὰ διαφέροντα τῇ γνώσει, διοίσει δήπου καὶ τῇ ὀρέξει. Καὶ ὥσπερ ἄν, καὶ ἐφ' ὅ,τι ἀκριβεστέρα ἐκείνη, καὶ αὐτὴ συντονωτέρα παρέσται. Καὶ πάντων ἄρα ζώων ὁ ἄνθρωπος ὀρεκτικώτατος, ὅτι καὶ γνωστικώτατος ὁμολογουμένως. Καὶ ἄλλος ἄλλου ὀρεκτικώτερος. Καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ περὶ ἄλλο καὶ ἄλλο. Καὶ περὶ τὸ αὐτὸ δέ, ἄλλοτε ἄλλως· ἐπεὶ καὶ συνδιαμένειν ἀλλήλοις ἴσμεν (§. χπα'.) καὶ συνδιασαλεύεσθαι ταῦτα τὰ μόρια, συμπροϊόντα τε καὶ συνακμάζοντα, καὶ ὑπ' ἀλλήλων πως συνεχόμενά τε, καὶ ῥωννύμενα· ὡς συναύξειν μὲν ταῖς γνωστικαῖς ἀντιλήψεσι τὰς

πρός τινα κλίσεις, συνεπιτείνεσθαι δὲ, καὶ συνεπιδιδόναι ταῖς κλίσεσι τὰς ἀντιλήψεις, κτ. καθάπερ ἐν ἄλλοις πυ εἴρηται (§. Λυτ.).

Β'. Διαφέρειν δὲ εἰκὸς τὰς τοῦ ὀρεκτικοῦ ἐπικλίσεις τῶν πόνῳ, οὐχ ὡς ἐκ τοῦ ὑποκειμένου μόνον (διὰ τὸ αὐωτ.), ἤτοι ἐξ αὐτοῦ τοῦ γινώσκοντος, ἀλλὰ δὴ καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, τῷ λόγῳ δηλονότι αὐτοῦ τοῦ γινωσκομένου. Ὅσῳ γὰρ ἂν μᾶλλον τοῦτο οἰκειότερον παρασταίη, καὶ μᾶλλον προσῆκον εἶναι δόξειε, τοσούτῳ ἰσχυροτέραις ταῖς παρ' ἑαυτοῦ ἴυγξι, τὸ ὀρεκτικὸν πρὸς ἑαυτὸ ἐπιθέλγει, καὶ προσεφέλκεται. Καὶ αἱ ὁρμαὶ ἐντεῦθεν ἐπικρατέσεραι, σφοδρότεραι, μᾶλλον δυσκάθεκτοι. Δεῖ γοῦν τῇ, ἥνπερ ἔχει πλείονα τὸ ὀρεκτὸν, οἰκειότητι, προσέχειν τὸ γνωστικόν· ἄλλως γὰρ, καθάπερ εἰ μηδὲ παντελῶς ὅλως, ὅσον γε πρὸς ὄρεξιν εἰπεῖν (§. ωκβ'.) κρίνεται.

Θεώρημα ΝΗ'.

§. ωκδ'. „ Τῆς αὐτῆς δυνάμεως τὴν ὀρεκτικὴν καλου„ μένην, ἐστὶν, ἥτε πρὸς τὸ οἰκεῖον ὁρμὴ, καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ μὴ „ οἰκείου ἀποστροφὴ, καὶ ἀποφυγή.

Ἡ γὰρ πρὸς θατέρῳ τῶν ἐναντίων προσέγγισις ἀπὸ θατέρου ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν ἀποχώρησις, ἣ δῆλον. Ἄρα κτ.

Ἄλλως· πᾶσα δύναμις περὶ τὰ ἐναντία πέφυκεν ἀναστρέφεσθαι, κτ.

Σχόλιον.

§. ωκε'. Ὥσπερ δὴ τὸ γνωστικὸν τοῖς ἀντιφάσκουσιν ἅμα ἀδυνατεῖ συγκατατίθεσθαι, (§. λε'.) ἀλλ' ἐπὶ θάτερον τῶν μορίων, ὃ ἂν ἀληθὲς εἶναι δόξειε κατανεῦσαν, τῷ ἑτέρου, ἐξ ἀνάγκης, ὡς ψευδομένου ἀνένευσεν· οὕτωσι καὶ τὸ ὀρεκτικὸν, πρὸς τὸ δόξαν συντελὲς καὶ οἰκεῖον λαβὸν ἐπίκλισιν, ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου τε, καὶ μηδὲν προσήκοντος, οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐκ ἂν ἔχοι τὴν ἐναντίαν ἀπόκλισιν. „ Ἔστι γὰρ

„ ὅπερ

„ ὅπερ ἐν διανοίᾳ κατάφασις καὶ ἀπόφασις, τοῦτ' ἐν ὀρέξει
„ δίωξις, καὶ φυγή. (1)

Πόρισμα.

§. ωκϛ'. Καί τοι γε δὴ περὶ τῆς κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐπικλίσεως, ἀνωτέρω εἰρημένα, καὶ περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἀποστροφῆς τὰ αὐτὰ νοείσθω· ὅτι τε δηλ. καὶ ταύτης (§. ωκα. Α'.) ἡ τοῦ ἀλλοτρίου γνῶσις πρὸ ὁδοῦ γίγνεται. Καὶ ὅτι (§. Αὐτ. Β'.) παντὶ ζώῳ προσεῖναι εἰκὸς τὸ τῆς ἀποστροφῆς ἴδιον. Καὶ ὅτι (§. Αὐτ. Γ'.) τῷ ἀνθρώπῳ πρὸ τῶν ἄλλων, ταῖς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεσιν (§. ωκβ.) ἀνάλογον, καὶ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ γνωστικοῦ (§. ωκγ'. Α'.) καὶ ὡς ἐκ τῶν γινωσκομένων (§. Αὐτ. Β'.).

Θεώρημα ΝΘ'.

§. ωκζ'. „ Τῆς ὀρέξεως περὶ τὰ οἰκεῖα, ἢ μὴ ἀναστρέ-
„ φεσθαι νομιζομένης, κατὰ μὲν ἐπίκλισιν ὅρος πρὸς ὅν, τὸ ἀ-
„ γαθὸν, κατὰ δὲ ἀποστροφὴν ὅρος ἀφ' οὗ τὸ κακὸν, οὐχ ᾗ
„ ὄντα, ᾗ δὲ φαινόμενα.

Τὸ γὰρ οἰκεῖον παντὶ, ᾗ τελειωτικὸν (§. υλγ'.) ταὐτῆτοι καὶ ἀγαθὸν (§. υμβ'. υμγ'.) ἐστίν· ὥσπερ δὴ τὸ μὴ οἰκεῖον, ὡς ἀλλότριον, καὶ ἀτελειότης (§. υλγ'.) κακὸν (§. υμϛ'.). Ἄρα τὸ Α'.

Ἐπεὶ δὲ αἱ ὀρεκτικαὶ ἀνατάσεις ταῖς κατὰ γνῶσιν ἀντιλήψεσι χωροῦσιν ἀνάλογον, αἵ τε κατὰ κλίσιν (§. ωκβ'. ωκγ'.), καὶ αἱ κατὰ ἀποστροφὴν οὐδὲν ἧττον (§. ωκϛ'.), ἥπερ ἄρα γινωσκόμενα ἐστὶ τὰ ἀγαθὰ, καὶ κακὰ, ταὐτῆτοι καὶ ὅροι πρὸς οὓς, ἢ ἀφ' ὧν τὸ ὀρεκτικοῦ γίνεται. Καθ' ὃ δέ τι φαίνεται ἕκαστον γινώσκεσθαι λέγεται, οὐδὲν δὲ καθ' ἑαυ-
τὸ

(1) Ἀρις. Ἠθικ. Βιβλ. ϛ'. Κεφ. β'.

τὸ ἥπερ ὂν ἐστίν. Τοῦ ἄρα ὀρεκτικοῦ τὰ ἀγαθὰ καὶ κακὰ ὅροι εἰσὶν οὐχ ᾗ ὄντα, ᾗ δὲ φαινόμενα. Ο. Η. τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ωκη΄. Τοῦ γινωσκομένου ποτὲ μὲν πρὸ οἱασοῦν κρίσεως, ᾗ ἁπλῶς τε καὶ συγκεχυμένως παρίσταται, τῇ ἀντιληπτικῇ δυνάμει προσπίπτοντος, καὶ τὴν ὄρεξιν αὐτίκα
„ οἷον καταγοητεύοντος· (ὅταν γὰρ φανῇ τὸ ἡδὺ οἰκεῖον, οὐ-
„ θὲν δεῖ πρὸς τὴν ἐπ' αὐτὸ κίνησιν, καὶ φοράν, δόξης,
„ ἀλλ' ἦλθεν εὐθὺς ἡ ὁρμή, κίνησις οὖσα, καὶ φορὰ τῆς
„ ψυχῆς (1).) ποτὲ δὲ καὶ μετὰ κρίσεως μέν, οὐκ ὀρθῆς δέ, εἰκὸς ἐστὶ τὴν ψυχὴν περὶ τὰ οἰκεῖα, ᾗ μὴ ἐξαπατωμένην, ἐφίεσθαι μὲν τοῦ κακοῦ, ᾗ ἀγαθόν, ἐκκλίνειν δὲ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ᾗ κακόν. Διὸ καὶ αἱ ὀρέξεις περὶ τὰ ἀγαθὰ εἶναι λέγονται, οὐχ ᾗ ὄντα ἐστίν, ᾗ δὲ φαινόμενα. Καὶ αἱ ἀποφυγαὶ τῶν κακῶν ὡσαύτως. Αὐτὸ δὲ τοῦτο νοητέον, καὶ ἐν οἷς ἡ ψυχὴ ἐπιτυχικὴ ἀναδείκνυται τῶν κυρίως ἀγαθῶν ὀρεγομένη, καὶ τῶν κυρίως κακῶν ἀποκλίνουσα. Οὐδὲν γὰρ ἧττον καὶ τηνικαῦτα πρός τε τἀγαθά, καὶ ἀπὸ τῶν κακῶν φέρεσθαι νοεῖται, οὐχ ᾗ ὄντα ἐστίν, ἀλλ' ᾗ φαινόμενα, ᾗ τοιαῦτα δηλονότι γινωσκόμενα, καὶ διακρινόμενα. (Ὅρα καὶ §. χπγ΄.)

Θεώρημα Ξ΄.

§. ωκθ΄. „ Τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρόν, ᾗ μὲν αἴτια ὀ-
„ ρέξεως κινητικά, τὸ μὲν ἐπικλίσεως ὅρος, τὸ δὲ ἀπο-
„ στροφῆς ἀναδείκνυται· ᾗ δὲ αἰτιατά, ἑκάτερα ἑκάτερον ἐ-
„ στὶ παρεπόμενον.

Αἴτια γὰρ καθίσταται, ᾗ τὸ μὲν τοῦ ἀγαθοῦ τε καὶ οἰκείως

ἔχον-

(1) Πλούταρχ. πρὸς Κολώτην.

ἔχοντος τὴν ἰδέαν. τὸ δὲ τοῦ κακοῦ, καὶ ἀλλοτρίως, διαλαμπέχεται τῷ τῆς ψυχῆς γνωστικῷ παραστάματα. (§. ωκά.) ταύτη δέτοι τὸ μὲν ἐπικλίσεως ὅρος ἐστί, τὸ δὲ ἀποστροφῆς (§. ωκζ'.). Ἄρα τὸ Α'.

Αἰτιατὰ δὲ γίνεται καθότιγε ἥδεται μὲν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιτυγχάνουσα, ἀνιᾶται δὲ ἀτυχοῦσα. Κατὰ δὲ τὸν ἐναντίον λόγον, ἀθυμεῖ μὲν καὶ δυσχεραίνει, μὴ τὸ κακὸν ὡς πορρωτάτω ἑαυτῆς ἀπελαύνουσα, χαίρει δὲ τῶν κακῶν ἀπαλλαττομένη. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. ωλ'. Τινῶν ἐν τῷ περὶ τούτων φιλοσοφεῖν, τὸ μὲν ἡδὺ τῆς ὀρέξεως, τῆς δὲ ἀποστροφῆς τὸ ἀηδές τε, καὶ λυπηρὸν ἀχώριστον εἶναι τιθεμένων· ἐπιστητέον καὶ τούτοις, καὶ διαιρετέον. Εἴπερ γὰρ, ἡδὺ μὲν, τὸ εἰς ὃ τὸ ὀρεκτικὸν τὴν ὁρμὴν ἔχει, ἅτε δὴ πρὸς οἰκεῖον, καὶ ἀγαθὸν φαινόμενον, ὡς εἴρηται, (§. ωκθ'.) λυπηρὸν δὲ καὶ ἀηδές, ἀφ' οὗ τὴν ἀποστροφὴν αἱρεῖται, ὡς ἄρα μὴ οἰκεῖον, καὶ κακὸν λέγουσι, συμψήφους δὴ καὶ ἡμᾶς ἑαυτοῖς ἕξουσι, καὶ ὁμόφρονας. Ἃ μὲν γὰρ καθ' ἡδονὴν ἄν ἦμοι περισκεπτομένῳ, ἑτοίμως ἔχω τοῦ διώκειν αὐτά, καὶ εἰς θήραν τὴν τούτων ἀποδύειν. Ὅσα δὲ ἀηδίαν τινὰ μνηστεύεται, καὶ δυσχέρειαν ἔχει, ἐκκλίνειν πέφυκα, ὡς ἂν οἷος τε ὦ, καὶ φεύγειν. (§. χπά.) Εἰ δὲ τὸ μὲν ἡδὺ „ τελειότητος αἴσθησιν εἶναι φασὶν (1), ἀτελειότητος δὲ τὸ ἐναντίον, τοσούτου δεῖ τοῦ ἀχώριστα εἶναι, οἷα φασίν, ὅσωγε καὶ ἐναλλὰξ, τὸ μὲν ἀηδὲς τῇ ὀρέξει, τῇ δὲ ἀποστροφῇ τὴν ἡδονὴν πολλάκις παροπηδεῖν διατεινόμεθα. Τί γὰρ ὀρέξεως ἀτυχούσης λυπηρότερον; τί δὲ τῆς „ τῶν βλαπτόντων ἀπαλλαγῆς ἡδύτερον; ἐπιτυγχάνουσα γὰρ „ ἡ ἐπιθυμία ἡδονὴν ἐμποιεῖ, ἀποτυγχάνουσα δὲ λύ„ πην (2).

Θεώ-

(1) Βαυμεϊστέρ. Πνευματολ. Κεφ. θ'. §. 219. §. 221.
(2) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιζ'.

Θεώρημα ΞΑ΄.

§. ωλα΄. „ Τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακὸν ᾗ τοιαῦτα τελικῶς „ κινεῖ τὸ ὀρεκτικόν.

Κινεῖ γὰρ ᾗ φαινόμενα (§. ωκζ΄. ωκη΄.), φαίνεται δὲ, ᾗ γνωστικῶς, τῷ γινώσκειν πεφυκότι ἀντιληπτά. (§. ωκ΄. ωκα΄.) Τὸ δ᾽ οὕτω κινοῦν τελικῶς κινεῖν λέγεται τὸ κινούμενον. (§. ωθ΄.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΞΒ΄.

§. ωλβ΄. „ Τῇ ἀντιπεριπτώσει τῶν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κα„ κοῦ προσλήψεων, ἤτοι τὸ ὀρεκτικὸν ἀκίνητον μένει, ἢ τῇ „ διαφορᾷ ἐκείνων ἰσομεγέθως παρέπεται.

Ἐὰν γὰρ ἰσοσθενεῖς ὦσιν, ἔσαι δύω τὰ τελικῶς κινοῦντα (§. ωλα΄.) ὑπεναντία πως ἀλλήλοις (ἐξ ὑποθ.) καὶ ἰσοδύναμα. Τὰ δ᾽ αὐτὰ, οὐκ ἂν τἀναντία ὡς τέλη, ἅμα κινητικὰ γένοιτο. (§. ργ΄. ρδ΄.) Ἄρα τὸ Α΄.

Ἐὰν δὲ ἡ ἑτέρα τῶν ἀντιμεθελκουσῶν πρὸς ἑαυτὰς προσλήψεων ὑπερσθενεστέρα ᾖ, τῆς προαφαιρέσεως γινομένης (κατὰ τὸ Α΄. μέρος) τὸ λοιπὸν, ὅπερ ἐστὶν ἡ διαφορὰ ἀναλόγως ἑαυτῷ (§. ωκβ΄.) τὸ ὀρεκτικὸν ἐπιθέλξει. Ἄρα, κτ. Ὃ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ωλγ΄. Δυοῖν οὖν ἀγαθῶν ὑπεναντίως πως ἀλλήλοις ἐχόντων, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἐμφαινομένης ἐν αὐτοῖς ἀγαθότητος διαφερόντων, τὴν ἐπὶ τὸ προφερέστερον δοκοῦν ἐπίκλισιν, ἴσην εἶναι ἐπάναγκες, τῇ ὑπεροχῇ τῇ ὑπὲρ τὸ ἕτερον. Οἷον εἰ δόξειε, τὸ μὲν Μ=10, τὸ δὲ Ε=4, ἡ πρὸς ἐκεῖνο τὸ Μ τοῦ ὀρεκτικοῦ ῥοπὴ ἔσαι=6. Ἴσης δὲ ἐπ᾽ ἀμφοῖν τῆς ἀγαθότητος ἐπιφαινομένης, ἀκόλουθον ἂν εἴη τὸ ὀρεκτικὸν μεταξὺ τῶν οἷον ἀντιμεθελκόντων αὐτὸ ἰσοδυνάμως μένειν

μένειν μετέωρον ἐπὶ ποσὸν, ἐν ἀκριβεῖ ἀντιῤῥοπίᾳ καθιςάμενον. Ἐπίκλισιν γὰρ πρὸς θάτερον λαβὸν φέρει=10, ἐὰν (καθ' ὑπόθ.) ἀπάγηται καὶ ὑπὸ θάτερον, δυνάμει=10, πρὸς τἐναντίον ἀντιμεθελκόμενον, τὸ ἀποβαῖνον ἔςαι 10—10=0. Ταὐτὸ δ' εἰρήσθω καὶ ἐι τὰ φαινόμενα καλὰ ὄντα, τὰς διακρίσεις ἔχει ἀλλήλαις ἀντικειμένας, ὡς θάτερον διαφελξόμενον, ἀναγκάζεσθαι εἰς θάτερον περιπεσεῖν. Παραπλησίως δὲ καὶ εἰ τὸ μὲν ἀγαθὸν ἢ διωκτέον, τὸ δὲ κακὸν διωςέον. Ἐν γὰρ ἀνισότητι τῶν εἰδῶν τεθέντων, οἷον τοῦ μὲν Α=6. τοῦ δὲ Κ=4, ἡ θήρα τοῦ πρώτου ἔςαι=2. Ἀνάπαλιν δὲ, τοῦ μὲν Α=4, τοῦ δὲ Κ=6, ἡ διαφυγὴ τοῦ δευτέρου ἔςαι=2. Ἰσομέτρων δὲ ὄντων ἔψεται πάλιν τὸ ἀντίῤῥοπον. Ἐὰν γὰρ Α=6, καὶ Κ=6, τὸ τοῦ ὀρεκτικοῦ ἔςαι 6—6=0. Εἴπερ ἐπανάγκες εἴη ἑκάτερον παραδέξασθαι. (Μέτιθι τὰ ἐν ταῖς ὑποθέσεσιν εἰρημένα) (§. χπβ'. καὶ §. χπγ'.).

Θεώρημα ΞΓ'.

§. ωλδ'. „Τοῦ ἐν ἡμῖν ὀρεκτικοῦ ὅρος κατὰ φύσιν ὁ ἔσχατος, ἡμεῖς αὐτοὶ ἐσμέν.

Τὸ μὲν γὰρ ἀγαθὸν διώκομεν ἢ οἰκεῖόν τε καὶ συντελὲς τυγχάνον σφίσιν αὐτοῖς, πρὸς σωτηρίαν τε καὶ σύςασιν τὴν ἑαυτῶν κατὰ φύσιν φερόμενοι· τὸ δὲ κακὸν διωθούμεθα, ἢ ἐπιβλαβὲς ἡμῖν αὐτοῖς καὶ ὀλέθριον. (§. χκ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. ωλε'. Ὅτι ὀρεκτὸν τὸ δοκοῦν εἶναι οἰκεῖον, ἀποςροφῆς δὲ, καὶ φυγῆς ἄξιον τὸ ἀλλότριον, οὐδὲν δὲ οἰκειότερον ἡμῖν τῆς ἰδίας ἑαυτῶν συςάσεως, πρὸς ἣν δὴ ἀνάγεται πᾶν ὅ,τι ἡμῖν οἰκεῖόν ἐςιν, ὥσπερ οὐδὲ ἀλλοτριώτερον ἄλλο, τῆς οἰκείας φθορᾶς, ἣν ἀποπλεῖν ἔοικεν, καὶ ἐμποιεῖν, πάνθ' ὅσα, ἡμῶν ἀλλότρια, ταύτῃ πῃ καὶ τὸ κέντρον ἐς ὃ, ὡς ἀπὸ κύκλου τοῦ ὀρεκτικοῦ, ἴσαι σπεύδουσιν, ἅπασαι ἡμῶν αἱ

ὀρεκτικαὶ ἀναπαύσεις, αὐτοὶ ἡμεῖς ὄντες ἐσμέν· τουτέστιν ἡ ἡμῶν αὐτῶν σύστασίς τε καὶ σωτηρία. „ Πρώτη οὖν εἰκότως „ ὁρμὴ τοῖς ζώοις συνεῖναι εἴρηται (1) ἐπὶ τὸ τηρεῖν ἑαυ- „ τὰ, οἰκειούσης αὐτοῖς τῆς φύσεως ἀπ' ἀρχῆς. Πρῶτον γὰρ „ οἰκεῖον παντὶ ζώῳ, ἡ σύστασις, καὶ ἡ ταύτης συνείδησις, „ καὶ οἰκείως ἔχειν πρὸς ἑαυτά. Διὸ τὰ βλάπτοντα διωθεῖ- „ ται, τὰ δ' οἰκεῖα προσίεται. Αὕτη τοίνυν ὀρέξεων ἁπα- σῶν οἷον ἀρχὴ ἡ φιλαυτία. Ὀρθῶς δὲ κρίνουσι, καὶ τὸν νοῦν εἰς τὸν Δημιουργὸν ἀνατπερυμένοις, ἐπειδὴ αὐτὸς καὶ τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ σώζεσθαι ἡμῖν παροχεύς τε καὶ αἴτιος, ὅπερ ἀ- νεὶ οὐδ' αὖ εἴημεν τὴν ἀρχὴν, οὐδὲ γεγονότες τελεσωθείη- μεν, τῶν ἀγαθῶν τὸ πρώτατον, καὶ ἀκρότατον αὐτὸς ἐστὶν ὁ ΘΕΟΣ. Κεντρὸν ἄλλο τοῦτο ἐρώτων ὑπερφυῶν, πρὸς ὃ δὴ τὸ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς, εἰς ὅπερ ἐκ φιλαυτίας ὡς εἴρηται φύ- σει φερόμεθα, διϊθύνεσθαι δίκαιον, καὶ ἀνάγεσθαι. Οὗπερ ε-ν ἔκκεντρον γένηται τὸ ἐν ἡμῖν, οὐ μᾶλλον ὀρέξεως ὅρος εἴη, ἢ ἀποστροφῆς τε καὶ φυγῆς ἄξιος.

Θεώρημα ΞΔ΄.

§. ωλϛ΄. „ Η ἐν ἡμῖν ὀρεκτικὴ δύναμις, ὀρθῶς εἴς τε „ τὴν λογικὴν διήρηται, καὶ τὴν ἄλογον, λόγῳ μὲν οὖσα „ διττὴ, μία δὲ τῷ πράγματι.

Ἤτοι γὰρ ἡ πρὸ ὁδοῦ τοῦ ὀρεκτικοῦ γινομένη γνῶσις (§.ωκά.), μετ' ἐπικρίσεώς ἐστιν, ἢ ἁπλῆ τις ἀντίληψις ἐστὶ τοῦ ὀρεκτοῦ, συγκεχυμένη τε οὖσα καὶ ἀνεπίκριτος. Εἰ τοίνυν ἐκείνως λο- γική τις ὄρεξις ἔσται ὀρθῶς ὀνομαζομένη, εἰ δ' οὕτως, ἅτε δὴ πρὸ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἐπικρίσεως, ἄλογος. Ὃ τὸ Α΄.

Ἔστι δὲ ἡ αὐτὴ ψυχὴ, ἥτε τοῦ λογιστικοῦ τὰς ὁρμὰς τῆς ὀρέξεως ὑπάγουσα, καὶ ταῖς παρ' ἐκείνου ὁδηγίαις αὐτὰς διι- θύνουσα, καὶ ἡ πρὸ τῆς τοῦ λόγου χρήσεως, ἐπὶ τὸ ἁπλῶς ἀντιληφθὲν ὁρμῶσα. Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχό-

(1) Σουίδ. ἐν Λέξ.

Σχόλιον.

§. ωλζ'. Τὴν μὲν οὖν λογικὴν ὄρεξιν, ἡ δύναμις θέλησιν καλοῦσιν, ἡ δὲ ἐνέργεια, βούλησιν. Ἄλλοι δὲ (1) τὴν μὲν δύναμιν βούλησιν, τὴν δὲ κατ' αὐτὴν ἐνέργειαν τοιάνδε βούλησιν. Οἱ δὲ (2) τὴν μὲν θέλημα φυσικόν, τὴν δὲ θέλημα ὑποστατικὸν καὶ γνωμικόν· τὴν δὲ ἄλογον ὄρεξιν, εἰ μὲν ἐν ἠρεμαίᾳ τε καὶ γαλυνιώσῃ τοῦ σώματος καταστάσει, αὐτὸ τοῦτο ὄρεξιν καὶ ταύτην ἄλογον ὀνομάζουσιν, εἰ δὲ μετὰ σφοδροτέρας τε καὶ ἐπισήμου κινήσεως, διά τινος ἀήθους τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ νευρώδους χυμοῦ, ἐγγινομένης ταραχῆς τῷ σώματι, πάθος. „Πάθος γάρ ἐστι κίνησις τῆς ὀρε-
„κτικῆς δυνάμεως αἰσθητὴ, ἐπὶ φαντασίᾳ ἀγαθοῦ, ἢ κα-
„κοῦ.... Οὐδὲ γὰρ πᾶσα κίνησις τοῦ παθητικοῦ πάθος κα-
„λεῖται, ἀλλ' αἱ σφοδρότεραι, καὶ εἰς αἴσθησιν προβαίνου-
„σαι. Αἱ γὰρ μικραὶ καὶ ἀνεπαίσθητοι, οὐδέπω πάθη, δεῖ
„γὰρ ἔχειν τὸ πάθος, καὶ μέγεθος ἀξιόλογον. (3) Παθῶν δὲ εἴδη ποικίλα περὶ ὧν ὕστερον. Ἤδη δὲ ἐκεῖνο ἀκριβῶς σημειωτέον, τὸ ἐν τῷ Θεωρήματι τὸ Β'., ὡς οὐ δέον πράγματι διιστᾶν τῆς λογικῆς ὀρέξεως, τὴν ἄλογον. Ἐγένοντο
„μὲν γάρ τινες οἱ καθ' ἑαυτὴν εἶναι εἰπόντες τὴν ἀλο-
„γίαν (4) ὡς ἄλογον ψυχὴν οὖσαν, καὶ οὐ μέρος τῆς λογι-
„κῆς. Πρῶτον μὲν, ὅτι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀλόγοις
„ζώοις εὑρίσκεται, ἐξ οὗ δῆλον, ὅτι τελεία τις ἐστὶ, καὶ οὐ
„μέρος ἄλλης. Εἶθ' ὅτι τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ τῆς λογικῆς
„μέρος εἶναι τὸ ἄλογον. Ἀριστοτέλης μὲν τοι καὶ μέρος εἶ-
„ναι λέγει, καὶ δύναμιν, καὶ διαιρεῖ εἰς δύο, ὡς ἔφαμεν,
„καλεῖ δὲ ταῦτα κοινῶς, καὶ ὀρεκτικόν. Ἀλλὰ γὰρ οἱ λόγοι οὗτοι τῷ πράγματι τὰς ὀρέξεις ταύτας διακρινόντων οὐδεν

(1) Χρυσόσ. Ὁμιλ. Δ'. εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. Ἐπισ. καὶ ἐξ αὐτοῦ Ἰωάν. Δαμασκ. ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο θελημάτων.

(2) Μάξιμ. ἐν τῷ πρὸς Πύῤῥον. Διαλόγῳ.

(3) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ις'.

(4) Αὐτ. Αὐτ.

δὲν ἰσχύουσιν ἕως οὐ ἄλλην τινὰ δείξωσιν εἶναι παρὰ τὴν λογικὴν οὐσίαν, τὴν καθ' ἑαυτὴν ἀλόγως ὀρεγομένην ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὴ τὴν αὐτὴν, τὴν νῦν μὲν διὰ λόγου, νῦν δὲ πρὸ λόγου πάντως, κατ' ὄρεξιν ἐνεργοῦσαν, τὸ δέ τοι καὶ δεῖξαι ἀδύνατον, καὶ ὑπονοεῖν ἄλογον. Εἰ γὰρ ἡ αὐτὴ ψυχὴ, καὶ ἁπλῶς τῶν παριςαμένων κατὰ νοῦν, ἢ αἴσθησιν, ἢ φαντασίαν ἀντιληπτικὴ, καὶ τῶν αὐτῶν τούτων κατὰ λόγον τυγχάνει οὖσα ἐξεταςικὴ, ἡ αὐτὴ ἄρα, καὶ ὅπερ ἂν τῷ λόγῳ ἐξετασθὲν ἀκριβῶς, ὀρεκτὸν παραςαίη, διώκουσα, κατὰ θέλησιν ἄγεσθαι λέγεται καὶ νοεῖται. Πρὸ δὲ τοῦ λόγου ὑπὸ τῶν κατ' αἴσθησιν, ἢ φαντασίαν ἀντιληπτῶν συναρπαζομένη, ἀλόγως ὀρεγομένη ἐλέγχεται, καὶ κατὰ πάθος. Τὴν μὲν οὖν τῷ ὑποκειμένῳ διαίρεσιν τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ ἀλόγου, καὶ τῶν Νεωτέρων πολλοὶ, (1) καὶ οἱ Πλατωνικοὶ πάντες ἠσπάσαντο, οἱ τὴν ἐκ τοῦ λογικοῦ, καὶ τοῦ ἀλόγου διπλόην ἀπὸ τῆς παγκοσμίου ψυχῆς, καὶ ἐπὶ τὴν ἀνθρώπινον αὐτὴν μετενεγκόντες. ὧν εἷς ἐςὶ καὶ ὁ Χαιρωνεὺς Πλούταρχος (2). Ἀλλ' ὅγε Μενέδημος ὁ ἐξ Ἐρετρίας, καὶ Ἀρίςων ὁ Χῖος, καὶ Ζήνων ὁ Κιττιεὺς, καὶ Χρύσιππος, οἱ παρ' αὐτῷ ἀπομνημονευόμενοι (3) πολλῷ εἰσι πιθανώτεροι, οἱ μὴ εἶναι τὸ παθητικὸν καὶ ἄλογον, διαφορᾷ τινι, καὶ φύσει ψυχῆς τοῦ λογικοῦ διακεκριμένον εἰσηγούμενοι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ τῆς ψυχῆς μέρος (ὃ δὴ καλοῦσι διάνοιαν καὶ ἡγεμονικὸν) δι' ὅλου τρεπόμενον καὶ μεταβάλλον, ἔν τε τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς κατὰ ἕξιν, ἢ διάθεσιν μεταβολαῖς, κακίαν τε γίνεσθαι, καὶ ἀρετὴν, καὶ μηδὲν ἔχειν ἄλογον ἐν ἑαυτῷ, λέγεσθαι δὲ ἄλογον ὅταν τῷ πλεονάζοντι τῆς ὁρμῆς, ἰσχυρῷ γενομένῳ καὶ κρατήσαντι, πρός τι τῶν ἀτόπων παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον διαφέρηται. Καὶ γὰρ τὸ πάθος εἶναι λόγον πονηρὸν, καὶ ἀκόλαστον, ἐκ φαύλης, καὶ διημαρτημένης κρίσεως, σφοδρότητα, καὶ ῥώμην προσλαβόντα· ὃ καὶ ἡμῖν δοκεῖ, πρὸς τὸ ἁ-

πλοῦν

(1) Γαοσ. Κυδβίρτ. παρὰ Γεννίοσ.
(2) Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Ἠθικ. Ἀρετ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

πλῦν καὶ ἀσύνθετον τῆς ψυχῆς ἀποβλέπουσιν. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ αἱ κατὰ τοὺς Σχολαστικοὺς εἰς τὸ ἀνώτερον καὶ κατώτερον, οἷον εἰς μέρη τῆς ψυχῆς διαιρέσεις, ὧν τὸ μὲν κρεῖττον, τὸ δέ τοι χεῖρον εἶναι ἀκούει, καὶ τὸ μὲν τοῦ πνεύματος θέλημα, τὸ δὲ τῆς σαρκὸς, παρὰ τοῖς Θεολογοῦσιν ὀνόμασαι, καὶ τὸ μὲν τοῦ ἵππῳ, τὸ δὲ τοῦ ἀναβάτῃ, κατὰ τοὺς Πλατωνικοὺς ἐξείκασαι, ταῦτα δὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰ μὲν εἴπερ ἡμῖν ὑπετέθη νοοῖτο, ἀποδεκτέα αὖ εἴη, ὡς πάνυ οἰκείως καὶ προσφυῶς λεγόμενα. Ἢν δὲ τοῦ ὑποκειμένου ἀποδιιστῶντο ἀλλήλων τὰ μόρια, ὡς συνθεσίν τινα τῇ ἁπλουστάτῃ ψυχῇ ἐπιφέροιτο, οὐκ ἐγκριτέα. Καὶ τὴν νόμων δὲ, τοῦ μὲν τῆς σαρκὸς ἐν τοῖς μέλεσι, τοῦ δὲ τοῦ πνεύματος τὴν διαμάχην, τὴν κατὰ τὸν Ἀπόστολον (1), ἀντιστρατευομένων ἀλλήλοις, οὕτως ἐκληπτέον, ὡς νικᾶν οἴεσθαι πολλάκις τὰ τὴν αἴσθησιν ἐπιθέλγοντα, τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς, τῇ ἐξ αὐτῆς ἀχλύϊ ἐπιθολοῦντα τε καὶ σκοτίζοντα, καὶ τὸ ὀρεκτικὸν αὐτῆς πρὸς ἑαυτὰ συναρπάζοντα, μηδ' ἐπιζέποντα καθ' ἑαυτὴν βουλομένην τοῦ ὀρθῷ χρήσασθαι λόγῳ, καὶ τοῦ ὑγιεστέρω οὕτως ἐπακολουθῆσαι φρονήματι.

Θεώρημα ΞΕ'.

§. ωλη'. „ Δυνατὸν καὶ ἄλογον ὄρεξιν ὀρθῶς εἶναι ἔχουσαν, καὶ λογικὴν διημαρτημένως.

Δυνατὸν γὰρ καὶ πρὸ τοῦ λόγου, ἐξ αἰσθητικῆς ἁπλῶς αντιλήψεως ἐπίκλισιν λαβεῖν πρὸς τὸ εὔλογον, καὶ μετὰ τὴν διὰ τοῦ λόγου γενομένην ἐπίκρισιν οὐκ ὀρθὴν, ἐπίρροπον ὀφθῆναι πρὸς τὸ ἥκιστα εὔλογον. Ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ὀρέξεως αὖ εἴη, ἀλόγου μὲν (§. ωλς'.) ἐπιτυχικῆς δὲ ὅμως. Τοῦτο δὲ, λογικῆς μὲν (§. Αὐτ.), ἀλλ' ἐπισφαλοῦς. Ἄρα κτ.

Σχό-

(1) Ἐπισ. πρὸς Ῥωμ.

Σχόλιον.

§. ωλθ'. Δυνατὸν ὂν καὶ κατὰ πάθος φέρεσθαι τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ δέον, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸ δέον. Οἷον εἴτις πρὸς τὸ δεινὸν τωόντι περιαλγήσειε, πεπονθὼς ἂν εἴη πρὸς τὸ δέον, μὴ δεόντως· τὸ μὲν, ὅτι δέον ἐστὶν πολλάκις, καὶ περὶ πολλὰ ἀλγεῖν, οὐδὲ γὰρ μάτην ἐνεπέθη τὰ πάθη τῇ φύσει, ἀλλ' ἕνεκά του. „ Ἔστι γὰρ δὴ καὶ ταῦτα συστατικὰ „ τῆς ζωώδους οὐσίας. Ἄνευ γὰρ τούτων οὐκ ἔστι συστῆναι τὴν „ ζωήν. (1) τὸ δὲ, ὅτι οὐδέποτε δέον τὸ ὀρεκτικὸν πρὸ τοῦ λόγου κινεῖσθαι, ἀνθρώποις τοῖς λόγου μετέχουσι. „ Καὶ „ γὰρ πέφυκε πείθεσθαι τῷ λόγῳ καὶ τὰ πάθη, καὶ κινεῖσθαι „ ὡς ἂν ὁ λόγος κελεύῃ ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων ἀν- „ θρώπων (2). Δυνατὸν δὲ ἀνάπαλιν, καὶ κατὰ θέλησιν δεόντως μὲν, μὴ μέντοι πρὸς τὸ δέον, τὸ ὀρεκτικὸν προσίεσθαι. Καὶ γάρ τοι καὶ μετὰ κρίσεως μὲν, ὀπισθαλοῦς δὲ ὅμως ἡ ψυχὴ κινουμένη, καὶ κατὰ διάνοιαν διεψευσμένην πράττουσα πολλάκις διαμαρτάνει τοῦ καθήκοντος. Ἔνθεν τοι καὶ τῆς θελητικῆς δυνάμεως, ὥσπερ δὴ καὶ τῆς ὀρεκτικῆς ἐν γένει (§. ωκζ'. ωκη'.) ὅρος ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν, οὐχὶ τὸ ὂν, τὸ δὲ φαινόμενον.

Θεώρημα ΞϚ'.

§. ωμ'. „ Ἐπεὶ ἑκούσιον εἶναι τίθεται, τὸ κατὰ γνῶσιν, „ καὶ οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ, αἱ τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν λογι- „ κὴν ἢ καὶ τὴν ἄλογον ὄρεξιν ὁρμαὶ, καὶ ἀποστροφαὶ, αἴ- „ ποτε ἑκούσιοι εἰσίν· μᾶλλον μέντοι αἱ κατ' ἐκείνην, ἢ αἱ „ κατὰ ταύτην.

Ἡγεῖται γὰρ πρὸ αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης ἡ γνῶσις τῶν πρὸς α,

---

(1) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ις'.

(2) Αὐτ. Αὐτ.

ἃ, καὶ ἀφ' ὧν. (§. ωκά.) Καὶ τῇ γνώσει αὗται ἀνάλογον ἕπονται. (§. ωκβ΄.) Καὶ οὐδὲ ἄλλητις οὐσία ἐστὶν ἡ κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐνεργοῦσα, ἄλλη δέτις ἡ τὸ ὀρεκτὸν γινώσκουσα, μία δὲ καὶ ἡ αὐτὴ (§. ωκά.). Ἄρα τὸ Α΄.

Ἀλλ' ἡ μὲν γνῶσις ἧπερ ἡ λογικὴ ἐφέπεται ὄρεξις τελειοτέρα, ἀτελεσέρα δὲ ἧπερ ἡ ἄλογος. (§. ωλς΄.) Κἀπὶ μὲν τῆς λογικῆς ὀρέξεως τὸ πᾶν τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς ἀποςροφῆς ἐστὶν ἐκ τῆς ψυχῆς τῆς κινούσης, ἐπὶ δὲ τῆς ἀλόγου, καὶ μάλισα τῆς παθητικῆς, πολλήτις ἐκ τοῦ σωματικοῦ ταράχου εἰς ὄρεξιν, ἢ ἀποςροφὴν, ἡ ῥοπή. (§. ωλζ΄.) Καὶ §. χπς΄. χπζ΄.). Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. ωμά. Αἰεὶ τοίνυν ἑκούσια τὰ κατ' ὄρεξιν κινήματα τῆς ψυχῆς. Οὔτε γὰρ ἂν κατ' ἄγνοιαν αὕτη ὀρεχθείη τινὸς, οὔτ' ἂν βίαν ὑπςαίη ποτὲ πρὸς τὸ ὀρεχθῆναι οὗ μὴ ὀρέγοιτο. Τὸ μὲν ὑπὸ βίας ἔξωθεν ἐπιγίνεται καὶ οὐ κατὰ φύσιν, τὸ δὲ ἐξ ὀρέξεως, οἴκοθεν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς. Εἶναι δὲ τὸ αὐτὸ ἔξωθέν τε ἐπιὸν, καὶ ἔσωθεν προερχόμενον, ὅτι τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν, ὡς ὠδινοῦν ἀντίφασιν, παντίπου φανερόν. Ἤδη δέτοι ἐπεὶ περὶ τοῦ ἑκουσίου ἐνταῦθα, καὶ τοῦ ἀκουσίου ἡμῖν ὑπόκειται λέγειν, πρὸ ἔργου ἂν εἴη, λαβόντας ἑκούσιον μὲν τὸ κατὰ γνῶσιν, καὶ ἐξ ἐνδοτέρας ἀρχῆς, ἀκούσιον δὲ τὸ κατ' ἄγνοιαν ἢ κατὰ βίαν, σημειῶσαι ὡς ἔσι μὲν ἃ τῷ ἀνθρώπῳ ἁπλῶς ἑκούσια ἐστὶν, ἔσι δὲ ἃ ἀκούσια, ἔσι δ' ἃ ἑκάτερον, ἔσι δ' ἃ οὐδέτερον.

Καὶ Α΄. δὴ παρ' αὐτὰς τὰς τῆς ψυχῆς ὀρεκτικὰς ἐπιθέσεις τάς τε κατὰ λόγον, καὶ τὰς σὺν ἀλογίᾳ, ἃς οὐσιωδῶς ἑκουσίους εἶναι φαμὲν (§ ωμ΄.)· εἰσὶ καὶ ἄλλαι πολλαὶ πράξεις τῶν ἀνθρωπίνων, ἃς ἑκουσίους οἱ πάντες ἴσασι, καὶ ὁμολογοῦσι. Τοιαῦται δὲ, ὅσαις τὸ ἐν ἡμῖν ὀρεκτικὸν ἐπιτάσσειν εἴρηται. (§. χπέ.) Καὶ γὰρ καὶ νοήσεις εἰσὶν ἑκούσιαι, καὶ φανταςικαὶ ἀνατυπώσεις, καὶ ἀναμνήσεις, καὶ αἰσθήσεις, καὶ σωματικαὶ παντοῖαι κινήσεις, οἷον κεφαλῆς, γλώσ-

γλώσσης, χειρῶν, ποδῶν, καὶ αἱ παραπλήσιαι, ὧν καὶ γνῶσις ἡγεῖται, καὶ τὸ αἴτιον ἐνδόσιμον ἡμῖν ἐστίν, ὑφ' οὗ προΐασι. Γνώμονες δὲ τοῦ ἑκουσίου ἐπέθησαν (1) „ τὸ πάντως ἐ-
„ πακολουθεῖν ἔπαινον ἢ ψόγον (ὅπερ ἐστὶ τῶν ἠθικῶν μάλιστα ἀληθές, καὶ ἐν οἷς ὁ λόγος ἀρετῆς ἢ κακίας.)
„ Καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς πράττεσθαι, καὶ τὸ αἱρετὰς εἶναι τὰς
„ πράξεις τοῖς πράττουσιν, (ὃ δὴ τρίτον καὶ μάλιστα ἐστὶ τοῦ ἑκουσίου εἰδοποιόν.) „ ἢ ἀεί, ἢ τότε ὅταν πράττηται.

Β'. Τοῦ δὲ ἀκουσίου εἰς τὸ κατὰ βίαν, καὶ τὸ κατ' ἄγνοιαν διαιρουμένου, κατὰ βίαν ἐστίν, „ οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν, μηδὲν
„ συμβαλλομένου κατ' οἰκείαν ὁρμὴν τοῦ βιασθέντος (2). Τοιαῦται αἵτε πρὸς θάνατον βίαιοι ἀπαγωγαί, καὶ ἑλκυσμοί, καὶ αἱ τοῖς μέλεσιν ἡμῶν ἐνισταμένων καὶ ἀντεχόντων, ὑπὸ τῶν ὑπερσθενούντων δεσμεύσεις, στρεβλώσεις, καταπιέσεις, ξώσεις, τομαί, ἄλλαι κακώσεις, καὶ αἱ ἐνσκήπτουσαι νόσοι, καὶ ἀλγηδόνες, καὶ ὅσα τὴν αἴσθησιν προσπίπτοντα λυπεῖ, καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ σώματος διαφθοραί, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ θάνατος. Καὶ αἱ κινήσεις δὲ ἃς κινεῖται ἔνια τῶν ἐν ἡμῖν μερῶν, οἵαν εἶναι τὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν τοῦ αἰδοίου Ἀριστοτέλης (3) φησίν. Καὶ τῶν ἐκτὸς δέ, ὕβρεις, δυσφημίαι, χρημάτων ἀφαιρέσεις, κτημάτων ἀποβολαί, φίλων, ὅσαι τε συμφοραὶ καὶ περιπέτειαι ἀπαντῶσι τῷ βίῳ, ἐφ' αἷς ἡ ψυχὴ δυσανασχετεῖ. Πάντα πάθη· ὡς τά γε κατ' ἐνέργειαν ἡμῖν πραττόμενα, διὰ τὸ μὴ τὴν ἀνάγκην, εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἀναφέρειν, τοῦ κατὰ βίαν ἀκράτως ἀκουσίου συμβαίνει εἶναι ἐκτός, εἰ καὶ τοῦ κατ' ἄγνοιαν ἔσω γίνεται. Ἀκούσια γὰρ κατ' ἄγνοιαν ἐστίν, οἷς ἐφαμαρτάνει ἡ ψυχὴ ἄλλο μὲν σκοποῦσα, ἄλλου δέ τινος παρὰ τὸ σκοπούμενον ἐν τῷ πράττειν τυγχάνουσα· οἷον παίσειν τὸν πολέμιόν τις ὁρμήσας, κατέβαλε τὸν φιλούμενον. Καὶ θηρίον κατατοξεύειν δοκῶν, ἄνδρα ἀπέκτεινε καὶ νεανίσκον, εἰς

μω-

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. κθ'.
(2) Αὐτ. Αὐτ. Κεφ. λ'.
(3) Ἀριστ. ἐν τοῖς περὶ Ζώων Κιν. Κεφ. ια'.

μώλοπα αὐτῷ καὶ εἰς θαῦμα. Καὶ ὅσα τοῖς πιοῦσι ὕβρεις, οἷς δὴ πραττομένοις, ἐκ τῆς παρὰ προσδοκίαν ἀποβάσεως λύπη ἐπακολουθεῖ. Ἐφηδομένῳ γὰρ ἐπὶ τοῦ συμβαίνοντος τῷ πράττοντι οὐκ ἀκούσια, κἂν ἀγνοῶν πράττοι. Οἷον εἰ θηρεύων, τὸν παριόντα ἐχθρὸν κατατοξεύσειε, καὶ ἐπιχαρείη τῷ φόνῳ. Καὶ εἴπερ ὀρύσσων εἰς φυτείαν θησαυρῷ περιτύχοι· ταῦτα δὴ τὰ ἐκ τύχης εἶναι λεγόμενα. Δεῖ δὲ μὴ ἑκούσιον τὴν ἄγνοιαν εἶναι, οὐδ᾽ αἱρετὴν, ἵν᾽ ᾖ καὶ τὰ κατ᾽ αὐτὴν ἀκούσια. Καὶ γὰρ, καὶ ἀγνοοῦντις ὅμως ἐπειδὴ τὴν ἄγνοιαν ἡρετίσατο, οὐ παρὰ τὸ ἀγνοεῖν ἔξω αἰτίας γενήσεται. Οἷον εἴτις ὑπὸ μέθης εἰδὼς ἑαυτὸν, εἰς οὐδὲν ὅ,τι τῶν ἀτόπων, μὴ ῥαδίως καταφερόμενον, εἶτα μεθυσθεὶς καὶ ἔκφρων γενόμενος τινὰ διαχρήσειεν, ὁ τοιοῦτος τὸν μὲν φόνον ἀγνοῶν, τὴν δὲ ἄγνοιαν ᾑρημένος, ὡς οὐ παύτῃ ἄκων, ταῖς τῶν ἀνθρώπων ὑπενεχθήσεται δίκαις. (1) Κείθωσαν οὖν „ καὶ τοῦ ἀκουσίου γνώμονες, τὸ συγγνώμης ἀξιοῦσθαι, ἢ ἐ„ λέους, καὶ τὸ μετὰ λύπης πράττεσθαι, καὶ τὸ μὴ εἶναι αἱρε„ τὰς τὰς πράξεις (μήτε προσεχῶς δηλονότι, μήτε πόρ„ ρω (2).

Γ'. Τινὰ δὲ τῶν ἐν ἀνθρώπῳ συμβαινόντων μικτὰ εἶναι κρίνεται, οἷον ἐκ τε τοῦ ἑκουσίου, καὶ τοῦ ἀκουσίου ἀνάμικτα. Τοιαῦται αἱ πράξεις, ὧν ἀρχὴ ἡ καλουμένη ὑπὸ πολλῶν πειθανάγκη, πειθώ τις οὖσα μετὰ βίας. Τοιαῦται δὲ καὶ αἱ ἀγαθοῦ τινος ὑποπαραιτήσεις, δι᾽ ἐλπίδα ἀγαθοῦ μείζονος, καὶ αἱ κακοῦ τινος αἱρέσεις εἰς ἀποφυγὴν τοῦ χείρονος· οἷον οἱ πλέοντες τὴν ἀποβολὴν τῶν φορτίων, τοῦ ἐν ὕδασι θανάτου ἀνταλλάσσονται. Οὕτως ὁ Ζήνων εἰς τὸ Διονυσίου πρόσωπον τὴν γλῶτταν ἐξέπτυσεν, ἵνα μὴ τοὺς φίλους τῷ τυράννῳ προδῷ. Καὶ Ἀνάξαρχος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὑπὸ Νικοκρέοντος ὑπέμεινε πτίσσεσθαι. Ἔστι γάρ τι ἀεὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων εὑρεῖν γινόμενον, ὃ καθ᾽ ἑαυτὸ ἀκούσιον ὂν, καὶ ἥκιστα αἱρετὸν, δι᾽ ἄλλο ἑκούσιον γίνεται. Διακρίνειν δὲ πολλά-

---

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. λα'.
(2) Λόγ. Κεφ. κθ'.

λάκις ποῖον ποίε αἱρετὸν, ἐ ῥᾴδιον. Δεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ (τε Νεμεσίε (1) παραινοῦντος) „ πρὸ τῶν αἰσχρῶν „ αἱρεῖσθαι τὰ λυπηρὰ, ὡς Σωσάννα, καὶ Ἰωσὴφ ἐποίησαν· „ οὐκ ἀεὶ μέντοι. Ὠριγένης γοῦν διὰ τὸ μὴ περιπεσεῖν τῇ „ αἰσχύνῃ τῇ τῶν Αἰθιόπων, ἐπιθύσας, τε παντὸς ἐξέ„ πεσε (2). Τοῖς δὲ δὴ μικτοῖς ἐξ ἑκουσίε τε καὶ ἀκουσίε, συγκαταλεγέσθω, καὶ ὅσα δι᾽ ἄγνοιαν πράττοντες, τοῖς ἀποβαίνουσιν ἐφήδονται. (ὅρα ἐν τῷ αὐτ. Β΄.) Τούτων γὰρ ἡ μὲν ἀρχὴ διὰ τὴν ἄγνοιαν ἀκούσιος, τὸ δὲ τέλος ἑκούσιον διὰ τὴν ἡδονήν. Ὥσπερ ἐν τῶν ἄλλων, περὶ ὧν μικρῷ πρόσθεν, ἑκούσια μὲν ἡ ἀρχὴ διὰ τὴν αἵρεσιν, ἀκούσιον δὲ τὸ τέλος διὰ τὴν λύπην.

Δ΄. Τελευταῖον δὲ τῶν οὐδετέρων, τουτέστιν οὔθ᾽ ἑκούσια, οὔτ᾽ ἀκούσια εἰσὶν, ὅσα οὔτ᾽ ἐφ᾽ ἡμῖν κεῖται, καὶ οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἐν ἡμῖν ὀρέξεως γίνεται· οἷον ἡ τῶν βρωμάτων πέψις, ἡ χύλωσις, ἡ αὔξησις, αἱ τῶν χυμῶν ἐκκρίσεις, ἡ τε αἵματος κυκλοφορία, ὕπνος, ἐγρήγορσις, ἀναπνοή, καὶ αἱ τοιαίδε κινήσεις, ἃς οὐχ ἑκουσίους (μήτε ἀκουσίους οὔσας) ὁ Ἀριστοτέλης ὠνόμαζεν (3).

Θεώρημα ΞΖ΄.

§. ωμβ΄. „ Τῇ λογικῇ ψυχῇ ἐλευθερίας μέτεστι καὶ αὐ„ τεξουσιότητος. Παρέπεται δὲ αὐτῇ τὸ τῆς ἐλευθερίας κα„ λὸν ὡς ἀναγκαῖον παρακολούθημα τῆς κατ᾽ αὐτὴν φύ„ σεως.

Ἐλευθερίαν τε καὶ Αὐτεξουσιότητα τὴν δύναμιν ἀποκαλῶ, καθ᾽ ἣν αὐτοδιορίστως ἡ ψυχὴ, καὶ αὐτοκινήτως νεύει πρὸς τὰ κατὰ γνῶσιν αὐτῇ παριστάμενα, αὐτὴ τὸ κράτος τῶν κατὰ τὴν θελητικὴν δύναμιν ῥοπῶν ἐπὶ τ᾽ ἀγαθὰ, καὶ τῶν ἀποστρο-

(1) Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. λ΄.
(2) Ὅρα Νικηφόρ. Ἱστορ. Βιβλ. Ε΄. Κεφ. λβ΄.
(3) Περὶ Ζώων Κινήσ. Κεφ. ια΄.

στροφῶν ἀπὸ τῶν μὴ ἀγαθῶν ἔχουσα, οὕτως ὥστε ἐν ᾧ αὖ πρὸς θάτερον ῥέποι τῶν ἀντικειμένων, παρ' αὐτῇ κεῖσθαι καὶ τὴν πρὸς θάτερον οὐδὲν ἧττον ἑλέσθαι ῥοπὴν καὶ ἐπίκλισιν. (§. χπβ'. χπγ'.) Μετεῖναι δὲ τῆς δυνάμεως ταυτησὶ παντὶ ἀνθρώπῳ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνδοτάτης συνειδήσεως τὸ πιστὸν ἔχει καὶ βέβαιον. (§. Αὐτ.) Ὅτι δὲ καὶ ἀναγκαῖον παρακολούθημα τόδε τῆς κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν ἐστὶ φύσεως, οὕτως εἰσβάλλω.

Φύσει τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡ τοῦ λόγου ἐνουσίωται χρῆσις, καὶ τὸ περὶ τῶν παριςαμένων αὐτῇ κατὰ γνῶσιν ἀναζητεῖν καὶ διασκέπτεσθαι. Τοῦτο δ' αὖ εἴη ἐπὶ τῶν πρακτέων τὸ βουλεύεσθαι, ὡς πάντες φασίν· ἑπόμενον δὲ τῇ κατὰ τὴν βούλευσιν ἐνεργείᾳ, τὸ ἄλλα ἄλλων προκρίνειν, ὅπερ ἐστὶ τὸ προαιρεῖσθαι, τὸ δὲ προαιρεῖσθαι, ἀκόλουθον ἔχει τὸ ἐλευθέρως βούλεσθαι. Εἴπερ οὖν ἐξ ἀνάγκης ἐφέπεται τοῖς προτέροις τὰ ὕστερα, ἐνουσίωται δὲ τῇ λογικῇ ψυχῇ ὁ λόγος, ἐνουσίωται ἄρα αὐτῇ καὶ τὸ βουλεύεσθαι καὶ τὸ προαιρεῖσθαι· καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου τὸ ἕτερον πρὸ τοῦ ἑτέρου βούλεσθαι.

Ἀλλ' ἐν ᾧ τι κατ' ἐνέργειαν βούλεται, ἤτοι κατὰ τὸ αὐτὸ δύναμιν ἔχει, τοῦ μὴ τοῦτο αὐτὸ βουληθῆναι, ἐθελῆσαι δὲ θάτερον, ἢ τοὐναντίον εἰ τύχοι, ἢ μή. Καὶ εἰ μὴ ἔχει. τοιαύτην δύναμιν οὐκ ἄρα τὸ ἕτερον πρὸ τοῦ ἑτέρου βουληθήσεται. Ἀλλ' ἁπλῶς τοδὶ ἐθελήσει, ὥσπερ οὖν καὶ βέλος λόγου χάριν ἐπ' εὐθείας πεμφθὲν, οὐδεὶς αὖ εἴποι ὅτι τήνδε πρὸ τῆσδε, ἀλλ' ὅτι τήνδε ἀορίστως χωρεῖ. Οὐ γὰρ αὖ δηλονότι χώραν ἑτοίμην τὸ τῆς παραθέσεως, ὅτι ἄλλο πρὸ ἄλλου, ᾧ μὴ κατὰ θέσιν προσήκουσα ἡ ἀμφοῖν τῶν ὅρων ἡ μετουσία. Καὶ οὐδὲ προαιρεῖται οὕτως, οὐδ' ἐγκρινεῖ τι ἡ ψυχὴ, οὐδὲ βουλεύσεται, οὐδὲ λόγου ἁπλῶς, καί τοι λογικὴ ἀ-χή, ... ἀλλὰ βουλεύουσα, μέτοχος ἔσται. Εἰ δὲ ἐν ᾧ τι κατ' ἐνέργειαν βούλεται, δύναμιν ἔχει κατ' αὐτὸ τοῦ μὴ τοῦτο βούλεσθαι, ἐθελῆσαι δὲ τὸ ἕτερον τυχὸν, ἢ τοὐναντίον. Αὕτη ἄρα ἔχει ἐκ φύσεως τὸ κράτος αὐτεξούσιον τῶν οἰκείων αὐτῆς κατὰ βούλησιν ἐνεργειῶν. Καὶ προσεῖναι ἐν αὐτῇ τὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτεξουσιότητος καλὸν, ὡς ἀναγκαῖον παρακολούθημα τῆς κατ' αὐτὴν φύσεως. Ο. Ε. Δ.

Σχόλιον.

§. ωμγ'. Ἐμφιλοσοφώτατα τοίνυν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαμα-
σκηνὸς (1) ἀπεφήνατο φθάσας,, ὡς κατὰ φύσιν ἄρα πρόσε-
,, στι τῇ λογικῇ, καὶ νοερᾷ ζωῇ ἡ αὐτεξουσιότης. Αὐτεξουσιό-
,, της δὲ οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν εἰμὴ ἡ θέλησις. Ὅ,τε Νεμέσιος
,, πρὸ ἐκείνου εἰπὼν (2) ὅτι φαμὲν τῷ λογικῷ συνεισέρ-
,, χεσθαι τὸ αὐτεξούσιον. ὡς οἷον συνεισαγόμενα ἀμοιβα-
δὸν ὑπ' ἀλλήλων καὶ συναναιρούμενα, καὶ ἐκ τοῦ ἀναγκαίου τῆς
συναφείας τὸ ἀκόλουθον ἔχοντα. ,, Πᾶσα γὰρ ἀνάγκη τὸν
,, ἔχοντα τὸ βουλεύεσθαι, καὶ Κύριον εἶναι πράξεων. Εἰ γὰρ
,, μὴ κύριος εἴη πράξεων, περιττῶς ἔχει τὸ βουλεύεσθαι.
,, Εἰ δὲ τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης παρυφίσαται τῷ λογικῷ τὸ αὐ-
,, τεξούσιον. Ἢ γὰρ οὐκ ἔσαι λογικὸν, ἢ λογικὸν ὂν Κύριον
,, ἔσαι πράξεων. Κύριον δὲ ὂν πράξεων, πάντως αὐτεξού-
,, σιον ἔσαι. (3) Τὴν δὲ ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων τῆς ψυχῆς
πράξεων ἔφοδον ἀνατυπουμένοις, πρῶται δὴ πάντως ἀπαν-
τῶσιν αἱ τῶν βουλητῶν προλήψεις, αἱ τὰ ἀγαθὰ, ἢ μὴ,
κατὰ πρώτην, οἷα φασὶ προσβολὴν προϊσχόμεναι. Ταῖς δὲ
παρὰ πόδας αὐτίκα τὸ κατ' ὄρεξιν τῆς ψυχῆς ἑκούσιον ὅρ-
μημα, τὸ ὥσπερ δὴ πρὸ λόγου παντὸς, οὔτοι καὶ πρὸ τῆς
ἐλευθερίας γινόμενον. Οὐδὲ γὰρ ἡ ὄρεξις αὐτὴ τὸ ἐλεύθε-
ρον ἐστὶν, οὐδ' ἁπλῶς τὸ ἑκούσιον· φανερὸν δὲ ἐκ τῶν ἀλό-
γων, καὶ ἐκ τῶν παιδίων, ὧν ἑκούσιαι μὲν, οὐκ ἐλεύθεραι
δὲ αἱ ὁρμαὶ, τῶν μὲν οὔπω τῆς χρήσεως τοῦ λόγου ἐγκρατῶν
γενομένων, τῶν δὲ πάντῃ ἀποπεφυκότων. Ἐπιγενομένου δή-
πε τοῦ λόγου ἐπ' αὐταῖς ταῖς προλήψεσι, σκέψις τελεῖται
καὶ ἀνάκρισις τοῦ προειλημμένου, εἰ τῷ ὄντι ἀγαθὸν ἐστὶν,
οἷον παρίσαται, ἢ γοῦν ἐπὶ πολῆς τυγχάνει τὸ φύκος ἐπι-
φερόμενον· τοῦτο δὲ ἡ τοῦ λόγου χρῆσις ἐστὶν, ἀλλ' οὐδ' ἐν τού-
τῳ

---

(1) Περὶ Ὀρθοδόξ. Πίσ. Βιβλ. γ'. Κεφ. ιη'.
(2) Περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. μα'.
(3) Νεμεσ. Αὐτ.

τω ὐδέπω πάρεστι τὸ ἐλεύθερον. Τὸ γὰρ εἰδοποιεῖσθαι πως τὴν ψυχὴν, ἤτοι ἐξ ὧν ἔχει νοητικῶν σπερμάτων, εἴτ' ὖν καὶ ἐκ τῶν σωματικῶν προσλήψεων, ὐ πάντη τῦ ἀναγκαίυ γίνεται ἐκτὸς, διὸ δὴ ὐδ' ἡ τῇ τῦ λόγυ χρήσει παρεπομένη κρίσις ἐλευθερίας μετείληφε. Τῆς δὴ κρίσεως γενομένης, ὡς σὺ τὸ παρασὰν φέρε ἐγκριθείη, καὶ τὴν λευκὴν, ὕτω φάναι· ὡς ἤτοι ἀγαθὸν εἴη τοιῦτον, καὶ τηλικῦτον, ἀπενέγκοιτο ψῆφον, εὐθὺς ἐντεῦθεν ὡς οἰκεῖον ὑπὸ τῆς λογικῆς ὀρέξεως ἀφορᾶται, ἥπερ ἑξῆς πρὸς αὐτὸ τῦτο μὴ ῥοπὴν ἔχειν ὐ πέφυκεν. Ἡ δὲ ῥοπὴ αὕτη τῆς θελητικῆς δυνάμεως (ἥτις ὐδὲν ἐςὶν ἀλλ' ἢ, ὡς εἴρηται (§. ωλς'. ωλζ'.) ὄρεξις λογικὴ, πρὸς τὸ κατὰ λόγον κριθὲν ἀγαθὸν εἶναι ἐπίκλισιν ἔχυσα) τῦτο μόνον ῥοπή τε καὶ νεῦσις, καὶ ἐπίκλισις ὖσα, ἑκυσία μὲν ἐςὶν, ἐλεύθερα δ' ὐκ ἔςιν. Οὐδὲ γὰρ παρὰ τῇ θελήσει κείμενον ἐςὶ, τὸ νεῦσιν ἔχειν, ἢ μή. πρὸς ὅ,τι ἂν ὑπὸ τῦ λόγυ αὐτῇ ἐγκριθείη. ἢ γὰρ ἐλεύθεροι ἂν ὕτως εἶεν, καὶ αἱ κατὰ τὰς ἁπλᾶς ἐκείνας προσβολὰς πρῶται ὁρμαὶ, αἳ τοσῦτον δὴ τῶν δευτέρων διαφέρυσαι τῷ τῶν ὅσῳ τὸ πρὸ λόγυ παντὸς εἶναι, καὶ κρίσεως. Ἐπεὶ ὅσῳ γε τὸ ἐκ τῆς γνώσεως διορίζεσθαι, καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐνδεχομένως εἶναι, κοινὸν τῦτο ἑκατέρῳ τῷ εἴδει (§. ωμ.) ὅπυγε καὶ τῶν κατὰ λόγον πολλάκις ἀποτυγχανυσῶν, αἱ πρὸ τῦ λόγυ ἐκεῖναι ἐπιτυχικαὶ τῦ δέοντος ἐνίοτε ἀναδείκνυνται. (§. ωλη'. ωλθ'.) Ἔςι γὰρ καὶ ἄλλως ἐφ' ἑκατέρων ἡ αὐτὴ ψυχὴ, (§. ωλς'. ωλζ'.) ἡ πρὸς τὸ δοκῦν ἀγαθὸν, νῦν μὲν παραβόλως σὺν τάχει καὶ ἀπεριςκέπτως, νῦν δ' ἐσκεμμένως τε, καὶ κεκριμένως, μετ' ἐπιτυχίας ἢ μὴ, ὡς πρὸς ὅρον τῦ κατ' αὐτὴν ὀρεκτικῆ ἐπιποθῦσα. Ἑνὸς δὲ καὶ τῦ αὐτῦ ὅρυ παρόντος, σὺν αὐτῇ τῇ ἀοριςίᾳ, καὶ ἡ αὐτεξυσιότης συναπέςαι, καὶ ἡ ἐλευθερία. Ὥςε καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν πρὸς τὸ ἐγκριθὲν ὑπὸ τῦ λόγυ ἀγαθὸν ῥοπὴν τῆς θελήσεως γενομένοις, ζητεῖν λείπεται τὸ ἐλεύθερον. Τῦ δὲ, ἐφ' ἑνί τινι καὶ μόνῳ ὁμολογυμένως μὴ ὑφιςαμένυ, ἐπάναγκες ἂν εἴη, δύω τινὰ τὐλάχιςον παρεῖναι, εἰ μὴ πλείω, περὶ ἅττα ἂν ἔχοι ἡ ψυχὴ, τῇ αἱρέσει ἄλλυ πρὸ ἄλλυ, τὸ οἰκεῖον ἑαυτῆς ἐπιδείξασθαι κράτος, τὸ μὲν παραδεχομένη καὶ διώκυσα, τὸ δὲ παραγκωνιζομένη καὶ διαφεύ-

φθέγγουσα ἅμα τε καὶ κατὰ τὸ αὐτό, καὶ τὴν ἑαυτῆς οὕτως αὐτὴ ῥοπὴν κατὰ διορισμὸν πληροῖ τε καὶ ἐξάπτει διορίζουσα. Ἐν ᾧ, κατά γε τὸν ἐμὸν λόγον, τὸ πᾶν τῆς δυνάμεως κρηπίζεται, καθ' ἣν αὐτεξούσιοι πεφυκέναι λεγόμεθα. Εὐμαρῶς δὲ τὰ δύο, ἢ τὰ πλείω ἐκεῖνα ἅπαντα, εἴτις ἀκριβῶς τὰς ἀνθρωπίνας τῶν πράξεων ἐπισκοπήσειε. Τὰ γὰρ ἀγαθὰ περὶ ἃ αἱ κατὰ τὰς θελήσεις ἐνέργειαι στρεφόμεναι εἰσίν, οὔτ' ἄπειρα ἐστίν, οὔτ' ἀπερίστατα, πεπερασμένα δὲ πάντα, καὶ τὰ καθ' ἕκαστα. Καὶ ἡ μὲν πεπέρασται, πολλοῖς δὴ καὶ ἄλλοις ἀντιπαράκειται, ὧν τοῖς μὲν ὑπεναντία πως ἐστί, τῶν δὲ διαφέροντα, τῶν δὲ καὶ ἄλλως ὁπωσοῦν ἕτερα, οἷς οὐδὲν ἧττον κἀκείνοις, αἱ τῆς ἀγαθότητος ἰδέαι σαφεῖς ἐπιφαίνονται, τοῖς μὲν ἴσης ἐπανθούσης, τοῖς δὲ ἐλάσσονος, τοῖς δέ, εἰ τύχοι, καὶ μείζονος. ἡ δὲ καθ' ἕκαστα, ποικίλα ἔχει τὰ περιεστηκότα αὐτά, καὶ οἷον περιορίζοντα. καὶ γὰρ καὶ χρόνον καθ' ὅν, καὶ τόπον ἐν ᾧ, καὶ τρόπον, καὶ τ' ἄλλα ὅσα τοῖς ἐν μέρει γινομένοις πέφυκε παρακολουθεῖν. Τοιγαροῦν καὶ πρὸς τὸ ἐγκριθὲν τοῦ λόγου, ὡς εἴρηται, ἀγαθόν, καθ' ὁρμὴν ἐθελούσιον τῆς λογικῆς ὀρέξεως ἤδη γενικείας, λειπὸν αὖ εἴη τῇ ψυχῇ (ὃ παρ' αὐτῇ ὅλως ἐστὶ) ταῖς ἐπιπειθέσιν οὔσαις αὐτῇ δυνάμεσι, (πολλαὶ δὲ εἰσίν.) (§. χπδ'. χπι'.) τὰς ἐξ αὐτῶν συμβαλέσθαι ἐνεργείας κελεῦσαι, αἷς ἂν ἀχθῆναι δυνηθείη τὸ θελητὸν εἰς ἀπόβασιν. Ταὐτὸν εἰπεῖν τοῖς δεξιοῖς τε καὶ προσφυέσι προσχρήσασθαι μέσοις, ὧν ἄνευ τοῦ τέλους περιγενέσθαι ἀδύνατον. (§. υα'.) Ἔργον δὲ οὐ μικρόν, οὐδὲ φαῦλον τοῦτό γε, ἀλλ' οἷον δὴ καὶ τὴν πρᾶξιν τελειοποιεῖν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῶν πραττομένων αὐτεξούσιον κράτος, ὅσον ἐστὶν ἐπιδεικνύειν. Δύναται γὰρ ἡ ψυχὴ ταῖς ὑπουργοῖς ἐκείναις δυνάμεσιν ἐπιτάξαι, καὶ μὴ ἐπιτάξαι. Ἢ ἐκείναις μὲν οὔ, ἄλλαις δέ τισι, καὶ πρὸς ἄλλο φερούσαις. Ἢ δι' ὧν ἄλλως τὸ αὐτὸ διαπραχθείη, καὶ οὐχ οὕτως· ἢ δι' ὧν ἄλλοτε, καὶ οὐχὶ ἤδη, ἢ δι' ὧν ἀλλαχοῦ, καὶ οὐχ ὧδε· ἢ καὶ ἁπλῶς ἀργίαν αὐταῖς παντελῆ διαγορεῦσαι, ὡς εἶναι τὸ τέλος πάντῃ ἀνέκβατον. Ἐν τούτῳ δὲ πάντως ἡ βουλὴ τῆς ψυχῆς ἐμφαίνεται, εἴτ' οὖν ἡ βούλευσις. Διὸ καὶ ὀρθῶς τοῖς Παλαιοῖς εἰρῆσθαι μοι δοκεῖ, ὅτι ἡ μὲν βούλησις τοῦ τέλους ἐστίν, ἡ δὲ

βου-

βουλὴ καὶ ἡ βούλησις τῶν πρὸς τὸ τέλος. (1) Καὶ ὅτι βουλευόμεθα περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ δι' ἡμῶν δυναμένων γενέσθαι, τουτέστι περὶ τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων, ἅπερ αὐτά τε δυνάμεθα, καὶ τὰ ἀντικείμενα αὐτοῖς. Ἀλλ' ἥκει δὴ πως ἐπὶ πᾶσιν ἡ προαίρεσις, ὅλη ὅλως τῆς ψυχῆς οὖσα, καὶ τοῦτο δὴ τῆς βουλῆς διαφέρουσα, ὅτι ἡ μὲν βουλὴ ἐπὶ τοῖς ἔτι ζητουμένοις, ἡ δὲ προαίρεσις ἐπὶ τοῖς ἤδη κεκριμένοις, μᾶλλον δὲ αὐτὴ ἡ κρίνουσα ἐστίν, ὡς ἄρα τόδε πρὸ τοῦδε τιθεῖσα, καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ἢ μή, ταῖς ὑπουργοῖς δυνάμεσιν ἔσχατον ἐπιτάττουσα, δι' ὧν πᾶσα πρᾶξις περαίνεται. Οὕτω δέ τοι νοητέον καὶ τὸ λεγόμενον „ ὡς ἡ προαίρεσις μικ-
„ τόν τι ἐστὶν ἐκ βουλῆς, καὶ κρίσεως, καὶ ὀρέξεως, καὶ οὔτε
„ ὄρεξις καθ' ἑαυτήν, οὔτε βουλὴ μόνη, ἀλλ' ἐκ τούτων τὸ
„ συγκείμενον (2)· οὐχὶ τῷ ὑποκειμένῳ ἀπ' ἀλλήλων διαιροῦντας, ἀλλ' ἢ τῷ λόγῳ· οὐδὲ διὰ χρόνου (ἵν' οὕτως μόνον τὸ τῆς κρίσεως, καὶ τὸ τῆς βουλῆς ἐξαιροίη, τὰ ἐπί τινων χρόνου ποσοῦ τινος ἐπιδεόμενα) ἀλλὰ θᾶττον ἢ λόγος ἐπὶ πάνυ συχνῶν ἐκτελεῖσθαι ὑπολαμβάνοντας. Ἁπλῶς γὰρ ἡ ψυχὴ προσλαβοῦσα, ἀλόγως ὥρμησε. Χρησαμένη δὲ τῷ λόγῳ βουλητικῶς ἐνόησε· βουλευσαμένη δὲ προείλετο, προελομένη δὲ ἐλευθέρως διεπράξατο· ἐπ' αὐτῇ γὰρ ἦν τὸ μὴ προελέσθαι. „ Ἐλεύθερον δὲ εἶναι δεῖ τὸ ἐφ' ἡμῖν· ἦν
„ δ' ἂν ἐλεύθερον, εἰ τῶν αὐτῶν περιεστηκότων (3) ἐφ' ἡμῖν
„ ἦν, τὸ ποτὲ μὲν ὁρμᾶν, ποτὲ δὲ μὴ ὁρμᾶν. Κυρίως γὰρ
„ ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὰ ψυχικὰ πάντα, (4) καὶ περὶ ὧν βουλευό-
„ μεθα, βουλευόμεθα γάρ, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὄντος τοῦ πρᾶξαι
„ τὸ προκείμενον, ἐδείχθη δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν (ἐν
„ Κεφ. λδ'.) ἡ βουλὴ τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων οὖσα· ἐπί-
„ σης δὲ ἐνδεχόμενόν ἐστιν, ὃ αὐτό τε δυνάμεθα, καὶ τὸ ἀν-
„ τικείμενον αὐτῷ· ποιεῖται δὲ τούτου τὴν αἵρεσιν ὁ νοῦς ὁ
„ ἡμέ-

(1) Ἀριστοτέλης Ἠθικ. Βιβλ. γ'. Κεφ. Ε'. καὶ ϛ'.
(2) Νεμέσ. Κεφ. λγ'.
(3) Αὐτ. Κεφ. λθ'.
(4) Αὐτ. Κεφ. μ'.

„ ἡμέτερος. Καὶ ἄπος ἐστὶν ἀρχὴ πράξεως. Καὶ ταῦτα ἐστὶ
„ τὰ ἐφ' ἡμῖν, οἷον τὸ κινεῖσθαι καὶ μὴ κινεῖσθαι, ὁρμᾶν καὶ
„ μὴ ὁρμᾶν, ὀρέγεσθαι τῶν μὴ ἀναγκαίων, καὶ μὴ ὀρέγε-
„ σθαι, ψεύδεσθαι καὶ μὴ ψεύδεσθαι, διδόναι καὶ μὴ διδόναι,
„ χαίρειν οἷς δεῖ καὶ μὴ χαίρειν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐν οἷς
„ ἐστὶ τὰ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς ἔργα· τούτων γὰρ ἐσμὲν
ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΙ.

Πορίσματα.

§. ωμδʹ. Αʹ. Αἱ κατὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς πρώτισαι ὁρμαὶ, τῷ αὐτεξουσίῳ οὐχ ὑποπίπτουσιν, ὡς μὴ οὖσαι ἐκ προαιρέσεως (§. ωμγʹ.). Τὸ δὲ ἐμμένειν καὶ προσενδιατρίβειν φιληδονοῦντας αὐταῖς, ὑπαίτιον γίνεται, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὂν τῷ προσεκτικῷ, τὴν ἀπὸ τοῦ περὶ ἐκείνων διενθυμεῖσθαι, ἐπὶ τὸ μὴ ἐπ' ἐλευθέραν πλοῦντα ἐπικελεῦσαι μετάβασιν (§. χπγʹ. χπεʹ.).

Βʹ. Οὐδὲ αἱ πρὸς τὸ κεκρ[ιμ]μένον ἤδη ὑπὸ τοῦ λόγου, τῆς θελήσεως ἀμέσως ἀνατεινόμεναι ἐφέσεις, ὡς καὶ αὐταὶ πρὸ τοῦ ἐσχάτου διορισμοῦ τῆς ψυχῆς τοῦ κατὰ τὴν προαίρεσιν οὖσαι, ἐν ᾗ τὸ ἐλεύθερον (§. ωμγʹ.), οὐδὲ αὐταὶ πάντῃ πάντως ἐν αὐτεξουσιότητι εἰσίν.

Γʹ. Οὐκ ἄρα οὐδὲ τὰ πάθη (διὰ τὸ Αʹ.) οὐδὲ ὁ λόγος (διὰ τὸ Βʹ.) τοῦ αὐτεξουσίου τῆς ψυχῆς διοριστικὰ τυγχάνει, κυρίως εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ μόνον ὑπερεθιστικὰ, καὶ οὐδὲ αἴτια, ἀφορμαὶ δὲ, διεγείρουσαι μὲν οὐ μετρίως τὸ ἡγεμονικὸν, αὐτὸ δὲ καταλείπουσαι πανελεύθερον, ὡς ἐν αὐτῷ κεῖσθαι καὶ μετὰ τὴν ὑπ' ἐκείνων παρόρμησιν, ἐπινεῦσαι τῇ κατ' αὐτὸ προαιρέσει πρὸς ὁπότερον τῶν παρισαμένων προσέλοιτο.

Δʹ. Οὐκ ἄρα ὥστινες τῶν Νεωτέρων (1) τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν vim activam, τάτε πάθη, καὶ τὸν λόγον, tam-

(1) Γενουήσ. ἐν Μέρ. Βʹ. τῆς Μεταφ. Ὁρισ. ιβʹ. Σχολ.

tamquam motiva, ὡς παραίτια ἐξ ἀνάγκης διορίζοντα ὑποθετέον, ὡς ὑπ᾽ ἐκείνων μὲν ἀγομένην τὸ ἐλεύθερον ἀποτιθέναι, ὑπὸ δὲ τούτου, διασώζειν. Παρὰ τῇ ψυχῇ γὰρ κεῖται, καὶ τοῖς πάθεσι παροιστρουμένην μὴ ἐνδιδόναι, καὶ τῷ λόγῳ χαλιναγωγουμένην ἐθελοκακεῖν, καὶ ἀφηνιάζειν, ἀπαραλύμαντον ἑκατέρωσε διατηροῦσαν τὴν τοῦ προαιρεῖσθαι αὐτεξουσιότητα. Οἱ δὲ ἐν τούτῳ ἱδρύοντες τὴν ἐλευθερίαν, „ἐν τῷ τὴν ψυχὴν αἱρεῖσθαι τι ἔχειν, ἢ φεύγειν, „ἅπερ αὖ τῷ κατ᾽ αὐτὴν λόγῳ ἀγαθὸν εἶναι ἢ κακὸν δόξειεν (1) δοκοῦντες τῆς λογικῆς οὐσίας τὸ ἐλεύθερον στερίζειν, κομιδῇ περιτρέπουσι.

Ε'. Ζητουμένης δὲ εἰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐλευθερίας μέτεστι, οὐ τοῦτο πρόκειται μαθεῖν, ἤ φασι (2) „πότερον ὑπὸ τῶν παθῶν διορίζεται ἄνθρωπος, ἤ ποτε καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ „λόγου: Ἐκεῖνο δὲ, πότερον ἡ τῷ πάθει ἐγκαταδυομένη ψυχὴ, δύναμιν ἔχει τοῦ ὑπερκύψαι, καὶ τῆς προσβολῆς κρείττων ὀφθῆναι; Πότερον ἡ τῷ λόγῳ φωταγωγουμένη ψυχὴ, δύναμιν ἔχει εἰς ἀνοδίας ἑαυτὴν ἐμβαλεῖν, τῆς ὑπὸ τοῦ δᾳδουχοῦντος λόγου δεικνυομένης αὐτῇ πορείας ἐκκλίνουσα; τουτέστιν ἔξω μεταφορῶν λέγοντας εἰπεῖν, καὶ ἐν ᾧ τὸ μὲν πάθος προσβάλλει, ὁ δὲ λόγος τὸ δέον ὑποβάλλει τῇ ψυχῇ, ἔστιν αὐτῇ δύναμις τοιαύτη, καθ᾽ ἣν αὖ ἔχοι ἑλέσθαι καὶ πρᾶξαι τὰ ἐναντία, ἢ οὐχί; Εἰ μὲν γὰρ τοῦτο, ἐξ ἀνθρώπων ἤδη, φεῦ! τὸ ἐλεύθερον, εἰ δ᾽ ἐκεῖνο, ἐλεύθεροι ἄρα ἐσμέν.

ς'. Οὐδ᾽ ἐκεῖνον δὲ ἡμῖν ἐγκριτέον τὸν ὁρισμὸν τῆς ἐλευθερίας, ὃν οἱ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς φιλοσοφοῦντες ἀπέδωκαν (3). „Δύναμιν εἰπόντες εἶναι καθ᾽ ἣν ἐκ πλειόνων „ὧν αὖ ἐφίεσθαι ἔχοι, ἡ λογικὴ φύσις αἱρεῖται τὸ ἐγκριθὲν εἶναι ἄριστον. Εἴπερ γὰρ τῶν πλειόνων, ὧν ἐφίεσθαι ἔχει, καὶ αἱρεῖσθαι ἔχει ὁτιοῦν, οὐκ ἔσται οὐσιῶδες τῇ ἐλευ-

(1) Γενουώσ. ἐν Μέρ. Β'. π; Μεταφ. Ὁρισ. ιβ'. Σχολ.
(2) Αὐτ. Αὐτ.
(3) Βαύμεϊς. Πνευματολ. Μέρ. Ι'. Κεφ. ια. §. 267.

ἐλευθέρᾳ ψυχῇ, τὸ αἱρεῖσθαι τὸ ἄριστον. Εἰ δὲ μὴ ἔχει αἱρεῖσθαι ἐκείνων μηδέν, ὧν ἄλλων ἐφίεται, κεναὶ μὲν αἱ ἐφέσεις, αἳ μηδέποτε πληρωθήσονται, ψευδὴς δὲ ἡ αἵρεσις ἡ ἐνὶ καὶ μόνῳ προσδεδεμένη τῷ ἀρίστῳ, καὶ τῶν λοιπῶν ἑλέσθαι μηδὲν ἕτερον ἔχουσα.

Ζʹ. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ αὐτεξουσίου ἐκδοχῆς (§. ωμγʹ.) κἀκεῖνο σώζεται, περὶ οὗ ἄλλοσε (§. χπγʹ.) ἐν ὑποθέσεως μοίρᾳ, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνδοτάτω συνειδήσεως μαρτυρούμενον, ἡμῖν διείληπται. „ Ὡς ὅταν δυοῖν ἴσον δυναμένων, καὶ ὁμοίως ἐχόντων, θάτερον ᾖ λαβεῖν ἀνάγκη, μηδεμιᾶς αἰτίας ἐπὶ θάτερον ἀγούσης, τῷ μηδενὶ τοῦ ἑτέρου διαφέρειν, θατέρου τὴν λῆψιν οἴκοθεν αἱρούμεθα διορίζόμενοι (1). Τοῦτο γάρ, οὐδ' οἱ τῷ λόγῳ τὸ αὐτεξούσιον ὑπάγοντες (ἐν Δʹ. καὶ Εʹ.), οὐδ' οἱ τῷ ἀρίστῳ τῶν πλειόνων ἀεὶ προσδεσμεύοντες (ςʹ.), οὐδένα τρόπον ἔχοιεν ἂν ἐκτίθεσθαι, εἰ μήγε τῇ Χρυσιππείῳ φρενὶ καὶ οὗτοι συμψηφιζόμενοι, ἀστραγάλους ἡμῖν καὶ ζυγούς τινας παρατίθωνται, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃ τὰς πρὸς θάτερον ῥοπάς τε καὶ μεταπτώσεις οὐκ ἄνευ αἰτιῶν τινων, καί τοι ἀδήλως πολλάκις ὑπεξεχόντων, λαμβάνειν οὐ δύνανται. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τὰ κινοῦντα κατ' αὐτοὺς δῆλα εἶναι δεῖ, εἰ κατὰ λόγον πέφυκε κινεῖν, οὐδὲ τοῦτο αὐτοὺς τὸ τοῦ Χρυσίππου ὀνήσεται, ἀμηχανήσει δὲ διὰ παντὸς αὐτοῖς ἡ ψυχή, ἴσα τῇ κατ' Ἀριστοτέλην τριχί, τῇ δι' ὅλου ἰσοσθενεῖ, καὶ διὰ τοῦτο πάμπαν ἀδιαρρήκτῳ, ἀπήκτως διαμένουσα. Καθ' ἡμᾶς δὲ ἔξω τῆς ἀντιρροπίας γενήσεται, οἱονεὶ βάρος ἐπιτιθεῖσα, τὴν ὅπερ ἔχει κράτους ἐπὶ τῶν τοιούτων χρῆσίν τε, καὶ ἐπίδειξιν. Καὶ λήψεται τὸ μηδὲν διαφέρον, δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα ὅτι μηδὲν διαφέρει, ἵνα δείξῃ ὅτι τῆς παρ' αὐτῇ καὶ τοῦτο ἐστὶ δυνάμεως. Ἀλλ' ἡ δραστήριος οὖσα δύναμις (οὗτος γὰρ αὐτοῖς ὁ τοῦ λόγου τόνος (2), κατὰ πᾶν μέρος ἅμα τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ διορίζεσθαι ἀδυνατοῦσα, ἀναγκαίως ἀπαιτεῖ τι ἔνθα μαλ-

---

(1) Παρὰ Πλουτάρχῳ.

(2) Γενναίως. Βαύμειος. ἔνθα ἀνωτ.

μᾶλλον ἢ οὔθ᾽ ἀδιορίσαι ταύτην δυνάμενον· ταύτην ἀποχρῶντος αὐτὸ λόγου τινός, ἢ λέγειν εἰώθασιν, κεῖσεται ἀδιόριστος. Ἀλλὰ κατὰ πᾶν μέρος ἅμα οὐδ᾽ αὐτοὶ φαμὲν ἐν μέρει δὲ ἄλλοτε ἄλλως· τὸ δὲ δεῖσθαι τὸ διορίσοντος, ἐπὶ μὲν τῶν ἐπροκινήτων ἔχειγε ὅπως, ἤγε μὴν αὐτεξουσιότης δύναμις ἐστὶν αὐτοκίνητος καὶ αὐτοδιόριστος, ἔχουσα τὸν ἀποχρῶντα λόγον τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν ἐν τῇ οὐσίᾳ τῇ ἑαυτῆς, καθ᾽ ὅτι κυρία οὖσα τῶν ἰδίων ὁρμῶν, πῇ μὲν τοῖς πάθεσιν, ἄλλοτε δὲ τῷ λόγῳ ἄγειν ἑαυτὴν δίδωσι, πῇ δ᾽ ἀσυνδότως πρὸς ἑκάτερον ἔχει προσισταμένη τε τούτοις καὶ ἀντιβαίνουσα, καί ποτε μηδετέρου τούτων ὑπεῖκοντος, ὡς ἐπὶ τῶν ἀδιαφόρων, αὐτὴ ἐνδεικνυμένη ἣν ἔχει δύναμιν (ὅς δὴ λόγος ἐστὶν ἱκανώτατος) θατέρῳ προσέχειν ἀφεῖσα, αὐτεξουσίως αἱρεῖται τὸ ἕτερον. Ἀμφότερα γὰρ ὁ ἀνθρώπινος Νοῦς „ ἀγαθὸς ἀλόγῳ σώματι χρώμενος. Αὐτοκράτωρ δὲ γενόμενος, κατ᾽ ἐξουσίαν ἄνω καὶ κάτω μεταχωρεῖ ἕτερον αἱρούμενος πρὸ ἑτέρου. Τοῦτο γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη προαίρεσις δύναται (1).

Η'. Καθ᾽ ἡμᾶς δὲ τέως, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐλευθερίας ἡ ψυχὴ τὸ ἀδέσποτον ἔλαχε καὶ ἀδούλωτον. Καὶ γὰρ καὶ βίας τῆς ἔξωθεν ἐπαγομένης κρείσσων ἐστίν, ἐξ ἑαυτῆς τὰς ἰδίας θελήσεις προβάλλουσα, καὶ πρὸς τὸ θέλειν, ὃ αὖ μὴ ἐθέλοι, οὖσα ἀκαταβίαστος. Καὶ ἀνάγκης τῆς ἐσωτερικῆς καλουμένης ὑπέρκειται· ὡς οὔθ᾽ ὑπὸ τῶν παθῶν καταναγκαζομένη, οὔθ᾽ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως ἐκβιαζομένη, αὐτὴ δὲ ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἐνδιδοῦσα, καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι ἐπιτρέπουσα, καί ποτε καὶ τούτοις καρτερῶς ἀντιβαίνουσα. Καὶ ἐλευθερίας δὲ τετύχηκεν, ἣ φασί, τῆς κατ᾽ ἀντίφασιν, ὡς πράττειν τε καὶ μὴ πράττειν ἐξ ἴσης τὸ αὐτὸ δύναμιν ἔχουσα. Καὶ τῆς κατ᾽ ἐναντίωσιν καλουμένης, ὡς καὶ δυοῖν προκειμένων ἐναντίων ἀλλήλοις, ὁπότερον ἂν βουληθείη ἑλέσθαι, παρ᾽ αὐτῇ ὄν. Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐλευθέρα ἐστί, καὶ κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἀντιρροπίαν, ἅτε δή, καὶ ἐπὶ τῶν μη-

(1) Αἰνέ. Γαζαί. ἐν Διαλόγ. ὃ ἐπιγρ. Θεόφραστος, ἢ περὶ Ψυχῆς.

μηδενὶ διαφερόντων, τῇ αἱρέσει τοῦ ἑτέρου (κατὰ τὸ αὐτ.) τὴν αὐτεξουσιότητα τὴν ἑαυτῆς ἐπιδεικνυμένη· ὃ δὴ εἶδος ἐλευθερίας, inter anilium rerum deliramenta, τουτέστι τοῖς γραώδεσι λήροις οἱ τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἀναιρεπεῖς Γερμανοὶ Φιλόσοφοι (1) συναρίθμιον ἔθεντο.

Σχόλιον.

§. ωμε'. Πολλῶν δὴ καὶ πάλαι καὶ καθ' ἡμᾶς τῇ ἐλευθερίᾳ τῇ ἑαυτῶν κατὰ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς καταχρησαμένων, καὶ πολλὰ εἰς ἀναίρεσιν τοῦ αὐτεξουσίου συγγραψάντων, ἐπάναγκες ἂν εἴη καὶ ἡμᾶς τὸν ἐνυάλιον ἀλαλάξαντας κατ' ἐκείνων ἰέναι, μηδὲ παριδεῖν ὅπως ἀθλίως τὸν ἐν ἡμῖν ἄνθρωπον ἀνδραποδιζόμενον, καὶ καταδουλούμενον, καὶ πάντων ὧν ἔχει πλεονεκτημάτων τὸ μέγιστον καὶ ἐπισημότατον ἀποσυλώμενον. „ Τὸ γὰρ αὐτεξούσιον ψυχῆς λογικῆς κάλλιστον „ ἀξίωμα. Αὕτη πρώτη πρὸς ἡμᾶς, καὶ μεγίστη τοῦ Δημιουρ-„ γοῦ δωρεὰ, ἣν ἐγὼ παντὸς μᾶλλον ἀσπάζομαι, καὶ πλεί-„ στην οἶδα τῷ δεδωκότι τὴν χάριν. Τί γὰρ ἐλευθερίας „ σεμνότερον, ἡ παραλαβοῦσα τὸν ἄνθρωπον, Θεὸν τὸν ἄν-„ θρωπον ἀπεργάζεται (2);

Α'. Αἱ κατὰ τὰς θελήσεις ἡμῶν, φασὶν, ἐνέργειαι, ταῖς κλίσεσί τε καὶ ἀποστροφαῖς ἑπόμεναι εἰσίν. Αἵτε κλίσεις αὗται καὶ αἱ ἀποστροφαὶ, ταῖς ἐμποιουμέναις ἡμῖν προσβολαῖς τε καὶ διαθέσεσιν ἀνάλογον εἰσίν. Αἱ δὲ ταῖς ὑπὸ τῶν ἐκτὸς πρὸς ἡμᾶς ἐνεργείαις, ὡς ἂν καὶ κράσεως τῆς σωματικῆς, καὶ καταστάσεως τῆς ψυχικῆς ἔχοντες τύχοιμεν, συμμέτρως ἐμποιοῦνται. Ἔνθεντοι ἀναγκαῖαι μὲν αἱ διαθέσεις, τοιαῦται δὲ καὶ αἱ ῥοπαὶ, καὶ ἀποστροφαὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου καὶ αἱ κατὰ τὰς θελήσεις ἡμῶν ἐνέργειαι (3).

Περὶ

(1) Βαυμεϊστέρ. Πνευματολ. Μέρ. Γ'. Κεφ. ια'. § 268.

(2) Αἰνείας Γαζαῖος ἐν Διαλόγῳ ὃς ἐπιγρ. περὶ Ψυχ. ἢ Θεόφρ.

(3) Recherches sur la liberté, ἐν τοῖς Ἀθροίσμ. Λειβνιτ. Νοῦθ. κτ. Τόμ. α'.

Περὶ τόνδε τὸν λόγον θριαμβεύειν μὲν τὸν Κολλῖνον, φησὶν ὁ Γενουέσιος (1) πολλοὺς δὲ τῶν φιλοσοφούντων προσοκείλαντας μηκέτι δυνηθῆναι περαιτέρω χωρῆσαι. Αὐτὸς γε μὴν πεπεισθὼς τῇ ἀληθείᾳ, ἄκρατον εἶναι σόφισμα τὸ προτεθὲν ἐπαγγέλλεται δεῖξαι. Ἀμέλει καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὴν θέλησιν ἐνέργειαι, ἤρτηνται μὲν ἐκ τῶν κλίσεών τε καὶ διαθέσεων, οὕτω δὲ ἤρτηνται, φησὶν (2) ὡς ἐκ τοῦ λόγου ἠρτῆσθαι, τοῦ οὐκ ἄλλως τὴν αὐτεξούσιον δύναμιν ἐπικάμπτοντος, ἢ διὰ τῶν κατὰ φύσιν τουτωνὶ ῥοπῶν καὶ ἀποστροφῶν. Καὶ οὕτως ἄρα ἤρτηνται, ὡς τὰ παραίτια οἷς τὸ ἐλεύθερον ἐπικάμπτεται, ἀεὶ τοὺς λόγους αὐτοὺς τυγχάνειν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· διὸ δὴ σώζεται τὸ ἐλεύθερον. Ὁ μὲν νοῦς (3) μόνον ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ ἀναγκαίως ἔχοι ἂν διορίζεσθαι, τοῖς δὲ πεπερασμένοις τῶν ἀγαθῶν, οὐκ ἂν ἐξ ἀνάγκης συναρπασθείη διοριζόμενος, διασώζων δὲ τὴν τοῦ περὶ αὐτὰ βουλεύεσθαι δύναμιν, σὺν αὐτῇ ταύτῃ διασώζει καὶ τὸ ἐλεύθερον. Ἔνθα δήτις διακρίνας Α΄. τὰς θύραθεν ἐπιούσας κινήσεις. Β΄. τὰς ἐκ τούτων ἐμποιουμένας ἡμῖν διαθέσεις. Γ΄. τὰς κατ᾽ αὐτὰς κλίσεις. Δ΄. τὰς περὶ τὰ πεπερασμένα τῶν ἀγαθῶν, ἢ κακῶν, ἢ τῷ λόγῳ παρίστανται, βουλάς. Ε΄. τὰς τοῦ αὐτεξουσίου αἱρέσεις. Ἄχρι τοῦ Γ΄. τὴν ἀνάγκην φύσει παρεπηδοῦσαν εὑρήσει, κατὰ δὲ τὸ Δ΄. αὐτὸ τὸ ἐλεύθερον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο, κατ᾽ αὐτὸν, ἐστὶν, ἢ δύναμις τοῦ ἑλέσθαι ἢ φυγεῖν ex ratione, κατὰ λόγον τὸ παριστάμενον. (4) ἀγαθὸν εἶναι ἢ κακόν.

Ἀλλὰ γὰρ ἐνταῦθα, ἵνα πλήρης ᾖ ἡ ἀπάντησις, ἐκεῖνο δὴ ἔτι ἂν εἴη ἐξεταστέον. Πότερον ἡ δύναμις αὕτη τὸ μὲν ἑλέσθαι ἀεὶ τῷ ἀγαθῷ συνάπτειν πέφυκε, τὸ δὲ φυγεῖν τῷ κακῷ, ὡς ἀπαραιτήτως ἐκεῖνο μὲν, ὃ τῷ λόγῳ ἀγαθὸν παρέστη διωκτέον αὐτῇ εἶναι, ἀπαραιτήτως δὲ, ὃ κα-

(1) Μεταφ. Μέρ. Β΄. Κεφ. Δ΄. in Appendice §. 28.
(2) Αὐτ. Αὐτ. §. 28.
(3) Αὐτ. Αὐτ. §. 29.
(4) Γενουέσ. Αὐτ. ἐν Ὁρ. ιβ΄. καὶ Ὁρ. ιγ΄. ἐν τῷ Σχολ.

κακὸν εἶναι φευκτέον; ἢ καὶ ἐναλλάξασαν ἔχειν αὐτὴν, μὴ ἑλέσθαι μὲν τὸ ἀγαθὸν, μὴ φυγεῖν δὲ τὸ κακόν; Εἰ μὲν γὰρ τὸ Α΄., προσδεδεμένη ἔσται ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἀγαθοῦ παραστάντι, ἢ τοῦ κακοῦ ἡ ἐλευθερία, καὶ οὕτω δὴ τὸ ἑλέσθαι, ἢ μὴ τὸ αὐτὸ, καὶ τὸ φυγεῖν ἢ μὴ τὸ αὐτὸ, οὐ παρ' ἡμῖν ἔσται, ἀλλὰ συναρπασθήσεται μὲν ἐκείνῳ φανέντι κατά τινα ἀνάγκην ἄφυκτον ἡ ψυχὴ, ἀποκρούσεται δὲ καὶ ἀποδιοπομπήσει ἐξ ἀνάγκης καὶ τοῦτο. Καὶ ποῦ τὸ ἐλεύθερον; Εἰ δὲ τὸ Β΄. (§. ωμδ΄. Δ΄. καὶ Ε΄.) κρατήσει δῆτα τὸ αὐτεξούσιον, καὶ ὡς ἀράχνης ἱστὸν τὴν τοῦ Κολλίνου πλεκτάνην, ἡ ψυχὴ διαλύσεται. Αὐτίκα γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνης κρόκη σαθροτάτη εὕρηται εἶναι, ὅτι αἱ κατὰ τὰς θελήσεις ἐνέργειαι, ταῖς κλίσεσί τε καὶ ἀποστροφαῖς, ὥσπερ δὴ αὗται ταῖς ἐμποιουμέναις ὑπὸ τῶν ἐκτὸς διαθέσεσιν, ἑπόμεναι εἰσίν. Ὅπως γὰρ αὐτὸ νοητέον. ἀεὶ οὕτω συμβαίνειν, καὶ ἐξ ἀνάγκης; ἢ ποτὲ, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐντεῦθεν οὐδὲν παραβλαπτομένης; τοσοῦτον γὰρ ταῦτα διαφέρειν, ὅσον τ' ἀληθὲς φαμὲν τοῦ ψεύδους ἀποδιΐστασθαι. (1) „ Πολλαὶ γοῦν, καὶ
„ τοιαῖδε τροφῶν φύσεις, καὶ τοιαίδε συγκράσεις τοῦ περιέ-
„ χοντος, κρυμῶν τε ἐπιφοραὶ, καὶ φλογμῶν ἐκκαύσεις, πλεῖ-
„ στά τε ἄλλα κατά τινας οἰκείους λόγους, φυσικῶς μὲν κινού-
„ μενα, συμβατικῶς δὲ ἡμῖν προσπίπτοντα, ταραχὸν οὐ
„ τὸν τυχόντα τοῦ καθ' ἡμᾶς αὐτεξουσίου διὰ τὴν πρὸς τὸ
„ σῶμα συμπλοκὴν παρέσχηκε, τῆς τῶν ἡμετέρων σωμά-
„ των φύσεως τὰς τῶν ἔξωθεν ἐπιφορὰς οὐχ ὑπομενούσης,
„ κρατουμένης δὲ, καὶ νικωμένης ὑπὸ τῶν ἐκτὸς κατὰ φύσιν οἰ-
„ κείαν ἐπιτελουμένων... Πάλιν δὲ ὥσπερ ἡ τοῦ σώματος ἡ-
„ μῶν φύσις νικᾶται πολλάκις πρὸς τῶν ἔξωθεν ὑποπι-
„ πτόντων, οὕτως ἔστιν ὅτε καὶ προαίρεσις ὑπὸ μυρίων ἔξω-
„ θεν ἐνοχλουμένη προαιρέσεων, αὐτεξουσίῳ γνώμῃ πει-
„ σθεῖσα, ἑαυτὴν τοῖς ἔξωθεν ἐπιδίδωσι, καὶ τοτὲ μὲν βελ-
„ τίων, τοτὲ δὲ χείρων ἀποτελεῖται.... Ἀλλὰ δὴ καθάπερ αὐτοὶ ταῦθ' οὕτως ἔχειν διδόαμεν, ἀνάγκη πᾶσα κἀκείνους

(1) Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Προπαρ. Βιβλ. ϛ΄. Κεφ. ϛ΄.

νας ὁμολογεῖν, ὡς ἐ πάσαις ταῖς τοιαύταις ἐπιφοραῖς αἱ τῶν ἀνθρώπων θελήσεις ὑπενδιδοῦσαι ἁλίσκονται, ἀλλ᾿ ἐκείνων πολλάκις καὶ περιγίνονται, τῆς αὐτεξουσίου δυνάμεως, τοῦ ἑλέσθαι, καὶ μή, καὶ τοῦ φυγεῖν, καὶ μή, τὸ αὐτὸ, ἀδιάπτωτον παρ᾿ ἑαυτῇ ἐχούσης τὴν αἵρεσιν. (§. ωμγ΄. ωμδ΄. ἐν Γ΄. καὶ Ζ΄.) καὶ πάσῃ δυνάμει ἀήττητον. „ Ἰσχύει γὰρ πάλιν οἰκεία καὶ λογικῆς οὐσίας ἀρετὴ, καὶ θείαν ὡς ἀληθῶς, καὶ θεοειδῆ τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται· ὅτε πρὸς πάντα τὰ ἐκτὸς ἀντέχουσα, καὶ τὰ πάντα ἐλευθέρῳ φρονήματι ὑπερνικῶσα, πρὸς οὐδὲν τῆς οἰκείας ἀρετῆς ὑφιεμένη, φιλοσοφεῖν παρεσκεύασαι. (1) Ἡ οὐχὶ ψυχῆς πρὸς πᾶσαν δήποτε προσβολὴν ἀνένδοτον τὴν ἐλευθερίαν ἐπιδεικνυμένης ἐκεῖνο μαρτύριον;

„ Ἴτω μὲν πῦρ, ἴτω δὲ φάσγανον τέμνε,
„ Κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου πίνων
„ Κελαινὸν αἷμα. Πρόσθε γὰρ κάτω γαίης
„ Ἴασιν ἄστρα, Γῆ δ᾿ ἄνεισ᾿ ἐς οὐρανὸν,
„ Πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοι θῶπ᾿ ἀπαντῆσαι λόγον.

Β΄. Ἀγωγῇ τε, καὶ ἔθει, καὶ κράσεσι, καὶ ἡλικίαις, πολλὴν ὁρῶμεν τὴν πρὸς ἀλλήλους διαφορὰν ἔχοντας τοὺς ἀνθρώπους, τάς γε αἱρέσεις, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ τοὺς βίους. Καὶ ὅλα δὲ γένη, ὅλων ἐθνῶν ἐπὶ γῆς κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν κλιμάτων, ἐπισήμως περὶ τὰ πρακτέα φαίνεται παραλλάσσοντα. Εἴτε τοῦ περιέχοντος τῷ ἐπιρροίῳ τῆς θέσεως, ταῖς τῶν σωμάτων ἕξεσι, καὶ δι᾿ αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, ἀλλοιώσεις τινὰς οὐκ ἀφανεῖς ἐνεργαζομένου, εἴτε καὶ δυνάμεώς τινος ὁποιασοῦν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν ἀστέρων, εἰς τὰ ὑπὸ σελήνην ἐπιρρεούσης, καὶ ταῖς λογικαῖς φύσεσιν ἀδήλως μὲν, διαρκῶς δὲ ὅμως ἐπενεργούσης, καὶ ταῦτα ἢ ἐκεῖνα πρὸ τῶν ἄλλων τιθέναι ἀναγκαζούσης. Καὶ δέος οὐν μὴ ἡ θρυλλουμένη αὕτη τῆς προαιρέσεως αὐτεξουσιότης, μηδὲν, ἀλλ᾿ ἢ ψιλὸν εἴη καὶ κενὸν ὄνομα.

Ἀλλ᾿ ὅτι μὲν ταῦτα πάθη καὶ ὁ λόγος, οὐ μικρὰν εἰς ἐπικαμ-

(1) Εὐσέβ. ἔνθα ἀνωτ.

καμψιν τῆ ἐν ἡμῖν αὐτεξεσίε ἔλαχε τὴν ῥοπὴν, ἐκ αὖ ἐδ᾽ αὐτοὶ, ἐδ᾽ ἄλλος τις ἔξαρνος γένοιτο (§. ωμδ΄. ἐν Γ΄.), ἢ πρόπερον αὖ τὴν κατ᾽ ἄνθρωπον σωματώδη ταύτην ζωὴν ἀνασκεδάσειεν, ἀπαθῆ τε πάμπαν αὐτὸν τιθέμενος, καὶ τῷ λόγῳ ἀκίνητον. Καὶ ὁμόλογον ἄρα καὶ ἡμῖν, ὅτι φύσει πως ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα συςάσεως, οἱ μὲν εἰς ὀργὴν εἰσὶν ὀξεῖς, οἱ δὲ πραότητι διαφέρεσι. Καὶ οἱ μὲν βαρεῖς τινες τὸ ἦθος εἰσὶ καὶ πικροὶ, οἱ δὲ ἡδεῖς καὶ χαρίεντες. Καὶ οἱ μὲν καταφορεῖς, εἰ δέ πως εἰς ἀκρασίαν δυσκίνητοι. Καὶ τ᾽ ἄλλα ὡσαύτως· ταῖς δ᾽ ἕξεσι φανερὸν, καὶ τὰς τῆ περιέχοντος διαφορὰς, καὶ τροφῶν δυνάμεις, καὶ διαίτης τρόπον, καὶ μὴν καὶ ἡλικίαν, καὶ ἀγωγὴν, πλεῖςον ὅσον συντελεῖν εἰς τὴν τῶν ὀρέξεων ἐπίτασίν τε καὶ ὕφεσιν. Καὶ ἐκ τῆ λόγε δὲ, ἡ προαγωγός τε καὶ τελειοποιὸς ἡ παιδεία, μέγα τι σφόδρα ἐν τῇ ψυχῇ, εἰς ῥοπὴν τὴν ἐπὶ τάδε, ἢ τάδε ἐγγίνεσθαι κράτος. „ Ἐγγίνεται γὰρ τὰ φαῦλα πάθη τῇ ψυ„ χῇ διὰ τρίων τέτων διὰ κακῆς ἀγωγῆς, ἐξ ἀμαθίας, „ ὑπὸ καχεξίας· μὴ ἀχθέντες γὰρ καλῶς ἐκ παίδων, „ ὡς δύνασθαι κρατεῖν τῶν παθῶν εἰς τὴν ἀμετρίαν αὐ„ τῶν ἐμπίπτομεν. Ἐκ δὲ τῆς ἀμαθίας φαῦλαι κρίσεις „ τῷ λογιςικῷ τῆς ψυχῆς, ὡς οἴεσθαι τὰ φαῦλα χρηςὰ „ εἶναι, καὶ τὰ χρηςὰ φαῦλα· γίνεται δέ τινα καὶ ἐκ τῆς τῆ „ σώματος καχεξίας. Ὀργίλοι γάρ εἰσιν οἱ πικρόχολοι, „ καὶ καταφορεῖς οἱ θερμοὶ καὶ ὑγροὶ τὴν κρᾶσιν. (1) Ὅτι δὲ ταῦτα τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν κομιδῇ ἀφανίζοντα, τὴν κατὰ τὸ αὐτεξέσιον ἐσιωδῶς ἐνῦσαν δύναμιν τῇ ψυχῇ αναιρεῖ, τῦτο ἐςὶν ὃ ψευδὲς εἶναι ἡγέμεθα. Δυνατὸν γὰρ καὶ ὅπως ἔχεσιν αὐτέχειν, μηδ᾽ ἐνδιδόναι τῷ ἐπικάμπτοντι. Εἰ γὰρ ὑπ᾽ ἐκείνων πολύ τι τὸ ἐνδόσιμον εἰς αἵρεσιν τῇ βελήσει αὐτίκα ἐμποιεῖσθαι φιλεῖ, ἀλλ᾽ ἔμοι ἐκ πείρας συνιδεῖν ἐξεγένετο, ὅτι καὶ μάλα τῷ ἐπιτακτικῷ τῆς βελήσεως χρησαμένες, ταῖς ὑπηρέτισι τῶν δυνάμεων ἀργίαν κελεῦσαι, ὥςε ἐκλειπέσης κατὰ βραχὺ τῆς φορᾶς, καὶ ἀρχὴν μὲν οἱονεὶ

Χπ-

(1) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπε Κεφ. ιζ΄.

ὑπομαρανθείσης, πῶς δὲ καὶ παύτη ὑποσβεσθείσης, ἐλευ-
θέραν ἔτι τὴν ψυχὴν μεῖναι, καὶ οἵαν αὐτοκινήτως ἐθελή-
σασαν ἀκολουθῆσαι τῷ ὑγιεστέρῳ φρονήματι. (§. χπζ'.)
„ Εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀρχὴν ἔξωθεν ἔχουσιν, ἀλλ' αὐτοὶ δι'
„ ἑαυτῶν, καὶ τῶν ὀργανικῶν μορίων ἐνεργοῦσι, καὶ οὐχ ὑπο-
„ πίπτουσι τῷ ὅρῳ τοῦ ἀκουσίου· ὁπότε καὶ τῆς ἀρχῆς τὴν
„ αἰτίαν ἑαυτοῖς παρέχονται διὰ φαύλην ἀγωγήν. (1)
Τοσούτῳ γοῦν ἀπέχει τὰ ἐκ τῶν τοιούτων τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναι-
ρεῖσθαι, ὅσῳ γε καὶ θαυμαστῶς συμβαίνει κατασκευάζεσθαι
καὶ κρατύνεσθαι. Εἰ γὰρ οὐδὲ ἐκ τῶν βιαιοτάτων τούτωνὶ πε-
ριζέπεται, πῶς εἰ μηδὲν ἄλλο οὐ σήσεται, ἐν αἷς ἔλασ-
σον τὸ τῆς βίας ἐμφαίνεται πράξεσι. Νῦν δὲ καὶ τῶν τυ-
ραννούντων ὁ αὐτοκράτωρ λογισμὸς οἷός ἐστι κρατεῖν, καὶ οὐ
μόνον δύναμιν ἔχει ἐκείνοις μὴ ἕπεσθαι, ἀλλὰ καὶ τέλεον
„ αὐτὰ βουληθεὶς ἀπαλεῖψαι, δυνατὸν γὰρ θεραπεῦσαι τὸ
„ μὲν κακὸν ἔθος, ἔθει καλῷ· τὴν δὲ ἀμαθίαν μα-
„ θήσει, καὶ ἐπιστήμῃ· τὴν δὲ καχεξίαν ἰατρὸν σωματι-
„ κῶς, μεθιστάντας αὐτὴν ὡς οἷόν τε εἰς τὴν μέσην κρᾶ-
„ σιν ἁρμόζουσῃ διαίτῃ, καὶ γυμνασίοις, καὶ φαρμάκοις, ἐὰν
„ καὶ τούτων δεηθῶμεν. (2) Πολλὰ γοῦν τὰ φάρμακα ἀγαθὴ
„ τροφὴ, καὶ παιδεία, καὶ νόμος, καὶ λόγος, καὶ ἡ τῶν καλῶν
„ μελέτη, καὶ συνήθεια, καὶ ἐπιστήμη, (3) κτ. Πολλοὶ δὲ οἱ
χρησάμενοι τοῖς τοιοῖσδε φαρμάκοις φέρονται· οἷον Πλάτω-
νι εἰς σωφροσύνην τὸ νοσῶδες χωρίον (ἔρρωτο γὰρ) πο-
λὺ συνεισήνεγκε. Καὶ Θεάγει τῷ ἡμετέρῳ (φησί που Σω-
„ κράτης (4) πάντα συμβάλλεται πρὸς τὸ ἐκπεσεῖν φιλο-
„ σοφίας, ἡ δὲ νοσοτροφία κατείργουσα ἐπέχει. Καὶ περὶ
ἑαυτοῦ δὲ λέγων (5) μηδὲν ἐσφάλθαι ἔφη τὸν αὐτοῦ κατα-
„ φυσιογνωμονήσαντα Ζώπυρον· ἦν γὰρ αὖ τοιοῦτος, φησὶν,
„ ὅσον

(1) Νεμ. περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. λ'.
(2) Νεμεσ. περὶ Ἀνθρώπου. Κεφ. ιζ'.
(3) Αἰνείας Γαζαῖος ἐν Διαλόγ. Θεόφρ. ἢ περὶ Ψυχ.
(4) Αὐτ. ἐνθ. ἀνωτ.
(5) Παρὰ Ἀλεξ. τοῦ Ἀφροδισιέως ἐν τῷ Προτρεπτικ. τῇ Εὐαγ. τοῦ Εὐσεβ. Βιβλ. ϛ'.

„ ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει, εἰμὴ διὰ τὴν ἐκ φιλοσοφίας ἄσκη-
„ σιν, ἀμείνων τῆς φύσεως ἐγένετο. Εἶεν. Τί δὲ περὶ
τῆς ἐκ τῶν κλιμάτων διαφορᾶς ῥητέον, καὶ τῆς ἐν ὑπονοίᾳ πι-
πτούσης ἀπὸ τῶν ἀστέρων ὡς ἡμᾶς ἐφήκειν τῆς ἐφ' ἡμῖν ἀνα-
γκαστικῆς δυνάμεως; ἢ ὅτι τῶν ἀλογωτάτων ἐστὶ, τὴν προ-
„ φανῆ αἰτίαν τῶν καθ' ἡμᾶς πράξεων (ἐπείπερ ἐναργῶς
„ αἰσθανόμεθα ἑαυτῶν ἡμετέρᾳ ὁρμῇ καὶ κινήσει τὰ δέ τινα
„ προθυμουμένων.... Καὶ οὕτως ἄρα ἐναργὴς ὁ τοῦ αὐθε-
„ κουσίου λόγος, ὥστε ὁμοίως τοῦ ἀλγεῖν καὶ τοῦ ἥδεσθαι, καὶ
„ τοῦ τὸ δέ τι ὁρᾶν, καὶ τὸ δ' ἀκούειν, οὐ συλλογισμῷ ἀλλ' ἐ-
„ νεργείᾳ καταλαμβανομένων, συναισθέσθαι ἑαυτῶν ἐξ ἡ-
„ μῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἡμετέρας βουλῆς ὁρμώντων καὶ τὰ δέ τι-
„ να αἱρουμένων, τινὰ δὲ ἀποστρεφομένων. (1) Ταύτην δὴ
τὴν ἐναργῆ αἰτίαν παρέντας, αἰτίας ἀδήλους ζητεῖν, ἃς
οὐδ' αὐτοὶ οἱ πλάττοντες, οὐδ' ὅτι εἰσὶν, οὐδ' ὅπως, εἰπεῖν τι
σαφὲς ἔχουσιν. Εἰ μὲν γὰρ τὴν Εἱμαρμένην εἶναι φήσου-
σι, τὴν δίκην ἀψύχων ἡμᾶς τῇ δε, καὶ τῇ δε νευρόσπαστου-
σαν καὶ ἕλκουσαν, πῶς οὐκ ἀναιδεῖς εἰσι καὶ ἀναισχυντότατοι,
δόγμα εἰσηγούμενοι ὑφ' οὗ πάντα ἄρδην ἀνατρέπεται, ὅσα τε
θεῖα, ὅσα τ' ἀνθρώπινα; (§. χμ'. χμα'. χμβ'. κξ'.)
Εἰ δέ τινα δύναμιν ἄλλην ἀπὸ τῶν ἄστρων ἡμῖν, ὡς αἱ
Θετταλίδες τὴν σελήνην μυθολογοῦνται, ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα
κατάγουσι πράγματα, ἧς οὐδὲ ὄνομα εἰπεῖν ἔχουσιν, οὐδὲ ἐ-
νέργειαν κατάδηλον στῆσαι, πῶς οὐχὶ, ἐπὶ τοῦ ἄλογοι εἶ-
ναι, καὶ ἀνδέστατοι. Ἔδει γὰρ δὴ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, διαφο-
ρωτάτων γινομένων τοῖς ἑτεροεθνέσι τῶν προαιρέσεων, τοῖς
ὁμοιοκλίμωσιν εἶναι ὁμοιοτάτας. Συμβαίνει δὲ, οὐδὲν ἐλάσ-
σονας ἐνορᾶσθαι τὰς τῶν ἐξ ἔθνους ὄντας τοῦ αὐτοῦ διαφορὰς
τοῖς τε τρόποις καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν, ἢ τὰς ὁμοιότητας.
Οὐδὲν δὲ τῶν ἐξ ἑτέρου τὰς κοινωνίας, ἢ τὰς ἀπαλλαγάς.
Ἀλλὰ γὰρ πρὸς αὐτοὺς τοὺς οὕτως ὑπολαμβάνοντας θαυμαστὰ
εἰς ἔλεγχον τὰ τοῦ Βαρδισάνους, καὶ λόγου τὰ παντὸς ἄξια,
ὧν αὐτοὶ βραχεῖαν ὅσον ἐνταῦθα παρεχόμενοι νύξιν, τὰ
λοι-

(1) Εὐσέβ. Εὐαγγ. Προπαρ. Βιβλ. ϛ'. Κεφ. ϛ'.

λοιπὰ μετιτέα τοῖς βουλομένοις παρὰ τῷ Συγγραφεῖ τῆς Προπαρασκευῆς καταλείπομεν. (1) „ Παντὶ ἔθνει, φησὶ, καὶ
„ πάσῃ ἡμέρᾳ, καὶ παντὶ τρόπῳ τῆς γενέσεως γεννῶνται ἄν-
„ θρωποι. Κρατεῖ δὲ ἐν ἑκάστῃ μοίρᾳ τῶν ἀνθρώπων νόμος
„ καὶ ἔθος, διὰ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ οὐκ ἀναγ-
„ κάζει ἡ γένεσις τοὺς Σῆρας μὴ θέλοντας φονεύειν, ἢ τοὺς
„ Βραχμᾶνας κρεοφαγεῖν, ἢ τοὺς Πέρσας ἀθεμίτως μὴ γα-
„ μεῖν, ἢ τοὺς Ἰνδοὺς μὴ καίεσθαι, ἢ τοὺς Μήδους μὴ ἐσθίε-
„ σθαι ὑπὸ κυνῶν, ἢ τοὺς Πάρθους μὴ πολυγαμεῖν, ἢ τὰς
„ ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ γυναῖκας μὴ σωφρονεῖν, ἢ τοὺς
„ Ἕλληνας μὴ γυμνάζεσθαι γυμνοῖς τοῖς σώμασιν, ἢ τοὺς
„ Ῥωμαίους μὴ κρατεῖν, ἢ τοὺς Γάλλους μὴ γαμεῖσθαι, ἢ
„ τὰ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη ταῖς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγο-
„ μέναις Μούσαις κοινωνεῖν, ἀλλ' ὡς προεῖπον ἕκαστον ἔ-
„ θνος, καὶ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων χρῆται τῇ ἑαυτοῦ ἐλευ-
„ θερίᾳ, ὡς βούλεται, καὶ ὅτε βούλεται. Καὶ δουλεύει τῇ
„ γενέσει, καὶ τῇ φύσει δι' ἣν περίκειται σάρκα, πῇ μὲν
„ ὡς βούλεται, πῇ δ' ὡς μὴ βούλεται. Πανταχῇ γὰρ, καὶ
„ ἐν παντὶ ἔθνει εἰσὶ πλούσιοι καὶ πένητες, καὶ ἄρχοντες
„ καὶ ἀρχόμενοι, καὶ ἐρρωμένοι καὶ νοσοῦντες, ἕκαστος κατὰ τοὺς
„ τῆς γενέσεως αὐτοῦ κλήρους..... Οὐδὲ γὰρ ἑπτὰ νόμοι εἰ-
„ σὶ κατὰ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας, οὐδὲ δώδεκα κατὰ τὰ ζώδια, οὐδὲ
„ τριακονταέξ κατὰ τοὺς Δεκανοὺς, ἀλλὰ μυρίοι.... Καὶ ἐν
„ ἑνὶ κλίματι, καὶ ἐν μιᾷ χώρᾳ τῶν Ἰνδῶν, εἰσὶν ἀνθρω-
„ ποφάγοι Ἰνδοὶ, καὶ εἰσὶν οἱ ἐμψύχων ἀπεχόμενοι. Καὶ
„ οἱ Μαγουσαῖοι, οὐκ ἐν Περσίδι μόνῃ τὰς θυγατέρας γα-
„ μοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ ἔθνει ὅπου ἂν οἰκήσωσι, τοὺς
„ τῶν προγόνων φυλάσσοντες νόμους, καὶ τῶν μυστηρίων
„ αὐτῶν τὰς τελετάς..... Ἰουδαῖοι πάντες οἱ διὰ Μωσέως
„ δεξάμενοι νόμον, τοὺς γεννωμένους ἄρρενας παῖδας ἐν τῇ
„ ὀγδόῃ αἱμάσσουσι περιτέμνοντες, οὐκ ἀστέρος παρουσίαν ἀ-
„ ναμένοντες, οὐ κλίματος ἐξουσίαν ἐκτρεπόμενοι, οὐχ ὑπὸ
„ νόμου ἀλλοτρίας χώρας ἀγόμενοι, ἀλλ' εἴτε ἐν Συρίᾳ τυγ-

„ χά-

(1) Εὐσεβ. Εὐαγγ. Προπαρ. Βιβλ. ς'. Κεφ. ι'.

„ χαίκσιν, εἴτε ἐν Γαλλίᾳ, εἴτε ἐν Ἰταλίᾳ, εἴτε ἐν Ἑλ-
„ λάδι, ἢ ἐν Παρθίᾳ, ἢ ὅπου ἂν ὦσι τοῦτο ποιοῦσι......
„ Καὶ οὔτε οἱ ἐν Παρθίᾳ Χριστιανοὶ πολυγαμοῦσι Πάρθοι
„ ὑπάρχοντες, οὐθ' οἱ ἐν Μηδίᾳ κυσὶ παραβάλλουσι τοὺς νε-
„ κροὺς, οὐχ' οἱ ἐν Περσίδι γαμοῦσι τὰς θυγατέρας αὐτῶν
„ Πέρσαι ὄντες, ἢ παρὰ Βάκτροις καὶ Γάλλοις φθείρουσι τοὺς
„ γάμους· οὐχ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ θρησκεύουσι τὸν Ἆπιν, ἢ τὸν
„ κύνα, ἢ τὸν τράγον, ἢ αἴλουρον, ἀλλ' ὅπου εἰσὶν, οὐχ
„ ὑπὸ τῶν κακῶς κειμένων νόμων νικῶνται.

Γ'. Οὐδὲν φασὶν αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖ· ἢ γὰρ ἂν καὶ ἑαυτό τι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παράγειν δύναιτο. Καὶ δεῖται ἄρα τὰ πάντα, ὥσπερ δὴ τοῦ δωρουμένου αὐτοῖς τὸ εἶναι, οὔπω τι καὶ τοῦ εἰς τὸ εἶναι συνέχοντος αὐτὰ, καὶ τοῦ κινοῦντος. Κινοῦνται δή τε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ λογικαὶ φύσεις. Καὶ Θεὸν αὐτὸν ἴσασιν αἴτιον ὄντα τῶν καθ' αὑτὰς προαιρέσεων.

Τὸ μηδὲν αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖν εὐλόγως ἠξιῶσθαι φαμὲν ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἐνύλου φύσεως, τῆς καθ' ἑαυτὴν ἀδρανοῦς τε καὶ παθητικῆς οὔσης τε καὶ λεγομένης. Τῇ δὲ αὔλῳ τὸ δραστήριόν τε καὶ αὐτοκίνητον, προσῆκόν τε καὶ ἰδιάζον εἶναι ἡγούμεθα γέρας. Ταῖς γὰρ οὕτως ἐχούσαις φύσεσι καὶ δύναμιν ἐνῆκεν ὁ Δημιουργὸς, τοῦ παρ' ἑαυτῶν κινεῖσθαι ἔχειν, καὶ οἴκοθεν προαιρεῖσθαι, οἷα δὴ καὶ τοῦ βούλεσθαι. ἢ τί καὶ ἔδει βουλῆς αὐταῖς, ὑπὸ ἄλλου βουλητικῶς ἀγομέναις; Ἡ δὲ κατὰ τὴν αὐτοκινησίαν δύναμις αὕτη, τὴν λογικὴν κτίσιν ὑπὲρ τὴν ἄλογον τάττουσα, τὴν ἐν τῷ Κτίσαντι καταγγέλλει ἀπειροτελῆ σοφίαν καὶ δύναμιν. Ψυχὴν δὲ, οὐκ οὖτις ἔχοι ὅσον εἰπεῖν, τὸ ἀφ' ἑαυτῆς τι κινεῖσθαι, τῷ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παράγεσθαι παραπλήσιον τίθεσθαι. Τῆς γὰρ δυνάμεως προσούσης μὲν ἐκείνῳ, ἀπούσης δὲ τούτῳ· μηδεμιᾶς τῷ μηδενὶ τεινούσης δυνάμεως. Καὶ δεῖσθαι τοίνυν τοῦ παράγοντος, καὶ συνέχοντος Θεοῦ, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὰς ὁμόλογον, ὡς μὴ ἀναγκαῖον τὸ εἶναι ἐχούσας, ἐνδεχομένως δὲ, καὶ κατὰ μετουσίαν παρὰ τοῦ Αὐτοόντος, εὐθέντι καὶ καθ' ἑαυτὰς, ἐπὶ τὸ μὴ ὂν, ἀφ' ἧς ἡ πρώτη γένεσις αὐταῖς, διολισθαινούσας τε καὶ διαπιπτούσας. Δεῖσθαι δὲ καὶ τοῦ κινοῦντος αὐτὰς, οὐχὶ καθ' ἑκάστην τῶν ἰδίων αἱρέσεων αὐτὰς διεγείροντος, καὶ οἷον ὠθοῦντος, (πῶς γὰρ, εἰ

τὸ

τοῦ βούλεσθαι περὶ τὰ πρακτέα ἔχειν αὐτὰς καταπλουτίσεν;) ἀλλὰ συνέχοντος μὲν αὐταῖς τὸ αὐτοκίνητον τῆς δυνάμεως, καὶ συντηροῦντος, τοῦ δὲ ὀρθοῦ λόγου, ἐν φύσει αὐταῖς ἐνῆψε λαμπτῆρος οἴκην, δᾳδουχοῦντος. „ Τοῦτον γὰρ „ ἁπάσῃ ψυχῇ φυσικὸν νόμον βοηθὸν αὐτῇ καὶ σύμμαχον „ ἐπὶ τῶν πρακτέων, ὁ τῶν ὅλων Δημιουργὸς ὑπεστήσατο (1). Οὕτως οὖν καὶ κινεῖσθαι λέγειν ὑπὸ Θεοῦ τὰς ψυχὰς, κατὰ τὰς θελήσεις δώσομεν, τοῦ αὐτεξουσίου ἀκεραίου τε καὶ ἀβλαβοῦς αὐταῖς μένοντος. Ὡς οἵγε ἀμέσως ἐπὶ μιᾷ ἑκάστῃ προαιρέσει, ὥσπερ ταῖς ὑπ' ἀλλήλων προσβολαῖς τὰ σώματα καὶ συγκρούσεσι, τὸν Θεὸν ἄγοντα καὶ φέροντα ἐφιστάνοντες, ὡς οἱ περὶ Μαλεβράγχιον, καὶ Θωμᾶν ὑπειλήφασιν φέρονται, τὴν λογικὴν οὐχ ὅπως ἀδικοῦσι φύσιν αὐτοὶ, τὸ κατ' αὐτὴν αὐτεξούσιον σώζοντες μὲν τῷ δοκεῖν, πράγματι δὲ περιτέμνοντες, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς Θεὸν αὐτὸν τὰ βλασφημότατα ἀπερεύγονται, ἅμα μὲν τὴν τοῦ περιάγειν τὰ ἀφ' ἑαυτῶν κινεῖσθαι δυνάμενα ἰσχὺν ἀποστεροῦντες, καὶ ὥσπερ ὡρολογοποιὸν φαῦλον τοῖς τεχνικοῖς τῶν ὡρῶν γνώμοσιν ἐνδελεχῶς ἐπικαθίζοντες, ἅμα δὲ καὶ τῶν πλειόνων, ἅπερ ἀτόπως καὶ παρὰ λόγον αἱροῦνται ἄνθρωποι, τὰς αἰτίας τῷ Παναγάθῳ προστρίβοντες.

„ Ὢ πόποι· οἷον δή νυ Θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
„ Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ,
„ Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν, ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

„ Ἀλλὰ γὰρ, αἰτία δὲ τοῦ ἑλομένου, Θεὸς ἀναίτιος· ὃς τοσοῦτον δεῖ τοῦ τῶν ἐν ἡμῖν προαιρέσεων γίνεσθαι, ὡς αὐτοί φασι, παραίτιος, ὥστε γε καὶ τοῖς προαιρετοῖς εἶναι ὑπαίτιος.

Δ'. Εἰ πάντα Θεῷ προγινώσκεται ἀπ' αἰῶνος, καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν, προγινώσκεται δὲ ἀσφαλῶς, καὶ ἀπταίστως· γίνεται ἄρα ἀσφαλῶς καὶ ἀπταίστως· ὥστε συμπαρακολουθεῖ ἡ τάξις τῶν ἡμῖν πραττομένων, τῇ τάξει τῶν ὑπὸ Θεοῦ γινωσκομένων, μὴ ἐξὸν ἄλλως μὲν λέγειν ἐφ' ἡμῖν γίγνεσθαι, ἄλλως

(1) [illegible] Εὐαγγ. [illegible]

ἄλλως δέπως ὑπ' ἐκείνε προεγνῶσθαι. Τῆς ἄρα τάξεως τῶν ἐσομένων καὶ τὴν τε Θεε πρόγνωσιν ἀμεταθέτως ἐχέσης, καὶ ἡ τῶν ἐφ' ἡμῖν τάξις ἀπαραίτητος ἔςαι· ὡς μηδὲ ἐφ' ἡμῖν εἶναι ταῦτα γίνεσθαι, ἢ μὴ γίνεσθαι, ἀλλ' ἐπάναγκες εἶναι γίνεσθαι. Ἄρα κτ.

Ὁ μὲν ἂν λόγος ἅτος, ὃς καὶ θεολογικὸς ἐςὶν, ὡς ἐκ τῆς θείας προγνώσεως εἰλημμένος, πολὺς ἔδοξεν εἶναι, ἐπὶ ἀναιρέσει τῆ αὐτεξεσίε, τὴν ἰσχύν. Διὸ καὶ τῶν Σχολαςικῶν Ἀρμαχαῖος τις ὄνομα, καὶ Καϊετάνος ἕτερος, ὁ καὶ τῇ Καρδιναλείῳ πορφύρᾳ σοβήσας, πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀπορίας ἀπειρηκότες, ὁ μὲν ἐπὶ εἰκοσὶν ἔτη, ἥ λέγεται (1) περὶ τὴν ἐπίλυσιν σφαδάσας, ὁ δὲ εἰς τὸν εἰσέπειτα αἰῶνα τὴν λύσιν εἶναι ὑπερθετέαν ἀποφηνάμενος, ὐδὲν ἔχειν ὅ,τι καὶ εἴποιεν λόγε ἄξιον. Φησὶ δὲ καὶ Αὐγεςῖνος, (2) ὡς ὁ Ῥωμαῖος Κικέρων τοιᾶτοτι ἐν τοῖς περὶ Μαντικῆς Βιβλίοις αὐτοῦ διηπορηκὼς, (3) μᾶλλον εἵλετο τὴν πρόγνωσιν τῶν Θεῶν ἀποσκευάσαι, ἢ τὸ ἐφ' ἡμῖν παρακινῆσαι, καὶ ut nos faceret liberos, fecit sacrilegos, ἵνα ἐλευθέρες ἡμᾶς ἀναδείξῃ, ἱεροσύλες ἀπέφηνε. Πρὸς γεμὴν τὴν ἀπορίαν ὁ ἱερὸς ἅτος ἀνὴρ εὐςόχως μάλα ἀπήντηκεν. „ Μηδὲ γὰρ ἕπεσθαι, τῷ Θεῷ τὴν γνῶσιν τῶν αἰ-
„ τίων ἁπάντων βεβαίως προέχοντος, μηδὲν παρὰ τᾶτο
„ ἐφ' ἡμῖν εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ αὐταὶ ἡμῶν αἱ θελήσεις,
„ ἐν τῇ τάξει τῶν αἰτίων εἰσίν. (4) Ἀμέλειτοι γὰρ πάντα προειδὼς ἀπ' αἰῶνος, καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτὰς θελήσεις προέγνω· καὶ ὡς ἐλεύθεραι ἔσονται, καὶ αἷς ἐλευθέρως τοῖς κατ' αὐτὰς αὐτεξεσίῳ προσχρήσονται. Οὕτω δέ τοι προεγνωκότος τε Θεε, εἰ μὴ δέοι ἐψευσμένην τινὰ τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν, ἐκεῖνον λέγειν προειληφέναι, εἰκὸς ἡγεῖσθαι ἐλευθέρας εἶναι τὰς θελήσεις καὶ αὐτεξεσίες, ἅτε ἂν βέ-

(1) Παρὰ Γενεύσῳ. ἐν Β'. Μέρ. τῆς Μεταφ. Κεφ. δ'. in Appendice §. 36.

(2) Βιβλ. Ε'. Περὶ Θεῦ Πόλ. Κεφ. θ'.

(3) Βιβλ. Β'.

(4) Αὐγ. ἔνθ. ἀνωτ.

βέλοιντο, προαιρεῖσθαι, λόγος δὲ τοῦ τοιέτου, ἐπεί τοιγε προγνὺς, ἐχὶ κ̣ προδιεπέξατο, ἐδέτι εἰς ὑπόστασιν τοῦ ὄντι συμβάλλεται τὸ τῆς προγνώσεως, εἰ τοῦτο μόνον πρόγνωσις εἴη. „ Ὥσπερ γὰρ δὴ ἡ τῶν παρωχηκότων μνήμη, „ ἐδὲν ἀναγκάζει τὰ γεγονότα εἶναι (εἴγε ταῦτα δηλονότι ἐλευθέρως ἐγένετο.) „ ἔτως ὁ Θεὸς τῇ κατ' αὐτὴν προ„ γνώσει οὐκ ἀναγκάζει (τοὐτέστιν οὐκ ἀναγκαίως ἔσεσθαι „ ποιεῖ τὰ ἐσόμενα, (εἴπερ δηλ. ἐλευθέρως αὐτὰ ἔσαι.) (1). Καὶ ἡ μὲν πρόγνωσις ἐν τῷ Θεῷ προαιώνιος, τὰ δὲ γινωσκόμενα ἐν χρόνω τε καὶ ὑπὸ χρόνον. Κἀκείνη μὲν ἄπειρος, τὰ δὲ πεπερασμένα, κ̣ ἡ μὲν ἄτρεπτος, τὰ δὲ τρεπτὰ κ̣ ἀλλοιωτά. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρα λόγον ἐκείνη μὲν ἀναγκαία τε κ̣ ἀμετάθετος, τὰ δὲ ἐνδεχόμενα, κ̣ ἐφ' ἡμῖν πρὸς τὸ ἔτως, ἢ ἄλλως ἔχειν κείμενα.

Ε'. Ἆρ' ἂν ἐκ ἄμεινον ἦν ἀγαθὲς ἀνάγκη γίνεσθαι, ἢ ἐλευθερίας ὀνόματι ἐξεῖναι κακίαν αἱρεῖσθαι;

Αὕτη δὴ ἡ τοῦ παρὰ τῷ Γαζαίῳ Αἰνείᾳ Θεοφράστου (2) πρότασις. Πρὸς ἣν Αξίθεος εὖ μάλα, καὶ τοῦ Θεῦ ἀξίως ἀπήντηκεν. „ Καὶ τίς αὕτη γένοιτ' ἂν (εἰπὼν) ἀ„ ρετὴ, δουλεύειν ἠναγκασμένη ψυχῇ; βίαιον γὰρ ἐδὲν „ κάλλιστον μάθημα· ἐδ' ἀνάγκη τὸ γινόμενον πρὸς εὐφη„ μίαν ἐπιτήδειον. Πῶς δὲ ἀμείνων ὁ ἄνθρωπος ἦν, εἰ „ λίθινος ἦν, ὅπη βέλοιτο ὁ τεχνίτης περιφερόμενος, ἢ „ τινὰ φθόγγον παρ' ἑαυτῦ παρεχόμενος, ὃν εἰς τὴν ὅλην „ ἁρμονίαν ὁ Δημιεργὸς σιωπήσει καλῶς; (3) Τέτοις σύμφωνα τὰ τῦ Εὐσεβίε (4)· τὸ γὰρ δίκην αψύχων λέγειν κι„ νεῖσθαι ἡμᾶς, τῇδε, κ̣ τῇδε ὑπό τινος ἔξωθεν δυνάμεως „ ὑφαρπαζομένες, εἰς τὸ ἐπ' ἀνάγκαις ἐθελῆσαι τόδε πρᾶ„ ξαι, κ̣ ἑλέσθαι παρὰ προαίρεσιν ἕτερα, πῶς ἐκ ἂν εἴη „ ἀναιδὲς καὶ ἀναισχυντότατον; Οἱ γὲν τοιαῦτα ἀπορῦντες αὐ-

---

(1) Αὐγ. Βιβλ. Β'. περὶ Αὐτεξ. Κεφ. δ'.
(2) Ἐν Διαλόγ. περὶ Ἀθαν. Ψυχ.
(3) Αὐτ. Αὐτ.
(4) Εὐαγγ. Προπαρασκ. Βιβλ. ς'. Κεφ. ς'.

αὐτὴν, δοκοῦντες καλλίονα ζητεῖν, τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ἄρδην ἀναξέπουσι, τὸ κάλλιστον ὧν ἔχει καὶ οὐσιωδέστατον ἀφαιρούμενοι. (§. ωμβ΄. ωμγ΄.) „ Καὶ τὸν Θεὸν αἰτιώ- „ μενοι ὅτι οὐκ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον κακίας ἀνεπίδεκτον, „ ἀλλ' αὐτεξούσιον, λανθάνουσιν ἑαυτοὺς αἰτιώμενοι τὸν Θεὸν, „ ὅτι λογικὸν ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἄλογον. (1) Ἀλλὰ γὰρ λόγους πρὸς τοὺς τοιούτους (ἀρέσκει γάρ μοι τοῖς Οἰνομάου πρὸς Χρύσιππον, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς καταδουλοῦν πειρωμένους τὸ ἐν ἡμῖν αὐτεξούσιον, χρήσασθαι ῥήμασι) λό- „ γους δὴ οὐκέτι πρὸς αὐτοὺς ποιησόμεθα, σκύτος δέτι τῶν „ εὐτόνων λαβόντες, ὡς ἐπ' ἀναγώγους παῖδας τὰς πλευρὰς „ εὖ μάλα καταξαίνομεν τὰς αὐτῶν.

Θεώρημα ΞΗ΄.

§. ωμς΄. „ Τὰ λεγόμενα πάθη, (ἃς ζωτικάς τινας ὀ- „ ρέξεις μετὰ συντόνου καὶ σφοδρᾶς κινήσεως τῶν ἐν τῷ σώ- „ ματι ὑγρῶν, καὶ μάλιστα τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ „ ψυχικοῦ εἶναι φαμὲν (§. χπς΄.) οὔτ' ἐν μόνῳ τῷ σώ- „ ματι, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ κείμενα ἐστὶν, οὔτ' ἐν τῇ ψυχῇ „ μόνῃ καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἐν τῷ συναμφοτέρῳ.

Εἰ γὰρ ὀρέξεις τινὲς τὰ πάθη ταῦτα τίθεται εἶναι (ἐξ ὑποθ.) ἐν τῇ τὸ ὀρεκτὸν κρινούσῃ ψυχῇ (§. ωκα΄.), καὶ πρὸς αὐτὸ, ἢ ἀπ' αὐτοῦ φερομένῃ, κείσονται πάντως. Εἰ δὲ καὶ μετὰ κινήσεως τῶν ἐν τῷ σώματι ὑγρῶν ἐπιτήμου. (ἐξ ὑποθ.) καὶ ἐν τῷ σώματι δῆλον ὅτι. Ἄρα κτ.

Πορίσματα.

§. ωμζ΄. Α΄. Καὶ ποιά τις αἴσθησις ἄρα τὸ πάθος ἂν εἴη, ὡς κατὰ κοινωνίαν τῆς ψυχῆς συμβαῖνον μετὰ τοῦ σώματος.

---

(1) Νεμέσ. περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. μ΄.

τος. (§. ψξε. ψξς΄. κξ.) Ἡ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως. „ Ταύτῃ τοι καὶ τοῖς πάλαι κίνησις εἶναι τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως αἰσθητὴ, ἐπὶ φαντασίᾳ ἀγαθοῦ, ἢ κακοῦ (1) τὸ πάθος ὥρισται. Ἥτε διαίρεσις τῆς ὀρέξεως εἴς τε τὴν λογικὴν, καὶ ἀπαθῆ, οἵα ἡ κατὰ τὴν βούλησιν εἶναι λέγεται (§. ωλς΄. ωλζ΄.) καὶ τὴν αἰσθητικήν τε καὶ ἐμπαθῆ ἔδοξεν ἔχειν εὖ (2). Ὅ,τε Νεώτερος Καρτέσιος perceptiones, „ aut sensus, aut commotiones animæ (3) προσλήψεις, „ ἢ αἰσθήσεις, ἢ ταραχὰς τῆς ψυχῆς οὐκ ἀπεικότως τὰ παθήματα ἀπέδωκεν ὁρισάμενος.

Β΄. Διαφέρει δὲ ἡ κατὰ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πάθη, τῆς κοινοτέρας αἰσθήσεως. α. ὅτι ἡ μὲν ἁπλῶς αἴσθησις, διὰ κινήσεως προσηνοῦς τε καὶ ἀταράχου, καὶ τῇ ἁρμονικῇ τοῦ ζώου συστάσει προσηκούσης τελεῖται, ἡ δὲ μετὰ κινήσεως σφοδροτέρας ἐνσκήπτει τῷ ζώῳ, καὶ πολὺ αὐτοῦ τῷ αἵματι, καὶ τῷ ψυχικῷ πνεύματι ἐνεγειράσης τὸν σάλον καὶ τάραχον. „ Διὸ δὴ κίνησις παρὰ φύσιν τῇ ὁρμῇ πλεονάζουσα εἶναι „ εἴρηται. (4) χρῆναι δὲ ἔχειν τὸ πάθος, ὑπεπέθη, καὶ „ μέγεθος ἀξιόλογον (5). β. Ὅτι ἡ μὲν αἴσθησις, τῇ γνώσει τοῦ αἰσθητοῦ καθ' ἑαυτὴν ἠρεμεῖ· τὸ δέ γε πάθος καὶ ὀρέξει συνῆπται· ἔχει τε, ὡς αὖτις ἀναλογισάμενος εἴποι, ὡς ὁ νοῦς πρὸς τὴν βούλησιν, οὕτω καὶ πρὸς τὸ πάθος ἡ αἴσθησις.

Γ΄. Ἔνθεν τοι καὶ ἅπαν μὲν πάθος αἴσθησίς ἐστιν, οὐ πᾶσα δὲ πάθος αἴσθησις.

Δ΄. Καὶ ἡ ψυχὴ δὲ χωριζομένη τοῦ σώματος, ὥσπερ οὖν καὶ πᾶσα ἄϋλος φύσις, τῶν τοιούτων παθῶν ἀνεπίδεκτός ἐστιν, οἵαπερ καὶ ἁπλῶς τῆς αἰσθήσεως. (§. ψξζ.)

Ε΄. Κατὰ δὲ τὰς αἰσθήσεις πολλὴν τῶν κτηνῶν κατηγο-

(1) Νεμέσ. Κεφ. ιϛ΄.

(2) Περιπατ. Μετα. Μέρ. Β΄. Κεφ. Ε΄. Βουλλιεῦσ. Πνευματολ. Κεφ. Δ΄. §. 230.

(3) Καρτέσ. περὶ Παθ. Μέρ. Α΄. Ἄρθρ. 27.

(4) Ἀνδρόν. Περιπατ. παρὰ Γερασ. Βλάχ. ἐν Ἁρμ.

(5) Νεμ. Αὐτ. Κεφ. ιϛ΄.

γορεῦντας, ἀπαραιτήτως κατηγορητέα τὴν αὐτὴν, σὺν αὐτῇ τῇ τῆς ὁποιασοῦν γνώσεως (§. ψξθ΄.) καὶ αὐτῆς τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως ἡ ἀπουσία. Καὶ οὐδὲ πεινάσει κατ᾽ αὐτοὺς τὰ κτήνη κυρίως εἰπεῖν, οὐδὲ διψήσει, οὐδὲ πρὸς συνουσίαν ἐξοιστρηθήσεται ὅλως, οὐδὲ μὴν κομιδῇ ἀλγήσει ποτὲ καίτοι μεληδὸν κατατεμνόμενα καὶ σπαραττόμενα, οὐ μᾶλλον ἢ τὰ φυτὰ ἐκπρεμνιζόμενα, καὶ ἀποφλοιούμενα. Ὅθεν δὴ τοῖς θαυμαστοῖς οὕτω φιλοσοφοῦσιν, οὐδὲ τὴν ἄλογον ὄρεξιν, ἄλογον εὐλόγως ὀνομαστέον, πλὴν ὅσον ἐν ἀνθρώποις τοῖς νοῦ καὶ λόγου μετέχουσι, βουλῆς οἱασοῦν ἡγεῖται καὶ σκέψεως.

Θεώρημα ΞΘ΄.

§. ωμη΄. „ Ἐπὶ τῶν ὀρεκτικῶν παθῶν, συμβαίνει τις „ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι ἀμοιβαία ἀλληλενέργεια, εἴτ᾽ οὖν „ ἀλληλοπάθεια, κἂν ὁ τρόπος ᾖ ἡμῖν ἀγνοούμενος.

Τὸ δὴ Α΄. μέρος, ἐξ αὐτῆς δῆλον τῆς συνειδήσεως. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδ᾽ ἐν μόνῃ τῇ ψυχῇ ἐνιδρυμένον τὸ πάθος ἐστὶν, οὐδ᾽ ἐν μόνῳ τῷ σώματι, ἀλλ᾽ ἐν τῷ συναμφοτέρῳ (§. ωμϛ΄.) καὶ ποιά τις αἴσθησις ἐστὶν αὐτὸ κατὰ κοινωνίαν (§. ωμζ΄.) τοῦ τε ἔσω καὶ τοῦ ἔξω τοῦ ἐν ἡμῖν περαινόμενον, ὁποτέρωθεν αὖ τὸ πάθος, τὸ ἐνδόσιμον σχοίη, ἐπὶ θάτερον ἀνάγκη μεταχετεύεσθαι, καὶ ὑπ᾽ ἀλλήλων οὕτως ἐν τοῖς πάθεσι, τὰ ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος συγκέκροτηται, ἄγεσθαι, καὶ φέρεσθαι, ὡς μηδὲ τὸ σῶμα ἀτρεμεῖν πεφυκέναι, τῆς ψυχῆς πρὸς τοῖς ἐμπαθῶς ὀρεκτοῖς ἐχούσης, μηδὲ τὴν ψυχὴν ἀνάπαλιν ἀδιαφορεῖν, τοῦ σώματος προσπαθέστερον συνταρασσομένου. Ὅρα ἐν ταῖς ὑποθέσ. (§. χπη΄.)

Ἀλλὰ καὶ τὸ Β΄. οὐδεὶς αὖ οὕτω θρασὺς δογματιστὴς εἶναι θελήσειεν, ὡς οὐκ αὖ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος αὐτοῦ τὴν τοσούτου πράγματος προσμαρτυρήσειεν ἄγνοιαν. Εἰ γὰρ ὅπως ἡ ψυχὴ πνεῦμα οὖσα, τῇ ὁπωσοῦν κινεῖσθαι, παραίτιος τῷ σώματι γίνεται (§. ψξα΄.) ἀνείκαστον ὅλως καὶ ἀτέκμαρτον, ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιεικῶς φιλοσοφοῦσι φθάσαν προσωμολόγηται, πόσῳ δὴ μᾶλλον ἐν ἀγνοίας ἀδύτοις ἀποκείσεται ὁ λόγος, καθ᾽ ὃν ἀνάπαλιν ἡ ὕλη, οἵα ἂν ᾖ,

διάθεσιν καὶ ἀλλοίωσιν ὁποιανῦν τῇ ψυχῇ πνεῦμα ἔσῃ προσεμποιῆσαι; Ἄρα, κτλ.

Σχόλιον.

§. ωμθ'. Τῆς ψυχῆς τι τῶν καταθυμίων αὐτῇ ὄντων ἀναστρεφούσης τοῖς λογισμοῖς, ῥέων πως αὐτίκα καὶ ἑτοιμοτέρα γίγνεται τοῦ αἵματος ἡ φορὰ, πλείων δὲ καὶ δαψιλεστέρα τοῦ πνεύματος ἡ διάχυσις. Ἄττει δέ πως ἡ καρδία, πλατύνονται δὲ σφυγμοὶ, ὄμμα δὲ χαροπὸν, καὶ πρόσωπον ἐν φαιδρότητι θάλλον, τῷ τε ἐπανθοῦντι τῆς χρόας ἐπίσημον παρεπιδεικνυμένης τὸ γαῦρος, καὶ τῷ ἐπιτρέχοντι τοῦ μειδιάματος, ταὐδον τῆς ψυχῆς λαμπρῶς καταγγέλλει· τοὐναντίον δὲ εἴ τι τῶν ἀηδεστέρων τῇ ψυχῇ διενθυμηθῆναι ἐπέλθοι, καὶ τῷ σώματι αὐτοῦ ταῖς εἰρημέναις διαθέσεσι τὰς ἐναντιωτάτας ἐπιτυμβαίνει παθαίνεσθαι· ὦχρος τε γὰρ εἰλε παρειὰς καὶ βλέμμα σκυθρωπὸν, καὶ στεναγμὸς πολλάκις καὶ δάκρυον, σφυγμοί τε στενούμενοι, καὶ τὸ σπλάγχνον τῆς καρδίας ὑπεκλεῖπον, καὶ πνεῦμα, καὶ αἷμα νωθέστερά τε καταστάντα εἰς κίνησιν, καὶ ἀμβλύτερα, τῆς ψυχῆς ἀειδήλαις τὴν ἀθυμίαν μηνύει. Εἶτ' ἀνάπαλιν τοῦ σώματος κακουμένου· μὲν, καὶ τοῖς ἀλγεινοῖς κατατεινομένου τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ ἀκολούθου δυσθυμία καὶ λύπη, προσηνῶς δὲ καὶ ἡδέως διατιθεμένου, εὐθυμία καὶ γῆθος. Καὶ ἐν θυμοῖς δὲ, καὶ ἐπιθυμίαις, καὶ ἐλπίσι, καὶ φόβοις, οὕτως ἀπαραίτητος ἐστὶ καὶ ἄφυκτος ἡ τῶν μερῶν αὐτη ἀλληλοπάθεια, ὡς ταύτης ἀρθείσης μηδὲ τὸ πάθος συνίστασθαι. Διὸ καὶ εἴτῳ ἐκ μακρᾶς ἕξεως, ἢ μᾶλλον ἐκ θείας τινὸς μοίρας, ἀσυμπαθῆ ἔχειν περί τι τῶν ἔσω τὰ ἐκτὸς γένηται, ἢ ἀνάπαλιν, τῷ τῆς ἀπαθείας πλεονεκτήματι τὸν τοιοῦτον περισεμνύνειν εἰώθαμεν, τῆς ἐν αἵματι καὶ σαρκὶ ἀσθενείας τιθέμενοι κρείττονα. Τῇ μὲν ἂν Πηνελόπῃ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀλληλοπαθείᾳ τὸ πάθος καταφαίνεται.

„ Ὣς τῆς τήκετο καλὰ παρήϊα δακρυχεούσης.
„ Κλαιούσης ἑὸν ἄνδρα παρήμενον. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς

τῷ ἀσυμπαθεῖ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω κινήματα θαυμασίως παρέφαινε τὴν ἀπάθειαν. Καὶ γὰρ

„ Θυμῷ μὲν γοόωσαν ἐλέαιρε ἣν γυναῖκα,
„ Ὀφθαλμοὶ δ᾽ ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος.
„ Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι, δόλῳ δ᾽ ὅγε δάκρυα κεῦθεν.

Ὁ δὲ ἐν τῇ τοῦ πλεονάζοντος ὑφαιρέσει τὸ μετριοπαθὲς παρεπιδεικνύμενος, τὸν ἄνθρωπον ἐλέγχει, οὐ συνδιατίθεται μὲν ὑπ᾽ ἀλλήλων κατὰ φύσιν τὰ μέρη, κολάζεται δὲ τὸ χεῖρον, τῷ κρείττονι ὑπεῖκον καὶ ὑπερέχοντι. Καὶ καλῶς πάλιν Ὅμηρος εἰπών·

„ Τοῦ δ᾽ ἀγαθοῦ οὔτ᾽ ἂρ τρέπεται χρώς, οὐδέ τι λίην
„ Ταρβεῖ,

„ Τὸν φόβον οὐκ ἀφεῖλεν, ἀλλὰ τὸν ἄγαν φόβον, ᾗ καλῶς τῷ Πλουτάρχῳ σεσημείωται·

Ἀλλὰ γὰρ (ὁ τὸ Β΄. ἦν) τίς ἂν ἐξειπεῖν ἔχοι, καὶ διερμηνεῦσαι ὅπως ἡ ψυχὴ ὑπὸ τοῦ σώματος ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι πέφυκεν; ὅπως ἡ ἄϋλος φύσις, ᾗ μηδὲν παρὰ τὸ γινώσκειν καὶ ἁπλῶς βούλεσθαι, προσῆκον εἶναι κατ᾽ οὐσίαν νοεῖται, τὰς καὶ τὰς εὐθυμίας καὶ δυσθυμίας, ἐπιθυμίας τε καὶ ὀργάς, καὶ ἐλπίδας, καὶ ἔπιας, καὶ τὰς λοιπάς, ὅσαι τοῦ τοιούτου γένους εἰσίν, ἀλλοιώσεις, καθ᾽ αὑτὴν τρέπεσθαι καὶ ἀλλοιοῦσθαι δύναται; τῶν δὲ τοιούτων καὶ ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως οὐκ ἀνεπιδέκτων ὁμολογουμένων, πῶς ἡ ἁπλουστάτη οὐσία, τὸ κατ᾽ αὐτὰς μᾶλλον ὑποστήσεται καὶ τὸ ἧττον; Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ πολλοῖς ἐπῆλθε τῶν Νεωτέρων, ἀρχαῖον δόγμα ἀνορύξαι ἐκ πολλοῦ κείμενον, καὶ μέσην τινὰ ψυχῆς καὶ σώματο, οἷον ψυχὴν ἄλλην ὑποθέσθαι τὴν τὰ πάθη τῆς ἀλογίας. καὶ τὰς κατ᾽ αὐτὰ ἀλλοιώσεις ἀναδεχομένην (1), ὃ δὴ πάλαι τοῖς περὶ Πλάτωνα ἐπρεσβεύετο. Ὑπὲρ οὗ καὶ Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεὺς ἵσταται (2) περὶ τὴν τῆς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἐν ἀνθρώπῳ διπλόην, ἥτις (ᾗ φησὶν) ἡ ἐμ-

---

(1) Γασσενδ. Κυδβόρτ. καὶ ἄλλοι παρὰ Γενουησ. ἐν Β΄. Μέρ. τῆς Μεταφ. Ὁρ. α. Σχόλ. Καὶ ὁ αὐτ. ἐν Πρετ. τέ. Λεισμ. 5.

(2) Ἐν τῷ περὶ τῆς Ἠθικ. Ἀρετῆς.

ἡ ἐμφανεστέρα ἐστὶ, καὶ ἑτέραν μίξιν εἰσάγων „ καθ' ἣν αὐ„ τῆς ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἐν ἑαυτῇ συνθέτοντι, καὶ διφυὲς, καὶ „ ἀνόμοιον, ὥσπερ ἑτέρου σώματος τοῦ ἀλόγου πρὸς τὸν λό„ γον ἀνάγκῃ τινὶ καὶ φύσει συμμιγέντος, καὶ συναρμοσθέν„ τος. Ἔκ τε τοῦ Πυθαγόρου τεκμαιρόμενος, τοῦ διὰ τῆς Μουσικῆς τὸ ἄλογον τοῦτο κηλεῖν καὶ παραμυθεῖσθαι σπουδάσαντος, καὶ ἐκ τοῦ Πλάτωνος ἀναμφίδοξον τιθέμενος, τὸ, ὥσπερ οὖν τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν, οὕτω τοι καὶ τὴν ἀνθρώπου, ἐκείνης οὖσαν ἀπόμοιραν, μὴ ἁπλῆν εἶναι καθ' αὑτὴν οὐδὲ μονοειδῆ τινα, οὐδ' ἀσύνθετον. Ἡ μέντοι τῆς τρίτης ταύτης οὐσίας θέσις, ἄτοπός τε ἐστὶ, καὶ οὐδὲν εἰς διασάφησιν τῶν κατὰ τὰ πάθη συμβαινόντων τῇ ψυχῇ συνεισφέρουσα, οὐδὲν ἐλαττόνων, εἰμὴ καὶ πλειόνων δυσχερειῶν τὸ πρᾶγμα ἐμπίπλησιν. Εἰ γὰρ ἄυλόν τι κἀκεῖνο, πῶς τῇ ὕλῃ συμπεπλεχθήσεται; πῶς ὑπὸ τοῦ σώματος πείσεται; εἰδ' ὕλη τις, ὅσον ἂν καὶ διαφέροι λεπτότητι τὸν τῆς ὕλης λόγον μὴ ἀποβάλλουσα, πῶς αὖθις τῷ ἀΰλῳ τῆς ψυχῆς κοινωνήσει, τῶν ἃ παθαίνεται. Εἰδ' οὐκ οἶδ' ὅ,τι τούτων οὐδέτερον εἶναι φάσωσιν, αὐτὸ δὴ, ζόφῳ ζόφον προσεπιχέουσι, καὶ ἀγνοίᾳ ἐκ μέσου ποιῆσαι πειρῶνται τὴν ἄγνοιαν. Εἰ δὲ πως μηδὲν τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν παθῶν κινεῖσθαι τὸ λογικὸν λέγουσι, τὸ δέ τοι ἄλογον, θαυμαστὸν ὅσον πάλιν ἐκθρώσκει τοῦ λόγου ἀποσειῶν οὐκ ἐρῶ σμήνος, ἀλλὰ σφηκιάν. Τί γὰρ, τοῦ τὴν ἁπλῆν ψυχὴν ἐξ ἐναντίων συγκροτεῖν ἐθέλειν ἀλογώτερόν τε, καὶ βιαιότερον; Πῶς δὲ οὐδὲν ἐκ τοῦ πάθους τῷ λογικῷ ἐπισυμβαίνει, εἰ τοῦτο ἐκείνῳ συνδιαστρέφεται; πῶς δ' οὐδὲν ἐκ τοῦ λογικοῦ τῷ ἀλόγῳ, εἰ ὑπ' ἐκείνου τοῦτο μορφοῦται, καὶ διευθύνεται; Ἀλλ' οὐδὲν ἐπιεικῶς ἐκ τοῦ πλάσματος ὄφελος. Καὶ ὁμολογητέον τοίνυν, τὴν μὲν τῶν ἐν ἀνθρώπῳ μερῶν κατὰ τὰ πάθη ἀλληλοπάθειαν, ὡς ἐναργές τι δόγμα καθ' ἑαυτὸ, καὶ αὐτόπιστον. Συνομολογητέον δὲ τῷ δόγματι καὶ τὸν τρόπον εἶναι ἀπερινόητον, οἷα πολλὰ τῶν ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ καὶ ἄλλα, ὧν τοῦ ὅτι ἐστὶ γινωσκομένου, τὸ ὅπως τε καὶ διατί ἐστιν, ἠγνόηται.

Πο-

Πορίσματα.

§. ων'. Α'. Ορθῶς ἂν ἔχον ἐντεῦθεν μοι δοκεῖ ἀποφαίνεσθαι ὡς αἱ κατὰ τὰ πάθη ὁρμαὶ, ὁτὲ μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ὡς ἐξ αἰτίας ἐγείρεσθαι ἄρχονται, ὁτὲ δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σώματος. Διόμοι καὶ ὁ τὸ περὶ παθῶν ἐκπονήσας Νεώτερος (1) οὐκ ἀκριβὴς, ὁ τῇ κινήσει τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος, ὡς αἰτίῳ παρακτικῷ τὰ πάθη ἀνατιθέμενος, ὅ,τε τοῦτον ἀπειθυνειν νομίζων, ὡς δῆθεν τὴν τάξιν τῆς φύσεως διαστρέψαντα, καὶ τῇ ἐνούσῃ ψυχῇ προκαταρκτικῶς τὰ πάθη ἀποδιδοὺς (2) οὐ πάνυτοι δίκαιος. Τὸ γὰρ δὴ ταῖς ἀντιλήψεσι τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν τὰ πάθη πρώτιστα διεγείρεσθαι ἀληθὲς ὂν οὐδὲν ἧττον, ἢ τῇ παρατάσει τε καὶ παραμονῇ τῇ ἐκείνων συνεπιδιδόναι ταῦτα, καὶ ἐπιρρώννυσθαι (§. χπα.) οὐδὲ τοῦτο ψευδές ἐστιν, ὡς ποτὲ μὲν σωματική τις προσβολὴ, καὶ διάθεσις ἔξωθεν ἐπιοῦσα τὴν ἀντίληψιν ἐνειργάσατο, ὑφ' ἧς ἡ ὁρμὴ, καθ' ἣν τὸ πάθος· ἄλλοτε δ' ἀνάπαλιν ἡ ψυχὴ αὐτὴ, καὶ ἄνευ τῆς ἐκ τοῦ σώματος ἀφορμῆς, τὴν τε ὀρεκτὴν ἐξ ἑαυτῆς προσέχει, καὶ τὴν ἐν τῷ σώματι τερατουργίαν αὐτοβουλήτως ἐκίνησε.

Β'. Ὅτι δὲ τὰ πάθη οὐκ ἔξω τῆς τοῦ λόγου γίνεται ἐπικρατείας αὐτόθεν καταφανές. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν παθῶν, νῦν μὲν τὸ σῶμα προκατάρχει, νῦν δ' ἡ ψυχὴ αὐτοκινήτως καθάπερ εἴρηται (αὐτ.) τῷ ἴσῳ λόγῳ ἡ ψυχὴ παρ' ἑαυτῇ κείμενον ἔχει, ὥσπερ δὴ τὸ μὴ εἰς πάθος τοῦ σώματος ἡγεῖσθαι, οὕτω τοι τὸ μηδὲ ἕπεσθαι. (ὅρα §. χπζ'. καὶ §. ωμδ'. Ἀριθμῷ Γ'.) Διὰ τοῦτο δὴ τοῦ ἀλόγου εἰς τὸ ἐπιπειθὲς τῷ λόγῳ, καὶ μὴ, παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (3) διῃρημένου, τὰ πάθη ἐπιπειθῆ τῷ λόγῳ καὶ κατήκοα εἴρηται γίνεσθαι, ὅτι

„ πε-

---

(1) Καρτέσ. Περὶ Παθ. Μέρ. Α'. Ἄρθρ. 27.
(2) Γενουένσ. Μεταφ. Μέρ. Β'. Ὁρισμ. ιε'. Σχόλ.
(3) Ἐν τοῖς Ἠθικοῖς.

„ πέφυκε πείθεσθαι λόγῳ, καὶ κινεῖσθαι, ὡς ἂν ὁ λόγος
„ κελεύῃ ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων ἀνθρώπων (1).

Θεώρημα Ο΄.

§. ωνά. „ Αχωρίςως τοῖς πάθεσιν ἡδονῆς, ἢ λύπης „ παρέπεται αἴσθησις, κατὰ τὸ μᾶλλον, καὶ ἧττον.

Ἡ γὰρ κατὰ τὰ πάθη τοῦ τε ζωτικοῦ πνεύματι, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑγροῖς, καὶ διὰ τούτων τοῖς στερεοῖς ἐγγινομένη ἀλλοίωσις, ἤτοι, ὡς ἡ κατὰ φύσιν τοῦ σώματος ἀπαιτεῖ ἁρμονία τελεῖται, κἀντεῦθεν ἡδονῆς, ἢ οὐχ οὕτως, καὶ ἡ τῆς λύπης αἴσθησις ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Τὰ δὲ σωματικὰ ταῦτα κινήματα οὐκ ἰσομέτρως ἀεὶ ἔχοντα ἐπιτάσεις δέχεται καὶ ὑφέσεις, ἄλλοτε ἄλλως· ὥστε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἐν τοῖς πάθεσιν, ἡ τῆς ἡδονῆς, ἢ λύπης αἴσθησις ἐστὶν ἀχώριστος.

Σχόλιον.

§. ωνβ΄. Διακριτέον ἐν τούτοις τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν, ἢ κατ' ἰδίαν σκοπούμενα, τῶν τοῦ ὀρεκτικοῦ ἐπικλίσεών τε καὶ ἀποστροφῶν τελικῶς κινητικὰ γίνεται. (§. ωκθ΄.) Διακριτέον δὲ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας, ἢ ἀποτυχίας τοῦ τέλους παρεπομένην ἡδονήν τε καὶ λύπην, (§. Αὐτ.) τῶν γὰρ τοιούτων μετείη ἄν ποτε τῇ ψυχῇ, κἂν ταῖς κατὰ βούλησιν οὔσῃ λογικὴν ἀπαθεστέραις ὀρέξεσιν. Ὡσαύτως δὲ οὐδὲ περὶ τῶν κατὰ θεωρίαν ἡδονῶν, οἵας ἐν τοῖς μαθήμασιν ἥδεσθαι φαμὲν τὰς ψυχὰς τῶν φιλεπιστημόνων, οὐδὲ περὶ τῶν ἐν ταῖς „ καλαῖς πράξεσιν, ἃς οὐ πάθη, ἀλλὰ πείσεις καλεῖν εἰώ„ θασιν. (2) Εἰ βούλει δὲ καὶ τὰς κατ' αἴσθησιν ψιλὴν ἡδονὰς ἢ λύπης ὧδέ μοι ἐπέξελε τῷ λόγῳ, οἷον εἴτις διά-

δυς

(1) Νεμέσ. Περὶ Ἀνθρώπου Κεφ. ιϛ΄.
(2) Αὐτ. Κεφ. ιη΄.

δοῦς ὀσφρησάμενος, ἢ τερπνόν τι ἰδὼν, ἢ γλυκέως ἀπογευσάμενος, ἡδέως διατεθείη τὸ αἰσθητήριον, ἢ τοὐναντίον, εἰ δυσώδους ὀσφρήσαιτο, ἤτι αἰσχρὸν ἰδεῖν καὶ ἀκαλλὲς ἴδοι, ἢ πικροῦ γεύσοιτο, ἢ στυφώδους, καὶ τῶν τοιούτων. Περὶ δὲ ἐκείνων μάλιστα ἐκδεκτέον ἐνταῦθα, ἃς ἐν ᾧ τὸ πάθος μετά τινος ταραχῆς ἐπισήμου, ἐν ἡμῖν κρατεῖ, κατ᾿ ἐνδοτέραν τινὰ ἥκιστα λανθάνουσαν ἡμᾶς αἴσθησιν, ἡδονὰς αἰσθανόμεθα καὶ λύπας. Αἱ γὰρ τοιαῦται ὀπαδοί πως εἰσὶ τοῖς πάθεσι, καὶ τούτοις συναύξουσι, καὶ συνεπιδιδόασιν, ἢ συνυφίενται καὶ συναπομαραίνονται ἀναλόγως, ὁποίαπερ ἂν ᾖ, ἡ ἐν τῷ αἵματι καὶ τοῖς πνεύμασιν ἐπισυμβαίνουσα ἀλλοίωσις, καὶ μεταβολή. Παρὰ δὲ τὰς ὀπαδοὺς δὴ ταύτας τοῖς πάθεσιν οὔσας ἡδονάς τε καὶ λύπας· καὶ ἡ ἐκ θυμηδίας διάθεσις τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ ἐκ τῆς ταύτῃ ἀντιθέτου ἀθυμίας, οὐκ αὐτῆς σωματικῆς ἀλλοιώσεως γινόμεναι ἡδοναὶ καὶ λῦπαι εἰσὶν, οὐχὶ τοῖς πάθεσι παρεπόμεναι, πάθη δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις μάλιστα τὰ ἐπισημότατα. Τῶν τοίνυν σωματικῶν ἡδονῶν, αἳ τοῖς πάθεσιν ἕπονται, τὴν διανομὴν ἄριστα ὁ Νεμέσιος διαιτήσας ὑπέθετο (1). „ Τούτων
„ αἱ μὲν εἰσὶ (φησὶν) ἀναγκαῖαι ἅμα καὶ φυσικαὶ, ὧν
„ χωρὶς ζῆν ἀδύνατον· ὡς αἱ τροφαὶ αἱ τῆς ἐνδείας ἀ-
„ ναπληρωτικαὶ, καὶ τὰ ἐνδύματα ἀναγκαῖα. Αἱ δὲ φυσι-
„ καὶ μὲν, οὐκ ἀναγκαῖαι δὲ, ὡς αἱ κατὰ φύσιν, καὶ κατὰ νό-
„ μον μίξεις. Αὗται γὰρ εἰς μὲν τὴν διαμονὴν τοῦ παντὸς
„ γένους συντελοῦσι, δυνατὸν δὲ καὶ χωρὶς αὐτῶν ἐν παρ-
„ θενίᾳ ζῆν. Αἱ δὲ οὔτε ἀναγκαῖαι, οὔτε φυσικαί· ὡς ἡ
„ μέθη, καὶ ἡ λαγνεία, καὶ αἱ πλησμοναὶ τὴν χρείαν ὑ-
„ περβαίνουσαι· οὔτε γὰρ εἰς διαδοχὴν τοῦ γένους ἡμῶν συμ-
„ βάλλονται, ὡς ἡ κατὰ νόμον συνουσία, οὔτε εἰς σύστασιν
„ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ προσβλάπτουσι. Τῷ τοίνυν κατὰ Θεὸν
„ ζῶντι μόνας μεταδιωκτέον τὰς ἀναγκαίας ἅμα καὶ φυσι-
„ κὰς ἡδονάς· τῷ δὲ μετ᾿ ἐκεῖνον, ἐν δευτέρᾳ τάξει τῆς ἀ-
„ ρετῆς τεταγμένῳ, ταύτας τε, καὶ τὰς φυσικὰς μὲν, οὐκ ἀ-
„ να-

(1) Νεμέσιος Κεφ. ιη.

„ ναγκαίας δὲ, μετιτέον μετὰ τοῦ προσήκοντος καὶ μέτρου, καὶ
„ τρόπου, καὶ καιροῦ, καὶ τόπου· τὰς δὲ ἄλλας φευκτέον παν-
„ τὶ τρόπῳ· ἁπλῶς δὲ ἡγητέον ταύτας εἶναι καλὰς ἡδονὰς,
„ τὰς μὴ συμπεπλεγμένας λύπῃ, μήτε μεταμέλειαν ἐμ-
„ ποιούσας, μήτε βλάβης ἑτέρας γεννητικὰς, μήτε τοῦ με-
„ τρίου παραχωρούσας, μήτε τῶν σπουδαίων ἡμᾶς ἔργων ἀ-
„ φελκούσας ἐπὶ πολὺ, ἢ καταδουλούσας.

Θεώρημα ΟΑ'.

§. ωνγ'. „ Τὰ πάθη τῷ ζώῳ ἁπλῶς ἐστὶν ἀναγκαῖα·
„ οὐδὲν ἧττον δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐπωφελῆ ἐστὶ, καὶ ᾗ ἄνθρω-
„ πος, εἰ μὴ εἰς ὑπερβολὰς ᾖ διεκπίπτοντα.

Ἐπιτόνια γάρ ἐστι τῶν ὀρέξεων, αἷς τὸ ζῶον, ὅσα μὲν εἰς σύστασιν τὴν ἑαυτοῦ καὶ σωτηρίαν συντελοῦντα ἐστὶν, ᾗπερ ἔχει δυνάμεως, μεταδιώκει, ὅσα δὲ εἰς φθορὰν φέρονται, ἐκκλίνει καὶ διαφεύγει. Ἄρα τὸ Α'.

Τῷ δὲ ἀνθρώπῳ, ὃς νοῦς ἐστὶ (Σωκρατικῶς φάναι) ἐν σώματι, πολλοῖς μὲν προσεκτέον, πολλῶν δὲ ἀφεκτέον, οἷς ἂν ἀλύπως τε καὶ ἀσφαλῶς τὸν σωματικὸν δὴ τοῦτον διανύσειε βίον. Πρὸς ἃ δὴ, κατὰ μέτρον, τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου ὁριζόμενον, διεγείρεσθαι πέφυκεν, καὶ κινεῖσθαι. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. ωνδ'. „ Ἔστι γοῦν καὶ ταῦτα τὰ πάθη συστατικὰ τῆς
„ ζωώδους οὐσίας. Ἄνευ γὰρ τούτων, οὐκ ἔστι συστῆναι τὴν
„ ζωήν. (1) Οὐ γὰρ οὐδ' ἂν τὰς φύσει παρεπομένας αὐτοῖς ἐνδείας πληροῦν, μὴ ὑπὸ πείνης κινούμενα καὶ δίψης τὰ ζῶα, ἐπείγοιτο, καὶ οὐδὲ τῶν οἰκείων ἀντέχοιτο, οὐδὲ τῶν ἀλλοτρίων ἀπέχοιτο, μὴ ὑπὸ μὲν ἐκείνων ἡδέως, ὑπὸ δὲ τούτων ἀη-

δῶς

(1) Νεμέσ. Κεφ. ιϛ'.

δῶς διατιθέμενα. Οὐδὲ μὲν ἂν σφίσιν ἀμύνεσθαι, καὶ διασώζειν ἑαυτὰ τῶν πολεμίων, ἑτοίμως ἂν ἔχοι, μὴ ὑπὸ θυμοῦ νυττόμενα, οὐδὲ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἑαυτῶν εἴδους φροντίζοι, μὴ πρὸς συνουσίαν ὀργῶντα, οὐδ' αὖ τῶν φιλύπων αὐτοῖς ἐπιμεληθείη, μὴ περιπαθῶς πρὸς αὐτὰ ἔχοντα. Καὶ τῷ ἀνθρώπῳ δὲ, εἴτις κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, πρὸς μηδὲν μὲν ὄντα χρήσιμα, νοσήματα δὲ ἄττα, καὶ κακώσεις τινὰς εἶναι ἁπλῶς τὰ πάθη ἀποφαίνοιτο, ἧττον ὁ τοιοῦτος οὐδὲν τῆς ἀψύχου σοᾶς, κρίνειν ἔοικε τὸν ἄνθρωπον ἐμψυχότερον. Πῶς γὰρ οὐκ ἀναγκαῖα τῷ ζωτικὸν ἕλκοντι τὸν ἐπὶ γῆς βίον, τὰ τῆς ζωώδους συστάσεως παρακολουθήματα; Εἰ δὲ καὶ ἀρετὴ τὸ ἰδιάζον ἀνθρώπῳ, καὶ πρεπωδέστατον, πῶς οὐ συμπληρώσεται αὐτῷ τὰ ὀρεκτικὰ ταῦτα κινήματα, ἃ καὶ πρὸς ἀρετὴν κέντρα γίνεται, καὶ ἀρεταὶ ἄντικρυς εἰσὶν, εἰ μόνον ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ εἴη ῥυθμιζόμενα λόγου, μηδ' εἰς ἀμετρίας ἐκπίπτοντα; „ ἔοικε γὰρ συνῳκειῶσθαι τοῖς πάθεσι τὴν τοῦ ἤθους
„ ἀρετὴν, ὡς Ἀριστοτέλης φησίν. (1) Ταύτητοι οὐδὲ βούλε-
„ ται ὁ λόγος τὸ πάθος ἐξαιρεῖν παντάπασιν. (οὔτε γὰρ
„ δυνατὸν, οὔτε ἄμεινον). Ἀλλὰ ὅρον τινὰ, καὶ τάξιν ἐπι-
„ τιθεὶς αὐτῷ, τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς οὐκ ἀπαθείας οὔσας,
„ ἀλλὰ συμμετρίας παθῶν, καὶ μεσότητας ἐμποιεῖ. (2)
„ Τὰ γὰρ πάθεα τᾶς ἀρετᾶς ὕλα· περὶ ταῦτα γὰρ καὶ ἐν
„ τούτοις αἱ ἀρεταί. (3) Καὶ δεῖ τοίνυν ἕξιν τοῦ δέοντος ὑ-
„ πάρχοισαν τὴν ἀρετὴν, καὶ μεσότητα τῶν παθέων, μή-
„ τ' ἀπαθέα, μήτ' ἐκπαθέα ἦμεν· ἁ μὲν γὰρ ἀπάθεια
„ ἀπαρόρμητον καὶ ἀνενθουσίαστον, παρέχεται τὰν ψυχὰν
„ ποτὶ τὸ καλόν· ἁ δ' ἐκπάθεια συμπεταραγμένον, καὶ ἀ-
„ νεπιλόγιστον. (4).... γίνεται γὰρ ἐκ τῶν παθέων ἁ ἀ-
„ ρετὰ, καὶ γεννηθεῖσα πάλιν σὺν αὐτοῖς συνίσταται.....
„ Οὐκ ἀφελεῖν οὖν δεῖ τὰ πάθεα τᾶς ψυχᾶς, οὔτε γὰρ ὠ-
„ φέλιμον, ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τοῦ
„ δέοντος, καὶ τοῦ μετρίω.

Σχό-

---

(1) Ἠθικ. Βιβλ. ί. Κεφ. ή.
(2) Πλούταρχ. Περὶ Ἠθικ. Ἀρετ.
(3) Θεαγὴς ὁ Πυθαγορ. Περὶ Ἀρετῶν. (4) Αὐτ. Αὐτ.

Σχόλιον Β'.

§. ωνέ. Ουκ ἄπο δὲ σκοπῦ τοξάζειν δόξαιμεν ἐδ' ἐνταῦθα, εἰ συντόμως περὶ ἑνὸς ἑκάστε τῶν παθῶν διέλθοιμεν, ἅς τε διαφορὰς ἔχει πρὸς ἄλληλα αὐτὰ, καὶ τίνα τὰ παρεπόμενα ἑκάστῳ ὑποτιθέμενοι. Ἐνςησόμεθα δὲ τὸν λόγον ἀπὸ τῆς ἡδονῆς ἀρξάμενοι καὶ τῆς λύπης. Ἡδονὴ καὶ λύπη, ἐχ' ἡ δὴ τοῖς λοιποῖς τῶν παθῶν ὀπαδοὶ τινὲς γινόμεναι διαθέσεις (§. ωνά. ωνβ'.) ἡ δὲ, αὐτὸ τῦτο, πάθη ὄντα καὶ αὐτὰ, τῶν παθῶν ἁπάντων κρίνεται τὰ κεφαλαιωδέςατα, καὶ ἀφ' ὧν, οἱονεὶ ῥιζῶν, τὰ ἄλλα ἔοικεν ἀναφύεσθαι· „ (1) τῶν γὰρ παθέων ἡδονὰ καὶ λύπα ὑπέρτατα. (2)

Ἡδονή.

§. ωνς'. Ἔςι δὲ ἡδονὴ ἁπλῶς ἡδεῖα τις καὶ φαιδρὰ διάθεσις τῆς ψυχῆς, ἐπὶ ἀντιλήψει ἀγαθῦ παρόντος, ἐπίσημον τινα ἀλλοίωσιν ἐμποιῦσα τῷ σώματι. Διὸ καὶ κίνησιν λείαν αὐτὴν ὡρίσαντο, τῆς κατὰ τὴν λύπην τραχυτέρας ἔσης κινήσεως ἀντιδιαςειλάμενοι. Ἰδιαίτερον δὲ ἡδονὴ ἄλογος ἐςὶ φασὶν ἔπαρσις· ἡ δὲ χαρὰ εὔλογος ἔπαρσις· καὶ ἀσμενισμὸς ὁ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς ἀπροσδοκήτοις· καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς τε σώφρονος ἔργοις εὐφροσύνη. Εὐθυμία δὲ, ἡ ἐπὶ διαμονῇ, καὶ ἀνεπιζητησία παντός. Καὶ ἡ μὲν δι' ὤτων ἡδονὴ κήλησις· ἡ δὲ δι' ὄψεως τέρψις, οἱονεὶ ῥέψις τις ἔσα, καὶ προῤῥοπὴ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ ἀνειμένον. Διάχυσις δὲ, ἀνάλυσις ἀρετῆς. Ἐπιχαιρεκακία δὲ ἡδονὴ ἐπὶ τοῖς τῶν πέλας ἀτυχήμασιν· ἐπὶ τέτοις δὲ καὶ ἡδονὴ καταςηματικὴ ἀκέει, ἡ ἐπ' ἀναιρέσει ἀλγηδόνων, καὶ οἷον ἀοχλησία τις ἔσα

---

(1) Βαῦμεϊςέρ Πνευματολ. Μέρ. Γ'. Κεφ. ί. §. 133.
(2) Θεαγ. Ἐν τοῖς περὶ Ἀρετ.

σα πλεῖα. (1) Καὶ οὔπω μὲν Πρόδικος, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς, ἑκάστῳ τῶν ὀνομάτων τούτων ἴδιόν τι σημαινόμενον ὑποτάσσοντες, καὶ νομοθετοῦντες αὔτικρυς τὰ ὀνόματα. „ Τὸ „ μέντοι εἰπεῖν ἡδονὴν χαρὰν οὐχ ἁμάρτημα, ὥσπερ οὐδὲ „ τὴν μονάδα ἀδιαίρετον Σουΐδας φησί. (2)

Γίνεται δέ τις κατὰ τόδε τὸ πάθος τῶν σκελῶν πλατυσμός, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑγρῶν, καὶ τοῦ αἵματος μάλιστα ἀραίωσις, καὶ ἡ κυκλοφορία ταχίων καὶ δαψιλεστέρα, ὡς καὶ πλημμυροῦντος ἐνίοτε τῇ ὑπερβολῇ τοῦ πάθους, καὶ τὴν καρδίαν ἐπικλύζοντος, καὶ θάνατον ἐξαπίνα προμνηστεύεσθαι· τῆς δὲ ψυχῆς γηθομένης ἡ τοῦ πνεύματος διάχυσις, καὶ αὐτὸ φαιδρύνει τὸ πρόσωπον, καὶ τὰ μέλη πάντα οἷον ἀνακουφίζει, καὶ μᾶλλον εὐκίνητα ἀπεργάζεται. Ἀνίστανται γὰρ ὑπὸ χαρᾶς πολλάκις καθήμενοι, καὶ οὐδὲ μένειν οἷοί τε εἰσί, τρέχουσι δέ, καὶ σκιρτῶσι, καὶ χεῖρας ἐπ' ἀλλήλαις ἀνακροτοῦσι, καὶ ᾄδουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντυχεῖν, καὶ προσλαλῆσαι σπεύδουσι τὸ θυμῆρες. Οὐ γὰρ οὐδὲ σιγήν, ἡ χαρὰ ἀσπάζεται, οὐδὲ μόνωσιν. Καὶ δαψιλὲς δέ, καὶ καπυρὸν ἐκγελῶσιν, εἰ τύχοι τι μάλιστα τῶν ἀήθων καὶ παρὰ δόξαν συμβαῖνον, ἐφ' ᾧ τὸ τοῦ γέλωτος. Ψυχῆς γὰρ θυμηδούσης ὁ γέλως, κατ' Ἐπίκτητον εἰπεῖν (3) οἱονεί τις ἐστὶν ὑπερέκ- „ χυσις.

Λύπη.

§. ωνζ΄. Λύπη ἐστὶ διάθεσις ἀηδὴς τῆς ψυχῆς, ἐπὶ ἀντιλήψει κακοῦ παρόντος, οὐκ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως. Ἄλογον ὡρίσαντο συστολήν, ἢ δόξαν πρόσφατον ἐπὶ κακοῦ παρουσίᾳ. (4) Καταμεριζομένοις δὲ καὶ ταύτην, ὡς μὲν ἐκ

τῶν

(3) Ὅρα Ἀνδρόν. Περιπατητ. Περὶ Παθῶν, καὶ Σουΐδαν ἐν λέξ. Ἡδονή.

(2) Σουΐδ. ἐν λέξ. Χαρά.

(3) Ἐπίκτ. ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ. Κεφ. μγ΄.

(4) Ἀνδρόνικ. Περιπατητ. Περὶ Παθῶν.

τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τοῦ μεγέθους, ἄχος μὲν ἐστὶ λύπη ἀφωνίαν ἐμποιοῦσα, ἄχθος δὲ λύπη βαρύνουσα· (1) ὄχλησις δὲ λύπη στενοχωροῦσα· βαρυθυμία δὲ λύπη βαρύνουσα, καὶ ἀναψυχὴν μὴ διδοῦσα. Σφακελισμὸς δὲ λύπη σφοδρά. Ὀδύνη δὲ λύπη ὀξεῖα· ὡς δὲ ἐκ τῶν αἰτίων, ἔλεος καὶ οἶκτος λύπη ἐπ' ἀλλοτρίοις κακοῖς, ἢ ἐπὶ τοῖς παρ' ἀξίαν πεταπεινωμένοις. (2) Φθόνος δὲ λύπη ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς, ὧν ἡ μὲν ἀγάπη συμπίπτει, ἡ δὲ μίσει. Ζῆλος δὲ λύπη ἐπὶ τὸ ἄλλοις ὑπάρχειν, ἡμῖν δὲ μή, ἐν ᾧ καὶ τὸ τοῦ πόθου πάθος ἐμφαίνεται. Πένθος δὲ λύπη ἐπ' αὀράτου τέλους. Δυσχέρεια δὲ λύπη ἐξ ἐναντίων λογισμῶν. Ἀνία δὲ λύπη ἐξ ἀναλογισμῶν. Μεταμέλεια δὲ λύπη ἐπὶ ἁμαρτήμασι πεπραγμένοις. Σύγχυσις δὲ λύπη τοῦ διορᾷν τὸ ἔργον, τὸ δὲ μέλλον οὐ κωλύουσα. Ἀθυμία δὲ λύπη ἀπελπίζοντος ὧν ἐπιθυμεῖ τυχεῖν. Νέμεσις δὲ λύπη ἐπὶ ἐπαιρομένοις παρὰ τὸ προσῆκον. Δυσφορία δὲ ἐστὶ λύπη μετὰ ἀπορίας τοῦ πῶς χρήσεται τοῖς παροῦσι.

Ἡ δὲ τῷ σώματι κατὰ τὰς λύπας ἐμποιουμένη διάθεσις, τῇ κατὰ τὰς ἡδονὰς ὡς εἰκὸς ἐναντιωτάτη. Σπινοῦται τῶν λυπουμένοις τὰ σκέλη συστελλόμενα, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὑγρά. καὶ τὸ αἷμα πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ τὸ πνεῦμα, οἷον ἀποναρκεῖ, καὶ ἀμβλώσεται. Διὸ καὶ ὑπερφυῶς ὁ ἐκ Ναζιανζοῦ „ μέγας (3) δεσμὸν καρδίας τὴν λύπην ὠνόμαζε. Κἀντεῦθεν νωθεῖς εἰσί, καὶ ἀμβλεῖς λυπούμενοι, κάτω τε νενευκότες εἰς γῆν καταπίπτει τὸ ὄμμα, καὶ χασμῶντι βλέπον, καὶ λελυμένον ἔχουσιν αὐχένα τε, καὶ βαρὺ στένουσι, καὶ ποτνιῶνται τοῖς ἄλλοις, εἶτα τὴν σιγὴν ἀσπάζονται, καὶ τὴν μόνωσιν, καὶ δακρύουσι δέ, καὶ κόπτονται. Εἰ γάρ τοι, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τὰ πολλὰ τὸ δακρύειν φαίνεται παρακολουθοῦν, ἐκ λύπης ἀλλ' οὖν τινος συνανακεκραμμένης καὶ τότε τῇ θυμηδίᾳ. (4) Τὰ δὲ δάκρυα, καὶ τὸ πλεονάζον τῆς λύπης

---

(1) Νεμέσ. Κεφ. ιθ'. Καὶ Ἀνδρόν. ὁ Περιπατ. ἐν τῷ περὶ Παθ.

(2) Μέγας Βασίλ. εἰς Ψαλμ. ριβ'. Δαμασκ. περὶ Πίσ. Κεφ. λα'.

(3) Γρηγόρ. ὁ Θεολόγ. παρὰ Βλάχῳ ἐν Ἁρμονίᾳ.

(4) Βουδδαῖος ἐν Ἠθικ. Θεολογ. Σελ. 210.

πης ἀποφορτίζει, ὡς ἄρα τῇ ἀποθλίψει τοῦ ἐκ τῶν ἀδύνων ὄγκου, τὸ ἐκλειπὸς τῆς κινήσεως αὔξονται. Καὶ ὁ οἶνος
„ δὲ διὰ τὸ πνευματῶδες, διὸ καὶ δότε οἶνον φησὶ (1) τοῖς
„ ἐν λύπαις. Καὶ τὸ τοῖς φίλοις τὰ λυπηρὰ ἐξαγγέλλειν, καὶ διεξιέναι. Κουφίζονται δὲ οἱ λυπούμενοι, καὶ τῶν φίλων
„ συναλγούντων. Διὸ κἂν ἀπορήσειεν αὖτις, πότερον ὥσπερ
„ βάρους μεταλαμβάνουσιν; ἢ τοῦτο μὲν οὔ· ἡ παρουσία δὲ
„ αὐτῶν ἡδεῖα οὖσα, καὶ ἡ ἔννοια τοῦ συναλγεῖν ἐλάττω τὴν
„ λύπην ποιεῖ; (2) ἢ ὅτι τὴν συνέχουσαν ἀχλὺν τῇ συντυχίᾳ, καὶ προσλαλιᾷ ἐξαρριπίζοντες εἶεν καὶ διασκεδαννῦντες τῆς καρδίας ἀποσκεδάζονται. Διὸ καὶ ὁ Τραγῳδός· (3)

„ Συνάλγησον, ὡς ὁ κάμνων δακρύων μεταδοὺς
„ Ἔχει κουφότητα μόχθων.

Ἰσχυρὸν δὲ ἄλλως τὸ τῆς λύπης ὑποστεῖλαι, καὶ λόγος ὁ δεικνὺς μὴ τοσοῦτον τὸ δεινὸν εἶναι, ἡλίκον δοκεῖ τῷ πάσχοντι. Οὐ γὰρ ἐστὶν (4)

„ Οὐκ ἔστι λύπης ἄλλο φάρμακον βροτοῖς,
„ Ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ φίλου παραίνεσις.

Καὶ γὰρ (5)

„ Ἡδύ γε φίλου λόγος ἐστὶ τοῖς λυπουμένοις.

---

(1) Παροιμ. Κεφ. κδ'.
(2) Ἀριστ. Ἠθικ. Βιβλ. θ'. Κεφ. ια.
(3) Εὐριπίδης ἐν Ἀνδρομέδῃ.
(4) Αὐτ. ἐν Διί.
(5) Μένανδρος.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΚΕΦ. Α΄. Περὶ ὧν σφίσιν ἑαυτοῖς προσέχοντες συνίσμεν ἐνεργειῶν, καὶ δυνάμεων. Σελ. 5
ΚΕΦ. Β΄. Εἰ αἱ κατὰ τὰς προτεθείσας δυνάμεις ἐνέργειαι τῇ ἁπλῶς σωματικῇ καὶ ἐνύλῳ φύσει προσήκουσι. Καὶ εἰ τὰ τοῦ σώματος πάθη, καὶ ἡ ἐν ἀνθρώπῳ ψυχῇ προσοικειοῦνται. 20
ΚΕΦ. Γ΄. Τίς ἡ τῆς λογικῆς ψυχῆς Οὐσία; 62
ΚΕΦ. Δ΄. Περὶ Δυνάμεων τῆς ἐν ἡμῖν Ψυχῆς· καὶ Πρῶτον περὶ Δυνάμεως Κινητικῆς. 147
Β΄. Περὶ Δυνάμεως Αἰσθητικῆς. 154
Γ΄. Περὶ Δυνάμεως Φανταστικῆς. 195
Δ΄. Περὶ Δυνάμεως Μνημονικῆς, ἢ περὶ Μνήμης. 215
Ε΄. Περὶ Δυνάμεως, ἣν ἰδιαίτερον Νοῦν καλοῦμεν. 226
ς΄. Περὶ Δυνάμεως Ὀρεκτικῆς, καὶ περὶ Θελήσεως, καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῇ· ἐφ᾽ οἷς καὶ περὶ Παθῶν. 255